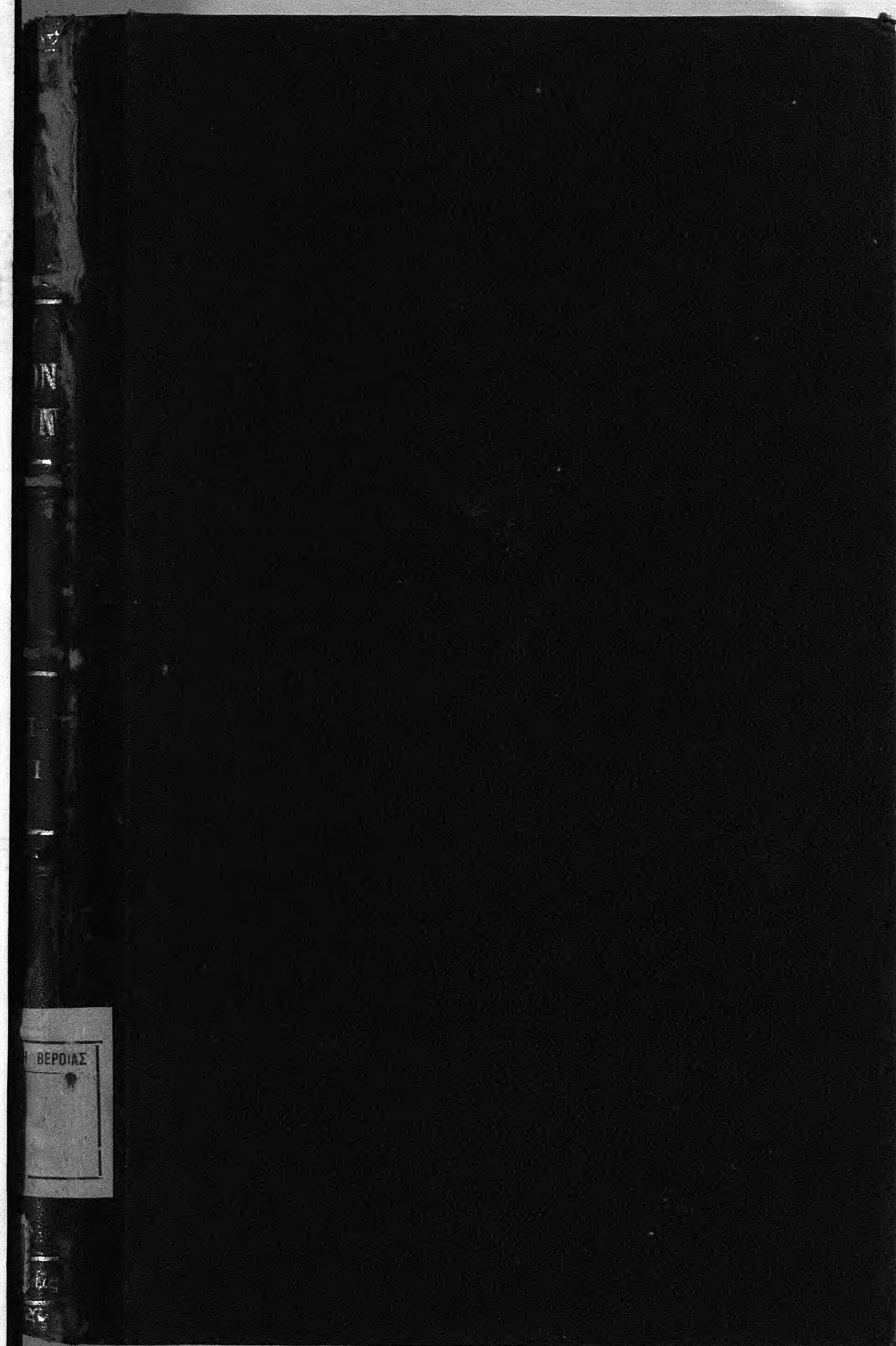

ΒΕΡΟΙΑΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

+300
ΝΟΜ.
Αριθ. είδ. *911305* 57

ΑΡΧΕΙΟ *Αγοραστό*
GRVER.00027

ΔΗΜ. Ν. ΓΚΑΝΑΣ

ΑΣΤΥΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β'

ΗΥΣΗΜΕΝΗ ΚΑΙ ΔΙΩΡΘΩΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Τ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Δ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΔΕΞ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

3—'Οδὸς Ὑφθαλμιατρείου—3

1893

Αρ. Εισ. 57

5-5 M.

ΕΙΔΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφὴν τοῦ ἀνεψιοῦ μου Ν. Δ. Φιλαρέτου θεωρεῖται ὡς παρὰ τὴν θέλησίν μου γενομένη μετατύπωσις.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ διδασκαλικοῦ καὶ δικαστικοῦ μου βίου ἔλαβον πολλάκις ἀφορμὴν ν' ἀσχοληθῶ περὶ τὴν σπουδὴν τοῦ ἀστυνομικοῦ ἡμῶν δικαίου. Τὸ ἐκ τῆς σπουδῆς δὲ ταύτης ταμίευμά μου κρηπῖδα θέμενος ἐπεχείρησα ἀπὸ ἱκανοῦ ἥδη χρόνου τὴν σύνταξιν **στοιχείων τοῦ ἀστυνομικοῦ δικαίου**, ὧν τὸ πρῶτον βιβλίον, τὰς γενικὰς ἀρχὰς περιέχον, ἐξετυπώθη ἤδη. Περὶ τὴν σύνταξιν τῶν στοιχείων τούτων ἀκολουθῶ τὴν αὐτὴν μέθοδον, ἣν καὶ περὶ τὴν σύνταξιν τοῦ ἐγγχειριδίου τῆς πολιτικῆς δικονομίας ἠκολούθησα· τουτέστιν ἐν μὲν τῷ κειμένῳ ἐκτίθενται τὰ οὐσιωδέστερα ἐκάστου διδάγματος, ἐν δὲ ταῖς σημειώσεσι γίνονται αἱ δέουσαι ἀναπτύξεις καὶ ἐμπεδοῦνται τὰ τοῦ κειμένου.

Εὖχομαι ἵνα, παρὰ ταῖς σπουδαίαις συγγραφαῖς τῶν συναδέλφων Π. Καλλιγᾶ καὶ Π. Παπαρρηγοπούλου, χρησιμεύσῃ πῶς καὶ τὸ ἐμὸν ἔργον τοῖς περὶ τὸ δίκαιον ἀσχολουμένοις, ἰδίως δὲ τοῖς φοιτηταῖς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου.

Ἀθήνησι κατὰ μῆνα ἰανουάριον 1877.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Τ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἐκδόσει μικραὶ τροποποιήσεις ἐγένοντο ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ βιβλίου, ἀλλ' ἐν ταῖς σημειώσεσι ἱκαναὶ προσθῆκαι καὶ βελτιώσεις.

Ἀθήνησι κατὰ μῆνα μάρτιον 1893.

Ἐπιτολῇ τοῦ συγγραφέως
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Δ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Περὶ τοῦ δικαίου ἐξ ἀντικειμένου.

§		σελ.
1	Α') ὁρισμὸς τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου	1
2	Β') πηγαὶ τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου	6
	α') τὸ ἔγγραφον δίκαιον	
3	1) γενικά	10
4	2) εἶδη τῶν νόμων	16
5	3) κατάρξεις τῶν νόμων	22
6	β') περὶ τοῦ ἀγράφου δικαίου	25
	Γ') πλάτος τοῦ δικαίου	
7	α') κατὰ χρόνον	28
8	β') κατὰ τόπον	37
	Δ') ἐρμηνεία τοῦ δικαίου	
9	α') ἐπιστημονική	47
10	β') ἐπίσημος	55
11	γ') ἀναλογία	56
12	Ε') σύστημα τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου	60

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ τοῦ δικαίου ἐξ ὑποκειμένου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

13	περὶ προσώπων	61
	Α') περὶ φυσικῶν προσώπων	
14	α') τίνα εἶσιν	62
15	β') προσωπικὴ κατάστασις	66
16	γ') τιμὴ	69
	δ') ἕτεροι ἄξιοι λόγου διαφοραὶ	
17	1) φύλον	72

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ε'.

§		σελ.
18	2) ηλικία	73
19	3) υγεία	75
20	4) συγγένεια	77
21	5) κατοικία	83
22	6) θρησκεία	84
	B') περί νομικῶν προσώπων	
23	α') ὁρισμὸς καὶ εἶδη	84
24	β') περί κοινοτήτων	91
25	γ') περί καθιδρυμάτων	97

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ πραγμάτων.

26	A') γενικά	99
	B') εἶδη τῶν πραγμάτων	
27	α') κινητά, ἀκίνητα	108
28	β') διαίρετά, ἀδιαίρετα	113
29	γ') ἀπλᾶ, σύνθετα	118
	Γ') συσχετικὰ πράγματα	
30	α') κύρια καὶ παρεπόμενα	122
31	β') καρποί	126
32	γ') δαπανήματα	128

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΤΙΤΛΟΣ Α'

Περὶ πράξεων ἐν γένει.

33	α') γενικά	132
34	β') περί ἀγνοίας καὶ πλάνης	141

ΤΙΤΛΟΣ Β'

Περὶ δικαιοπραξιῶν.

35	A') ὁρισμὸς καὶ εἶδη	145
	B') περιορισμοὶ τῆς θελήσεως	
	α') ἐκούσιοι περιορισμοί.	
	1) αἴρεσις.	
36	α') ὁρισμὸς καὶ εἶδη	151
37	β') πλήρωσις τῆς αἰρέσεως	158
38	γ') δύναμις τῆς αἰρέσεως	160
39	2) προθεσμία	166
40	3) τρόπος	172

ς'.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

§		σελ.
	β') ἀκούσιοι περιορισμοί.	
41	1) βία.....	174
42	2) πλάνη καὶ ἀπάτη.....	178
	Γ') περὶ ἀκύρων καὶ ἀκυρωτέων δικαιοπραξιῶν.	
43	α') ἀκυρότης.....	183
44	β') ἀκυρωσία.....	190
45	Δ') ἔγκρισις.....	193
46	Ε') δικαιοπραξίαι δι' ἄλλου γινόμεναι.....	196
	Ζ') εἶδη τινὰ δικαιοπραξιῶν.	
47	α') ἀπαλλοτριώσεις.....	200
48	β') παραίτησις.....	203
49	Ζ') ἐρμηνεία τῶν δικαιοπραξιῶν.....	207

ΤΙΤΛΟΣ Γ'

Περὶ ἀδίκων πράξεων.

50	α') γενικά.....	210
51	β') περὶ εὐθύνης.....	213
52	γ') βαθμοὶ τῆς ἀμελείας.....	215

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΤΙΤΛΟΣ Α'

Περὶ τῶν δικαίων τοῦ προσώπου.

53	α') γενικά.....	218
54	β') εἶδη τῶν δικαίων.....	222
55	γ') περὶ τοῦ διαιρετοῦ τῶν δικαίων.....	231

ΤΙΤΛΟΣ Β'

Περὶ κτήσεως καὶ ἀπωλείας τῶν δικαίων.

56	α') γενικά.....	235
57	β') κτήσις τῶν δικαίων.....	236
58	γ') ἀπώλεια τῶν δικαίων.....	241
59	δ') περὶ διαδοχῆς.....	243

ΤΙΤΛΟΣ Γ'

60	περὶ προνοιών.....	246
----	--------------------	-----

ΤΙΤΛΟΣ Δ'

Περὶ ἀσκήσεως, σμωροῦς καὶ συγκροούσεως τῶν δικαίων.

§		σελ.
62	β') συρροή	254
63	γ') σύγκρουσις	256

ΤΙΤΛΟΣ Ε'

Περὶ τοῦ χρόνου.

	Α') ἐν γένει.	
64	α') χρόνος.....	259
65	β') ὑπολογισμὸς τοῦ χρόνου	262
	Β') παραγραφῇ.	
66	α') γενικά.....	266
67	β') ἐνέργεια	281
68	Γ') ἀμνημονεύτου χρόνου ἀρχιότης.....	282

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

Ἑξασφάλισις καὶ προστασία τῶν δικαίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ἑξασφάλισις τῶν δικαίων.

69	Α') γενικά	285
	Β') αἱ κατὰ μέρος ἐξασφαλιστικαὶ πράξεις.	
70	α') διαμαρτυρία	287
71	β') ἀσφάλεια	289
72	γ') κατάσχεσις	291
73	δ') προσωπικὴ κράτησις.....	294
74	ε') καταχώρισις	296
75	ς') παρακράτησις.....	297
76	ζ') σφράγισις καὶ ἀπογραφῇ.....	301

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Προστασία τῶν δικαίων.

77	α') γενικά	306
78	β') ἐξώδικος προστασία	307
79	γ') διὰ τῆς δικαστικῆς ὁδοῦ	308

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ὁ δικαστικὸς ἀγών.

ΤΙΤΛΟΣ Α'

Ἐπίθεσις, ἀγωγή.

80	α') ἐν γένει	309
----	--------------------	-----

§		σελ.
	β') διαφοραὶ τῶν ἀγωγῶν.	
81	1) κατὰ τὸ δίκαιον.....	312
82	2) κατὰ τὸ ἀντικείμενον.....	318
83	3) κατὰ τὴν νομοθετικὴν πηγὴν.....	325
84	4) κατὰ τὴν δικονομικὴν διαχείρισιν.....	326
85	γ') γενέθλια τῆς ἀγωγῆς.....	331
86	δ') βάσις τῆς ἀγωγῆς.....	339
87	ε') συρροὴ τῶν ἀγωγῶν.....	345
88	ς') ἀπόσθεσις τῶν ἀγωγῶν.....	350

ΤΙΤΛΟΣ Β'

Ἵπεράσπισις.

89	α') γενικά.....	354
90	β') αἱ καταχρηστικαὶ ἐνστάσεις.....	360
91	γ') αἱ γνήσιαι ἐνστάσεις.....	363

ΤΙΤΛΟΣ Γ'

92	Ἐνίσχυσις τῆς ἐπιθέσεως καὶ ὑπερασπίσεως.....	377
----	---	-----

ΤΙΤΛΟΣ Δ'

93	Ἐπίδρασις τοῦ δικαστικοῦ ἀγῶνος ἐπὶ τὸ δίκαιον.....	381
----	---	-----

ΤΙΤΛΟΣ Ε'

Λύσις τῆς διαφορᾶς ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου.

	Α') ἀπόδειξις.	
94	α') γενικά.....	393
95	β') τεκμήρια.....	404
	Β') ἡ δικαστικὴ ψῆφος.	
96	α') ὁρισμὸς καὶ εἶδη.....	410
97	β') τελεσιδικία.....	418
98	γ') δύναμις τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως.....	440

ΤΙΤΛΟΣ ΣΤ'

99	Ἀποκατάστασις εἰς ἀκέραιον.....	444
----	---------------------------------	-----

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΞ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ

Α') ὁρισμὸς τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου.

§ 1. Ἡ πολιτεία, ὡς κοινωνία ἀνθρώπων ἐν ὀργανικῇ ἐνότητι, ἔχει ἀναγκαίως καὶ θέλησιν καθυπερτέραν τῆς θελήσεως τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν αὐτῆς· διατοῦτο τὰ μέλη ταῦτα ὀφείλουσιν ὑποταγὴν εἰς τῆς πολιτείας τὴν καθολικὴν θέλησιν.¹ **Δίκαιον** καλεῖται πᾶς θεσμὸς καὶ

1) Ἡ πολιτεία εἶναι πολυάνθρωπος προσωπικότης ἔχουσα, ὡς ὁ ἄνθρωπος, αὐτοπαρξίαν καὶ θέλησιν. Ἡ θέλησις δὲ τῆς πολιτείας, οὕσα τὸ σύνολον τῶν θελήσεων τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὴν μελῶν, ὑπερτερεῖ βεβαίως τὰς κατὰ μέρος θελήσεις, αἵτινες διατοῦτο ὀφείλουσιν ὑποταγὴν εἰς τὴν καθολικὴν τῆς πολιτείας θέλησιν. Ἡ ἐκπεφρασμένη λοιπὸν τῆς πολιτείας θέλησις, ἡ διακελεύουσα πῶς πρέπει νὰ διάγῃσιν οἱ καθ' ἕκαστον ἄνθρωποι, ἵνα φυλάττηται ἐν τῇ συμβιώσει τάξις καὶ ἁρμονία, εἶναι τὸ λεγόμενον κατ' ἀντικείμενον δίκαιον. «Ἐμिमάσατο δὲ καὶ τὴν τῷ παντὸς διακόσμῳ, δίκαις τε καὶ νόμοις κοινωνίαν πολιῶν συναρμοξάμενος. Οὐδὲν γὰρ οὕτω κοσμοπρεπὲς καὶ θεῖον ἄξιον ἀνθρώποις πεπρακται, ὡς πόλις εὐνομουμένης συναρμογὰ καὶ νόμων καὶ πολιτείας διακόσμου. Εἰς γὰρ ἕκαστος ἄνθρωπος αὐτὸς καθ' αὐτὸν οὐδεὶς ἐὼν οὔτε ποτὶ ζῆν' ὁμοφροσύνη ζυνᾶ καὶ ξυναρμογᾶ πολιτείας καὶ αὐτὸς

μόνον ὁ θεσμός, ὁ τῆς πολιτείας τὴν θέλησιν παριστῶν² καὶ τὰς πράξεις τῶν ἐν αὐτῇ ζώντων προσώπων ρυθμίζων.³ ὥστε πᾶν δίκαιον φύσει ἐστὶ κατασκευαστὸν καὶ θετικόν.⁴ Κατὰ τοὺς θεσμούς δὲ τοῦ δικαίου ὀφείλει μὲν,

καθ' αὐτὸν ἱκανὸς γέγονε καὶ ποτὶ ὅλον καὶ τὸ τέλος σύστημα τῆς κοινωνίας εὐσυνάρμοστος (Εὐρύφ. παρὰ Στοβ. Δ', 11).

Χαρακτήρ οὐσιώδης τοῦ δικαίου εἶναι τὸ ἐξαναγκαστόν· διαφέρει λοιπὸν τῶν παραγγελημάτων τῆς ἠθικῆς· δηλαδή τὸ μὲν δίκαιον θέλει νὰ πραγματοποιῶνται αἱ διαταγαὶ αὐτοῦ, εἰ καὶ παρὰ γνώμην τοῦ πράττοντος, διὰ τῶν δυνατῶν δὲ μέσων ἐξαναγκάζει πρὸς τοῦτο τὸν ἀπειθῶντα· ἡ δὲ ἠθικὴ θέλει οὐ μόνον νὰ ἐκτελῶνται τὰ παραγγέλματα αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκτελῶνται κατὰ γνώμην καὶ πεποίθησιν τοῦ πράττοντος (Wächter württemberg. Privatr. B', 4. Ahrens jurist. Encyclopädie σελ. 33)· ἀλλ' ἐπαινετὸς εἶναι καὶ ὁ τοῖς τοῦ δικαίου προστάγμασι κατὰ γνώμην καὶ πεποίθησιν πειθαρχῶν διατοῦτο ὀρίζεται ἡ δικαιοσύνη ὡς θέλησις σταθερὰ καὶ διηνεκὴς ἐκάστῳ τὸ ἴδιον ἀπονέμωσα δίκαιον· νόμ. 10 Βασ. (2, 1).

2) Τὸ ῥωμαϊκὸν *jus* ἔχει καὶ ἄλλας τινὰς σημασίας· ἤγουν σημαίνει τὸν τόπον ἐν ᾧ ὁ πραιτωρ ἐδικαιοδότει (νόμ. 11 Πανδ. 1, 1)· τὸ σύνολον νομικῶν διατάξεων (*jus flavianum*, *jus papirianum*· νόμ. 2 § 7 Πανδ. αὐτ.)· τὴν ἐπιστήμην τοῦ δικαίου· *jus est ars boni et aequi* (νόμ. 1, πρ. Πανδ. 1, 1. Glück Commentar A', 3—12). Τὴν δικαιοσύνην ὠρίζον οἱ ἀρχαῖοι πλατύτερον, περιλαμβάνοντες ἐν τῷ ὀρισμῷ τὴν εὐσέθειαν (περὶ τοὺς θεούς), τὴν δικαιοπραγίαν (περὶ τοὺς ἀνθρώπους) καὶ τὴν δσιότητα (περὶ τοὺς κατοικομένους)· πρβ. Spengel rhetor. græci IV, 361 καὶ Brisson ἐν λ. fas· «τὸ δίκαιον ὡς περ γένος ὃν διαιρεῖται εἰς ὅσιον καὶ δίκαιον· καὶ τὸ μὲν πρὸς θεούς, ἐξ ἀνθρώπων γινόμενον, ὅσιον καλοῦμεν, τὸ δὲ πρὸς ἀνθρώπους, δίκαιον».

3) Τὴν διὰ τῆς πολιτείας ρύθμισιν σχέσεώς τινος προκαλεῖ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀρμονικῆς καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς καταλληλοτέρας συμβιώσεως τῶν ἀνθρώπων. Τὸ ὑπὸ τῆς πολιτείας λοιπὸν θεσπισθὲν δίκαιον ἱκανοποιεῖ τὴν ἀνάγκην ταύτην καὶ χρησιμεύει οἷον εἰς μέσον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Kierulff Civilrecht σ. 2.

4) Ἐκ τοῦ ὅτι τὸ δίκαιον φύσει ἐστὶ κατασκευαστὸν καὶ θετικὸν δὲν ἔπεται ὅτι ἀμοιρεῖ καὶ λογικότητος, οὔτε πάλιν ὅτι εἶναι πάντοτε λογικὸν καὶ ὀρθόν. Ἡ τελειότης ἢ ἀτέλεια τῶν νομοθετημάτων ἔθνους τινὸς συνέχεται στενῶς μετὰ τῆς κοινωνικῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως αὐτοῦ καὶ τῶν ἰδιαίτερων περιστάσεων· διατοῦτο εἶναι μεταβλητὸν τὸ δίκαιον

ἀλλὰ συνάμα καὶ ἐξουσίαν ἔχει, νὰ διαῖγῃ τὸ πρόσω-

κατὰ κανόνα. Διογ. Λαέρτ. Β', 247, κατὰ δὲ τὸ ἴδιον χώρος καὶ ὁσων-
δήποτε αἰτιῶν οὐ πᾶσι συνέπεται τὸ αὐτὸ δίκαιον εἶναι.

Παρά τῷ θετῷ τῆς πολιτείας δικαίῳ παρεδέχοντο ἄλλοτε οἱ ἐπιστή-
μονες καὶ ἄλλα δίκαιον ἀπὸ τῆς λογικότητος τοῦ ἀνθρώπου ἐκπηγάζον,
τὸ καλούμενον φυσικὸν εἴτε φιλοσοφικὸν δίκαιον, ὅπερ κατ' αὐτοὺς
ἔπρεπε νὰ χρησιμεύῃ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κενῶν τοῦ θετικοῦ δικαίου
ἢ πρὸς διόρθωσιν τῶν πλημμελῶν αὐτοῦ διατάξεων. Ἡ θεωρία αὕτη,
περιελθούσα καὶ εἰς τινὰς τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν (π. χ. τὴν αὐστρια-
κὴν), ἀπεδοκιμάσθη πλέον καὶ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν σπουδαιότερων
νομοδιδασκάλων, ὡς ἀντικειμένη ὅλως εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ δικαίου· ἡ φι-
λοσοφία δὲ μόνον ταύτην τὴν ἀξίωσιν δύναται νὰ ἔχῃ, τὸ νὰ ὑποδει-
κνύῃ διὰ λογικῆς καὶ πεφωτισμένης ἐξετάσεως τὰ μὴ ὑγιᾶ τῆς κειμέ-
νης νομοθεσίας μέρη πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν διὰ τῆς νομοθετικῆς ὁδοῦ
(πρβ. Unger österreich. Privatr. Α' 4 σημ. 12 καὶ σ. 67), ἵνα οὕτως
ἐπιτευχθῇ τὸ μακαριστὸν τοῦ Ζήνωνος ἐκεῖνο ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν·
ὅπερ ἐστὶ κατ' ἀρετὴν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν τῶν ὅλων, οὐδὲν ἐνεργοῦν-
τας ὧν ἀπαγορεύειν εἴωθεν ὁ νόμος ὁ κοινός, ὅπερ ἐστὶν ὁ ὀρθὸς λόγος.
Διογ. Λαέρτ. Β', 39.

Τὸ ἀστυκὸν δίκαιον διέχρουν οἱ Ῥωμαῖοι νομικοὶ εἰς jus naturale,
jus gentium καὶ jus civile· πρ. § 1 2 εἰσηγ. (1,2), νόμ. 1 § 1—4,
νόμ. 2—6 πανδ. (1,1), νόμ. 1—6 Βασ. (2,1), Θεοφ. Α' 6'. Σαβιν.
Σύστημα. Α', 413, Glück Commentar Α', 79.

Φυσικὸν δίκαιον καλοῦσιν ᾧ τινι πάντα τὰ ζῶα καὶ οὐκ ἄνθρωποι
μόνοι κέχρηται· ἐξ αὐτοῦ παράγουσι τοὺς περὶ τὸν γάμον καὶ τὴν
ἀνατροφὴν καὶ ἐπιμέλειαν τῶν τέκνων θεσμούς· «ἡ τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ
θῆλεος συνάφεια καὶ ὁ τοκετὸς καὶ ἡ ἀγωγή τῶν παίδων». Τὸ φιλοσό-
φημα τοῦτο τῶν τὴν τριχοτομίαν τοῦ δικαίου διδασκόντων Ῥωμαίων νο-
μικῶν διαφόρως ἐξηγοῦσιν οἱ νεώτεροι νομοδῖται (Σαβιν. ἔ. ἀ. σελ.
415)· ἀλλὰ φαίνεται μοι ὀρθότερον ὅτι εἰς τὴν ἀναγκαιότητα τῆς
ὑπάρξεως τῶν θεσμῶν τούτων ἀποδόντες οἱ σοφοὶ ἐκείνοι ὠνόμασαν
αὐτοὺς ἀπόρροιαν τοῦ φυσικοῦ δικαίου, ἥτοι τῆς ζωικῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ
φύσεως· (πρβ. Πλάτ. ἐν νόμ. Η', 8· οὐ χρὴ χεῖρους ἡμῖν εἶναι τοὺς
πολίτας ὀρνίθων καὶ ἄλλων θηρίων πολλῶν, οἱ κατὰ μεγάλας ἀγέλας
γεννηθέντες μέχρι μὲν παιδογονίας ἡῖθεοι καὶ ἀκήρατοι γάμων τε ἄγνοι
ζῶσιν, ὅταν δ' εἰς τοῦτο ἡλικίας ἔλθωσι, συνδυασθέντες ἄρρην θηλεία
κατὰ χάριν καὶ θήλειαν ἄρρενι τὸν λοιπὸν χρόνον ὁσίως καὶ δικαίως,
ζῶσιν, ἐμμένοντες βεβιαίως ταῖς πρώταις τῆς φιλίας ὁμολογίαις)· οὐδὲ
εἶναι πιθανὸν ὅτι παρεδέχοντο ὑπάρχον καὶ μεταξὺ τῶν ζώων δίκαιον·

μόνον ὁ θεσμός, ὁ τῆς πολιτείας τὴν θέλησιν παριστῶν² καὶ τὰς πράξεις τῶν ἐν αὐτῇ ζώντων προσώπων ῥυθμίζων·³ ὥστε πᾶν δίκαιον φύσει ἐστὶ κατασκευαστὸν καὶ θετικόν.⁴ Κατὰ τοὺς θεσμούς δὲ τοῦ δικαίου ὀφείλει μὲν,

καθ' αὐτὸν ἱκανὸς γέγονε καὶ ποτὶ ὅλον καὶ τὸ τέλῃον σύστημα τῆς κοινωνίας εὐσυνάρμοστος (Εὐρύφωμ. παρὰ Στοβ. Δ', 11).

Χαρακτήρ οὐσιώδης τοῦ δικαίου εἶναι τὸ ἐξαναγκαστὸν διαφέρει λοιπὸν τῶν παραγγελμάτων τῆς ἡθικῆς· δηλαδή τὸ μὲν δίκαιον θέλει νὰ πραγματοποιῶνται αἱ διαταγαὶ αὐτοῦ, εἰ καὶ παρὰ γνώμην τοῦ πράττοντος, διὰ τῶν δυνατῶν δὲ μέσων ἐξαναγκάζει πρὸς τοῦτο τὸν ἀπειθοῦντα· ἡ δὲ ἡθικὴ θέλει οὐ μόνον νὰ ἐκτελῶνται τὰ παραγγέλματα αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκτελῶνται κατὰ γνώμην καὶ πεποίθησιν τοῦ πράττοντος (Wächter württemberg. Privatr. B', 4. Ahrens jurist. Encyclopädie σελ. 33)· ἀλλ' ἐπαινετὸς εἶναι καὶ ὁ τοῖς τοῦ δικαίου προστάγμασι κατὰ γνώμην καὶ πεποίθησιν πειθαρχῶν διατοῦτο ὀρίζεται ἡ δικαιοσύνη ὡς θέλησις σταθερὰ καὶ διηνεκῆς ἐκάστω τὸ ἴδιον ἀπονέμους δίκαιον νόμ. 10 Βασ. (2, 1).

2) Τὸ ῥωμαϊκὸν *jus* ἔχει καὶ ἄλλας τινὰς σημασίας· ἤγουν σημαίνει τὸν τόπον ἐν ᾧ ὁ πραιτωρ ἐδικαιοδοτεῖ (νόμ. 11 Πανδ. 1, 1)· τὸ σύνολον νομικῶν διατάξεων (*jus flavianum*, *jus papirianum*· νόμ. 2 § 7 Πανδ. αὐτ.)· τὴν ἐπιστήμην τοῦ δικαίου· *jus est ars boni et aequi* (νόμ. 1, πρ. Πανδ. 1, 1. Glück Commentar A', 3—12). Τὴν δικαιοσύνην ὠρίζον οἱ ἀρχαῖοι πλατύτερον, περιλαμβάνοντες ἐν τῇ ὀρισμῷ τὴν εὐσέβειαν (περὶ τοὺς θεούς), τὴν δικαιοπραγίαν (περὶ τοὺς ἀνθρώπους) καὶ τὴν δσιότητα (περὶ τοὺς κατοικομένους)· πρβ. Spengel rhetor. græci Γ', 361 καὶ Brisson ἐν λ. fas· «τὸ δίκαιον ὡς περ γένος ὃν διαιρεῖται εἰς ὅσιον καὶ δίκαιον· καὶ τὸ μὲν πρὸς θεούς, ἐξ ἀνθρώπων γεγόμενον, ὅσιον καλοῦμεν, τὸ δὲ πρὸς ἀνθρώπους, δίκαιον».

3) Τὴν διὰ τῆς πολιτείας ῥύθμισιν σχέσεώς τινος προκαλεῖ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀρμονικῆς καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς καταλληλοτέρας συμβιώσεως τῶν ἀνθρώπων. Τὸ ὑπὸ τῆς πολιτείας λοιπὸν θεσπισθὲν δίκαιον ἱκανοποιεῖ τὴν ἀνάγκην ταύτην καὶ χρησιμεύει οἷονεὶ μέσον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Kierulff Civilrecht σ. 2.

4) Ἐκ τοῦ ὅτι τὸ δίκαιον φύσει ἐστὶ κατασκευαστὸν καὶ θετικὸν δὲν ἔπεται ὅτι ἀμοιρεῖ καὶ λογικότητος, οὔτε πάλιν ὅτι εἶναι πάντοτε λογικὸν καὶ ὀρθόν. Ἡ τελειότης ἢ ἀτέλεια τῶν νομοθετημάτων ἔθους τινὸς συνέχεται στενῶς μετὰ τῆς κοινωνικῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως αὐτοῦ καὶ τῶν ἰδιαιτέρων περιστάσεων· διατοῦτο εἶναι μεταβλητὸν τὸ δίκαιον

ἀλλὰ συνάμα καὶ ἐξουσίαν ἔχει, νὰ διαῖξη τὸ πρόσω-

κατὰ κανόνα. Διογ. Λαέρτ. Β', 247, κατὰ δὲ τὸ ἴδιον χώρος καὶ ὅσων-
δήποτε αἰτιῶν οὐ πᾶσι συνέπεται τὸ αὐτὸ δίκαιον εἶναι.

Παρὰ τῷ θετῷ τῆς πολιτείας δικαίῳ παρεδέχοντο ἄλλοτε οἱ ἐπιστή-
μονες καὶ ἄλλο δίκαιον ἀπὸ τῆς λογικότητος τοῦ ἀνθρώπου ἐκπηγάζον,
τὸ καλούμενον φυσικὸν εἴτε φιλοσοφικὸν δίκαιον, ὅπερ κατ' αὐτοὺς
ἔπρεπε νὰ χρησιμεύῃ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κενῶν τοῦ θετικοῦ δικαίου
ἢ πρὸς διόρθωσιν τῶν πλημμελῶν αὐτοῦ διατάξεων. Ἡ θεωρία αὕτη,
περιελθοῦσα καὶ εἰς τινὰς τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν (π. χ. τὴν αὐστρια-
κὴν), ἀπεδοκιμάσθη πλέον καὶ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν σπουδαιότερων
νομοδιδασκάλων, ὡς ἀντικειμένη ὅλως εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ δικαίου· ἡ φι-
λοσοφία δὲ μόνον ταύτην τὴν ἀξίωσιν δύναται νὰ ἔχῃ, τὸ νὰ ὑποδεί-
κνῃ διὰ λογικῆς καὶ πεφωτισμένης ἐξετάσεως τὰ μὴ ὑγιᾶ τῆς κειμέ-
νης νομοθεσίας μέρη πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν διὰ τῆς νομοθετικῆς ὁδοῦ
(πρβ. Unger österreich. Privatr. Α' 4 σημ. 12 καὶ σ. 67), ἵνα οὕτως
ἐπιτευχθῇ τὸ μακαριστὸν τοῦ Ζήνωνος ἐκεῖνο ἀκολουθῶς τῇ φύσει ζῆν·
ὅπερ ἐστὶ κατ' ἀρετὴν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν τῶν ὅλων, οὐδὲν ἐνεργοῦν-
τας ὧν ἀπαγορεύειν εἴωθεν ὁ νόμος ὁ κοινός, ὅπερ ἐστὶν ὁ ὀρθὸς λόγος.
Διογ. Λαέρτ. Β', 39.

Τὸ ἀστυκὸν δίκαιον διέχρουν οἱ ῥωμαῖοι νομικοὶ εἰς *jus naturale*,
jus gentium καὶ *jus civile*· πρ. § 1 2 εἰσηγ. (1,2), νόμ. 1 § 1—4,
νόμ. 2—6 πανδ. (1,1), νόμ. 1—6 Βασ. (2,1), Θεοφ. Α' 6'. Σαβιν.
Σύστημ. Α', 413, Glück Commentar Α', 79.

Φυσικὸν δίκαιον καλοῦσιν ὅ τινι πάντα τὰ ζῶα καὶ οὐκ ἄνθρωποι
μόνοι κέχρηνται· ἐξ αὐτοῦ παράγουσι τοὺς περὶ τὸν γάμον καὶ τὴν
ἀνατροφὴν καὶ ἐπιμέλειαν τῶν τέκνων θεσμούς· «ἡ τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ
θῆλεος συνάφεια καὶ ὁ τοκετὸς καὶ ἡ ἀγωγή τῶν παίδων». Τὸ φιλοσό-
φημα τοῦτο τῶν τὴν τριχοτομίαν τοῦ δικαίου διδασκόντων ῥωμαίων νο-
μικῶν διαφόρως ἐξηγοῦσιν οἱ νεώτεροι νομοδῖφαι (Σαβιν. ἔ. ἀ. σελ.
415)· ἀλλὰ φαίνεται μοι ὀρθότερον ὅτι εἰς τὴν ἀναγκαιότητα τῆς
ὑπάρξεως τῶν θεσμῶν τούτων ἀποδόντες οἱ σοφοὶ ἐκείνοι ὠνόμασαν
αὐτοὺς ἀπόρροιαν τοῦ φυσικοῦ δικαίου, ἥτοι τῆς ζωϊκῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ
φύσεως· (πρβ. Πλάτ. ἐν νόμ. Η', 8' οὐ χρὴ χεῖρους ἡμῖν εἶναι τοὺς
πολίτας ὀρνίθων καὶ ἄλλων θηρίων πολλῶν, οἱ κατὰ μεγάλας ἀγέλας
γεννηθέντες μέχρι μὲν παιδογονίας ἡῖθεοι καὶ ἀκῆρατοι γάμων τε ἀγνοί
ζῶσιν, ὅταν δ' εἰς τοῦτο ἡλικίας ἔλθωσι, συνδυασθέντες ἄρρην θηλεῖα
κατὰ χάριν καὶ θήλεια ἄρρενι τὸν λοιπὸν χρόνον ὁσίως καὶ δικαίως,
ζῶσιν, ἐμμένοντες βεβαίως ταῖς πρώταις τῆς φιλίας ὁμολογίαις)· οὐδὲ
εἶναι πιθανὸν δι· παρεδέχοντο ὑπάρχον καὶ μεταξὺ τῶν ζώων δίκαιον·

πον. ⁵ Δίκαιον προσέτι καλεῖται καὶ τὸ πρὸς τὰ παραγ-
γέλματα τοῦ δικαίου συνᾶδον, ⁶ καὶ τὸ ἐπιεικές. ⁷

Ἄστυκὸν εἴτε **ἰδιωτικὸν** δίκαιον πολιτείας τινὸς
ὀνομάζεται τὸ σύνολον τῶν νομικῶν διατάξεων, τῶν τὰς
ἰδιωτικὰς σχέσεις τῶν μελῶν τῆς πολιτείας ταύτης ρυ-

Ἀριστοτ. ἠθικ. Νικομάχ. Η', 13. Δοκεῖ γὰρ εἶναι δίκαιον παντὶ ἄν-
θρώπῳ πρὸς πάντα τὸν δυνάμενον κοινωνῆσαι νόμου καὶ συνθήκης.

Τόνδε γὰρ ἄνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων,
ἰχθύσι μὲν καὶ θηρσί καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς
ἔσθην ἁλλήλους ἐπεὶ οὐ δίκη ἔστι μετ' αὐτοῖς·
ἄνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην, ἣ πολλὸν ἀρίστη γίνεται. Ἡσίοδ.

Ἐθνικὸν εἴτε κοινὸν δίκαιον κατὰ τοὺς Ῥωμαίους ἐστὶ τὸ κατὰ πάν-
των τῶν ἀνθρώπων, ἤγουν τῶν λελογισμένως βιοῦν ἐθελόντων, ἐπεκτει-
νόμενον, ὅπερ δηλαδὴ naturalis ratio inter omnes homines constituit
καὶ διατοῦτο apud omnes peraeque custoditur, quasi quo jure omnes
gentes utuntur· λοιπὸν εἶναι τὸ δίκαιον πάντων τῶν ἀνθρώπων (jus
commune omnium hominum· νόμ. 9· πανθ. 1, 1· ὁ κοινὸς ἀπάντων
ἀνθρώπων νόμος. Δημοσθ. κατὰ Ἀριστοκράτους ἡ «β παρὰ πᾶσιν ἄν-
θρώποις ὁμολογεῖται δίκαιον»· ὁ αὐτὸς περὶ Ἀλονήσου Α', 69, 72). Ὅθεν
εἰς τὸ δίκαιον τοῦτο κατατάσσουσι τοὺς θεσμοὺς ἐκείνους, τοὺς μᾶλλον
ἢ ἥττον παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἀνθρώποις ὁμοίως ἀπαντῶντας, ἃν οὐχί
καὶ πάντας ὑπὸ τοῦ λογικοῦ ἐπιδοκιμαζομένους, οἷα ἡ δουλεία, ἣν οἱ
Ῥωμαῖοι τοῦ ἐθνικοῦ λέγουσι νομίμου· νόμ. 4 Βασ. (2, 1)· νόμ. 6 Π.
(12, 6), νόμ. 1 πρ. Π. (41, 6).

Ἄστυκὸν δίκαιον κατὰ τοὺς Ῥωμαίους νομικοὺς καλεῖται τὸ δίκαιον,
ὅπερ ἐκάστη πόλις ἐαυτῇ ὀρίση καὶ ἔστιν αὐτῆς ἴδιον, ἐπομένως διά-
φορον τοῦ ἐν ἄλλαις πόλεσιν ἰσχύοντος· π. χ. αἱ πωλήσεις, αἱ μισθώ-
σεις κλ. εἰς τὸ ἐθνικὸν νομίμου, διότι ἀπαντῶνται καὶ παρὰ τοῖς λοι-
ποῖς ἔθνεσιν· ἡ ἐπερώτησις ὅμως εἶναι τοῦ ἀστυκοῦ αὐτῶν δικαίου,
διότι παρ' αὐτοῖς μόνον νενομοθέτηται· ἄλλ' ὅταν λέγωσιν ἁορίστως jus
civile ἐννοοῦσι τὸ Ῥωμαϊκόν. Θεόφ. Β' 6'. Ἑλληνική Βιβλιοθήκη

5) Ἡ ἐξουσία ἣν λαμβάνει τὸ πρόσωπον ἐκ τοῦ κατ' ἀντικείμενον
δικαίου γὰρ πρῶτον αὐτὸς ὁ ἄλλως λέγεται καθ' ὑπαχείμενον δίκαιον·

ομιζουσών ⁸ — *jus privatum*· αὐται δὲ ὑπὸ τοῦ δικαίου κανονισθεῖσαι καὶ ὑποτυπωθεῖσαι γίνονται **ἐννομοι**. ⁹ Οὐχὶ πάσας τοῦ προσώπου τὰς σχέσεις ἐν τῇ πολιτείᾳ ρυθμίζει τὸ δίκαιον, ἀλλὰ μόνον τὰς περὶ τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν περιουσίαν αὐτοῦ στρεφόμενας. ¹⁰ Εἰς τοὺς θε-

8) Τινὲς ὀρίζουσι τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον, κατ' ἀντίθεσιν αὐτοῦ πρὸς τὸ δημόσιον, ὡς τὸ σύνολον τῶν δικαίων καὶ ὑποχρεώσεων τῶν ὑπηκόων κράτους τινὸς πρὸς ἀλλήλους. Πλὴν ὁ ὅρισμός οὗτος εἶναι λίαν στενός, διότι οὐ μόνον τοὺς ξένους ἀποκλείει (ἐνῶ τὴν σήμερον καὶ οὗτοί εἰσιν ἱκανοὶ πρὸς κτῆσιν πάντων σχεδὸν τῶν ἰδιωτικῶν δικαίων), ἀλλὰ καὶ τὸ Δημόσιον, ἥτοι τὴν πολιτείαν αὐτήν, ἥτις ὡς νομικὸν πρόσωπον, ἔχει δικαία καὶ ὑποχρεώσεις ἰδιωτικῆς φύσεως, ὅσας π. χ. συναμολογεῖ δάνεια, μισθώσεις, πωλῆσεις κλ. (Unger A, 1. Wächter A', 3). 'Αφ' ἑτέρου ὅμως δὲν εἶναι ἐπιδοκιμαστέα καὶ ἡ γνώμη τῶν ὀριζόντων ἀρτητικῶς τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον, ὅτι δηλαδὴ ἰδιωτικὸν δίκαιον εἶναι τὸ μὴ δημόσιον. Glück σ. 88. Wächter σ. 5).

Πρὸς ὀρθὴν τοῦ ὁρίσμου τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου κατασκευὴν πρέπει νὰ ὀδηγήσῃ ἡ ἐξῆς παρατήρησις. Διὰ τοῦ δικαίου ρυθμίζονται ἀμειβαταὶ τῶν ἀνθρώπων βιωτικαὶ σχέσεις καὶ μετατρέπονται εἰς ἐννόμους· αὐταὶ δὲ αἱ σχέσεις καὶ ἀναφοραὶ ἀποτελοῦσι κυρίως τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ δικαίου βάσιν καὶ προσδιορίζουσι τὰ ἐξ αὐτῶν πηγάζοντα δίκαια. Διατοῦτο τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον ἀπαρτίζεται ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν ρυθμιζουσῶν τὰς σχέσεις ταύτας διατάξεων. Unger σ. 3.

9) Ἐννομος σχέσις καλεῖται ἡ σχέση ἐκείνη, ἡ ἐντὸς τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου πίπτουσα καὶ διατοῦτο ρυθμιζομένη ὑπ' αὐτοῦ· διαφέρει λοιπὸν κατὰ τοῦτο ἀπ' ἄλλων τοῦ ἀνθρώπου σχέσεων, ἁλλοτριῶν ὅλως τοῦ δικαίου· ὡς ἡ σχέση φιλίας. Περὶ τὸν ὅρισμόν τῆς ἐννόμου σχέσεως οὐκ εἰσὶ πάντες σύμφωνοι. Unger σ. 2 σημ. 4. Windscheid § 37 σημ. 3.

10) Αἱ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐννομοὶ σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου εἰσὶ κυρίως δύο

σμούς δὲ τῆς πολιτείας ὑπόκεινται πάντα ἀνεξαίρετως τὰ πρόσωπα. ¹¹

Τὸ ἀστυκὸν δίκαιον ἐστὶν ἡ ἐγγραφὸν διὰ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας εἰσηγμένον, ἡ ἄγραφον ἐκ τῆς κοινῆς τοῦ ἔθνους πεποιθήσεως παρηγμένον—ἔθιμον. ¹²

Β') πηγαί τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου.

§ 2. Αἱ πηγαί, ἧτοι τὸ ταμίευμα τῶν θεσμῶν τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου, εἰσὶ δύο· ἐν πρώτοις μὲν καὶ κυρίως οἱ νόμοι, ἐν οἷς παρ' ἡμῖν ἀνήκουσι καὶ τὰ βιβλία τοῦ ῥώμ. δικαίου, ἧτοι αἱ εἰσηγήσεις, ὁ πανδέκτης, ὁ κώδιξ καὶ αἱ νεαραί, ¹ ὡς ἐν τοῖς Βασιλικαῖς ἅπαντα ταῦτα ἀνεκαθάρ-

ἐπομένως δημοσίας τάξεως. Οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσι *jus publicum* καὶ τὰς τοιαύτας διατάξεις (νόμ. 38 Π. 2, 14)· πρῶ. καὶ ἄρθρ. 3 τοῦ ἡμετέρου ἀστ. νόμου, ἄρθρ. 6 τοῦ γαλ. κώδικος κατωτέρ. § 1 σημ. 13. Βέροιας

11) Καὶ ὁ βασιλεὺς, ὡς καὶ τὸ Κράτος ἐν ταῖς ἰδιωτικαῖς αὐτοῦ ἐξουσίαις (εἰρήνη), ὑπόκειται εἰς τὴν διακρίσιν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου.

βιβλία, ὧν ἕκαστον εἰς παραγράφους. (Διάταξ. Δέδωκεν § 11).

Ὁ πανδέκτης ἐστὶ μεγάλη συλλογὴ, ἑρανίσματα ἐκ τῶν συγγραμμάτων τριάκοντα ἐννέα νομικῶν περιέχουσα (τὰ ὀνόματα τούτων ἴδ. ἐν Mühlenbr. Institut. σελ. 11 σημ. 1). ἀποτελεῖ δὲ τὸ πλουσιώτερον θησαύρισμα τῆς περὶ τὸ δίκαιον ῥωμαϊκῆς μεγαλοφυΐας, καὶ διαιρεῖται εἰς 50 βιβλία, ὧν ἕκαστον εἰς τίτλους (ἐκτὸς τῶν περὶ κληροδοτημάτων 3 βιβλίων, λ', λα', λβ'), οἱ τίτλοι εἰς τεμάχια (ἅτινα νόμους καλεῖ ὁ Ἰουστινιανός, τοὺς δὲ συγγραφεῖς αὐτῶν νομοθέτας. Διάταξ. Δέδωκεν § 10, νόμ. 2 § 10 Κώδ. 1. 17), καὶ ταῦτα πάλιν εἰς παραγράφους. Ὁ πανδέκτης φέρει λατινιστὶ δύο ὀνόματα Pandectae καὶ Digesta, τὸ μὲν καθὸ περιέχων τεμάχια ἐκ πλείστων συγγραμμάτων, δισχιλίων περίπου, τὸ δὲ ὡς ἔργον συστηματικῶς πῶς διατεταγμένον. Ὅπερ βιβλίον, λέγει ὁ Ἰουστινιανός (Διάταξ. Δέδωκεν § 1) Digesta εἴτε Πανδέκτην προσηγορεύσαμεν ἐκ τε τοῦ τῶν νόμων ἔχειν διαιρέσεις τε καὶ διατυπώσεις, ἐκ τε τοῦ τὸ πᾶν εἰς ἓν ἄθροισθὲν ὑποδέξασθαι ταύτην αὐτῷ θέμενοι τὴν προσηγορίαν. Προοίμ. τῶν εἰσηγ. § 4, νόμ. 1 § 5 Κώδ. (1, 17).

Ὁ Κώδιξ συλλογὴ ἐστὶν αὐτοκρατορικῶν διατάξεων ἀπὸ Ἀδριανοῦ μέχρις Ἰουστινιανοῦ, ἀντιγραφὰς τὸ πλεῖστον περιέχουσα, τινὰς μὲν ἐλαχίστους, τοὺς δὲ ἐν ἀποσπασματικῇ συνεστάμεναι δὲ ἕνα μετὰ τῶν εἰς

της δευτέρας εκδόσεως, καλείται codex repetitae praelectionis. Ιδε-
τάς ἐν ἀρχῇ τοῦ Κώδικ. 2 αυτοκρατορικά διατάξεις. Haec quae ne-
cessario καὶ Cordi nobis est § 3.

Αἱ Νεαραί (δηλαδή διατάξεις) ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ
κατὰ διαφόρους χρόνους (ἀπὸ τοῦ ἔτους 535 μέχρι τοῦ ἔτους 564 ἢ
565) μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν καὶ δημοσίευσιν τοῦ νέου κώδικος, καὶ
οὐ μόνον συμπληροῦσιν, ἀλλὰ καὶ τροποποιοῦσι τὸ ὕφιστάμενον δίκαιον.
Ἐκάστη νεαρά ἔχει ἐπιγραφὴν, πρόλογον καὶ ἐπίλογον· ἐν τῷ μέσῳ δὲ
τοῦ προλόγου καὶ ἐπιλόγου ὑπάρχει τὸ νομοθέτημα, διαιρούμενον εἰς
κεφάλαια καὶ παραγράφους. Εἰσὶ τὸ πλεῖστον ἑλληνιστὶ γεγραμμένα
καὶ ἀναβαίνουσιν εἰς 165 τὸν ἀριθμόν. Συλλογὴν τῶν νεαρῶν δὲν ἐξέ-
δωκεν ἐπισήμως ὁ Ἰουστινιανὸς (ἂν καὶ ἐσκόπει νὰ πράξῃ τοῦτο κατὰ
τὸν § 4 ἐν τέλ. τῆς Διατάξ. Cordi), ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι. Ὀλίγον
δὲ πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ μετέφρασε κατ' ἐπιτομὴν εἰς τὸ λατινικὸν
125 νεαρὰς Ἰουλιανὸς ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει νομοδιδάσκαλος, ἐπι-
γραφομένην Epitome ἢ liber Novellarum ἢ ἀπλῶς Epitome Juliani·
προσέτι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ἢ μικρὸν ἴσως ὕστερον, ἐγένετο πλη-
ρεςτέρα ἄλλη μετάφρασις 134 νεαρῶν, ἥς ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἄγνω-
στος, καὶ φέρουσα τὸ ὑπὸ τῶν γλωσσογράφων δοθέν αὐτῇ ὄνομα
Authentica ἢ liber Authenticorum. Puchta Institut. A', 109.

2) Ὁ Ἰουστινιανὸς, θέλων νὰ προσυλλάξῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ συναρμολο-
γηθεῖσαν καὶ καταρτισθεῖσαν νομοθεσίαν ἀπὸ τῆς ἐκ τῶν νομικῶν συ-
ζητήσεων καὶ διαφωνιῶν προκύπτουσας συνήθως ἀβεβαιότητα περὶ τὸ
δίκαιον καὶ πολυνομίαν, ἀπηγόρευσε (τοιαύτη παράδοξις ἀπαγόρευσις
ὑπάρχει καὶ περὶ τοῦ πρῶτου Κώδικος. Eörsler preus. Privatr. A',
24 σημ. 3) ῥητῶς τοῖς νομικοῖς πᾶσαν ἐπιστημονικὴν ἐπεξεργασίαν
τοῦ δικαίου, ἐπιτρέψας μόνον τὴν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κατὰ πόδα μετα-
γλώττισιν καὶ τὴν χρῆσιν παρατίτλων (Διάτ. Δέδωκεν § 21, Deo au-
ctore § 12, Tanta § 21 πρὸ. Ζαχαρ. ἐν Θεμίδι A', 190). Ἀλλ' ἡ ἀν-
θρώπινος διάνοια δὲν δεσμεύεται ἐπὶ μακρόν· διατοῦτο μετ' οὐ πολὺ
συνέβη ὅ,τι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐφοβεῖτο, συγγραμμάτων δηλονότι νομικῶν
περισσεΐα καὶ περὶ τὴν ἐρμηνείαν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν νόμων διαφωνία.
Ἐνεκα τούτου ἐπεμελήθησαν τὴν ἀπλοποίησιν τῆς ὑπαρχούσης νομι-
κῆς ὕλης πρότερον μὲν οἱ αὐτοκράτορες Λέων ὁ Ἰσαυρος καὶ Κων-
σταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος, ἐκδόντες τὴν Ἐκλογὴν τῶν νόμων, ἔπειτα
δὲ τελειότερον οἱ αὐτοκράτορες Βασίλειος ὁ Μακεδὼν καὶ ὁ οὗτος αὐτοῦ
Λέων ὁ σοφός· ὁ πρῶτος ἐξέδωκε τὸν Πρόχειρον νόμον καὶ τὴν Ἀνα-
μνηστικὴν εἰς 40 βιβλία ἐκδομένην τῶν ἑπτακτονικῶν καὶ τῶν ἑξήκον-
τικων νεαρῶν.

τῆς Ἑλλάδος θεσπισθέντες νόμοι καὶ τὰ ἔθιμα. Ἡ πρὸς ἀλλήλα δὲ σχέσις τῶν μερῶν τούτων τοῦ δικαίου αὐτῇ ἐστὶ· προηγούνται πάντων τὰ ἔθιμα, ὡς τὴν νεωτέραν νομοθετικὴν ἐργασίαν ἀποτελοῦντα· ἔπονται αὐτοῖς οἱ ἀπὸ τῆς ἐλληνικῆς ἀνεξαρτησίας κυρωθέντες νόμοι καὶ παρέπεται τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον. Ἐν τούτῳ δὲ τὴν πρώτην μὲν θέσιν κατέχουσιν αἱ νεαραὶ κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν, μετ' αὐτάς δ' ἔρχονται τὰ 3 ἄλλα νομοθετήματα, ἰσοδύναμα ἐντελῶς πρὸς ἀλλήλα ὄντα· ⁴ ἄλλὰ προηγούνται

¹ Ἀνακάθαρσιν εἰς 60 βιβλία, ὀνομασθέντα *Βασιλικά*. Παπαρρηγ. Γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντος ἀστ. δικαίου Α', 12.

3) Τοῦ νομικοῦ τὸ ἔργον (εἴτε ὡς συγγραφεὺς ἢ διδάσκαλος τοῦ δικαίου ἐργάζεται οὗτος, εἴτε ὡς ἐφαρμοστὴς αὐτοῦ, δικαστής, δικηγόρος) κυρίως εἶναι τὸ ὑπάρχον μόνον δίκαιον ν' ἀνεύρῃ καὶ καθαρίσῃ, ὥστε ἐκ τῶν νομικῶν συγγραμμάτων καὶ τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων δὲν παράγεται νέον δίκαιον, ἀλλὰ τὸ ὑφεστὼς γνωριμώτερον γίνεται· μόνον δὲ αἰτίαι δύναται νὰ γενῇ ἡ τῶν νομικῶν ἐργασία (τὰ συγγράμματα καὶ ἡ νομολογία) εἰς μόρφωσιν καὶ παραγωγὴν ἔθιμου (πρβ. Unger Α', 41. Wächter Β', 40). Εἰς τὴν σπουδὴν τῆς νομολογίας τῶν ἑλλήν. δικαστηρίων χρησιμωτάτα εἰσι τὰ ὑπὸ τοῦ ἀντιπροέδρου τοῦ ἀρείου πάγου Νικ. Ἰωαννίδου συνταχθέντα δύο ἔργα, τὸ *Εὐρετήριο τῆς ἑλλην. νομολογίας* καὶ ἡ *Πεῖρα*.

4) Ὅτι αἱ νεαραὶ προηγούνται τῶν τριῶν ἄλλων νομοθετημάτων, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ὑπερισχύει ἡ νεωτέρα, εἶναι γενικῶς παραδεδομένον· διότι καὶ νεωτέραν νομοθεσίαν περιέχουσι καὶ ἐπὶ σκοπῷ τροποποιήσεως τοῦ ὑπάρχοντος δικαίου ἐξεδίδοντο κατὰ καιρούς. Siquid, λέγει ὁ Ἰουστινιανὸς (Διάτ. Cordi § 4), in posterum melius inveniatur et ad constitutionem necessario sit redigendum, hoc a nobis et constituitur. Διαφωνία ὅμως μεταξὺ τῶν συγγραφέων ὑπάρχει· περὶ τὸν προσδιορισμὸν τῆς πρὸς ἀλλήλα σχέσεως τῶν εἰσηγήσεων καὶ τοῦ πανδέκτου πρὸς τὸν κώδικα. Κατὰ τινὰς ὡς νεώτερος ὁ κώδιξ προτιμᾶται τῶν εἰσηγήσεων καὶ τοῦ πανδέκτου· ἄλλὰ φαίνεται ὁμοιότέρα καὶ πρὸς

ἰσχύουσι κατὰ πάντα τὰ μέρη αὐτῶν. (Διάταξ. Δέδωκεν § 23, Διάτ. Cordi § 4). Ὡστε τὸ περιστατικὸν ὅτι ὁ κῶδιξ εἶναι κατὰ ἓν ἔτος νεώτερος, δὲν ἔχει πολλήν τὴν βαρύτητα. Αἱ ὑπάρχουσαι λοιπὸν ἐν αὐτοῖς ἀντινομίαι πρέπει δι' ἄλλου μέσου νὰ αἰρῶνται. Τοιαῦτα μέσα ὑπάρχουσι δύο, τὸ τῆς ἐπιστημονικῆς συμβιβάσεως καὶ τὸ τῆς ἱστορικῆς ἀποχωρίσεως· διὰ μὲν τοῦ πρώτου ἐξετάζεται μήπως αἱ φαινόμεναι ἀντιφάσεις δὲν ἦναι τοιαῦται, ἀλλ' ἐτέθησαν μᾶλλον εἰς ἀκριθέστερον προσδιορισμὸν ἢ περιορισμὸν ἀλλήλων· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου ἀνερευνᾶται μήπως ἡ ἑτέρα τῶν διατάξεων κεῖται ὡς ἱστορικῇ ἀπλῶς διαφώτισις τοῦ δικαίου (Σαβιν. Α', 274). Ἐὰν τὰ μέσα ταῦτα δὲν ἐπαρκῶσι προτιμᾶται τότε ἡ διάταξις ἢ μᾶλλον πρὸς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος καὶ τὸ λοιπὸν δίκαιον σύμφωνος· πρβ. Arndts Pandekten § 12, 13. Windscheid § 26. Sintenis Civilrecht Α', 52, Μακκελδόη Α', 99 (14 ἐκδόσ.), προπάντων Σαβιν. Σύστ. Α', 268—290.

5) Κατὰ πότον ἰσχύουσι παρ' ἡμῖν οἱ ῥωμ. νόμοι ὁρ. ἄρθρ. 98 τοῦ ἐν Ἐπιδιόρυφ Συντ. τὸ διάτ. τῆς 23 φεβρ. 1835 κατ. § 124 σημ. 13.

1) Ὁ ὁρισμὸς τοῦ νόμου ἐν τεμ. 2 πανδ. (1, 3) ὅτι εἶναι εὐρημα μὲν καὶ δῶρον Θεοῦ, δόγμα δὲ ἀνθρώπων φρονίμων, ὅρα τὴν ἐσωτερικὴν δικαιολόγησιν τοῦ ἐν τῷ νόμῳ δικαίου (Δημοσθ. κατὰ Ἀριστογείτ. 16 Ἀριστοτ. ἠθικ. Νικομ. σ. 120), ὡς καὶ τὸ τοῦ Πλάτωνος (ἐν νόμ. α', 13) «ὁς (λογισμὸς) γενόμενος δόγμα πόλεως κοινὸν νόμος ἐπωνόμασται» καὶ τὸ «νόμος ἐστὶ τοῦ ὄντος εὐρεσις». Στοβ. Β', 161.

2) Οὐχὶ πᾶν ὅ,τι ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀποφαίνεται εἶναι νόμος, ἀλλὰ μόνον ὅ,τι ὡς νομοθετικὴ ἐξουσία, ἡγουν ὡς ὑπερτάτῃ ἐν τῇ πολιτείᾳ δύναμις τίθησιν (νόμ. 8 Π. 1, 3). Ἐπομένως ὅ,τι ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ὀρίζει ἐπὶ ἀντικειμένων τῆς διοικήσεως τῆς ἐθνικῆς περιουσίας δὲν εἶναι νόμος, δικαίου κατ' ἀντικείμενον παραγωγικός, ἀλλ' εἶναι ἀπλοῦς τίτλος, δικαίωμα μόνον ἐξ ὑποκειμένου συνιστῶν π. χ. ἐπιτρέπει ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία τῇ κυβερνήσει νὰ ἐκποιήσῃ ἀκίνητόν τι κτῆμα τοῦ δημοσίου ἢ

να προκαλοῦνται ἀπορροήν τινα ἀπορροεῖν τὴν να συνολογῆσθαι συμβα-
σὶν τινα πρὸς ἰδιώτην ἢ ξένην κυβέρνησιν. Ἡ ἐπὶ τοιούτων θεμάτων
ἐκδιδόμεναι νομοθετικαὶ ἀποφάσεις, καλοῦνται μὲν καὶ αὐταί, ἀλλὰ
δὲν εἶναι νόμοι. (Wächter würtemberg. Privatr. B*, 11. Keller Pan-
dekten σ. 4. Ζαχαρ. Staatsr. § 125· ἐμὴν διατριβὴν ἐν τῇ τοῦ Μπα-
λάν 'Εφημ. Σ', 241)· καὶ 'Εφημ. τοῦ Ἰδίου F', 189. Ἡ διάκρισις αὕτη
ἔχει πολλήν τὴν σπουδαιότητα· διότι π. χ. ἐπὶ μόνων τῶν κυρίως νό-
μων ἐφαρμόζεσθαι τὸ ἄρθρ. 807 § 7 τῆς πολιτ. δικον. καὶ αἱ περὶ δη-
μοσιεύσεως τῶν νόμων διατάξεις· ὅθεν προδήλως ἐσφαλὲν ὁ ἄρειος πά-
γος, ἀνατρέσας δυνάμει τοῦ ἄρθρ. 807 § 7 ἀποφασιν ἐφετείου ἐνεκα
ψευδοῦς δῆθεν ἐρμηνείας συμβάσεως μεταξὺ τῆς ἑλλ. κυβερνήσεως καὶ
τῆς ὁθωμανικῆς, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι· ἡ σύμβασις αὕτη ἐγκριθεῖσα ὑπὸ
τῆς βουλῆς κέκτηται ἰσχύϊν νόμου. Πρὸς. Πεῖραν τόμ. 5, σελ. 3783.

3) Παρὰ Ῥωμαίους κατὰ διαφόρους χρόνους διάφοροι ὑπῆρχον νομο-
θετικαὶ ἐξουσίαι, ὧν ἐνεκα καὶ τὸ νομοθετικὸν δίκαιον διαφόρους ἔφερεν
ὀνομασίας. Ἐκαλεῖτο νόμος (lex) πρότερον μὲν τὸ ἐν τῇ λογίτιδι ἐκ-
κλησίᾳ ποιηθὲν δίκαιον, ἔπειτα δὲ καὶ τὸ ἐν τῇ φυλετικῇ (plebiscitum
πρότερον καλούμενον), δόγμα δὲ (Senatus consultum), τὸ ὑπὸ τῆς συγ-
κλητῆς ψηφισόμενον δίκαιον, καὶ διάταγμα (edictum), τὸ ὑπὸ τῶν ἀρ-
χόντων, προπάντων τῶν πραιτῶρων. Νόμου ὡσαύτως ἰσχύϊν εἶχον καὶ
αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐχόντων δικαίωμα τοῦ ἀποφαινεσθαι (jus respon-
dendi) νομικῶν.

"Ὅτε τὸ Ῥωμαϊκὸν πολίτευμα μετετράπη εἰς μοναρχικόν, νομοθετι-
κὴν ἐξουσίαν εἶχον καὶ οἱ αὐτοκράτορες, μάλιστα δὲ αὐτοὶ κυρίως. Τὰ
νομοθετήματα αὐτῶν ἐλέγοντο γενικῶς constitutiones (διατάξεις)· εἰδι-
κώτερον ἐκαλοῦντο διατάγματα (edicta ἢ leges edictales) τὰ γενικὰ
νομοθετήματα, ἐπιστάλματα (mandata), τὰ ὁδηγίας περιέχοντα πρὸς
τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἄρχοντας, διατηρώσεις (decreta), αἱ λύουσαι
διαφορὰν ὑποβληθεῖσαν τῷ αὐτοκράτορι καὶ ἀντιγραφαί (rescripta), αἱ
ἀπαντῶσαι εἰς νομικὸν ἐρώτημα ἀρχῆς ἢ ἰδιώτου διαταγαί. Πανδ.
Bibl. I, τίτλ. 2, 3, 4. Μακκελδᾶ, σ. 25. Böcking εἰσηγ. § 12, § 15.

4) Ὁ δικαστὴς ἐξουσίαν ἔχων καὶ ἀρμοδιότητα νὰ ἐφαρμόξῃ τοὺς
νόμους, δικαιοῦται φυσικῶς τῷ λόγῳ νὰ ἐξετάζῃ ἂν ὑπάρχωσιν οἱ κατὰ
τινα συγκεκριμένῃν περίπτωσιν ἐφαρμοστέοι νόμοι, καὶ ἂν τὸ περιεχό-
μενον αὐτῶν δὲν ἀντιφάσκῃ πρὸς τὸ σύνταγμα· ἐπομένως νόμους μὴ
ὑπάρχοντας ἢ ἀντισυνταγματικούς καθήκον ἔχει νὰ μὴ ἐφαρμόξῃ. Ἀμ-
φισβητεῖται ὅμως μεταξὺ τῶν συγγραφέων, ἂν δύναται ὁ δικαστὴς νὰ
προβῇ ἐξετάζων, εἰ ἐπιτρεθῇσαν πᾶσαι αἱ περὶ τὴν κατασκευὴν τῶν

προσέτι ταῦτα.

α') ἀρεταὶ τοῦ νόμου εἰσὶ τὸ εἶναι τὸν νόμον ἀκόλουθον τῇ φύσει, δυνατόν τοῖς πράγμασι καὶ συμφέροντα τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ· ὁ ἐπομένως τὸ προάγειν διὰ γενικῶν διατάξεων τὴν εὐημερίαν τοῦ ἔθνους, τὸ μὴ ἔχειν ἀναδρομικὴν δύναμιν, τὸ μὴ προσβάλλειν κεκτημένα δικαιώματα.

νόμων νόμιμοι διατυπώσεις, καὶ ἂν δικαιοῦται πάντα ἀντισυνταγματικὸν νόμον νὰ μὴ ἐφαρμόζη. Κατὰ τὴν ὀρθότερην γνώμην μόνον τοὺς προδήλως μὴ ὑπάρχοντας (ἥτοι τοὺς μὴ φέροντας τὰ ἔξωτερικὰ στοιχεία—δημοσιεύουσιν ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς κυβερνήσεως μετὰ τῆς υπογραφῆς τοῦ βασιλέως καὶ τῆς προσυπογραφῆς τοῦ ὑπουργοῦ—νομίμου ὑπάρξεως) καὶ τοὺς προδήλως ἀντισυνταγματικούς (ἥτοι τοὺς ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας δι' ἐρμηνευτικοῦ νόμου χαρακτηρισθέντας ὡς τοιοῦτους) δικαιοῦνται τὰ δικαστήρια νὰ μὴ ἐφαρμόζωσιν. Ὅρ. τὴν περὶ τῆς σχέσεως τῆς δικαστ. ἐξουσίας πρὸς τὴν νομοθετικὴν ἐμὴν διατριβὴν ἐν Θέμειδι. ΑΠ. 401 τοῦ 78. Ν. Πείρ. Δ' Παραρτ. τοῦ 82 σελ. 420 ζήτ. 1073. ΑΠ. 253 τοῦ 83. Ἐφημ. Μπαλάνου Ε', 190.

5) Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ ἄρθρ. 22 τοῦ συντάγματος ἡ βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων καὶ ὁ βασιλεὺς. Ἡ βουλὴ ἔχει μόνη νομοθετικὴν τινα ἐξουσίαν; Ἀναμφιβόλως οὐχί, ἐὰν ἡ πρᾶξις αὐτῆς ἐφάπτηται συμφέροντός τινος τοῦ ἔθνους. Πολλὰ δὲ τοιαῦτα τῆς βουλῆς πράξεις ἐγένοντο, καὶ παραδόξως οὐδεὶς ὠμίλησεν ἢ ἔγραψε περὶ αὐτῶν. Ὅρ. τὴν 270 τοῦ 54 ἀπόφ. τοῦ Ἀρ. Πάγου.

6) Δεῖ δὲ τὸν νόμον, λέγει Ἀρχύτας ὁ πυθαγόρειος (Στοβ. Χ' 136), ἀκόλουθον ἦμεν τῇ φύσει, δυνατόν τοῖς πράγμασι, συμφέροντα τὰ πολιτικῇ κοινωνίᾳ· αἶτε γὰρ ἐνὸς τούτων αἶτε πλὴθόνων αἶτε πάντων ἀπολείπεται, ἥτοι οὐ νόμος ἢ οὐ τέλειος νόμος ἐσεῖται. Ἀκόλουθος μὲν ὢν καὶ εἴη τῇ φύσει μιμεόμενος τὸ τῆς φύσεως δίκαιον· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ ἀνάλογον καὶ τὸ ἐπιβάλλον ἐκάστῳ κατὰν ἐκάστῳ ἄξιαν· δυνατός δέ, αἱ ποτὶ τὴν φύσιν μιμεόμενος ἔχει τὴν συναρμολογίαν· πολλοὶ γὰρ τὸ τῇ φύσει καὶ πρᾶτον ἀγαθὸν οὐχ ἱκανοὶ δέξασθαι, τὸ δὲ ποθ' αὐτῶς καὶ τὸ ἐνδεχόμενον· συμφέρων δὲ τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ, αἶκα μὴ μόναρχος ἢ καὶ ἰδιωφελὴς ὁ νόμος, κοινωφελὴς δὲ καὶ διὰ πάντων διατεινών.

7) Τὸ δικαιολογικὸν τοῦτο ἄξιωμα μόνον ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ ἐπιτρέπεται τῷ νομοθέτῃ νὰ παραβῇ. Schmitthenner, zwölf Bücher vom

β') ὁ νόμος λογίζεται ὑπάρχων καὶ ὑποχρεοῖ τοὺς πολίτας ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ. ⁸ ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀγνοία τοῦ νόμου βλάπτει κατὰ γενικὸν κανόνα τὸν ἀγνοοῦντα,

Staatte Γ', 526. Zachariae Staatsr. § 127. Bischof Nothrecht σ. 34. Mohl Staatsrecht völkerrecht etc Β', 428. Zöppf. § 432.

8) Διατοῦτο λέγουσιν οἱ νομικοὶ *lex non obligat nisi rite promulgata*. Οἱ νόμοι περιέχουσι κανόνας, καθ' οὓς ὀφείλει τὸ πρόσωπον νὰ ρυθμίσῃ τὰς πράξεις αὐτοῦ· ἐπομένως δὲν ἄρκει ἡ κατὰ τοὺς συνταγματικούς τύπους κατάρτισις τοῦ νόμου· ἀλλ' ἵνα καταστή οὗτος ὑποχρεωτικός, ἀπαιτεῖται προσέτι καὶ δημοσίευσις, ἥγουν ἡ ἐκ μέρους τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐνέργεια τῶν πράξεων ἐκείνων, δι' ὧν κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ νομοθέτου καθίσταται γνωστὴ εἰς πάντας ἡ τε ὑπαρξίς καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ νόμου.

Περὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν νόμων παρατηρητέον τὰ ἑξῆς.

α') οἱ Γάλλοι διακρίνουσι δύο στοιχεῖα ταύτης· τὸ μὲν καλεῖται *promulgatio* (ἄλλην ἔννοιαν διδίδει ὁ Rönné I, 178 σημ. 2) καὶ εἶναι ἡ διαταγὴ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου· τὸ δὲ *publicatio* καὶ συνίσταται εἰς τὰς τῆς γνωστοποιήσεως αὐτοῦ πράξεις, ἧτοι τὴν ἐν τῇ ἐφημερίδι καταχώρισιν καὶ τὴν ἀποστολὴν ταύτης εἰς τὰς ἐπαρχίας. (Marcadé Α', 28. Massé et Vergé Α', 30). Ἡ διάκρισις αὕτη δὲν ὑπάρχει παρ' ἡμῖν· πρὸς καὶ Unger Α', 29 σημ. 2. Wächter Β', 24 σημ. 2. Keller σ. 4.

β') ἐνίστε τοῦ νόμου ἡ ἰσχὺς ἄρχεται οὐχὶ ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπὸ μεταγενεστέρου χρόνου· τότε τὸ μεταξὺ τοῦτο χρονικὸν διάστημα, καθ' ὃ ὁ νόμος ἄργεῖ, καλεῖται *ἀδράνεια τοῦ νόμου*· *vacatio legis*.

γ') ἀμφισβητεῖται ἂν ἡ δημοσίευσις τοῦ νόμου πρέπει νὰ γίνηται ἐντὸς τοῦ χρόνου τοῦ πρὸς κύρωσιν αὐτοῦ ὠρισμένου· ὀρθότερα εἶναι ἡ γνώμη ἡ ἀπορατικῶς ἀπαντῶσα. Κύρωσις τοῦ νόμου καὶ δημοσίευσις αὐτοῦ εἰσι δύο πράξεις αὐτοτελεῖς καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἀνεξάρτητοι· ἀμφότεραι μὲν ἐνεργοῦνται ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ὑπὸ ἄλλην ἰδιότητα καὶ πρὸς ἄλλον σκοπὸν ἐκαστὴ μόνον· ἡ κύρωσις ἀνήκει εἰς τὴν κατὰ

κατάλληλότερος τρόπος δημοσιεύσεως εστίν ὁ καθ' ὅσον
ὅσον οἷόν τε ἀσφαλέστερα γνωστὸν τοῖς πολίταις τὸν
νόμον. 9

γ') τὰ διατάγματα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἰσχύ-

9) Γὰ τῆς δημοσιεύσεως τῶν νόμων ὥριζε πρότερον μὲν τὸ διάταγμα
τῆς 1 φεβρ. 1833, νῦν δὲ ὁρίζει τὸ 1 ἄρθρ. τοῦ ἀπὸ 29 ὁκτωβρ. 1856
ἀστ. νόμου. Δηλαδή κατ' αὐτὸν α') οἱ νόμοι λογίζονται δεδημοσιευ-
μένοι ἀφοῦ ἐνεργηθῶσι πράξεις τινές ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ καὶ παρέλθῃ
ἡ νόμιμος προθεσμία. Αἱ μὲν τῆς δημοσιεύσεως πράξεις εἰσὶ καταχω-
ρισίαι τοῦ νόμου ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς κυβερνήσεως καὶ τοιχοκόλλησις
τοῦ περιέχοντος τὸν νόμον φύλλου τῆς ἐφημερίδος ἐν ταῖς πρωτευούσαις
τῶν δῆμων· προθεσμία δὲ ἐν μὲν τοῖς δῆμοις τῶν πρωτευουσῶν τῶν
νομῶν καὶ ἐπαρχιῶν δύο ἡμέραι, ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς δῆμοις μία ἡμέρα.
Τουτέστιν ἐν τοῖς δῆμοις τῆς πρώτης κατηγορίας ὁ νόμος ἄρχεται
ἰσχύων τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς τοιχοκολλήσεως, ἐν τοῖς δῆμοις δὲ
τῆς δευτέρας κατηγορίας ἄρχεται ἰσχύων τὴν ἐπομένην ἡμέραν.

β') περὶ τῆς τοιχοκολλήσεως συντάσσεται ἔκθεσις ὑπὸ τοῦ ἐπιμελου-
μένου αὐτὴν ὑπαλλήλου, ἣτις χρησιμεύει καὶ ὡς ἀποδεικτικὸν μέσον
τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νόμου. Ἀλλὰ μετὰ 40 ἡμέρας ἀπὸ τῆς τοιχο-
κολλήσεως τοῦ νόμου ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ βασιλείου δὲν ἐπιτρέπε-
ται ἡ ἀποδείξις ὅτι ἐν τινὶ δῆμῳ δὲν ἐδημοσιεύθη ὁ νόμος. Πρὸς ἐξα-
σφάλισιν τῆς ἀποδείξεως τῆς τοιχοκολλήσεως ταύτης ἡ περὶ αὐτῆς
ἔκθεσις τοῦ νομάρχου καταχωρίζεται ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς κυβερνήσεως.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται α') ὅτι νόμος καταχωρισθεὶς μὲν ἐν τῇ
ἐφημερίδι τῆς κυβερνήσεως, μὴ τοιχοκολληθεὶς δὲ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ
δῆμου τινὸς δὲν θεωρεῖται δεδημοσιευμένος ἐν τῷ δῆμῳ τούτῳ· ἐκτὸς
ἂν ἐτοιχοκολλήθῃ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ βασιλείου, ὅτε ἰσχύει καὶ ἐν
τῷ δῆμῳ αὐτῷ μετὰ παρέλευσιν 40 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς τοιχοκολλήσεως
ταύτης· β') ὅτι πρὸ τῆς παρελεύσεως τῶν 40 ἡμερῶν δύναται ν' ἀμφι-
σβητηθῇ ἡ δημοσίευσίς τοῦ νόμου, ὁ δὲ ἐπικαλούμενος αὐτὸν ὀφείλει νὰ
ἀποδείξῃ αὐτὴν προσάγων εἴτε τὸ πρωτότυπον τῆς περὶ τοιχοκολλήσεως
ἐκθέσεως, εἴτε ἀντίγραφον αὐτοῦ ἀντιπεφωνημένον· ἄλλο μέσον ἀποδεί-
ξεως δὲν ἐπιτρέπεται, κατὰ δὲ τῆς ἐκθέσεως μόνον ἢ ἐπὶ πλαστογραφίᾳ
προσβολῇ συγχωρητὴ ἐστίν· γ') ὅτι μόνον ἢ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ βα-
σιλείου τοιχοκόλλησις καὶ ἢ ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς κυβερνήσεως κατα-
χώρισίς τῆς περὶ αὐτῆς ἐκθέσεως ἀσφαλίζει τὴν δημοσίευσιν τοῦ νό-
μου ἐναντίον ἐνδεχομένων περιπετειῶν. Ἐνεκα τούτου, ἐπειδὴ ἡ τοι-
χοκόλλησις τοῦ νόμου ἐλάχιστον συντελεῖ εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ αὐτὸν

ουσι μόνον καθ' ὅσον ἀποτελοῦσιν ἀπλὴν ἐκτέλεσιν νόμου τινὸς ἢ συμπληροῦσι γενικότητας αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἰδίου νόμου εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἀνατεθείσας. 10

γνωστότερον, ὁρῶντες ἐπραξαν νομοθεσίαι τινὲς ἀρκεσθεῖσαι εἰς ἀπλὴν διὰ τῆς ἐφημερίδος τῆς κυβερνήσεως δημοσίευσιν τῶν νόμων· πρῶ. ἀστ. κώδ. τῆς Ἰταλίας καὶ τὸ σχέδιον τοῦ ἡμετέρου ἀστ. κώδικος καὶ τοῦ νόμου ΠΜΣ' τοῦ 1882.

10) Ὁ νόμος λέγει συνήθως ὅτ' δεῖνα θέλει κανονισθῇ διὰ Β. Δ. Ἄπαξ κανονισθέντος τούτου, δύναται ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία νὰ ἐκδώσῃ καὶ ἄλλο ; Κατὰ κανόνα, δύναται. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀρμοδία εἶναι εἰς τὸ νὰ ἐκδίδῃ τὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων ἀναγκαῖα διατάγματα· ἐπομένως δὲν δύναται δι' αὐτῶν μῆτε νὰ τροποποιήσῃ μῆτε νὰ συμπληρώσῃ τὸν νόμον. Ἐνίοτε εἶναι ἀμφίβολον, ἂν διὰ τὰς τι περιέχῃ ἀπλῶς διατάξεις ἐκτελεστικὰς τοῦ νόμου ἢ καὶ νομοθετικὰς (πολλάκις ἢ ἅπαξ). Ἡ ἀμφιβολία αἰρεται τότε τῇ βοήθειᾳ τῶν ἐρμηνευτικῶν κανόνων (ἐπὶ νομοθετικῆς συμπληρώσεως, εἰς γείνη διὰ τοῦ νόμου χρήσις ἐνεστώτος χρόνου ἢ ἀορίστου, ἢ συμπληρώσεως δύναται νὰ γείνη πολλάκις ἢ ἅπαξ)· π. χ. αἱ ὑπὸ τῶν ἄρθρων 1 καὶ 4 τοῦ διατάγ. τῆς 22 ἀπριλ. 1850 τεθείσας προθεσμίαι πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου τῆς 15 σεπτ. 1848 περὶ ἀποικισμοῦ τῶν Κρήτῶν εἰσι καθαρῶς ἐκτελεσταὶ τοῦ νόμου τούτου, διότι ἄλλως ὁ νόμος αὐτὸς ἤθελε μένει ἀνεκτέλεστος. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τοῦ διατάγ. τῆς 24 Ἰανουαρ. 1866 τοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ρλθ' νόμου τοῦ 1866 ἐκδοθέντος καὶ ἀναθεσάντος εἰς τὸ ἐλεγκ. συνέδριον τὴν ἐκκαθάρισιν δυνάμει τῆς τοῦ ἄρθρ. 5 τοῦ νόμου περικοπῆς «ὁ τρόπος τῆς ἐκκαθάρσεως», ἥτις ἐννοεῖ βεβιαίως καὶ τὴν ἐκκαθάρισσαν ἀρχὴν (contra Ἀπ. 48 τοῦ 74)· ἀλλὰ νομοθετικὰς διατάξεις περιέχει ἀναντιρρήτως τὸ διάταγ. τῆς 28 ἰουλ. 1858 ἐν § 17.

Συντάγματά τινα χορηγοῦσι τῇ ἐκτελεστικῇ ἐξουσίᾳ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκδίδειν ἐν ἀναποφεύκτῳ ἀνάγκῃ νομοθετικὰ διατάγματα, ἅτινα ἐν καιρῷ ὑποβάλλονται εἰς τὰς βουλὰς πρὸς κύρωσιν. Τὸ ἡμέτερον σύνταγμα δὲν περιέχει τοιοῦτόν τι· ἀλλὰ μόνον ἐν τοῖς ἄρθρ. 15—20 τοῦ νόμου περὶ δημοσίου λογιστικοῦ ὑπάρχουσι τοιαῦτα τινες διατάξεις. Ἡ ἐξέτασις δὲ τοῦ σπουδαίου ζητήματος περὶ τῆς σχέσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας πρὸς τὴν νομοθετικὴν, ἥτοι περὶ τοῦ τίνα ἀντικείμενά εἰσι νομοθετικῶς καὶ τίνα διὰ διαταγμάτων ρυθμιστέα, ἀνήκει εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον (πρῶ. Rönne Staatsrecht § 47. Zöpf. Staatsrecht. § 437. Mohl. Staatsrecht. Völkerrecht etc. Α'. 628). Παρατηρητέον

δ') οὐδέποτε ἡ ὑπαρξίς ἐγγωρίου γενικοῦ ¹¹ νόμου δύ-
νεται νὰ γενῇ ἀντικείμενον ἀποδείξεως· ¹² αἱ κατὰ μέρος
ὁμῶς πράξεις αἱ τὴν δημοσίευσιν τοῦ νόμου ἀποτελοῦσαι
γίνονται ἀποδείξεως ἀντικείμενον. ¹³

ε') ἡ αὐτονομοθεσία, ἥτοι ἡ ἐξουσία ἀρχῶν τινων ἢ κοι-
νοτήτων τοῦ κανονίζειν νομοθετικῶς τὰ κατ' αὐτάς, δὲν
ἀναγνωρίζεται παρ' ἡμῖν. ¹⁴

2) εἶδος τῶν νόμων.

§ 4. Οἱ νόμοι κατὰ τὰς διαφορούς ἀναφοράς αὐτῶν δι-
αιροῦνται διαφορῶς· ἔχουν

διαταγμάτων ἀπὸ τῶν νόμων εἶναι ἀπλῶς ὀνομαστική. Unger österr.
privatr. § 2.

11) 'Ἄλλ' αἱ προνόμιόν τι ἢ δικαίωμα ἄλλο εἰς ὠρισμένον πρόσωπον
ἀπονέμουςαι νομοθετικαὶ πράξεις πρέπει νὰ προτείνωνται ὑπὸ τοῦ προ-
σώπου, δι' ὃ ἐξεδόθησαν, καὶ ἐν ἀνάγκῃ ν' ἀποδεικνύωνται· ὅρ. § 98
σημ. 1, § 167 σημ. 5, τοῦ ἐμοῦ ἐγγχειρ. περὶ πολ. δικ.

12) Jura novit curia (πολ. δικ. 245). 'Ἀμφισβητήσεως περὶ τοῦ-
του μεταξὺ τῶν διαδίκων ἀναφύσεως ὁ δικαστὴς δὲν ὀφείλει νὰ διατάξῃ
ἀπόδειξιν, ἀλλὰ συλλέγει τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας κατὰ τὰ ἐν τῇ
ἐπομένῃ σημειώσῃ. Windscheid § 14 σημ. 3. Vangerow § 12. Roth
bayer. Civilrecht § 12.

13) Δύο γεγονότα ἀναγκαῖον εἶναι νὰ μάθῃ ὁ δικαστὴς, προκειμένου
λόγου περὶ τῆς ἰσχύος νόμου τινός, ἂν ὑπάρχῃ κατακεχωρισμένος ὁ
νόμος ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς κυβερνήσεως, καὶ ἂν ἐτοιχοκολλήθῃ προση-
κόντως τὸ περιέχον αὐτὸν φύλλον τῆς ἐφημερίδος ταύτης· μόνον περὶ
τοῦ δευτέρου ἀναγκαῖα καθίσταται διεξαγωγή ἀποδείξεως· ἀλλὰ καὶ
αὕτη περιττὴ εἶναι μετὰ τὴν παρέλευσιν 40 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐν τῇ
πρωτευούσῃ τοιχοκολλήσεως τοῦ περιέχοντος τὸν νόμον φύλλου τῆς
ἐφημερίδος (ὅρα τοῦ § τούτου σημ. 4, 9).

14) 'Ἐν ἄλλαις ἐπικρατείαις εἶχον ἄλλοτε αἱ πόλεις καὶ αἱ ἀρχαὶ
νομοθετικὴν τινα ἐξουσίαν, ἣν καὶ τὴν σήμερον πῶς διατηροῦσι (Winds.
§ 19, Unger § 4). Τοιαύτην τινα ἐξουσίαν λέγεται ὅτι εἶχον ἐπὶ Τουρ-
κοκρατίας καὶ αἱ χριστιανικαὶ κοινότητες καὶ ἐν τῇ πρώτῃ ἰονίῳ πολι-
τεία αἱ κατὰ μέρος νῆσαι. ἐγκρίσει δὲ τῆς κυβερνήσεως ἔχουσι καὶ αἱ

α') ἐκ τοῦ πλάτους αὐτῶν καὶ τοῦ ἀντικειμένου δια-
ρροῦνται εἰς καθολικοὺς καὶ μερικοὺς, γενικοὺς καὶ
εἰδικούς· οἱ μὲν καθολικοὶ ἔχουσι πηγὴν, ἥς ἡ δύναμις
ἐκτείνεται ἐφ' ἅπασαν τὴν ἐπικράτειαν, καὶ οἱ μερικοὶ πη-
γὴν ἐκτεينوμένην ἐπὶ μέρος μόνον αὐτῆς·¹ οἱ δὲ γενικοὶ
νόμοι περιέχουσι κανόνα γενικόν, ἐπὶ πασῶν τῶν σχέσεων
ἃς ἀφορῶσιν ἐφαρμοζόμενον· ἐνῶ οἱ εἰδικοί νόμοι ρυθμί-
ζουσι μίαν μόνον σχέσιν.² Ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ νόμου

ἡμέτεροι δῆμοι· ἄρθρ. 50 § 22—24· ἄρθρ. 119 § 16· ἄρθρ. 120 τοῦ
δημ. νόμου· νόμ. τῆς 22 δεκεμ. 1847 περὶ δημοτ. φόρων.

1) Ὁ καθολικὸς νόμος ἔχει σύστασιν τὸν μερικόν· δηλαδή· ἡ διαι-
ρεσις λαμβάνεται ἐκ τοῦ τοπικοῦ πλάτους τοῦ νόμου καὶ ἐφαρμόζεται
ἐν ἐπικρατείαις ἔνθα ἐπαρχίας τινὰς ἢ καὶ πόλεις διέπει ἴδιον ἀστυκὸν
δίκαιον, διάφορον τοῦ τῆς ὅλης ἐπικρατείας ἀστυκοῦ νόμου, ὡς συμβαί-
νει καὶ παρ' ἡμῶν μετὰ τὴν ἐνῶσιν τῆς Ἑπτανήσου, ἐν ᾗ ἰσχύει προ-
σωρινῶς ὁ ἰόνιος ἀστυκὸς κώδιξ. Ἡ διαίρεσις αὕτη ἔχει τὴν σημασίαν,
ὅτι ὁ μερικὸς νόμος προηγεῖται τοῦ καθολικοῦ, οὗτος δὲ ἀναπληροῖ τὰ
κενὰ ἐκείνου. Unger § 7. Wächter § 2. Thöl Einleitung § 46.

2) Ἡ διαίρεσις τῶν νόμων εἰς γενικοὺς καὶ εἰδικούς· ἐλήφθη ἐκ τοῦ
ἀντικειμένου ὅπερ ρυθμίζουσιν· ἀλλ' ἀκριβέστερον εἶναι νὰ διαιρε-
θῶσι τριχῶς οἱ νόμοι αὗτοι· ἤτοι εἰς γενικοὺς (jus generale), περιλαμ-
βάνοντας πάντας τοὺς ἀνθρώπους καὶ πάντα τὰ πράγματα· εἰς εἰδι-
κοὺς (jus speciale), περιλαμβάνοντας τινὰς μόνον τάξεις ἢ κατηγορίας
ἀνθρώπων ἢ πραγμάτων, καὶ εἰς ἀτομικοὺς (jus individuale), ρυθμί-
ζοντας ἐν μόνον ἀντικείμενον προετιμήθη ὁμοῦς ἐν τῷ κειμένῳ ἢ εἰς
δύο διαίρεσις διὰ τὸ σπουδαιότερον τῆς διαφορᾶς τῶν ἀτομικῶν νόμων
ἀπὸ τῶν μὴ τοιούτων, καθότι οἱ ἀτομικοὶ νόμοι δὲν παράγουσι δίκαιον
ἐξ ἀντικειμένου, ἀφρητημένως πολλῶν ὁμοίας φύσεως σχέσεων ρυθμι-
στικόν, ἀλλὰ δίκαιον μίαν μόνην σχέσιν ἀφορῶν καὶ ὑπὲρ ὧρισμένου
προσώπου κείμενον· ἐνῶ ἀπεναντίας οἱ τε γενικοὶ καὶ οἱ εἰδικοί νόμοι
παράγουσι δίκαιον ἐξ ἀντικειμένου, ὅπερ πλείονας σχέσεις ἀφρητημένως
καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ρυθμίζει· ἐπομένως μόνον κατὰ τοῦτο δια-
φέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων, ὅτι οἱ εἰδικοί ἔχουσι στενοτέραν κατ' ἀντικείμε-
νον ἑκτασιν, οἱ δὲ γενικοὶ ευρύτεραν. Κατὰ τὰ ἐν τῷ κειμένῳ λοιπὸν ὁ
νόμος χ'η' περὶ μεταλλείων εἶναι γενικός, ὡς καὶ ὁ σιγ' τοῦ 1867 περὶ
φορολογίας τοῦ μολύβδου καὶ τῶν σκωριῶν Λαυραίου, ἐνῶ κατὰ τὴν τρι-

και ουχι αλλοθεν ευρισκεται αν νομος τις ηναι γενικος η το αντιθετον τουτου. 3

β') εκ της σχεσεως αυτων προς το ορθον και ισον, εις κοινους και εξαιρετικους εϊτε ανωμαλους· οι μεν κοινοι νομοι επι της ισότητος, της κυρίας βάσεως παντος δικαίου, στηριζόμενοι, κείνται περι πάντων και υπέρ πάντων, 4 οι δε ανωμαλοι, παρά τον λόγον του δικαίου

Ὅθεν νόμος ἀτομικὸς εἶναι ὁ περιέχων διατάξιν τινα ὑπὲρ ὠρισμένου μόνον προσώπου, τὴν ὁποίαν ἐνσκα τοῦτου δὲν δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ ἄλλος νόμ. 2, κώδ. (1, 14). Quae ex relationibus . . . statuimus, vel quibuslibet corporibus . . . donavimus, nec generalia jura sint, sed leges faciant his duntaxat negotiis atque personis, pro quibus fuerint promulgata νόμ. 1 § 2 πανδ. (1, 4), § 6 εἰσηγ. (1, 2) π. χ. ὁ νόμος ἐπιτρέπει τῷ Πέτρῳ νὰ ἐκκαλέσῃ ἀπόφασιν τινα ἐντὸς προθεσμίας 60 ἡμερῶν. Τοιοῦτον εἶδος νομοθεσίας ἀπαντᾷται βεβαίως ἐπὶ ἀπολύτων μοναρχιῶν μόνον.

3) Δηλαδή καὶ ἂν ὁ νόμος δὲν ἐξεδόθῃ κατὰ τύπον τοιοῦτον, ὥστε ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνου νὰ συνάγῃται ὅτι περιέχει γενικὸν δίκαιον (π. χ. ἀποτείνεται ὁ νομοθέτης εἰς ἀρχὴν τινα ἢ δικαστήριον), δύναται οὐχ ἥττον νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῷ τοιοῦτῳ ἐγγράφῳ γενικοῦ δικαίου νομοθετησις. Τοῦτο ἔχει σπουδαιότητα ὡς πρὸς τὰς διαφορὰς τοῦ ῥωμ. δικαίου νομοθετικὰς πηγὰς καὶ ἰδίως τὰς διαγνώσεις (decreta) καὶ ἀντιγραφὰς (rescripta) τῶν αὐτοκρατόρων, ἂν δηλαδή ἔχωσι γενικοῦ δικαίου ἰσχύν, ἢ περιορίζονται μόνον εἰς τὴν ὑπόθεσιν, περὶ ἧς ἐξεδόθησαν. Σαβιν. Α'. 125, Köscking § 15. Wächter σ. 12. Unger σ. 48.

4) Σαβιν. § 16. Thöl Einleitung etc. § 37—39. Ὁ νομοθέτης ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν νόμων ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τοὺς γενικωτέρους μόνον χαρακτῆρας καὶ τὰς ἰδιότητες τῶν ἀντικειμένων καὶ κατ' αὐτοὺς νὰ διατυπώσῃ ἐκάστοτε τὸν νόμον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ γενικώτεροι οὗτοι χαρακτῆρες καὶ αἱ ἰδιότητες τῶν ἀντικειμένων εἰσὶν οἱ αὐτοί, ἀνάγκη καὶ τὸ δίκαιον νὰ ᾔναι τὸ αὐτὸ περὶ πάντων (νόμ. 8 πανδ. 1, 3, jura non in singulas personas, sed generaliter consiuntur). Ὁ νόμος λοιπὸν ὁ πάντα τὰ ἀντικείμενα τοῦ αὐτοῦ εἶδους κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ρυθμίζων καλεῖται κοινὸς καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ πηγάζον δίκαιον, jus commune (νόμ. 12 π. 4, 4 νόμ. 7 π. 28. 3 Winds. § 29 σημ. 4).

Ὅτι τοιοῦτος ἔπρεπε νὰ ᾔναι ὁ νόμος, ὥριζετο ῥητῶς ἐν Ἀθήναις τὸ πρῶτον· αἱ νόμοι ἀπαγορεύουσι καὶ νόμον εἶναι ἐπ' ἀνδρὶ θεῖναι ἂν

(contra rationem juris) εισηγμένοι, ⁵ περιέχουσιν ἐκτροπήν τινα πάντοτε, ἄλλοθεν τὴν αἰτιολογίαν αὐτῆς λαμβάνουσιν, ⁶ καὶ εἶναι διὰ τοῦτο εἰδικοί, ἤγουν εἰς τὰ ἀντικείμενα τῆς ἐξαιρέσεως μόνον ἐφαρμοζόμενοι. ⁷ Ἡ διὰ τοῦ ἐξαιρετικοῦ νόμου κυρουμένη ἐξαίρεσις περιέχει μὲν συνήθως εὐεργεσίαν, ⁸ προνόμιον, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ δυσμέ-

μὴ τὸν αὐτὸν ἐπὶ πᾶσιν Ἀθηναίοις. Δημοσθ. κατὰ Ἀριστοκράτ., κατὰ Τιμοκράτ., κατὰ Στεφάνου Β'.

5) Νόμ. 14—16 πανδ. (1, 3) *jus singulare est quod contra tenorem rationis propter aliquam utilitatem . . . introductum est*. Παραδείγματα ἐξαιρετικοῦ δικαίου εἰσὶ τὰ ἐν νόμ. 23 § 1, 44 § 1 πανδ. (41, 2), νόμ. 44 § 3 πανδ. (41, 3).

6) Λόγος παντός νομοθετήματος εἶναι τὸ ὁμαιόμαρρον. Τὰ ἐπὶ τοῦ λόγου τούτου στηριζόμενα νομοθετήματα λέγεται ὅτι γίνονται *secundum rationem juris*· ἀλλ' ἐνίοτε ὁ νομοθέτης κρίνει καλὸν νὰ παραβῇ τὸν λόγον τοῦτον καὶ νὰ νομοθετήσῃ *contra rationem juris*, ὅπερ ἐστὶ ν' ἀποβλέψῃ εἰς τὰς εἰδικότητας πράγματός τινος καὶ νὰ ἐξαίρεσῃ αὐτὸ τοῦ κοινοῦ νομικοῦ κανόνος, εἰς ὃν ὡς ἐκ τῶν γενικῶν χαρακτήρων του ὑπάγεται. Πράττει δὲ τοῦτο ὁ νομοθέτης εἴτε χάριν κοινῆς ὠφελείας, εἴτε ἐξ ἐπιεικείας, εἴτε καὶ ἐξ ἀνάγκης· π. χ. λόγοι ἡθικοὶ ἢ θρησκευτικοί, προστασία τοῦ ἐμπορίου ἢ τάξεώς τινος ἀνθρώπων (τῶν γυναικῶν, τῶν ἀνηλίκων, τῶν στρατιωτῶν). Ὅθεν πᾶν ἐξαιρετικὸν δίκαιον ἔχει κατέναντι αὐτοῦ ἄλλο δίκαιον γενικόν, οὗ εἶναι ἐξαίρεσις (διαφέρει λοιπὸν κατὰ τοῦτο τοῦ μερικοῦ δικαίου· ἴδ. σημ. 1 τοῦ § τούτου). Τὸ ἐξαιρετικὸν δίκαιον ἡδύνατο παρὰ Ῥωμαίοις νὰ ἔχῃ πηγὴν καὶ τὰ ἔθιμα (π. χ. νόμ. 1 π. 24, 1 *moribus receptum est ne inter virum et uxorem donationes valerent*. Πρβ. Σαβιν. σ. 56. Unger σ. 50. Wächter σ. 15).

7) Νόμ. 14 π. (1, 3). *Quod vero contra rationem juris receptum est non est producendum ad consequentias*· νόμ. 141 πρ. π. (50, 17). Δηλαδή ἡ κατ' ἀναλογίαν παρέκτασις τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἐξαιρετικοῦ νόμου δὲν ἐπιτρέπεται ὅρ. κατωτ. § 11 σημ. 7.

8) Ἡ λατινικὴ λέξις *privilegium* ἐτυμολογεῖται οἷον *lex privi*, τουτέστι νόμος περὶ ἰδιώτου· παρὰ Γελλίῳ (Ἀπτ. νύκτες X. 20) ἀναγινώσκεται, *non sunt enim generalia jussa* (τὰ ἐν παραδείγματι δηλαδή ἀναφερόμενα) *neque de universis civibus, sed de singulis concepta* : quocirca privilegia potius vocari debent, quia veteres priva

νειαν. ⁹ Διάφορός ἐστι τοῦ ἀνωμάλου δικαίου ὁ ἐν μόνον θέμα κατὰ τρόπον ἐξαιρετικὸν κανονίζων νόμος, ὅστις ἀποτελεῖ τίτλον ἀπλῶς τοῦ ἐξ αὐτοῦ παραγομένου δικαίου ἐξ ὑποκειμένου. ¹⁰

γ') ἐκ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὴν τοῦ ἀτόμου βούλησιν, εἰς **ἀναγκαστικούς** (*leges cogentes*) καὶ μὴ. ¹¹ οἱ μὲν ἐπιβάλλουσιν ἀναγκαστικὴν ¹² τὴν ἐφαρμογὴν (εἴτε ἐπιτάττοντες, εἴτε εἰργοντες, εἴτε διαγράφοντες τύπον

dixerunt, quae nos singula dicimus. Ἀπηγορεύθη δὲ διὰ τῆς δωδεκαδέλτου τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς νομοθετήσεως *privilegia ne irroganto* (Κικέρ. *de legib.* Γ', 19, in privos homines leges ferri noluerunt, id est enim privilegium). Ἀντὶ τῆς λέξεως *privilegium* χρῆσταί εἰσι καὶ αἱ ἐκφράσεις *beneficium juris*, *jus singulare*. Winds. § 29 σημ. 4. Schlayer ἐν τῇ τοῦ Linde etc. ἐφημερ. IB', 63 τῆς Ν. σειρᾶς.

9) Ἐνεκα τούτου διαιροῦσιν οἱ νομικοὶ τὰ *privilegia* εἰς *favorabilia* καὶ *odiosa*. Δυσμενὲς προνόμιον εἶναι π. χ. αἱ βαρύτεραι διατυπώσεις ἐπὶ τῶν διαθηκῶν τῶν τυφλῶν καὶ ἀγραμμάτων (ψήφ. περὶ διαθ. ἄρθρ. 3, 19), ἐπὶ τῶν κατασχέσεων τοῦ δημοσίου (ἄρθρ. 9 § δ' τοῦ υλς' νόμου. Πολ. ἄρθρ. 885 § 7), ἐπὶ τῶν εἰς ὑπαλλήλους γινομένων ὤψεων (ποιν. νόμ. 457) κλ.

10) Τὰ προνόμια, εἴτε οἱ ἐξαιρετικοὶ νόμοι, περιέχουσιν ἐξαίρεσιν ἢ ὑπὲρ ὀλοκλήρου τάξεως ἀνθρώπων, πραγμάτων ἢ ἐνδίκων σχέσεων, ἢ ἐξαίρουσι τοῦ κανόνος ἐν μόνον θέμα. Τοιαῦτα ἀτομικὰ προνόμια δύναται ν' ἀπονείμῃ ἐνίοτε καὶ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία (π. χ. συγγνώμην ἡλικίας). Ἐκ τῶν νόμων τῶν ρυθμιζόντων ἐν μόνον θέμα (οἶον ὁ Α. ἀπαλλάσσεται ἐφέτος τοῦ ἐγγείου φόρου) παράγεται ἀπλῶς δικαίωμα, ἥτοι δίκαιον ἐξ ὑποκειμένου· διατοῦτο οἱ τοιοῦτοι νόμοι δὲν χρήζουσι δημοσιεύσεως Unger σ. 52.

11) Ὁ Thöl καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Windscheid (§ 27) θέτουσιν ἑτέραν βᾶσιν τῆς προκειμένης διαιρέσεως τῶν νόμων, ἥτοι τὰ γεγονότα εἰς ἃ ἀναφέρονται. Διαιροῦσι δὲ ἐντεῦθεν τοὺς νόμους εἰς τρεῖς κατηγορίας· εἰς *δικαιογοντικούς* (ὁρίζοντας ὅτι ἐκ τοῦ δεῖνος γεγονότος παράγεται τὸ δεῖνα δίκαιον), εἰς *ἀρνητικούς* (ὁρίζοντας ὅτι ἐκ τοῦ δεῖνος γεγονότος οὐδὲν δίκαιον παράγεται) καὶ εἰς *ἐξηγητικούς* τῆς σημασίας τοῦ δεῖνος γεγονότος. Ἀπλουστερά ὅμως καὶ εὐληπτοτέρα εἶναι ἡ τοῦ κειμένου

τινὰ) καὶ κολάζουσι τὴν παράβασιν· 13 ἀπέναντι δὲ αὐ-
τῶν ἴστανται οἱ μὴ ἀναγκαστικοί, 14 λεγόμενοι εἰδικώτε-
ρον ἐπικουρικοὶ (leges dispositive) καὶ ἐπιτρεπτι-
κοὶ 15 (leg. permissivae)· οἱ πρῶτοι χρησιμεύουσι πρὸς

λείπουσα παῖδας θηλείας συμβουλευτικὸς ἂν εἴη νόμος ὁ τιθέμενος οὐκ ἀναγκαστικὸς (ἐν νόμ. 1α' ἢ λέγεται οὐ βιαστικός), τρέφειν τοὺς ὄντας παῖδας μὴ μητρυιὰν ἐπαγόμενον.

13) Τοὺς ἀναγκαστικούς νόμους δὲν δύναται τις νὰ παραβῇ ἐπιχει-
ρῶν ἄλλως τὴν πρᾶξιν, ἣν οἱ νόμοι οὗτοι ἀποβλέπουσι· π. χ. μεταβί-
θασιν κυριότητος ἀκινήτου ἄνευ συμβολαίου (ἄρθρ. 42 νόμ. περὶ χαρ-
τος.) Περὶ τῶν τοιούτων νόμων λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι ὅτι εἰσὶ juris pu-
blici, quod pactis privatorum mutari nequit, ἥγουν δὲν δύνανται οἱ
ιδιωταὶ διὰ κοινῆς συναινέσεως νὰ ἐξαίρεσιν ἀπ' αὐτοῦ πρᾶξιν παρὰ
τὰς διατάξεις αὐτοῦ γενομένην. Νόμ. 38 π. (2, 14)· νόμ. 5 § 7 π.
(26, 7)· νόμ. 15 § 1 π. (35, 2). Unger σ. 54.

14) Πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τηρήσεως τῶν ἀναγκαστικῶν νόμων γίνε-
ται συνήθως χρῆσις τῶν ἐξῆς μέσων ἥγουν ἢ ἀπαγγέλλεται ἡ ἀκυ-
ρότης τῆς πράξεως (π. χ. ἄρθρ. 181 τοῦ ὄργαν. τῶν δικαστηρίων τὸ
πρὸς ἐκτέλεσιν ἀκύρου πράξεως δοθὲν ἀναλαμβάνεται νόμ. 20, 29 Π.
22, 1· νόμ. 26 πρ. § 1, 7 π. 12, 6), ἢ ἐπιβάλλεται ποινὴ τις τῷ πα-
ραβάτῃ (π. χ. ἄρθρ. 60 τοῦ περὶ ἐπιτροπ. νόμου), ἢ δίδεται ἔνστασις
κατὰ τῆς πράξεως (π. χ. τοῦ μακεδονεῖου δόγματος). Ἐν τῷ πρώτῳ θέ-
ματι ὁ νόμος εἶναι lex perfecta, ἐν τῷ δευτέρῳ, lex minus quam per-
fecta καὶ ἐν τῷ τρίτῳ lex imperfecta. Ὅσακις ὁ ἀναγκαστικὸς νόμος
δὲν ὀρίζει τὴν ζημίαν, τὴν ἐκ τῆς παραβιάσεως αὐτοῦ, ἐπέρχεται ἡ βα-
ρυτέρα, ἥγουν ἀκυρότης (νόμ. 5 κώδ. 1, 14. Σαβιν. Α', 239, Δ', 550.
Unger σ. 55 σημ. 10). Οὐ μόνον τὸ ἀπ' εὐθείας ἀντικείμενον εἰς τὸν
νόμον ὑφίσταται τὰς συνεπείας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ πρὸς καταστρατήγη-
σιν αὐτοῦ (in fraudem legis) γινόμενον, εἴτε κατὰ παρερμηνείαν τοῦ
νόμου, εἴτε διὰ μετασχηματισμοῦ τῆς πράξεως· νόμ. 29, 3 π. (1, 3)
νόμ. 5 κώδ. (1, 14). Ἀλλὰ δὲν εἶναι καταστρατήγησις τοῦ νόμου ἡ
πρὸς ἀποφυγὴν αὐτοῦ χρῆσις ἄλλου θεμιτοῦ μέσου. Unger σ. 56. Thöl
Einleitung § 65.—Νόμ. 51 § 2 ἐν τ. π. (9, 2). Νόμ. 7 § 2 π. (2, 1).
Νόμ. 64 § 1 π. (35, 1). Νόμ. 7 § 3 π. (14, 6).

15) Οἱ ἐπικουρικοὶ νόμοι ὥς καὶ οἱ ἐπιτρεπτικοὶ διαφέρουσι τῶν ἀναγκαστικῶν νόμων καθότι ἀπ' αὐτῶν τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀντικείμενον καὶ

ἀναπλήρωσιν τῶν ὑπὸ τῆς ἰδιωτικῆς θελήσεως σιωπηθέντων πραγμάτων, οἱ δεῦτεροι συγχωροῦσι τι.

δ') ἐκ τῆς περὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν αὐστηρίας ἡ μαλακότητος, εἰς αὐστηροὺς καὶ ἐπεικεῖς Winds § 28.

3) κατάργησις τῶν νόμων.

§ 5. Οἱ νόμοι εἰσὶ κατὰ γενικὸν κανόνα διηνεκεῖς¹ διατοῦτο ἰσχύουσι μεχρὶ τοῦ καταργηθῶσιν ἢ τροποποιηθῶσιν² ὑπὸ νεωτέρου νόμου· ἡ κατάργησις δὲ γίνεται

σιν οἱ ἐπικουρικοὶ καὶ ἐπιτρεπτικοὶ νόμοι, οἱ μὲν κανονίζουσι σχέσιν τινά, ἃν δὲν ἐκανόνισεν αὐτὴν ἡ ἰδιωτικὴ θέλησις, οἱ δὲ ἐπιτρεπτικοὶ παρέχουσιν ἄδειάν τινα ἧς δύναται νὰ ποιήσῃται ἢ μὴ χρῆσιν ὁ ἰδιώτης. Π. χ. τῆς πολιτ. δικονομίας τὰ μὲν ἄρθρ. 108 καὶ 111 § 1, 2 περιέχουσιν ἀναγκαστικὰς διατάξεις περὶ τὴν σύστασιν διαιτητικοῦ δικαστηρίου καὶ τὸν τύπον τοῦ συνυποσχετικοῦ, τὸ δὲ ἄρθρ. 106 περιέχει ἐπιτρεπτικὴν διάταξιν καὶ τὸ ἄρθρ. 111 § 3 ἐπικουρικὴν.

Ὁ Σαβινῆς (Α', 58) ἀποδοκιμάζει τὴν διαίρεσιν τῶν νόμων εἰς ἐπιτακτικούς, ἀπαγορευτικούς καὶ ἐπιτρεπτικούς (ὃν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Wachter σ. 6 σημ. 6), ἀλλὰ δὲν ἔχει δίκαιον. Πρβ. Unger σ. 58 καὶ Thöl Einleitung § 36.

1) Οἱ νομικοὶ λέγουσι *lex semper loqui praesumitur*, ἐπικαλούμενοι ὑπὲρ τοῦ τεκμηρίου τούτου τὸν νόμ. 27 κώδ. (6, 23). Unger § 15. Holzschuer Civilrecht Α', 34. Οἱ νόμοι διὰ νόμου μόνον καταργοῦνται ἢ τροποποιοῦνται οὐχὶ δι' ἐθίμου (δρα κατωτ. § 6, σημ. 8). Ὁ καταργητικὸς ἢ τροποποιητικὸς νόμος πρέπει νὰ κατασκευασθῇ ὡς καὶ οἱ λοιποὶ νόμοι. Ἐὰν δὲ ἡ τροποποίησις ὁρᾷ διάταξιν τινα τοῦ συντάγματος, αὕτη δέον νὰ γενῇ καθ' ὃν τὸ 107 ἄρθρον αὐτοῦ ὁρίζει τρόπον. Πάντες οἱ νόμοι εἰσὶ μεταβλητοί, οἱ δὲ καταστατικοὶ τοῦ πολιτεύματος εἰσιν ἀμετάβλητοι καὶ ἀκίνητοι, περὶ τινος ὅρκου τῶν Ῥωμαίων περὶ ἀμεταβλήτου νόμου τινὸς πρβ. Διονυσ. 6, 89.

2) Ἐνίοτε διατάξεις τινὲς τοῦ νόμου συμπληροῦνται διὰ παραπομπῆς εἰς ἄλλον νόμον. Τὸ τοιοῦτον δύναται νὰ ὀνομασθῇ νομοθέτης κατὰ παραπομπήν. Οὕτω π. χ. κατὰ τὸν νόμον σκα' τῆς 24 ἰανουαρίου 1853 αἱ γῆραι καὶ τὰ ὄρφανὰ τῶν φαλαγγιτῶν ἔχουσι πρὸς σύνταξιν δικαίωμα κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ περὶ συντάξεως τοῦ στρατοῦ τῆς 1853 καὶ τῆς 1854 καὶ τῆς 1855 καὶ τῆς 1856 καὶ τῆς 1857 καὶ τῆς 1858 καὶ τῆς 1859 καὶ τῆς 1860 καὶ τῆς 1861 καὶ τῆς 1862 καὶ τῆς 1863 καὶ τῆς 1864 καὶ τῆς 1865 καὶ τῆς 1866 καὶ τῆς 1867 καὶ τῆς 1868 καὶ τῆς 1869 καὶ τῆς 1870 καὶ τῆς 1871 καὶ τῆς 1872 καὶ τῆς 1873 καὶ τῆς 1874 καὶ τῆς 1875 καὶ τῆς 1876 καὶ τῆς 1877 καὶ τῆς 1878 καὶ τῆς 1879 καὶ τῆς 1880 καὶ τῆς 1881 καὶ τῆς 1882 καὶ τῆς 1883 καὶ τῆς 1884 καὶ τῆς 1885 καὶ τῆς 1886 καὶ τῆς 1887 καὶ τῆς 1888 καὶ τῆς 1889 καὶ τῆς 1890 καὶ τῆς 1891 καὶ τῆς 1892 καὶ τῆς 1893 καὶ τῆς 1894 καὶ τῆς 1895 καὶ τῆς 1896 καὶ τῆς 1897 καὶ τῆς 1898 καὶ τῆς 1899 καὶ τῆς 1900 καὶ τῆς 1901 καὶ τῆς 1902 καὶ τῆς 1903 καὶ τῆς 1904 καὶ τῆς 1905 καὶ τῆς 1906 καὶ τῆς 1907 καὶ τῆς 1908 καὶ τῆς 1909 καὶ τῆς 1910 καὶ τῆς 1911 καὶ τῆς 1912 καὶ τῆς 1913 καὶ τῆς 1914 καὶ τῆς 1915 καὶ τῆς 1916 καὶ τῆς 1917 καὶ τῆς 1918 καὶ τῆς 1919 καὶ τῆς 1920 καὶ τῆς 1921 καὶ τῆς 1922 καὶ τῆς 1923 καὶ τῆς 1924 καὶ τῆς 1925 καὶ τῆς 1926 καὶ τῆς 1927 καὶ τῆς 1928 καὶ τῆς 1929 καὶ τῆς 1930 καὶ τῆς 1931 καὶ τῆς 1932 καὶ τῆς 1933 καὶ τῆς 1934 καὶ τῆς 1935 καὶ τῆς 1936 καὶ τῆς 1937 καὶ τῆς 1938 καὶ τῆς 1939 καὶ τῆς 1940 καὶ τῆς 1941 καὶ τῆς 1942 καὶ τῆς 1943 καὶ τῆς 1944 καὶ τῆς 1945 καὶ τῆς 1946 καὶ τῆς 1947 καὶ τῆς 1948 καὶ τῆς 1949 καὶ τῆς 1950 καὶ τῆς 1951 καὶ τῆς 1952 καὶ τῆς 1953 καὶ τῆς 1954 καὶ τῆς 1955 καὶ τῆς 1956 καὶ τῆς 1957 καὶ τῆς 1958 καὶ τῆς 1959 καὶ τῆς 1960 καὶ τῆς 1961 καὶ τῆς 1962 καὶ τῆς 1963 καὶ τῆς 1964 καὶ τῆς 1965 καὶ τῆς 1966 καὶ τῆς 1967 καὶ τῆς 1968 καὶ τῆς 1969 καὶ τῆς 1970 καὶ τῆς 1971 καὶ τῆς 1972 καὶ τῆς 1973 καὶ τῆς 1974 καὶ τῆς 1975 καὶ τῆς 1976 καὶ τῆς 1977 καὶ τῆς 1978 καὶ τῆς 1979 καὶ τῆς 1980 καὶ τῆς 1981 καὶ τῆς 1982 καὶ τῆς 1983 καὶ τῆς 1984 καὶ τῆς 1985 καὶ τῆς 1986 καὶ τῆς 1987 καὶ τῆς 1988 καὶ τῆς 1989 καὶ τῆς 1990 καὶ τῆς 1991 καὶ τῆς 1992 καὶ τῆς 1993 καὶ τῆς 1994 καὶ τῆς 1995 καὶ τῆς 1996 καὶ τῆς 1997 καὶ τῆς 1998 καὶ τῆς 1999 καὶ τῆς 2000 καὶ τῆς 2001 καὶ τῆς 2002 καὶ τῆς 2003 καὶ τῆς 2004 καὶ τῆς 2005 καὶ τῆς 2006 καὶ τῆς 2007 καὶ τῆς 2008 καὶ τῆς 2009 καὶ τῆς 2010 καὶ τῆς 2011 καὶ τῆς 2012 καὶ τῆς 2013 καὶ τῆς 2014 καὶ τῆς 2015 καὶ τῆς 2016 καὶ τῆς 2017 καὶ τῆς 2018 καὶ τῆς 2019 καὶ τῆς 2020 καὶ τῆς 2021 καὶ τῆς 2022 καὶ τῆς 2023 καὶ τῆς 2024 καὶ τῆς 2025 καὶ τῆς 2026 καὶ τῆς 2027 καὶ τῆς 2028 καὶ τῆς 2029 καὶ τῆς 2030 καὶ τῆς 2031 καὶ τῆς 2032 καὶ τῆς 2033 καὶ τῆς 2034 καὶ τῆς 2035 καὶ τῆς 2036 καὶ τῆς 2037 καὶ τῆς 2038 καὶ τῆς 2039 καὶ τῆς 2040 καὶ τῆς 2041 καὶ τῆς 2042 καὶ τῆς 2043 καὶ τῆς 2044 καὶ τῆς 2045 καὶ τῆς 2046 καὶ τῆς 2047 καὶ τῆς 2048 καὶ τῆς 2049 καὶ τῆς 2050 καὶ τῆς 2051 καὶ τῆς 2052 καὶ τῆς 2053 καὶ τῆς 2054 καὶ τῆς 2055 καὶ τῆς 2056 καὶ τῆς 2057 καὶ τῆς 2058 καὶ τῆς 2059 καὶ τῆς 2060 καὶ τῆς 2061 καὶ τῆς 2062 καὶ τῆς 2063 καὶ τῆς 2064 καὶ τῆς 2065 καὶ τῆς 2066 καὶ τῆς 2067 καὶ τῆς 2068 καὶ τῆς 2069 καὶ τῆς 2070 καὶ τῆς 2071 καὶ τῆς 2072 καὶ τῆς 2073 καὶ τῆς 2074 καὶ τῆς 2075 καὶ τῆς 2076 καὶ τῆς 2077 καὶ τῆς 2078 καὶ τῆς 2079 καὶ τῆς 2080 καὶ τῆς 2081 καὶ τῆς 2082 καὶ τῆς 2083 καὶ τῆς 2084 καὶ τῆς 2085 καὶ τῆς 2086 καὶ τῆς 2087 καὶ τῆς 2088 καὶ τῆς 2089 καὶ τῆς 2090 καὶ τῆς 2091 καὶ τῆς 2092 καὶ τῆς 2093 καὶ τῆς 2094 καὶ τῆς 2095 καὶ τῆς 2096 καὶ τῆς 2097 καὶ τῆς 2098 καὶ τῆς 2099 καὶ τῆς 2100 καὶ τῆς 2101 καὶ τῆς 2102 καὶ τῆς 2103 καὶ τῆς 2104 καὶ τῆς 2105 καὶ τῆς 2106 καὶ τῆς 2107 καὶ τῆς 2108 καὶ τῆς 2109 καὶ τῆς 2110 καὶ τῆς 2111 καὶ τῆς 2112 καὶ τῆς 2113 καὶ τῆς 2114 καὶ τῆς 2115 καὶ τῆς 2116 καὶ τῆς 2117 καὶ τῆς 2118 καὶ τῆς 2119 καὶ τῆς 2120 καὶ τῆς 2121 καὶ τῆς 2122 καὶ τῆς 2123 καὶ τῆς 2124 καὶ τῆς 2125 καὶ τῆς 2126 καὶ τῆς 2127 καὶ τῆς 2128 καὶ τῆς 2129 καὶ τῆς 2130 καὶ τῆς 2131 καὶ τῆς 2132 καὶ τῆς 2133 καὶ τῆς 2134 καὶ τῆς 2135 καὶ τῆς 2136 καὶ τῆς 2137 καὶ τῆς 2138 καὶ τῆς 2139 καὶ τῆς 2140 καὶ τῆς 2141 καὶ τῆς 2142 καὶ τῆς 2143 καὶ τῆς 2144 καὶ τῆς 2145 καὶ τῆς 2146 καὶ τῆς 2147 καὶ τῆς 2148 καὶ τῆς 2149 καὶ τῆς 2150 καὶ τῆς 2151 καὶ τῆς 2152 καὶ τῆς 2153 καὶ τῆς 2154 καὶ τῆς 2155 καὶ τῆς 2156 καὶ τῆς 2157 καὶ τῆς 2158 καὶ τῆς 2159 καὶ τῆς 2160 καὶ τῆς 2161 καὶ τῆς 2162 καὶ τῆς 2163 καὶ τῆς 2164 καὶ τῆς 2165 καὶ τῆς 2166 καὶ τῆς 2167 καὶ τῆς 2168 καὶ τῆς 2169 καὶ τῆς 2170 καὶ τῆς 2171 καὶ τῆς 2172 καὶ τῆς 2173 καὶ τῆς 2174 καὶ τῆς 2175 καὶ τῆς 2176 καὶ τῆς 2177 καὶ τῆς 2178 καὶ τῆς 2179 καὶ τῆς 2180 καὶ τῆς 2181 καὶ τῆς 2182 καὶ τῆς 2183 καὶ τῆς 2184 καὶ τῆς 2185 καὶ τῆς 2186 καὶ τῆς 2187 καὶ τῆς 2188 καὶ τῆς 2189 καὶ τῆς 2190 καὶ τῆς 2191 καὶ τῆς 2192 καὶ τῆς 2193 καὶ τῆς 2194 καὶ τῆς 2195 καὶ τῆς 2196 καὶ τῆς 2197 καὶ τῆς 2198 καὶ τῆς 2199 καὶ τῆς 2200 καὶ τῆς 2201 καὶ τῆς 2202 καὶ τῆς 2203 καὶ τῆς 2204 καὶ τῆς 2205 καὶ τῆς 2206 καὶ τῆς 2207 καὶ τῆς 2208 καὶ τῆς 2209 καὶ τῆς 2210 καὶ τῆς 2211 καὶ τῆς 2212 καὶ τῆς 2213 καὶ τῆς 2214 καὶ τῆς 2215 καὶ τῆς 2216 καὶ τῆς 2217 καὶ τῆς 2218 καὶ τῆς 2219 καὶ τῆς 2220 καὶ τῆς 2221 καὶ τῆς 2222 καὶ τῆς 2223 καὶ τῆς 2224 καὶ τῆς 2225 καὶ τῆς 2226 καὶ τῆς 2227 καὶ τῆς 2228 καὶ τῆς 2229 καὶ τῆς 2230 καὶ τῆς 2231 καὶ τῆς 2232 καὶ τῆς 2233 καὶ τῆς 2234 καὶ τῆς 2235 καὶ τῆς 2236 καὶ τῆς 2237 καὶ τῆς 2238 καὶ τῆς 2239 καὶ τῆς 2240 καὶ τῆς 2241 καὶ τῆς 2242 καὶ τῆς 2243 καὶ τῆς 2244 καὶ τῆς 2245 καὶ τῆς 2246 καὶ τῆς 2247 καὶ τῆς 2248 καὶ τῆς 2249 καὶ τῆς 2250 καὶ τῆς 2251 καὶ τῆς 2252 καὶ τῆς 2253 καὶ τῆς 2254 καὶ τῆς 2255 καὶ τῆς 2256 καὶ τῆς 2257 καὶ τῆς 2258 καὶ τῆς 2259 καὶ τῆς 2260 καὶ τῆς 2261 καὶ τῆς 2262 καὶ τῆς 2263 καὶ τῆς 2264 καὶ τῆς 2265 καὶ τῆς 2266 καὶ τῆς 2267 καὶ τῆς 2268 καὶ τῆς 2269 καὶ τῆς 2270 καὶ τῆς 2271 καὶ τῆς 2272 καὶ τῆς 2273 καὶ τῆς 2274 καὶ τῆς 2275 καὶ τῆς 2276 καὶ τῆς 2277 καὶ τῆς 2278 καὶ τῆς 2279 καὶ τῆς 2280 καὶ τῆς 2281 καὶ τῆς 2282 καὶ τῆς 2283 καὶ τῆς 2284 καὶ τῆς 2285 καὶ τῆς 2286 καὶ τῆς 2287 καὶ τῆς 2288 καὶ τῆς 2289 καὶ τῆς 2290 καὶ τῆς 2291 καὶ τῆς 2292 καὶ τῆς 2293 καὶ τῆς 2294 καὶ τῆς 2295 καὶ τῆς 2296 καὶ τῆς 2297 καὶ τῆς 2298 καὶ τῆς 2299 καὶ τῆς 2300 καὶ τῆς 2301 καὶ τῆς 2302 καὶ τῆς 2303 καὶ τῆς 2304 καὶ τῆς 2305 καὶ τῆς 2306 καὶ τῆς 2307 καὶ τῆς 2308 καὶ τῆς 2309 καὶ τῆς 2310 καὶ τῆς 2311 καὶ τῆς 2312 καὶ τῆς 2313 καὶ τῆς 2314 καὶ τῆς 2315 καὶ τῆς 2316 καὶ τῆς 2317 καὶ τῆς 2318 καὶ τῆς 2319 καὶ τῆς 2320 καὶ τῆς 2321 καὶ τῆς 2322 καὶ τῆς 2323 καὶ τῆς 2324 καὶ τῆς 2325 καὶ τῆς 2326 καὶ τῆς 2327 καὶ τῆς 2328 καὶ τῆς 2329 καὶ τῆς 2330 καὶ τῆς 2331 καὶ τῆς 2332 καὶ τῆς 2333 καὶ τῆς 2334 καὶ τῆς 2335 καὶ τῆς 2336 καὶ τῆς 2337 καὶ τῆς 2338 καὶ τῆς 2339 καὶ τῆς 2340 καὶ τῆς 2341 καὶ τῆς 2342 καὶ τῆς 2343 καὶ τῆς 2344 καὶ τῆς 2345 καὶ τῆς 2346 καὶ τῆς 2347 καὶ τῆς 2348 καὶ τῆς 2349 καὶ τῆς 2350 καὶ τῆς 2351 καὶ τῆς 2352 καὶ τῆς 2353 καὶ τῆς 2354 καὶ τῆς 2355 καὶ τῆς 2356 καὶ τῆς 2357 καὶ τῆς 2358 καὶ τῆς 2359 καὶ τῆς 2360 καὶ τῆς 2361 καὶ τῆς 2362 καὶ τῆς 2363 καὶ τῆς 2364 καὶ τῆς 2365 καὶ τῆς 2366 καὶ τῆς 2367 καὶ τῆς 2368 καὶ τῆς 2369 καὶ τῆς 2370 καὶ τῆς 2371 καὶ τῆς 2372 καὶ τῆς 2373 καὶ τῆς 2374 καὶ τῆς 2375 καὶ τῆς 2376 καὶ τῆς 2377 καὶ τῆς 2378 καὶ τῆς 2379 καὶ τῆς 2380 καὶ τῆς 2381 καὶ τῆς 2382 καὶ τῆς 2383 καὶ τῆς 2384 καὶ τῆς 2385 καὶ τῆς 2386 καὶ τῆς 2387 καὶ τῆς 2388 καὶ τῆς 2389 καὶ τῆς 2390 καὶ τῆς 2391 καὶ τῆς 2392 καὶ τῆς 2393 καὶ τῆς 2394 καὶ τῆς 2395 καὶ τῆς 2396 καὶ τῆς 2397 καὶ τῆς 2398 καὶ τῆς 2399 καὶ τῆς 2400 καὶ τῆς 2401 καὶ τῆς 2402 καὶ τῆς 2403 καὶ τῆς 2404 καὶ τῆς 2405 καὶ τῆς 2406 καὶ τῆς 2407 καὶ τῆς 2408 καὶ τῆς 2409 καὶ τῆς 2410 καὶ τῆς 2411 καὶ τῆς 2412 καὶ τῆς 2413 καὶ τῆς 2414 καὶ τῆς 2415 καὶ τῆς 2416 καὶ τῆς 2417 καὶ τῆς 2418 καὶ τῆς 2419 καὶ τῆς 2420 καὶ τῆς 2421 καὶ τῆς 2422 καὶ τῆς 2423 καὶ τῆς 2424 καὶ τῆς 2425 καὶ τῆς 2426 καὶ τῆς 2427 καὶ τῆς 2428 καὶ τῆς 2429 καὶ τῆς 2430 καὶ τῆς 2431 καὶ τῆς 2432 καὶ τῆς 2433 καὶ τῆς 2434 καὶ τῆς 2435 καὶ τῆς 2436 καὶ τῆς 2437 καὶ τῆς 2438 καὶ τῆς 2439 καὶ τῆς 2440 καὶ τῆς 2441 καὶ τῆς 2442 καὶ τῆς 2443 καὶ τῆς 2444 καὶ τῆς 2445 καὶ τῆς 2446 καὶ τῆς 2447 καὶ τῆς 2448 καὶ τῆς 2449 καὶ τῆς 2450 καὶ τῆς 2451 καὶ τῆς 2452 καὶ τῆς 2453 καὶ τῆς 2454 καὶ τῆς 2455 καὶ τῆς 2456 καὶ τῆς 2457 καὶ τῆς 2458 καὶ τῆς 2459 καὶ τῆς 2460 καὶ τῆς 2461 καὶ τῆς 2462 καὶ τῆς 2463 καὶ τῆς 2464 καὶ τῆς 2465 καὶ τῆς 2466 καὶ τῆς 2467 καὶ τῆς 2468 καὶ τῆς 2469 καὶ τῆς 2470 καὶ τῆς 2471 καὶ τῆς 2472 καὶ τῆς 2473 καὶ τῆς 2474 καὶ τῆς 2475 καὶ τῆς 2476 καὶ τῆς 2477 καὶ τῆς 2478 καὶ τῆς 2479 καὶ τῆς 2480 καὶ τῆς 2481 καὶ τῆς 2482 καὶ τῆς 2483 καὶ τῆς 2484 καὶ τῆς 2485 καὶ τῆς 2486 καὶ τῆς 2487 καὶ τῆς 2488 καὶ τῆς 2489 καὶ τῆς 2490 καὶ τῆς 2491 καὶ τῆς 2492 καὶ τῆς 2493 καὶ τῆς 2494 καὶ τῆς 2495 καὶ τῆς 2496 καὶ τῆς 2497 καὶ τῆς 2498 καὶ τῆς 2499 καὶ τῆς 2500 καὶ τῆς 2501 καὶ τῆς 2502 καὶ τῆς 2503 καὶ τῆς 2504 καὶ τῆς 2505 καὶ τῆς 2506 καὶ τῆς 2507 καὶ τῆς 2508 καὶ τῆς 2509 καὶ τῆς 2510 καὶ τῆς 2511 καὶ τῆς 2512 καὶ τῆς 2513 καὶ τῆς 2514 καὶ τῆς 2515 καὶ τῆς 2516 καὶ τῆς 2517 καὶ τῆς 2518 καὶ τῆς 2519 καὶ τῆς 2520 καὶ τῆς 2521 καὶ τῆς 2522 καὶ τῆς 2523 καὶ τῆς 2524 καὶ τῆς 2525 καὶ τῆς 2526 καὶ τῆς 2527 καὶ τῆς 2528 καὶ τῆς 2529 καὶ τῆς 2530 καὶ τῆς 2531 καὶ τῆς 2532 καὶ τῆς 2533 καὶ τῆς 2534 καὶ τῆς 2535 καὶ τῆς 2536 καὶ τῆς 2537 καὶ τῆς 2538 καὶ τῆς 2539 καὶ τῆς 2540 καὶ τῆς 2541 καὶ τῆς 2542 καὶ τῆς 2543 καὶ τῆς 2544 καὶ τῆς 2545 καὶ τῆς 2546 καὶ τῆς 2547 καὶ τῆς 2548 καὶ τῆς 2549 καὶ τῆς 2550 καὶ τῆς 2551 καὶ τῆς 2552 καὶ τῆς 2553 καὶ τῆς 2554 καὶ τῆς 2555 καὶ τῆς 2556 καὶ τῆς 2557 καὶ τῆς 2558 καὶ τῆς 2559 καὶ τῆς 2560 καὶ τῆς 2561 καὶ τῆς 2562 καὶ τῆς 2563 καὶ τῆς 2564 καὶ τῆς 2565 καὶ τῆς 2566 καὶ τῆς 2567 καὶ τῆς 2568 καὶ τῆς 2569 καὶ τῆς 2570 καὶ τῆς 2571 καὶ τῆς 2572 καὶ τῆς 2573 καὶ τῆς 2574 καὶ τῆς 2575 καὶ τῆς 2576 καὶ τῆς 2577 καὶ τῆς 2578 καὶ τῆς 2579 καὶ τῆς 2580 καὶ τῆς 2581 καὶ τῆς 2582 καὶ τῆς 2583 καὶ τῆς 2584 καὶ τῆς 2585 καὶ τῆς 2586 καὶ τῆς 2587 καὶ τῆς 2588 καὶ τῆς 2589 καὶ τῆς 2590 καὶ τῆς 2591 καὶ τῆς 2592 καὶ τῆς 2593 καὶ τῆς 2594 καὶ τῆς 2595 καὶ τῆς 2596 καὶ τῆς 2597 καὶ τῆς 2598 καὶ τῆς 2599 καὶ τῆς 2600 καὶ τῆς 2601 καὶ τῆς 2602 καὶ τῆς 2603 καὶ τῆς 2604 καὶ τῆς 2605 καὶ τῆς 2606 καὶ τῆς 2607 καὶ τῆς 2608 καὶ τῆς 2609 καὶ τῆς 2610 καὶ τῆς 2611 καὶ τῆς 2612 καὶ τῆς 2613 καὶ τῆς 2614 καὶ τῆς 2615 καὶ τῆς 2616 καὶ τῆς 2617 καὶ τῆς 2618 καὶ τῆς 2619 καὶ τῆς 2620 καὶ τῆς 2621 καὶ τῆς 2622 καὶ τῆς 2623 καὶ τῆς 2624 καὶ τῆς 2625 καὶ τῆς 2626 καὶ τῆς 2627 καὶ τῆς 2628 καὶ τῆς 2629 καὶ τῆς 2630 καὶ τῆς 2631 καὶ τῆς 2632 καὶ τῆς 2633 καὶ τῆς 2634 καὶ τῆς 2635 καὶ τῆς 2636 καὶ τῆς 2637 καὶ τῆς 2638 καὶ τῆς 2639 καὶ τῆς 2640 καὶ τῆς 2641 καὶ τῆς 2642 καὶ τῆς 2643 καὶ τῆς 2644 καὶ τῆς 2645 καὶ τῆς 2646 καὶ τῆς 2647 καὶ τῆς 2648 καὶ τῆς 2649 καὶ τῆς 2650 καὶ τῆς 2651 καὶ τῆς 2652 καὶ τῆς 2653 καὶ τῆς 2654 καὶ τῆς 2655 καὶ τῆς 2656 καὶ τῆς 2657 καὶ τῆς 2658 καὶ τῆς 2659 καὶ τῆς 2660 καὶ τῆς 2661 καὶ τῆς 2662 καὶ τῆς 2663 καὶ τῆς 2664 καὶ τῆς 2665 καὶ τῆς 2666 καὶ τῆς 2667 καὶ τῆς 2668 καὶ τῆς 2669 καὶ τῆς 2670 καὶ τῆς 2671 καὶ τῆς 2672 καὶ τῆς 2673 καὶ τῆς 2674 καὶ τῆς 2675 καὶ τῆς 2676 καὶ τῆς 2677 καὶ τῆς 2678 καὶ τῆς 2679 καὶ τῆς 2680 καὶ τῆς 2681 καὶ τῆς 2682 καὶ τῆ

ρήτῃ³ ἢ σιωπηρά,⁴ καθολικὴ ἢ μερικὴ⁵ προσέτι τῶν προσκαίρων νόμων ἡ ἰσχὺς παύει καὶ διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου⁶ ἢ τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ σκοποῦ,⁷ δι' ὃν ἐτέ-

1864 ἐξεδόθη ὁ ἡα' νόμος, δι' οὗ ἐτροποποιήθη ὁ περὶ συντάξεως τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς σέ' νόμος. Ἐρωτᾶται νῦν, αἱ τροποποιήσεις αὗται ὁρῶσι καὶ τὸν περὶ συντάξεως τῶν χηρῶν τῶν φαλαγγιτῶν νόμον σκα'; Ἡ ἀπόκρισις πρέπει νὰ γενῇ βεβαίως κατὰ κανόνας ἐρμηνευτικούς, δηλαδὴ ὑπάρχουσι δύο νόμοι, ὁ σέ' περὶ συντάξεως τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς καὶ ὁ σκα' περὶ συντάξεως τῶν χηρῶν τῶν φαλαγγιτῶν μετὰ τῶν πρὸς συμπληρωσίν του σχετικῶν ἄρθρων τοῦ σέ' νόμου, ἅπερ ὅμως καθὼς συμπληρωτικὰ ἐγένοντο καὶ ἄρθρα τοῦ σκα' νόμου. Οἱ νόμοι οὐτοί εἰσιν αὐτοτελεῖς καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἀνεξάρτητοι· ἐπομένως ἡ τροποποιήσις ἢ κατάργησις τοῦ ἐνός δὲν δύναται νὰ ᾖ ἐο ἢ ἐσο τροποποιήσις ἢ κατάργησις καὶ τοῦ ἐτέρου, διότι ἕκαστος ἔχει ἴδιον λόγον ὑπάρξεως· οὔτε τὸ περιεχόμενον τοῦ νόμου σκα' οὔτε τὸ τοῦ νόμου ἡα' δικαιολογοῦσιν ἄλλοιαν σκέψιν. Ὁ ἄρειος πάρος ἐναντίαν ἀπέφηνε γνώμην (Πεῖρα Ε', 3903), λίαν εὐχερῶς παρελθὼν τὸ ζήτημα. ΑΠ. 323 τοῦ 75, 873 τοῦ 84, ἐφ' ἡμ. Μπαλάνου Δ' 289 (τευχ. σ', καὶ ΑΠ. 117 τοῦ 84 (αὐτ. τευχ. Ε', 229).

3) Ὡς ἐγένετο π. χ. διὰ τοῦ νόμου τῆς 15 ὁκτωβρ. 1836 περὶ ἐνηλικιότητος.

4) Ὅταν δηλαδὴ ὁ νεώτερος νόμος περιέχῃ ἐναντίαν διάταξιν τῆς τοῦ παλαιοῦ, δὲν ἰσχύει πλέον οὗτος. Τοῦτο ἐκφράζει ὁ κανὼν αἱ μεταγενέστεραι διατάξεις ἰσχυρότεραι τῶν πρὸ αὐτῶν εἰσι· καὶ *lex posterior derogat priori* (νόμ. 4 π. 1, 4). Ἐννοεῖται δὲ ὅτι τοῦ παλαιοῦ νόμου ἡ ἰσχὺς παύει ἀφ' ἧς ἀρχίσῃ ἡ ἰσχὺς τοῦ νέου, ἐπομένως οὐχὶ ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τούτου. Wächter σ. 161. Ἡ ἀστυκὴ νομοθεσία προσαρτηθείσης ξένης ἐπαρχίας καταργεῖται· Μπαλ. ἐφ' ἡμ. Η', 291, 503 τευχ. ε', θ'.

5) Τοῦτο ἐξέφραζον οἱ Ῥωμαῖοι διὰ διαφόρου συνθέσεως τοῦ ῥήματος *rogare*· νόμ. 102 π. (50, 16). *Derogatur legi aut abrogatur*; *derogatur legi, quum pars detrahitur, abrogatur legi, quum prorsus tollitur*.

6) Π. χ. διὰ τῶν νόμων πα' καὶ βα' τοῦ 1848 ἀνυστάλη ἐπὶ τινα χρόνον ἡ ἐξαργύρωσις τῶν γραμματίων τῆς ἐθν. ἐλλήν. τραπεζῆς· ὡς αὐτως οἱ φορολογικοὶ νόμοι εἰσιν ἐνιαυτοὶ.

7) Ὡς συμβαίνει ἐπὶ τῶν καλουμένων μεταβιβαστικῶν νόμων (*leges transitoriae*), ἐκείνων δηλαδὴ δι' ὧν κανονίζεται καὶ ἐξομαλύνεται ἡ

Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ καταργητικοὶ νόμοι, ὡς ἀναιρετικοὶ τοῦ ὑπάρχοντος καὶ βεβαίου, ἐρμηνεύονται μὲν σπενῶς, ⁹ ἐκτείνονται ὁμῶς καὶ εἰς τοὺς παρεπομένους τῷ

ἀπὸ μιᾶς νομοθεσίας εἰς ἑτέραν μετάβασις (ιδ., § 6 σημ. 9 τοῦ ἐμοῦ Ἐγχειρ. περὶ πολ. δικον.)· οἱ τοιοῦτοι νόμοι τὴν θεραπείαν εἰδικῶν περιστάσεων καὶ ἀναγκῶν σκοποῦντες, δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς περιέχοντες γενικοὺς καὶ εἰς πάσας τὰς περιστάσεις ἐφαρμοστέους κανόνας. Σαχιν. Σύστ. Η' 398, 470, 474. Unger σ. 102 σημ. 6.

8) Δηλαδὴ δὲν ἀργεῖ ὁ νόμος διὰ μόνον τὸ περιστατικὸν ὅτι ἐξέλιπεν ὁ λόγος τῆς νομοθετήσεως αὐτοῦ· διότι πρῶτον μὲν δὲν δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ ἐξαχθῇ ὅτι μόνον ἔνεκα τοῦ λόγου τούτου καὶ μόνον ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ ἐγένετο τὸ νομοθέτημα· ἔπειτα δὲ διότι ὅπως ὁ ἀρχῆθεν ἀδικαιολόγητος καὶ ἄσκοπος νόμος ἰσχύει καίτοι τοιοῦτος, οὕτω πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἰσχύων καὶ ὁ μετέπειτα ἄσκοπος καὶ ἀδικαιολόγητος κατασταθεὶς· ἀλλὰ βεβαίως δὲν ἰσχύει πλέον νόμος, οὕτινος ἐξέλιπε τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐφαρμογῆς. Π. γ. τῆς δουλείας μὴ ὑπαρχούσης τὴν σήμερον, ἀργοῦσιν αἱ περὶ αὐτῆς διατάξεις τοῦ βῶμ. δικαίου. Wächter σ. 142 σημ. 31· σ. 162. Unger σ. 103. Wächter Pand. § 32 A, 3.

9) Ἐὰν ἐκ τοῦ νόμου δὲν ἐξάγῃται σαφῶς κατὰ πόσον καταργεῖται ὁ παλαιός, πρέπει νὰ ἐρμηνεύηται ὁ νέος νόμος οὕτως ὥστε νὰ καταργῇ ὅσον οἶόν τε ὀλιγώτερον τὸν παλαιόν (Wächter σ. 163. Unger σ. 105). Διατοῦτο διὰ τῆς καταργήσεως νόμου τινὸς δὲν πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς συγκαταργηθεῖσαι ἀναγκάτως καὶ αἱ ἐξαιρέσεις αὐτοῦ, εἰμὴ μόνον ἐὰν καὶ αὗται ἀντιφάσκωσι πρὸς τὸν νέον νόμον. Ὅπερ ὑπάρχει α') ὅταν ὁ νέος νόμος καταργῇ ὁλόκληρον τὸ θεσμοθέτημα εἰς ὃ αἱ ἐξαιρέσεις ἀνῆκον· π. γ. νόμος καταργῶν τὸ βελλιδάνειον δόγμα συγκαταργεῖ καὶ τὰς ἐξαιρέσεις αὐτοῦ· β') ὅταν ὁ νέος νόμος καταργῶν κανόνα τινὰ τοῦ δικαίου ἀναγνωρίζῃ τὸν ἀντίθετον αὐτοῦ· διότι τότε ἡ ἐξαιρέσις ὑπάγεται εἰς τὸν νέον κανόνα· π. γ. ὁ νέος νόμος καταργεῖ τὴν ἀνικανότητα τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων πρὸς τὸ ἐπιτροπεύειν· ἡ ἐν τῷ ἄρθρ. 49 § ε' τοῦ περὶ ἐπιτροπ. νόμου ἐξαιρέσις παύει τοῦ νὰ ᾔσῃ τοιαύτη· γ') ὅταν ὁ νέος νόμος ἐπιβάλλῃ ἀπόλυτον καὶ εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις ἐκτείνουμένην τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ· π. γ. ἐπιβάλλει ὡς καθήκον ἀπόλυτον παντὸς πολίτου τὸ ἐπιτροπεύειν Thibaut civilist. Abhandlungen σ. 108. Wächter σ. 163. Unger σ.

ἐξουσίας, αὐτὰ κατὰ τὸ παλαιότερον δικαίον ἐπὶ τῇ υἱοθεσίᾳ. Ἐάν
λοιπὸν εἰσαχθῇ κατόπιν ἐκ νέου ὁ καταργηθεὶς νόμος, ἀναζῶσι πάλιν
καὶ αἱ παρεπόμεναι αὐτῷ διατάξεις· ὅπερ ὁμῶς ἐπὶ τῶν καταργηθεῖσων
μετὰ τοῦ κανόνος ἐξαίρεσεων δὲν λαμβάνει χώραν. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ
περὶ τῶν νόμων ἐκείνων, οἵτινες ἐπαναφέρουσι εἰς τὴν ζωὴν καταργη-
μένας ἤδη προτέρας διακρίσεις μεταξὺ προσώπων ἢ πραγμάτων· δὲν
ἐπανέρχονται δηλαδὴ εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὰ ἔνεκα τῶν διακρίσεων τού-
των προὔπάρχοντα καὶ συγκαταργηθέντα νομοθετήματα. Thibaut σ.
117. 123. Unger σ. 107.

11) Νόμ. 8 π. (50, 17), in toto jure generi per speciem deroga-
tur· ἄρα ὅχι τὸ ἀνάπαλιν. Ὁ κανὼν οὗτος ἰσχύει καὶ ἐπὶ τῶν μερι-
κῶν νόμων· δηλαδὴ ἡ κατάργησις καθολικοῦ νόμου δὲν φέρει καθ' ἑαυ-
τὴν καὶ τὴν τοῦ μερικοῦ νόμου κατάργησιν· ἐκτὸς ἂν προκύπτῃ αὕτη
σαφῶς ἐκ τοῦ καταργουμένου νόμου· νόμ. 26 § 1 κώδ. (4, 32)· νόμ. 3
§ 5 π. (47, 12). Σαβιν. Α', 289. Unger σ. 107.

α) Wächter § 9. Unger § 5. Windscheid § 15. Ἡ συνήθεια, ἥτοι
ἡ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπανάληψις τῆς αὐτῆς
πράξεως, ἐπενεργεῖ οὐ μόνον εἰς παραγωγὴν δικαίου, ἀλλὰ καὶ ἄλλων
τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἔθων· διότι τὸ συγνάκις καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρό-
πον ἐπαναλαμβάνομενον καταντᾷ ἄλλῃ φύσει τοῦ ἀνθρώπου· *consuetudo
altera natura est*. Τὰ τοιαῦτα ἔθνη ἢ νόμια (Ἀρριαν. Ἀνάβασ. ζ',
20) δὲν περιέχουσιν ἐν αὐτοῖς δικανικόν τινα κανόνα (π. χ. τὸ ἐνιαγοῦ
ἐπιζόμενον νὰ γίνηται μετὰ τὸν ἐνταφιασμὸν οἰκογενειακὸν συμπόσιον,
τὰ κούλουμα τῶν Ἀθηνηῶν). ἀλλὰ πρὸς ἐκμεταίεσιν ὑποθέσεων παρακρί-
σιν.

θεια· καὶ τὰ χρονικὰ ἄρα τοῦ νόμου ὅρια, ὡς καὶ τὰ το-
πικά, ἐκτείνονται ἐπὶ πάσας τὰς ἐννόμους σχέσεις ἅς ἐν
τοῖς ὁρίοις τούτοις ἠθέλησε νὰ περιλάβῃ ὁ νομοθέτης.

7) Ἰδε ἄνωτ. § 2 σημ. 3. Winds. σ. 44 σημ. 6. Unger σ. 41.

8) Κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον δι' ἀχρησίας καταργεῖται ὁ νόμος, οὐχί
ὅμως καὶ δι' ἀντιθέτου ἐθίμου· νόμ. 32 § 1, νόμ. 33 πανδ. (1, 3), §
11 εἰσηγ. (1, 2)· ἀλλὰ κατὰ τὸ ἰσχύον δίκαιον (ἄρθρ. 2 τοῦ ἀστ. νό-
μου) ὁ νόμος διατηρεῖ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ ἐφ' ὅσον δὲν καταργήσῃ αὐτὸν
ἕτερος νόμος ῥητῶς ἢ σιωπηρῶς· τὸ αὐτὸ καὶ παρ' ἄλλοις ἔθνεσι κρα-
τεῖ. Wächter σ. 36. Förster preuss. Privatr. A', 35

9) Διάτ. τῆς 23 φεβρ. 1835· «Τὰ ἔθιμα ὅμως ὅσα πολυχρόνιος καὶ
ἀδιάκοπος συνήθεια ἢ ἀποφάσεις δικαστικαὶ καθιέρωσαν, ὑπερισχύουν
ὅπου ἐπεκράτησαν». Unger σ. 38 σημ. 24

10) Ὁρ. § 167 σημ. 8 τοῦ ἐμοῦ ἐγγχειρ. περὶ πολιτ. δικονομίας. Ἀλ-
λως φρονοῦσιν οἱ γερμανοὶ συγγραφεῖς. Unger σ. 51. Wächter σ. 39.
Winds § 17.

11) Wächter B § 20. Unger A' § 20. Windscheid § 31. Vangerow

κανόνες· οἱ νόμοι δὲν ἐχούσιν ἀναγκαστικὴν δύνα-
μιν·¹ οὗ συνώνυμός ἐστιν ὁ ἄλλος κανὼν· οἱ νόμοι εὐ-

1) "Ορα ὁμως Schourb Beiträge σ. 130, Τὸ δίκαιόν ἐστὶ θεσμός ἀνθρωπίνων σχέσεων ῥυθμιστικός (ἀνωτ. § 1 στήμ. 3)· ὁ προτιθέμενος λοιπὸν νὰ ἐπιχειρήσῃ πράξιν τινα, ἐννόμου σχέσεως παραγωγικὴν, δὲν δύναται φυσικῶ τῷ λόγῳ νὰ ὑποχρεωθῇ ὑπὸ τοῦ νομοθέτου νὰ ἐπιχειρήσῃ αὐτὴν ἄλλως ἢ ὅπως ὁρίζουσιν οἱ νόμοι· αἱ καθ' ἐν χρόνον γίνεται ἡ πράξις ἰσχύοντες· διότι τοὺς μέλλοντας τυγχόν νὰ νομοθετηθῶσιν ἄγνωστὶ καὶ ἀδύνατον εἶναι νὰ μάθῃ μετὰ θετικότητος (quid enim anti-
quitas peccavit, quae praesentis legis insula pristinam secuta est observationem? νόμ. 29 κ. 6, 23). Ἐντεῦθεν ὁ κανὼν leges et constitutiones principum futuris certum est dare formam negotiis, non ad facta praeterita revocari· ἤτοι, οἱ νόμοι ὁρίζουσι περὶ τοῦ μέλλοντος (νόμ. 1 κώδ. 1, 14 πρὸ καὶ νόμ. 65 ἐν τ., κώδ. 10 31 νόμ. 1 § 16 κώδ. 5, 13. νόμ. 1 § 13 κώδ. 1, 6. νόμ. 29 κώδ. 6, 23. νόμ. 18 κώδ. 4, 20. Νεαρ. 22 κεφ. α'. Νεαρ. 66 κεφ. α', § 4). Ὁ κανὼν οὗτος δηλοῖ ὅτι δὲν ἐφαρμόζεται ὁ νέος νόμος εἰς τὰς προγενεστέρας αὐτοῦ πράξεις ἢ τὰ προγενέστερα γεγονότα, καὶ ἐπομένως τὰ ἐξ αὐτῶν παραχθέντα δίκαια μένουσι καὶ μετὰ τὸν νέον νόμον ἀμετάβλητα· ὅπερ ἐκφράζει καὶ ὁ ἄλλος κανὼν, ὅτι οἱ νόμοι οὐκ ἐπηρεάζουσιν ἀλλ' αἰδοῦνται τὰ κεκτημένα δίκαια (jura quaesita).

Λοιπὸν τὰ προγενέστερα τοῦ νέου νόμου δίκαια καὶ ἐπομένως πρὸ αὐτοῦ ἀποκτηθέντα μένουσιν ἀνέπαρχ' ἄλλα τί ἐστὶ κεκτημένον δίκαιον ἀνήκον ἐνεκα τούτου εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ὑπὸ τοῦ νέου νόμου μὴ ἐπηρεαζόμενον; Κεκτημένον λέγεται δίκαιόν τι ἅμα λάθῃσι χώ-
ραν καὶ ἀφοῦ λάθῃσι χώραν πάντα τὰ γεγονότα, ὅπερ ἀπαιτοῦνται κατὰ νόμον πρὸς πλήρη παραγωγὴν αὐτοῦ· ὅπερ δίκαιον διατοῦτο ἐγένετο δίκαιον ὠρισμένου προσώπου. Ὅθεν κεκτημένον δίκαιον δὲν εἶναι τὸ ἀπλῶς προσδοκώμενον, ἐκεῖνο δηλαδή ὅπερ τιθητῶς ἔσται δίκαιον ὠρισμένου προσώπου (π. χ. ἔχει τις ἀδελφὸν ἓνα μόνον γονεῖς δὲν ἔχει καὶ εἶναι παλὺ νεώτερος τοῦ ἀδελφοῦ· πιθανὸν εἶναι νὰ κληρονομήσῃ τὸν ἀδελφόν). Προσέτι τὰ ὑπὸ αἵρεσιν ἢ προθεσίαν δίκαια, αἱ ἐπαχθεῖσαι μὲν, ἀλλὰ μήπω ὑπαισθευθεῖσαι κληρονομίαι· εἰτὶ μὲν κατὰ ταύτην τὴν ιδιότητα δίκαια πλήρη καὶ κεκτημένα, ἔχουσιν ὁμως τὰ ἀδελφὸν καὶ ἀδελφάν· εἰτι ἐπομένως κατὰ τοῦτο εἰς μένος ἰσχύοντες

τούτων ἀσφαλές τερά γίνεται ἡ ἐφαρμογή, ἐὰν διακριθῶσιν οἱ νόμοι οἱ ὀρίζοντες τὸ **γινόμενον**—**πῶς δεῖ γίνεσθαι**, ἀπὸ τῶν νόμων τῶν ὀρίζοντων τὸ **γενόμενον**—**ὅποσον δεῖ εἶναι**, καὶ παραφρασθῶσιν οὕτω· τὸ **γινόμενον** διέπει ὁ νόμος ὁ ἰσχύων **ὅτε γίνεται**, τὸ δὲ **γενόμενον**, ὁ νόμος ὁ ἰσχύων ὅτε περὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ **ἐγείρεται ζήτησις**.² Ἐξαιρέσεις ὑπάρχει ὅταν ὁ νόμος ἦναι ἐρμηνευτικὸς ἢ διατάσῃ ῥητῶς τὴν καὶ εἰς τὸ παρελθὸν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ.³

2) Οἱ νόμοι ἢ ὀρίζουσι πόσα καὶ τίνα γεγονότα παράγουσι δίκαιόν τι ἢ τὸ παραχθὲν ἀναιροῦσιν, ἢ ὀρίζουσι τὰς ιδιότητας καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ παραχθέντος δικαίου· ἐν ἄλλαις λέξεσιν οἱ νόμοι ἢ ὀρίζουσι τὸν τρόπον τῆς παραγωγῆς καὶ κτήσεως τῶν δικαίων, ἢ ὀρίζουσι τὴν ὑπαρξιν (τὸ εἶναι ἢ τὸ τοιοῦτον καὶ τοιοῦτον εἶναι) τῶν παραχθέντων δικαίων· ἥτοι, κατὰ τὸ κείμενον, ὀρίζουσι τὸ γινόμενον πῶς δεῖ γίνεσθαι, ἢ ὀρίζουσι τὸ γενόμενον ὅποσον δεῖ εἶναι. Τῆς πρώτης κατηγορίας νόμος εἶναι π. χ. ὁ ὀρίζων ὅτι ἡ κυριότης ἀποκτᾶται δι' ἀπλῆς συμβάσεως ἢ διὰ μεταβιβάσεως τῆς νομῆς ἢ διὰ μεταγραφῆς· τῆς δευτέρας δὲ κατηγορίας νόμος εἶναι π. χ. ὁ καταργῶν τὸν θεσμὸν τῆς δουλείας, τῆς ἀντιχρήσεως ὡς ἐμπραγμάτου δικαίου (νόμ. τῆς 18 Σεπτεμβρίου 1836) ἢ τῆς ἀγροληψίας· προσέτι ὁ ἐπιτρέπων τὴν μονομερῆ διάλυσιν τῆς ἀγροληψίας ἢ τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας· ὁ εἰσάγων ἐπὶ κινητῶν, ἀντὶ διεκδικήσεως, προσωπικὰς μόνον ἀγωγάς. Τοιοῦτος καὶ ὁ νόμ. ΑΣΜΔ' τῆς 26 Ἰουλίου 1885 περὶ ἀωνυμῶν γραμματίων, καθ' ὃν ὁ καλῇ πίστει κάτοχος τοιοῦτων γραμματίων λογίζεται κύριος αὐτῶν, μὴ ἐπιτρεπομένης ἀνταποδείξεως. Ἄλλως ὁ ΑΠ. 206 τοῦ 88 (ᾧρα Ν. θέμ. Μανταφ. Η', 159). Ὁ κανὼν λοιπὸν τῆς μὴ ἀναδρομικῆς δυνάμεως τῶν νόμων ἐφαρμόζεται πρὸ πάντων καὶ κυρίως εἰς τῆς πρώτης κατηγορίας νόμους, οὐχὶ καὶ εἰς τοὺς τῆς δευτέρας· διότι τῶν νόμων τούτων ὁ κύριος καὶ προέχων σκοπὸς εἶναι· νὰ διορθῶσιν τὸ ἐνεστώδες καὶ ὑπάρχον· ἐπομένως ἵνα παραδεχθῇ τις τὸ ἐναντίον ἀπαιτεῖται νὰ προκύπτῃ τοῦτο σαφῶς ἐκ τοῦ νόμου· αἱ ἀντι- παρατηρήσεις τοῦ Windscheid (§ 32 σημ. 6) δὲν εἶναι σπουδαῖαι.

3) Ὁ νομοθέτης εἶναι παντοδύναμος· ἐπομένως δύναται νὰ ἐκτινάξῃ

προσώπου ρυθμιζόντες νόμοι εἰσὶν ὡς ἐπιτοπλεῖστον τῆς
κατηγορίας τῶν ὀριζόντων τὸ **γενόμενον** ὅποσον δεῖ εἶ-
ναι.⁴ ἄρα ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων ἐφαρμόζεται ὁ νέος

natum et de praeterito tempore et adhuc pendentibus negotiis cau-
tum sit. νόμ. 7 κώδ. 1, 14· παραδείγματα ὅρ. ἐν νόμ. 2 § 23 κώδ. 1,
17· νόμ. 22 § 1 κώδ. 1, 2· νόμ. 1 κώδ. 1, 53· νόμ. 17 κώδ. 4, 21·
νόμ. 15 § 4 κώδ. 6, 58· νόμ. 21 κώδ. 4, 29· νόμ. 3 κώδ. 7, 37· νόμ.
3 κώδ. 8, 35) εἴτε σιωπηρῶς· ὅπερ λαμβάνει χώραν, ὅταν τὸ περι-
χόμενον αὐτοῦ ᾖ τοιοῦτον, ὥστε κατὰ τοὺς ἐρμηνευτικούς κανόνας
πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς προγενεστέρας αὐτοῦ σχέσεις.
Πλὴν καὶ ὁ ἀναδρομικὴν ἰσχὺν ἔχων νόμος δὲν ἐφαρμόζεται εἰς τὰ διὰ
δικαστικῆς ἀποφάσεως (εἰ καὶ μὴ τελεσιδίκου) ἢ διὰ συμβιβασμοῦ τῶν
μερῶν κανονισθέντα θέματα (πρὸς ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ ἄνωτ. παρενθέσει
χωρίων καὶ Νεαρ. 19 πρ. καὶ κεφ. α'· Νεαρ. 115 πρ. καὶ κεφ. α'· Νεαρ.
119 κεφ. ια'. Ἐμὸν ἐγχειρ. § 236 σημ. 12).

Ἄναδρομικὴν δυνάμιν ἔχουσι προσέτι καὶ οἱ ἐρμηνευτικοὶ νόμοι, διότι
οὗτοι ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ ἐρμηνευμένου νόμου καὶ θεωροῦνται οἰονεὶ
σύγχρονοι αὐτοῦ· μάλιστα δὲ ἐφαρμοστέοι εἰσὶν οὗτοι καὶ ὑπὸ τῶν ἐφε-
τῶν (Νεαρ. 19 πρ. ἀεὶ τῆς τρίτης διατάξεως οὐ προστεθῆκαμεν
περὶ τῶν χρόνων, ὡς ἅπασι φανερώτατον ὅν χρῆναι τὰ προστεθέντα δι'
ἐρμηνείας ἐπ' ἐκείνων κρατεῖν, ἐφ' ὧν καὶ τοῖς ἐρμηνευθεῖσι νόμοις γί-
νεται χώραν. Νεαρ. 143 ἐν τ.). ἀλλὰ δὲν ἐκτείνονται καὶ εἰς τελεσιδι-
κως δεδικασμένα ἤδη πράγματα· εἰς τὰ συμβιβασθέντα; Windscheid
§ 33 σημ. 5. Vanger. § 26 σ. 59 ἀρ. 2.

4) Σαβιν. σ. 414. Unger σ. 130. Ἡ προσωπικὴ κατάστασις τοῦ ἄν-
θρώπου ἔχει ἐπιρροὴν περὶ τὰ δύο ταῦτα, τὴν ἱκανότητα τοῦ ἔχειν δι-
καια καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ ἐπιχειρεῖν πράξεις μὲ ἔννομον ἀποτελέ-
σμα· ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ὁ νόμος ὁ ἀφαιρῶν ἀπὸ τινων προσώπων
(π. χ. τῶν Ἰουδαίων) τὴν ἱκανότητα τοῦ ἔχειν δίκαιόν τι (π. χ. ἰδιο-
κτησίαν ἀκινήτων) ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰ πρὸ αὐτοῦ κτησάμενα τοι-
οῦτον δίκαιον, διότι ὁ τοιοῦτος νόμος ρυθμίζει τὴν ὑπαρξίν τοῦ δικαίου·
ὡς πρὸς δὲ τὸ δεύτερον κατὰ τὸν νέον νόμον κρίνεται α') ἂν ἡλικία τις
(νηπιακή, ἡβική, ἐνηλικιότης) παρέχῃ τὴν ἱκανότητα εἰς νομικὰς πρά-
ξεις καὶ τίνες περὶ τῆς ἐνηλικιότητος ὁμοῦ διδάσκεται παρὰ σπουδαίων

σμούς περί των πραγμάτων, ως των δυνάτων αντικειμένων της συναλλαγῆς, ἢ περί τῶν ἐμπραγμάτων δικαίων, ὀρίζουσι καὶ αὐτοὶ τὸ ὑπάρχον ὁποῖον δεῖ εἶναι, καὶ δια-
τοῦτο ἐφαρμόζεται ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων ὁ νεώτερος νόμος· ὁ ἀλλ' οἱ ὀρίζοντες τὸν τρόπον τῆς κτήσεως ἢ ἀπω-
λείας ἐμπραγμάτων δικαίου νόμοι εἰσὶν ἐκ τῶν ὀριζόντων τὸ γιγνόμενον πῶς δεῖ γίγνεσθαι. 7

συγγραφῶν (Σαβιν. σ. 415. Unger σ. 131. Vanger. § 26) ὅτι ὁ κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον ἐνῆλικος γενόμενος μένει τοιοῦτος, ἂν καὶ ὁ νέος νόμος κατατάσῃ εἰς τὴν ἀνῆλικότητα τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ· ἀλλ' ὀρθότερα εἶναι ἢ γνώμη ἢ μὴ παραδεχομένη τὴν ἐξάρεσιν ταύτην, καθόσον ὅπως ἡ ἐφηβότης δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ κεκτημένον δικαίωμα, οὕτω δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ τοιοῦτον καὶ ἡ ἐνῆλικότης (Wind § 32 σημ. 7. Holzschœulier Civilrecht A' 52 ἀρ. 20. Dalloz Lois ἀρ. 239. Marcadé A' 39. Demol. A' 46) β') ἂν αἱ γυναῖκες ὑπόκεινται ἢ μὴ εἰς κηδεμονίαν· ἂν ἔχωσιν ἢ μὴ ἰκανότητα τοῦ ἐγγυοδοτεῖν γ') τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀσωτείας, τῆς ἀτιμίας, τοῦ θρησκευματος· ὅθεν εἰς τὰς περὶ τὴν προσωπ. ἰκανότητα τῶν κεκηρυγμένων ἀσώτων, τῶν ἀτίμων (κατ. § 16) ἢ τῶν πρεσβευόντων ὠρισμένον θρησκευμα ἐπιτάξεις ἢ χαλαρώσεις τοῦ νέου νόμου ὑπάγονται καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἄσωτοι (π. χ. ἀντὶ κηδεμόνος—πολ. δικ. ἀρ. 671—ὑποβάλλονται τοῦ λοιποῦ εἰς ἀντιλήπτορα· ἰδίως δύναται νὰ ποιήσωσι διαθέκην· ἀρθρ. 135 ἀστ. νόμου), ἄτιμοι ἢ ὁπαδοὶ τοῦ θρησκευματος.

δ) Αἱ πράξεις ὅμως, ἅς τὸ πρόσωπον ἐπεχείρησεν ὅτε ἐκέκμητο ἤν ὁ νέος νόμος ἀφαιρῇ ἰκανότητα ἢ ἀπονέμει ἥς κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον ἐστερεῖτο, ἀνήκουσιν εἰς τοῦτον· διότι αἱ τοιαῦται πράξεις ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν νόμων τῶν ρυθμιζόντων τὸ γιγνόμενον Σαβιν. σ. 407, 408, 463. Unger σ. 133 σημ. 16.

ε) Διατοῦτο κατὰ τὸν νέον νόμον κρίνεται ἂν πρᾶγμα τι ᾖ κίνη-
τὸν ἢ ἀκίνητον (δηλαδὴ θέσει ἀκίνητον), ἐξηρημένον τῆς συναλλαγῆς ἢ μὴ· Κατὰ τὸν νέον ὡσαύτως νόμον ὀρίζονται τὰ παρεπόμενα τοῖς ἐμπραγματοῖς δικαίοις πλεονεκτήματα ἢ μειονεκτήματα· οἷον αἱ ἀγωγαί, αἱ νόμιμοι δουλείαι, τὸ διαιρετὸν ἢ ἀδιαιρετὸν αὐτῶν.

7) Ὅθεν ἂν ὁ νέος νόμος καταργῇ τὰς νομίμους ὑποθήκας δὲν ἐφαρμόζεται εἰς τὰς πρὸ αὐτοῦ κηθείσας· ἐπίσης ἂν εἰσάγῃ τοιαύτας

γ') δικαιοπραξίαι καὶ ἄλλα γεγονότα. Ὅσοι νόμοι ρυθμίζουσι τὰ περὶ δικαιοπραξιῶν, ἤτοι περὶ τοῦ τύπου, τῶν συστατικῶν, τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτῶν, ⁸ ὡς καὶ οἱ ἀποδίδοντες νομικὰς ιδιότητας εἰς ἄλλα

ἐφαρμόζεται εἰς τὰς μεταγενεστέρas μόνον ἀπαιτήσεις (νόμ. 1 § 16 κώδ. 5, 13). Τὸ αὐτὸ ρητέον καὶ περὶ τῶν διὰ τοῦ νέου νόμου λαβουσῶν προνομιακὴν θέσιν ὑποθηκῶν· δηλαδὴ αἱ μεταγενέστεραι τοῦ νόμου ὑποθήκαι ἔχουσι τὸ προνόμιον νόμ. 12 § 3 κώδ. (8, 18)· νόμ. 27 ἐν τ. κώδ. (8, 14). Σαβιν. σ. 422.

Ἐὰν ὅμως ὁ νέος νόμος εἰσάγῃ διάφορον βάσιν εἰς τὴν περὶ ἐνεχύρων ἢ ὑποθηκῶν νομοθεσίαν (π. χ. ἐπιτρέπει ἐνέχυρα ἐπὶ κινητῶν μόνον, ἐπὶ ὑποθηκῶν ἀπαιτεῖ εἰδικότητα, δημοσιότητα καὶ ἐγγράφην), ὁ νόμος οὗτος ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὸ παρελθόν· διότι ὁ τοιοῦτος νόμος ὁρίζει τὸ ὑπάρχον, ὅποιον δεῖ εἶναι. Σαβιν. σ. 423. Unger σ. 137 σημ. 32 ἄρθρ. 101 τοῦ περὶ ὑποθ. νόμου.

8) Νόμ. 8 πρ. πανδ. (17, 1) uniuscujusque contractus initium spectandum et causam. Σαβιν. σ. 408, 435. Unger σ. 137, 145. Ὁ ἰσχύων νόμος ὅτε δικαιοπραξία τις λαμβάνει χώραν διέπει α') τὸν τύπον αὐτῆς, ἤτοι τὸν τρόπον τῆς δηλώσεως τῆς θελήσεως: tempus regit actum· ὅθεν δωρεὰ συνομολογηθεῖσα προφορικῶς ἢ δι' ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου πρὸ τοῦ περὶ χαρτοσήμου νόμου (ἄρθρ. 42) μένει ἰσχυρὰ καὶ μετ' αὐτόν. Ἐπίσης πράξις ἄκυρος κατὰ τὸν νόμον τὸν ἰσχύοντα ἐπὶ τῆς καταρτίσεως αὐτῆς, μένει τοιαύτη καὶ ἂν φέρῃ τοῦ νέου νόμου τὸν τύπον· β') τὰ συστατικὰ τῆς πράξεως στοιχεῖα· δηλαδὴ πόσα καὶ ποῖα περιστατικὰ ἀπαιτοῦνται πρὸς παραγωγὴν αὐτῆς· γ') τὴν δύναμιν αὐτῆς· δηλαδὴ ἂν τίκτῃ ἀγωγὴν ἢ ἀπλὴν ἔνστασιν· ἂν ὑπόχκεται εἰς προσβολὴν τινα (π. χ. δι' ὑπέρογκον βλάβην, ἢ δι' ἐλαττώματα) ἢ ἀνάκλησιν· δ') τὴν ἐνέργειαν· ἤγουν κατὰ τὸν νόμον αὐτὸν κρίνονται τὰ ἀποτελέσματα τοῦ δόλου, τῆς βίας, τῆς πλάνης, τῆς αἰρέσεως ἢ προθεσμίας καὶ τῆς ὑπαιτιότητος (culpa)· ἐπίσης κατὰ τοὺς κανόνας αὐτοῦ ἐρμηνεύονται αἱ συμβάσεις. Ὁ περιορίζων τὸ μέτρον τοῦ τόκου νόμος· Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἔνεκα τοῦ νόμ. 27 πρ. κώδ. (4, 32), ὑπάρχει διαφωνία μεταξὺ τῶν συγγραφέων. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην δὲν ἐφαρμόζεται ὁ νόμος αὐτός οὐδὲ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους αὐτοῦ τόκους (Σαβιν. σ. 397, 437. Unger A' α) σ. 137 σημ. 39. Scheurl Beiträge σ. 143). Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ὀρθή, ἐὰν ὁ νέος νόμος φέρῃ· «δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συνομολογῶνται τόκοι ἀνώτεροι (π. χ.) τῶν ἐκατοστιαίων»· ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀρθή, ἐὰν ὁ νέος νόμος ὁρίξῃ· «δὲν ἐπιτρέ-

γεγονότα, ⁹ ἀνέχουσιν ἐν γένει εἰς τὴν τάξιν τῶν ὀριζόντων τὸ γινόμενον πῶς δεῖ γίγνεσθαι· ὥστε ἐνταῦθα ἐφαρμόζεται ὁ νόμος ὁ ἰσχύων ὅτε γίνεται ἡ δικαιοπραξία ἢ συμβαίνει τὸ γεγονός. Τὸ αὐτὸ κρατεῖ καὶ ἐπὶ τῶν ἀθεμίτων πράξεων. ¹⁰

δ') **οἰκογενειακὸν δίκαιον.** Οἱ κανονίζοντες τὸν γαμικὸν δεσμόν, ¹¹ τὴν ἔκτασιν τῆς πατρικῆς ἢ ἐπιτροπικῆς ἐξουσίας περὶ τε τὸ πρόσωπον καὶ τὴν περιουσίαν τῶν τέκνων ¹² ἢ τῶν ἐπιτροπευομένων, ὡς καὶ τὴν σχέσιν

πεται νὰ λαμβάνονται τόκοι ἀνώτεροι τῶν ἑκατοστιαίων· ε') τὸ παρδεκτὸν ἢ μὴ ἀποδεικτικὸν τινος μέσου· ἀλλ' ἢ ἀποδεικτικὴ αὐτοῦ δύναμις κρίνεται κατὰ τὸν νέον νόμον· νόμ. 18 κώδ. (4, 20)· νόμ. 22 § 1 πανθ. (28, 1)· ἱδ. τὸ ἐμὸν ἐγγ. § 6 σημ. 4· ἄλλως Unger σ. 131 σημ. 45.

9) Ἡ κατάταξις π. χ. τῶν ἐγγειρογράφων θανειστῶν διέπεται ὑπὸ τοῦ νέου νόμου. Σαβιν. σ. 446. Unger σ. 139.

10) Σαβιν. σ. 445. Unger σ. 138. Ὅθεν αὐταὶ διέπονται ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἰσχύοντος ὅτε ἐκτελοῦνται· π. χ. ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ἂν πρᾶξις τις ᾗται παράνομος (οἷον ἡ ἐξώγαμος συνουσία), ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀποζημιώσεως. Ἄλλ' αἱ τροποποιήσεις ἐνοχικῶν σχέσεων, αἱ προερχόμεναι ἐκ τῆς παραβιάσεως αὐτῶν κρίνονται κατὰ τὸν νόμον τοῦ χρόνου οὐχὶ τῆς παραβιάσεως, ἀλλὰ τῆς ἐνοχικῆς σχέσεως. Unger σ. 138 σημ. 42.

11) Τοῦ γάμου, ὡς δεσμοῦ διαρκοῦς α') προηγεῖται συνήθως μνηστεία· τὰ περὶ αὐτὴν διέπει ὁ νόμος ὁ ἰσχύων ὅτε συνομολογεῖται· ἂν ὅμως οὗτος χορηγῇ ἀγωγὴν ἐπὶ τελέσει τοῦ γάμου, ὁ δὲ νέος ἀποποιεῖται αὐτὴν, ὑπερισχύει οὗτος, καθὼς σκοπῶν ἀναγκαίως καὶ τοῦ ὑπάρχοντος τὴν τροποποίησιν· β') διττά εἰσι· τὰ ἔννομα ἀποτελέσματα, περὶ τὸ πρόσωπον τῶν συζύγων καὶ περὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν. Τὰ μὲν πρῶτα (οἷον ἡ ἔκτασις τῆς ἀνδρικῆς ἐξουσίας, τὸ συγχωρητὸν ἢ μὴ τοῦ διαζυγίου ἢ νέου γάμου μετὰ τὴν διάζυσιν) διέπονται ὑπὸ τοῦ νέου νόμου, τὰ δὲ δεύτερα (οἷον ἡ προικὴ καὶ ἡ ἐξωπρόικος περιουσία) ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ, ὡς καὶ τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ἐγκύρου ἢ μὴ τοῦ γάμου. Σαβιν. σ. 494. Unger σ. 139.

12) Τῆς πατρικῆς ἐξουσίας α') ἡ μὲν κτῆσις διὰ γάμου, υἱοθεσίας (π. χ. υἱοθέτησις παρὰ ἐξωτικεῦ πατρός, πρὸ τοῦ νόμ. 10 κώδ. 8. 40 γενομένην· δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν νόμον τοῦτον). νομιμοποιήσεως δι' ἐπι-

τῶν φυσικῶν τέκνων πρὸς τὸν γεννήτορα ¹³ νόμοι ἀνῆ-
κουσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ὀρίζοντων τὸ γενόμενον.

ε') **κληρονομία.** Ἡ ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴ κρίνεται
κατὰ τὸν ἐπὶ τῆς ἐπαγωγῆς τῆς κληρονομίας ἰσχύοντα
νόμον· ἰδίως δέ, ἂν ὑπάρχῃ διαθήκη, ὅτε βεβαιωθῇ ὅτι δὲν
λαμβάνει χώραν ἡ ἐξ αὐτῆς διαδοχὴ. ¹⁴ Ἡ διαθήκη, ὡς
πρᾶξις μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου μετακλητῇ, τε-
λειοῦται ὀριστικῶς διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· διατοῦτο ἐπιρ-
ροὴν ἐπ' αὐτῆς ἔχουσι δύο χρονικὰ σημεῖα, τὸ τῆς συν-
τάξεως τῆς διαθήκης καὶ τὸ τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου. ¹⁵

γενομένου γάμου καὶ ἀναγνωρίσεως, κρίνεται κατὰ τὸν νόμον, τὸν ἰσχύ-
οντα ὅτε αἱ πράξεις αὗται γίνονται· τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τῆς ἀπο-
βολῆς τῆς πατρικῆς ἐξουσίας· οἱ τοιοῦτοι νόμοι ὀρίζουσι τὸ γινόμενον·
β') τὰ δὲ ἀποτελέσματα περὶ τὸ πρόσωπον (ἦτοι τίνα δικαιώματα ἔχει
ὁ πατὴρ ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ τέκνου) καὶ τὴν περιουσίαν (π. χ. ἂν
ἔχῃ ὁ πατὴρ δικαίωμα διαχειρίσεως, ἐπικαρπίας· ἂν τὸ ὑπὸ τοῦ τέκνου
ἀποκτώμενον ἀνήκῃ τῷ πατρὶ) τοῦ τέκνου, κρίνονται κατὰ τὸν ἐκά-
στοτε ἰσχύοντα νόμον· γ') τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῆς ἐπιτροπείας·
ἀλλ' ἡ ἐξ αὐτῆς παραγομένη κατὰ τοῦ ἐπιτρόπου ἐνοχικὴ σχέσηις κρί-
νεται κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον. Σαβιν. σ. 500. Unger σ. 141.

13) Δηλαδή οἱ τὰ περὶ νόθων τέκνων ρυθμίζοντες νόμοι πρέπει νὰ
θεωρῶνται ὡς ἔχοντες ἀναγκάτως ἀναδρομικὴν δύναμιν· ἐπομένως ἡ
ἐννομος σχέσις τοῦ νόθου τέκνου πρὸς τὴν μητέρα καὶ τὸν γεννήσαντα
πατέρα, ὡς καὶ τούτων πρὸς ἀλλήλους, ρυθμίζεται ὑπὸ τοῦ νέου νόμου
ἂν καὶ τὸ τέκνον ἐγεννήθη πρὸ αὐτοῦ· ὅθεν ὁ νόμος οὗτος ἀπαγορεύει
τὴν ζήτησιν τῆς πατρότητος, ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰς πρὸ αὐτοῦ νόθας
γεννήσεις (Unger σ. 142). Τὸ ἀνάπαλιν; ὄχι, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώ-
μην. Contra Unger σ. 143 σημ. 60.

14) Διότι ὁ τοιοῦτος νόμος ὀρίζει τὸ γινόμενον. Ὅθεν αἱ μετὰ τὴν
ἐπαγωγὴν ἐπελθοῦσαι μεταβολαὶ εἰς τὴν νομοθεσίαν οὐδεμίαν ἔχουσιν
ἐπιρροήν § 6 εἰσηγ. (3, 2) νόμ. 1 § 8· νόμ. 2 § 5· νόμ. 5 πανδ. (38,
16). Τὸ αὐτὸ κρατεῖ καὶ ἐπὶ τῶν κληρονομικῶν συμβάσεων, ἦτοι καὶ
αὗται διέπονται ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς κατάρτισεως αὐτῶν. Σαβιν. σ. 482,
492. Unger σ. 145.

15) Ἡ διαθήκη συντάσσεται ἵνα φέρῃ τὰ ἐαυτῆς ἀποτελέσματα
μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διαθέτου· ἐπομένως τὸ ἐκκρεμές καὶ ὀνένετον

εἰ μέρος αὐτῆς εἰσὶν αἱ τὸ περιεχόμενον τῆς διαθήκης ἀποτελοῦσαι διατάξεις· διατοῦτο τὰ μὲν τὴν ὑλικὴν κατάρτισιν τῆς διαθήκης συνιστῶντα περιστατικά (ικανότης τοῦ διαθέτου καὶ τύπος τῆς διαθήκης) διέπονται ὑπὸ τῶν νόμων τῆς συντάξεως τῆς διαθήκης, τὰ δὲ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς (νόμιμος μερίς, φαλκίδιον τέταρτον, ἱκανότης τοῦ κληρονόμου καὶ κληροδόχου), ὑπὸ τῶν νόμων τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου· ἀλλὰ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου οὐκ εἰσὶ πάντες σύμφωνοι, φαίνεται δὲ μάλιστα ὅτι κατὰ τινας νόμους (Near. 66, νόμ. 1 πρ. πανδ. 35, 2· νόμ. 1 § 15 κώδ. 6, 51) ἀμφότερα πρέπει νὰ κρίνονται κατὰ τοὺς νόμους τῆς συντάξεως τῆς διαθήκης. *Πρόβ. Σαδιν. σ. 464. Kierulff σ. 69. Holzschuhler Civilrecht A' 47.*

16) Πρὸ τῆς συμπληρώσεως τῆς παραγραφῆς τὸ δι' αὐτῆς παραγόμενον δικαίον δὲν παρήχθη εἰσέτι· ἐπομένως δὲν δύναται νὰ γείνη λόγος ἐνταῦθα περὶ κεκτημένου δικαιώματος τοῦ παραγράφοντος. "Ὅθεν ἐπὶ τῶν ἀσυμπληρώτων παραγραφῶν ἐφαρμόζεται ὁ νέος νόμος, ἔαν δι' αὐτοῦ κηρύττεται δικαίον τι παραγραφτὸν ἢ ἀπαράγραφτον, ἢ ὀρίζεται μακρότερος παραγραφῆς χρόνος ἢ εἰσάγωνται ἄλλα προσόντα πρὸς ἔναρξιν (π. χ. καλὴ πίστις) ἢ διακοπὴν αὐτῆς. 'Ἐὰν ὁ νέος νόμος ὀρίξη βραχύτερον παραγραφῆς χρόνον; 'Αμφισβητεῖται τὸ ζήτημα. Κατὰ τινας ἐφαρμοστέος ἐστὶ πάντοτε ὁ νέος νόμος (Kierulff σ. 69)· ἄλλοι διδάσκουσιν ὅτι πρέπει νὰ γίνηται σύμμετρος μείωσις τοῦ ὑπολειπομένου πρὸς παραγραφὴν χρόνου (Wächter σ. 181. Unger σ. 60). 'Ἄλλ' ὀρθότερα ἐστὶν ἡ γνώμη, καθ' ἣν, εἰ μὲν ὁ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς παραγραφῆς ὑπολειπόμενος κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον χρόνος εἶναι βραχύτερος τοῦ ὑπὸ τοῦ νέου νόμου ὀριζομένου χρόνου, ἐφαρμόζεται ὁ παλαιὸς νόμος· εἰ δὲ εἶναι μακρότερος, ἐφαρμόζεται ὁ νέος νόμος, ἀρχομένης ὅμως τότε τῆς παραγραφῆς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως. Δηλαδή ὁ λογισμὸς τοῦ νομοθέτου ἐνταῦθα εἶναι ἀναμφιβόλως οὗτος· δὲν ἀποδοκιμάζει τὴν μακρὰν προθεσμίαν τοῦ παλαιοῦ νόμου· μόνον ἀναγκαίαν δὲν κρίνει αὐτήν, ἀρκοῦμενος εἰς τὴν βραχεῖαν προθεσμίαν τοῦ νέου νόμου· ἀλλὰ πάλιν δὲν ἐννοεῖ ν' ἀφήσῃ ἐντελῶς ἀπροσπάτευτα ἀπέ-
ναντι τοῦ νέου νόμου τὰ μὲν παραγεγραμμένα κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον δίκαια· ὅπως ἔθελε συμβῆναι ἂν ἡ παραγραφὴ τοῦ νέου νόμου ὑπε-

β') κατὰ τὸ π. ν. α)

§ 8. Τὸ κράτος τῶν θεσμῶν ἔχει καὶ τοπικὰ ὅρια· δη-
λαδὴ νόμων τινῶν ἢ ἐξουσία ἐκτείνεται ἐφ' ἅπασαν τὴν
ἐλληνικὴν ἐπικράτειαν, ἄλλων ἐπὶ μέρος μόνον αὐτῆς. ¹
Ἐὰν λοιπὸν εἰσαχθῇ εἰς δικαστήριον διαφορὰ ξένης τοπι-
κῆς περιφερείας καὶ οὐχὶ τῆς τοῦ δικαστηρίου, καθὼς ἔχου-
σα π. χ. εἴτε διάδικον ἄλλοδαπὸν, εἴτε ἀντικείμενον πρᾶγμα
ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ καίμενον ἢ πρᾶξιν αὐτοῦτε τελεσθεῖσαν ἢ
ἐκτελεσθεῖσαν, δύναται νὰ γεννηθῇ τότε τὸ ζήτημα, τίνα
νόμον ἐφαρμοστέον, τὸν τῆς περιφερείας τοῦ δικαστηρίου ἢ
τὸν τῆς ξένης; Ὅτι τὰ δικαστήρια ὀφείλουσιν ἐνίοτε νὰ
ἐφαρμόζωσι καὶ νόμους ξένης περιφερείας, μάλιστα δὲ
καὶ ἄλλοδαπούς, οὐδεμία πλέον τὴν σήμερον ὑπάρχει ἀμ-

σεως τοῦ νέου νόμου (Windscheid § 33 σημ. 1. Σαβιν σ. 431. Unger
σ. 147 σημ. 81). Τὴν γνώμην ταύτην, μετὰ πολλὰς ἀποπλανήσεις,
ἠκολούθησεν ἐσχάτως καὶ ὁ ἄρειος πάχος ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἄρθρ.
69 τοῦ νόμου περὶ δημοσίου λογιστικοῦ (Πεῖρα Γ' 2206). Τῶν ἀπο-
πλανήσεων τούτων αἰτία πρὸ πάντων ἐγένετο τὸ ἀτυχὲς περιστατικόν,
ὅτι μόλις κατὰ τὸ 1863 ἔμαθον καὶ οἱ τοῦ δημοσίου πιστωταὶ ὡς καὶ
τὸ δημόσιον αὐτὸ τὴν ἔπαρξιν πενταετοῦς παραγραφῆς ὑπὲρ τοῦ δη-
μοσίου ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 69 τοῦ ἀπὸ 1 ὁκτωβρ. 1852 νόμου περὶ δημοσίου
λογιστικοῦ καθιερουμένης· ὅτε δηλαδὴ πάντα τὰ χρεῖα τοῦ δημοσίου
τὰ προγενέστερα τοῦ νόμου τούτου εἶχον ἤδη παραγραφεῖ· ὥστε λόγοι
ἐπιεικειᾶς μᾶλλον παρέσυραν πιθανῶς τὸν ἄρειον πάχον νὰ τραπῇ σκο-
λιὰν ἐπὶ τῆς ἐρμηνείας τοῦ εἰρημένου ἄρθρου καὶ τὸν Π. Παπαρρηγό-
πουλον νὰ περατώσῃ τὴν ὀρθὴν ἐπίκρισίν του κατὰ τῆς νομολογίας τοῦ
ἀρείου πάχου διὰ τῆς ἀμούσου παρατηρήσεως (σ. 253), ὅτι διὰ τῆς
ἐπίκρισέως του δὲν ἐννοεῖ νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν νομολογίαν ταύτην ἄδι-
κον ἢ σκληράν! Ὅρα καὶ Scheurl σ. 144.

α) Σαβιν. Η' 8. Unger σ. 149. Windscheid § 34, 35. Bar das in-
ternationale privatrecht. Hannover 1862. Schmid, Herrschaft der

φισβήτησις.² Ἡ ἀμφιστοητήσις οὐ στρεφεται μόνον περί τὸ ἐρώτημα, **πότε καὶ τίνες νόμοι** ξένης περιφερείας, καὶ ἰδίως τῆς ἀλλοδαπῆς, ἐφαρμοστέοι εἰσὶ; Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην,³ ἣν καὶ ὁ ἐγκώριος ἠκολούθησε νομοθέτης, τοῦ ἐρωτήματος τούτου ἡ ἀπόκρισις ἐξήρτηται

2) Τὸ ἐρώτημα δηλαδὴ, ὅπερ ἀφορᾷ οὐ μόνον τὴν πρὸς ἀλλήλους σχέσιν τῶν νόμων διαφόρων ἐπικρατειῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν νόμων τῆς αὐτῆς ἐπικρατείας (π. χ. ἐν Ἑπτανήσῳ ἰσχύει ἄλλος ἀστυκὸς νόμος, καὶ ἄλλος ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι), ἔχει οὕτως: *μόνον* οἱ νόμοι τοπικῆς τινος περιφερείας ἐφαρμόζονται ἐντὸς τῆς περιφερείας ταύτης; Πρὸς ὀρθὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο πρέπει νὰ ὀδηγήσῃσι βεβαίως οἱ ἐρμηνευτικοὶ τοῦ δικαίου κανόνες. Κατ' αὐτοὺς δὲ ἀναμφίβολον εἶναι ὅτι ὁ νομοθέτης θέλει ἵνα *πᾶσαι* ἀνεξαιρέτως αἱ ἔννομοι σχέσεις, αἱ ὑπαγόμεναι εἰς τὴν τοπικὴν περιφέρειαν νόμου τινός, ἐξουσιάζωνται καὶ διέπωνται ὑπὸ τοῦ νόμου τούτου *ἐνδεχόμενον* ὅμως εἶναι νὰ θέλῃ νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ νόμου αὐτοῦ καὶ ἄλλοτρίαις περιφερείας ἔννομοι σχέσεις, τουτέστι σχέσεις εἰς ἄλλης περιφερείας νόμον ἀνήκουσαι· ἀλλὰ τοῦτο, ὡς μὴ πιθανόν, πρέπει σαφῶς ἐκ τοῦ νόμου νὰ συνάγῃται· διότι ἐγκατελείβη παρὰ πάντων σχεδὸν τὴν σήμερον ἡ πάλαι ποτὲ ἰσχύουσα ἀρχή, καθ' ἣν οἱ νόμοι τῆς ἀλλοδαπῆς οὐδέποτε εἰσὶν ἐφαρμοστέοι ἐν τῇ ἡμεδαπῇ. *Civitas alterius civitatis leges apud se valere non patitur.*

3) Πρὸς προπάντων Σαβιν. τόμ. Η' 11 τοῦ Συστήματος αὐτοῦ. Παλαιότερον ἐδιδάσκετο, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐπεκράτει, ἡ καὶ μέχρι τῆς σήμερον παρὰ πολλῶν ὑποστηριζομένη θεωρία, ὅτι πρὸς λύσιν τοῦ προκειμένου ζητήματος πρέπει νὰ διαιρεθῶσιν αἱ νομικαὶ διατάξεις εἰς τρεῖς κατηγορίας, εἰς *statuta personalia*, *realia* καὶ *mixta*. *Statuta personalia* λέγονται τὰ ρυθμίζοντα τὰς ἐννόμους σχέσεις τοῦ προσώπου καθ' ἑαυτὸ· *statuta de realia* τὰ κανονίζοντα τὰς ἐννόμους σχέσεις ἐπὶ πραγμάτων καὶ *statuta mixta* τὰ ἀφορῶντα τὰς ἐκ πράξεων πηγαζούσας ἐννόμους σχέσεις. Κατὰ τὴν γνώμην λοιπὸν ταύτην, ἃν τὸ ἐνώπιον δικαστηρίου ἀναφυόμενον ζήτημα ᾖ τῆς πρώτης κατηγορίας λύεται κατὰ τοὺς νόμους τῆς κατοικίας τοῦ προσώπου εἰς ὃ ἀναφέρεται, ἃν δὲ ᾖ τῆς δευτέρας ἢ τρίτης, λύεται κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου ἐνθα κεῖται τὸ πρᾶγμα ἢ ἐγένετο ἢ πρᾶξις. Ἡ θεωρία αὕτη ὀρθότερον διατυπωμένη ταυτίζεται σχεδὸν κατ' οὐσίαν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Σαβινῆ· δηλαδὴ οἱ μὲν ὁπαδοὶ τῆς θεωρίας ταύτης βάσιν θέτουσι τὸ ρυθμίζον (τὸν νόμον) ὃ δὲ Σαβινῶς τὸ ρυθμιζόμενον (τὴν ἔννοιαν

τοῦτο μὲν ἐκ τοῦ χαρακτηῆρος τοῦ ἐγχωρίου νόμου, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς προσηκούσης τοποθετήσεως τῶν ἐννόμων σχέσεων, ἐκ τῆς εὐρέσεως δηλαδή τῆς ἐστίαις αὐτῶν. Διότι ὡς πρὸς μὲν τὸ πρῶτον ἰσχύει ὁ κανὼν ὅτι οὐδέποτε ἔφαρμόζονται ἐν Ἑλλάδι ξένοι νόμοι, ἐὰν οἱ ἐγχώριοι ἐπιβάλλωσιν ἀπόλυτον καὶ ἄνευ ἐξαιρέσεως τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν, ⁴ οἳοί εἰσιν οἱ τῆς δημοσίας τάξεως ἐν οἷς κατατακτέον καὶ τοὺς ἀποδοκιμάζοντας θεσμοθετήματα τῆς ἁλλοδαπῆς· ὡς πρὸς δὲ τὸ δεύτερον ἰσχύει ὁ κανὼν ὅτι ἐκ τῆς ἐστίαις παντὸς δικαίου ὀρίζεται ὁ διέπων αὐτὸ νόμος. Ἡ ἐστίωσις δ' ἐκάστου δικαίου ἔχει ὥδέ πως·

α') **προσωπικὴ κατάστασις.** Ἡ ἰκανότης πρὸς κτήσιν δικαίων ἢ ἐπιχειρήσιν δικαιοπραξιῶν ὀρίζεται ἐν γένει ὑπὸ τῶν νόμων τῆς πολιτείας τοῦ προσώπου· ⁵ οἷον ἡ

σχέσιν). Περὶ τινων ἄλλων ἡττονος λόγου ἀξίων θεωριῶν ὁρ. Unger σελ. 159.

4) Ὅσακις ἡ θέλησις τοῦ ἐγχωρίου νομοθέτου εἶναι νὰ ἐφαρμόζηται νόμος τις οὐ μόνον ἐπὶ πασῶν τῶν εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτοῦ ὑπαγομένων ἐννόμων σχέσεων, ἀλλ' ἀπολύτως καὶ ἀνεξαιρέτως ἐπὶ πάντων τῶν θεμάτων καὶ νὰ μὴ ὑποχωρῇ μηδέποτε εἰς ξένην νομοθεσίαν, ἔστω καὶ ἂν πρόκηται περὶ ἐννόμου σχέσεως τῆς ξένης ταύτης νομοθεσίας, ὀφείλει βεβαίως τότε τὸ ἑλλην. δικαστήριον νὰ ἐφαρμόξῃ τὸν τοιοῦτον νόμον πάντοτε καὶ εἰς πᾶσαν περίπτωσιν. Ἀλλὰ πόθεν ἔχει ν' ἀνεύρῃ ὁ δικαστὴς τὴν τοιαύτην τοῦ νομοθέτου θέλησιν; Ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην εἶναι ὅτι νόμοι δημοσίας τάξεως, ἐπὶ λόγων ἡθικῶν ἢ κοινοῦ συμφέροντος στηριζόμενοι ἢ ἀποδοκιμάζοντες θεσμοθετήματι τι, φέρουσι τὸν χαρακτηῆρα τοῦτον (ἄρθρ. 3, 8 τοῦ ἀστ. νόμου). Τοιοῦτοι π. χ. εἰσιν οἱ νόμοι οἱ ἀπαγορεύοντες τοῖς ἁλλοδαποῖς τὴν κτήσιν ἀκινήτου περιουσίας (γῆς ἔγκτησιν), οἱ ἀποδοκιμάζοντες τὴν πολυγαμίαν, τὸν πολιτικὸν θάνατον, τὴν δουλείαν. Σαβιν. σ. 35. Unger σ. 163 σημ. 53. Πρβ. καὶ Winds. § 35 σημ. 2.

5) Τὸ πρόσωπον συνδέεται πρὸς τόπον τινὰ εἴτε διότι ἐγκατέστη μονίμως ἐν τῷ τόπῳ αὐτῷ, εἴτε διότι ἐγένετο μέλος τῆς αὐτοῦ πολιτείας. Ἐκ τοῦ ἑτέρου ἄρα τῶν περιστατικῶν τούτων ἀνάγκη νὰ ὁρισθῇ ὁ νόμος ὁ διέπων τὰ τῆς προσωπικῆς ἰκανότητος. Ὁ ἐγγώσιος νομο-

ἐνηλικότης καὶ ἀνηλικότης αὐτοῦ, ἡ ἐφηβότης καὶ ἀνηβότης καὶ ἐν γένει αἱ ἐκ τῆς ἡλικίας διακρίσεις· ἡ ἱκανότης τῶν γυναικῶν πρὸς ἐγγυδοσίαν ἢ πρὸς ἐπιχείρησιν δικαιοπραξιῶν ἄνευ ἀδείας τοῦ συζύγου ἢ ἐπιτρόπου· ἡ ἱκανότης τῶν ὑπεξουσίων πρὸς συνομολόγησιν δανείων· ὅ ἡ ἱκανότης τῶν ὑπὸ ἐπιμέλειάν τινα διατελούντων. 7

Θέτης προετίμησε τὸ δεύτερον ὡς τὸ ἀσφαλέστερον. Ἐπομένως κατ' αὐτὸν (ἄρθρ. 4 ἀστ. νόμ.) οἱ νόμοι τῆς πολιτείας καὶ οὐχὶ οἱ τῆς κοινοῦ τοῦ προσώπου διέπουσι τὰ τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ περὶ τὸ ἔχειν δίκαια ἢ ἐπιχειρεῖν δικαιοπραξίας· εἰδικώτερον δὲ περὶ τῆς διατάξεως ταύτης παρατηρητέον ταῦτα· α') τὸ πρῶτον μέρος τῆς διατάξεως μὴ κρᾶν ἔχει τὴν σήμερον σπουδαιότητα, διότι αἱ νεώτεραι νομοθεσίαι οὐδὲνα σχεδὸν περὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ ἔχειν δίκαια ἔθηκαν περιορισμόν. (Σαβιν. σ. 165)· β') ἐφαρμόζεται ἐπὶ συγκρούσεως τῶν ἑλλήν. νόμων πρὸς νόμους τῆς ἀλλοδαπῆς· ἐπὶ δὲ συγκρούσεως ἐγγυρίων τοπικῶν (μερικῶν) νόμων πρὸς ἀλλήλους τὰ τῆς προσωπικῆς ἱκανότητος ζητήματα ρυθμίζει ὁ νόμος τῆς κοινοῦ τοῦ προσώπου· γ') διέπει οὐ μόνον τὰς νομικὰς ιδιότητας, τὰς ὀριζούσας τὴν ἱκανότητα ἢ ἀνικανότητα τοῦ προσώπου (τὴν τε γενικὴν καὶ τὴν πρὸς ὀρισμένης πράξεως π. χ. γάμον, διαθήκην) καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τῶν ιδιοτήτων τούτων νομικὰ ἀποτελέσματα. Τὴν ἐναντίαν διδασκαλίαν συγγραφέων τινῶν (π. χ. Wächter ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῆς ἀστ. πράξεως ΚΕ', 176· κατὰ τὴν γνώμην ταύτην π. χ. ἡ ἀνηλικότης κρίνεται κατὰ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος τοῦ προσώπου· οἱ περιορισμοὶ ὅμως τῆς ἀνηλικότητος, κατὰ τοὺς ἐγγυρίους νόμους) ἀπεδοκίμασεν ὁ ἐγγύριος νομοθέτης (Σαβιν. σ. 134. Unger σ. 166)· δ') εἰσάγει ἐξαίρεσιν ἐπὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι συναπτομένων παρ' ἀλλοδαπῶν πρὸς ἑλλήνας ἐνοχῶν· αὗται δηλαδὴ εἰσιν ἰσχυραί, ἂν ὁ ἀλλοδαπὸς ἔχῃ τὴν κατὰ τὸν ἑλλήν. νόμον ἀπαιτουμένην πρὸς συνομολόγησιν αὐτῶν ἱκανότητα.

6) Σαβιν. σ. 136, 148, 263. Unger σ. 167. Τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ προσώπου τοῦ νὰ ὑποβληθῇ εἰς ὑποχρεώσεις ἐκ συναλλαγματικῆς ἢ γραμματίου εἰς διαταγὴν δὲν ἔχει παρ' ἡμῶν πολλὴν τὴν σπουδαιότητα διὰ τε τὴν ἐν τῇ προηγουμένῃ (δ. δ') σημειώσας ἐκτιθεμένην ἐξαίρεσιν καὶ διὰ τὸ ἀσήμαντον τῶν περιορισμῶν, οὓς αἱ νεώτεροι νομοθεσίαι παραδέχονται περὶ τὴν ἱκανότητα πρὸς ἔχδον συναλ-

β') **Δίκαια ἐπὶ πραγμάτων.** Ἡ νομὴ καὶ ἡ κυριότης, ὡς καὶ τὰ ἄλλα ἐμπράγματα δίκαια, ἐπὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι κειμένων πραγμάτων, κινητῶν ἢ ἀκινήτων, κρίνονται κατὰ τοὺς ἐλληνικοὺς νόμους *lex rei sitæ*. 8

175), οἱ πτωχεύσαντες. Ὁ πτωχεύσας δηλαδὴ δὲν δύναται νὰ διαθέσῃ μήτε τὴν ἐν τῇ ἁλλοδαπῇ κειμένην περιουσίαν του, διότι ἡ πτώχευσις ἀφαίρει αὐτῷ ἐν γένει τὴν ἱκανότητα τοῦ ἐπιχειρεῖν νομικὰς πράξεις τὴν περιουσίαν αὐτοῦ ἀφορώσας καὶ εὐρίσκεται κατὰ τοῦτο ἐν ἰσῇ μοίρᾳ τοῖς ἀνηλίκοις καὶ ἀπηγορευμένοις. Ἄλλ' οὐκ εἰσὶ πάντες σύμφωνοι. Bar σ. 489. Νέα Θέμις Α', 110.

8) Ἀρθρ. 5 ἀστ. νόμου. Ἐστία δηλαδὴ τῶν εἰς πράγματα ἀναφερομένων ἐνόμων σχέσεων εἶναι ὁ τόπος ἔνθα ταῦτα κεῖνται· ἐπομένως ὑπὸ τῶν νόμων τούτων διέπονται αἱ σχέσεις αὗται. Ὁ κἀνὼν οὗτος ἔκπαλαι καὶ παρὰ πάντων κοινῶς τῶν συγγραφῶν παραδεχόμενος ἐπὶ τῶν ἀκινήτων, σπουδαίους παρουσιάζει ἐνδοιασμούς ὡς πρὸς τὰ κινητὰ, μάλιστα δὲ τὰ μετὰ τοῦ προσώπου ἀναποσπάτως συνεχόμενα (οἷον τὰ ἐνδύματα, τὰ κοσμήματα κλ.), ἢ τὰ μὴ ἔχοντα σταθερὰν ἐστίαν (οἷον τὰ κατὰ θάλασσαν ἢ ξηρὰν ὁδοιποροῦντα διὰ πλοίων ἢ ἀμαξῶν)· διατοῦτο κατὰ τινες νομοθεσίας καὶ συγγραφαίς διέπει τὰ κινητὰ ἡ *lex domicilii* (*mobilia ossibus inhaerent*). Ἄλλ' ὁ ἐγχώριος νομοθέτης ἐκύρωσε τὸν ἀνωτέρω κανόνα γενικῶς ἐπὶ τε τῶν κινητῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἀκινήτων. Ὅθεν ἐπὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι κειμένων πραγμάτων κατὰ τὸν ἑλλήν, νόμον κρίνονται τὰ ζητήματα α') τῶν ἰδιοτήτων τοῦ πράγματος· δηλαδὴ ἂν ᾖ κινητὸν ἢ ἀκίνητον, ἐξηρημένον τῆς συναλλαγῆς ἢ ὄχι· ἂν ἔχῃ κύριον ἢ ἢναι ἀδέσποτον· β') τίνα δικαιώματα ἢ ὑποχρεώσεις ἔχει ὁ εὐρέτης ἐπὶ τοῦ εἰρημένου πράγματος· γ') τῆς νομῆς, τῆς κυριότητος, τῶν δουλειῶν, τοῦ ἐνεχύρου, τῆς ἐπιφανείας καὶ τῆς ἐμφυτεύσεως· ἦγουν πῶς ἀποκτῶνται (δι' ἀπλῆς συμβάσεως, διὰ παραδόσεως, διὰ μεταγραφῆς, διὰ χρησικτησίας κλ.) καὶ πῶς ἀπόλλυνται αἱ ἔννομοι αὗται σχέσεις· ἂν ἀναγνωρίζωνται τοιαῦται σχέσεις καὶ ἢ ἔκτασις ἢ οἱ περιορισμοὶ αὐτῶν· ποία ἀγωγὴ διδεται πρὸς δικαστικὴν προστασίαν αὐτῶν καὶ ποία ἢ δύναμις αὐτῆς. Ὅθεν τὸ ἐν Ἑλλάδι κείμενον κινητὸν, ἐν Ἑλλάδι ἢ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἐκποιούμενον ἢ ἐνεχυραζόμενον, χρῆζει παραδόσεως ἵνα περιέλθῃ εἰς τοῦ ἀγοραστοῦ τὴν κυριότητα ἢ ἐν' ἀποκτήσῃ ἐπ' αὐτοῦ ἐνέχυρον ὁ δανειστής· ἐπίσης κατὰ τοὺς ἑλλήν. νόμους κρίνεται ἡ χρησικτησία ἢ παραγραφή (τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς) κινητοῦ ἐν Ἑλλάδι κειμένου, εἰ καὶ τὸ κινητὸν τοῦτο ἤλλαξέ, πρὸ τῆς συμπληρώσεως αὐτῆς, διαφόρου νομοθεσίας τό-

ται, ὡς πρὸς τὸ τυπικὸν τῆς καταρτίσεως αὐτῶν, εἰς τοὺς

πους· ἀλλὰ βεβαίως πρέπει καὶ ἐνταῦθα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον νὰ λυθῇ τὸ ἄνωτέρω (§ 7 σημ. 16. Σαβιν. σ. 187. Unger σ. 177) ἐξετασθὲν ζήτημα. Σαβιν. σ. 169—200. Unger σ. 169 ἐπ.

9) Σαβιν. σ. 200. Unger σ. 179, 205. Ἔστιν τῶν ἐνοχικῶν σχέσεων δύναται νὰ θεωρηθῇ εἴτε ἡ κατοικία τῶν προσώπων τῆς ἐνοχῆς, εἴτε ὁ τόπος τῆς γενέσεως ἢ ἐκτελέσεως αὐτῆς. Ἀλλοτε ἐπεκράτει ἡ δόξα ὅτι τὰς ἐνοχικὰς σχέσεις, εἴτε ἐκ συμβάσεων εἴτε ἄλλοθεν πηγάζουσας, διέπει ὁ νόμος τοῦ τόπου τῆς γενέσεως αὐτῶν κατὰ τὸν κανόνα *locus regit actum*. Ἀλλ' ἡ δόξα αὕτη ἐπολεμήθη παρὰ πολλῶν, ὑπερισχύουσα δ' ἐν τῇ ἐπιστήμῃ φαίνεται ἡ γνώμη ἣν καὶ ὁ ἐγγύριος ἡσπασθη νομοθέτης, ὅτι δηλαδὴ δύο τινὰ εἰσι διακριτέα ἐν ταῖς δικαιοπραξίαις, ὁ καταρτισμὸς τῆς πράξεως καὶ τὰ δικανικὰ αὐτῆς ἀποτελέσματα (ἡ ἐρμηνεία τῆς συμβάσεως; Unger § 24 σημ. 96 σελ. 186). Τὸ μὲν πρῶτον, ἥτοι ὁ καταρτισμὸς, διέπεται ὑπὸ τοῦ ἐπιτοπίου νόμου καὶ ταύτην μόνον τὴν ἔκτασιν ἔχει ὁ κανὼν *locus regit actum* κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν νόμον κρίνεται, ἂν ἀπαιτῆται δημόσιον ἔγγραφον ἢ ὄχι, ἂν συγχωρητὰ μαρτυρικὴ ἀπόδειξις, ἂν ᾖ ἀναγκαῖα ἡ σύμπραξις τοῦ δικαστηρίου κλ. Τὸ δὲ δεύτερον, ἥτοι τ' ἀποτελέσματα τῆς παραγαγούσης τὴν ἐνοχὴν πράξεως, ὀρίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ τόπου, ὃν τὰ μέρη προσδιώρισαν ῥητῶς ἢ σιωπηρῶς (ὅταν δηλαδὴ ἡ φύσις τῆς ἐνοχῆς ᾖ τοιαύτη ὥστε νὰ ὀρίζεται ἐξ αὐτῆς ὁ τῆς ἐκτελέσεως τόπος) ὡς τόπον ἐκτελέσεως (*contraxisse unusquisque in eo loco intelligitur, in quo ut solveret se obligavit*). Ἐκεῖ δοκοῦμεν συναλλάσσειν, ὅπου καὶ τὴν καταβολὴν τοῦ χρέους ὡμολογήσαμεν. Ἐπιτομ. ΙΖ, σὴ' νόμ. 21 πανδ. 44, 7· καὶ πῶς Δημοσθ. κατὰ Διονυσιοδώρου εἰ μὲν οὖν . . ἐν τῷ Ῥοδίων δικαστηρίῳ ἐκρινόμεθα κλ.). Ὅθεν κατ' αὐτὸν τὸν νόμον κρίνεται τὸ κατ' εὐσίαν ἰσχυρὸν ἢ ἀνίσχυρον τῆς ἐνοχῆς, τὸ ἐνακτὸν αὐτῆς, τὸ δι' οὐσιαστικῶν ἐνστάσεων (παραγραφῆς, διζήσεως, εὐεργετήματος εὐπαρίας) προσβλητὸν ἢ ἀπρόσβλητον αὐτῆς. Τὸ μέτρον τῶν τῆς ὑπερημερίας τόκων; Σαβιν. Η', 282. Unger σ. 187 σημ. 104. Bar σ. 258. Ἀλλὰ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐκδικάσεως τῆς ἐνοχῆς ζητήματα ὡς καὶ τὰ περὶ τοῦ συγχωρητοῦ τῶν πρὸς ἀναγκαστικὴν αὐτῆς ἐκτέλεσιν μέσων (π. χ. προσωπικῆς κρατήσεως) κρίνονται κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ δικάζοντος τὴν ὑπόθεσιν δικαστηρίου. Unger σ. 187. Demangeat sur Foelix Droit inter-

νόμους τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἐπιχειροῦνται. ¹⁰ Τῶν δ' ἐνοχι-
κῶν συμβάσεων τ' ἀποτελέσματα κρίνονται κατὰ τοὺς
νόμους οὓς οἱ ἐνεχόμενοι ὥρισαν εἴτε ἀμέσως ¹¹ εἴτε
προσδιορίζαντες (ῥητῶς ἢ σιωπηρῶς) τὸν πρὸς ἐκτέλεσιν
αὐτῶν τόπον. ¹² Ἀλλ' αἱ ἐξ ἀδικημάτων ἐνοχαὶ κατὰ

10) Τὸν κανόνα ὅτι τὸ τυπικὸν τῆς δικαιοπραξίας ὁρίζει ὁ ἐπιτό-
πιος νόμος παραδέχονται πάντες σχεδὸν οἱ συγγραφεῖς· (πρβ. ὅμως τὴν
διαστολὴν ἐν Σαβιν. Η', 352. Unger § 23 σημ. 192 σ. 208)· διατοῦτο
δὲν ἀνέγραψαν αὐτὸν πολλαὶ νομοθεσίαι (ἡ γαλλικὴ, ἡ αὐστριακὴ, ἡ
πρωσσαικὴ. Σαβιν. σ. 363. Unger σ. 206) ὡς γνωστὸν καὶ κοινῶς πα-
ραδεδεγμένον· ἡ τήρησις δὲ αὐτοῦ εἶναι ἀπλῶς προαιρετικὴ, οὐχὶ ὑπο-
χρεωτικὴ· ἡγοῦν ἐπιτρέπεται τῷ ἐπιχειροῦντι τὴν πράξιν νὰ συντάξῃ
αὐτὴν εἴτε κατὰ τὸν ἐπιτόπιον νόμον, εἴτε κατὰ τὸν νόμον τὸν διέ-
ποντα τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πράξεως· κατὰ δὲ τὸν ἑλλήν. νόμον (ἄρθρ. 7)
ὁ ἑλλήν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ δύναται νὰ ἐπιχειρῇ δικαιοπραξίας ἐγκύρους
καὶ ἂν τοὺς ἑλλήν. τηρήσῃ νόμους (Σαβιν. σ. 358. Unger σ. 207.
209. Ἐγγχειρ. § 7 σημ. 7, § 204 σημ. 3). Δικαιολογίαν δ' ἔχει ὁ κα-
νὼν οὗτος τὴν διευκόλυνσιν τῶν συναλλαγῶν, παρεχομένης δι' αὐτοῦ
τοῖς συναλλαττομένοις τῆς εὐκολίας τοῦ νὰ καταρτίζωσι τὰς δικαιοπρα-
ξίας των ὅπου ἂν κρίνωσι καταλληλότερον. Σαβιν. σ. 349.

Αἱ δι' ἀλληλογραφίας συναπτόμεναι μεταξύ ἀπόντων συμβάσεις κα-
ταρτίζονται εἰς δύο τύπους· ἐπομένως πρέπει νὰ φέρωσιν ἀμφοτέρων
τῶν τόπων τὸν τόπον. Bar σ. 128.

11) Ἀφοῦ οἱ συμβαλλόμενοι ἔχουσι δικαίωμα καὶ ἐξουσίαν νὰ ρυ-
θμίσωσιν ὅπως συμφερότερον αὐτοῖς κρίνωσι τοὺς ὅρους τῆς συμβάσεως
ἣν συννομολογοῦσι, δικαιοῦνται φυσικῶ τῷ λόγῳ καὶ νὰ ρυθμίσωσι τὰ
περὶ τούτου κατὰ νομοθεσίαν τινὰ τῆς ἐκλογῆς των· ἀλλὰ βεβαίως ἡ
παρατήρησις αὕτη ἀφορᾷ ἐκείνους μόνον τοὺς ὅρους τῆς συμβάσεως,
τοὺς ἀναγομένους εἰς τὴν αὐτόβουλον ἐξουσίαν τῶν μερῶν (Winds. §
35 σημ. 10). Ὅθεν ἀδίκως ὁ Unger (σ. 180 σημ. 79) κατακρίνει τὴν
διάταξιν ταύτην.

12) Ἡ νομοθετικὴ ὁρθέτης τῆς διατάξεως ταύτης ἔχει πολλὰ τὰ
ἀμφίβολα. Bar σ. 232. Winds. § 35 σημ. 11. Ἐὰν ἐπὶ ἀμφοτεροβα-
ροῦς συμβάσεως (π. γ. πωλῆσεως) ὁ τόπος τῆς ἐκτέλεσεως εἶναι διά-
φορος· Σαβιν. Η', 202· ὁ τόπος τῆς συμβάσεως ἀκολουθητέος τότε,
εἶπον μετὰ Ῥάλλη καὶ Παπαροηνοπούλου. ἡ νομοδοτήσας εἰς τὴν ὑπονο-

σση, ἀσεμίτος ὁμῶς κατὰ τοὺς ἐλληνικοὺς, φέρει τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἑλλην. νόμου· τοῦναντίον ἀθέμιτος κατὰ τὸν νόμον τῆς ἐκτελέσεως, θεμιτὴ δὲ κατὰ τὸν ἐλληνικόν, ὡς τοιαύτη πρέπει νὰ κριθῇ ὑπὸ τῶν ἐλληνικῶν δικαστηρίων. Καὶ αὕτη ἡ διάταξις οὐκ ἔστιν ἐπιστημονικῶς ἄμεμπτος. Bar σ. 243, 347. Unger σ. 188 σημ. 112. Winds. σημ. 8. Ἡ Παυλιανὴ ἀγωγή; Ἀρχεῖον ἀστ. πράξ. Ε', 358.

14) Νόμ. 5 πανθ. (23, 2). Σαβιν. σ. 325.

15) Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ γνώμῃ ἐστὶν τοῦ γάμου εἶναι ἡ κατοικία τοῦ ἀνδρός (Σαβιν. σ. 325. Unger σ. 189. Winds. σ. 82). Ἀντὶ τῆς κατοικίας παρεδέχθη ὁ ἐγγώριος νομοθέτης τὴν ἐθνικότητα εἴτε πολιτείαν αὐτοῦ. Ζητήματα σχετικὰ εἰσι τ' ἀναφερόμενα α') εἰς τὰ γαμικὰ κωλύματα ἐκ τῆς ἡλικίας, τῆς συγγενείας, τῆς θρησκείας, ὡς καὶ τὴν πρὸς γάμον συναίνεσιν. Τὰ ζητήματα ταῦτα, καθὼς μὴ ὄντως ἔτι συνεσταμένου τοῦ γάμου, κρίνονται κατὰ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος ἐκάστου τῶν μελλονύμφων (Unger σ. 190 σημ. 118α)· β') εἰς τὰς περὶ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου διατυπώσεις· ὅσαι τούτων εἰσὶ δημοσίας τάξεως (οἷα ἡ ἱερολογία· ἐπισκοπικὴ ἄδεια· N. Πεῖρα Παράρτ. Α', 5805 § 22), ὑπόκεινται εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος ἐκατέρου τῶν συζευγνυμένων (Unger σ. 210 σημ. 199. Σαβιν. σ. 357)· ἄλλως ἰσχύει ὁ κανὼν locus regit actum· ὅρα καὶ Seuff. Archiv. I', 161. Ἄν ἡμεδαπὸς συνάπτῃ γάμον μετ' ἄλλοδαποῦ (π. χ. Γάλλος μετὰ ἐλληνίδος ἢ τ' ἀνάπαλιν ἐν Γαλλίᾳ;) Demol. Γ', 358. Aubry et Rau Ε', 127 § 469. Massé-Vergé Α', 184, § 115· γ') εἰς τὴν ἀνδρικήν ἐξουσίαν αὕτη ρυθμίζεται κατὰ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας τοῦ ἀνδρός· ὅθεν μεταβαλλομένης ταύτης σιμμεταβάλλεται καὶ ἡ ἀνδρική ἐξουσία· ἀλλ'

καὶ τὰς μεταξὺ τῶν γονέων καὶ τέκνων σχέσεις. 16 Ἐπὶ δὲ τῆς ἐπιτροπείας καὶ κηδεμονίας τὸ κύριον πρόσωπον εἶναι ὁ ἐπιτροπευόμενος ἢ κηδεμονευόμενος· ὅθεν ἡ πολιτεία τούτων (ἣτις ἐστὶν ἐνίοτε ἡ τοῦ πατρὸς) ὀρίζει τὰ περὶ τὴν ἐπιτροπείαν καὶ κηδεμονίαν ζητήματα. 17 Ἄλλ'

τούς νόμους τῆς πολιτείας τοῦ ἀνδρός, μάλιστα δὲ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κειμένην συζυγικὴν περιουσίαν· ἡ δὲ συνεστῶτος τοῦ γάμου μεταλλαγή τῆς πολιτείας οὐδεμίαν φέρει μεταβολὴν περὶ τὰς κτηματικὰς τῶν συζύγων σχέσεις κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην (Σαβιν. σ. 327. Unger σ. 194 σημ. 133)· εἰς τὰς διαζεύξεις· ἀλλὰ συνήθως αἱ περὶ διαζυγίων διατάξεις εἰσὶ δημοσίας τάξεως· ἐπομένως ὁ Ἕλλην δικαστής, ἐὰν περὶ διαζεύξεως δικάσῃ κατὰ τὸ ἄρθρ. 27 τῆς πολιτικῆς δικονομίας ἀλλοδαπούς, δὲν δύναται νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς περὶ διαζυγίου διατάξεις τῆς ξένης νομοθεσίας.

16) Σαβιν. σ. 338. Unger σ. 195. Bar σ. 352. Τοιαῦτά εἰσι τὰ ζητήματα α') τὰ στρεφόμενα περὶ τὴν κτῆσιν καὶ παῦσιν (π. χ. διὰ τοῦ γάμου τοῦ τέκνου) τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, ὡς καὶ τὴν ἔκτασιν αὐτῆς, ἐφ' ὅσον περὶ τὴν ἔκτασιν ταύτην δὲν κωλύουσιν ἐγγήριοι ἀπαγορευτικοὶ νόμοι· β') τῶν κτηματικῶν σχέσεων μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων (δικαίωμα ἐπικαρπίας, ὑποχρέωσις πρὸς διατροφὴν καὶ προίκισιν· ἀδιάφορον ποῦ κεῖται ἡ περιουσία)· μεταλλαγή τῆς πολιτείας δὲν μεταβάλλει πάντοτε καὶ τὰς σχέσεις ταύτας (π. χ. τὸ κεκτημένον ἤδη δικαίωμα ἐπικαρπίας ἢ διατροφῆς δὲν μεταβάλλεται διὰ τῆς μεταλλαγῆς τῆς κατοικίας). Ἐπειδὴ ὁ νόμος ὁμιλεῖ γενικῶς περὶ σχέσεων μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων, ἐφαρμόζεται ὁ αὐτὸς κανὼν καὶ γ') εἰς τὰ περὶ φυσικῶν τέκνων (ἰδίως ἂν ἐπιτρέπηται ἢ ὄχι ζήτησις τῆς πατρότητος· ἀλλ' ἡ μεταλλαγή τῆς κατοικίας δὲν μεταβάλλει τὸ κατὰ τοῦτο κεκτημένον ἤδη δικαίωμα τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ τέκνου· διαφωνοῦσιν ὁμῶς πολλοί. Unger σ. 196), ὡς καὶ τῆς διὰ γάμου νομιμοποιήσεως ζητήματα (Σαβιν. σ. 338. Unger σ. 195)· ἀλλὰ τὰ τῆς υἱοθεσίας διέπει· ὁ νόμος τῆς πατρίδος τοῦ υἱοθετοῦντος (Unger σ. 196 σημ. 139).

17) Τοιαῦτα ζητήματά εἰσι α') ἂν τὸ πρόσωπον ἔχῃ χρεῖαν ἐπιτροπῆς ἢ κηδεμόνος καὶ μέχρι τίνος ἡλικίας· β') ἂν ὁ ἐπίτροπος ἢ κηδεμὼν ᾖ νόμιμος, ἐκ διαθήκης ἢ δικαστικός (ὁ διορισμὸς τοῦ δικαστικοῦ γίνεται κατὰ τὴν ἐπιτάγιον τοῦ δικαστηρίου διαδικασίαν. Ἐὰν ὁ ἀνήλικος ἔχῃ καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κειμένην περιουσίαν καὶ ταύτης τὴν διοίκησιν ἔχῃ ὁ παρὰ τοῦ ἡμεδαποῦ δικαστηρίου διορισθεὶς ἐπίτροπος. Προσωρινὸν ἐπίτροπον δύναται νὰ διορίσῃ καὶ τὸ ἀλλοδαπὸν δικαστή-

ἡ σχέσις τοῦ καλουμένου εἰς τὴν ἐπιτροπείαν ἢ κηδεμονίαν, ἤτοι τὰ δικαιώματα καὶ αἱ ὑποχρεώσεις αὐτοῦ περὶ τὴν ἀποδοχὴν ἢ ἀποποίησιν, κρίνονται κατὰ τὸν νόμον τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας. ¹⁸

ε΄) **κληρονομικὸν δίκαιον.** Τὸ κληρονομικὸν δίκαιον βάσιν ἔχει τὴν εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ ἀποθανόντος, ὡς νομικὴν ὁμάδα, διαδοχὴν τοῦ κληρονόμου· ἐπομένως οἱ περὶ κληρονομικοῦ δικαίου νόμοι ρυθμίζουν σχέσιν προσώπου πρὸς πρόσωπον· διατοῦτο κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην ¹⁹ ἐστὶ τῆς τε ἐκ διαθήκης ²⁰ καὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέ-

ριον. Bar § 106 σημ. ιβ', 3)- γ') ποία εἶναι ἡ ἐξουσία τοῦ ἐπιτρόπου ἢ κηδεμόνος περὶ τὴν διοίκησιν τῆς περιουσίας τοῦ ὀρφανοῦ ἢ τοῦ κηδεμονευομένου, ὡς καὶ αἱ ὑποχρεώσεις εἰς αὐτὸν ὑποβάλλει αὐτοὺς τὸ λειτούργημα τοῦτο. Ἐὰν ὅμως μέρος τῆς περιουσίας τοῦ ὑπὸ ἐπιτροπείαν ἢ κηδεμονείαν διατελοῦντος κεῖται ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, κατὰ δὲ τὴν αὐτῇ νομοθεσίαν ἀπαιτῆται σύστασις ἰδίας ἐπιμελείας, ἡ ἐξουσία τότε τοῦ ἐπιμελητοῦ διέπεται ὑπὸ τῆς νομοθεσίας ταύτης (Σαβιν. σ. 342. Unger σ. 198)· ἄλλως ἂν καὶ τὰ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κτήματα ὑπάγωνται εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ τῆς ἡμεδαπῆς ἐπιτρόπου, ἢ διοίκει καὶ αὐτῶν γίνεται κατὰ τὸν ἐγχώριον νόμον. Σαβιν. σ. 344.

18) Σαβιν. 347. Unger σ. 199.

19) Ἡ περὶ τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου νομοθεσία ἐχαρακτηρίσθη ὡς *statutum reale* ὑπὸ τινων μὲν νομικῶν καθόλου, ὑπ' ἄλλων δὲ ὡς πρὸς τὰ ἀκίνητα μόνον. Διατοῦτο περὶ τοῦ ζητήματος, τίνες νόμοι διέπουν τὰ τῆς κληρονομίας ὑπάρχουσι τρεῖς γνώμαι, πρώτη, ἡ καὶ ἐπικρατοῦσα, καθ' ἣν ἡ κατοικία τοῦ κληρονομουμένου ρυθμίζει τὰ τῆς κληρονομίας· δευτέρα, ὀλίγους πλέον ἔχουσα ἐπαδούς, καθ' ἣν ἡ τοποθεσία τῶν κληρονομικῶν πραγμάτων καὶ τρίτη ἣν πολλαὶ νομοθεσίαι ὡς ἡ ἡμετέρα ἠκολούθησαν, καθ' ἣν τὰ μὲν ἀκίνητα διέπει ὁ νόμος τῆς τοποθεσίας, τὴν δὲ λοιπὴν περιουσίαν ὁ τῆς κατοικίας τοῦ κληρονομουμένου· ἡ δευτέρα καὶ τρίτη γνώμη φέρει εἰς τὸ ἄτοπον, ὅτι ἡ αὐτὴ κληρονομία δύναται ὑπὸ διαφόρων νομοθεσιῶν νὰ διέπεται. Σαβιν. σ. 299.

20) Καὶ ἐνταῦθα πρέπει νὰ γείνη ἡ ἄνωτέρω (§ 7 σημ. 15) διάκρισις· ἡγουν α') τὰ τὴν ὕλικὴν κατάρτισιν τῆς διαθήκης συνιστῶντα περιστατικά (ἡγουν ἡ ἐκάνοτης τοῦ διαθέτου καὶ ὁ τύπος τῆς διαθήκης

του διαδοχῆς ²¹ εἶναι ἡ πολιτεία τοῦ κληρονομουμένου. Τὴν γνώμην ταύτην δὲν ἠκολούθησεν ὁ ἐγγχώριος νομοθέτης ὡς πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι κείμενα ἀκίνητα ἀλλοδαπῶν, ὑπαγαγὼν αὐτὰ εἰς τοὺς ἐλληνικοὺς νόμους. ²²

Δ') Ἑρμηνεία τοῦ δικαίου α)

α') Ἐπιστημονική.

§ 9. Ἑρμηνεία καλεῖται ἡ ἐργασία πρὸς ἀνερεύνησιν τῆς ἐν τῷ νόμῳ κατατεθειμένης θελήσεως ¹ τοῦ νομοθέ-

διέπονται ὑπὸ τῶν νόμων τῆς πολιτείας ἣν εἶχεν ὁ διαθέτης ὅτε συνέταξε τὴν διαθήκην β') τὸ δὲ περιεχόμενον αὐτῆς (ιδίως τὰ ζητήματα περὶ ἐγκαταστάσεως ἢ ἀποκληρώσεως, καὶ τὰ τῆς νομίμου μερίδος ὡσαύτως τὰ περὶ κληροδοτιῶν καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὴν γενικὴν διαδοχὴν), κρίνεται κατὰ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας ἣν κατὰ τὸν θάνατόν του εἶχεν ὁ διαθέτης. Σαβιν. σ. 311.

Ἄλλ' ἡ ἱκανότης τοῦ κληρονόμου ἢ κληροδόχου (testamenti factio passiva) κρίνεται κατὰ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας αὐτοῦ. Σαβιν. σ. 313.

21) Ἡ ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴ κρίνεται κατὰ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας, ἣν εἶχεν ὁ κληρονομούμενος ὅτε ἀπεθίωσεν· ἤγουν κατ' αὐτοὺς ὁρίζεται ἡ κληρονομικὴ ἱκανότης τοῦ κληρονομουμένου, ἡ τάξις τῆς διαδοχῆς, αἱ συγγενικαὶ πρὸς τὸν ἀποθανόντα σχέσεις καὶ τὰ περὶ διανομῆς τοῦ κλήρου καὶ συνεισφορᾶς εἰς αὐτόν. Σαβιν. σ. 314, 482. Unger σ. 200.

22) Ἐάν ὁ κληρονομούμενος ᾔναι ἀλλοδαπὸς καὶ ἔχῃ ἐν Ἑλλάδι ἀκίνητα, ταῦτα κληρονομοῦνται ὑπ' ἐκείνων οὓς ὁ ἑλλήν. νόμος ὁρίζει καὶ καθ' ὃν τρόπον ὁρίζει· ἡ δ' ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ περιουσία αὐτοῦ κληρονομεῖται κατὰ τοὺς ἀλλοδαποὺς νόμους· ἴδε σημ. 19 τοῦ § τούτου.

α) Lang Beiträge zur Ermeneutik d. röm. Rechts. Stuttgart 1857.

1) Νόμ. 27 Βασ. (2, 1)· εἰδέναι νόμους ἔστιν οὐ τὸ γινώσκειν τὰ ρήματα, ἀλλὰ τὴν δύναμιν αὐτῶν. Ἡ λατινικὴ λέξις interpretatio ἔχει καὶ πλατυτέραν σημασίαν, δηλοῦσα τὴν ἐπιστημονικὴν ἐν γένει τοῦ δικαίου ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν (Σαβιν. Σύστημα. Α' 296. Unger Β' 77 σημ. 3), ἡ δὲ ἐλληνικὴ δηλοῖ κυρίως τὸ σαφῶς ἑκαστα τῶν εἰς ἐντολὴν δοθέντων ἐρμηνεύειν, ἥτοι τὸ περὶ τὴν ἀπαγγελίαν ἄοριον καὶ σαφές (Διόδ. Σικελ. Β' 75). ἡ ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸ ἀκρι-

του καὶ εὑρεσιν αὐτῆς, βάσιν ἀναγκαίαν ἔχουσα κείμενον τοῦ νόμου ἐν συνόλῳ τε καὶ ἐν μέρει γνήσιον. ²

Ἡ θέλησις τοῦ νομοθέτου, ἣν ὁ ἐρμηνευτὴς ζητεῖ ν' ἀνεύρῃ ἐν τῷ νόμῳ, ἀποτελεῖ τὸ πνευματικὸν τοῦ νόμου στοιχεῖον· ὅθεν ἡ ἐρμηνεία δύναται νὰ ὁρισθῇ καὶ ὡς ἐργασία πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἐννοίας τοῦ νόμου· ἐπειδὴ δὲ διὰ λέξεων καὶ αὕτη παρίσταται ὑπὸ τοῦ ἐρμηνευτοῦ εἶναι ἡ ἐρμηνεία νέα τρόπον τινὰ παραγωγή τῆς ἐν ταῖς λέξεσι τοῦ νόμου ὑπαρχούσης ἐννοίας. Κατὰ τὸν Σαβινῆν ἐκ 4 συστατικῶν στοιχείων ἀπαρτίζεται πᾶσα ἐρμηνευτικὴ ἐργασία, τοῦ γραμματικοῦ, τοῦ λογικοῦ, τοῦ ιστορικοῦ καὶ τοῦ συστηματικοῦ, κατὰ δὲ τὸν Lang (ἐν. ἀ. σ. 66) ἐξ 6· ἀλλὰ κυρίως καὶ οὐσιωδῶς 2 μόνον εἰσὶ τὰ στοιχεῖα ταῦτα, τὸ γραμματικὸν καὶ τὸ λογικόν, ὡς κοινῶς παραδέχονται οἱ συγγραφεῖς. Ἡ ἐρμηνεία δὲ εἶναι ἀναγκαία ἐπὶ παντός νόμου εἴτε σαφοῦς εἴτε ἀσαφοῦς (νόμ. 1 § 1 πανδ. 25, 4 . . evidentissime apparet)· ἡ διαφορὰ εἶναι μόνον ὅτι κοπιωδεστέρα ἀποθαίνει ἐπὶ τῶν ἀσαφῶν νόμων. Ὅθεν ἐσφαλμένη εἶναι ἡ γνώμη ὅτι οἱ ὅλως ἀσαφεῖς νόμοι ἀνεπίδεκτοί εἰσιν ἐρμηνείας. Σαβιν. Α' 107· ἐμοῦ ἐγχείρ. § 28 σημ. 4.

2) Πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς γνησιότητος νόμου τινός, εἴτε ἐν συνόλῳ εἴτε κατὰ μέρος, γίνεται ἰδίᾳ ἐργασία, προηγουμένη τῆς ἐρμηνείας, ἡ καλουμένη *κριτική*. Διὰ τῆς κριτικῆς ἀνερευνᾶται α') ἂν ὅλος ὁ νόμος ᾖ γνήσιος, β') ἂν μέρη αὐτοῦ (παράγραφοι, λέξεις) ᾖ γνήσια, ἢ διὰ τυπογραφικῶν παραδρομῶν, μεταθέσεων ἢ ἐσφαλμένης στίξεως παρεφθαρμένα. Ὅπου ὠρίσθη νομοθετικῶς ὁ τρόπος τῆς δημοσιεύσεως τῶν νόμων καὶ ἡσφαλίσθη οὕτω ἡ ὑπαρξὶς καὶ γνησιότης αὐτῶν, ἐκεῖ τὸ ἔργον τοῦ κριτικοῦ περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς γνησιότητος τῶν μερῶν ἀπλῶς τοῦ νόμου, δηλ. περικοπῶν, λέξεων ἢ σημείων στίξεως. Ἐχει δὲ τότε ὁ ἐρμηνευτὴς νὰ ἐξετάσῃ, ἂν ἐκ τοῦ νόμου αὐτοῦ καὶ τῆς συναφείας του μετ' ἄλλων νόμων (οὐχὶ ἄλλοθεν, Wachter σ. 157, Unger σ. 74) συνάγῃται ὅτι ᾔθελῃσεν ὁ νομοθέτης νὰ μεταχειρισθῇ ἄλλην λέξιν ἢ τὴν ὑπάρχουσαν ἐν τῷ κειμένῳ, ἢ νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὴν ἐν ἄλλῃ τάξει ἢ διαστίξει (π. χ. ἐν νόμ. 52 § 2 de legat. III ἀντὶ *pars hodie ἀναγνωστέον rhapsodiæ*). Προσέτι ὑπαρχόντων πολλῶν ἀντιτύπων τοῦ νόμου μὴ συναδόντων πρὸς ἀλληλα, ἀλλὰ διάφορον ἐχόντων γραφὴν, προτιμητέα ἐστὶν ἡ ὀρθότερα. Ἐνεκα τούτου δύναται νὰ ἐπέλθῃ διόρθωσις τοῦ κειμένου, *emendatio*. Unger σ. 76 ἐν ἀ.

Ὡς πρὸς τὸ κείμενον τῶν ῥωμαϊκῶν νόμων σημειωτέον τὰ ἑξῆς·

α') τὰ ἀγναιότερα χειρόγραφα ἢ δὲν ἔνουςι ποσῶς στίβιν ἢ ἔνουςιν

Ὁ ἑρμηνευτὴς ἄρχεται ἐν πρώτοις μὲν καὶ κυρίως ἀπὸ τῆς **γλωσσικῆς** ἐξηγήσεως τῶν λέξεων, καθὼς ἀποτελουσῶν κατ' οὐσίαν τὴν τῆς θελήσεως τοῦ νομοθέτου ἐνσάρκωσιν — **γραμματικὴ ἑρμηνεία**.³ — ἀλλ' ἐνδεχόμενον ὁ νομοθέτης νὰ μὴ ἐξέφρασεν ἐπακριβῶς καὶ δεόντως διὰ τῶν λέξεων τὴν διάνοιαν αὐτοῦ.⁴ τότε ἡ γραμματικὴ ἑρμηνεία δὲν ἐπαρκεῖ ἀναγκαίᾳ λοιπὸν γίνεται ἡ χρῆσις καὶ ἐτέρων βοηθημάτων πρὸς ἐξερεύνησιν τῆς ἐννοίας τοῦ νόμου· τὰ βοηθήματα δὲ ταῦτα παρέχει ἡ **λογικὴ ἑρμηνεία**. Ἡ σχέσις τῆς γραμματικῆς πρὸς τὴν λογικὴν αὕτη ἐστίν· ἡ μὲν προηγεῖται κατὰ χρόνον, ἡ δὲ

αὐτὴν ὅλως ἀκανόνιστον· ὅθεν πρέπει νὰ διορθῶνται αἱ ἐν μεταγενεστέροις χειρογράφοις ὑπάρχουσαι προφανῶς ἐσφαλμέναι στίξεις. Vanger σελ. 49.

β') αἱ ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀπαντῶμεναι συγκοπαὶ συμπληροῦνται ἐνίοτε ἐσφαλμένως· οἷον τὸ P. R. ἐξηγήθη πολλάκις *Prætor, ἐνῷ δηλοῖ populus Romanus*.

γ') Ἐστίν ὅτε τὸ σφαλερὸν τοῦ κειμένου διορθοῦται διὰ τῆς ἐνώσεως δύο λέξεων εἰς μίαν ἢ τῆς διαιρέσεως μιᾶς λέξεως εἰς δύο ἢ δι' ὀρθοτέρου τονισμοῦ· π. χ. νόμ. 48 (45, 1), ἔνθα τὸ *id eo* ἀναγνωστέον *ideo*, καὶ τὸ ἔστιν ἄξιος ἢ ἐστὶ Νάξιος, ἔστιν οὖς καὶ ἔστι νοῦς. Βέκερ. ἀνέκδ. Β', 719, 745. Τοιοῦτον καὶ τὸ αὐλητρίε πέπτωκε· αὐλὴ τρίς πέπτωκε. Διογένης. Λαέρτ. Ζ', 44, ὡς καὶ τὸ ἑταῖρα χρυσία εἰ φοροῖη, δημοσια ἔστω (Rhetor. Græc. Β', 173), πῶς ταυτέστι, δημοσια ἢ δημόσια;

3) Τὸ σῶμα τοῦ νόμου εἰσὶ τὰ γράμματα καὶ αἱ λέξεις, ἐξ ὧν ὡς σημείων, ὠρισμένον ἐκφραζόντων πρᾶγμα, ζητεῖ ὁ ἑρμηνευτὴς νὰ εὕρῃ τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὅπερ ἐστὶ τὴν ἔννοιαν ἣν δι' αὐτῶν ἠθέλησε νὰ δηλώσῃ ὁ νομοθέτης (νόμ. 7 § 2 πανδ. 33, 10· *nemo sine voce dixisse existimatur*). Ὅθεν ἡ ἐργασία τοῦ ἑρμηνευτοῦ στρέφεται ἐνταῦθα περὶ τὴν σημασίαν τῶν λέξεων, τὸν συντακτικὸν αὐτῶν σύνδεσμον καὶ τὰ λοιπὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα· οἷον ἐναλλαγὰς, ἀνακόλουθα, ἐλλείψεις κλ. Lang σ. 121—183.

4) Ὅσάκις δηλαδὴ ἡ διὰ τῆς γραμματικῆς ἑρμηνείας εὐρισκομένη ἔννοια δὲν εἶναι πλήρης καὶ ἀμφίβολος ἢ δὲν εἶναι λογικῶς ἀποδεκτὴ, ἀπαιτεῖται τότε νὰ προσπύκνῃ ὁ ἑρμηνευτὴς εἰς ἄλλα βοηθήματα

προτιμᾶται ἐν συγχρούσει. ⁵ Εἰδικώτερον δὲ ἰσχύουσι τὰ ἐξῆς·

α') κατὰ τὴν γραμματικὴν ἐρμηνείαν αἱ λέξεις πρέπει νὰ ἐξετάζωνται οὐχὶ κεχωρισμένως, ἀλλ' ἐν τῷ τοῦ λόγου συνδέσμῳ, ⁶ νὰ λαμβάνωνται ἐν τῇ συνήθει ἢ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκδόσεως τοῦ νόμου εὐχρηστῶ ἐκδοχῇ· ⁷ αἱ δὲ ἀόριστοι ἢ πολυσήμαντοι νὰ ὑποτιθῶνται κείμεναι ἐν τῇ πλατυτέρᾳ σημασίᾳ, ⁸ ἐν τῇ τεχνικῇ αὐτῶν καὶ κατὰ

5) Νόμ. 7 § 2 πανδ. (33, 10).—nam quorsum nomina nisi ut demonstrarent voluntatem dicentis? Wächter § 23. Unger § 13, σ. 80—85. Wids. § 21. Wächter Pand. § 26.

6) Κικέρ. de invent. II, 40, νόμ. 24 πανδ. (1, 3). incivile est nisi tota . . lege perspecta, una aliqua particula ejus proposita iudicare. Μικρὸν κατὰ στοιχεῖον σ. 64· οὐ δεῖ δικάζειν ἀπὸ προσκομιδῆς μέρους νόμου, ἀλλ' ἐλόκληρον καὶ ἀκέραιον τὸν νόμον σκοπεῖν.

7) Π. χ. ἡ λέξις possessio σημαίνει ἐνίοτε καὶ κυριότητα (νόμ. 78 πανδ. 50, 16). ἵνα δοθῇ ὁμῶς τῇ λέξει ταύτῃ ἡ σημασία αὕτη, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀποχρῶν λόγος· ἄλλως ἐξηγεῖται κατὰ τὴν συνήθη σημασίαν· πρβ. καὶ νόμ. 52 § 4—9 πανδ. 32· νόμ. 7 § 3 πανδ. (14, 6). Πολλάκις μία καὶ ἡ αὕτη λέξις ἀλλάσσει σημασίαν προϊόντος τοῦ χρόνου· ἐπὶ νόμων λοιπὸν ἀρχαίων πρέπει νὰ ἐξετάζηται τίνα ἡ λέξις εἶχε κατὰ τὴν ἐκδοσιν αὐτῶν ἔννοιαν. Γέλλ. ἀττ. νύκτες ια', 2.

8) Παρατηρητέον ὡς πρὸς τοῦτο ταῦτα· α') οἱ ἀρσενικῶς λαλοῦντες νόμοι περιλαμβάνουσι συνήθως καὶ τὸ θῆλυ γένος (νόμ. 1, 84, 116, 122, 163 § 1, 172, 195 πανδ. 50, 16), οὐχὶ ὁμῶς τάνάπαλιν (νόμ. 45 πρ. de legat. II). β') ἐστιν ὅτε ἐξ ἀμαθείας τοῦ νομοθέτου (οὐχὶ ἀσυνήθους παρ' ἡμῶν) γίνεται κακὴ λέξεως τινος χρῆσις· οἷον τῆς λέξεως κληρονομία ἀντὶ κτῆμα ἐν ἄρθρ. 66 καὶ 78 τοῦ περὶ δημοτ. ἀστυν. διατάγ. τοῦ 1836, τῆς λέξεως λογιστῆς ἀντὶ ὑπόλογος ἐν ἄρθρ. 1 τοῦ περὶ ἐλεγκτ. συνεδρίου διατάγ. τῆς 27 δεκεμ. 1836· γ') δσάκις λέξις τις ἔχει πλατυτέραν καὶ στενωτέραν σημασίαν πρέπει κατὰ κανόνα νὰ ἐκλαμβάνηται εἰς τὴν πλατυτέραν (νόμ. 23 πανδ. 8, 2· νόμ. 1 § 3 π. (11, 5). Ἐντεῦθεν ὁ κανὼν lege non distinguente nec nostrum est distinguere· πολὺ γὰρ ἂν ἔργον ἦν τῷ νομοθέτῃ ἀπαντᾶ τὰ ὀνόματα γράφειν, ὅσα τὴν αὐτὴν δύναμιν ἔχει· ἀλλὰ περὶ ἐνὸς εἰπὼν περὶ πάντων ἐδήλωσεν (Λυσίας κατὰ Θεομνήστου)· ἐκτὸς ἂν ἐπεκράτησεν ἡ στενωτέρα (ὡς τὸ pater familias σημαῖνον τὸν ἀρχηγ-

τὴν παριστῶσαν ἐσκεμμένον τὸ νομοθέτημα καὶ σπουδαῖον. 9

β') ἡ λογικὴ ἐρμηνεία ζητεῖ ἐξ ἄλλων μέσων καὶ οὐχὶ τῶν λέξεων τῆς ἐννοίας τοῦ νόμου τὴν εὐρεσιν· ἤγουν ἐκ τῆς ἀναδιόφσεως τῶν κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ νόμου προπαρασκευῶν καὶ βοηθημάτων, ¹⁰ ἐκ τῆς πρὸς τὴν λοιπὴν νομοθεσίαν (ἐνίοτε καὶ ξένην ¹¹) συμπαραβολῆς τοῦ

γὼν οἰκογενείας εἰ καὶ μὴ ἔχοντα οἰκογένειαν, δηλαδὴ πρόσωπα ἀπαρτιζοντα αὐτήν· νόμ. 195 § 2 πανδ. 50, 16), ἢ ἂν ἡ πλατυτέρα ἐννοια ἀφίνη ὅλως ἀόριστον τὸ πρᾶγμα· νόμ. 3 βασ. μβ' 2· δ') ἡ λέξις ἐκλαμβάνεται εἰς τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην σημασίαν, οὐχὶ εἰς τὴν παρά τισι μόνον προσώποις εἰθισμένην· νόμ. 7 § 2 (33, 10)· νόμ. 3 πανδ. (34, 5).

9) Νόμ. 19 πανδ. (1, 3)· *in ambigua voce legis ea potius accipienda est significatio, quae vitio caret, praesertim quum etiam voluntas legis ex hoc colligi possit.*

10) Τοῦτο καλεῖ ὁ Σαβινῆς ἱστορικὸν στοιχεῖον. Τοιαῦτα βοηθήματά εἰσι π. χ. ἐν συνταγματικαῖς πολιτείαις ἢ πρὸς τὸ νομοθετικὸν σῶμα δικαιολογητικὴ ἔκθεσις τοῦ εἰσάγοντος τὸν νόμον ὑπουργοῦ (ἐν Ῥώμῃ οἱ λόγοι τῶν αὐτοκρατόρων πρὸς τὴν σύγκλητον· νόμ. 22 πανδ. 5, 3), ἢ ἔκθεσις πρὸς τὴν βουλὴν τῆς εἰσηγητικῆς ἐπιτροπῆς καὶ αἱ συζητήσεις ἐν τῷ νομοθετ. σώματι (π. χ. τὸ μισθοδοτούμενον τοῦ ἀρθρ. 76 τοῦ συντάγματος ἐξηγήθη ἐν τῇ συνελεύσει ὡς περιλαμβάνον καὶ τοὺς συνταξιούχους. Πρακτικὰ ς' 474 ΑΠ 313 τοῦ 77 (δικαστ. χρον. Β', 43). Πλὴν γινῶμαι τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, μὴ λαβοῦσαι πλήρη τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας τὴν κύρωσιν, δὲν δύνανται νὰ κατισχύσωσι τοῦ νόμου αὐτοῦ· ἐπομένως πρὸς ἐρμηνείαν μόνον αὐτοῦ εἰσι χρήσιμοι. Wächter σ. 135, 145, 148. Ὁ Mohl (Staatsrecht etc Α' 96) ἐξετάζει διὰ μακρῶν τὸ ζήτημα, ἂν δύνανται καὶ κατὰ πόσον νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ἐρμηνείαν τῶν νόμων αἱ συζητήσεις ἐν τοῖς νομοθετικοῖς σώμασιν· ὅρα καὶ τὰς ὁρθὰς παρατηρήσεις τοῦ Thöl (Einleitung etc σ. 150) περὶ τῆς ἀξίας τῶν δικαιολογητικῶν τῶν νόμων ἐκθέσεων. Καὶ ΑΠ. 216 τοῦ 77, ἣν δὲν θεωρῶ ἀκριβῆ (Ν. Πείρ. παράρτ. Γ', 291).

11) Ἐὰν δηλαδὴ ὁ ἐγχώριος νομοθέτης ἔλαβεν ἐκ ξένης νομοθεσίας τὸ νομοθετήμα του, ὁφείλει ἀναμφιβόλως ὁ ἐρμηνευτὴς νὰ συμβουλευ-

νόμου, το εκ του νομοθετικού λόγου, της δικαιοσύνης και της άφορμης αυτού ¹³ ή της κατά τον χρόνον εκείνον καταστάσεως της έπιστήμης του δικαίου.

γ') εάν ή γραμματική έρμηνεία φέρη εις αμφίβολον αποτέλεσμα ή διάφορον του της λογικής, ταύτης δέ το εξαγόμενον ήναι βέβαιον και αναμφίβολον, προτιμάται ¹⁴ τότε ή έννοια ήν αύτη άνευρεν· επομένως δίδεται κατ' αυτήν σημασία εις τās λέξεις **πλατυτέρα, στενοτέρα ή έτέρα**· διαπούτο και ή έρμηνεία είναι **διαστέλλουσα, συστέλλουσα ή άλλοιουσα**. ¹⁵

12) Τουτό έστι κατά Σαβιν. το συστηματικόν στοιχείον της έρμηνείας.

13) Σπουδαίον βοήθημα προς έρμηνείαν του νόμου· εισί τα συνεχόμενα συνήθως τή γενέσει αυτού τρία περιστατικά, ήτοι ο νομικός λόγος (δικαιολόγησις· ratio juris), ο νομοθετικός λόγος (ratio legis) και ή άφορμήν δούσα εις την ψήφισιν αυτού αίτία (occasio legis). Περί της σημασίας των τριών τούτων παραγωγικών περιστατικών του νόμου ιδ. κατωτ. § 11 σημ. 5.

14) Νόμ. 7 § 2 πανδ. (30, 10) . . . prior atque potentior est quam vox mens dicentis· νόμ. 19 πανδ. (10, 4)· νόμ. 13 § 2 (27, 1)· νόμ. 15 § 3 (48, 10)· νόμ. 41 § 1 (23, 3). 'Αλλ' ίνα προτιμηθῇ των λέξεων ο νοός του νομοθέτου, πρέπει ούτος να εξαχγεται αναμφίβολος διά των μέσων της λογικής έρμηνείας· άλλως cum in verbis nulla ambiguitas est non debet admitti voluntatis quaestio· νόμ. 25 § 1 πανδ. de legat Γ' νόμ. 1 § 20 (14, 1). Unger α. 85 σημ. 37.

15) 'Η λογική έρμηνεία καλεϊται declarativa, εάν αμφίβολου ρήσεως του νόμου άνευρίσκη την πρέπουσαν σημασίαν, ή εάν φέρη εις όπερ και ή γραμματική έρμηνεία εξαγόμενον, restrictiva δέ και extensiva, εάν εις σαφή έκφρασιν αποδίδη σημασίαν στενοτέραν (π. χ. ότι ο νόμος υλξ' του 1871 περί εξώσεως των δυστροπούντων μισθωτών εφαρμόζεται μόνον εις τās μισθώσεις άστυκων κτημάτων) ή πλατυτέραν π. χ. έν άρθρ. 70 πολ. δικ. το άνθρωποι σημαίνει «πρόσωπα» έν άρθρ. 483 § 3 το πρωτόδικος σημαίνει άπόφασιν και ειρηνοδικείου και έμποροδικείου. Έν ταϊς πηγαϊς του δικαίου άπαντώνται χωρία ου μόνον συσταλτικής έρμηνείας (π. χ. νόμ. 11 πανδ. 2. 4· νόμ. 8 § 6 πανδ.

δ') Ἐὰν καὶ μετὰ τὴν χρῆσιν πάντων τῶν ἐρμηνευτικῶν βοηθημάτων μένουσι δισταγμοί, ἀκολουθητέα τότε ἡ ἔννοια ἡ ὀλιγώτερον μεταβάλλουσα τὰ ὑφιστάμενα, ¹⁶ ἡ φυσικωτέρα καὶ ἡπιωτέρα φαινομένη, ¹⁷ τέλος ἡ φέρουσα εἰς ἀποτελέσμα τι εὐλογον. ¹⁸

17, 1. νόμ. 6 § 2 συνδ. νόμ. 15 πανδ. 37, 14. νόμ. 2 § 1, 48, 3), ἀλλὰ καὶ διασταλτικῆς (νόμ. 27 § 13 πανδ. 9, 2. νόμ. 3 πανδ. 48, 9) δύναμει δὲ τῆς διασταλτικῆς ἐρμηνείας ἐφαρμόζεται ὁ νόμος καὶ εἰς τὰ θέματα τὰ πρὸς καταστρατήγησιν αὐτοῦ γενόμενα (in fraudem legis) περὶ οὗ ὄρα Unger Α', 56. Σαβιν. Α', 324. Thöl Einleit § 65. Σύνοψ. ηὔξημ. σ. 604, σχόλ. 6. νόμ. 29, 30 πανδ. 1, 3). Vanger. σ. 54, Wächter σ. 140. Παρατηρητέον δὲ ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐρμηνείας, ὁ τῆς συστολῆς δηλαδὴ καὶ διαστολῆς τῆς σημασίας τῶν λέξεων, ἐφαρμόζεται ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς διορθωτικούς καὶ ἐξαιρετικούς νόμους, διότι καὶ αὐτῶν ἡ ἐφαρμογὴ θέλει ὁ νομοθέτης νὰ γίνηται κατὰ τὴν ἀληθῆ καὶ πλήρη ἔκτασιν τῆς ἐννοίας τῶν λέξεων ὅθεν ἀμφιβόλου ὄντος ἂν εὐεργετικὴ τις διάταξις ἦναι γενικὴ ἢ ἐιδική, πρέπει νὰ προτιμᾶται τὸ πρῶτον νόμ. 4 βασ. (2, 6). Wächter σ. 144 σημ. 42. Unger σ. 87 σημ. 41.

Ὁ Vangerow ἀμφισβητεῖ τὸ παραδεκτὸν τοῦ εἰδους ἐκείνου τῆς ἐρμηνείας, δι' οὗ διδεται εἰς τὴν λέξιν τοῦ νόμου ἑτέρα σημασία (interpret. abrogans)· ἀλλὰ δὲν ἔχει δίκαιον εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι σπανίως θέλει εὐρεθῇ ὁ ἐρμηνευτὴς εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ δώσῃ σημασίαν εἰς λέξιν τινὰ ἑτέραν ἢ τὴν σαφεῇ καὶ βεβαίαν· πλὴν ὅταν τὰ πράγματα αὐτὰ βιάωσιν αὐτὸν εἰς τοῦτο, οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος νὰ μὴ πράξῃ αὐτό· π. χ. νόμ. 13 § 2 πανδ. 27, 1. Wächter σ. 139 σημ. 25. Unger σ. 86 σημ. 38. Windscheid § 2, σημ. 10.

16) Διὰ τοῦτο τῶν διορθωτικῶν νόμων ὡς καὶ τῶν ἀνωμάλων τὸ κείμενον πρέπει ἐν ἀμφιβολίᾳ νὰ ἐρμηνεύηται στενῶς νόμ. 35 κώδ. (3, 28) νόμ. 12 πανδ. (50, 4). Unger σ. 91 σημ. 63.

17) Νόμ. 67 πανδ. (50, 17) quodlibet idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum excipiat, quae rei gerendae aptior est νόμ. 56, 192 § 1 αὐτ. νόμ. 18 πανδ. (1, 3).

18) Νόμ. 19 πανδ. (1, 3) «ἐν τοῖς ἀμφιβάλοις τὴν ἀνεπιλήπτου ἐρμηνείαν προσιέμεθα». Εἶναι ἄτοπον π. χ. νὰ ἐρμηνευθῇ ὁ περὶ συντάξεων χυβὸς νόμος (ἄρθρ. 6, β') ὅτι πρέπει εἰς τὸν ἐλάχιστον ὅρον τῆς συντάξεως νὰ προστίθεται ἐν πεντηκστῇ ὡς ἑκαστὸν ἕτος ὑπαρξίας

ε΄) Ὁ ἐρμηνευτής, πλὴν τῆς εὐρέσεως τῆς ἐννοίας τοῦ νόμου, ὀφείλει ν' ἀναζητήσῃ προσέτι καὶ τὰ ἐμμέσως συναγόμενα ἐξ αὐτοῦ πορίσματα. Εἰς τοῦτο ὁδηγοῦσιν αὐταὶ αἱ ἀρχαί· ἡ ἐπίτρεψις τοῦ σκοποῦ περιέχει καὶ τῶν ἀναγκαίων θεμιτῶν μέσων ἐπίτρεψιν· ¹⁹ ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ σκοποῦ ἀποκλείει πᾶν μέσον· ²⁰ ἐγκρινομένου τοῦ μείζονος, ἐγκρίνεται καὶ τὸ ἔλασσον· ἀπαγορευομένου τοῦ ἐλάσσονος ἀπαγορεύεται καὶ τὸ μείζον· ²¹ ὁ θέματά τινα καθ' ὠρισμένον τρόπον ρυθμίζων νόμος οὐκ ἐφαρμοστέος ἐστὶν εἰς ἕτερα. ²²

καὶ ὅταν ἡ ὑπηρεσία τοῦ ὑπαλλήλου ᾖ μικροτέρα τῆς εἰκοσιπενταετίας.

19) Νόμ. 2 πανδ. (2, 1). Κατὰ τὸν νόμ. 3 § 3 πανδ. (8, 3) qui habet haustum iter quoque habere videtur ad hauriendum· ὁμοίως κατὰ τὸν νόμον 11 βασ. (58, 4) τῷ ἔχοντι ρεῖθρον σιωπηρῶς παραχωρεῖται τὸ ἀνανεοῦν αὐτὸ καὶ ἐπιβαίνειν ἐκατέρωθεν μετὰ τῶν τεχνιτῶν καὶ πρὸς τὸ ἔργον ὕλην ἀποτίθεσθαι· πρβ. καὶ νόμ. 56, 62 πανδ. (3, 3).

20) Ὅθεν ἀπαγορευομένου τοῦ γάμου μεταξὺ δύο προσώπων ἀπαγορεύεται καὶ ἡ μνηστεία· νόμ. 16 πανδ. (23, 1). Wächter σ. 60.

21) Τὸ πρῶτον ἐστὶ τὸ ἀπὸ τοῦ μείζονος εἰς τὸ ἔλασσον ἐπιχείρημα (arg. a majori ad minus), τὸ δεύτερον, τὸ ἀπὸ τοῦ ἐλάσσονος εἰς τὸ μείζον (arg. a minori ad majus). Διατοῦτο ὥτινι τὸ πλεον ἔξεστι καὶ τὸ ἥττον ἔξεστι (νόμ. 21 βασ. 2, 1· νόμ. 26, 110 πρ. πανδ. 50, 17), ὁ δὲ ἀνάξιος ἥττονος ἀξίας καὶ τῆς μείζονός ἐστιν ἀνάξιος (νόμ. 4 βασ. 6, 1). Κικέρ. Τοπ. 4 quod in re majore valet, valeat in minore; item contra: quod in minore valet, valeat in majore.

22) Πᾶς νόμος ὁρίζει τὰ πραγματικὰ στοιχεῖα τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ, ἀριθμῶν μάλιστα ἐνίοτε καὶ τὰ θέματα τῆς ἐφαρμογῆς ταύτης· ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ λοιπὸν καὶ ἐφαρμογῇ τῶν νόμων ἀναγκαῖον καθίσταται ἡ ἐξέτασις καὶ τούτου τοῦ ἐρωτήματος· ἄρα γε ἀπαιτεῖται πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου ἡ ὑπαρξὶς πάντοτε καὶ πάντων τῶν ἀριθμουμένων ἐν τῷ νόμῳ πραγματικῶν στοιχείων (π. χ. πολ. 112· «ἐκάστος ἡμεδαπός»· ἄρα γε μόνον ἡμεδαπός;) ἢ μήπως ταῦτα σημειοῦνται παραδειγματικῶς μόνον; Ἐὰν κατὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἐρωτήματος τούτου φθάσῃ ὁ ἐρμηνευτής εἰς τὸ ἐξαγόμενον ὅτι πάντοτε καὶ πάντα τὰ στοιχεῖα ἀπαιτοῦνται πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου, ὅτι ἐπομένως οὗτος ἐφαρ-

β') ἐπίσημος α)

§ 10. Ἡ ἐπίσημος ἐρμηνεία γίνεται ὑπὸ τοῦ νομοθέτου διὰ νόμου. Ὀφείλει μὲν καὶ αὕτη νὰ ἀκολουθῇ τοὺς

μόζεται μόνον ὅπου τὰ στοιχεῖα ὑπάρχουσιν, εὐλόγως δύναται τότε νὰ συμπεράνῃ ὅτι ὁ νόμος αὐτὸς δὲν ἐφαρμόζεται εἰς ἄλλα θέματα, ἀλλ' ὅτι τὰ θέματα ταῦτα διέπει ἡ λοιπὴ νομοθεσία. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο καλεῖται ἀντιδιαστολή (argumentum a contrario)· ἐξ οὗ ὁ κανὼν unius inclusio exclusio est alterius καὶ ὁ ἕτερος· exceptio firmat regulam in casibus non exceptis· π. χ. ὁ νόμος κωλύει μαρτυρεῖν τὰς ποινικῶς καταδικασθείσας γυναῖκας· ἄρα δεκταί εἰσιν εἰς μαρτυρίαν αἱ μὴ καταδικασθεῖσαι (νόμ. 18 πανδ. 22, 5 καὶ νόμ. 53 βασ. (15, 1)· νόμ. 20 κώδ. (4, 65)· νόμ. 54 Πανδ. (6, 1), ἄρθρ. 17 τοῦ περὶ διαθηκῶν ψηφίσμ.)· πρὸς καὶ νόμ. 11 § 2 πανδ. (3, 2), § 39 Ἀρμεν. (Γ' ε') συνδ. § 42 Ἀρμ. (Α' γ') «ἐὰν ἔσχατος δανειστής ἀπολάβῃ τὸ δάνειον καὶ παραδράμῃ τριετία σιωπηρὰ καὶ γινώσκῃ τοῦτο ὁ πρῶτος δανειστής οὐ μετακινεῖ τὸν λαβόντα»· ἄρα ἂν ἀγνοῇ τοῦτο, μετακινεῖ τὸν λαβόντα· προσέτι κατὰ τὴν νομολογίαν τὴν ἐγγχώριον δικασταὶ καὶ μάρτυρες ἐξαίρουνται μόνον διὰ τοὺς ὑπὸ τοῦ νόμου (ἄρθρ. 36, 324 πολ. δικον.) ἀναφερομένους λόγους (ἐμὸν ἐγχείρ. § 131 σημ. 5, § 119 σημ. 1). Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ὀφείλει ὁ ἐρμηνευτὴς νὰ ᾔναι λίαν προσεκτικὸς καὶ νὰ ἐφαρμόζῃ τὴν ἀντιδιαστολὴν ὅπου ὑπάρχει ἀναμφιβόλως ὅτι ὁ νομοθέτης ἠθέλησε διὰ τοῦ νόμου νὰ ρυθμίσῃ ἐκεῖνα μόνον τὰ θέματα ἅπερ ἀναφέρει καὶ ὅτι δὲν ἀπηριθμήσεν αὐτὰ ὡς ἐν παραδείγματι· π. χ. ἂν ὁ νομοθέτης ἐχρῆσται τῇ λέξει μόνον (ὡς πολ. 276), ὑπάρχει ἀναμφιβόλως τὸ πρῶτον· ἂν ἐχρῆσται τῇ λέξει κλ (ὡς πολ. 750, 759) ὑπάρχει ἀναμφιβόλως τὸ δεύτερον. Unger σ. 94 σημ. 74. Thöl σ. 151.

α) Ἡ ἐρμηνεία, εἰ μὲν γίνεται ὑπὸ τοῦ ἐφαρμοστοῦ τῶν νόμων ἢ τοῦ ἐπιστήμονος (συγγραφέως, διδασκάλου), καλεῖται ἐπιστημονική, (interpretatio doctrinalis), εἰ δὲ γίνεται ὑπὸ τοῦ νομοθέτου, ἀθενητική ἢ ἐπίσημος (ὁρθότερον, νομοθετική). Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (νόμ. 2 § 21 κώδ. 1, 17) καὶ τινες τῶν νεωτέρων νομοθετῶν (π. χ. Παλλίας, Πρωσσίας, Αὐστρίας) ἀπηγόρευσαν τὴν ἐπιστημονικὴν ἐρμηνείαν, ὑποχρεώσαντες τὸν δικαστὴν, ὁσάκις ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ἐννοίας νόμου τινός, ν' ἀποτείνηται εἰς τὸν νομοθέτην. Παράλογος διὰ τὰς ἡμετέρας ἐνεκα τούτου δὲν ἔστι δυνατόν νὰ ἰσχύσῃ ἐπὶ πολὺ. Ὁ δικαστὴς

κανόνας τῆς ἐρμηνευτικῆς, πλὴν τὴν ἑαυτῆς βαρύτητα
δὲν λαμβάνει ἐντεῦθεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ κυροῦντος αὐτὴν νό-
μου· ὥστε ἡ ἐπίσημος ἐρμηνεία ἀκολουθητέα ἐστὶ καὶ ἂν
ἀντίκηται φανερώς εἰς τὰς τῆς ἐρμηνευτικῆς ἀρχάς. ¹

Ὁ ἐρμηνευτικὸς νόμος εἶναι μέρος ἀδιάσπαστον τοῦ
ἐρμηνευομένου νόμου καὶ ἐφαρμόζεται εἰς πάντα τὰ θέ-
ματα, τὰ εἰς τοῦτον ὑπαγόμενα· ἄρα ἔχει ἀναδρομικὴν
δύναμιν. ²

Τῆς ἐπίσημου ἐρμηνείας εἰδὸς ἐστὶν ἡ **κατὰ συνήθειαν**
(interpr. usualis), ἡγουν ἡ ἐν τῇ πράξει τῶν δικαστη-
ρίων ἢ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἐν τῷ βίῳ ἐπὶ μακρὸν χρό-
νον εἰθισμένη. Ἡ βαρύτης αὐτῆς κρίνεται κατὰ τὰ ἤδη
περὶ τοῦ δικαίου τῶν ἐθίμων ἐξηγηθέντα. ³

γ') ἀναλογία.

§ 11. Ὁ νόμος ἐφαρμόζεται οὐ μόνον ἐπὶ τῶν δι' αὐ-
τοῦ εἰδικῶς καὶ ἀμέσως ρυθμιζομένων θεμάτων, ἀλλὰ καὶ
ἐφ' ὧν ἡ νομικὴ αὐτοῦ βάσις ἐκτείνεται, κατὰ τὸν κανόνα·
**ἐκ τῶν ὁμοίων τέμνεσθαι δεῖ τὰ περὶ ὧν οὐ κεῖ-
ται νόμος.** ¹ Τοῦτό ἐστι τὸ κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμόζειν

κατὰ τὴν νομοθεσίαν ἡμῶν (πολ. 57, 807, ποιν. νόμ. 480) οὐ μόνον
δικαίωμα ἀλλὰ καὶ καθῆκον ἔχει νὰ ἐρμηνεύῃ τοὺς νόμους. Πρβ. Σαβιν.
Α' 296 ἐπ. Unger σ. 95.

1) Ὃπου ἡ ἐρμηνεία νόμου τινὸς ἐγένετο δι' ἄλλου νόμου, ὁ ἐρμη-
νευτὴς ὀφείλει ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ἐρμηνείαν ταύτην· ὥστε τὸ ἔργον
αὐτοῦ περιορίζεται τότε εἰς τὴν τοῦ ἐρμηνευτικοῦ μόνου νόμου ἐρμη-
νείαν.

2) Ἀνωτ. § 7 σημ. 3. Ἐν κατεβλήθῃ τι δυνάμει τῆς ἐννοίας, τῆς
ὑπὸ τοῦ νέου νόμου ὡς ἐσφαλμένης κριθείσης, ἀναλαμβάνεται ὡς ἀχρεώ-
στητον. Unger σ. 101 σημ. 18. Wächter σ. 152 σημ. 7.

3) Νόμ. 37, 38 πανδ. (1, 3) ἡ συνήθεια καλεῖται ἐν τῷ πρώτῳ
τεμ. optima legum interpret.

1) Ὁ δικαστὴς καὶ ἐν γένει πᾶς ἐρμηνευτὴς οὐ μόνον δικαίωμα

τὸν νόμον,² ἥτοι κατὰ τὸν νομικὸν αὐτοῦ λόγον· ἔστι δὲ νομικὸς λόγος ἡ ἐνυπάρχουσα τῷ νόμῳ ὑψηλότερα δικανικὴ ἀρχή, ἡ τὴν βᾶσιν αὐτοῦ ἀποτελοῦσα.³

ἀλλὰ καὶ καθήκον ἔχει ν' ἀναπληρῶσιν τὰ κενὰ τῆς νομοθεσίας διὰ τοῦ μέσου τῆς ἀναλογικῆς ἐφαρμογῆς τῶν νόμων, ὁ δικαστὴς μάλιστα δὲν δύναται ν' ἀφήσῃ ἀδίκαστον διαφορὰν τινα τὴν σιωπὴν τῶν νόμων ὡς δικαιολόγημα ἐπικαλούμενος (πολ. 56, 57 γαλ. κώδ. 4). Ἡ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἀναπλήρωσις τῆς νομοθεσίας δικαιολογεῖται ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν ὁ νομοθέτης, ὅσον ἐμπειρος καὶ σοφὸς ἂν ὑποτεθῇ, νὰ προὖσῃ πάσας τοῦ βίου τὰς ποικιλίας ἵνα διαλάβῃ αὐτὰς ἐν τῇ νομοθεσίᾳ του. Διατοῦτο καὶ ἡ ῥωμ. νομοθεσία καὶ αἱ νεώτεραι συγχωροῦσι τὴν κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμογὴν τοῦ δικαίου· νόμ. 12, 13, 32, πρ. πανδ. (1, 3) non possunt omnes articuli singulatim aut legibus aut senatusconsultis comprehendendi, sed cum in aliqua causa sententia eorum manifesta est, is qui jurisdictioni praeest ad similia procedere atque ita jus dicere debet. Παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ὠμνουν οἱ δικασταὶ «ὧν ἂν μὴ ὧσι νόμοι γνῶμη τῇ δικαιοσάτῃ δικάσειν» Δημοσ. πρὸς Βοιωτόν. Οἱ συγγραφεῖς διακρίνουσι δύο εἶδη ἀναλογίας, τὴν ἐξ εἰδικῶν τινος νόμου συναγομένην, καὶ τὴν ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ δικαίου ἐν γένει προκύπτουσαν ἡ πρώτη λέγεται ἀναλογία εἰδική, ἡ δευτέρα, ἀναλογία γενική. Unger σ. 61 σημ. 9. Thöl σ. 155 σημ. 1.

2) Ἀναλογία ἐστὶ, λέγει παλαιὸς τις (Bekker Ἀνέκδοτα Β' 740), λόγος ἀποδεικτικὸς καθ' ὁμοίον παράθεσιν τῆς ἐν ἐκάστῳ μέρει λόγου φυσικῆς ἀκολουθίας· εἴρηται ἀναλογία ἡ τὸν λόγον τὸν αὐτὸν συλλέγουσα. Analogia graece, latine similitum comparatio sive proportio nominatur. Cujus haec vis est, ut quod dubium est ad aliquod simile quod non est dubium refertur, ut incerta certis probentur (Isidorus origin. I, 27). Ἀναλογία δηλαδὴ καλεῖται ἡ δι' ὁμοίων ἐπιχειρημάτων ἀναμφιδόλων ὑποστήριξις θέματος ἀμφιβαλλομένου. Τοιοῦτον εἶδος ἐργασίας καὶ ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν νόμων δύναται νὰ λάβῃ χώραν (π. χ. διὰ τινος θέματος ἀναμφιδόλως ὑπαγομένου εἰς τὸν δεῖνα νόμον ὑποστηρίζεται ἡ ὑπαγωγή εἰς αὐτὸν ἄλλου θέματος ὁμοίου ἐκείνῳ)· ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦτο ἀναλογία ἐν τῇ νομικῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως.

3) Unger σ. 62 σημ. 18. Ἐὰν νόμος τις ᾖ νὰ ἀπόρροια γενικωτέρας τινὸς νομικῆς ἀρχῆς, ἀναμφιβόλως εἶναι ὅτι ἡ γενικὴ αὕτη ἀρχή, ἣν ὁ νομοθέτης ἐφῆρμε διὰ τοῦ νόμου ἐκείνου ἐν τοῖς θέμασι τοῖς ἐν αὐτῷ περιληφθεῖσι, πρέπει κατὰ φυσικὸν λόγον νὰ ἐφαρμόζῃται καὶ εἰς πάντα

Ἡ ἐργασία τῆς κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμογῆς ἐκτελεῖται προσηκόντως καὶ ἀσφαλῶς, ὡςάκις πράγματι καὶ ἀληθῶς ἀνευρίσκεται τοῦ νόμου ἡ καθολικωτέρα ἀρχή, ὅπερ λίαν δυσχερὲς πολλάκις ἐστίν. ⁴ Διαφέρει δὲ ὁ νομικὸς λόγος θεσμοῦ τινος ἀπὸ τοῦ νομοθετικοῦ καὶ τῆς ἀφορμῆς τοῦ νόμου, ⁵ ἅπερ εἰς τὴν ἀναλογικὴν μὲν ἐφαρμογὴν οὐδὲ-

τὰ ὅμοια θέματα, τὰ ὁποῖα ὁ νομοθέτης παρέλειψε νὰ περιλάβῃ ἐν τῷ νόμῳ μόνον καὶ μόνον διότι δὲν ἐνεθυμήθη αὐτά. Ἦγουν ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου πρέπει νὰ ἐξετάζηται ἂν πάντα τὰ περιστατικά, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ὁ νόμος ὡς προϋπὸθεσιν τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ, ἵνα οὐσιώδη στοιχεῖα καὶ ἀναγκαῖα πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου, ἢ μήπως ὁ νομοθέτης περιέλαβέ τινα τούτων ἐν τῷ νόμῳ τυχαίως, διότι πιθανῶς δὲν ἐνεθυμήθη καὶ ἄλλα θέματα· π. χ. ὁ νόμος λέγει «ἐὰν τετράποδον βλάβῃ τινά, οὗτος ἔχει ἀγωγὴν κατὰ τοῦ κυρίου περὶ ἀποζημιώσεως». Ἐρωτᾶται ἐνταῦθα: εἶναι ἤρα γε ἀναγκαῖον στοιχεῖον τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου τὸ νὰ βλάβῃ τετράποδον; Ὁχι, ἅπαντα ὁ νόμ. 4 πανδ. (9, 1) haec actio utilis competit, et si non quadrupes, sed aliud animal pauperiem fecit. Νόμ. 34 § 7 πανδ. (18, 1). Unger σ. 63 σημ. 21.

4) Ἐὰν ὁ νομοθέτης αὐτὸς ἀναφέρῃ ἐν τῷ νόμῳ τὸν νομικὸν λόγον, ἐφ' οὗ στηρίζεται, εὐκόλος εἶναι τότε ἡ κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου. Ἄλλως ὀφείλει ὁ ἐρμηνευτὴς δι' ἄλλων μέσων νὰ ζητήσῃ τὴν τοῦ νομικοῦ λόγου εὐρεσιν καὶ μόνον τότε νὰ ἐκτείνῃ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου εἰς ὅμοια θέματα, ὅταν μετὰ βεβαιότητος πεισθῇ ὅτι εὐρετὸν τὸν νομικὸν λόγον. Παράτηρητέον δὲ καὶ ταῦτα·

α') κατ' ἀναλογίαν συγχωρεῖται ἡ ἐφαρμογὴ νόμου τινὸς ἐπὶ θεμάτων περὶ ὧν οἱ νόμοι σιωπῶσιν. Ἐὰν λοιπὸν ὑπάρχῃ κανὼν τις νομικὸς καὶ προσέτι ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνος τούτου, αἱ ἐξαιρέσεις δὲν ἐφαρμόζονται εἰς τὰ μὴ ἐξηρημμένα θέματα, καθὼ ὑπαγόμενα εἰς τὸν κανόνα.

β') ἡ κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου ἀπαιτεῖ ταυτότητα τοῦ νομικοῦ λόγου, οὐχὶ ἀπλὴν ὁμοιότητα· ἵγουν πρέπει ὁ νομικὸς λόγος, ἐφ' οὗ ὁ νόμος στηρίζεται, νὰ ἀρμόζῃ καὶ ἐπὶ τοῦ θέματος, εἰς ὃ πρόκειται νὰ ἐπεκταθῇ ὁ νόμος.

γ') τὸ θέμα εἰς ὃ μέλλει νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ νόμος νὰ ᾖ ὅμοιον τῷ θέματι τῷ ὑπὸ τοῦ νόμου ὡςπρὶν προβλεπόμενον· ἵτοι νὰ φέρῃ καὶ αὐτὸ

λως χρησιμεύουσι, βοηθοῦσιν ὅμως ἰκανῶς εἰς τὴν τοῦ νομικοῦ λόγου εὕρεσιν.

Ἐκ τῶν ῥηθέντων συνάγεται ὅτι ἡ ἀναλογία διαφέρει τῆς διασταλτικῆς ἐρμηνείας⁶ καὶ δὲν συγχωρεῖται ἐπὶ τοῦ ἀνωμάλου δικαίου⁷ καὶ τῶν διορθωτικῶν

γος, ὅστις καὶ πνεῦμα τοῦ νόμου ἐνίοτε λέγεται, ὁ νομοθετικὸς λόγος (ratio legis), ἥτοι ὁ σκοπὸς ὃν διὰ τοῦ νόμου ἐπιδιώκει ὁ νομοθέτης, καὶ ἡ ἀφορμὴ τοῦ νόμου (occasio legis), τούτέστιν ἡ προκαλέσασα τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ νόμου ἱστορικὴ αἰτία. Πρὸς τὴν κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου δὲν χρησιμεύει οὔτε ὁ νομοθετικὸς λόγος οὔτε ἡ ἀφορμὴ τοῦ νόμου, διότι τὰ περιστατικὰ ταῦτά εἰσιν ἄσχετα ὅλως πρὸς τὴν ἰδέαν τὴν δικαιολογοῦσαν τὴν διαπλάτυνσιν τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου. Ὅταν ὅμως γινώσκῃ τις τὸν νομοθετικὸν λόγον καὶ τὴν ἀφορμὴν τοῦ νόμου, εὐκολύνεται πολὺ εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ νομικοῦ λόγου. Unger σ. 61 σημ. 12, σ. 62 σημ. 16.

6) Ἐπὶ τῆς διασταλτικῆς ἐρμηνείας δίδεται εἰς τὰς λέξεις τοῦ νόμου πλατυτέρα σημασία, διότι εὐρίσκεται ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ νόμου εἶναι εὐρυτέρα τῆς διὰ τῶν λέξεων ἐκπεφρασμένης· ἐνῶ ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς κατ' ἀναλογίαν εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ νομοθέτης ἐξέφρασε διὰ τοῦ νόμου ὅ,τι ἤθελε νὰ ἐκφράσῃ, ἀλλὰ πλατύνεται ἡ διάνοια τοῦ νομοθέτου ἕνεκα τοῦ νομικοῦ λογισμοῦ· ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἐπὶ τῆς διασταλτικῆς ἐρμηνείας πλατύνεται ἡ σημασία τῶν λέξεων, ἐνῶ ἐπὶ τῆς ἀναλογίας πλατύνεται τὸ διανόημα (Unger σ. 61 σημ. 8). Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμογὴ καὶ ἡ ἀντιδιαστολή (arg. a contratio) συμβαδίζουσι· διότι ἐν ἀμφοτέραις τὸ ἐρώτημα ἔχει οὕτως· κὼ νόμος πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ μόνον ἐν οἷς ἀναφέρει θέμασιν ἢ νὰ ἐπεκταθῇ καὶ πέραν αὐτῶν; ἡ μὲν ἀναλογία ἀπαντᾷ καὶ πέραν, ἡ δὲ ἀντιδιαστολή, μόνον· ὅρα καὶ σημ. 22 τοῦ § 10.

7) Νόμ. 14 πανθ. (1, 3). νόμ. 141 πρ. νόμ. 162 (50, 17)· quod contra rationem juris receptum est non est producendum ad consequentias· καὶ quae propter necessitatem recepta sunt, non debent in argumentum trahi. Π.χ. ἐξαίρεσις ὑπὲρ κληροδοτήματος ἀπελευθερώσεως δὲν ἐπεκτείνεται εἰς χρηματικὰς κληροδοσίας (νόμ. 23 § 3 βατ. 48, 4). Ὁ λόγος τούτου εἶναι ὅτι τὸ ἀνώμαλον, εἴτε ἐξαιρετικὸν δίκαιον, καθὼ τοιοῦτον δὲν δύναται νὰ ἔχῃ βᾶσιν γενικὴν τινα ἀρχὴν τοῦ δικαίου, ἀλλὰ στηρίζεται ἐπὶ λόγου εἰδικοῦ καὶ ἐξαιρετικοῦ, μὴ ἐπιδεχομένου παρέκτασιν· ὅταν ὅμως καὶ τοῦ ἐξαιρετικοῦ δικαίου ὁ νομικὸς λόγος εἶναι προφανῶς πλατύτερος τοῦ διατακτικοῦ τοῦ νόμου

σχέσεις τῶν προσώπων πρὸς ἀλλήλα, ἡ τέλος τὰ περὶ τὴν τύχην τῆς περιουσίας μετὰ θάνατον. Τιοιυτοτρόπως κατασκευάζεται τὸ ἀκόλουθον διάγραμμα·

Ἐμπράγματον δίκαιον,
ἐνοχικὸν δίκαιον,
οἰκογενειακὸν δίκαιον,
κληρονομικὸν δίκαιον.

Προτάσσεται δὲ πάντων τούτων ἡ διδασκαλία καὶ ἐξήγησις τῶν γενικῶν ἐκείνων ἀρχῶν, τῶν ἐπὶ πάντων τούτων τῶν δικαίων ὁμοίως ἐφαρμοζομένων καὶ ἀποτελουσῶν τὴν κοινὴν αὐτῶν βάσιν. Ἀπαρτίζουν δ' αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ τὸ καλούμενον **γενικὸν μέρος**. Ὡστε ἅπαντα τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου ἡ διδασκαλία ἀποτελεῖται ἐκ πέντε βιβλίων.

δὲν εἶναι λογικὸν νὰ μὴ ἐπεκταθῇ καὶ τούτου ἡ ἐφαρμογὴ (Winds. § 29 σημ. 3)· ἴδ. ἐν παρὰδ. ΑΠ 253 τοῦ 72.

8) Νόμ. 32 § 6 κώδ. (7, 62). Δηλαδή ὁ διορθωτικὸς νόμος δὲν δύναται κατ' ἀναλογίαν νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὰ μέρη τοῦ παλαιοῦ νόμου τὰ μὴ διορθούμενα. Mühlenbr. § 64 σημ. 10. Wächter σ. 69. Unger σ. 64 σημ. 24.

1) Δηλαδή ὡς βάσις πρὸς κατὰταξιν τῶν διατάξεων τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου ὀρθότερον εἶναι νὰ τίθενται αἱ ὑπ' αὐτοῦ ρυθμιζόμεναι σχέσεις καὶ οὐνὶ τὰ ἐκ τῶν σχέσεων τούτων πηγάζοντα δικαιώματα. ὡς γνω-

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΞ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΩΠΩΝ α)

§ 13. Πρόσωπον ἐν τῷ ἀστυκῷ δικαίῳ καλεῖται πᾶς ὁ ἔχων ἡ δυνάμενος ἔχειν δίκαια.¹ Κατὰ φυσικὸν δὲ λό-

α) Unus homo plures sustinet personas. Mühlenbr. § 176. Mac-keld. § 147. Σχετικοὶ νόμοι : νόμ. 3, 4 Π. (1, 7)· νόμ. 1 § 2 Π. (1, 10)· νόμ. 2 Π. (1, 14)· νόμ. 2 Π. (1, 18)· νόμ. 5 Π. (40, 2)· § 4, 5 Εἰς. (2, 18)· νόμ. 16 Π. (2, 4)· νόμ. 9 πρ. Π. (2, 15)· νόμ. 39 Π. (13, 7)· νόμ. 12 πρ. Π. (30 . . .)· νόμ. 26 Κώδ. (5, 37)· νόμ. 1 § 2 βας. (6, 2)· νόμ. 1 § 2 Π. (1, 10)· «καὶ παρ' ἐαυτῷ ὁ ὕπατος, ὁ μὴ ὦν ἐλάττων τῶν εἰκοσιν ἐνιαυτῶν, ἴδιον δοῦλον ἐλευθεροῦ». Νόμ. 2 βας. (6, 7)· «καὶ αὐτὸς (ὁ πραιτωρ) παρ' ἐαυτῷ αὐτεξούσιος παρὰ τοῦ πατρὸς γίνεται καὶ εἰς θέσιν δίδεται»· νόμ. 2 Π. (1, 14). «Sed etiam ipsum apud se eman cipari vel in adoptionem dari placet»· νόμ. 5 βας. (48, 2)· «ὁ ἄρχων δύναται παρ' ἐαυτῷ ἐλευθεροῦν τὸν ἴδιον δοῦλον». Νόμ. 5 Π. (40, 2). Νόμ. 3 Π. (1, 7)· «si consul vel praeses filiusfamilias sit, posse eum apud semetipsum vel eman cipari vel in adoptionem dari constat»· νόμ. 4 Π. αὐτ. «magistratum, apud quem legis actio est et emancipare filios suos et in adoptionem dare apud se posse Neratii seuteulia est». Νόμ. 2 Π. (1, 18)· «praeses apud se adoptare polest quem ad modum et eman cipare filium et manumittere servum».

1) Αἱ πολιτεῖαι συσταίνονται ἐξ ἀνθρώπων καὶ ἐὰν τοὺς ἀνθρώπους διατοῦτο πάντες οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐν πολιτείᾳ ζῶντες δικαίωμα ἔχουσι ν' ἀναγνωρισθῇ αὐτοῖς παρὰ τῆς νομοθεσίας ἡ ἱκανότης, ἣν παρὰ τοῦ Πλάστου ἔλαβον καθὼ ὄντα λογικά, νὰ ᾔναι κύριοι τῆς ἐαυτῶν θελήσεως· ἡ πολιτεία δὲ ἐξουσίαν ἔχει μόνον νὰ θέσῃ ἐν ἁρμονίᾳ τὰς διαφύρους τῶν ἀτόμων θελήσεις. Πρόσωπον λοιπὸν ἐν τῇ κοινωνίᾳ καλεῖται ἡ ἀνεγνωρισμένη παρὰ τοῦ νόμου θέλησις, προσωπικότης δὲ ἡ ἱκα-

γον ἔπρεπε πᾶς ἄνθρωπος ² καὶ μόνος ὁ ἄνθρωπος νὰ ᾖναι πρόσωπον· ἀλλ' αἱ νομοθεσίαι, διὰ λόγους κοινωνικούς, παρέτρεψαν τὴν φυσικὴν ταύτην ἐποψιν, ἀποδοῦσαι προσωπικότητα, ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ εἰς ἕτερα ὄντα. Ἐντεῦθεν ἡ διαίρεσις τῶν προσώπων εἰς φυσικὰ καὶ νομικά.³

Α') Περὶ φυσικῶν προσώπων.

α') τίνα εἰσίν.

§ 14. Ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τινα τρόπον ἀπὸ τῆς συλλήψεως αὐτοῦ ἀρχομένη, ¹ τελειοῦται

νότης τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἄλλου προσώπου τοῦ νὰ ᾖναι ὑποκειμενον δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων· διατοῦτο ἔλεγον οἱ Ῥωμαῖοι περὶ τῶν δούλων ὅτι δὲν ἔχουσι πρόσωπον (personam non habent)· πρὸς καὶ νόμ. 9 πρ. πανδ. (2, 14). Arndts § 24.

2) Κατὰ τὰς νομοθεσίας πάντων τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν πᾶς ἄνθρωπος ἔχει προσωπικότητα, διότι πᾶσαι αὗται ἀπαγορεύουσι τὴν δουλείαν (Συντάγ. 13)· ὁ δὲ αὐστρ. κῶδ. (§ 16) ἀνακηρύσσει ρητῶς τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου. Unger σ. 253 σημ. 2.

Αἱ παλαιότεραι νομοθεσίαι, ἐν αἷς καὶ ἡ Ῥωμαϊκὴ, ἀνεγνώριζον τὴν δουλείαν· ὥστε κατ' αὐτὰς νόμῳ οὐ πᾶς ἄνθρωπος πρόσωπον· νόμ. 22 πρ. νόμ. 32 πανδ. (50, 17), ὁ δὲ Ἀριστοτέλης (ἠθικ. Νικομ. Θ' σ. 190) καλεῖ τοὺς δούλους ὄργανα ἑμψυχα. Λέγει ὁμοῦς «νόμῳ τὸν μὲν δούλον εἶναι, τὸν δὲ ἐλεύθερον, φύσει δ' οὐδὲν διαφέρειν· διόπερ οὐδὲ δίκαιον· βίαιον γάρ» (ἦρ. καὶ νόμ. 32 Βασ. 2, 3).

3) Ὁ ἄνθρωπος καλεῖται φυσικὸν πρόσωπον, πᾶν δὲ ἄλλο πρόσωπον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἄνθρωπος, καλεῖται νομικὸν πρόσωπον, δηλαδή ὑπὸ τοῦ νόμου κατεσκευασμένον. Τινὲς μεταχειρίζονται καὶ τὴν μὴ κατάλληλον ἐκφρασιν ἠθικὸν πρόσωπον.

1) Τὸ ἔμβρυον, πρὶν ἢ ἐξέλθῃ τῆς μητρικῆς γαστροῦ, εἶναι προσωπικότης οὕτω μὲν καταρτισθεῖσα, μέλλουσα ὁμοῦς κατὰ φυσικὴν προσδοκίαν νὰ καταρτισθῇ· διατοῦτο ὁ νόμος κήδεται καὶ τῶν μελλογενήτων, ἥτοι τῶν συνειλημμένων καὶ ἐν τῇ μητρικῇ κοιλίᾳ ἔτι διατελούντων. Δηλαδή ὑπάρχουσι α') διατάξεις ἐξασφαλιστικαὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς γεννήσεως τοῦ ἐμβρύου· οὕτω π. χ. τιμωρεῖται ποινικῶς ἡ ἄμβλωσις (παιν. νόμ. 306) καὶ ἀπαγορεύεται ὁ πόρ τῆς ἔγκυωνός τοῦ ἐμβρύου

καὶ αὐθύπαρκτος καθίσταται διὰ τοῦ τοκετοῦ, ἥτοι τῆς ἀποχωρίσεως ἀπὸ τῆς μητρικῆς κοιλίας. Ἀπαιτεῖται δηλαδὴ ν' ἀποχωρισθῇ ² τὸ ἔμβρυον ἀπὸ τῆς μητρικῆς κοιλίας ἐντελῶς, ³ νὰ ζῇ μετὰ τὴν ἀποχώρισιν ⁴ καὶ νὰ ἔχῃ

ἐνταφιασμὸς γυναικὸς ἐγκύου ὡς καὶ ἡ πρὸ τοῦ τοκετοῦ ἐκτέλειαι κατ' αὐτῆς κεφαλικῆς ποινῆς (νόμ. 2 πανδ. 11, 8· νόμ. 3 πανδ. 48, 19 ποιν. νόμ. 6)· προσέτι λαμβάνει προσωρινῶς ἡ μήτηρ τὴν νομὴν τῆς εἰς τὸ ἔμβρυον ἐπαχθείσης κληρονομίας καὶ πορίζεται ἐξ αὐτῆς τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα (τροφὴν, ἐνδυμασίαν, οἴκησιν)· β') διατάξεις, καθ' ἃς ὁ γεννηθισμένος, προκειμένου περὶ ὠφελείας αὐτοῦ, λογίζεται ὡς γεννηθείς· οὕτω ὁ διαθέτης ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς τέκνα αὐτοῦ· ὡσαύτως οἱ μετὰ τὸν μελλογέννητον καλούμενοι εἰς κληρονομίαν δὲν λαμβάνουσιν αὐτὴν ἀπὸ τοῦδε, οἱ δὲ μετ' αὐτοῦ λαμβάνουσι μέρος μόνον (νόμ. 7, 26 πανδ. 1, 5· νόμ. 7 πανδ. 34, 5· νόμ. 3 πανδ. 5, 4)· αἱ διατάξεις ὅμως αὗται κεῖνται ὑπὲρ τοῦ μελλογεννήτου (οὐχὶ ὑπὲρ τρίτων· νόμ. 9 § 1 πανδ. 35, 2· νόμ. 1 § 1 πανδ. 25, 4· νόμ. 231 πανδ. 50, 16) καὶ ἐφαρμόζονται ἐὰν πράγματι γεννηθῇ. Winds. § 52 σημ. 5. Unger § 26 σημ. 17.

2) Ἀδιάφορος διὰ τὸ τέκνον εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἀποχωρίσεως, ἂν δηλ. ἐγένετο φυσικῶς ἢ βοηθεῖα χειρουργικῆς ἐργασίας (νόμ. 12 πρ. 28, 2· *natum accipe etsi exsecto ventre editus sit*· νόμ. 6 πρ. πανδ. 5, 2· νόμ. 1 § 5 πανδ. 38, 17). Ἀμφιβάλλεται ἂν τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ὅταν πρόκηται περὶ ζητημάτων, τὴν μητέρα ὁρώντων (νόμ. 132 § 1· νόμ. 141 πανδ. 50, 16). Σαβιν. Β' 7 σημ. ε'.

3) Τοῦτο προκύπτει ἄρκούντως ἐκ τῆς τοῦ νόμ. 3 κωδ. (6, 29) περικοπῆς *si vivus perfecte natus est, licet illico postquam in terram cecidit vel in manibus opstetricis decessit.... si vivus ad orbem totus processit* ὥστε δὲν ἄρκει, ὡς φρονεῖ ὁ Sintenis (Α', 93 σημ. 4), ἡ τῆς κεφαλῆς μόνον ἔξοδος, ἀλλὰ πάλιν δὲν ἀπαιτεῖται νὰ προδῶσιν αἱ τοῦ τοκετοῦ ἐργασίαι μέχρι τῆς ὀμφαλοτομίας· πρβ. Vanger. § 32. Arndts § 25 σημ. 2. Unger σ. 232 σημ. 5.

4) Ἵνα τὸ ἔμβρυον ἔχῃ ἅπαντα τὰ δίκαια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ προσώπου ἄρκει νὰ μὴ ἀποθάνῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τοκετοῦ (νόμ. 2, 3, κώδ. 6, 29· νόμ. 129 πανδ. 50, 16), ἀλλὰ νὰ τεχθῇ ζῶν (ἄρθρ. 11 τοῦ ἀστ. νόμου)· εἶναι δὲ ἀδιάφορον ὅτι ἅμα τῷ πεσεῖν ἐν τῷ ἐδάφει ἢ ἐν ταῖς χερσὶ τῆς μαίας ἐκελεύτησε (Βασ. 35, 8· τεμ. 34). Ἐν ἀμφιβολίᾳ δὲ ἂν τις ἐτέχθῃ ζῶν ἢ νεκρός, ὁ νόμος (ὡς καὶ ὁ αὐστρια-

μορφήν ἀνθρωπίνην. ⁵

Τὸ πέρας τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶν ὁ θάνατος. ⁶ Τὸ γεγονὸς δὲ ἂν ἀνθρωπὸς τις ζῇ ἢ ἀπέθανεν, ὡς καὶ ὁ χρόνος τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀποδεικνύει ὁ ἐντεῦθεν παράγων δικαιώματα, ὡς γίνεται καὶ ἐπὶ παντὸς ἐτέρου περιστατικοῦ. ⁷ μόνον δ' ἐπὶ συγγενῶν τῆς εὐθείας

κὸς § 23. Unger σ. 232) τεκμαίρεται τὸ πρῶτον ἐπομένως τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως ἐπικεῖται τῷ ἰσχυριζομένῳ τὴν νεκρότητα.

Κατὰ τὴν ὀρθότεραν γνώμην, ἣν καὶ ὁ ἐγχώριος νομοθέτης ἠκολούθησε, τὸ τεχθὲν δὲν ἀπαιτεῖται νὰ ᾖ βιώσιμον, ἤγουν ἐν καταστάσει τοῦ νὰ παρεκτείνῃ ἐπὶ τινα χρόνον τὸν βίον αὐτοῦ· ὁ γὰρ νόμος ἀπαιτεῖ τὸ βιώσιμον (ἄρθρ. 725, 906 κώδ.). Πρὸς. περὶ τοῦ ζητήμ. Σαβιν. Β', 285.

5) Τὸ τέρας δηλαδὴ δὲν ἔχει προσωπικότητα· (νόμ. 3 κώδ. 6, 29). Ἀλλὰ πότε τὸ ὑπὸ τίνος γυναικὸς τεχθὲν πλάσμα πρέπει νὰ ὀνομασθῇ τέρας, καὶ πότε ἀνθρωπὸς; Αἱ πηγαὶ λέγουσιν ὅτι δὲ πρέπει νὰ ᾖ τὸ τεχθὲν *mostrum* ἢ *prodigium*. «Μόστροσον, κατὰ τὸν σχολιαστήν (Βασ. 46, 1 τεμ. 11), ἐστὶ τὸ ἔχον ἀνθρώπου καὶ ἐτέρου ζώου συγκεκραμένην μορφήν· ὡς ἐνθα τίττεται παιδίον κέρατα ἔχον· προδιγίσσαν δὲ ἐστὶ τὸ κατὰ μηδὲν ἐν τῇ οἰκείᾳ μορφῇ τύπον σῶζον τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς· τυχὸν γὰρ ἐτέχθη κυνὸς ἢ χοίρου τύπον ἐπέχον». Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι δὲν ἀρκεῖ πᾶσα ἀπόκλισις ἢ παραδρομὴ τῆς φύσεως ἵνα καταστήσῃ τὸν ἀνθρωπον τέρας (π. χ. ἔχει πλείοτερα ἢ ὀλιγώτερα μέλη, ἰδίως δακτύλους· νόμ. 14 πανδ. 1, 5· νόμ. 12 § 1 πανδ. 28, 2), οὔτε πάλιν μόνῃ ἡ ἀνθρωπίνη κεφαλὴ νὰ καταστήσῃ τὸ τέρας ἀνθρωπον (ὁ Σαβιν. διδάσκει τοῦτο ἐξ ἀναλογίας τοῦ νόμου. 44 πρ. πανδ. 11, 7)· ὥστε ὀρθότερον εἶναι νὰ λύηται τὸ ζήτημα ἐκάστοτε τῇ κρίσει τῶν ἰατρῶν. Sintenis § 13 σημ. 9. Unger σ. 233 σημ. 11. Förster § 19 σημ. 8.

6) Νόμ. 63 § 10 πανδ. (17, 2) *intereunt homines... morte*. Ἀλλ' ὁ νόμος καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ ἀνθρώπου προστατεύει πῶς· νόμ. 1 § 4 πανδ. (47, 10)· ποιν. νόμ. ἄρθρ. 472, 573, 635. Unger σ. 235 σημ. 1.

7) Ἐνίοτε ἔχει ἐπιρροὴν τὸ περιστατικὸν ὅτε μὲν τοῦ θανάτου τινὸς (ἤγουν ὅτι ἀπέθανε· π. χ. ἐπὶ τῆς περὶ κληρονομίας ἀγωγῆς ἢ προκειμένου νὰ ἔλθῃ εἰς δεῦτερον γάμον ὁ ἕτερος τῶν συζύγων· Glück Comment. Ζ', 493. Neap. 117 κεφ. ια'), ὅτε δὲ τῆς ζωῆς αὐτοῦ (δηλαδὴ ὅτι ζῇ. Π. γ. ὅταν προσβάλληται τὸ κύρος γάμου τινὸς ἐπὶ τῷ

γραμμῆς ἐν κοινῇ συμφορᾷ συναποθανόντων⁸ ὑπάρχει νόμιμον τεκμήριον ὅτι τὸ μὲν ἔφηβον τέκνον ἀπέθανε μετὰ τὸν γονέα, τὸ δὲ ἄνηβον πρὸ αὐτοῦ· ὃ ἂν δὲ οἱ συναποθανόντες δὲν ἦναι συγγενεῖς τῆς εὐθείας γραμμῆς ἢ δὲν

λόγῳ ὅτι ἐτελέσθη ζῶντος τοῦ πρώτου συζύγου) καὶ τελευταῖον τοῦ χρόνου τοῦ θανάτου (δηληδὴ πότε τις ἀπέθανε). Τὰ περιστατικὰ ταῦτα ἀμφισβητούμενα ἐπὶ δικαστηρίου, ἀποδεικνύονται ὑπὸ τοῦ ἐπικαλουμένου αὐτὰ κατὰ τοὺς γενικοὺς περὶ τοῦ βάρους τῆς ἀποδείξεως κανόνας. Τεκμήριον τι νόμιμον, τροποποιεῖν τὰ περὶ τούτου, δὲν δύναται ἐν γένει· νὰ ὑποστηρίχθῃ. Kierulff σ. 89.

8) Ἐπὶ συναποθανόντων, εἴτε συγγενεῖς εἰσιν οὗτοι· εἴτε μὴ, παρίσταται σπουδαῖον ἐνίστα τὸ περιστατικόν, τίς τούτων ἀπέθανε πρότερος. Π. γ. ὁ εἰς κληρονομεῖ τὸν ἄλλον (συναποθνήσκουσι πατὴρ καὶ τέκνον μονογενεῖς ἔχον μητέρα· ἂν ἀπέθανε τὸ τέκνον πρότερον, κληρονομοῦσι τὸν πατέρα οἱ ἄλλοι συγγενεῖς αὐτοῦ· ἂν ἀπέθανεν ὁ πατὴρ πρότερον, κληρονομεῖ τούτον διὰ τοῦ τέκνου ἢ συζυγος) ἢ δικαιοπραξίας τινὸς (ὡφελεῖς αἰτία θανάτου) τ' ἀποτελέσματα ἐξήρηται ἐκ τοῦ προτέρου θανάτου τοῦ ἐτέρου τούτων.

9) Νόμ. 9 § 4, 1^ο νόμ. 22, 23 πανδ. (34, 5)^ο νόμ. 26 πρ πανδ. (23, 4)^ο νόμ. 24 πρ. βασι. (29, 5). Ἀρμεν. Δ', θ'. Σύνοψ. μικ. Μ. § 36. Τὸ τεκμήριον τοῦτο εἶναι τεκμήριον juris ἀπλοῦν, ἐπιδεχόμενον δηλαδὴ ἀνταπόδειξιν (. . . nisi contrarium approbetur λέγεται ἐν τῷ νόμ. 9 § 4) καὶ ἐφαρμόζεται (οὐχὶ ὅμως ἐπὶ παντός θέματος νόμ. 17 § 7 πανδ. 36, 1), κατὰ τὴν ἐπικρατούσαν γνώμην, ἐπὶ θανάτου συγγενῶν τῆς εὐθείας γραμμῆς ἐκ τοῦ αὐτοῦ συμβεβηκότος προελθόντος. Ἀλλὰ τὰς πραγματικὰς βάσεις τοῦ τεκμηρίου τούτου δύναται βεβαίως ὁ δικαστὴς νὰ μεταχειρισθῇ ὡς βάσεις δικαστικοῦ τεκμηρίου καὶ πέραν τῶν θεμάτων τοῦ νόμου, ἥτοι ἐπὶ θανάτου ἄλλων συγγενῶν ἢ μὴ συγγενῶν, ἢ ἐπὶ θανάτου μὴ προελθόντος ἐκ τοῦ αὐτοῦ γεγονότος. Οἱ νόμοι ἀναφέρουσιν ὡς συμβεβηκὸς τὸν θάνατον ἐπενεχόν, ναυάγιον· ἀλλ' εὐλόγως παρεκτείνεται ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ τεκμηρίου καὶ εἰς ἐμπρημούς, οἰκιῶν καταπτώσεις καὶ μάχας (νόμ. 17 § 7 πανδ. 36, 1 νόμ. 32 § 14 πανδ. 24, 1)· εἰς ἐπιδημικὰς νόσους (λοιμὸν, χολέραν;) μᾶλλον ὅχι· (πρὸς περὶ τοῦ τεκμηρίου τούτου Unger § 33 σημ. 2. Winds. § 53 σημ. 5. Mühlen. ἐν τῷ ἀρχ. τῆς ἀστ. πράξεως Δ', 391). Καὶ ὁ γὰρ νόμ. (ἐν ἀρθρ. 720—22) καθιεροῖ τεκμήριον περὶ τῶν συναποθνήσκόντων· ἀλλὰ κατ' ἄλλας βάσεις καὶ ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἀμοι-

απέθανον ἐν κοινήν σωμαθρά, ὁ νόμος τεκμαίρεται συγχρό-
νον θάνατον. 10

Περὶ ἀφάντων, ἤτοι ἀνθρώπων περὶ ὧν ἄγνωστόν ἐστι
ποῦ εὐρίσκονται καὶ ἂν ζῶσιν ἢ ἀπέθανον, οὐδὲν ὀρίζεται
ἐν τῷ ῥώμ. δικαίῳ· ἀλλ' αἱ νεώτεραι νομοθεσίαι, ἰδίως ἡ
γαλλικὴ καὶ μετ' αὐτὴν ἡ ἰταλική, ἀκριβῶς τὰ περὶ αὐ-
τῶν διετύπωσαν. 11

β') προσωπικὴ κατὰστασις.

§ 15. Τὸ ῥώμ. δίκαιον διακρίνει τρεῖς καταστάσεις τοῦ

10) Ἐπαναγ. ιγ' § 25. Σύνοψ. μικ. σ. 154. Νόμ. 9 πρ. § 3' νόμ.
16—18 πανθ. (34, 5) νόμ. 32 § 14 πανθ. (24, 1) νόμ. 20 (39, 6)
νόμ. 34 (36, 1). Διατιοῦτο ἐὰν δύο τινὲς δωρήσωνται ἀλλήλοις αἰτίᾳ
θανάτου, ἢ ἄνθρωπος καὶ γυνὴ δωρήσωνται ἀλλήλοις καὶ τελευτήσωσιν ἅμα,
ἢ δωρεὰ ἰσχύει καὶ λαμβάνει αὐτὴν ὁ τοῦ δωρολήπτου κληρονόμος·
ἐπειδὴ, λέγει ὁ νόμος, μηδεὶς ἐπέζησεν ἄρα συγχρόνως ἀμφοτέρω ἀπέ-
θανον. Ὡστε ὁ ἰσχυριζόμενος ὅτι τῶν συναποθανόντων τις ἀπέθανε πρό-
τερος ἢ ὅτι ἐπέζησε τῷ ἑτέρῳ, ὀφείλει αὐτὸς ν' ἀποδείξῃ τοῦτο.

11) Ὁ ἄφαντος οὔτε ὡς ζῶν οὔτε ὡς ἀποθανὼν δύναται μετὰ θετι-
κότητος νὰ λογισθῇ· ἐνδεχόμενον νὰ ζῇ, ἀλλ' ἐνδεχόμενον καὶ ν' ἀπέ-
θανε. Τὴν περὶ ἀφάντων δὲ νομοθέτησιν προσεκάλεσε τὸ περιστατικὸν
τοῦτο μὲν ὅτι ὁ ἄφαντος συνήθως ἔχει περιουσίαν, ἔχει τέκνα ἀνήλικα,
ἔχει σύζυγον· ἡ τύχη δὲ πάντων τούτων εἶναι διάφορος ἂν ὁ ἄφαντος
ζῇ, καὶ διάφορος ἂν ἀπέθανε· τοῦτο δὲ ὅτι ἡ κατάστασις αὐτῆς τῆς ἀβε-
βαιότητος δύναται ἐπὶ μακρὸν χρόνον νὰ παραταθῇ.

Τινὲς νομοθεσίαι, στηριζόμεναι εἰς τὸν ψαλμὸν πθ' ἢ ψν' (ατὰ ἔτη
ἡμῶν ὥσπερ ἀράχνη ἐμελέτων· αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν ἑαυτοῖς
ἐβδομήκοντα ἔτη . . . καὶ τὸ πλεῖον κόπος καὶ πόνος· καὶ κατὰ τὸν
Σόλωνα, Διογ. Λαέρτ. Α', β', 54· ὁρος ἀνθρωπίνου βίου ἔτη ἐβδομή-
κοντα), εἰσήγαγον τὸ τεκμήριον, ὅτι ὁ συμπληρώσας τὸ 70 ἔτος τῆς
ἡλικίας αὐτοῦ ἄφαντος, λογίζεται ἀποθανὼν· ἐπομένως μετὰ προηγου-
μένην ἐξακρίθωσιν τῆς ἀφανείας κηρύσσεται ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ὡς
νεκρὸς καὶ ἐπέρχονται πᾶσαι αἱ νομικαὶ συνέπειαι, αἵτινες καὶ ἐπὶ τῶν
ἀλλήλως ἀποθανόντων (Vanger. § 33 σημ. 1. Arndts § 26). Ἀλλ' ὁ
γαλλικὸς νόμος, καθ' ὃν συνετάχθη καὶ τὸ ἑλλήν. νομοσχέδιον, ὀρθοτέ-
ραν ἔθηκε βῆσιν· οὔτε τὴν ζωὴν τοῦ ἀφάντου. οὔτε τὸν θάνατον τεκμαί-
ρουν.

ἀνθρώπου, ἐπιρροὴν εἰς τὴν δικανικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα ¹ ἐχούσας, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν πολιτείαν καὶ τὴν οἰκογένειαν· δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι εἰσι κατ' αὐτὸ *liberi* καὶ *servi*, *cives* καὶ *peregrini*, *sui juris* καὶ *alieni juris*, ² ἡ δὲ ἀπὸ τῆς κρείττονος εἰς τὴν χείρονα κατάστασιν μετὰπτωσις καλεῖται **μειώσεις κεφαλῆς** (ἐναλλαγὴ καταστάσεως) ³ καὶ ἐπέρχεται διὰ τῆς ἀπωλείας εἴτε τῆς ἐλευθερίας, εἴτε τῆς πολιτείας, εἴτε τῆς οἰκογενείας. ⁴ Αἱ δύο

ρεται (ἄρθρ. 112—138. Ἑλλήν. νομοσχ. 95—122)· διακρίνει δὲ ἀπλῶς τρία χρονικά διαστήματα ὡς ἔχοντα ἐπιρροὴν καὶ ἐκ τῆς ἀφανείας νομικά ἀποτελέσματα φέροντα, τὸ τῆς ἀβελαιώτου (εἰκαζομένης) ἀφανείας, τὸ τῆς (δικαστικῶς) κεκηρυγμένης ἀφανείας καὶ τὸ τῆς δυσμαχήτου ἀφανείας· κατ' αὐτὰ δὲ ὀρίζει καὶ τὰ τῆς ἀφανείας ἔννομα ἀποτελέσματα, ἐκ μικρῶν ἀρχόμενος καὶ αὐξητικῶς προχωρῶν, οὐχὶ ὅμως ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἐξισώσῃ ταῦτα τοῖς διὰ τοῦ πραγματικοῦ θανάτου ἐπερχομένοις. Περί τὴν διαρρύθμισιν ταύτην ἔσχε πῶς ἐπιρροὴν καὶ ἡ διάταξις τοῦ βῶμ. δικαίου ὅτι τὰ ἑκατὸν ἔτη *finis vitae longaevi hominis sunt*· νόμ. 56 πανδ. (7, 1)· νόμ. 8 πανδ. (33, 2)· νόμ. 23 πρ. 51 κώδ. (1, 2).

1) Δικανικὴν ἱκανότητα λέγω τὴν ἱκανότητα τοῦ ἀνθρώπου περὶ τὸ ἔχειν δίκαια, περὶ τὸ εἶναι ὑποκείμενον δίκαιον. Ἡ δικανικὴ ἱκανότης εἶναι ἀναγκαῖα συνέπεια τῆς προσωπικότητος. Ἐπειδὴ τὴν σήμερον πᾶς ἄνθρωπος ἔχει προσωπικότητα, ἔπεται ὅτι ἔχει καὶ δικανικὴν ἱκανότητα, ἧγουν δύναται νὰ γενῇ ὑποκείμενον ἐνδίκων σχέσεων.

2) Θεόφ. Α', γ'—η'. Μεταξὺ τῶν ἐλευθέρων διαφορά ὑπῆρχεν ἡ τῶν εὐγενῶν καὶ ἀπελευθέρων· οὗτοί εἰσιν οἱ ἐκ δούλων ἐλευθεροὶ γενόμενοι.

3) Ὑπὸ τῶν πηγῶν λέγεται *capitis diminutio*. Ἡ κεφαλὴ, ὡς τὸ οὐσιωδέστερον μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, σημαίνει ἐντεῦθα πρόσωπον· § 4 εἰσηγ. (1, 16)· *servus autem manumissus capite non minuitur, quia nullum caput habuit*, ἥ (κατὰ τὸν νόμ. 3 § 1 πανδ. 4, 5) *quia servile caput nullum jus habet, ideo nec minui potest*.

Μειώσεις δὲ κεφαλῆς ἔστιν ἐναλλαγὴ τῆς καταστάσεως, ἧγουν τῆς δικανικῆς θέσεως, ἣν κατέχει κατὰ τὸ δίκαιον ὁ ἄνθρωπος· νόμ. 1 πανδ. (4, 5). πρ. εἰσηγ. (1, 16).

4) Διαποῦτο ὑπῆρχον τρία εἶδη μειώσεως κεφαλῆς (νόμ. 19 βασ. 56, 2 καὶ σχόλ. ὑπὸ τὸν νόμ. 39 βασ. 16, 8. Τρεῖς εἰσι καταστάσεις ἐναλλαγαί. μενάλ. μέστ. ἐλαγίστη· τοῖα γὰρ εἰσιν ἅπερ ἔχουσιν ἐλευ-

πρῶται μειώσεις τῆς κεφαλῆς ἐξέλιπον ἐντελῶς τὴν σήμερον, ὡς μὴ ὑπαρχούσης δουλείας καὶ καταργηθείσης ἐν τῷ ἀστυκῷ δικαίῳ πάσης σχεδὸν μεταξύ ἀστῶν καὶ ξένων⁵ διαφορᾶς περὶ τὴν δικανικὴν ἱκανότητα· τῶν ὑπε-

θερίαν, πολιτείαν, συγγένειαν νόμ. 11 πανδ. 4, 5). Ἡ μὲν τῆς ἐλευθερίας ἀπώλεια ἐπέφερε μεγάλην κεφαλῆς μείωσιν, ἡ δὲ τῆς πολιτείας, μέσση καὶ ἡ τῆς οἰκογενείας ἐλαχίστην § 1—3 εἰσηγ. (1, 16) νόμ. 4 § 10 πανδ. (38, 10). Ἀνάλογον τῆς μεγίστης ἐναλλαγῆς τῆς καταστάσεως εἶναι ὁ πολιτικὸς θάνατος τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν, ὃν καὶ ὁ ἡμέτερος ποινικὸς νόμος εἶχε καθιερώσει ἐπὶ τῶν εἰς θάνατον ἢ ἰσόθια δεσμὰ καταδικασμένων (ἄρθρ. 5, 7)· ἀλλὰ κατήργησεν αὐτόν, καὶ εὐλόγως τὸ ἀπὸ 31 ὁκτωβρ. 1862 ψήφισμα τῆς τότε προσωρ. κυβερν. πρῶ. Καλλιγ. Α' 280. Παπαρρηγ. Γεν. ἀρχ. Α' 201.

Ἐλαχίστην μείωσιν κεφαλῆς ὑφίσταται α') ὁ αὐτεξούσιος, ὁ δι' υἱοθεσίας ἢ νομιμοποιήσεως ὑποβληθεὶς εἰς πατρικὴν ἐξουσίαν, ὁμοίως τὰ ὑπεξούσια τοῦτου τέκνα· β') ὁ ὑπεξούσιος, ὁ χειραφετηθεὶς ἢ δι' υἱοθεσίας πλήρους εἰς ἄλλου πατρικὴν ἐξουσίαν μετατεθείς § 3 εἰσηγ. (1, 16) νόμ. 2 § 2 νόμ. 3 πρ. § 1 πανδ. (4, 5) νόμ. 10, 11 πανδ. (8, 48). Arndts § 28 σημ. 2. Πλείονα περὶ τῆς μειώσεως ταύτης ἐπιθ. παρὰ Σαβίν. Β' 478.

5) Πῶς ἀποκτᾷ τις τὴν ιδιότητα τοῦ πολίτου Ἕλληνας, καὶ πότε ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως τῆς ιδιότητος ταύτης εἶναι ξένος, ὀρίζουσι τὰ ἄρθρα 9—12 τοῦ ἀστ. νόμου, ὧν εἰδικωτέρα ἀνάπτυξις καὶ ἐξηγήσις ἀνήκει εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ δημοσίου δικαίου (Unger σ. 291 σημ. 1)· διότι κατὰ τὸ 13 ἄρθρ. τοῦ ἰδίου νόμου ὁ ἀλλοδαπὸς ἀπολαύει ἐν Ἑλλάδι πάντων τῶν ἀστυκῶν δικαιωμάτων, ἐξηρημένων τῶν ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς ἡμεδαποὺς διδομένων· τὰ ἀποκλειστικὰ δὲ ταῦτα δικάϊα εἰσὶν ἀσήμαντα· δηλαδὴ αἱ ἀλλοδαποὶ ἐνάγοντες ἡμεδαπὸν ὑποχρεοῦνται εἰς ἀσφάλειαν ὑπόκεινται κατὰ γενικὸν κανόνα εἰς προσωπικὴν κράτησιν (πολ. 78, 999 § 2)· δὲν δύνανται ἀπεριορίστως νὰ γείνωσιν ἰδιοκτητῆς ἢ ναῦται ἑλλήν. πλοίου (ἄρθρ. 4, 5 τοῦ περὶ ἐμπορ. ναυτιλίας διατάγ. τῆς 15 νοεμβρίου 1836)· εἰσὶν ἀνίκανοι νὰ μαρτυρῶσιν ἐν συμβολαίοις (ὄργ. 179), νὰ ἐκλεχθῶσι διαιτηταὶ (πολ. 112), νὰ ἐπιτροπεύωσι (νόμ. Ἐπ. 50, ε')· στεροῦνται τοῦ εὐεργετήματος τῆς τῶν ὑπαρχόντων ἐκστάσεως (πολ. 668) καὶ τοῦ τῶν πενήτων (πολ. 220 § 1)· ἐμὸν ἔγχειρ. § 63, 280, 205 σημ. 13 § 157, 152. Ὡστε πρὸς τὸ ἀστυκὸν δικαίον ἢ διόχοις μετὰ τῶν ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδα-

ζουσίων ὅμως ἡ ἱκανότης διατελεῖ καὶ τὴν σήμερον κατὰ τι περιωρισμένη ὑπὲρ τοῦ πατρός· ⁶ πλὴν τῆς ἐλαχίστης μειώσεως (cap. dem. maxima) ἐξέλιπον σχεδὸν πάντα τὰ ἀποτελέσματα. ⁷

γ') τιμή.

§ 16. Ἡ τιμή, ἥτοι ἡ ἀποδιδομένη τῷ ἀνθρώπῳ κοινωνικὴ ἀξία καὶ ὑπόληψις, ¹ κατὰ πολλὰς ἐπόψεις σπουδαία παλαιότερον παρὰ Ῥωμαίοις, μικρὰν ἔχει τὴν σήμερον ἐν τῷ ἰδιωτικῷ δικαίῳ σημασίαν· διότι ἡ ἔλλειψις αὐτῆς, ἥγουν ἡ ἀτιμία, οὔσα ὅτε μὲν συνέπεια τῆς τοῦ κοινοῦ κατακρίσεως, ἄλλοτε δὲ τοῦ νόμου ἢ τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως, ² ταῦτα μόνον τὰ ἐπιβλαβῆ ἀποτελέσματα

Κατὰ τὸ ρώμ. δίκαιον οἱ ξένοι ἦσαν ἱκανοὶ τοῦ συνάπτειν ἐννόμους σχέσεις κατὰ τὸ διεθνὲς ἀστυκὸν δίκαιον· ἀνίκανοι τοῦ συνάπτειν τοιαύτας κατὰ τὸ ἀστυκὸν ρώμ. δίκαιον (jus civile). Winds. § 55 σημ. 5.

6) Τὰ περὶ τούτου ἐξηγηθήσονται ἐν τῷ περὶ πατρικῆς ἐξουσίας κεφαλαίῳ.

7) Ἡ ἐλαχίστη μείωσις εἶχε σπουδαῖα κατὰ τὸ παλαιότερον δίκαιον ἀποτελέσματα· ἀπεσβέννυε δηλαδὴ τὰ χρέη τοῦ ὑποστάντος αὐτὴν· κατῆργεῖ τὰς ἀνηκούσας αὐτῷ προσωπικὰς δουλείας καὶ τὴν πολιτικὴν συγγένειαν (agnatio) διέλυεν· ἀλλὰ νεώτεροι νόμοι (νόμ. 2 § 1 πανδ. 4, 5· νόμ. 16 κώδ. 3, 33) ἀνῆρσαν τὰ δύο πρῶτα ἀποτελέσματα· τὸ τελευταῖον διέμεινε μὲν, πλὴν ἄνευ σημασίας, δυνάμει τῆς Νεαρῶς 118. Arndts § 28 σημ. 4.

1) Νόμ. 5 § 1 πανδ. (50, 13)· existimatio est dignitatis illasae status legibus ac moribus comprobatus Ἡ τιμὴ λοιπὸν εἶναι ἡ ἀγαθὴ κρίσις τοῦ κοινοῦ περὶ τινος ἀνθρώπου σχηματιζομένη ἐκ τῶν περὶ τοῦ πρόποντος ἰδεῶν ἐκάστου ἔθνους, διατοῦτο κατὰ ἔθνη ἡ ἐποχὰς ἐνίοτε διάφορος. Τὸ ἀντίθετον τῆς τιμῆς ἀποτελεῖ ἡ ἀτιμία, ἥγουν ἡ κακὴ κρίσις τοῦ κοινοῦ ἢ τοῦ νόμου περὶ τῆς ἀξίας τινός· ἡ πρώτη ὑπὸ τῶν συγγραφέων infamia facti καλουμένη, ἔχει αἰτίαν τὸν ἀπρεπῆ βίον τοῦ ἀνθρώπου· ἡ δευτέρα, ἣν οἱ συγγραφεῖς infamiam juris ὀνομάζουσι, πηγάζει ἐκ τοῦ νόμου.

2) Ἡ ἐκ τοῦ νόμου πηγάζουσα κατὰ τὸ ρώμ. δίκαιον ἀτιμία ὀρίζεται παρ' αὐτοῦ ὡς ἄμεσος συνέπεια εἴτε περιστατικοῦ τινος εἴτε καταδικασ

φέρει κατὰ τὴν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν. ³

στικῆς ἀποφάσεως· ἡ πρώτη καλεῖται, *infamia juris immediata*, ἡ δευτέρα *infamia juris mediata*. Ἄτιμοι τῆς πρώτης κατηγορίας εἰσὶ κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον :

α') τοῦ ἐπαγγέλματος ἔνεκεν, οἱ μισθούμενοι ἐπὶ τῷ θηριομαχεῖν ἢ ἐπὶ σκηνῆς προϊέναι· οἱ προαγωγοί, πορνοῦσκοι καὶ αἱ δημόσιαι πόρναναι· οἱ ἡταιρηκότες (οἱ ἐν τῷ οἰκείῳ σώματι τὰ τῶν γυναικῶν ὑπομείναντες). Σόλωνα δὲ τεθεικέναι τὸν τε ἡταιρηκότα εἶργειν τοῦ βήματος. Διογ. Λαέρτ. Α', β', 55. Νόμ. 1 § 6 πανδ. (3, 1) νόμ. 2 § 5 νόμ. 4 § 23 πανδ. (3, 2) νόμ. 41, πρ. νόμ. 43 πανδ. (23, 2).

β') δι' ἄλλην αἰτίαν, οἱ ἀποπεμπόμενοι στρατιῶται· οἱ ἐνὸρκως βεβαιωθεῖσαν σύμβασιν παραβάντες· οἱ τοκογλύφοι· οἱ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν δύο μνηστείας ἢ δύο γάμους συστησάμενοι· αἱ παραβιάζουσαι τὸ πένθιμον ἔτος χῆραι· αἱ ἐπὶ μοιχείᾳ φωραθεῖσαι· ὁ τὴν ὀρφανὴν εἰς γάμον λαβὼν ἐπίτροπος πρὶν παρέλθῃ ὁ τῆς ἀποκαταστάσεως χρόνος· οἱ ὀφειλέται, ὧν ἡ περιουσία ἐπιδικασθεῖσα τοῖς δανεισταῖς ἐδημοπρατήθη· οἱ καταλιπόντες ἀδιεκπεραίωτον δημοσίαν κατηγορίαν. Νόμ. 1, 2 πρ. § 1—4 πανδ. (3, 2) νόμ. 3 κώδ. (12, 36) νόμ. 41 κώδ. (2, 4) νόμ. 20 κώδ. (2, 12) νόμ. 13 πρ. § 1—4 πανδ. (3, 2) νόμ. 2 κώδ. (5, 5) νόμ. 18 κώδ. (9, 9) νόμ. 2 κώδ. (5, 9) νόμ. 43 § 12, 13 πανδ. (23, 2) νόμ. 66 πρ. πανδ. αὐτ. νόμ. 7 κώδ. (5, 6) νόμ. 11 κώδ. (2, 12) νόμ. 8 κώδ. (7, 71) νόμ. 1 κώδ. (9, 45). Κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος, ὁ τὰ πατρῷα καταδηδοκῶς. Διογ. Λαέρτ. Α', β' 55.

Ἄτιμοι τῆς δευτέρας κατηγορίας, ἤτοι καταδεδικασμένοι (δι' ἀποφάσεως δικαστηρίου οὐχὶ διαίτητοῦ) εἰσὶ, α') οἱ ἐν δημοσίᾳ δίκῃ (*in iudicio publico*) κατεψηφισμένοι· β') οἱ καθαιρεθέντες ἔνεκα δόλου ἐπίτροποι ἢ κηδεμόνες· γ') οἱ καταδεδικασμένοι διὰ κλοπὴν, ἄρπαγὴν, ὕβριν, δόλον, παραβίαν μνημείου, ἢ πλαστὴν ἐγκυμοσύνην· δ') οἱ καταδεδικασμένοι ἐν δίκῃ περὶ ἐταιρίας, ἐντολῆς, παρακαταθήκης καὶ ἐπιτροπῆς. Νόμ. 1 πανδ. (3, 2) νόμ. 7 πανδ. (48, 1) § 6 εἰσηγ. (1, 26) νόμ. 4 § 1, 2 πανδ. (26, 10) νόμ. 9 κώδ. (5, 43) νόμ. 1, 4 § 5 πανδ. (4, 3) § 2 εἰσηγ. (4, 16) νόμ. 5, 8 κώδ. (2, 20) νόμ. 1 πανδ. (47, 12) νόμ. 15—17 πανδ. (3, 2) νόμ. 1 πανδ. (3, 2), § 2 εἰσηγ. (4, 16).

3) Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀτιμίας κατὰ τὸ ἰουστινιάνειον δίκαιον, εἰσὶ ταῦτα· ὁ ἄτιμος δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ δημοσίαν τι λειτουργίαν ἢ ἀρχὴν, νὰ παρασταθῇ ἐπὶ δικαστηρίου δι' ἄλλον ὡς δικηγόρος ἢ πληρεξούσιος καὶ νὰ ἐκείνη δημοσίαν ποινικὴν κατηγορίαν νόμ. 1 κώδ.

α') ὁ διὰ τὸν βίον ἢ τὴν εὐτέλειαν αὐτοῦ κατάκριτος ἐν τῇ κοινῇ ὑπολήψει, γενικῶς μειονεκτεῖ ὅπου ἡ κρίσις τοῦ δικαστοῦ μορφοῦται ἐκ τῆς ἐκτιμήσεως τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου·⁴ ἰδίως δὲ ἀνίκανος εἰς ἐπιτροπίαν ἐστὶν ὁ κακῆς διαγωγῆς,⁵ ὑπόκειται δὲ εἰς μέμψιν ἢ διαθήκη ἀδελφοῦ ἢ κληρονόμον ἐγκαθιστῶσα αἰσχρὸν πρόσωπον.⁶

β') ὁ εἰς ἀτιμωτικὴν ποινὴν καταδικασθεὶς ὑφίσταται τὰς ἐξῆς κυρίως ζημίας ἐν ταῖς σχέσεσι τοῦ ἀστυχοῦ δικαίου· ἤγουν στερεῖται διὰ βίου ἢ προσκαίρως τῆς ἱκανότητος τοῦ μαρτυρεῖν (ἐνόρκως) ἐπὶ δικαστηρίου ἢ ἐν συμβολαίοις, τοῦ διορίζεσθαι πραγματογνώμων, ἐπίτροπος ἢ κηδεμὼν καὶ ψηφοφορεῖν ἐν συγγενικοῖς συμβουλίοις· ὁ δὲ εἰς ἐγκληματικὴν ποινὴν καταδεδικασμένος διατελεῖ προστούτοις, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ποινῆς, εἰς κατάστασιν νομίμου ἀπαγορεύσεως· ὅθεν ἀνίκανός ἐστιν εἰς δικαιοπραξίας.⁷

(10, 57)· νόμ. 8 κώδ. (10, 31)· νόμ. 2 κώδ. (12, 1)·—νόμ. 1 § 7, 8 πανδ. (3, 1)·—νόμ. 4, 8 πανδ. (48, 2).

4) Προκειμένου π. χ. νὰ ἐπιβάλῃ ὁ δικαστὴς ἀναπληρωτικὸν ἢ ἀπαλακτικὸν ὄρκον, λαμβάνει ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν ἀτομικὴν βαρύτητα τῶν διαδίκων (ἄρθρ. 380 πολ.). Ἐπίσης ἡ κατάθεσις εὐυπολήπτου μάρτυρος βαρύνει ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ δικαστοῦ πλεότερον ἢ ἡ κατάθεσις ὑπόπτου διαγωγῆς ἀνθρώπου (νόμ. 3 § 5 πανδ. 22, 5. Νεαρά 90, 1· ἐγγχειρ. § 197 σημ. 7). Ὡσαύτως εἰς δημοσίους λειτουργίας θέλει προτιμηθῇ βεβαίως ὁ τίμιος τοῦ κακῆς διαγωγῆς ἀνθρώπου (νόμ. 1 κώδ. 12, 1· νόμ. 19 βασ. 5', 1). Πρβ. καὶ νόμ. 3 κώδ. (12, 36).

5) Νόμ. περὶ ἐπιτρ. ἄρθρ. 49, θ'· νόμ. 27 § 1 πανδ. (26, 2). Ὡσαύτως ἐπὶ τῆς δίκης, ἣν ὁ γονεὺς κινεῖ περὶ παραδόσεως τῶν τέκνων του, μένουσιν ἐν τοσοῦτῳ ταῦτα παρὰ τῷ ἀμέμπτῳ διαγωγῆς μεταξὺ τῶν δικαζομένων προσώπων· νόμ. 3 § 4, 5 πανδ. (43, 30)· πολ. 683 § 4.

6) Νόμ. 27 κώδ. (3, 28)· νόμ. 52 βασ. (39, 1)· οἱ ἀδελφοὶ καὶ αἱ ἀδελφαὶ κατὰ διαθήκην ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς κινείτωσαν τὴν μέμψιν, ἐὰν οἱ γεγραμμένοι κληρονόμοι ἄτιμοι ᾧσιν ἢ αἰσχροί·.

7) Ἀτιμωτικαὶ ποιναὶ εἰσὶν αἱ ἐπιβαλλόμεναι ἔνεκα πλημμελήματος κλοπῆς, ὑπεξαίρεσεως, ἀπάτης, πλατυναξίας, ψευδορκίας (ἢ ψευδοῦς

δ') Ἑτεραι ἄξιαι λόγου διαφοραί.

1) φύλον.

§ 17. Δύο γένη ὑπάρχουσι, τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ· οἱ δὲ ἑρμαφρόδιτοι, ἧτοι οἱ ἀμφοτέρων μετέχοντες, εἰσὶ τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν αὐτοῖς γένους.¹ Κατὰ γενικὸν κανόνα, ἀπολαύουσιν ἀμφοτέρα τὰ φύλα τῶν αὐτῶν δικαίων καὶ ἴσης εἰσὶν ἱκανότητος,² ἐν τισιν ὅμως μειονεκτοῦσιν αἱ

διὰ χειραψίας ὑποσχέσεως), ψευδοῦς καταμηνύσεως ἢ συκοφαντίας· προσέτι ἔνεκα πλημμελήματος ἀφορῶντος νομίσματα ἢ προσβάλλοντος τὰ ἥθη, ἢ πραχθέντος ὑπὸ ὑπαλλήλου καὶ ἀναγομένου εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν του.

Ἡ ἐκ τοῦ νόμου ἀτιμία, ἣτις πάντοτε παρ' ἡμῖν εἶναι συνέπεια κα-
ταδικαστικῆς ἀποφάσεως, πλὴν τῶν ἐν τῷ κειμένῳ ἀναγεγραμμένων
ἀποτελεσμάτων, δύναται βεβαίως νὰ ἐπιφέρῃ καὶ τὰ ἐν ταῖς σημ. 4,
5 τοῦ § τούτου. Πρβ. ποιν. νόμ. ἄρθρ. 21—25· νόμ. ἐπιτρ. ἄρθρ. 49, η'.

1) Νόμ. 10 πανδ. (1, 5)· νόμ. 15 § 1 πανδ. (22, 5)· νόμ. 6 § 2
(28, 2). Quæritur hermaphroditum cui comparamus? et majis puto
ejus sexus æstimandum qui in eo prævalet· ὁ ἑρμαφρόδιτος ἐκ τῆς
ἐπικρατούσης φύσεως διακρίνεται· νόμ. 8 βασ. (46, 1)· Ἀρμεν. § 39
(Α', ς'). Ἀμφισβητήσεως δὲ περὶ τούτου ἐγειρομένης, ἧτοι ὁποτέρων
τῶν γενῶν ἀνήκει, προκαλεῖται ἱατρικὴ γνωμοδότησις καὶ κατ' αὐτὴν
λύεται ἡ διαφορά. Τοιοῦτόν τι ἔλαβε χώραν ἐν Αὐστρίᾳ κατὰ τὸ 1865
εἰς κυρίαν τινὰ Ῥοζίναν Β., ὑποχρεωθείσαν νὰ ἐνδυθῇ ἀνδρικήν ἐσθῆτα
καὶ ἀνδρικὸν νὰ λάβῃ ὄνομα (Roth ἔ. ἀν. § 21 σημ. 1). Τί ποιητέον
ὅμως ἂν συμβῇ ποτε, ὅπερ λέγεται ὅτι συνέβη, νὰ γεννηθῇ ἄνθρωπος
ἄνευ ἐξωτερικῶν σημείων διακριτικῶν τοῦ γένους αὐτοῦ; Τινὲς λέγου-
σιν, ὅτι ὁ κλῆρος πρέπει νὰ ὀρίσῃ τὸ ἀποδοτέον αὐτῷ γένος! ἄλλοι,
ὅτι ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος ἔχει μόνον τὰ ἀποδιδόμενα εἰς τὸν ἄνθρωπον
ἐν γένει δίκαια, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν ἄνδρα ἢ τὴν γυναῖκα
ἰδιαίτερα δίκαια. Ἡ γνώμη τῶν δευτέρων εἶναι βεβαίως εὐλογωτέρα.
Unger σ. 279 σημ. 4. Sienbenhaar Sächsisches Privatr. § 25, τοῦ
ἰδίου Commentar Α', 80· ὅρ. καὶ Διοδ. Σικελ. μβ', 11 σ. 112 τόμ. 4.

2) Ὅθεν ὁ ἐρμηνευτικὸς κανὼν (νόμ. 1, 195 πρ. πανδ. 50, 16)
πρὸς λεγόμενα περὶ ἄρρενος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ περὶ θηλείας λέ-
γεται· ἐφαρμογὴν δὲ τοῦ κανόνος ὅρ. ἀνωτ. § 9 σημ. 8.

γυναῖκες. ³

2) ἡ λ ι κ ί α.

§ 18. Ἡ ἡλικία ἔχει ἐπιρροὴν κυρίως ἐπὶ τῆς περὶ τὸ πρᾶττειν ικανότητος τοῦ ἀνθρώπου, ¹ ἀλλὰ καὶ ἄλλως

Αἱ λέξεις ἀνὴρ καὶ γυνή σημαίνουν ἐν τοῖς νόμοις γενικῶς τὸ ἀνδρῶν ἢ τὸ γυναικεῖον φύλον ἄνευ διαστολῆς τῆς ἡλικίας· νόμ. 25 § 9 πανδ. (34, 2).

3) Νόμος 9 πανδ. (1, 5)· in multis juris nostri articulis deterior est conditio feminarum quam masculorum. Τοῦτο δὲ ἔνεκα τῆς περὶ τὸν βίον ἀπειρίας αὐτῶν καὶ τοῦ χαρακτῆρός των (sexus imbecillitas, infirmitas feminarum· νόμ. 2 § 2, 3 πανδ. 16, 1). Οὕτω π. χ. αἱ γυναῖκες δὲν δύνανται νὰ ἐπιτροπεύωσιν εἰμὴ τῶν κατιόντων συγγενῶν αὐτῶν (ἄρθρ. 49, δ'· νόμ. περὶ ἐπιτ. νόμ. 16 πρ. νόμ. 18 πανδ. 26, 1. Νεαρ. 94 κεφ. β'· Νεαρ. 98 κεφ. η')· εἰσὶν ἀνίκανοι νὰ μαρτυρήσωσιν ἐν συμβολαίοις (ὄργαν. ἄρθρ. 179) καὶ ἀποκλείονται τῶν δημοσίων λειτουργιῶν (νόμ. 2 πανδ. 50, 17· νόμ. 12 § 2 πανδ. 5, 1)· αἱ ὑπανδροὶ γυναῖκες ἐμβαίνουνσιν εἰς σχέσιν τιὰ ὑποταγῆς πρὸς τὸν ἄνδρα· διὰ τοῦτο λαμβάνουσι τὸν βαθμὸν καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἔχουσι δὲ ἦν καὶ αὐτὸς κατοικίαν (νόμ. 1 πρ. νόμ. 8 πανδ. 1, 9· νόμ. 13 κώδ. 12, 1· ἀστ. νόμ. 94). Ἀφ' ἐτέρου ὁμως ἀπολαύουσι πολλῶν εὐεργετημάτων· οἷον αἱ ἐγγυήσεις αὐτῶν εἰσὶν ἄκυροι, δὲν ὑπόκεινται εἰς προσωπικὴν κράτησιν (ἐγγχειρῖδ. § 280 σημ. 17), ἀποκτιῶσι δικαίᾳ τινα ἐν νεωτέρᾳ ἡλικίᾳ ἢ οἱ ἄνδρες· π. χ. τὰ ἐκ τῆς ἡδικῆς ἡλικίας :

α') Ὁ ἄνθρωπος ὅπως σωματικῶς αὐξάνει καὶ ἀναπτύσσεται μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον, οὕτω καὶ πνευματικῶς. Τῇ σωματικῇ δὲ ἀναπτύξει συμβαδίζει συνήθως καὶ ἡ πνευματικὴ· διὰ τοῦτο ἡ πλήρης σωματικὴ ἀνάπτυξις ἐπάγεται κατὰ γενικὸν κανόνα καὶ πνευματικὴν τελειότητα. Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει πάντοτε καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων ἡ πλήρης ἀνάπτυξις, εἴτε σωματικὴ εἴτε πνευματικὴ, νὰ ἐρῇται ἐν τῇ αὐτῇ ἡλικίᾳ· ἔνεκα δὲ τούτου αἱ διάφοροι νομοθεσίαι διαφόρως ὀρίζουσι τὰ στάδια τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου, τὰ ἐπιρροὴν ἐν τῷ δικαίῳ ἔχοντα, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι προδιώριζον τὸ πάλαι ἐκ τῆς ἐκάστου ἀτόμου ἀναπτύξεως τὸν βαθμὸν τῆς ἡλικίας αὐτοῦ· πρ. εἰσηγ. (1, 22)· νόμ. 3 κώδ. (5, 60).

1) Ὑπάρχουσι δύο σπουδαῖαι τοῦ ἀνθρώπου ιδιότητες, ἡ ικανότης τοῦ ἔχειν δίκαια, καὶ ἡ ικανότης τοῦ ἐπιχειρεῖν νομικὰς πράξεις. Ἡ ἡλικία λοιπὸν ἔγει ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς δευτέρας μόνον ικανότητος

λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἐνίοτε. ² Ἡ κυριωτέρα κατὰ τοῦτο διαίρεσις τῶν ἀνθρώπων ἐστίν ἡ τῶν ἀνηλίκων (minor aetas) καὶ ἐνηλίκων (major aetas). ³

Ἡ ἀνηλικιότης περιέχει α') τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν, ἐν ἣ τοῦ ἀνθρώπου αἱ πράξεις οὐδεμίαν νομικὴν ἔχουσι δύναμιν. ⁴ β') τὴν ἀνηθότητα, ⁵ ἐν ἣ **τινᾶς** μόνον πράξεις εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐπιχειρήσῃ ὁ ἄνθρωπος, καὶ γ') τὴν ἐφηβότητα, ⁶ ἐν ἣ πληρεστέρα γίνεται ἡ πρὸς τὸ πράττειν νομικὴ αὐτοῦ ἱκανότης, μάλιστα ὅταν ἡ ἐφηβότης πλήρης

2) Π. γ. διὰ τὸν γάμον, τὴν ἐπιτροπείαν, τὴν υἰοθεσίαν ἀπαιτεῖται ὠρισμένη ἡλικία· εἰς δημόσια ἀξιώματα ἡ δημοσίας λειτουργίας ὁρίζει ὡσαύτως ἡλικίαν ἢ νομοθεσία.

3) Ἡ ἐνηλικιότης λέγεται καὶ τελεία ἢ νόμιμος ἡλικία (νόμ. 5 κώδ. 6, 53), διότι ὅταν φθάσῃ εἰς αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖται τέλειος καὶ εἶναι ἱκανὸς πρὸς πᾶσαν πράξιν τοῦ ἀστυχοῦ δικαίου. Γίνεται δέ τις ἐνήλικος κατὰ μὲν τὸ ῥωμ. δίκαιον, συμπληρώσας τὸ 25 ἔτος, κατὰ δὲ τὸ ἰσχύον, συμπληρώσας τὸ 21 (νόμ. 1 πανδ. 4, 4· ἀριθμ. 1, 114 ἐπιτρ. νόμ.). Παρ' Ἰασεῦσι τῆς Καρίας ἐνήλικος ἐγένετο ὁ νέος κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἔτος· ἐσχόπουν δὲ (Ἰασεῖς) καὶ τοὺς ὄρφανούς ὅπως παιδεύωνται καὶ τὰς οὐσίας αὐτοῖς ἀπεδίδωσαν εἰκόσιν ἐτῶν γινομένοις». Ἡρακλείδ. περὶ πολιτειῶν 39.

4) Ἡ νηπιακὴ ἡλικία (infantia, infans, qui fari non potest), ἐν ἣ ὁ ἄνθρωπος οὕτω ἥρξατο φθέγγεσθαι, ἢ μᾶλλον ἐννοεῖν τὰ ἐκφωνούμενα (§ 10 εἰσηγ. 3, 19), ἐκτείνεται μέχρι τοῦ 7 ἔτους πεπληρωμένου (νόμ. 1 § 2 πανδ. 26, 7· νόμ. 18 πρ. κώδ. 6, 30· νόμ. 14 πανδ. 23, 1)· ἐν αὐτῇ δὲ ὁ ἄνθρωπος οὐ πολὺ τοῦ μεμηνηότος ἀφέστηκεν. Θεόφ. Γ' ἐθ' § 6.

5) Αὕτη λέγεται καὶ πρώτη ἡλικία, ἡ δὲ τῆς ἐφηβότητος, δευτέρα ἡλικία. Βασιλ. Δ', 541, σχόλ. α'.

6) Τὴν ἡβὴν φθάνουσι καὶ γίνονται ἑφηβοὶ αἱ μὲν γυναῖκες ἀπὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ 12 ἔτους, οἱ δὲ ἄνδρες, ἀπὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ 14 ἔτους (πρ. εἰσηγ. 1, 22· νόμ. 3 κώδ. 5, 60). Κατὰ τὸν γαλλ. κώδικα ὠρίσθησαν 15 ἔτη διὰ τὰς γυναῖκας καὶ 18 ἔτη διὰ τοὺς ἄνδρας (ἀρθρ. 144). Ἡ ἡλικία δὲν ἔχει τὴν σήμερον ὅσην παρὰ Ῥωμαίοις σπουδαιότητα· ἰδίως ἡ ἐπιτροπεία κατὰ τὸ ἰσχύον δίκαιον

(plena pubertas) καταστῆ. ⁷

Ἡ ἐνηλικιότης, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ 22 ἔτους, καθίστησι τέλειον τὸν ἄνθρωπον ἐν ταῖς σχέσεσι τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου. Ὁ ἐνήλικος ἀπολαύει πλήρους ἀνεξαρτησίας εἰς οὐδένα πλέον ὑποκείμενος περιορισμόν. ⁸ Δύναται ὁμως νὰ κηρυχθῇ τις ἐνήλικος, ἥτοι νὰ χειραφετηθῇ, ⁹ καὶ πρὸ τοῦ 22 ἔτους· ἀλλ' ὑπόκειται τότε εἰς περιορισμούς τινας. ¹⁰ Τὸ βαθὺ γῆρας, ἥτοι τὸ 71 ἔτος, παρέχει τινας τῶ ἀνθρώπῳ εὐεργεσίας, οἷον ἀπαλλάσσει αὐτὸν τῆς ἐπιτροπίας καὶ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως. ¹¹

3) Ὑ γ ε ί α.

§ 19. Ἡ κατὰ τὴν τὸ σωματικὸν καὶ τὸ ψυχικὸν ἀκραιότερης τοῦ ἀνθρώπου, τουτέστιν ἡ ὑγιᾶς κατάστασις αὐτοῦ, οὐκ ἔστιν ἀπρόσβλητος· ἡ προσβολὴ καλεῖται **ἀσθένεια** καὶ ἐπηρεάζει εἴτε τὸ σῶμα εἴτε τὴν ψυχὴν. ¹

7) Περὶ πάντων τούτων γενήσεται εἰδικωτέρα ἐξηγήσις ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις, ἥτοι ἐν τοῖς περὶ πράξεων (κατωτ. § 33 σημ. 7), περὶ ἐνοχῶν, περὶ γάμου, περὶ ἐπιτροπείας κλ. Εἶναι δὲ πλήρης ἡ ἡβὴ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 18 ἔτους· νόμ. 40 § 1 πανδ. (1, 7)· νόμ. 14 § 1 πανδ. (34, 1)· § 4 εἰσηγ. (1, 11). Σαβιν. σ. 14.

8) Μόνον ὡς πρὸς τὸν γάμον ὑπάρχουσι περιορισμοὶ τινες· ἄρθρ. 114 Ἐπ. νόμου.

9) Ἄρθρ. 99, 100 καὶ 112, 103 Ἐπιτρ. νόμου. Αἱ διατάξεις τοῦ βῶμ. δικαίου περὶ συγγνώμης ἡλικίας (νόμ. 3, 4 κώδ. 2, 45) δὲν ἰσχύουσιν πλέον παρ' ἡμῶν. Πρβ. Rudorff Vormundschaft Γ', 221. Glücke Comment. ΛΑ', 145. Πρβ. ὁμως Παπαρρηγ. Γεν. ἀρχ. 223 ἀρ. 150. Καλλιγ. Γεν. ἀρχ. § 124 σ. 233.

10) Ἄρθρ. 103—106 Ἐπιτρ. νόμου καὶ τὴν ἐν τῷ ἄρθρ. 109 τοῦ αὐτοῦ ἐξαίρεσιν.

11) Ἄρθρ. 38 Ἐπιτρ. νόμου· ἄρθρ. 1003 § 5 Πολ. δικονομ. νόμ. 2 § 1 πανδ. (50, 5). § 13 εἰσηγ. (1, 25)· νόμ. 2 πρ. πανδ. (27, 1). Thibaut περὶ γῆρατος ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ ἀστ. πράξ. Η', 74.

1) Ἡ τοῦ σώματος ἀσθένεια λέγεται corporis valetudo aegritudo.

Ἡ σωματικὴ ἀσθένεια συνίσταται ἢ εἰς ὀργανικόν τι ἐλάττωμα (πάθος, vitium), ἢ εἰς διατάραξιν τῆς τακτικῆς λειτουργίας τῶν ὀργάνων (νόσος, morbus).² Ἡ μὲν τοῦ σώματος ἀσθένεια κατ' ἐξαιρέσιν μόνον ἔχει ἐπιρροὴν καὶ ταύτην περὶ τὴν εἰς τὸ πράττειν ἰκανότητά.³ αἱ ψυχικαὶ ὁμως νόσοι, ἢ τε φρενοβλάβεια⁴ καὶ ἡ

infirmitas, morbus, vitium, ἡ τῆς ψυχῆς, animi valetudo, furor, dementia, insania νόμ. 45 § 4 πανδ. (27, 1)· si tanta corporis aut mentis valetudine . . . prohibeatur. Böcking § 39 σημ. 3.

2) Νόμ. 1 § 7 πανδ. (21, 1) νόμ. 101 § 2 πανδ. (50, 16) ἀλλήθες ἐστὶ νόσον εἶναι τὴν πρόσκαιρον ἀσθένειαν· πάθος δ' ἐστὶ διηνεκὲς ἐμπόδιον τοῦ σώματος· ἀλλὰ δὲν γίνεται πάντοτε ἀκριβοῦς τῶν λέξεων τούτων χρῆσις ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ νόμ. 1 § 7 νόμ. 9 πανδ. (21, 1) νόμ. 3 § 8 πανδ. (29, 5) Böcking § 39 σημ. 4.

Ἡ παντελῶς ἀποκωλύουσα τὴν χρῆσιν τῶν σωματικῶν δυνάμεων νόσος καλεῖται ἐν ταῖς πηγαῖς morbus santicus (νόμ. 65 § 1 πανδ. 21, 1 νόμ. 113 πανδ. 50, 16 νόμ. 60, 42, 1) santicus autem exstimandus est, qui cuique rei gerendae impedimento est.

Πάθη εἴτε ἐλαττώματά εἰσιν ἢ κωφότης, ἢ τυφλότης καὶ ἡ ἀλαλία. Ἐπίσης σπουδαῖον πάθος ἐστὶν ἡ πρὸς τὸ τεκνοποιεῖν ἀνικανότης. Οἱ τῷ πάθει τούτῳ κατεχόμενοι καλοῦνται γενικῶς σπάδωνες (νόμ. 128 πανδ. 50, 16 § 9 εἰσηγ. 1, 11· παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, εὐνοῦχοι. Θεόφ. Α', ια' 9. Ἀρμεν. Β' η')· εἰδικώτερον δὲ λέγονται σπάδωνες οἱ μὴ ὄντες ἐκτομίαι (castrati) ἢ θλιβῆαι, ἥτοι οἱ μὴ παθόντες ἐκτομῆν τῶν γεννητικῶν μορίων ἢ ἐκθλιψιν τῶν διδύμων.

3) Οἱ σωματικῶς νοσοῦντες ἢ πάσχοντες ἀνίκανοί εἰσιν εἰς τὸ ἐπιχειρεῖν ἐκείνας τὰς πράξεις, αἵτινες ἀπαιτοῦσι κατὰ νόμον τὴν ὑπαρξίν τῶν ὑπὸ τῆς νόσου ἢ τοῦ πάθους ἀφαιρεθεισῶν αὐτοῖς ἰδιοτήτων. Οὕτω π. χ. οἱ ἐκτομίαι καὶ θλιβῆαι, ὡς ἀνίκανοι πρὸς παιδοποιεῖν, δὲν δύνανται νὰ συνάψωσι γάμον ἢ ἄλλην δικαιοπραξίαν ἀπαιτοῦσαν τὴν πρὸς τὸ παιδοποιεῖν ἰκανότητα (νόμ. 39 § 1 πανδ. 23, 3 νόμ. 6 πρ. § 1 πανδ. 28, 2)· ὁμοίως οἱ τυφλοὶ καὶ οἱ κωφάλαλοι περὶ πολλὰς σχέσεις τοῦ βίου μειονεκτοῦσι. Νόμ. 39 § 1 πανδ. (23, 3) νόμ. 6 πρ. § 1 πανδ. (28, 2)—νόμ. 1 § 3, 5 πανδ. (3, 1) § 6 εἰσηγ. (2, 10).

4) Φρενοβλάβεια, παραφροσύνη, ἀφροσύνη σημαίνουνσι τὸ αὐτό, ἥτοι διατάραξιν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, ὧν ἕνεκα ὁ νοσῶν διατελεῖ ἐστερημένος τοῦ λογικοῦ. Ὁ τοιοῦτος λέγεται ὑπὸ τῶν ῥωμαίων συνήθως fu-

βλακία, ⁵ καθιστᾷσι τὸν νοσοῦντα ἐντελῶς ἀνίκανον εἰς τὸ πράττειν. ⁶ Τῇ ψυχικῇ ἀσθενείᾳ ἐξωμοιώσέ πως τὸ δίκαιον τὴν ἀσωτίαν. ⁷

4) συγγένεια.

§ 20. Συγγένεια κυρίως καλεῖται ἡ διὰ τῆς γεννήσεως καὶ ἐπομένως τῆς ταυτότητος τοῦ αἵματος ¹ παραγομένη σχέσις (ὁμαιμία, cognatio). Κατὰ τινα δὲ πλατυτέραν

rius, ἀλλὰ καὶ mente captus, demens amens νόμ. 25 κώδ. (5, 4) νόμ. 28 κώδ. (1, 4). Böcking σημ. 14.

5) Οἱ βλάκες λέγονται ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου fatui, stulti, simplices. Παρ' αὐτοῖς ὑπάρχει ἀτελής ἡ τῶν γνωστικῶν δυνάμεων ἀνάπτυξις. Τότε δὲ μόνον εἰσὶν αὐτοὶ ἀνίκανοι εἰς τὸ ἐπιχειρεῖν νομικὰς πράξεις, ὅταν ἡ ἀτέλεια αὐτῇ τοὺς καταδιᾷξῃ εἰς τὴν τάξιν τῶν κτηνῶν· ἄλλως αἱ πράξεις αὐτῶν κρίνονται ἐπιεικέστερον. Νόμ. 25 § 1 πανδ. (22, 1) νόμ. 3 § 18 πανδ. (26, 10). Böcking § 39 σημ. 18.

6) § 8 εἰς. (3, 19), νόμ. 40 πανδ. (50, 27)· furiosi..., nulla voluntas est· πολ. 658, ἄρθρ. 115 ἐπιτρ. νόμου. Παρὰ Ῥωμαίοις ὅτι ὁ φρενοβλαβὴς ἐπιχειρήσῃ κατὰ τὰ διαλείμματα τῆς νόσου (lucida intervalla) ἰσχύει (νόμ. 14 κώδ. 1, 18· νόμ. 6 κώδ. 5, 70· νόμ. 2 κώδ. 4, 38· νόμ. 9 κώδ. 6, 22). Ἡ διατάξις αὕτη δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ μετὰ τὴν νεαρὰν ἡμῶν νομοθεσίαν ἐπὶ τῶν πράξεων τοῦ παράφρονος, τῶν πρὸ τῆς ἀπαγορεύσεως αὐτοῦ ἐκτελεσθεισῶν. Νόμ. ἐπιτρ. 125.

Ἐάν τις ἐπιχειρήσῃ πράξιν τινα ἐν ἐξάψει τῆς ψυχῆς, δύναται νὰ ἔχῃ τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἐπιρροὴν καὶ νὰ ἐπιφέρῃ ἀκυρότητα. Νόμ. 3 πανδ. (24, 2) νόμ. 48 πανδ. (50, 17)· ποιν. νόμ. 80 § 4. Κατωτέρω § 33 σημ. 4.

7) Πρβ. § 3 εἰσαγ. (1, 23), § 2 εἰσαγ. (2, 12). Ἡ ῥῆσις τοῦ νόμ. 40 πανδ. (50, 17) ejus, cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est, εἶναι λίαν ὑπερβολικὴ. Böcking σ. 210 σημ. 17. Σαβιν. σ. 88. Τοῖς ἀσώτοις κατὰ τὸ ἰσχύον δίκαιον διορίζεται ἀντιλήπτωρ· ἄρθρ. 135 ἐπιτρ. νόμου. Ἐγγειρ. § 414 σημ. 3.

1) Νόμ. 4 § 1 πανδ. (38, 8). νόμ. 1 § 1 πανδ. (33, 10)· cognati ob eo dici putantur, quod quasi una communiterque nati. Τὸ ῥωμ. δίκαιον διακρίνει τοὺς συγγενεῖς εἰς agnatos, ἧτοι συγγενεῖς ἐξ ἀρρενογίας, καὶ cognatos, τοιούτοις συγγενεῖς ἐκ θηλυγονίας· νόμ. 10 § 1

ἐκδοχὴν² περιλαμβάνει ἡ λέξις καὶ τὴν οἰ ἀγχιστείας ἢ υἱοθεσίας ἢ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος θεμελιουμένην οἰκειότητα. Ἡ ὁμαιμία ἐστὶ νόμιμος, ἐὰν παρήχθῃ ἐκ γάμου, ἄλλως φυσικῇ ἀπλῶς.³ Παρατηρητέον δὲ εἰδικώρον ταῦτα:

α') οἱ συγγενεῖς διαιροῦνται εἰς ἀνιόντας καὶ κατιόντας, ἐὰν ἔχωσι πρὸς ἀλλήλους τάξιν γονέων καὶ τέκνων, καὶ εἰς πλαγίους, ἐὰν κατὰγονται ἀπὸ κοινοῦ γονέως.⁴

πανδ. (38, 10). Ἡ διάκρισις αὕτη παλαιότερον μὲν λίαν σπουδαία ἐν τῷ κληρονομικῷ δικαίῳ, ἐξέλιπε σχεδὸν ἐντελῶς ἐπὶ τέλους. Νεαρ. 118.

2) Ἡ πλατυτέρα αὕτη ἐκδοχὴ εἶναι τῆς κοινῆς χρήσεως καὶ ταύτην ἔχων ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ Ἀρμενόπουλος (Δ', η') λέγει ἀπενταχῶς ἡ συγγένεια λέγεται, ἐξ αἵματος, ἐξ ἀγχιστείας, ἐκ τριγενείας, ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ ἐξ υἱοθεσίας· ὅρα καὶ Πηδάλ. σ. 739· ἀλλὰ κυριολεκτικῶς διαστελλεται πάντοτε ἡ συγγένεια τῆς ἀγχιστείας· νόμ. 4 § 3, 8, 10, 11 πανδ. (38, 10)· βασ. (45, 3). Ἡ ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος σχέσις μόνον γαμικὸν κώλυμα παράγει. Νόμ. 14 βασ. (28, 5). Συνταγ. Κανόν. Ε', 407, 3.

3) Νόμ. 4 § 2 πανδ. (38, 10). Φυσικοὶ παῖδες εἰσιν οὓς ἡ φύσις ἀπλῶς ἀποδεικνύει τοιούτους· ἐὰν δὲ ἔχωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τὸν νόμον, λέγονται γνήσιοι, εἰδὲ μὴ, νόθοι, σκάτωι (spurii, vulgo concepti· νόμ. 23, πανδ. 1, 5 § 12 Εἰς. (1, 10). Ἐταίρας εἰπούσης πρὸς αὐτὸν (δηλ. τὸν Ἀρίστιππον) οὐκ σοῦ κύων· οὐ μᾶλλον, ἔφη, γινώσκεις ἢ εἰ δι' ὀλοσχοίνων ἰοῦσα ἔφασκες ὑπὸ τοῦδε κεκεντησθαι (Διογ. Λαέρτ. Δ', 97, Β', δ' § 81). Ὁ Πλάτων καλεῖ γεννητοὺς καὶ ἀληθινοὺς τοὺς γνησίους παῖδας, οἷς ἀντιτάσσει τοὺς θετοὺς, ὀνομάζων αὐτοὺς ποιητοὺς (νόμ. θ', 15· ια' 7).

4) Νόμ. 1 πρ. πανδ. (38, 11)· πρ. εἰσηγ. (3, 6). Τὸ σύνολον τοῦ συγγενικοῦ συμπλέγματος καλεῖται στέμμα, ὅπερ δι' ὀριζοντίου γραμμῆς διατεμνόμενον χωρίζει τοὺς συγγενεῖς εἰς δύο, καὶ οἱ μὲν ὑπεράνω τῆς γραμμῆς εἰσιν οἱ ἀνιόντες, οἱ δὲ ὑποκάτω, οἱ κατιόντες. Ὀνόματα τῶν ἀνιόντων εἰσὶ πατὴρ μήτηρ, πάππος μάμμη, πρόπαππος προμάμμη, ἀπόπαππος ἀπομάμμη, δίσπαππος δισμάμμη, τρίσπαππος τρισμάμμη· οἱ ἀνώτεροι καλοῦνται πρόγονοι ἢ προπάτορες (maiores· νόμ. 10 § 7 πανδ. (38, 10).

Ὀνόματα τῶν κατιόντων εἰσὶν υἱὸς θυγάτηρ, ἑγγονος ἑγγόνῃ, πορέν-

Ἐκ τῶν πλαγίων συγγενῶν ὅ οἱ ἀδελφοὶ ὀνομάζονται ὁμοθαλάμοι, ἐὰν ἔχωσι κοινὸν τὸν τε πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καὶ **ἐτεροθαλάμοι**, ἐὰν ἔχωσι κοινὸν θάτερον μόνον. ὁ Πολλαπλὴ συγγένεια ὑπάρχει ἐπὶ συγγενῶν διὰ πλειοτέρων συγγενικῶν δεσμῶν συναπτομένων. ⁷

γονος προεγγόνῃ, ἀπέγγονος ἀπεγγόνῃ, δισεγγόνος δισεγγόνῃ, τρισεγγόνος τρισεγγόνῃ· οἱ ἁπώτεροι καλοῦνται ἀπόγονοι.

5) Ὀνόματα τῶν πλαγίων συγγενῶν εἰσι ταῦτα· α') πρὸς τὰ ἄνω θεῖος θεία, μέγας θεῖος μεγάλη θεία (ἦγουν τοῦ πάππου καὶ τῆς μάμμης ὁ ἀδελφὸς καὶ ἡ ἀδελφή), μείζων θεῖος καὶ θεία, μέγιστος θεῖος καὶ θεία, μικρὸς θεῖος μικρὰ θεία (ἦτοι τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρὸς ἐξαδελφός ἢ ἐξαδέλφη)· β') πρὸς τὰ κάτω ἀνεψιὸς ἀνεψιά, ἐξανεψιὸς ἐξαανεψιά, μικρὸς ἀνεψιὸς μικρὰ ἀνεψιά ἦγουν τοῦ ἐξαδέλφου ἢ ἐξαδέλφης υἱὸς ἢ θυγάτηρ)· γ') πρὸς τὰ πλάγια ἀδελφός ἀδελφή, ἐξαδελφός ἐξαδέλφη, δισεξαδελφός δισεξαδέλφη, τρισεξαδελφός τρισεξαδέλφη.

Ἐπὶ πλαγίων συγγενῶν, ὧν ὁ εἰς αὐτῶν κατὰγεται ἀμέσως ἀπὸ τοῦ κοινοῦ γεννήτορος, ὁ δὲ ἄλλος ἐμμέσως, λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι ὅτι ἐκεῖνος ἔχει θεσιν γονέως πρὸς τοῦτον (parentis loco)· § 5 εἰσῆγ. (4, 10). Παρὰ τῶν νεωτέρων καλεῖται ἡ σχεσις αὕτη *respectus parentelae*. . . Böcking σελ. 260.

6) Τοὺς ἔχοντας κοινὸν τὸν τε πατέρα καὶ τὴν μητέρα ἀδελφοὺς καλοῦσιν οἱ μεταγενέστεροι Βυζαντινοὶ (π. χ. § 10, 12 Ἀρμ. Ε', η') ἀμφιθαλεῖς, καὶ τοὺς μὴ τοιούτους, ἐτεροθαλεῖς. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἔχει ἑτέραν σημασίαν ἡ λέξις καὶ διὰ τοῦτο προετιμῆθη ἐνταῦθα ὁ ὅρος ὁμοθαλάμοι καὶ ἐτεροθαλάμοι. Ὁ Ἰουστινιανὸς (π. χ. Νεαρ. 118, β', γ') ὀνομάζει τοὺς ὁμοθαλάμους ἀδελφοὺς, «ἐξ ἐκατέρων γονέων συναπτομένους ἀλλήλοις» ἢ «ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς τέχθéntας». Ἐὰν οἱ ἐτεροθαλάμοι ἀδελφοὶ ἔχωσι κοινὸν τὸν πατέρα μόνον, λέγονται ὁμοπάτριοι (consanguinei), ἐὰν δὲ κοινήν τὴν μητέρα μόνον, ὁμομήτριοι (uterini). Böcking σελ. 261.

7) Πολλαπλὴ συγγένεια παράγεται α') ἐὰν ἔλθωσιν εἰς γάμον συγγενὴ πρόσωπα· π. χ. ὁ Α, δισεξαδελφός τῆς Β, λαμβάνει αὐτὴν σύζυγον· τὸ τέκνον αὐτῶν Γεώργιος εἶναι ἐκ δύο γραμμῶν συγγενῆς τοῦ κοινοῦ προπάτορος τοῦ Α καὶ τῆς Β· β') ἐὰν τις διαδοχικῶς συνάψῃ γάμον μετὰ προσώπων συγγενῶν πρὸς ἀλλήλους· π. χ. ὁ Α συζευχθεὶς τὴν Β ἀπέκτησε τὸν Πέτρον, μετὰ τὸν θάνατον τῆς Β λαμβάνει εἰς σύζυγον τὴν ἐξαδέλφην αὐτῆς Γ, ἐξ ἧς γεννᾷ τὸν Παῦλον. Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος εἰσὶν ἀδελφοὶ ὁμοπάτριοι, ὡς ἔχοντες κοινὸν πατέρα τὸν

β') οἱ βαθμοὶ 8 τῆς συγγενείας, ἤτοι ἡ ἀπ' ἀλλήλων ἐγγύτης ἢ ἀπόστασις τῶν συγγενῶν, ὀρίζεται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπαρχουσῶν ἐν τῷ μέσῳ 9 γεννήσεων κατὰ τὸν κανόνα· τόσοι βαθμοὶ ὅσαι γεννήσεις. 10

γ') ἡ ἀπόδειξις τῆς συγγενείας γίνεται ὡς καὶ ἡ παντὸς ἄλλου πραγματικοῦ περιστατικοῦ· ἀλλὰ τῆς πατρότητος ἢ ἀπόδειξις, ὡς ἀδύνατος, διέπεται ὑπὸ τοῦ νομίμου

Α, ἀλλ' εἶναι συνάμα καὶ δισεξάδελφοι, ὡς ὄντες τέκνα δύο ἐξαδέλφων, τῆς Β καὶ Γ. γ') ἐὰν συγγενεῖς ἔλθωσιν εἰς γάμου κοινωνίαν μετὰ συγγενῶν π. χ. δύο ἀδελφοὶ λαμβάνουσιν εἰς συζύγους δύο ἐξαδέλφους. Ἐνταῦθα τὰ τέκνα τούτων ἐκ πατέρων μὲν εἰσιν ἐξαδελφοὶ, ἐκ μητέρων δισεξάδελφοι. Böcking σελ. 275, Winds. § 56 σημ. 5.

8) Ἐκ μεταφορᾶς τῆς κλίμακος ὠνομάσθη βαθμὸς τὸ χρησιμεῖον εἰς προσδιορισμὸν τῆς ἀποστάσεως δύο συγγενειῶν μέτρον (νόμ. 10 § 10 πανδ. 38, 10). Ὡς περ γὰρ αἱ βαθμίδες ἐξ ἐπιπέδου τινὸς τὴν ἀρχὴν λαμβάνουσαι, καὶ εἰς τὰ πρόσω προβαίνουσαι, τὴν ἄνοδον ἢ τὴν κάθοδον συμπεραίνουσιν, οὕτω καὶ οἱ βαθμοὶ ὡς ἐκ ρίζης ὁμοφυεῖς κλάδοι τοῦ πρώτου γεννήτορος προιόντες τὴν συγγένειαν ἀπαρτίζουν. Σύνταγ. Κανόνων Ε', 422, Σ' 126.

9) Πρὸς εὐρεσιν τοῦ συγγενικοῦ βαθμοῦ μεταξὺ δύο προσώπων πρέπει ν' ἀριθμῶνται αἱ ἐν τῷ συγγενικῷ αὐτῶν συμπλέγματι ὑπάρχουσαι ἐν τῷ μέσῳ γεννήσεις. Οἷον ἐπὶ τῆς εὐθείας γραμμῆς μεταξὺ πατρὸς καὶ τέκνου ὑπάρχει μία γεννήσις· λοιπὸν πατήρ καὶ τέκνον εἰσὶ πρώτου βαθμοῦ συγγενεῖς· προσέτι μεταξὺ πάππου καὶ ἐγγόνου παρεμπύπτουσι 2 γεννήσεις· ἄρα πάππος καὶ ἐγγονός εἰσι δευτέρου βαθμοῦ συγγενεῖς. Ὁμοίως ἐπὶ τῆς πλαγίας γραμμῆς μεταξὺ ἀδελφῶν ὑπάρχουσι 2 γεννήσεις (μία μεταξὺ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἐνὸς ἀδελφοῦ καὶ ἄλλη μεταξὺ πατρὸς καὶ τοῦ ἄλλου ἀδελφοῦ)· οἱ ἀδελφοὶ λοιπὸν εἰσι δευτέρου βαθμοῦ συγγενεῖς. Ὅθεν κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐκ πλαγίου συγγενείας «δεῖ ἀνιέναι ἐπὶ τὸ τῆς γεννήσεως αἷτιον πρόσωπον (δηλαδὴ τὸν κοινὸν τῶν πλαγιῶν συγγενῶν ἀνιόντα), τὰς γεννήσεις ἀριθμοῦντα, καὶ πάλιν κατιέναι ψηφίζοντα τὰς γεννήσεις, ἕως οὗ ἔλθῃς εἰς τὸ πρόσωπον περὶ οὗ ἡ ζήτησις». Θεόφ. Γ', β' πρ.

10) Νόμ. 10 § 9 πανδ. (38, 10), § 7. Εἰς. (3, 4). Ἐσχάτη γεννήσις ἓνα βαθμὸν ἀποτελεῖ (Σύνταγ. Κανόν. Ε', 422). Διὰ τοῦτο λέγουσιν οἱ γῶτεροι· quot sunt generationes, tot sunt gradus. Bö-

πατήρ ἐστὶ τοῦ τέκνου ὁ νόμιμος σύζυγος τῆς γεννησά-
σης αὐτὸ μητὴρ μετὰ 181 ἡμέρας ἀπὸ τῆς συνάψεως τοῦ
γάμου ἢ ἐντὸς 10 μηνῶν ἀπὸ τῆς λύσεως αὐτοῦ. 12
Κατὰ τοῦ τεκμηρίου τούτου ἐπιτρέπεται ἀνταπόδειξις. 13

δ') ἀγχιστεία καλεῖται ἡ σχέσις τοῦ συζύγου πρὸς τοὺς
συγγενεῖς τοῦ ἐτέρου συζύγου. 14 οἱ βαθμοὶ αὐτῆς ἀρι-

41) Νόμ. 5 πανδ. (2, 1)· ὁ πατήρ ἀπὸ τῶν γάμων δεικνύται· νόμ. 5
βασ. (7, 8). Διὰ τὸ ἀδύνατον δὲ τῆς ἀποδείξεως τῆς πατρότητος τὰ
ἐκτὸς γάμου γεννηθέντα τέκνα θεωροῦνται νομικῶς ὡς ἀπάτορα· § 12
εἰσ. (1, 10)· νόμ. 23 πανδ. (1, 5) συνδ. νόμ. 4 § 3· νόμ. 5 πανδ. (2,
4). Böcking σελ. 258 σημ. 14· οὐχὶ καὶ ἀμήτορα· νόμ. 24 Π. (1, 15)·
νόμ. 4· § 3 νόμ. 5 Π. (2, 4)· § 4 εἰσ. (3, 5)· νόμ. 4 Π. (38, 6).

12) Νόμ. 12 πανδ. (1, 5) συνδ. νόμ. 3 § 11, 12 πανδ. (38, 16)·
νόμ. 9 βασ. (46, 1)· νόμ. 16 ἐδ. 6, 7 βασ. (45, 1). Περὶ τῆς φαινομέ-
νης ἀσυμφωνίας μεταξὺ τοῦ νόμ. 12 πανδ. (1, 5) καὶ νόμ. 3 § 12 πανδ.
(38, 16) ἴδ. Σαβιν. Δ', 339. Winds. § 56 b σημ. 3. Διογένης Λαέρτ.
Η', α' § 27 «μορφοῦσθαι δὲ τὸ μὲν πρῶτον παγὲν ἐν ἡμέραις 40· κατὰ
δὲ τοὺς τῆς ἀρμονίας λόγους ἐν ἑπτὰ ἢ ἐννέα ἢ δέκα τὸ πλεῖστον μῆσι
τελειωθὲν ἀποκυῖσκεισθαι τὸ βρέφος».

13) Νόμ. 6 πανδ. (1, 6)· νόμ. 29 § 1 πανδ. (22, 3)· νόμ. 11 § 9
(48, 5). Ἡ ἀπόδειξις πρέπει νὰ στρέφηται· εἰς τοῦτο, ὅτι καθ' ὅλον τὸ
χρονικὸν διάστημα, ἐξ οὗ ἡ νομιμότης τοῦ γεννηθέντος συνάγεται, δὲν
εὐρέθησαν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἡ μήτηρ τοῦ παιδὸς μετὰ τοῦ συζύγου
αὐτῆς (Winds. σημ. 2). Δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς μὴ γνησιότητος
τὸ ἄωρον τοῦ τέκνου. Ἀρχεῖον τοῦ Seuffert Η', 324, II', 163. Arndts
§ 39 σημ. 2.

14) Σχόλ. ὑπὸ τοῦ νόμ. 2 § 3 βασ. (45, 3) σ. 520 τόμ. 4. Νόμ. 4
§ 3 πανδ. (38, 10)· affines sunt viri et uxoris cognati «ἀγχιστεία
ἐστὶν οἰκειότης προσώπων ἐκ γάμων ἡμῖν συνημμένη συγγενείας ἐκτός»
(Θεόφ. Α', ε', § 6. Zlischman σ. 291 σημ. 1). Διατοῦτο οὔτε ἡ μεταξὺ
τῶν συζύγων σχέσις εἶναι ἀγχιστεία, ἂν καὶ καταχρηστικῶς ἐνίοτε
καλεῖται καὶ αὕτη τῷ ὀνόματι τούτῳ (νόμ. 38 § 1 πανδ. 22, 1· νόμ. 3
πανδ. 12, 4· νόμ. 84 πανδ. 23, 3 καὶ νόμ. 5 κώδ. 6, 24. Glück ΚΓ',
222), οὔτε ἡ μεταξὺ τῶν συγγενῶν τῶν δύο συζύγων, ἢ τὴν σήμερον
συμπενθερία κοινῶς καλουμένη. Ἡ ἀγχιστεία δὲ προϋποθέτει νομικῶς
ἀνεγνωρισμένην συγγένειαν καὶ ἔγκυρον γάμον (νόμ. 7, 4 § 8 πανδ. 38,

ὁμοῦνται κατὰ τοὺς βαθμοὺς τῆς συγγενείας, 15 τουτέστιν ὃν ἂν ἐγὼ βαθμὸν συγγενείας ἔχω πρὸς τινα, τὸν αὐτὸν ἔχει πρὸς τοῦτον βαθμὸν ἀγχιστείας ἢ σύζυγός μου. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀνιούσα καὶ κατιούσα γραμμή, ὡς

10), δὲν ἐκτείνεται εἰς τοὺς ἀγχιστεῖς τῆς θετῆς οἰκογενείας (νόμ. 4 § 10 πανδ. αὐτ.) καὶ καταργεῖται διὰ τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου (§ 6, 7 εἰσηγ. 1, 10): τὰ γαμικὰ ὅμως κωλύματα διαμένουσι. Θεοφ. Α', ε' § 6· νόμ. 2 βασ. (28, 5).

Ὡς πρὸς τὰ γαμικὰ κωλύματα ἐπιρροὴν ἔχει καὶ ἡ καλουμένη *τριγένεια*, ἥτοι ἡ διὰ δύο γάμων τρία γένη συνδέουσα: (δύο γάμοι συνδέουσι τρία γένη· τὰ δύο εἰς τὰ ἄκρα γένη συνδέονται διὰ τρίτου γένους ἐν τῷ μέσῳ κειμένου. Οἱ συγγενεῖς λοιπὸν τῶν ἐν τοῖς ἄκροις γένων ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους σχέσιν τριγενείας· ὥστε αὕτη εἶναι σχέσις μεταξὺ προσώπων δύο γενῶν διὰ τρίτου ἐν τῷ μέσῳ γένους γαμικῶς συνδεομένων. Διὰ δύο γαμικῶν κρίκων συνάπτονται τρία γένη): οἷα ἐστὶν ἡ σχέσις τοῦ ἐνὸς συζύγου ἢ τῶν ἐξ αἵματος συγγενῶν αὐτοῦ πρὸς τὸν σύζυγον τοῦ ἐξ αἵματος συγγενοῦς τοῦ ἐτέρου* (π. χ. δύο σύγγραμβροι): ἔτι ἡ σχέσις τινός πρὸς τὸν σύζυγον τοῦ ἐξ ἀγχιστείας συγγενοῦς του* (π. χ. ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρός τιнос μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἀδελφῆς συνάπτει ἄλλον γάμον, ἢ ἡ μητρὶς αὐτοῦ συνάπτει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς νέον γάμον): ὡσαύτως ἡ σχέσις τῶν ἐξ αἵματος συγγενῶν δύο προσώπων συζευχθέντων τὸ αὐτὸ πρόσωπον, (οἷον ὁ ἀδελφός μου λαμβάνει εἰς σύζυγον τὴν Μαρίαν· μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ Μαρία ὑπανδρεύεται τὸν Πέτρον): ὅρα καὶ παραδείγ. ἐν Προχειρ. ηὐξ. σ. 87 καὶ 101 § 121—130. Σύνοψ. μικ. σ. 224 σημ. 20. Σύνταγ. Κανόν. ε', 133. Ἡ τριγένεια καλεῖται ὑπὸ τῶν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας συγγραφέων *affinitas secundi generis*. Ἐχουσι δὲ καὶ *tertii generis affinitatem*, τὴν παραγομένην διὰ τοῦ γάμου συγγενῶν ἐκ τριγενείας· π. χ. ὁ σύγγραμβρός τιнос, ἀποθανούσης τῆς γυναικὸς του, ἔρχεται εἰς δευτέρον γάμον· τούτου ἡ γυνὴ πρὸς τὸν πρῶτον σύγγραμβρόν του εἶναι *affinis tertii generis*. Glück. ΚΓ', 379. Καὶ Πηδάλ. 750. Zhishman σ. 347. Göschen Α', 197.

15) Ἐπὶ τῆς ἀγχιστείας δὲν ὑπάρχουσι κυρίως βαθμοὶ (*gradus affinitatis nulli sunt*. νόμ. 4 § 5 πανδ. 38, 10): ἀλλὰ κατ' ἀναλογίαν τῆς συγγενείας παραλαμβάνονται καὶ ἐνταῦθα βαθμοὶ (νόμ. 5 πρ. πανδ. 47, 10 . . . *propiusve eorum quemquam ea cognatione affinitateve*

καὶ ἡ πλαγία. 16

ε') ἡ νομικὴ σημασία τῆς τε συγγενείας καὶ τῆς ἀγχιστείας ἀναδεύονται κυρίως μὲν ἐν τῷ οἰκογενειακῷ δικαίῳ καὶ ἐν τῷ κληρονομικῷ, 17 ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλαις περιστάσεσιν. 18

5) κατοικία.

§ 21. Ἡ κατοικία, ἥτοι ὁ τόπος ὁ χρησιμεύων ὡς τὸ κέντρον τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκιακῶν τοῦ ἀνθρώπου σχέσεων καὶ ἀναφορῶν, 1 ἐπιρροὴν ἔχει καὶ ἐν τῷ ἀστυκῷ δικαίῳ καθ' ὅσον κατ' αὐτὴν ὡς ἐπιτοπλεῖστον ὀρίζονται οἱ διέποντες τὰς τοῦ προσώπου ἰδιωτικὰς σχέσεις νόμοι. 2

16) Τῆς ἀνιούσης γραμμῆς ἀγχιστεῖς εἰσιν ὁ πενθερός καὶ ἡ πενθερά (ἐκυρός, ἐκυρά εἶναι κυρίως ὁ τοῦ ἀνδρός πατήρ καὶ ἡ μήτηρ), ὁ μέγας πενθερός, ἡ μεγάλη πενθερά· ὡσαύτως ὁ μητρυιός, ἡ μητρυιά· τῆς κατιούσης, ὁ γαμβρός καὶ ἡ νύμφη· ὁμοίως ὁ πρόγονος καὶ ἡ προγόνη (ἦγουν τὰ ἐκ προτέρου γάμου τέκνα τοῦ ἐτέρου συζύγου). Τῆς πλαγίας γραμμῆς ἀγχιστεῖς εἰσιν ὁ ἀνδράδελφος (δαήρ παρ' Ὁμήρῳ), ἡ ἀνδραδέλφη (γάλως παρ' Ὁμήρῳ), ὁ γυναικάδελφος, ἡ γυναικαδέλφη· νόμ. 4 § 4—6 πανδ. (38, 10).

17) Ἡ συγγένεια καὶ ἡ ἀγχιστεία εἰς ὠρισμένον βαθμὸν ἀποτελοῦσι κώλυμα γάμου· προσέτι ἡ συγγένεια παρέχει κληρονομικὰ καὶ ἐπιτροπικὰ δίκαια.

18) Π. χ. Οἱ συγγενεῖς ἡ ἀγχιστεῖς μέχρις ὠρισμένου βαθμοῦ εἰσιν ἐξαιρητέοι μάρτυρες· πολ. 321 § 6, 7.

1) Νόμ. 7 κώδ. (10, 39)· νόμ. 203 πανδ. (50, 16)· νόμ. 17 § 13· νόμ. 27 § 1 πανδ. (50, 1)· ἀστ. κώδ. ἀρ. 94—94. Cicer. pro Archia praeta § 9: at domicilium Romae non habuit is, qui tot annis ante civitatem datam sedem omnium rerum ac fortunarum suarum Romae collocavit?

2) Ἡ κατοικία ἔχει ἐπιρροὴν οὐ μόνον ἐν τῇ πολιτικῇ δικονομίᾳ (ἐγγχειριδ. § 31), ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἀστυκῷ δικαίῳ ὑπὸ διαφόρους ἐπόψεις· π. χ. ὡς πρὸς τοὺς διέποντας τὰς ἐννόμους τινὰς σχέσεις νόμους, ἔτι ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἀπουσίας ἐπὶ τῆς κτητικῆς παραγραφῆς κτλ. Τὰ περὶ κατοικίας ἐκτίθενται πλατύτερον ἐν τοῖς §§ 30—33 τοῦ

6) Θ ρ η σ κ ε ί α.

§ 22. Τὸ ῥωμ. δίκαιον λίαν δυσμενεῖς περιέχει διατάξεις κατὰ τῶν μὴ πιστευόντων εἰς τὴν ὀρθόδοξον χριστιανικὴν θρησκείαν. ¹ Τὴν σήμερον ὁμως ἡ διαφορὰ τοῦ θρησκευματος οὐδεμίαν σχεδὸν ἔχει ἐπιρροήν. Ἐκ τῶν κληρικῶν οἱ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ὑπεβλήθησαν εἰς τινὰς τὴν περιουσίαν ὀρῶντας περιορισμούς. ²

B') Περὶ νομικῶν προσώπων. ¹⁾

α') Ὁ ρ ι σ μ ὸ ς κ α ι ε ἶ δ η.

§ 23. Ὑπάρχουσιν ἐν τῇ πολιτείᾳ σκοποὶ καὶ χρεῖαι κοινωνικαὶ διὰ τῆς κατασκευῆς νομικῶν προσωπικοτήτων

1) Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ κράτει οἱ τῆς προτέρας πίστεως λάτραι, ἤγουν οἱ ἐθνικοὶ (pagani) φυσικὸν ἦτο νὰ ὑποστῶσι διωγμοὺς ἀπὸ μέρους τῆς νομοθεσίας· ὁμοίους διωγμοὺς, καὶ μάλιστα σκληροτέρους, ὑπέστησαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἔτι οἱ αἵρετικοὶ καὶ οἱ ἀποστάται. Πρβ. Κώδ. (1, 5) de haereticis (1, 7) de apostatis (1, 11) de paganis. Σύνταγ. Κανόν. ς', 54, 74, 173. Γ', 364. Τὴν σήμερον περιορισμοὶ τινες ὑπάρχουσι μόνον περὶ τὸν γάμον.

2) Σύνταγ. Κανόν. Β', 667 ς', 395. Ὁ γάμος ἀπαγορεύεται αὐτοῖς αὐτ. Α', 210, 258. Β', 254, 256, 409. Δ', 145. Τὰ τῆς περιουσίας τῶν μοναχῶν ρυθμίζουσιν αἱ Νεαρ. ε' κεφ. 5. Νεαρ. ρκγ' κεφ. 38. Νεαρ. Λέοντ. ε'. Κατωτ. § 101 σημ. 10, β' § 116 σημ. 13.

1) Σαβίν. Β', 235. Pfeifer, die Juristis. Personen. Tübingen. 1847. Uhrig, die jurist. Personen. Dillingen 1854. Zitelmann, Wesen der jurist. Personen. Leipzig 1873. Böhlau ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῆς ἀστ. Πράξ. τόμ. 56 σ. 350.

Ὁ ἄνθρωπος πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐπιγείου προορισμοῦ αὐτοῦ ἔχει χρεῖαν τῶν ἐξωτερικῶν τῆς φύσεως ἀγαθῶν· διατοῦτο ἡ νομοθεσία ἀνεγνώρισεν αὐτῷ διαφοροὺς καὶ ποικίλας ἐξουσίας ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν τούτων, ἀποτελοῦσας τὸ σύνολον τῶν χρηματικῶν δικαιῶν του, τὴν περιουσίαν του. Ἡ περιουσία λοιπὸν ἐκάστου ἀνθρώπου χρησιμεύει εἰς πλήρωσιν τῶν ἀτομικῶν αὐτοῦ χρεῶν· ὅσον δὲ πλουσιωτέρα τυγχάνει αὐτῇ, καὶ συνεπῶς δαπανᾷται, τόσον τελειότερον καὶ αἱ γοεῖαι θεραπεύονται.

κάλλιον κατορθούμεναι. Αἱ προσωπικότητες δὲ αὗται, αἱ διὰ ταύτας μόνον τὰς χρείας καὶ τούτους τοὺς σκοποὺς ὑπάρχουσιν, εἰσὶ τὰ νομικὰ πρόσωπα, ἅτινα, κατ' εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τοῦ δικαίου πεπλασμένα, δὲν ἔχουσι φυσικὴν ὑπαρξίν ἀλλὰ νοητὴν ἀπλῶς.

Ἐκ τῆς οὐσίας ταύτης τοῦ νομικοῦ προσώπου ἐκπηγάζουσιν αὗται αἱ θεμελιώδεις ἀρχαί. Τὸ νομικὸν πρόσωπον

Πλὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ ὑπάρχουσι σκοποὶ καὶ χρεῖαι κοινωνικαὶ οὐ μόνον διάφοροι, ἀλλὰ καὶ ὑπέρτεροι καὶ διαρκέστεραι τῶν χρεῶν τοῦ καθ' ἕκαστον ἀνθρώπου. Ἐπομένως ἔχουσι καὶ οἱ κοινωνικοὶ οὗτοι σκοποὶ ἢ αἱ χρεῖαι ἀνάγκην τῶν ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν, ὅπερ ἐστὶν ἔχουσιν ἀνάγκην περιουσίας, ὡρισμένης κυρίως καὶ μόνον πρὸς πλήρωσιν τῶν χρεῶν τούτων. Ὅθεν ἡ τοιαύτη περιουσία, ὡς χρησιμεύουσα πρὸς πλήρωσιν κοινωνικῆς χρείας εἴτε κοινωνικοῦ σκοποῦ, λέγομεν ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὅτι εἶναι περιουσία τοῦ σκοποῦ τούτου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος ὡς ἔχων δίκαια καὶ περιουσίαν καλεῖται πρόσωπον, κατεσκευάσθη καὶ ἐνταῦθα, καθ' ὁμοίωσιν τοῦ ἀνθρώπου, προσωπικότης κληθεῖσα, πρὸς διαστολὴν αὐτοῦ, νομικὸν πρόσωπον. Συγγραφεῖς τινες νεωτεριστικοὶ (Brinz Pandekten σ. 979) ἀπορρίπτουσι τὴν ὀνομασίαν ταύτην καὶ προτείνουσιν εἰς ἀντικατάστασιν ἄλλην, ἣγουν θέλουσι νὰ ὀνομάζηται ἡ περιουσία αὕτη περιουσία σκοποῦ (Zweek vermögen). Κατ' αὐτοὺς δηλαδὴ προσώπων μὲν ὑπάρχει ἐν μόνον εἶδος, ὁ ἄνθρωπος, περιουσιῶν ὅμως ὑπάρχουσι δύο εἶδη, περιουσία ἀνθρώπου καὶ περιουσία σκοποῦ, ὅπερ ἐστὶν ὑπάρχουσι περιουσίαι ἐμπρόσωποι καὶ περιουσίαι ἀπρόσωποι. Ἡ ἔποψις αὕτη τῆς περιουσίας εἶναι μὲν ἴσως ἡ λογικωτέρα, ἀντίκειται ὅμως εἰς τὰς πηγὰς (νόμ. 22 Βασ. 26, 4· ἡ κληρονομία προσώπου τάξιν ἐπέχει, ὡσπερ ἡ πόλις καὶ ἡ κοινωνία) καὶ εἰς τὰ ἀνέκαθεν παραδεδεγμένα, ἀποτελεῖ δὲ ἄλλως καὶ ἀπλὴν ὀνόματος ἀλλαγὴν. Ἐνεκα τούτου καὶ ὀλίγους ἀριθμεῖ τοὺς θιασώτας, Vanger § 53. Winds. § 49 σημ. 2. Arndts § 41 σημ. 3. Randa, Besitz § 12 σημ. 13.

Ἐκ τῶν ῥηθέντων προκύπτει ὅτι νομικὸν πρόσωπον εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ δικαίου κατεσκευασμένον ὄν, τὸ νοητὴν ἀπλῶς καὶ οὐχὶ ὕλικήν ὑπαρξίν ἔχον. Τὸ ὕλικόν δὲ καὶ ὁρατὸν αὐτοῦ μέρος εἶναι ἡ περιουσία καὶ οἱ παριστῶντες τὴν θέλησιν αὐτοῦ ἄνθρωποι. Ὅθεν ματαιολογία ὄλως ἀποβαίνει ἡ πολλὴ ἔρις περὶ τὸ ἐρώτημα· ποῖον εἶναι τὸ ἐν τῷ νομικῷ προσώπῳ προσωποποιούμενον; ποῖον εἶναι τὸ ὑποκείμενον τῶν

α') ἔχει προσωπικότητα οὐχὶ δι' ἑαυτό, ὡς ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ χάριν τοῦ σκοποῦ δι' ὃν ὑπάρχει· μέχρι λοιπὸν τοῦ σκοποῦ τούτου ἡ προσωπικότης αὐτοῦ ἐκτείνεται. ²

β') ἔχει ὡς ἄνθρωπος σῶμα καὶ ψυχὴν δι' ὧν ἐνεργεῖ, ἀλλὰ κατὰ τρόπον κατασκευαστὸν καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ πρόσφορον. ³

δικαίων καὶ ὑποχρεώσεων τοῦ νομικοῦ προσώπου; Πρὸς Kierulff σ. 130, 146. Unger ἐν τῇ Kritische Ueberschau σ', 158.

2) Διατοῦτο τὸ νομικὸν πρόσωπον δὲν δύναται νὰ ἐκτελέσῃ κολάσιμον πρᾶξιν κατὰ τὴν ὀρθοτέραν καὶ ἐπικρατεστέραν τὴν σήμερον γνώμην (Σαβιν. Β' 340. Unger Α' 328, 341. Vanger. § 55. ἐναντίος ὁ Sintenis pract. Civilr. § 15 σ. 123 σημ.). Τῷοντι τὸ νομικὸν πρόσωπον ὡς ἐν τῇ ιδέᾳ ὑπάρχον οὔτε ψυχὴν ἔχει, οὔτε σῶμα, ἐπομένως ἐνταῦθα δὲν δύναται νὰ γείνῃ λόγος περὶ πράξεων. Τὸ νομικὸν πρόσωπον δὲν ἔχει ἱκανότητα τοῦ πράττειν· μόνον δέ, καθὼς ἔχον περιουσίαν χρῆζουσιν διοικήσεως (ἤτοι αὐξήσεως καὶ μεταβολῆς), ἔχει χρεῖαν ἀντιπροσώπων, ἤτοι ἀνθρώπων ἐπιχειρούντων δι' αὐτὸ δικαιοπραξίας καὶ παριστάντων ἐπομένως τοῦ νομικοῦ προσώπου τὴν θέλησιν· ἀλλ' ἡ θέλησις τῶν ἀντιπροσώπων λογίζεται θέλησις τοῦ νομικοῦ προσώπου μόνον ἐρ' ὅσον περιορίζεται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀντιπροσωπείας· ἔξω τῶν ὁρίων τούτων δὲν εἶναι θέλησις τοῦ νομικοῦ προσώπου, ἀλλὰ θέλησις τῶν ἐκδηλούντων αὐτὴν ἀνθρώπων, τούτους μόνον ἕνεκα τούτου εὐθύνουσα. Πλὴν ἰσχύει καὶ ἐνταῦθα ὁ κανὼν, ὅτι δεόν νὰ ἐπιστρέφῃται τὸ ἀδίκως κτηθέν· ἄρα καὶ τὸ νομικὸν πρόσωπον, ἐὰν ἐξ ἀδίκου πράξεως τῶν ἐκπροσωπούντων αὐτὸ ἐκτήσατο τι, ὀφείλει νὰ ἀποδώσῃ αὐτό· νόμ. 15 § 1 πανδ. (4, 3)· νόμ. 4 πανδ. (43, 16)· ἐν νόμ. 9 § 1 πανδ. (4, 2) ὁ λόγος εἶναι περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἀγωγῆς τοῦ φόβου οὐχὶ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ὑποχρεώσεως, ἀλλ' ὡς πρὸς τὰ ὑποχρεούμενα πρόσωπα· ὅτι δηλαδὴ ὁ ἐκ τοῦ φόβου ὠφεληθεὶς εὐθύνεται οἷοσδήποτε καὶ ἂν ᾖ. Winds. § 59 σημ. 7 Schliemann Lehre vom Zwange σ. 34. Bekker ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ Ihering IB', 120.

3) Ἐπειδὴ ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ νομικοῦ προσώπου ὠδήγησεν ἡ ιδέα τῆς ἀπομιμήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐπόμενον ἦτο νὰ ἀποδοθῶσι καὶ εἰς τὸ νομικὸν πρόσωπον τὰ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχοντα στοιχεῖα, δηλαδὴ σῶμα καὶ ψυχὴ. Τὸ νομικὸν πρόσωπον ἔχει καὶ αὐτὸ θέλησιν καὶ ὄργανα πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς θελήσεώς του. Ἐπομένως εἶναι ἱκανὸν εἰς τὰ ἐπιχειρεῖν νομικὰς πράξεις. Τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ νομικοῦ προσώπου εἰσὶν οἱ ἐκπροσωποῦντες αὐτὸ ἄνθρωποι. Πλὴν οὐν! πᾶν ὅτι

γ') δύναται νὰ ἔχῃ περιουσίαν (μάλιστα δ' ἐπὶ τούτῳ κυρίως ἐπλάσθη ἵνα ἔχῃ περιουσίαν) καὶ πᾶν δίκαιον, ὅπερ ἡ ἰδιαιτέρα αὐτοῦ οὐσία ἐπιτρέπει. ⁴

δ') ὁ σκοπὸς τοῦ νομικοῦ προσώπου συνήθως μὲν ἐστὶ κοινωνικός, ⁵ ἀλλὰ καὶ ἰδιωφελὴς ὑπὲρ τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὸ ἀνθρώπων μόνον ἐπιδιωκόμενος. ⁶

Θέλουσιν οὗτοι λογίζεσθαι τοῦ νομικοῦ προσώπου θέλησις, ἀλλὰ μόνον ὅ,τι θέλουσιν ἔντός τῶν τεθειμένων τῷ νομικῷ προσώπῳ ὁρίων (σημ. 2).

Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Brinz, καθ' ἣν ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχει πρόσωπον, ἀλλὰ περιουσία διοικουμένη ἐπιτροπικῶς, δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη τῆς δημιουργίας ταύτης.

4) Τὸ νομικὸν πρόσωπον δὲν ἔχει ὕλικόν σῶμα, λοιπὸν οὐδὲ τὰς παρμαρτούσας τῷ σώματι σχέσεις τὰς ἐκ τῆς οἰκογενείας ἀπορρεούσας, οἷον γάμον, πατρικὴν ἐξουσίαν κλ. Ἐξουσίαν δεσποτικὴν (*potestas in servum*) ἡ δύνατο κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον νὰ ἔχῃ, διότι οἱ δοῦλοι ἀνῆκον μᾶλλον εἰς τὴν περιουσίαν ἢ εἰς τὴν οἰκογένειαν (Arndts § 41 σημ. 4. Keller Pand. § 37). Δίκαια ὅμως περιουσίας παντὸς εἶδους δύναται νὰ ἔχῃ (ἐμπράγματα δίκαια, ἀπαιτήσεις ὡς καὶ ὑποχρεώσεις ἐνοχικάς) καὶ ν' ἀποκτήσῃ αὐτὰ δι' ὧν τρόπων ἀποκτῶνται καὶ ὑπὸ τῶν φυσικῶν προσώπων (π. γ. διὰ καταλήψεως, παραγραφῆς, κληρονομήσεως κλπ.) νόμ. 6 § 1 πανθ. (1, 8) νόμ. 1 πρ. πανθ. (49, 14),

5) Ὁ κοινωνικὸς σκοπὸς πρὸς ὃν τείνει τὸ νομικὸν πρόσωπον ἡ ὁρᾶ ἔν γένει τὴν κοινωνικότητα τοῦ ἀνθρώπου (ὡς εἶναι ὁ τοῦ κράτους, τῶν δήμων, τῶν σωματείων), ἡ εἶναι σκοπὸς θρησκευτικὸς, φιλανθρωπικὸς, ἐπιστημονικὸς.

6) Ἡ ἔνωσις πολλῶν ἀνθρώπων πρὸς ἐπιδίωξιν σκοποῦ τινος κοινῆς ὠφελείας ἢ περιέχει τὰ στοιχεῖα συνήθους ἐταιρίας, ἥς τὰ καθ' ἑκάστα ἐξηγουνται ἐν τῷ ἐνοχικῷ δικαίῳ, ἡ ἀποτελεῖ συνεταιρισμόν, δηλ. ἄνωμον ἐμπορικὴν ἐταιρίαν, ἡ τέλος σωματεῖον, πρὸς τινα σκοπὸν (θρησκευτικόν, φιλανθρωπικόν, ἐπιστημονικόν) συνεσταμένον. Φέρουσι τὰ προσόντα νομικοῦ προσώπου πᾶσαι αἱ ἐνώσεις αὗται ; Ὅτι αἱ κοιναὶ ἐταιρίαι δὲν ἀποτελοῦσι νομικὸν πρόσωπον οὐδεὶς ὑπάρχει ὁ ἀμφιβάλλων. Ἐπίσης δὲν ἀμφιβάλλεται ὅτι τὰ σωματεῖα εἰσι νομικὰ πρόσωπα· ἀλλ' ὡς πρὸς τοὺς συνεταιρισμοὺς ἰσχυρὰ ὑπάρχει διαφωνία μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων· τινὲς θεωροῦσιν αὐτοὺς ἐταιρίας ἀπλᾶς κατὰ τινα τροποποιήσιν, ἄλλοι δὲ κατατάσσουσιν αὐτοὺς εἰς τὰ νομικὰ πρόσωπα· ἡ δευτέρα δόξα φαίνεται ἡ ἐπικρατήσουσα· διότι πράγματι φέρουσι μᾶλλον τὰ προσόντα τοῦ νομικοῦ προσώπου οἱ τοιοῦτοι συνεταιρισμοί.

ε') ὁ μὲν ἄνθρωπος γεννᾶται καὶ ἀποθνήσκει κατὰ νόμους φυσικούς, τὸ δὲ νομικὸν πρόσωπον, κατὰ κανόνας νομικούς. 7

ὑπάρχουσι κυρίως δύο εἶδη νομικῶν προσώπων, τὰ ἐν

Ὁμοιότητες δὲ τούτων εὐρίσκονται καὶ ἐν τῷ ῥωμ. δικαίῳ, οἷαι αἱ *societates publicanorum, s. aurifodinarum, argentifodinarum salinarum* νόμ. 101 βασ. (8, 2). «Οὐ πᾶσιν ἐφέται ποιεῖν ἐταιρείας ἢ συστήματα ἢ σωματεῖα ἀλλ' ἐπὶ δημοσίων τελῶν καὶ μετὰλλων ἀργύρου καὶ χρυσοῦ καὶ ἀλικῶν καὶ μαγκίπων (ἄρτοκόπων) καὶ ναυκλήρων καὶ ἔξεστιν αὐτοῖς κατὰ μίμησιν τῶν πόλεων ἔχειν πράγματα κοινὰ κλ.» νόμ. 59 πρ. πανδ. (17, 2)· νόμ. 3 § 4 πανδ. (37, 1)· νόμ. 31 πανδ. (47, 2). Arndts § 42 σημ. 3. Windscheid § 58 σημ. 5.

Τὸ ἰδιάζον εἰς τοὺς συνεταιρισμοὺς τούτους ἐστὶν ὅτι δὲν ἐφαρμόζεται ἐπ' αὐτῶν κυριολεκτικῶς ὁ κανὼν *quod universitati debetur singulis non debetur; quod universitas debet singuli non debent*.

7) Πρὸς σύστασιν νομικοῦ προσώπου ἀπαιτεῖται πρῶτον μὲν ἐξωτερικὴ παραγωγὴ ὑποστάσεως, ἐν ᾗ τὸ νομικὸν πρόσωπον ἐνσαρκοῦται (δημιουργία τοῦ νομικοῦ προσώπου)· ἔπειτα δὲ νομικὴ διάταξις, γενικὴ ἢ εἰδική, προσωπικότητα εἰς τὴν τοιαύτην ἐνσάρκωσιν ἀποδίδουσα. Ἀλλὰ περὶ τοῦ δευτέρου οὐκ εἰσὶ πάντες σύμφωνοι. Τινὲς δοξάζουσιν ὅτι πρὸς σύστασιν νομικοῦ προσώπου, ἰδίως σωματείου, ἀπαιτεῖται πάντοτε εἰδικὴ ἔγκρισις τῆς κυβερνήσεως. Κατὰ τὴν ἡμετέραν νομοθεσίαν, τὴν ἐπὶ ἐλευθέρων κοινωνικῶν βάσεων θεμελιουμένην (Συντάγμ. ἄρθρ. 11) καὶ πάντα τὰ εἶδη τῶν νομικῶν προσώπων γενικῶς ἀναγνωρίζουσιν (δήμους, κοινότητας, σωματεῖα, καθιδρύματα, ὀρφανοτροφεῖα, πτωχοκομεῖα, νοσοκομεῖα· πολ. δικ. 1, 17, § 3, 364—67, 480, 588, § 1, 755, 785· διάταγ. τῆς 12 μαΐου 1835 περὶ τῆς ἐν δικαστηρίῳ παραστάσεως τοῦ δημοσίου κλπ. διάταγ. τῆς 1 δεκεμ. 1836· ἄρθρ. 114—116 τοῦ περὶ δῆμων νόμου), πρέπει· νὰ τεθῇ ὡς κανὼν ὅτι πρὸς σύστασιν νομικοῦ προσώπου δὲν ἀπαιτεῖται εἰδικὴ ἔγκρισις τῆς κυβερνήσεως. Διότι ἐπὶ τῆς συστάσεως νομικοῦ τινος προσώπου μόνον συμφέρον ἔχει τὸ κράτος νὰ πληροφορηθῇ περὶ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ καὶ νὰ μανθάνῃ μήπως οὗτος ἀντίκειται εἰς τὰς καθεστῶσας βάσεις τῆς πολιτείας ἢ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, εἰς τὰ δόγματα τῆς ἠθικῆς ἢ τῆς δικαιοσύνης· ἀλλὰ τὸ συμφέρον τοῦτο, ὅπερ εἶναι ἀπλοῦν συμφέρον δημοσίας τάξεως καὶ ασφαλείας, δικαιολογεῖ μόνον τὸ δικαίωμα τῆς κυβερνήσεως τοῦ ν' ἀπαίτῃ τὴν κοινοποίησιν τοῦ καταστατικοῦ τοῦ νομικοῦ προσώπου· πέραν τούτου δὲν δικαιολογεῖται ἡ παρέμβασις τῆς κυ-

ΤΙΜΗΜΑ Β.—ΔΙΚΑΙΟΝ ΕΣ ΤΗΝΚΕΙΜΕΝΟΝ ΠΡΟΣΩΠΟΝ 39
ομάδι ανθρώπων καὶ τὰ ἐν ὁμάδι πραγμάτων συνιστά-
μενα. 8

Νομικὰ πρόσωπα ὑπὸ τῆς πολιτείας ἀνεγνωρισμένα εἰσὶ
ταῦτα :

1) ὁ **φίσκος**, τουτέστιν ἡ πολιτεία ἐν ταῖς ἰδιωτικαῖς
αὐτῆς σχέσεσιν, ὡς πρόσωπον δηλαδὴ τοῦ ἰδιωτικοῦ δι-
καίου παρισταμένη. Ἡ νομοθεσία ἐκάστου ἔθνους ὀρίζει
τὸ σχῆμα τῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ φίσκου· παρ' ἡμῖν
ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ γενικός ἐστίν ὁ τῶν Οἰκονομικῶν
ὑπουργός.⁹ ἀπολαύει δὲ οὐ μόνον πλήρους τῆς περὶ
τὸ ἔχειν δίκαια ἰκανότητος,¹⁰ ἀλλὰ καὶ πολλῶν προ-

θερνήσεως μόνον αἱ ἀνώνυμοι ἐμπορικαὶ ἐταιρίαι· χρήζουσιν εἰδικῆς
ἐγκρίσεως (Ἐμπ. νόμ. 37)· ἐναντίαν ἀποφαίνονται γνώμην ὁ Καλλι-
γᾶς (§ 203) καὶ ὁ Παπαρρηγόπουλος (§ 163, 164). Περὶ τοῦ ἀντικει-
μένου τούτου πρὸς Windscheid § 60, σημ. 1. Unger ἐν τῇ Kritische
Uberschau ς', 147, τοῦ ἰδίου System A', 339. Arndts § 44.

8) Τὰ πρῶτά εἰσιν universitates personarum, τὰ δευτέρα univer-
sitates honorum (Unger σ. 317). Περὶ τοῦ Φίσκου δὲν εἶναι πάντες
σύμφωνοι εἰς τίνα τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν ἀνήκει· ἀλλὰ κατὰ τὴν
ἁρθεράν γνώμην, μάλιστα ἐπὶ δημοκρατικῶν καὶ συνταγματικῶν πο-
λιτειῶν, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ Φίσκος ὑπάγεται εἰς τὴν πρώτην
κατηγορίαν. Vanger. § 53. Unger σ. 327.

9) Διάταγ. τῆς 3 Ἀπριλ. 1833 περὶ σχηματισμοῦ καὶ καθηκόντων
τοῦ ὑπουργείου τῶν οἰκονομικῶν (Ἐγχειρίδ. § 58 σημ. 14). Ἡ ἐξουσία
ὅμως τοῦ ὑπουργοῦ τούτου περὶ τὴν διοίκησιν τῆς δημοσίας περιουσίας
δὲν εἶναι ἀποκλειστική, οὐδὲ ἀπεριόριστος. Αἱ διάφοροι διαχειρίσεις τῆς
δημοσίας περιουσίας (stationes fisci) δὲν ἀπετέλουν κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον
ἴδια νομικὰ πρόσωπα (Keller Pand. § 36 σημ. 2, 3)· δὲν ἐπετρέ-
πετο ὅμως ὅ,τι τις ὤφειλεν εἰς ἓν ταμεῖον νὰ τὸ συμφηρίσῃ πρὸς ὅ,τι
εἶχε λαμβάνειν παρ' ἄλλου ταμεῖου (νόμ. 1 κώδ. 4, 31· νόμ. 2 κώδ.
8, 43). Κατὰ τὸν νόμον περὶ δημοσίου λογιστικοῦ (ἄρθρ. 84) ἐπιτρέ-
πεται τῷ ὀφειλέτῃ τοῦ δημοσίου νὰ καταβάλλῃ τὸ χρεὸς του εἰς τα-
μεῖον ἄλλο ἢ ἐκεῖνο παρ' ᾧ εἶναι ἐγγεγραμμένος.

10) Ὁ φίσκος δύναται ν' ἀποκτήσῃ παντὸς εἶδους δίκαια περιουσίας
καὶ νὰ συναμολογῇ παντὸς εἶδους συμβάσεις (σημ. 4 τοῦ § τούτου).

Ἐσαυροῦνται δὲ καὶ εἰς αὐτὸν αἱ γενικαὶ διατάξεις τοῦ δικαίου π. ν.

νομίων. 11

2) αἱ κοινότητες καὶ τὰ σωματαῖα (universitates, corpora), τούτέστιν αἱ ἐν τῇ πολιτείᾳ ὑφιστάμεναι ὁμάδες ἀνθρώπων ἐπὶ ὠρισμένῳ σκοπῷ συντεταγμένων. 12

3) οἱ εὐαγεῖς οἴκοι (piae causae) καὶ ἄλλα ιδρύματα, ἡγουν περιουσίαι ἐπὶ σκοπῷ εὐσεβεῖ ἢ ἐν γένει φιланθρώπων ὠρισμέναι.

4) ἡ ἐκκειμένη κληρονομία (hereditas jacens), ἥτοι ἡ συνέχουσα τὴν ἀπροσέλευτον κληρονομίαν προσωπικότης. 13

νόμ. 3 κώδ. (10, 8)· νόμ. 2 κώδ. (4, 12) Böcking σ. 300 σημ. 8, 'Ἀμφίβολος εἶναι· ἡ σημασία καὶ ἔκτασις τοῦ κανόνος· ἐν τοῖς ἀμφιβάλοις κατὰ τοῦ δημοσίου δεῖ ἀποκρίνεσθαι (νόμ. 9 βασ. 56, 2). Puchta Vorlesungen § 26 σημ. 1 Böcking § 65 σημ. 9. "Ὅρα ἐρμηνείαν τινὰ αὐτοῦ ἐν Π. Πείρα λς' § 13.

11) Π. χ. τὰ χρήη τοῦ δημοσίου παραγράφονται μετὰ πενταετίαν (ἄρθρ. 69 νόμ. περὶ δημοσ. λογιστικοῦ)· ἡ κατ' αὐτοῦ κτητική παραγραφὴ εἶναι τριακονταετής· τινὲς ἀπαιτήσεις του ἔχουσι προνόμιον (πολ. ἄρθρ. 910 § 7)· εἰς τὰς δίκας του ἀγορεύει ὁ εἰσαγγελεὺς (πολ. 588 § 1)· ἔχει τὴν εἰς ἀκέραιον ἀποκατάστασιν κατὰ τελεσιδίκων ἀποφάσεων ἔνεκα κακῆς ὑπερασπίσεως (Ἐγχειρ. § 240 σημ. 7, 8)· ἔχει ἐξαιρετικὴν διαδικασίαν περὶ τὴν ἀναγκαστικὴν εἰσπραξίν τῶν ἀπαιτήσεων του (νόμ. υλς' τοῦ 1871)· ὁρ. καὶ νόμ. 17 § 5, 6· νόμ. 43 πανδ. (22, 1)· νόμ. 43 πανδ. (49, 14)· νόμ. 1 κώδ. (11, 6)· ἄρθρ. 16 περὶ δ. κτημ. νόμου. Mühlenbr. § 202 σημ. 7—10. Uhrig σ. 16.

12) Αἱ κοινότητες (πόλεις, κῶμαι) εἰσὶν ἀναγκαῖαι συνεικήσεις ἀνθρώπων, ἀπόρροια τῆς κοινωνικότητος τοῦ ἀνθρώπου οὔσαι, διὸ ἐν πάσαις ταῖς πολιτείαις ὑπάρχουσι καὶ ἔνεκα τούτου φέρουσι δημόσιον χαρακτήρα. Τὰ σωματαῖα εἰσι σύλλογοι προαιρετικῶς συνιστάμενοι· αἱ μὲν κοινότητες ἀποτελοῦσιν ἀκίνητον προσωπικότητα, τὰ δὲ σωματαῖα δύνανται νὰ μεταβάλλωσι κατοικίαν ὡς ὁ ἄνθρωπος. Unger σ. 337.

13) Ὁ Σαδινῆς δὲ ἀναγνωρίζει (§ 102 τοῦ Συστήμ.) προσωπικότητα εἰς τὴν ἐκκειμένην κληρονομίαν (hered. jacens)· ἄλλ' ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη εἶναι ἐναντία καὶ ὁρθῶς. Ἀφοῦ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνθρώπου ἀναγκαῖον εἶναι νὰ θεωρῇται ὅτι ἡ περιουσία αὐτοῦ δὲν καταστρέφεται· ἄλλ' ἐξακολουθεῖ ὑπάρχουσα ὡς σύνολον καὶ μεθ' ὧν

β') περὶ κοινοτήτων.

§ 24. Καλεῖται κοινότης ἐν γένει (*universitas*), τὸ νομικὸν ἐκεῖνο πρόσωπον, τὸ ὑπόστασιν ἐξωτερικὴν ἔχον σύνολόν τι ἀνθρώπων·¹ ὥστε ἡ κοινότης πολλαπλοῦς τίς ἐστίν ἄνθρωπος, ἰδίαν ὑπαρξιν καὶ ἰδίον προσρισμὸν ἔχων, τὰ δὲ μέλη αὐτῆς οὔτε μετοχὴν τινα κατὰ γενικὸν κανόνα ἔχουσιν εἰς τὴν κοινοτικὴν περιουσίαν,² οὔτε ἡ ἐναλ-

τῶν ἀποτελεσμάτων τὰ ὁποῖα ἔχουσιν αἱ περιουσίαι τῶν ζώντων ἀνθρώπων, ἔπεται ὡς ἀναγκαῖα συνέπεια τὸ ν' ἀποδοθῇ εἰς αὐτὴν συνεκτικὴ τις δύναμις καὶ αὕτη εἶναι ἡ προσωπικότης· ἀλλὰ τῆς προσωπικότητος ταύτης ἡ λειτουργία εἶναι λίαν περιορισμένη, συντηρησις τῆς κληρονομίας μέχρι τῆς ἀποδοχῆς αὐτῆς ὑπὸ τοῦ κληρονόμου. Πρὸς. Unger σ. 317 σημ. 10, τοῦ ἰδίου ἐν τῇ *Kritische Ueberschau* σ' 159, Winds. αὐτόθι· Α' 181. Scheurl *Beiträge* Α' 2, Winds. § 531 σημ. 10.

1) Unger σ. 327. Λέγοντες κοινότητα ἐννοοῦμεν πᾶν νομικὸν πρόσωπον ἐξ ἀνθρώπων συναπαρτιζόμενον, ὅπερ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καλεῖται *universitas* (Σαβιν. Β' 261). Κοινότης δὲ εἰδικώτερον καλεῖται τὸ ἐν χώρῳ τινὶ ἀμετακινήτως ἐγκαθεσταμένον νομικὸν πρόσωπον, ἧτοι αἱ πόλεις καὶ αἱ κῶμαι (ἀνωτ. § 23 σημ. 12). Πρὸς ταύτας τὰς ἀκινήτους κοινότητας διαστέλλονται τὰ σωματεῖα (σύλλογοι, ἀδελφότητες, συνεταιρισμοὶ κλ.), ὅπερ οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσι *collegia* καὶ *corporata* (Σαβ. Β' 260). Ὑπάρχουσι δὲ καὶ θρησκευτικαὶ κοινότητες, ἰδίως τὰ μοναστήρια (περὶ ὧν ἐπιθ. Νεαρ. 420 κεφ. 5', § 2, 3 νόμ. 6 βασιλ. 5, 2 νόμ. 17 § 2 κώδ. 1, 2. Καὶ διὰ τ. τῆς 8 Ἰουλίου 1858). Ἐπὶ ἀμφοτέρων ὁμως τῶν εἰδῶν τῶν κοινοτήτων ἰσχύουσιν αἱ αὐταὶ νομικαὶ διατάξεις.

2) Νόμ. 5 Βασ. (46, 3). «Τῆς ὁμάδος εἰσὶ τὰ κοινὰ τῶν πόλεων, οἷον θέατρον, στάδιον καὶ τὰ παραπλήσια. Πausan. Ι', δ'. Β', 273. «Εἴ γε ὀνομάσαι τις πόλιν καὶ ταύτους, οἷς γε οὐκ ἄρχεῖα, οὐ γυμνάσιόν ἐστιν, οὐ θέατρον, οὐκ ἀγορὰν ἔχουσιν, οὐχ οὐδ' ὥρ κατερχόμενον, ἀλλὰ . . .» ὅθεν ὁ δούλος τῆς πόλεως, ὡς τῆς ὁμάδος ὧν καὶ οὗ τοῦ καθ' ἑκάστον, καὶ ὑπὲρ ἑκάστου καὶ κατ' αὐτοῦ ἐμβαδάνως ἐρωτᾶται. Ἀπηγορευμένον ἦν τὸ μαρτυρεῖν τὸν δούλον κατὰ τοῦ δεσπότου· ἀλλ' οἱ δούλοι τῆς κοινότητος ἠδύναντο νὰ ἐξετασθῶσιν ὑπὲρ ἧ κατὰ τῶν μελῶν αὐτῆς. καθὼ ἀνήκοντες τῇ κοινότητι. Ἐκ τῆς ἀορίστου δὲ τὰ μέλη

λαγή αὐτῶν ἐπηρεάζει πως τὴν κοινότητα. 3 Ἰσχύουσι δὲ περὶ κοινοτήτων αἱ ἀκολουθοὶ γενικαὶ ἀρχαί :

α') **σύστασις τῆς κοινότητος.** Ἡ κοινότης συνιστᾶται διὰ τῆς ἐπὶ τούτῳ ἐνώσεως τριῶν 4 τοῦλάχιστον ἀνθρώπων· δὲν ἀρκεῖ ὅμως μόνον ἡ ἔνωσις, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ ἔγκρισις τῆς ἐνώσεως ταύτης ἀπὸ μέρους τῆς πο-

τῆς κοινότητός εἰσι· ξένα ὅλως πρὸς τὴν περιουσίαν αὐτῆς, ἀπορρέουσιν αὐταὶ αἱ συνέπειαι· α') οὔτε αἱ ἀπαιτήσεις οὔτε τὰ χρέη τῆς κοινότητός εἰσιν ἀπαιτήσεις καὶ χρέη τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν αὐτῆς (νόμ. 7 § 1 πανδ. 3, 4)· εἰς τὰ χρέη ταῦτα οὐδὲ καθ' ἐπικουρίαν ἐνέχονται τὰ μέλη τῆς κοινότητος (νόμ. 108 βασ. 8, 2)· β') ἐπὶ τῶν κοινοτικῶν κτημάτων οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἔχουσι τὰ καθ' ἕκαστον μέλη αὐτῆς· ἐν συνόλῳ ὅμως καὶ ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς κοινότητος δύνανται νὰ ἐνεργῶσι δικαιοπραξίας ὑποχρεωτικὰς δι' αὐτήν· γ') τὰ μέλη τῆς κοινότητος δύνανται ν' ἀποκτήσωσι δουλείαν ἐπὶ κοινοτικοῦ πράγματος καὶ νὰ ἐγείρωσι τὴν περὶ ὁροθεσίῶν ἀγωγὴν πρὸς κανονισμόν τῶν ὁρίων μεταξὺ ἀγροῦ κοινοτικοῦ καὶ ἀγροῦ μέλους τινὸς τῆς κοινότητος, ἐνῶ ἐπὶ συνιδιοκτησίας οὐδέτερον τούτων ἐγγωρεῖ (νόμ. 8 § 1 πανδ. 8, 1· νόμ. 4 § 7 πανδ. 10, 1)· ὡσαύτως δύνανται νὰ γείνωσι πιστωταὶ καὶ ὀφειλέται τῆς κοινότητος· π. χ. ἡ ἐγκατασταθεῖσα κληρονομία κοινότητος ὑποχρεοῦται νὰ δώσῃ κληροδότητα εἰς μέλη αὐτῆς (νόμ. 1 § 15 πανδ. 36, 1).

3) Νόμ. 107 βασ. (8, 2)· «Ἀδιάφορόν ἐστιν εἴτε πάντες τοῦ συστήματος μένουσιν ἢ μέρος, ἢ πάντες ἡλλάγησαν· καὶ εἰς ἓνα δὲ εἰ περιστῇ, ἐνάγει καὶ ἐνάγεται· δέξεται γὰρ ἐν αὐτῷ τὸ ὄνομα τῆς ομάδος». Ἡ ἀλλαγὴ τῶν μελῶν ἐπὶ μὲν τῶν ἰδίως κοινοτήτων (πόλεων, κωμῶν) γίνεται διὰ τῆς ἐξοικίσεως ἢ ἐνοικίσεως ἢ καὶ διὰ κληρονομικῆς διαδοχῆς, ἐπὶ δὲ τῶν σωματείων κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ καταστατικοῦ σωματείου.

4) Νόμ. 85 πανδ. (50, 16). Neratius Priscus tresfacere existimal collegium et hoc magis sequendum est· νόμ. 82 βασ. (2, 2)· «τρεῖς σύστημα ποιούσιν». Τὴν διάταξιν ταύτην θεωροῦσιν τινες κειμένην μᾶλλον πρὸς προσδιορισμόν τῆς ἐννοίας ἀπηγορευμένου συλλόγου, τουτέστι προτιθεμένην νὰ ὀρίσῃ ὅτι ὑφίσταται ἀπηγορευμένος σύλλογος καὶ ὅταν τρεῖς ᾧσιν οἱ ἐνωθέντες· ὡς π. χ. καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον ποιν. νόμον (ἄρθρ. 59) σύστασις ὑπάρχει ὅταν τοῦλάχιστον δύο ἐνωθῶσιν· ἀλλ' ἡ ῥῆσις τοῦ χωρίου 85 εἶναι γενικὴ καὶ τὸ πολὺ δύνανται νὰ θεωρηθῶν ἐννοεῖν τὰς κινητὰς μόνον κοινότητας (ἀνωτ. σημ. 1 τοῦ § τούτου).

λιτείας· ἡ ἔγκρισις δὲ δύναται καὶ γενικῶς ἢ καὶ σιωπη-
ρῶς νὰ δοθῇ. ⁵

β') **προσωπικότης τῆς κοινότητος.** Ἡ κοινότης
ὡς νομικὸν πρόσωπον ἔχει πάντα τὰ δίκαια, τὰ τε πρὸς
συνοχὴν τῆς προσωπικότητος αὐτῆς, ⁶ ὡς καὶ τὰ πρὸς κα-
τόρθωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀναγκαῖα. Διὰ τοῦτο δύναται νὰ
διευθετῇ τὰ κατ' αὐτήν, νὰ ἔχῃ παντὸς εἶδους περιου-
σίαν, ⁷ ἱκανὴ οὖσα εἰς ἐπιχείρησιν πάσης πράξεως τοῦ
ιδιωτικοῦ δικαίου.

γ') **θέλῃσις τῆς κοινότητος.** ⁸ Αὕτη συναπαρτίζε-

5) Τὸ νομικὸν πρόσωπον ὡς κατασκευάσμα τοῦ νόμου χρήζει, πρὸς
σύστασιν αὐτοῦ, τῆς νομοθετικῆς ἐγκρίσεως, δι' ἧς φανερὰ γίνονται τὰ
γενεθλιακὰ στοιχεῖα τῆς καταρτίσεως αὐτοῦ, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς
τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ τοκετοῦ (Σαβιν. σελ. 277)· ἀλλ' ἡ ἔγκρισις αὕτη
δύναται νὰ ᾖ καὶ γενικὴ, ἐκ γενικῶν διατάξεων τοῦ νόμου ἀπορ-
ρέουσα, οἷα ἡ περὶ τῶν ἀκινήτων κοινοτήτων (ἄρθρ. 4—6 τοῦ περὶ δέ-
μων νόμου). Ἀνωτέρ. § 23 σημ. 8.

6) Διατοῦτο ἀναγνωρίζεται εἰς τὰς κοινότητας ἐξουσία τις νομοθε-
τικὴ περὶ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν διοργάνωσιν νόμ. 4, πανδ. (47, 22).
*His autem potestatem facit lex pactionem quam velint sibi ferre,
dum ne quid ex publica lege corrumpant.*

7) Ἡ κοινότης δύναται νὰ ἔχῃ ἰδιοκτησίαν (νόμ. 1 § 1 πανδ. 3, 4),
νομήν (νόμ. 1 § 22· νόμ. 2 πανδ. 44, 2· νόμ. 7 § 3 πανδ. 40, 4), ἄλλα
ἐμπράγματα δίκαια, ἐμφύτευσιν, ἐπιφάνειαν, δουλείας παντὸς εἶδους
(νόμ. 12 πανδ. 8, 1)· ἡ ἐπικαρπία παύει διὰ τῆς καταργήσεως τῆς
κοινότητος (νόμ. 21, πανδ. 4, 4)· ἄλλως μετὰ παρέλευσιν 100 ἐτῶν
(νόμ. 56 πανδ. 7, 1· νόμ. 8 πανδ. 33, 2). Τῆς δουλείας χρήσεως εἰσιν
ἀνίκανοι αἱ κοινότητες, καθὼς σκοπούσης εἰς θεραπείαν ἀμέσων τοῦ ἀν-
θρώπου χρειῶν (Σαβιν σ. 290. Unger σελ. 341). Ἐπίσης δύναται νὰ
συνάψῃ ἡ κοινότης ἐνοχικὰς σχέσεις, δηλαδὴ χρεὶ καὶ ἀπαιτήσεις (νόμ.
5 § 7, 8 πανδ. 13, 5· *tutori pupilli constitui potest et actori mu-
nicipum. § 8 sed et ipsi constituentes tenebuntur*) καὶ νὰ ἐγκατα-
σταθῇ κληρονόμος· περὶ τούτου ἐν τῷ κληρονομικῷ δικαίῳ διὰ μακρο-
τέρων. Σαβιν. σ. 299.

8) Ἵνα τὸ νομικὸν πρόσωπον ἐκπληροῖ πλήρη τὸν προορισμὸν αὐ-
τοῦ ἀπαιτεῖται νὰ δοθῇ αὐτῷ ἱκανότης οὐ μόνον τοῦ ἔχειν περιουσίαν,
ἀλλὰ καὶ τοῦ κτᾶσθαι τοιαύτην. Τὸ δεύτερον τοῦτο κατορθοῦται ἂν ἀπο-

ται κυρίως ἐκ τῆς πάντων τῶν μελῶν θελήσεως· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο σπανίως κατορθοῦται, ἀρκεῖ καὶ τῶν πλειόνων ἢ θέλησις. Ἐπὶ συντεταγμένων κοινοτήτων (*universitas ordinata*) τὴν θέλησιν τῆς κοινότητος φέρει ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτῆς.⁹

δοθῇ τῇ κοινότητι ὡς ἔχει καὶ ὁ ἄνθρωπος θέλησιν. Ἡ θέλησις βεβαίως αὕτη εἶναι ἀπλῶς κατασκευαστή, ἥγουν ὠρίσθη ὑπὸ τοῦ νόμου ἵνα ἡ θέλησις ὠρισμένων ἀνθρώπων θεωρῇται ὡς τῆς κοινότητος θέλησις.

9) Οἱ ἄνθρωποι ἐξ ὧν ἡ κοινότης συναπαρτίζεται, καὶ πάντες ὁμοῦ λαμβανόμενοι, δὲν εἶναι τὸ νομικὸν αὐτὸ πρόσωπον, ἀλλ' ἀπλοῖ ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ· διατοῦτο λέγουσιν αἱ πηγαί (νόμ. 1 § 22 πανδ. 41, 2) *municipes per se nihil possidere possunt, quia universi consentire non possunt*, ἥτοι ὡς νομικὸν πρόσωπον (ἐν τῇ ἰδέᾳ μόνον ὑπάρχον) δὲν ἔχουσι θέλησιν (πρβ. καὶ νόμ. 1 § 1 πανδ. 38, 3). "Ὡστε ἐπὶ πάσης κοινότητος ἐξεταστέον τίνας εἶσιν οἱ παριστώντες τὴν θέλησιν τῆς κοινότητος. Ἐὰν ἡ κοινότης ᾖ συντεταγμένη, ἥγουν ἔχῃ ὀργανισμένον τὸν τε τρόπον τῆς ἐκδηλώσεως τῆς θελήσεως αὐτῆς καὶ τὰ ἄτομα, δι' ὧν αὕτη ἐκδηλοῦται, τὸ ζήτημα τοῦτο λύεται κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς τοῦτο ἰσχύει παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῶν δήμων" (ἄρθρ. 38 τοῦ δημοτικοῦ νόμου) καὶ ἐπὶ πάντων τῶν σωματείων (φιλελευθερευτικὴ ἐταιρία, πτωχοκομεῖον, ἀρχαιολογικὴ ἐταιρία, Ἀμαλλεῖον κλ.). Ἐὰν ὅμως ἡ κοινότης διατελῇ ἀσύντακτος (ὡς συμβαίνει παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῶν ἀπαρτιζόντων δήμόν τινα χωρίων, τῶν ἐχόντων ἰδίαν περιουσίαν (ἄρθρ. 6 τοῦ δημοτικοῦ νόμου· νόμ. 73 § 1 π. (30)· *vicis*...), τὸ φυσικὸν εἶναι νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι πάντα τὰ μέλη αὐτῆς ἢ καὶ τὸ μείζον μέρος αὐτῶν ἐκπροσωποῦσι τὴν κοινότητα καὶ ὅτι τὸ ὑπ' αὐτῶν ἀποφασισθὲν ἰσχύει ὡς ἀπόφασις τῆς κοινότητος. Τοιοῦτόν τι κοινῶς διδάσκεται δυνάμει τοῦ νόμ. 160 βας. (2, 3)· «πρὸς πάντα ἀναφέρεται τὸ δημοσιᾶ γινόμενον ὑπὸ τοῦ μείζονος μέρους». Ἀλλ' ὁ κανὼν οὗτος ἀφίνει πολλὰ τὰ κενά· π. χ. ἀπαιτεῖται τὸ μείζον μέρος πάντων τῶν μελῶν ἢ ἀρκεῖ τὸ μείζον τῶν *συμειθόντων*; πόσος πρέπει νὰ ᾖ ὁ ἀριθμὸς τῶν *συμειθόντων* ἵνα καταρτίσῃ ἔννομον ἀπόφασιν; Ὅθεν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κενῶν τούτων ἀνάγκη νὰ ἐφαρμοσθῇ ἄλλη συγγενὴς διάταξις (ἢ τῶν νόμ. 3, 4 πανδ. 3, 4· νόμ. 3 πανδ. 50, 9· νόμ. 45 κώδ. 10, 31), καὶ ἢ ἐπὶ δημοτικῶν συμβουλίων ἵνα καταρτισθῇ ἀπόφασις ἔννομος ἀπαιτεῖται ἡ παρουσία τοῦλάχιστον τῶν δύο τρίτων τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου (*ordo decurionum*) ἢ ἐκείνος δύνάται κινεῖν (ἀγωντῆν) ὃ τὸ δέμοισον τῶν βουλευτῶν

δ') **περιουσία αὐτῆς.** Τῆς κοινότητος ἡ περιουσία χρησιμεύει κυρίως εἰς πλήρωσιν τῶν κοινοτικῶν χρειῶν· ἔχει δὲ ἡ κοινότης τελείαν σχεδὸν ἐλευθερίαν εἰς τὸ διαθέτειν αὐτήν, μάλιστα δὲ ἐνίοτε καὶ ὑπὲρ τῶν ἰδίων μελῶν. 10

ε') **διάλυσις τῆς κοινότητος.** Ἡ κοινότης διαλύεται ἅμα στερηθῇ τινος τῶν οὐσιωδῶν ὄρων τῆς ὑπάρξεώς της· ἡγουν εἴτε ἐκλειψάντων πάντων τῶν μελῶν αὐτῆς 11,

μέρος ἐπέτρεψε κινεῖν». Ὁ κανὼν λοιπὸν οὕτω συμπληρούμενος ἔχει ὡς ἀκολούθως· «ἀπόφασις τῆς κοινότητος εἶναι ὅτι τὰ δύο τρίτα τῶν μελῶν αὐτῆς ἀποφανθῶσι κατὰ πλειονοψηφίαν». Winds. § 59. Unger σ. 344.

10) Ἡ περιουσία τῶν δήμων διοικεῖται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ δημοτικοῦ νόμου· ἐπομένως κατ' αὐτὰς κρίνεται ἢ τε ἐξουσία τῶν ἀντιπροσωπευόντων τὸν δήμον ἐπὶ τῆς περιουσίας ταύτης, ὡς καὶ ἡ πρὸς αὐτήν σχέσις τῶν δημοτῶν (ἄρθρ. 25 ἐπ. ἄρθρ. 20 ἐπ. τοῦ δημοτ. νόμου). Ἡ περιουσία τῶν ἀνοργανίστων κοινοτήτων πρέπει καὶ αὕτη νὰ διοικῇται ὑπὸ τῶν ἀντιπροσωπευόντων αὐτὰς κατὰ τοὺς αὐτοὺς κανόνας, καθ' οὓς καὶ ἡ τῶν δήμων, διότι δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ εὐλόγως ὅτι ἡ πολιτεία ἀναγνωρίζει εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν κοινοτήτων μείζονα ἐξουσίαν ἢ ὅσην ἔχουσι τῶν δήμων οἱ ἀντιπρόσωποι· ἐπομένως ἀπαλλοτριώσεις ἀκινήτων ἀπαιτεῖται νὰ γίνωνται τῇ συναινέσει τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς· νόμ. 3 κώδ. (11. 31)· ἄρθρ. 119 § γ' δημοτ. νόμου.

Ἡ περιουσία τῶν σωματείων, ἥτοι τῶν κινητῶν κοινοτήτων, διοικεῖται ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ σωματείου, ὧν τὴν ἐξουσίαν διαγράφει τὸ καταστατικὸν ἐκάστου σωματείου. Ἡ ὀλομέλεια τοῦ σωματείου περὶ τὴν διάθεσιν τῶν κτημάτων τοῦ σωματείου ἔχει πλείονα ἐξουσίαν ἢ τῶν ἰδίως κοινοτήτων ἡ ὀλομέλεια, διότι δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκποιήσεις ἀκινήτων πραγμάτων τοῦ σωματείου ἄνευ τινὸς περιορισμοῦ· ἀφ' ἐτέρου ὅμως ἡ ὀλομέλεια τοῦ σωματείου δὲν δύναται νὰ προσδιορίσῃ ὑπὲρ τῶν μελῶν αὐτοῦ τὴν χρῆσιν κτήματος τοῦ σωματείου, ὅπερ ἐπὶ τῶν ἰδίως κοινοτήτων ἀπολύτως δὲν ἀπαγορεύεται (ἄρθρ. 24 τοῦ δημ. νόμου).

Τέλος ἐπὶ ἰδιωφελῶν κοινοτήτων, ἥτοι ἐταιριῶν, τὰ περὶ τῆς διοικήσεως καὶ διαθέσεως τῆς ἐταιρικῆς περιουσίας κρίνονται κατὰ τοὺς ὅρους ἐντελῶς τοῦ καταστατικοῦ τῆς ἐταιρίας.

11) Ἡ κοινότης ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται καὶ ἂν ἐν μόνον τῶν μελῶν αὐτῆς ὑπάρχῃ· νόμ. 7 § 2 παγδ. (3, 4).—sed si universitas ad unum redit magis admittetur posse eum convenire et conveniri,

εἴτε καταργηθεῖσα ὑπὸ τῆς πολιτείας· 12 κατὰ τινὰς καὶ τὰ μέλη τῆς κοινότητος δικαιοῦνται ν' ἀποφασίσωσι τὴν διάλυσιν αὐτῆς. 13 Ἡ περιουσία τῆς διαλυθείσης κοινότητος περιέρχεται, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, ὡς τὰ ἀκληρονόμητα ἀγαθὰ (*bona vacantia*), εἰς τὸ Δημόσιον. 14

cum ius omnium in unum reciderit et stet nomen universitatis· νόμ.
107 βασ. (8, 20) καὶ εἰς ἓνα εἰ περιστῇ (ἡ ὁμάς) ἐνάγει καὶ ἐνάγεται·
δεῖται γὰρ ἐν αὐτῷ τὸ ὄνομα τῆς ὁμάδος.]

Ἄλλὰ πόσον χρόνον δύναται νὰ διαρκέσῃ ἡ μονοπρόσωπος αὕτη τῆς κοινότητος κατάστασις; Ἡ ἄνω διάταξις τοῦ νόμου εἶναι ἀνάγκης ὑπαγόρευμα ἐπομένως πρέπει, ἂν δὲν κατασταθῇ δυνατόν νὰ θεραπευθῇ συντόμως ἡ κατάστασις αὕτη διὰ τῆς προσελεύσεως τοῦ ἀπαιτουμένου κανονικοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν, ἡ κοινότης νὰ θεωρηθῇ ὡς παύσασα. Ἀφ' ἐτέρου καὶ πάντων τῶν μελῶν ὁ θάνατος δὲν καταργεῖ ἐνίστε τὸ νομικὸν πρόσωπον, μάλιστα δὲ ἂν τοῦτο ἔχῃ σκοπὸν δημόσιον καὶ διαρκῇ. Σαβιν. σ. 280. Arndts § 45 σημ. 1.

12) Ὅτι ἡ πολιτεία δύναται νὰ καταργήσῃ κοινότητα, ἧς ἡ περαιτέρω ὑπαρξις καταστῇ κοινωνικῶς ἐπιβλαβής, οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία. Σαβιν. σ. 279. Unger σ. 345.

13) Ἡ γνώμη αὕτη δὲν εἶναι γενικῶς ὀρθή. Ἡ λύσις τοῦ προκειμένου ζητήματος εἶναι διάφορος κατὰ τὸν διάφορον σκοπὸν τῆς κοινότητος. Ἐὰν ὁ σκοπὸς οὗτος ᾔναι διαρκῆς καὶ δημόσιον φέρῃ χαρακτῆρα, τὰ μέλη τῆς κοινότητος, καὶ πάντα ἀνεξαίρετως ἂν συμφωνῶσι, δὲν ἔχουσιν ἐξουσίαν τινὰ ἐπὶ τῆς ζωῆς τῆς κοινότητος· εἰσὶν αὐτῆς ἅπλοϊ ἀντιπρόσωποι (ἀνωτ. σημ. 9) ἔχοντες δικαιώματα ἀντιπροσώπου μόνον. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ ἐπὶ τῶν ἰδιωτικοῦ συμφέροντος κοινοτήτων, τῶν σκοπὸν μὲν ἰδιωτικῇ τῶν ἐκάστοτε μελῶν αὐτῶν ἐπιδιωκουσῶν, σκοπὸν ὅμως διαρκῇ καὶ πέραν τῆς χρείας τῶν μελῶν τούτων ἐκτεινόμενον· ὅστις ἐνεκα τούτου δημόσιον λαμβάνει χαρακτῆρα. Μόνον ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν συνεταιρισμῶν τὰ ἐκάστοτε μέλη τῆς κοινότητος ἔχουσιν ἀπεριόριστον τὸ τῆς διαλύσεως δικαίωμα. Πρβ. περὶ τούτου Σαβιν. σ. 279, 349. Unger σ. 345, τοῦ ἰδίου Kritische Ueberschau ζ', 176. Puchta § 28. Arndts § 45. Windscheid § 61 σημ. 4. Mählenb. § 197. Kierulff σ. 144.

14) Unger σ. 346. Εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι ἡ περιουσία τῆς κοινότητος δὲν εἶναι καὶ τῶν μελῶν αὐτῆς περιουσία καὶ ὅτι ἡ ἀλλαγὴ τῶν μελῶν τῆς κοινότητος, ἔστω καὶ πάντων τῶν μελῶν, οὐδεμίαν μεταβολὴν ἐπάγεται εἰς τὴν κοινότητα. Ἐκ τῶν δύο τούτων κανόνων ἀπορ-

Ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν ἐταιριῶν, τῶν σχῆμα νομικοῦ προσώπου φερουσῶν, ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα. ¹⁵

γ') περὶ καθιδρύματων.

§ 25. Ὅσάκις ἀφιερῶται περιουσία τις, ἵνα χρησιμεύῃ πρὸς θεραπείαν κοινωνικῆς τινος ἀνάγκης, θρησκευτικῆς ἢ κοσμικῆς, καὶ συνάμα συνιστᾶται νομικὸν πρόσωπον, ¹ τὴν

ῥεεὶ ὡς ἀναγκαῖα συνέπεια ὅτι μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς κοινότητος οὐδὲν ἐπὶ τῆς περιουσίας αὐτῆς δικαίωμα δύνανται νὰ ἔχωσι τὰ τότε ὑπάρχοντα μέλη αὐτῆς καὶ ἂν τυχὸν προὔπάρχει ἀπόφασις τῆς κοινότητος περὶ τοῦτου, καθόσον τοιαύτη ἀπόφασις κατ' οὐδένα τρόπον δύναται ποτε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἰσχυρά. Unger σ. 347 σημ. 70, τοῦ ἰδίου ἐν Kritische Ueberschau σ', 171. Windscheid § 62.

15) Δηλαδή ἐνταῦθα ἡ περιουσία τῆς διαλυθείσης ἐταιρίας ἀνήκει εἰς τὰ μέλη αὐτῆς, τὰ κατὰ τὸν χρόνον τῆς διαλύσεως ὄντα τοιαῦτα, καὶ διατοῦτο διανέμεται μεταξὺ αὐτῶν. Unger σ. 334.

1) Ὁ θέλων νὰ προσδιορίσῃ τὴν περιουσίαν του, εἴτε ὅλην εἴτε μέρος μόνον αὐτῆς, πρὸς κοινωφελῇ τινα σκοπόν, δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο διττῶς· ἢ παραχωρεῖ τὴν πρὸς τοῦτο ὁρισθεῖσαν περιουσίαν εἰς φυσικὸν ἢ νομικὸν τι πρόσωπον ἐπὶ τῷ ὄρῳ ἵνα χρησιμεύῃ αὐτὴ διὰ τὸν εἰρημένον σκοπόν, ὅτε ἡ παραχωρηθεῖσα περιουσία ἀνήκει εἰς τὸ πρόσωπον τοῦτο, ὑπόχρεον ὃν ἀπλῶς νὰ μὴ μεταχειρισθῇ αὐτὴν εἰς ἄλλην χρεῖαν (νόμ. 1 πανθ. 50, 8)· ἢ συνιστᾷ ἴδιον πρὸς τοῦτο προσωπικότητα, λαμβάνουσαν τὸ ὄνομα καθιδρύμα. Ὁ σκοπὸς αὐτοῦ δύναται νὰ ᾖ θρησκευτικὸς (π. γ. πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ κλήρου ἢ ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ· ριζάρειος σχολή)· φιλανθρωπικὸς (ὀρφανοτροφεία, οἶον τὸ τῶν συζύγων Κατζηκώστα, τὸ Ἀμαλίου νοσοκομεῖα, πτωχοκομεῖα, Ἐλετήμων ἐταιρία· βρεφοκομεῖα, γεροντοκομεῖα, ξενοδοχεῖα· κώδ. 1, 3)· ἢ ἐπιστημονικὸς ἢ γινὼν πρὸς ἐκπαίδευσιν ἐπιστημονικὴν ἢ τεχνικὴν συσταίνόμενον· οἶον τὸ πολυτεχνεῖον Στουρνάρη, τὸ τῆς φιλεκπαιδευτικῆς ἐταιρίας, ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρία.

Περὶ τοῦ ζητήματος ποῦ ἐγκτεται ἡ προσωπικότης τοῦ καθιδρύματος, ἄλλοι ἄλλως γνωματεύουσι. Κατὰ τινάς, οἱ σχετιζόμενοι πρὸς τὸ καθιδρύμα ἄνθρωποι (π. γ. οἱ πτωχοὶ ἐν τῷ πτωχοκομείῳ, οἱ ἀσθενεῖς ἐν τῷ νοσοκομείῳ, τὰ ὀρφανὰ ἐν τῷ ὀρφανοτροφείῳ) φέρουσι τὴν προσωπικότητα τοῦ καθιδρύματος κατ' ἄλλους, τὸ πρόσωπον τοῦ ιδρυτοῦ κατ' ἄλλους· ὁ σκοπὸς αὐτοῦ τοῦ καθιδρύματος· εἰσὶ δὲ καὶ οἱ δοξάζον-

θεραπεΐαν ταύτην σκοπὸν ἔχον, τὸ πρόσωπον τοῦτο καλεῖται **καθιδρύμα**. Πρὸς κατάρτισμὸν αὐτοῦ ἀρκεῖ τοῦ ἰδρυτοῦ μόνου ἢ θέλησις, ἢ δὲ πολιτεία δικαίωμα ἔχει τὸν σκοπὸν ἀπλῶς τοῦ καθιδρύματος νὰ ἐγκρίνη ἢ μὴ. ²

Τὰ καθιδρύματα δύνανται νὰ ἔχωσιν ὅσα καὶ οἶα αἱ κοινότητες δίκαια. ³ Ἰδίως δύνανται νὰ ἐγγραφῶσι κληρονόμοι ἢ κληροδόχοι. ⁴ Διοικοῦνται δὲ καθ' ἓν τρόπον ὁρίσθη

τες ὅτι αὕτη ἡ τοῦ νομικοῦ προσώπου δημιουργία ἐστὶν ἡ τοῦ καθιδρύματος προσωπικότης ἢ διὰ τῆς περιουσίας αὐτοῦ τὴν πραγμάτων τοῦ σκοποῦ τῆς καθιδρύσεως ἐπιδιώκουσα. Ἡ τελευταία αὕτη γνώμη ἀποδεικνύει ἐπαρκῶς τὴν ἐν τῷ ζητήματι ματαιοπονίαν, ὡς ἄνωτέρω εἴρηται (§ 23 σημ. 1). Ἀλλὰ καὶ τὴν αὐθυπαρξίαν τῶν καθιδρυμάτων, ὡς νομικῶν προσώπων, ἀμφισβητοῦσιν τινες. Πλὴν ὑπερίσχυεν ἡ ἐναντία γνώμη, ἣν καὶ ὁ ἐγγώριος νομοθέτης προεδέχθη (διάταγμα τῆς 12 μαΐου 1835 περὶ τῆς ἐν δικαστηρίῳ παραστάσεως τοῦ δημοσίου κλ. Πολιτ. δικον. ἄρθρ. 785 § 4). Vanger, § 60. Unger σ. 348 σημ. 3. Winds. § 60.

2) Τὴν ὑπαρξίν καθιδρυμάτων ὡς νομικῶν προσώπων ἀναγνωρίζει διὰ πολλῶν διατάξεων καὶ ἡ ῥωμαϊκὴ νομοθεσία (νόμ. 24, 28, 49, 46, κώδ. 1, 3. Νεαρ. 131 κεφ. 10, 11, 15)· ἀλλὰ καὶ οἱ νεώτεροι ἐγγώριοι ἡμῶν νόμοι (ᾄρ. καὶ ὄργαν. διαταγ. ὑπουργείου ἐσωτερικῶν ἄρθρ. 2 § 1, ὅμοιον ὑπουργείου ἐκκλησιαστικῶν ἄρθρ. 2 § 1 α'). Ἡ πολιτεία δ' ἐν ἐκάστῳ συγκεκριμένῳ θέματι συστάσεως καθιδρύματος ἐνδιαφέρεται μόνον τὸν σκοπὸν τοῦ καθιδρύματος νὰ μάθῃ καὶ ἐπιδοκιμάσῃ, ὅπερ γίνεται δι' ἀπλοῦ διατάγματος, προκαλουμένου εἴτε παρὰ τοῦ ἰδρυτοῦ, εἴτε παρὰ τοῦ κληρονόμου· τούτου δὲ ἀμελοῦντος προβαίνει ὁ ἐκτελεστής τῆς διαθήκης, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ τὸ δημόσιον νόμ. 28 πρ. § 1 κώδ. (1, 3). Νεαρ. 131 κεφ. 11· πρῶ. Unger σ. 349 σημ. 10. Arndts § 46 σημ. 3, 4· ἄνωτ. 23 σημ. 7.

3) Τοῦτέστι παντὸς εἶδους περιουσίαν, π. χ. ἰδιοκτησίαν, δουλείαν, ἀπαιτήσεις. Ἀπολαύουσι δὲ καὶ διαφόρων προνομίων οὕτως ἀποκτῶσι δι' ἀπλῆς ἐπαγγελίας (pollicitatio), τὰ δίκαιά των παραγράφονται μετὰ τεσσαρακονταετίαν κλ.

4) Νόμ. 26 κώδ. (1, 2)· νόμ. 49 κώδ. (1, 3).—Ἀμφισβητεῖται ἂν δύνανται νὰ ἐγκατασταθῇ κληρονόμος διὰ διαθήκης καθιδρύμα μὴ ὑπάρχον, ἀλλὰ δι' αὐτῆς τὸ πρῶτον συσταίνόμενον. Εὐλογωτέραν θεωρῶ τὴν καταφατικὴν τοῦ ζητήματος λύσιν Unger Erbrecht § 14 σημ. 8 καὶ

ΤΜΗΜΑ Β'—ΔΙΚΑΙΟΝ ΕΞ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝ.—ΠΡΑΓΜΑΤΑ. 99
 ὁ ἰδρυτὴς ἢ τὸ ἐγκριτικὸν διάταγμα, ⁵ καὶ διαλύονται ἅμα
 ἐκλείψῃ ἡ ὑπόστασις αὐτῶν ἢ καταργηθῶσιν ὑπὸ τῆς
 πολιτείας· ⁶ ὅτε ἡ περιουσία των περιέρχεται εἰς τὸ Δημό-
 σιον. ⁷

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΕΡΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Α') Γενικά.

§ 26. Πρᾶγμα ἐν τῷ ἀστυκῷ δικαίῳ καλεῖται κυρίως
 πᾶσα ὕλική οὐσία αὐθύπαρκτος καὶ ἀπρόσωπος· καταχρη-
 στικῶς δὲ καὶ ἐν πλατυτέρᾳ ἐκδοχῇ περιλαμβάνει ἡ λέξις
 καὶ νοητὰς ἀπλῶς οὐσίας, ¹ ὅθεν προῆλθεν ἡ τῶν πραγμά-

System A', 351 σημ. 20. Arndts § 46 σημ. 4. Winds. § 549 σημ. 3, 4.

5) "Αρθρ. 114—116 τοῦ δημοτικοῦ νόμου. Unger σ. 351.

6) 'Εὰν τὸ καθίδρυμα ἀπολέσῃ τὴν περιουσίαν του, στερεῖται τῶν
 μέσων περαιτέρω ὑπάρξεως, ἐπομένως ἀποθνήσκει. Ἀλλὰ δύναται τὸ
 καθίδρυμα καὶ νὰ καταργηθῇ ὑπὸ τῆς πολιτείας, ὅταν ἐκλείψῃ ὁ σκο-
 πὸς τῆς συστάσεώς του, ἢ οὗτος ἀναδείκνυται ἕνεκα τῆς μεταβολῆς τῶν
 περιστάσεων, ἐπιβλαβῆς εἰς τὴν κοινωνίαν. Πλὴν ἐν ἀμφοτέροις τοῖς
 θεμασι τούτοις ὀφείλει ἡ κυβέρνησις μετὰ περισκέψεως νὰ χωρῇ εἰς τὴν
 ἀπόφασιν τῆς καταργήσεως. Unger σ. 352.

7) Τὸ δημόσιον θέλει μεταχειρισθῇ βεβαίως τὴν περιουσίαν ταύτην
 εἰς σκοπὸν πλησιάζοντα κατὰ τὸ δυνατόν τὸν τοῦ διαλυθέντος καθιδρύ-
 ματος. Δύναται κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ τοῦ
 ἰδρυτοῦ ὑπάρχουσα τυχὸν διάταξις περὶ τούτου. Pfeifer § 40, 48. Un-
 ger σ. 352.

1) Περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ρητέον ταῦτα :

α') ἡ λέξις πρᾶγμα ἐν τῇ κοινῇ καὶ μὴ νομικῇ σημασίᾳ ταυτίζεται
 πολλάκις τῇ λέξει *bonum* ἢ *χρῆμα* καὶ δηλοῖ *omne id quod est aut co-*
gitatur· οἷον ὅταν λέγεται «ζηλευτὸν πρᾶγμα ἡ δόξα ἢ ὁ πλοῦτος» καὶ
 «ἡ νομικὴ ἐστὶ θεῖον τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων γνῶσις» (Θεοφ. Α',
 α')· καὶ «*omnes* (sc. *obligationes ex delicto*) *ex re nascuntur, id*
est ex maleficio (πρ. εἰσαγ. 4, 1)»· πρὸς. καὶ νόμ. 3 § 4 παρ. 43.

(res corporalis), ου ο αντιθέτος ορος, πράγμα ασώματον, περιλαμβάνει πάντα τὰ δίκαια πλὴν τῆς κυριότητος. Νόμ. 21 βασ. (2, 2) «τῇ τοῦ πράγματος προσηγορίᾳ καὶ αἰτίζει καὶ τὰ δίκαια περιέχεται» νόμ. 1 § 1 βασ. (16, 3) «καὶ τινα μὲν αὐτῶν εἰσι σωματικά, ὡς τὰ ὑποπίπτοντα τῇ ἀφῇ· τὰ δὲ ἀσώματα, ὡς τὰ ἐν δίκαις καὶ ἀγωγαῖς καὶ δουλείαις· σχολίον αὐτόθι· «σωματικά μὲν ἐστὶ τὰ ἀφῇ δηλονότι ἢ θέα καταλαμβανόμενα, οἷον ἄγρος, ἄνθρωπος (δοῦλος νοητέον), ἐσθῆς, χρυσός, ἄργυρος καὶ ἄλλα τινα πρὸς τούτοις ἀναριθμητά· ἀσώματα δ' ἐστὶ τὰ μὴ ἀφῇ δηλονότι μήτε θέα καταλαμβανόμενα, ὅποια ἐστὶ τὰ ἐν δικαίῳ συνιστάμενα, οἷον κληρονομία, τουτέστι τὸ τῆς κληρονομίας ἀσώματον, καὶ ὁ οὐσούφρουκτος καὶ αἱ ἐνοχαὶ καθ' οἰονδήποτε τρόπον γινόμεναι». Arndts § 48 σημ. 1. Unger σ. 356 σημ. 16. Wächter B', 207, 210.

β') pecunia, bona, κτήματα. Κατὰ τὸν νόμ. 5 πρ. πανδ. (50, 16) ἡ λέξις pecunia σημαίνει τὰ ἐν τῇ περιουσίᾳ τινὸς πράγματα, εἴτε μετρητὰ εἴτε μὴ (νόμ. 178 πρ. νόμ. 222 αὐτ.), ἡ δὲ λέξις res περιλαμβάνει καὶ τὰ ἐκτὸς αὐτῆς ὄντα (νόμ. 5 Βασ. 2, 2). «Ὅστε pecunia δηλοῖ ὅτι, τὸ ἡμέτερον κτήμα, ἡγουν πρᾶγμα κεκτημένον καὶ τῆς περιουσίας ἡμῶν ἀποτελοῦν μέρος· ἀτόπως λοιπὸν ὁ νόμος τῆς 21 ἰουν. 1837 ἐπεγράφη περὶ διακρίσεων κτημάτων, διότι περιέχει διατάξεις καὶ περὶ πραγμάτων μὴπω κεκτημένων, καὶ μάλιστα εὐθὺς ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ ἄρθρῳ «κτῆμα ὀνομάζεται πᾶν ὅ,τι ἔμπορεῖ νὰ ᾖ ἡντικείμενον ἰδιοκτησίας». — Ἀγαθὰ, bona, καλοῦνται γενικώτερον μὲν τὰ ὑπάρχοντά τινος, ἡ περιουσία του, εἰδικώτερον δὲ ἡ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν χρεῶν μένουσα ἐνεργητικὴ περιουσία (νόμ. 3 πρ. πανδ. 37, 1)· νόμ. 39 § 1 νόμ. 49 νόμ. 83 πανδ. 50, 16 νόμ. 11 πανδ. 49, 14). Τὴν δευτέραν δὲ σημασίαν ἔχει ἐν ἀμφιβολίᾳ ἡ λέξις νόμ. 72 πρ. πανδ. (23, 3) νόμ. 43 πανδ. (33, 2)· ἴδ. καὶ Unger σ. 381.

γ') ὁ ἄνω σημειωθείς περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμος καλεῖ πρᾶγμα «πᾶν ὅ,τι ἔμπορεῖ νὰ γείνη ἡντικείμενον ἰδιοκτησίας δημοσίου ἢ ἰδιωτικῆς»· ἡγουν περιλαμβάνει ἐν τῷ ὅρισμῳ μόνον τὰ ἐν σώματι πράγματα· καὶ ὅμως ἐν τῷ ἀμέσως ἐπομένῳ ἄρθρῳ παραδέχεται καὶ πράγματα, εἴτε κτήματα, ἀσώματα· ἵνα διορθωθῇ ἡ ἀντίφασις αὕτη πρέπει ἡ λέξις ἰδιοκτησία ἐνταῦθα νὰ ἐκληφθῇ ὡς δηλοῦσα περιουσίαν ἐν γένει. Κατηγοροῦσί τινες τὰς νομοθεσίας ὅσαι ἡθέλησαν νὰ δώσωσι τὸν ὅρισμόν τοῦ πράγματος· ἔχουσι κατὰ τοῦτο μόνον δίκαιον, ὅτι αἱ ὁρίσμοι ἀδύνατον νὰ μὴ ἔχωσι τι τὸ ψεκτόν omnīs definitio periculosa· καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ αὐστρ. νόμου (§ 285) δίδόμενος ὅρισμός τοῦ πράγματος πλημμελής ἐστὶ· «πρᾶγμα ἐστὶ πᾶν ὅ,τι χρησιμεύει εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν εἶναι πρόσωπον»· οὕτω καὶ ὁ Βίνιος δοῖζει τὸ

των διαίρεσις εἰς ἐνσώματα² καὶ ἀσώματα· ἀσώματα λέγονται τὰ μὴ ἔχοντα ὕλικήν ὑπαρξίν, ἀλλὰ κατὰ Θεόφιλον νῶ καταλαμβανόμενα·³ τοιαῦταί εἰσι πρὸς τινὰς ἀναφορὰς καὶ αἱ ομάδες πραγμάτων ἢ δικαίου· ὅπως δηλαδὴ πολλοὶ ἄνθρωποι διὰ λόγους κοινωνικοὺς ἐνοῦνται καὶ σχηματίζουσιν ἐν σῶμα, τὸ λεγόμενον νομικὸν πρόσωπον, οὕτω καὶ πολλὰ πράγματα διὰ λόγους οἰκονομικοὺς ἐνοῦνται καὶ σχηματίζουσιν ἐν σῶμα.⁴

Τὰ πράγματα ἐξουσιάζονται παρὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ

πρᾶγμα quidquid est extra personam et actiones quod homini usui aut commodo esse possit. Πόσα πράγματα χρησιμεύουσι τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ὅμως οὐκ εἰσὶ πράγματα νομικῶς! Unger σ. 354 σημ. 8, 9.

2) Σωματικὰ εἴτε ἐνσώματα πράγματα καλοῦνται τὰ ἔχοντα σῶμα, ἐπομένως διὰ τῆς ἁφῆς καὶ ὁράσεως καταλαμβανόμενα (ἄπερ ἁφῇ καὶ θέᾳ ὑποπίπτει. Θεόφ. Β', β' § 1): res corporales sunt quae tangi possunt: (ἴδε τὴν 1 σημ. τοῦ § τούτου)· ἄρα οὐκ ἔστιν ἀκριβὴς ὁ διὰ τοῦ ἄρθρ. 3 τοῦ περὶ δ. νόμου διδόμενος ὁρισμὸς ὅτι ἐνσώματόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, τοῦ ὁποῖου διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἀντιλαμβανόμεθα (ὅπερ ὑποπίπτει τῇ ἡμετέρᾳ αἰσθήσει. Βεκέρ. ἀνέκδ. Β' 845), διότι τότε ἔπρεπε καὶ τὰ ὁσφραντὰ καὶ ἀκουστὰ πράγματα νὰ ᾔναι ἐνσώματα· ἡ αὕτη ἀνακρίβεια ὑπάρχει καὶ εἰς τὸν αὐστρ. νόμον (§ 292). Unger σ. 359.

Τὰ ἐνσώματα, τὰ μὴ λαβόντα εἰσέτι ὑπαρξίν, ἀλλὰ προσδοκώμενα, καλοῦνται μέλλοντα (res futura)· νόμ. 8 πρ. πανδ. (18, 1).

3) Ἀσώματα πράγματά εἰσι τὰ μὴ ὑποπίπτοντα εἰς τὴν ἁφῆν καὶ ὄρασιν· ἀκριβέστερον δ' εἰπεῖν πάντα τὰ περιουσιακὰ δίκαια τοῦ προσώπου καὶ μόνον ταῦτα ἐξαιρέσει· τῆς κυριότητος καλοῦνται ἀσώματα, ὅπερ ἔστιν ἡ διαίρεσις αὕτη εἶναι τῆς περιουσίας καὶ οὐχὶ τῶν πραγμάτων διαίρεσις· ὥστε ὁ ὅρος ἀσώματων πρᾶγμα περιλαμβάνει πάντα τὰ ἐν τῇ περιουσίᾳ τινὸς δίκαια πλὴν τῆς κυριότητος. Wächter σ. 208. Unger σ. 356.

4) Τὸ σῶμα τοῦτο τῶν πολλῶν πραγμάτων, εἰ μὲν σύγκειται ἐξ ἐνσωμάτων μόνον πραγμάτων, καλεῖται ὑπὸ τῶν νεωτέρων ὁμὰς πραγμάτων (universitas rerum), εἰ δὲ σύγκειται ἐξ ἐνσωμάτων καὶ ἀσωμάτων πραγμάτων, καλεῖται ὁμὰς δικαίων (universitas iuris)· π. χ. ἡ ἀγέλη, ἡ βιβλιοθήκη ἀνήκει εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν τῶν ὁμᾶδων· τὸ χρηματικόν, ἡ προῖξ, εἰς τὴν δευτέραν. Περὶ τῆς νομικῆς σημασίας καὶ βαρύτητος τῶν τοιούτων ἐνώσεων, τὰς ὁποίας τινὲς κατατάσσουσιν εἰς

εἰς τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ ὑποτάσσονται βούλησιν καθὼς χρήσιμα πρὸς πλήρωσιν τῶν ἐγκοσμίων αὐτοῦ χρειῶν. Ἄλλ' ὑπάρχουσι πράγματα ἐξηρημένα τῆς ἐξουσιάσεως ταύτης, καὶ ἄλλα χρήσιμα ὄντα καὶ ἄνευ τοιαύτης ἐξουσιάσεως.⁵

α') τῆς πρώτης κατηγορίας, ἥτοι ἐξηρημένα τῆς ἰδιωτικῆς κτήσεως (*res extra commercium nullius in bonis*) εἰσὶ:

1) τὰ λεγόμενα τοῦ **θεοῦ δικαίου** (*divini juris*)

τὰ ἀσώματα (Windscheid § 137 σημ. 3. Wächter § 36 σημ. 7α), ἴδε τὰ κατωτέρω ἐν § 29 σημ. ἐκτιθέμενα.

5) Εἰσηγ. (2, 1). Πανδ. (1, 8). Randa. Besits § 10. Πάντα τὰ πράγματα, τὰ ὅπωςδήποτε χρήσιμα τῷ ἀνθρώπῳ, εἰσὶ δεκτικὰ συναλλαγῆς καὶ δύνανται ν' ἀποτελέσωσι μέρος τῆς περιουσίας αὐτοῦ. Τοῦ κανόνος ὅμως τούτου ὑπάρχουσι δύο ἐξαιρέσεις, ἡ μὲν ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς τῶν πραγμάτων εἰσηγμένη, ἡ δὲ ὑπὸ τῆς νομοθεσίας κεκυρωμένη. Δηλαδή πολλά πράγματα, πολλαχῶς τῷ ἀνθρώπῳ χρήσιμα, οὔτε δύνανται, ἀλλ' οὔτε ἀνάγκη εἶναι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἐξουσίαν τοῦ προσώπου καὶ ν' ἀποτελέσωσι μέρος τῆς περιουσίας αὐτοῦ· ὥστε τὰ πράγματα ταῦτα δὲν ἀνήκουσιν εἰς τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' εἰσὶ κοινὰ πάντων· ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ νομοθεσία, ἔνεκα διαφόρων λόγων, ἐξήρρεσεν ἄλλα πράγματα τῆς συναλλαγῆς, καὶ τοὶ δεκτικὰ ὄντα ἀποκλειστικῆς ἐξουσιάσεως. Τὸ πρῶτον εἶδος τῶν πραγμάτων καλοῦνται *res communes omnium*, τὸ δεῦτερον *res extra commercium* (πράγματα ἐκτὸς συναλλαγῆς). Τῶν ἐκτὸς τῆς συναλλαγῆς πραγμάτων διάφορά εἰσι τὰ ἐκτὸς τῆς περιουσίας, *res extra patrimonium*, ἅτινά εἰσι μὲν δεκτικὰ ἰδιωτικῆς κτήσεως, τυχαίως δὲ μόνον εἰς οὐδενὸς διατελοῦσι τὴν περιουσίαν, οἷα εἰσι τὰ ἀδέσποτα (*res nullius*). Unger σ. 362 σημ. 1.

Ἐπὶ τινων πραγμάτων ἡ συναλλαγή ἐστὶ περιωρισμένη· π. χ. ἀπηγορευμένη ἐστὶν ἡ πώλησις τιμίων σταυρῶν, ἁγίων λειψάνων, σκευῶν καθωσιωμένων εἰς τὴν θείαν λατρείαν (ἄρθρ. 18 τοῦ καταστ. τῆς ἱερᾶς Συνόδου νόμου)· ἐπίσης ἀρχαιοτήτων ἐκτὸς τοῦ κράτους (ἄρθρ. 76 ἐπ. νόμ. 10 μαΐου 1834)· περιωρισμένον εἶναι τὸ ἐμπόριον τοῦ ἁλατος (διάτ. 11 Ἀπριλ. 1833· διάτ. 20 νοεμβρ. 1835· νόμ. 11 κώδ. 4, 61)· ὁμοίως ἡ πώλησις σκουαίων (διάτ. 29 μαρτ. καὶ 2 Ἀπριλ. 1835)· ποβ.

πράγματα. Τοιαῦτά εἰσι τὰ ἱερὰ ἤτοι τὰ τῷ θεῷ καθιε-
ρωμένα, τὰ σεπτὰ ἤτοι τὰ ἀπὸ πάσης ἀνθρωπίνης προσ-
βολῆς ἐξησφαλισμένα καὶ τὰ ἐνθρησκα, ὃ ἐν οἷς ἀνθρώ-
πινον λείψανον ἐτάφη.

6) Λοιπὸν τριῶν εἰδῶν πράγματα θεοῦ δικαίου ὑπάρχουσι, περὶ ὧν παρατηρήτεον ταῦτα· α') εἰς τὰ ἱερὰ κατατάσσει ὁ Θεόφιλος (Β', α' § 8) τὰς ἐκκλησίας, τὰ μαρτύρια, τὰ εὐκτήρια καὶ τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ προσενεχθέντα τίμια κειμήλια· ἡ καθιέρωσις κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον ἐγίνετο διὰ θρησκευτικῆς τελετῆς καὶ μετὰ βασιλικὴν ἄδειαν (νόμ. 7 βασ. 46, 3). Τὴν σήμερον δὲν ἀπαιτεῖται βασιλικὴ ἄδεια, ἀλλ' ἐκκλησιαστικῶς ἀπλῶς γίνεται ἡ καθιέρωσις (Σύντ. Κανόν. ε' 262. Α' 117). Κατὰ τοὺς ἐκκλησ. κανόν. πρὸς καθιέρωσιν ἐκκλησίας ἀναγκαῖα ἐστὶ καὶ ἡ κατάθεσις ἀγίου λειψάνου (Σύντ. Κανόν. Α', 82). Τὰ ἱερὰ ἀνήκον τῷ Θεῷ καὶ οὐδὲν δικαίωμα ἐπ' αὐτῶν ἡδύνατο ν' ἀποκτήσῃ τις (νόμ. 30 § 1 πανδ. 41, 2· νόμ. 9 πανδ. 41, 3 καὶ νόμ. 6 πρ. νόμ. 72 πρ. π. (18, 1). Τὴν σήμερον ἀνήκουσι τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ μόνον τινὰ δικαιώματα χρήσεως δύναται ν' ἀποκτήσῃ ἰδιώτης (π. γ. ἴδιον κάθισμα). Unger σημ. 24· β') σεπτὰ εἰσι τὰ τείχη καὶ αἱ πύλαι τῶν πόλεων κατεγινώσκετο δὲ κεφαλικὴ ποινὴ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἔδραπτεν ὅπωςδὴποτε τὸ σεπτὸν πρᾶγμα (Θεοφ. Β', α' § 10). Κατὰ τὸ ἄρθρ. 17 τοῦ περὶ διακρίσ. κτ. νόμου τὰ τοιαῦτα πράγματα ἀποτελοῦσιν ἀπλῶς μέρος τῆς δημοσίας κτήσεως· μόνον δὲ τιμωρεῖται βαρύτερον ἢ ἐπ' αὐτῶν πραχθεῖσα βλάβη (ποιν. νόμ. ἄρθρ. 425)· γ') πᾶς τόπος, ἐν ᾧ παρὰ τοῦ ἰδιοκτῆτου ἢ τῇ συναινέσει αὐτοῦ ἐθάπτετο νεκρὸς ἢ ὄλος ἢ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ, καθίστατο ἐνθρησκος καὶ ἀφροεῖτο τῆς συναλλαγῆς (νόμ. 2, 9 κώδ. 3, 44· νόμ. 6 § 4 πανδ. 1, 8· νόμ. 6 πρ. πανδ. 18, 1· νόμ. 2 § 8· νόμ. 44 πανδ. 11, 7). Τὸ κενοτάφιον δὲν ἐθεωρεῖτο ἐνθρησκος τόπος (νόμ. 6 § 5· νόμ. 7 πανδ. 1, 8). Ταῦτα κατὰ τὸν ῥωμ. νόμον· ἀλλὰ τὴν σήμερον ὑπάρχουσι κοινὰ κοιμητήρια, εἰς τὸν δῆμον ἀνήκοντα, ἐν οἷς πρέπει νὰ ἐνταφιάζωνται οἱ ἀποθνήσκοντες (ἀλλαχοῦ ἐνταφιασμὸς δὲν συγχωρεῖται ἄνευ ἀδείας τῆς ἀρχῆς· ποιν. νόμ. 573)· ἐν τοῖς κοιμητηρίοις δὲ τούτοις δύναται τις ν' ἀποκτήσῃ τόπον πρὸς ἐνταφιασμὸν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του (ἄρθρ. 2, 7 τοῦ ἀπὸ 28 μαρτ. 1834 διατ. Unger ε. 368 σημ. 28), ὅστις διὰ χρησιτικῆς δὲν ἡδύνατο κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον ν' ἀποκτηθῇ (νόμ. 4 πανδ. 11, 8)· δ') ὁ νεκρὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς οὐδενὸς διατελεῖ τὴν κυριότητα, ὥς καὶ τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ καὶ τὰ λοιπὰ συνταφέντα πράγματα· αἱ κατὰ τῶν πραγμάτων τούτων ἀδικοπραγαίαι τιμωροῦνται ποινικῶς (ποιν. νόμ. 372 § 2, 645).

τά εἰς κοινὰ τῶν πολιτῶν χρήσιν διωρισμένα. Εἰσὶ δὲ ταῦτα κοινὰ ἢ τῶν μελῶν ὅλης τῆς ἐπικρατείας ἢ μιᾶς μόνον πόλεως ἢ κώμης· ὡς πράγματα τοῦ πρώτου εἶδους ἀναφέρονται αἱ δημόσιαι πλατεῖαι καὶ αἱ ὁδοί, οἱ λιμένες καὶ οἱ ὅρμοι, οἱ αἰγιαλοί, πλευστοὶ ποταμοὶ 8 καὶ ἐν γένει

οἱ δὲ συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐμποδίσωσι τοῦ νὰ γενῇ αὐτῷ ἄπρεπές τι, ἰδίως ἀνατομή· ἀλλὰ σκελετοὶ νεκρῶν δὲν εἶναι ἐξηρημένοι τῆς συναλλαγῆς. Wächter σ. 285. Unger σ. 369 σημ. 28. Βαππαῖος σ. 48.

7) Δημόσια πράγματα κυρίως μὲν ὀνομάζονται πάντα τὰ πράγματα τὰ μὴ ἀνήκοντα εἰς ἰδιώτην τινά, ἀλλ' ὄντα τοῦ Κράτους· (μόνα γὰρ ταῦτα κυρίως δημόσια ἐστί· τὰ τοῦ Ἰωμυζίων ὄντα δήμου (νόμ. 14 βασι. 2, 2). Τὰ πράγματα δὲ ταῦτα ἢ ὠρισμένα εἰσὶ πρὸς κοινὴν χρῆσιν πάντων τῶν πολιτῶν (publico usui destinata) καὶ λέγονται δημόσια κατὰ στενωτέραν ἔννοιαν, ἢ χρησιμεύουσιν εἰς πληρωσιν τῶν χρειῶν τῆς πολιτείας ὡς προσώπου, τουτέστιν ἀπαρτίζουσι τὴν περιουσίαν αὐτῆς pecunia populi, patrimonium populi ἢ fisci (νόμ. β. πρ. νόμ. 72 § 1 πανδ. 18, 1· νόμ. 14 πρ. πανδ. 41, 1). Περὶ τῆς πρώτης κατηγορίας τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων πρόκειται ἐνταῦθα (Marcadé B', 380. Wächter σ. 285 σημ. 18). Ἰσχύει δὲ περὶ αὐτῶν ὁ κανὼν ὅτι ἐνόσω μένουσι ταυῦτα, ἤγουν ἐνόσω χρησιμεύουσι πρὸς τὸν σκοπὸν δι' ὃν ὠρίσθησαν, εἰσὶν ἀναπαλλοτριώτα καὶ ἀπαράγραπτα (τὸ ἀπαράγραφτον χρήζει ἐκκαθαρίσεως· μέρος τῆς δημοσίας ὁδοῦ π. χ. καταλαμβάνει τις καὶ καλῇ πίστει νέμεται ἐπὶ τριακονταετίαν ἢ καὶ πλέον, Δύναται τὸ δημοσίον νὰ διεκδικήσῃ αὐτό; νόμ. 6 πρ. νόμ. 72 § 1 πανδ. (18, 1) νόμ. 83 § 5 πανδ. (45, 1)—rem usibus publicis in perpetuum relicta, ut forum aut basilicam, inutiliter stipulor. Ἀμφισβητεῖται εἰς τίνα ἀνήκουσι τὰ δημόσια πράγματα, ἀφ' οὗ μεταβληθῇ ὁ προορισμός αὐτῶν καὶ παύσωσι νὰ ἦναι κοινῆς ὠφελείας (Winds. § 146 σημ. 16, 17. Dalloz Voirie ἀρ. 1533. Domaines publics ἀρ. 43—47. Demol. Θ', 337, 443. Wächter σ. 286 σημ. 21. Jhering Jahrb. Θ', 130). Lang würtemb. privatr. § 17 A' I σ. 91 ἐν τ. Κατὰ τὴν δευτέραν γνώμην (τὴν παρ' ἡμῖν ἀναμφίβολον δυνάμει τῶν ἀρθρ. 16 καὶ 18 τοῦ περ. δικ. νόμου ὡς καὶ τῶν περὶ ὁδοποιίας νόμων) ἀνήκουσιν εἰς τὰ

πᾶν μέρος τῆς ἐλλήν. χώρας, ὅπερ δὲν δύναται νά γενῇ

α') αἱ ὁδοὶ κατὰ τὸ ῥωμα. δίκαιόν εἰσι publicæ, privatæ, vicinales. Κατὰ τὸν νόμ. 2 § 22 (42, 8) publicæ dicuntur quas græci βασιλικὰς, nostri prætorias aut consulares vias appellant· privatæ sunt quas agrarias quidam dicunt. Vicinales sunt viæ quæ in vicis sunt, vel quæ in vicos ducunt. Αἱ vicinales ὁδοί, ἐὰν δὲν κατασκευάσθων ἐκ συνεισφορᾶς τῶν γειτόνων, εἰσὶ δημόσιαι (νόμ. 2 § 22 αὐτόθι· νόμ. 3 πρ. 43, 7)· αἱ ἐν ταῖς πόλεσιν ὁδοὶ καλοῦνται viæ urbicæ (νόμ. 2 § 24 αὐτ.), αἱ δὲ δημόσιαι καὶ viæ militares (νόμ. 3 § 1 πανθ. 43, 7). Τῶν ὁδῶν ἡ χρῆσις εἶναι κοινή, διατοῦτο ἀπαγορεύεται νά κατασκευασθῇ ἢ τεθῇ τι ἐν αὐταῖς διακωλύον τὴν χρῆσιν (νόμ. 2 πανθ. 43, 8· ἀρθρ. 52 τοῦ ἀπὸ 31 δεκεμ. 1836 διατ. περὶ διοικ. ἀστυνομίας).

Κατὰ τὴν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν (νόμ. σζγ' τοῦ 1867 περὶ ὁδοποιίας) αἱ ὁδοὶ τοῦ βασιλείου διαίρουνται εἰς ἐθνικὰς, ἐπαρχιακὰς, δημοτικὰς καὶ ἀγροτικὰς. Περὶ τῶν ὁδῶν τούτων κρατοῦσι ταῦτα· 1) καλοῦνται ἐθνικαὶ ὁδοὶ αἱ συνδέουσαι τὰς πρωτευούσας ἐπαρχιών ἢ ἄγουσαι ἀπὸ πρωτευούσης ἐπαρχίας εἰς λιμένα τοῦ κράτους ἢ εἰς πόλιν τῆς ὁμόρου ἐπικρατείας· ἐπαρχιακαὶ αἱ συνδέουσαι τὰς πρωτευούσας δήμων τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ἢ διαφόρων ἐπαρχιῶν, ἢ ἄγουσαι ἀπὸ πρωτευούσης δήμου εἰς ἐθνικὴν ὁδὸν ἢ εἰς λιμένα· δημοτικαὶ αἱ συνδέουσαι χωρία τοῦ αὐτοῦ δήμου πρὸς ἄλληλα ἢ πρὸς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ, ἢ ἄγουσαι εἰς ἐθνικὴν ἢ ἐπαρχιακὴν ὁδὸν ἢ εἰς ἄλλα καταστήματα κοινῆς χρήσεως, ἐντὸς τοῦ δήμου καίμενα· τέλος ἀγροτικαὶ αἱ τελοῦσαι πρὸς χρῆσιν ἐνὸς χωρίου ἢ μᾶς συνοικίας· 2) αἱ ἐντὸς πόλεων, κωμῶν καὶ χωρίων ἀγυαὶ καὶ πλατεῖαι, αἱ ἀποτελοῦσαι συνέχειαν ἐθνικῶν ἢ ἐπαρχιακῶν ὁδῶν διὰ τῶν πόλεων τούτων κτλ. διερχομένων, θεωροῦνται ὡς ἐθνικαὶ ἢ ἐπαρχιακαὶ ὁδοί. Πᾶσα δὲ ἄλλη ἀγυὰ ἢ πλατεῖα μὴ ἔχουσα τὴν ἀνωτέρω ἰδιότητα ὑπάγεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν δημοτικῶν ὁδῶν· 3) ἡ πρόσκτησις τῶν ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν ὁδῶν καταλαμβανομένων ἰδιοδικῶν γαιῶν γίνεται ἐκ κεφαλαιῶν ὑπὸ εἰδικῆς φορολογίας σχηματιζομένου (ἀρθρ. 34 τοῦ σζγ' νόμου).

β') οἱ λιμένες διακρίνονται τῶν ὁρμῶν οὐ μόνον κατὰ τὴν εὐρύτητα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πλείονα ἀσφάλειαν τῆς ἐνδιατριβῆς τῶν πλοίων. Θεόφ. Β', β' § 2, «ποταμοὶ πάντες καὶ λιμένες πούβλικοί εἰσι· διὸ καὶ τὸ δίκαιον τοῦ ἀλιεῦναι κοινὸν ἅπασιν ἐστίν ἐν λιμεσὶ καὶ ποταμοῖς»· νόμ. 4 § 1 πανθ. (1, 8).

γ') αἰγιαλός, ἀκτὴ ἢ παραλία καλεῖται ἡ παρὰ τὴν θάλασσαν ταινίαν

ιδιοκτησία ιδιωτική·⁹ τοῦ δευτέρου εἶδους πράγματα εἰσι

τῆς μεγίστης πλὴν συνήθους ἀναβάσεως τοῦ ὕδατος βρεχόμενη γῆ. Οἱ αἰγιαλοὶ εἰσι κτῆμα δημοσίον (ἄρθρ. 15 τοῦ περὶ δ. κτ. νόμου) καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν τοῖς πᾶσι κοινὴ· ὅθεν ἐπιτρέπεται ἐκάστῳ προσέρχεσθαι τῷ αἰγιαλῷ ἀλιείας χάριν ἢ πλοῖον προσορμίζειν· ἐπίσης πᾶσι τοῖς βουλομένοις ἄδεια δέδοται καλύψας (ἤγουν σκηνάς) ἐν αἰγιαλῷ ἐπιτιθέναί, ἐνθα ἑαυτοὺς ἀναπαύειν δυνήσονται, ἢ καὶ ψύχειν δίκτυα καὶ τῆς θαλάσσης ἐξέλκειν (Θεόφ. Β', α' § 1, 5)· πλὴν ὀφείλουσιν ἀπέχεσθαι τῶν ἐκεῖ κειμένων δημοσίων οἰκημάτων ἢ μνημείων καὶ τούτοις μὴ παρενοχλοῦν. (Θεόφ. αὐτόθι). Ἐάν τις μολώσῃ μέρος τῆς θαλάσσης καὶ οὕτως ὁ αἰγιαλὸς μετετέθῃ ἀπώτερον, πρέπει νὰ εἰπώμεν ὅτι γίνεται κύριος. Πρὸς νόμ. 2 § 8 Π. (43, 8). (Ἐπειδὴ τὴν σήμερον οἱ αἰγιαλοὶ εἰσιν ιδιοκτησία τοῦ Κράτους δὲν ἰσχύει πλέον ἡ διάταξις τοῦ Ῥωμ. δικαίου (νόμ. 6 πρ. 1, 8· νόμ. 14 πρ. πανδ. 41, 1), καθ' ἣν ὁ ἐν αἰγιαλῷ οἰκοδομήσας γίνεται κύριος καὶ τοῦ ἐδάφους Kierulff σ. 312 Unger σ. 364 σημ. 7.

δ') οἱ ποταμοί, ὡς καὶ αἱ ὁδοί, ἔχουσιν ὑποδιαιρέσεις. Εἰσὶ δηλαδὴ ποταμοί, ῥύακες, χεῖμαρροι (νόμ. 1 § 1—3 πανδ. 43, 12). Δημοσίαι δὲ εἰσι μόνον οἱ ὄντες πλευστοὶ (πλευστοί, πλώϊμοι, πλωτοί· Στράβ. ΙΒ', σ. 763), διὰ πλοίων ἢ σχεδιῶν ἢ δυνάμενοι νὰ κατασταθῶσι τοιοῦτοι (ὅπερ εἶναι ζήτημα διοικητικῆς ἀρμοδιότητος. Demol. Θ', 338). Οἱ δημοσίοι ποταμοὶ καὶ αἱ ὄχθαι αὐτῶν (λεγόμεναι καὶ πλευρὰ τοῦ ποταμοῦ, Στράβ. Γ', 152 σ. 205, καὶ ὀριζόμεναι ὅπως καὶ οἱ αἰγιαλοὶ ἄρθρ. 15 περὶ δ. κτ. νόμ. 1 § 5· νόμ. 3 § 1 πανδ. 43, 12) εἰσι κοινῆς χρήσεως (νόμ. 24 πρ. πανδ. 39, 2, § 4 Εἰς. 2, 1· νόμ. 5 πρ. Π. 1, 8· νόμ. 30 § 1 Π. 41, 1. Κατὰ τὰ χωρία ταῦτα ἀνήκουσι τὴν παροχθίαν αἱ ὄχθαι)· ἐπομένως ἕκαστος δύναται νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ὕδωρ αὐτῶν παντοιοτρόπως, ἰδίως ὡς μέσον συγκοινωνίας· ἐπίσης καὶ τὸν πᾶγον αὐτῶν, ἐὰν παγώσῃ. Derub. Pand. § 69 σημ. 9. Czylisq. ἐν τῇ συνεχ. τοῦ Glück τῶν βιβλ. 41, 42 σ. 627· ἀλλ' ἀπηγορευμένον εἶναι ἡ κατασκευὴ ἢ τοποθέτησις ἐν τῷ ποταμῷ ἢ τῇ ὄχθῃ οὐτοῦ ἔργου ἐμποδίζοντος τὴν ἐλευθέραν καὶ ἀνεπηρέαστον χρῆσιν αὐτοῦ (νόμ. 1 πανδ. 43, 12), ἢ ἡ αὐθαίρετος μετακίνησις τοῦ ροῦ αὐτοῦ (ἄρθρ. 13 § 34 τοῦ ἀπὸ 5 δεκεμ. 1845 διατ. περὶ καθηκόντων τῶν νομαρχῶν· ἐπίσης ἄνευ ἄδειας τῆς κυβερνήσεως δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀνέγερσις μύλων ἢ γεφύρας ἐπὶ δημοσίου ποταμοῦ (ἄρθρ. 13 § 48 τοῦ αὐτοῦ διατάγ. ἄρθρ. 76 τοῦ ἀπὸ 31 δεκεμ. 1836 διατ. περὶ δημοτ. ἀστυνομίας. Ἐτι ἄρθρ. 13—81 τοῦ αὐτοῦ διατ. νόμ. 4 πανδ. 43, 12). Demol. Θ' 64 ἀρ. 12.

9) Τοιαῦταί εἰσι π. γ. αἱ δημοσίαι δαπάνη κατασκευασθεῖσαι διὰ

τὰ θέατρα, τὰ στάδια, αἱ ἐν ταῖς πόλεσι πλατεῖαι καὶ ὁδοί. 10

β') τῆς δευτέρας κατηγορίας εἰσὶ τὰ πάγκοινα (res communes omnium). οὕτω καλοῦνται τὰ πράγματα ἐκεῖνα, τὰ ἐκ φύσεως μὴ δεκτικὰ ἀνθρωπίνης καθυποτάξεως, ἀλλ' ἐν τῇ ἀνεξαρτησίᾳ των χρησιμεύοντα καὶ ἐπαρκούντα εἰς πάντων τῶν ἀνθρώπων τὰς χρείας· οἷα εἰσιν ὁ ἀήρ, 11 τὸ ἀένναον ὕδωρ 12 καὶ ἡ θάλασ-

φυγες ἢ γέφυραι· ὁμοίως οἱ σιδηρόδρομοι Demolombe Θ', 341.

10) Κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον κοινὰ τῆς πόλεως πράγματα ἦσαν θέατρα, στάδια, δημόσια λουτρά (Θεόφ. Β', α' § 6). Τὴν σήμερον τὰ πράγματα ταῦτα, ὡς καὶ τὰ ξενοδοχεῖα καὶ καφενεῖα, οὐκ εἰσὶ κοινῆς χρήσεως ἀνευ πληρωμῆς τέλους τινός· ἐπομένως κατὰ τοσοῦτον μόνον δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι κοινὰ ὅτι ἔξεστι παντὶ τῷ βουλομένῳ εἰσελθεῖν καὶ χρῆσασθαι αὐτοῖς τῇ πληρωμῇ τοῦ νενομισμένου τέλους· ὅθεν κοινῆς χρήσεως εἰσι κυρίως μόναι αἱ τῶν πόλεων καὶ κωμῶν ὁδοὶ καὶ πλατεῖαι, ὡς καὶ τὰ ὕδραγωγεῖα. Ἀλλὰ καὶ τὰ ὕδραγωγεῖα τῶν πόλεων; Aubry et Rau § 169 σημ. 17 ἐκδ. δ' τῶν Παρισίων ἔτ. 1869.

11) Ὁ ἀήρ ὁ τὴν ἀτμοσφαῖραν περικαλύπτων ἀνεξουσίαστός ἐστιν ἐν συνόλῳ· ἀλλ' οὐδὲ εἶναι ἀναγκαῖα τῷ ἀνθρώπῳ ἡ τοιαύτη ἐξουσία· δύνανται ὅμως ὁ ἀνθρώπος μέρη τῇ εἰδῇ ἀέρος ἤγουν ἀέρια (π. χ. γὰς) νὰ ἐξουσιάσῃ καὶ τῆς ἀποκλειστικῆς αὐτοῦ βουλῆσεως νὰ καταστήσῃ, ἅπερ τότε γίνονται ἰδιοκτησίαι πλήρης τοῦ ἔχοντος αὐτὰ καὶ εἰσὶ δεκτικὰ π. χ. κλοπῆς (Unger σ. 364 σημ. 5). Τοῦ ἀέρος διάφορός ἐστὶν ὁ ὑπ' αὐτοῦ καταλαμβάνόμενος χῶρος, ὅστις ἀνήκει τῷ κυρίῳ τοῦ ὑποκειμένου ἐδάφους· νόμ. 22 § 4 παρ.δ. (43, 24)· sepulcrum est non solum is locus, qui humationem recipiat, sed omne etiam supra id coelum.

12) Windscheid § 146 σημ. 5. Ἐγγειρ. σ. 691 σημ. 7. Τὸ ὕδωρ ὡς σῶμα βρευστὸν κινεῖται πρὸς τὰ κάτω φερόμενον, ἐὰν δὲ ἡ πηγὴ ἐξ ἧς ἀπορρέει ἦναι ἀνεξάντλητος, καθίσταται καὶ αὐτὸ ἀένναον. Τὸ ἀένναον ὕδωρ, καθὼ τοιοῦτον καὶ ἐφ' ὅσον διατελεῖ τοιοῦτον, εἶναι πάγκοινον πρᾶγμα καί, εἴτε δημόσιον εἴτε ἰδιωτικὸν ποταμὸν ἀποτελεῖ, διέπεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν κανόνων ἥγουν α') δύνανται πᾶς τις ν' ἀντλήσῃ ἐκ τοῦ ῥέοντος ὕδατος ὅσον χρειάζεται καὶ ἀν' ἑξῆς κτῆμα παρακείμενον, νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ἀναγκαῖον πρὸς ἄρδυσιν αὐτοῦ ὕδωρ (πολλαχοῦ ῥαίκεται ὑπὸ τῆς συνθέσεως ὁ τρόπος καὶ ἡ γὰρ τῆς ἀρδεύσεως ἥτις

ἰδιότητις τοῦ ἀγροῦ, ἐν ᾧ πηγάζει ὕδωρ δύναται νὰ ἰδιοποιηθῇ ὅσον
ἐξ αὐτοῦ δυνηθῇ νὰ κατὰσχῃ νόμ. 6 κώδ. (3, 34).

Ἐν τῷ γαλ. κώδικι (ἄρθρ. 641, 643—645) ὁρίσθησαν τὰ ἐξῆς περὶ
τοῦ ῥέοντος ὕδατος· ὁ ἔχων ἐν τῷ κτήματι αὐτοῦ πηγὴν ὕδατος δύναται
νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὴν ἀπεριορίστως· ἀλλὰ τὸν ῥοὺν αὐτῆς ἐμποδίζεται
νὰ μετατρέψῃ πρὸς βλάβην παρακειμένου χωρίου. Ὁ κύριος ἀκινήτου,
παρ' ᾧ ἢ δι' οὗ ῥέει ὕδωρ μὴ δημόσιον, δύναται νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὸ
κατ' ἀρέσκειαν, ὑπόχρεος ὢν μόνον νὰ μὴ μετακινήσῃ τὸ ρεῖθρόν του.
Εἰδικώτερον πρὸς Bemolombe ΙΑ', 147 καὶ σχέδιον τοῦ ἡμετέρου
ἀστυκοῦ νόμου ἄρθρ. 696 καὶ ἐπ.

13) Ἡ θάλασσα εἶναι κοινὸν πάσης τῆς ἀνθρωπότητος πρᾶγμα καὶ
παγκοσμίου ἐπομένως χρήσεως· *mare commune omnium est* (νόμ. 13
πρ. π. (8, 4)· *in mari, quod natura omnibus patet, servitus imponi
privata lege non potest*· νόμ. 13 § 7 πανδ. 47, 10). Καὶ ὁμοίως ἄλ-
λοτε ἠθέλησαν Κράτη τινὰ νὰ ἀντιποιηθῶσι κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς θα-
λάσσης, ἰδίως οἱ τοῦ μεσαιῶνος ῥωμαῖκοὶ αὐτοκράτορες εἰς τὸ ἐν νόμ. II
πανδ. (14, 2) ῥητὸν «ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος» στηριχθέντες· ἀλλὰ
τὴν σήμερον ἡ κυριαρχία ἐκάστου κράτους ἀναγνωρίζεται μόνον ἐπὶ
τοσούτου πλάτους τῆς παραλίας θαλάσσης ὅσον δύναται νὰ φθάσῃ βολῇ
κανονίου *terrae dominium finitur ubi finitur armorum vis*. Heffter
Völkerrecht § 73. Διομήδους Κυριακοῦ διεθνὲς δίκαιον § 73. Σαριπό-
λου τὰ τῶν ἐθνῶν νόμιμα § 123.

1) Τῶν ἐνσωματώτων πραγμάτων τινὰ μὲν ἔχουσι τὴν ἰδιότητα τοῦ με-
ταβιβάσιμου, ἄλλα δὲ ἀμεταβιβάσιμα. Τὰ ἀμεταβιβάσιμα εἶναι τὰ ὅσα

ται μετ' αὐτῆς φυσικῶς ἢ τεχνικῶς· εἰσὶ λοιπὸν ἀκίνητα τὰ δι' ὁρίων χωριζόμενα μέρη τῆς γῆς, τὰ δένδρα καὶ αἱ οἰκοδομαί.² Πάντα δὲ τὰ λοιπὰ πράγματα, τὰ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τῆς γῆς ἀνεξάρτητα καὶ αὐτοτελῆ, εἰσὶ κινητὰ,

περιλαμβάνει μέρος μόνον αὐτῶν, τὰ δένδρα δηλαδή καὶ τὰς οἰκοδομάς, οὐχὶ καὶ τὴν ἀσκεπῆ γῆν, ἥτις εἶναι ἀπολύτως ἀκίνητος (κατὰ τὴν νομικὴν τοῦ ὅρου τούτου σημασίαν). Unger σ. 381.

2) Τὰ δι' ὁρίων κεχωρισμένα μέρη τῆς γῆς λέγονται *res soli, fundi, praedia* (νόμ. 115, 214 πανδ. 50, 16). Τὰ *praedia* διαιροῦνται εἰς *praedia urbana*, ἥτοι ὠκοδομημένα ἐδάφη, καὶ εἰς *praedia rustica*, ἥτοι ἐδάφη πρὸς καλλιέργειαν ὠρισμένα (νόμ. 198 πανδ. 50, 16· νόμ. 1 πρ. 8, 4). Ὁ ἐν ταῖς πόλεσιν ἀνοικοδόμητος, ἀλλ' εἰς οἰκοδομὴν χρήσιμος τόπος, καλεῖται *area* (οἰκόπεδον· νόμ. 214 πανδ. 50, 16).

Ἀκίνητόν ἐστὶν οὐ μόνον ἡ γῆ, ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅ,τι ἐντὸς αὐτῆς ὑπάρχει (νόμ. 13 § 1 πανδ. 8, 4· νόμ. 24 § 12· νόμ. 26 πανδ. 39, 2· νόμ. 1 § 12 πανδ. 39, 3), ἢ ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς κεῖται ὀργανικῶς ἢ τεχνικῶς μετ' αὐτῆς ἡνωμένον (νόμ. 40 πανδ. 19, 1· νόμ. 44 πανδ. 5, 1). Ὅθεν ἀκίνητόν ἐστιν.

α') τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἐδάφους μετὰ τῶν συστατικῶν αὐτοῦ, οἷον ἀργίλου, χύματος, ὕδατος, ὀρυκτῶν κλπ. (Demol. Θ', 46).

β') αἱ οἰκοδομαί (μετὰ τῶν μερῶν αὐτῶν, οἷον στέγης, σανίδων, θυρῶν, παραθύρων κλπ. Roth B', 7 σημ. 21), ἥγουν παντὸς εἶδους κτίρια (οἰκία, ἀποθήκη, μύλοι, ξύλινα παραπήγματα ἐπὶ πασσάλων τῇ γῇ ἐμπεπηγμένων ἐρειδόμενα· νόμ. 18 πρ. πανδ. 19, 1· νόμ. 60 πανδ. 41, 1· νόμ. 1 § 8 π. 43, 10) παρ' οἰουδήποτε καὶ ἐπὶ σκοπῷ οἰωδῆποτε ἀνεγχευμένα (Demol. σ. 50, 56). Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς οἰκοδομῆς τὸ ὑλικὸν αὐτῆς θεωρεῖται ἀκίνητον ἐφ' ὅσον μένει ἐν τῷ τόπῳ τοῦ καταλυθέντος κτιρίου (ἄρθρ. 9 περὶ δ. κτ. νόμ. 17 § 10 πανδ. 19, 1). Demol. σ. 51.

γ') τὰ δένδρα. Οὐ μόνον τὰ δένδρα (μετὰ τῶν ἡρτημένων καρπῶν καὶ τῶν φύλλων) καὶ οἱ θάμνοι, ἀλλὰ καὶ παντὸς εἶδους φυτεῖαι (οἷον λαχανικά, σπαράγγια, ὁ ἐν τῇ γῇ σπόρος. Demol. σ. 62) εἰσὶν ἀκίνητα ἐφ' ὅσον διατελοῦσιν ἡνωμένα μετὰ τῆς γῆς (τινὲς κατατάσσουσιν εἰς τὰ κινητὰ τὰ ἐν φυτωρίοις δενδρύλλια ὅρ. Demol. σ. 70· ἄλλοι θεωροῦσι τὰ δένδρα κατὰ φύσιν μὲν κινητὰ, *civiliter*, ἥτοι νόμῳ ἀκίνητα· πρβ. Unger σ. 382). ὅπου δὲ νωμισθῶσιν ἢ π' αὐτῆς γίνονται κινητὰ·

νόμος κατέταξεν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀκινήτων καὶ τινα
κινητὰ πράγματα·⁴ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ κινητὸν
ἢ ἀκίνητον, χαρακτηρὸν ὄν τῶν ἐνσωμάτων κυρίως πραγμά-
των, καταχρηστικῶς μετηνέχθη καὶ εἰς τὰ ἀσώματα, ἦτοι
τὰ δίκαια· λέγονται δηλαδὴ τὰ ἐπὶ κινητῶν ἐμπράγματα
δίκαια κινητὰ τὰ ἐπὶ ἀκινήτων ἀκίνητα· αἱ ἐξ ἐνοχῶν ὁμῶς
ἀπαιτήσεις ἀνήκουσι μᾶλλον εἰς τὰ κινητά.⁵ Ἰπάρχουσι

3) Τὰ κινητὰ ἔχουσι καὶ αὐτὰ διαφόρους ὀνομασίας. Τὰ ἀφ' ἐαυτῶν
κινούμενα, οἷα τὰ ἄλογα ζῶα (παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις καὶ οἱ δοῦλοι), λέ-
γονται αὐτοκίνητα (νόμ. 2 βασ. 50, 13· νόμ. 90 βασ. 2, 2), τὰ δὲ
πρὸς χρῆσιν ἢ καλλωπισμὸν οἰκημάτων, ἐπιπλα. Παρὰ Πολυβ. (Γ',
292) ἀπαντᾷται ἡ λέξις «ἐνδουχία». Τοιαῦτά εἰσι τάπητες, κλίνας,
καθῆκλαι, καθρέπται, κρεμαστὰ ὠρολόγια, τράπεζαι· ὡσαύτως εἰκόνες,
ἰχνογραφήματα, ἀγάλματα, ἐὰν τὰ τρία ταῦτα εἶδη τῶν κινητῶν δὲν
ἀποτελῶσι συλλογὰς (ἄρθρ. 10 διακρ. κτ.)· ὅρα καὶ τὸν περὶ οἰκοσκευῆς
τίτλον τῶν βασ. (44, 13).

Τὰ πλοῖα εἰσι κινητά· μόνον καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐπ' αὐτῶν βάρη
ἐξομοιοῦνται τοῖς ἀκινήτοις. Ἐμπ. νόμ. 190.

4) Ὅσα πράγματα κινητὰ ἀποτελοῦσι παρακολούθημα ἀκινήτου,
καθὸ ἀναποφεύκτως ἀναγκαῖα πρὸς χρῆσιν αὐτοῦ ἢ προσδιωρισμένα εἰς
διαρκῆ ὑπηρεσίαν του, θεωροῦνται ὡς ἀκίνητα ἐνεκα τοῦ προορισμοῦ
τῶν τοῦτου· «τοῦ οἴκου ἐστὶν ἅτινα ἢ ὡς μέρος αὐτοῦ ἐστὶν ἢ δι' αὐτὸν
γέγονε»· (νόμ. 13 § 31 βασ. 19, 8). Τὰ τοιαῦτα πράγματα δύνανται νὰ
ὀνομασθῶσι θέσει ἀκίνητα· ὅρ. κατωτ. § 30 σημ. 3, 4.

5) Ὅταν ὁ νόμος ρυθμίζῃ ἄλλως τὰ τῆς κινήτης καὶ ἄλλως τὰ τῆς
ἀκινήτου περιουσίας, ἢ ὅταν ὁ ιδιώτης π. χ. δωρῇ ἢ κληροδοτῇ τῷ μὲν
Πέτρῳ τὴν κινήτην τῷ δὲ Παύλῳ τὴν ἀκίνητον περιουσίαν του, ἐπειδὴ
ἐν τῇ περιουσίᾳ τοῦ προσώπου ὑπάρχουσι καὶ πράγματα ἀσώματα, του-
τέστι δίκαια, γεννᾶται τότε τὸ ζήτημα, εἰς ὁποτέραν τῶν κατηγοριῶν
πρέπει νὰ καταταχθῶσι τὰ δίκαια· εἰς τὴν τῶν κινήτων ἢ εἰς τὴν τῶν
ἀκινήτων. Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπαντᾷ ὁ νόμος (ἄρθρ. 12 διακ.
κτ.) ὅτι κατὰ γενικὸν κανόνα πάντα τὰ δίκαιά εἰσι κινητά, ἀκίνητα δὲ
μόνον αἱ ἐπὶ ἀκινήτου δουλεῖται προσωπικαί (ἐπικαρπία, χρῆσις, οἰκη-
σις) ἢ πραγματικαί καὶ ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγή ἀκινήτου (νόμ. 15 παρὸν.
50, 17· is qui actionem habet ad rem recuperandam ipsam rem
habere videtur). Ὅθεν ἐκδοκίμας εἶναι ἐκείνην περιουσίαν τοῦ δι-
καιοῦ.

λοιπὸν τοῦτο μὲν πράγματα φύσει ἀκίνητα, θέσει ἀκίνητα· τοῦτο δὲ δίκαια (ἀσώματα πράγματα) κίνητὰ καὶ ἀκίνητα.

Τὰ κίνητὰ ὑποδιαιροῦνται :

α') εἰς ἀντικαταστατὰ καὶ μὴ ἀντικαταστατά. Τὰ μὲν πρῶτα γίνονται συνήθως ἀντικείμενον ἐνοχῆς κατὰ ποσότητα μόνον καὶ ποιότητα, τὰ δὲ κατ' ἄτομον (in specie), διότι καὶ ἡ ἀξία ἐκατέρων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὀρίζεται. ⁶

Θέτου ἔχει καὶ τὴν διεκδικητικὴν τῶν ἀκινήτων αὐτοῦ ἀγωγὴν. Unger σ. 399)· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐμπύτευσις καὶ ἡ ἐπιφάνεια πρέπει νὰ θεωρηθῶσι φέρουσαι τὴν ιδιότητα ταύτην· ἡ ὑποθήκη ὡς παρακολούθημα τῆς ἀπαιτήσεως ἀκολουθεῖ τὴν τύχην αὐτῆς (Demol. Θ', 265 ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἐναντία γινώμαι. Unger σ. 396). Πᾶσαι αἱ ἀπαιτήσεις καὶ πάντα τὰ ἐπὶ κινήτων ἐμπράγματα δίκαιά εἰσι κίνητα. Πρβ. Renaud ἐν τῇ Zeitschr. f. Rechtswiss. d. Auslandes τόμ. 23 σ. 83, Unger σ. 394. Winds. § 139 σημ. 5.

Δύναται νὰ κατασχεθῇ ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγὴ ἀκινήτου ; Ἐγχειρ. § 271 σημ. 1. Demol. σ. 205. Νὰ ὑποθηκευθῇ ; Tropl § 406. Pont § 395.

6) Τὰ πράγματα ἐνίοτε ἔχουσι διάφορον ἀξίαν, τινὰ μὲν ἕνεκα τῆς ἀτομικότητός του ἑκαστον, ἀλλὰ δὲ ἕνεκα τοῦ γένους εἰς ὃ ἀνήκουσι· διατοῦτο τὰ μὲν πρῶτα γίνονται ἀντικείμενον συναλλαγῆς κατ' ἄτομον (in specie), τὰ δὲ δευτέρα κατὰ γένος (in genere)· ὀνομάζονται δὲ ταῦτα μὲν ἀντικαταστατά, ἐκεῖνα δὲ μὴ ἀντικαταστατά ἢ ἀναντικατάστατα. Ὁ λατινικὸς ὅρος *res fungibilis*, *res non fungibilis* κατεσκευάσθη ἐκ τῆς ἐν τῷ νόμ. 2 § 1 πανδ. (12, 1) περικοπῆς quia in genere suo functionem recipiunt per solutionem magis quam in specie. Τὰ μὴ ἀντικαταστατά καλοῦνται ἐν ταῖς πηγαῖς species, certa corpora· τὰ ἀναντικατάστατα, genus ἢ res quæ pondere, numero, mensura consistunt. Περὶ τῆς-διαίρέσεως ταύτης παρατηρητέον ταῦτα :

α') ἐπὶ ὀφειλῆς ἀντικαταστατοῦ πράγματος ὁ ὀφειλέτης ὑποχρεοῦται νὰ χορηγήσῃ ἀπλῶς πράγματα τῆς αὐτῆς ποσότητος καὶ ποιότητος τοῦ ὀφειλομένου γένους· ἐπὶ ὀφειλῆς δὲ μὴ ἀντικαταστατοῦ, πρέπει νὰ χορηγήσῃ αὐτὸ τοῦτο καὶ οὐχὶ ἀντ' αὐτοῦ ἄλλο· ἀρθρ. 4 διακ. κτ.

β') τινὰ πράγματά εἰσιν ἐκ φύσεως ἀντικαταστατά, ἥγουν ἡ ἀξία των ὀρίζεται κατὰ γένος καὶ οὐκ κατ' ἄτομον· τοιαῦτά εἰσι τὰ μέτω-

β') εἰς ἀναλωτὰ καὶ μὴ ἀναλωτὰ. Τὰ πλεῖστα τῶν κινήτων πραγμάτων διὰ τῆς συχνῆς καὶ ἐπανειλημμένης χρήσεως τριβονται καὶ κατὰ μικρὸν φθείρονται· ἡ ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ μόνον δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀναλωτῶν· διότι ἀναλωτὰ κατὰ τὸν νόμον εἰσὶν ἐκεῖνα τὰ πράγματα, ὅπερ μίᾳ μόνῃ κατὰ τὸν προσρισμὸν αὐτῶν χρήσις ἐξαφανίζει, ἢ γοῦν ὧν ἡ χρήσις ἐν τῇ ἀποχρῆσει ἐστίν· ὅσα τὰ ἐσθιόμενα καὶ πινόμενα, αἱ πρὸς θέρμανσιν

ἢ ἀριθμῷ ἢ σταθμῷ ἐν ταῖς δικαιοπραξίαις ὀριζόμενα· π. γ. σῖτος, κριθή, οἶνος, ἔλαιον, ξυλεία, κέραμοι, χρήματα κλπ. (νόμ. 1 § 2 πανδ. 44, 7· νόμ. 2 § 1, 3 πανδ. 12, 1· νόμ. 42 πανδ. 23, 3. Θεοφ. Γ', ἐπ. πρ.). Ἀλλὰ πάλιν πράγματ' εἰσὶν ἐκ φύσεως μὴ ἀντικαταστατὰ, τουτέστιν ὀρίζεται ἡ ἀξία των κατ' ἄτομον· οἷα ἵππος, ἄμαξα, ὥρολόγιον, οἶκος, δακτύλιον κλπ.

γ') πράγματα ἐκ φύσεως ἀντικαταστατὰ ἢ μὴ ἀντικαταστατὰ δύνανται διὰ συμβάσεως νὰ γείνωσι τοιαῦτα. Π. γ. ἐκ τοῦ ποιμνίου μου παρέχω τῷ Πέτρῳ 10 πρόβατα, ἵνα μοι ἀποδώσῃ 10 ὅμοια· ἐνταῦθα πρᾶγμα μὴ ἀντικαταστατὸν ἐγένετο ἀντικαταστατόν· ἢ καταθέτω παρὰ τῷ Πέτρῳ χρήματα, ἵνα μοι ἀποδώσῃ αὐτὰ ταῦτα (νόμ. 24 πανδ. 10, 3· νόμ. 4 πανδ. 13, 6· νόμ. 30 § 6· νόμ. 51 πανδ. 30· νόμ. 37 πανδ. 45, 1)· ἐνταῦθα πρᾶγμα ἀντικαταστατὸν μετεβλήθη εἰς μὴ ἀντικαταστατόν. Ἀλλὰ δὲν πρέπει πρὸς τὸ ἀντικαταστατόν ἢ μὴ τοῦ πράγματος νὰ συγγένηται τὸ θέμα, καθ' ὃ τὸ ἀντικείμενον τῆς ὀφειλῆς προσδιορίζεται γενικώτερόν πως καὶ ἀρίνεται οὕτως τῷ ὀφειλέτῃ ἐλευθερία τίς περὶ τὴν ἐξόφλησιν· π. γ. ὁ ὀφειλέτης ὑποχρεοῦται νὰ παράσῃ ἵππον, πρόβατον, ἄγρον κλ. Πρὸς. Wächter σ. 229. Unger σ. 407 σημ. 16.

Ἡ ὑποδιαίρεσις τῶν ἀκινήτων εἰς φθαρτὰ καὶ ἄσκεπτ' εἶναι τοῦ τουρκικοῦ δικαίου. Καὶ οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες εἶχον τὴν διαίρεσιν ταύτην. Büchsenhüls σ. 71.

7) Π. γ. τὰ ἐνδύματα διὰ συχνῆς καὶ ἐπὶ χρόνον διαρκούσης χρήσεως φθείρονται καὶ μεταβάλλονται εἰς ῥάκη· ἀλλὰ δὲν ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀναλωτῶν πραγμάτων. Wächter σ. 219 σημ. 36. Winds. § 141 σημ. 2. Bürkel Nienbrauch § 2.

8) Εἰσηγ. § 2 (2, 4) res quae ipso usu consumuntur — quo minoro sunt vinum, oleum, frumentum. Θεοφ. Β', δ' § 2· νόμ. 4, § 1 πανδ. (7, 5)· res, quae usu tolluntur vel minuuntur — res quae in aliusu consistunt. Τὴν γοῖαν τῶν εἰσπλήσεων κατατάσσει καὶ τὰ ἐνδύ-

φωτισμὸν ὕλαι. ⁹ Εἰς τὰ φθαρτὰ ἀνήκουσι κατὰ τινα
 ὃν καὶ τὰ χρήματα, καθόσον διὰ τῆς χρήσεως ἀπολ-
 ται τῷ κυρίῳ. ¹⁰

ἀ ἀναλωτά, καθὼ τοιαῦτα, εἰσι κατὰ κανόνα ἀντικα-
 τατά, οὐχὶ ὁμῶς καὶ τὰ ἀντικαταστατὰ φθαρτά. ¹¹

β') διαιρετά, ἀ διαίρετα. ¹

28. Διαιρετά ἐν τῷ δικαίῳ ² καλοῦνται τὰ πρά-

εἰς τὰ ἀναλωτά πράγματα βεβαίως ἀναφορικῶς μόνον πρὸς τὴν
 ἀρκίαν περὶ τῆς ὁ λόγος. Πρὸ. Wächter ε. ἀ.

Ἐπομένως ἐπ' αὐτῶν μόνον ἐφαρμόζεται ὁ κανὼν ὅτι ὅστις λάβει
 δικαιοπραξίας πρᾶγμα φθαρτὸν ἔχει δικαίωμα νὰ καταναλώσῃ αὐτό,
 ὅς ἂν ἐκ τῆς συμβάσεως συνάγῃται ἄλλο τι νόμ. 3 § 6· νόμ. 4
 (13, 6). Wächter σ. 220.

γ) Θεοφ. τ. α. αἰεὶ ἐστὶ παραπλήσια (ἦτοι τῷ οἶνῳ, ἐλαίῳ κλ.)
 τὰ ἀργύρια· ἐν αὐτῇ γὰρ τῇ χρήσει καὶ τῇ συνεχεῖ ἀλλαγῇ, ἐκ
 ἐξ ἑτέρου μετιέναι εἰς ἕτερον, τρόπον τινὰ ἀποσθέννυται. Πρὸ. καὶ
 78 πανδ. (46, 3)· νόμ. 32 πανδ. (4, 4)· νόμ. 13, 18 πανδ. 12,
 ὁμ. 30 πρ. πανδ. 19, 1. Ὅθεν ἡ ἀντίθεσις consumpti sint nummi
 xstent. νόμ. 9 § 2 πανδ. (14, 6)· νόμ. 11 πανδ. (12, 1)· νόμ. 9
 6)· νόμ. 94 πρ. § 2 (46, 3). Böcking § 76 σημ. 4.

δ) Π. χ. ἀντίτυπα βιβλίων, κέραμοι, βελόνας εἰσι πράγματα ἀντι-
 στατά, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀναλωτά. (Wächter σ. 234. Roth § 111
 6). Τὸ ἀναλωτὸν πρᾶγμα, ἐπειδὴ δικαιούται ὁ λαβὼν αὐτὸ νὰ τὸ
 ναλώσῃ (σημ. 9), εἶναι ἀντικαταστατόν, ἐπομένως δὲν ἀποδίδεται
 ἰσὺν. Unger σ. 402 σημ. 7, σ. 408 σημ. 18.

Ἐνταῦθα ἐξετάζεται τὸ διαιρετὸν ἢ ἀδιαίρετον τῶν ἐνσωμάτων
 ἁπλῶν (ἐν τῇ στενωτέρᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως πρᾶγμα· ἄνωτ. § 26
 1)· περὶ τοῦ διαιρετοῦ ἢ ἀδιαίρετου τῶν δικαίων γενήσεται κα-
 ῶ (§ 55) λόγος. Unger σ. 410 σημ. 2. Wächter Β', 272 σημ.
 αὐτὸς ἐν ἀρχ. ἀστ. πράξ. ΚΖ', 155.

Φυσικῶς διαιρετά εἰσι πάντα τὰ πράγματα, ὥς ἐκ σώματος καὶ
 συνιστάμενα. Σενέκας natural. quaest. dixi de partibus in
 omnis rerum naturae materia dividitur. Κατὰ ταύτην τὴν ἐν-
 διαιρετὸν εἶναι ὁ ἵππος, ἡ τράπεζα, τὸ ἄγαλμα, τὸ ὥρολόγιον κλ.
 κύριος τῶν πραγμάτων τούτων δύναται κατ' ἀρέσκειαν νὰ χω-
 ρῇ εἰς τεμάχια διότι ἔχει ἀπεριόριστον ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίαν.

γμάτια, ὅσα καὶ ἀφου εἰς διακεκριμένα τεμάχια διατηροῦσι τὸ εἶδος καὶ τὴν ἀξίαν³ καθόλου τε καὶ ἐν μέρει, ὥστε μένουσι καὶ μετὰ τὴν διαίρεσιν ὁμοειδῆ καὶ ὁμώνυμα,⁴ διαφέροντα τοῦ ὅλου κατὰ τὸ μέγεθος μόνον. 5

Ἄλλ' ἐνδεχόμενον τοῦ τοιοῦτου πράγματος νὰ ὑπάρχωσι πολλοὶ συνδιοκτῆται· ἐνδεχόμενον νὰ ὑπάργῃ ἐνοχλὴ ἀντικείμενον ἔχουσα τοιοῦτον πρᾶγμα (species)· ἐὰν ἐφαρμοσθῇ ὁ ἀνωτέρω κανὼν τῆς κατὰ φύσιν διαιρέσεως τῶν πραγμάτων καὶ ἐνταῦθα (π. χ. ὁ ἵππος νὰ τμηθῇ εἰς τόσα τεμάχια ὅσοι εἰσὶν οἱ συνδιοκτῆται) δὲν ἱκανοποιοῦνται αἱ νόμοι ἀξιῶσεις τῶν δικαιούχων· ἔνεκα τούτου ἔδωκεν ὁ νόμος στενότερον ὄρισμόν εἰς τὸ διαιρετὸν καὶ ἀδιαιρετὸν τῶν πραγμάτων· ἐτέθη δηλαδὴ ὡς βᾶσις ἡ χρησιμότης αὐτῶν, δι' ἣν μόνον ἐξουσιάζει αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος· § 5 εἰσηγ. (4, 17)· quod si commodè dividi non possit (fundus), vel homo forte aut mulus erit, de quo actum sit (ὦν δηλ. ἡ διαίρεσις δὲν εἶναι δυνατὴ)· νόμ. 35 § 3 πανδ. (6, 1)· νόμ. 31 § 6 πανδ. (21, 1)· νόμ. 26 § 2 πανδ. 30. Καὶ Διογ. Λαέρτ. (Α', 172). Τῶν ὄντων τὰ μὲν εἰσι μεριστά, τὰ δὲ ἀμέριστα. Τούτων δὲ τῶν μεριστῶν τὰ μὲν ὁμοιομερῆ, τὰ δὲ ἀνομοιομερῆ . . . μεριστά ὅσα ἐκ τινος σύγκειται· οἷον ζῶα, ὕδωρ, χρυσός. Καὶ ὁμοιομερῆ μὲν ὅσα ἐξ ὁμοίων σύγκειται καὶ μηδὲν διαφέρει τὸ ὅλον τοῦ μέρους εἰ μὴ τῷ πλήθει . . . ἀνομοιομερῆ δὲ ὅσα ἐξ ἀνομοίων μερῶν σύγκειται, οἷον οἰκία καὶ τὰ τοιαῦτα.

3) Ὅθεν ἵνα ὀνομασθῇ διαιρετὸν νομικῶς πρᾶγμα τι ἀπαιτοῦνται δύο τινά· πρῶτον, τὰ μέρη τοῦ διαιρεθέντος πράγματος νὰ μὴ μεταβάλλωσι τὸ εἶδος καὶ τὴν οὐσίαν των, ἐπομένως νὰ μένωσι καὶ μετὰ τὴν διαίρεσιν ὅ,τι ἦσαν πρὸ αὐτῆς· δεύτερον τὰ μέρη τοῦ διαιρεθέντος πράγματος νὰ διατηρῶσι καὶ μετὰ τὴν διαίρεσιν τὴν ἀξίαν ἣν εἶχον καὶ πρῶτον, ὥστε τὸ σύνολον τῶν μερῶν νὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν ἀξίαν ἣν εἶχε τὸ ὅλον πρὸ τῆς διαιρέσεως. Εἰς τὴν διττὴν ταύτην ἰδιότητα τοῦ διαιρετοῦ τῶν πραγμάτων στηρίζεται ἡ λύσις τοῦ ἐν τῷ νόμ. 26 § 2 πανδ. 30 θέματος. Unger σ. 411 σημ. 5.

4) Ὁ εἰς τεμάχια διαιρεθεὶς ἄρτος ἢ οἶνος καλεῖται οἶνος καὶ μετὰ τὴν διαίρεσιν, οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ εἰς τεμάχια διαιρεθεὶς τράγος ἢ τὸ ἄροτρον.

5) Δηλαδὴ ἀποτελοῦσι καὶ αὐτὰ πρᾶγμα ἀκέραιον, μόνον κατὰ τὸ μέγεθος διάφορον τοῦ ὅλου ἐξ οὗ ἐχωρίσθη. Ἐκ τοῦ εἰς πολλὰ τεμάχια διαιρεθέντος ἀγροῦ ἀποτελοῦνται ὄχι μέρη ἀγροῦ, ἀλλὰ πολλοὶ ἀγροί· νόμ. 25 § 1 πανδ. (50, 16)· νόμ. 6 § 1 πανδ. (8, 4)—quia non est pars fundi, sed fundus. Διατεταγμένον δὲ ἐξουσίαν τὸ παρόντως ὁ ἄλλος τῶν

Τοιαῦτά εἰσι πάντα σχεδὸν τὰ ἀκίνητα, ⁶ ἐκ δὲ τῶν κινήτων ὀλίγα μόνον, ὅσα δηλαδὴ ἔχουσιν ἀξίαν ἕνεκα μόνης τῆς ὕλης των. ⁷

Ἀδιαίρετα ἢ μὴ διαιρετά εἰσι τὰ μὴ ἔχοντα τὰς ιδιότητας τῶν διαιρετῶν, ἤτοι δεκτικὰ μὲν φυσικοῦ διαχωρισμοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς διαιρέσεως μεταβάλλοντα εἶδος καὶ ἀξίαν.

Περὶ τῆς ιδιότητος ταύτης τῶν πραγμάτων παρατηρή-
τέον τὰ ἑξῆς :

α') ὁ χωρισμὸς τῶν τε διαιρετῶν καὶ τῶν ἀδιαίρετων

οἰκίας ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ διαιρετοῦ δὲν εἶναι μέρη ἀλλὰ μᾶλλον μέλη τῆς οἰκίας· νόμ. 13 § 2 πανδ. (46, 4)· νόμ. 36 πανδ. (21, 2). Wächter σ. 274 σημ. 5.

6) Οἱ ἀγροὶ καὶ αἱ ἐν ταῖς πόλεσιν ἄκτιστοι τόποι εἰσὶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διαιρετοί, διότι σπανίως δύναται νὰ συμβῇ ἐπ' αὐτῶν νὰ μὴ διατηρῶσι τὰ μέρη καὶ μετὰ τὴν διαίρεσιν τὴν πρὸς τὸ ὅλον ἀνάλογον ἀξίαν των· ἐπὶ τῶν οἰκοδομῶν ὅμως συνήθως συμβαίνει τὸ ἐναντίον· ὥστε αἱ οἰκοδομαὶ μᾶλλον πρέπει νὰ καταταγῶσιν εἰς τὰ ἀδιαίρετα (§ 5 εἰσηγ. 4, 17, σημ. 2 τοῦ § τούτου)· εἰς τοῦτο δὲν ἀντίκειται ὁ νόμ. 6 § 1 πανδ. (8, 4), διότι ἐννοεῖ τὴν κατὰ φυσικοὺς κανόνας ὑπὸ τοῦ κυρίου τῆς οἰκίας γινομένην διαίρεσιν. Πρβ. Σαβιν. Obligation § 29 σ. 306.

7) Ἐκ τῶν κινητῶν πάντα τὰ αὐτοκίνητά εἰσιν ἀδιαίρετα, ὡσαύτως τὰ ἔργα τῆς τέχνης, ὠρολόγιον, ἄγαλμα, τράπεζα· ἀφ' ἑτέρου διαιρετά εἰσι τὰ ρευστά, τὰ ὑφάσματα, τὰ μέταλλα κλ. Ἡ ἐν τῇ κατηγορίᾳ τῶν διαιρετῶν κατὰ τοὺς ποσοτήτων (π. χ. σίτου, κριθῆς) δὲν εἶναι ἀκριβής, ὡς παρατηρεῖ ὀρθῶς ὁ Unger (σ. 413 σημ. 14).

Εἰσὶν οἱ φρονούντες ὅτι τὰ κινητὰ θεωρεῖ ἀπολύτως ἀδιαίρετα τὸ ρωμ. δίκαιον, ἐπικαλούμενοι τὸν νόμ. 8 πανδ. (6, 1), καθ' ὃν ἐπὶ κινήτων *nunquam pro diviso possideri potest*· ἀλλὰ παρερμηνεύουσι τὸ χωρίον αὐτό, ὅπερ λέγει· ἀπλῶς ὅτι ἐπὶ κινήτων δὲν δύναται νὰ νέμονται δύο ἄνθρωποι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα *pro diviso* ὅπως ἐπὶ ἀκινήτων· εἰναι π. χ. δύο συνιδιοκτῆται ἐκ συμφώνου χωρίσωσιν εἰς δύο ἵππον ἢ ἄμαξαν, δύναται ποτε νὰ ῥηθῇ ὅτι κατέγουσι *pro diviso* ἵππον, ἄμα-

παίσι, ἀνὰ τὸν καιρὸν, ἀποκαταστήσει πάντας ἐν δικαιοσύνῃ καὶ εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ (νόμ. 5 πρ. πανδ., 45, 3). Εἶναι δὲ ἡ ἐμπρακτος διαίρεσις δύο εἰδῶν· ἢ γοῦν ἢ καταργεῖται ἐντελῶς πᾶσα σχέσις τῶν διαιρεθέντων μερῶν πρὸς ἄλληλα, ἢ διατηρεῖται φαινομένη τις αὐτῶν συνοχή· ἴδε κατωτ. σημ. 10 τοῦ § τούτου.

9) Ἡ νοητὴ διαίρεσις εἶναι τὸ ἀντίθετον τῆς ἐμπράκτου διαίρεσεως καὶ ἀποτελεῖ ἄρνησιν αὐτῆς· ἢ γοῦν τὸ πρᾶγμα ἐνταῦθα δὲν εἶναι διηρημένον ἀλλὰ νοεῖται ἀπλῶς ὡς διηρημένον, ὡς ἐπὶ πολλῶν συνιδιοκτητῶν πρὸ τῆς διανομῆς τοῦ κοινοῦ πράγματος. Ἐκαστος τούτων πρὸ τῆς διανομῆς ἔχει νοητὴν εἴτε ἰδανικὴν μερίδα, ἐπομένως μεταξὺ τῶν ὑπάρχει κοινωνία καλουμένη *communio pro indiviso*. Ἀμφισβητοῦσιν τινες τὸ δυνατόν νοητῆς διαίρεσεως ἐπὶ πραγμάτων, περιορίζοντες αὐτὴν εἰς τὰ δίκαια μόνον (π. χ. Kierulff σ. 325. Böcking σ. 264)· ἀλλ' ἐπιθι Wächter σ. 276 σημ. 12. Unger σ. 416 σημ. 27. Windscheid § 140 σημ. 4.

Ἡ *communio pro indiviso* αἶρεται διὰ τῆς ἐμπράκτου διαίρεσεως, ὅπου δὲ αὕτη εἶναι ἀδύνατος γίνεται τῆς ἀξίας τοῦ κοινοῦ πράγματος διαίρεσις καὶ διανομή. Διαρκούσης δὲ τῆς κοινωνίας ἕκαστος κοινωνὸς ἔχει ἐφ' ἑκάστου μορίου τοῦ ἀδιαίρετου πράγματος ἀνάλογον μετοχὴν καὶ διατοῦτο ὁ κοινωνὸς οὐκ ἔχει δίκαιον ἐν τῷ κοινῷ πράγματι ποιεῖν τι παρὰ γνώμην τοῦ κοινωνοῦ· νόμ. 28 βασ. (12, 2)· νόμ. 27 § 1 πανδ. (8, 2). Unger σ. 417. Κατωτ. § 118 σημ. 7.

10) Ἐπὶ κινητῶν ἢ ἐμπρακτος διαίρεσις ἐπάγεται πάντοτε τέλειον ἀποχωρισμόν, μηδεμίαν ἐγκαταλείποντα πλέον συνοχὴν τῶν χωρισθέντων μερῶν πρὸς ἄλληλα· ἀλλ' ἐπὶ πραγμάτων διὰ μίξεως ἐνωθέντων

communio pro diviso, ¹¹ ἢ ἀντιστοιχεῖ ἡ *communio pro indiviso*, ὑπάρχουσα ἐπὶ ἀπλῶς νοητῆς διαιρέσεως.

β') νοητῶς εἴτε ἰδανικῶς διαιρετὰ εἰσι πάντα τὰ πράγματα. ¹²

γ') μόνον ἐπὶ τῶν νομικῶς διαιρετῶν πραγμάτων δύναται ὁ συνδιοκτῆτης ν' ἀποκτήσῃ αὐτοῦσιον τὸ ἀναλογοῦν

εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ κοινωνία *pro diviso*. Νόμ. 5 § 1· νόμ. 23 § 5 πανδ. (6, 1)· νόμ. 42 § 1· νόμ. 27 § 2 πανδ. (41, 1). Wächter ἐν τῷ Archiv τόμ. 27 σ. 179. Unger σ. 414 σημ. 19. Randa Besitz § 17 σημ. 4 Winds. § 140 σημ. 3.

11) Ἐπὶ ἀκινήτων δύναται ἡ ἔμπρακτος διαίρεσις νὰ ἐκτελεσθῇ οὕτως ὥστε νὰ διατηρῇ καὶ μετ' αὐτὴν τὸ διαιρούμενον πρᾶγμα τὴν ἀκεραιότητά του (π. χ. χωρίζεται εἰς λαχίδια). Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὑπάρχει κοινωνία τις μεταξὺ τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν μερῶν τούτων, καλουμένη *com. pro diviso*, τὸ μέρος δ' ἐκάστου *pars pro diviso* (νόμ. 6 § 1 πανδ. 8, 4· νόμ. 25 § 1 πανδ. 50, 16) καὶ τὸ οὕτω κοινὸν πρᾶγμα *res communis pro diviso* (νόμ. 5 § 16 πανδ. 27, 9)· ὅρ. καὶ νόμ. 43 πρ. πανδ. (41, 2). Ἡ τοιαύτη κοινωνία ἀποτελεῖ φυσικὴν ἀπλῶς σχέσιν τῶν οἰονεῖ συνδιοκτητῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ δὲν ἔχει ὡς κοινωνία νομικὰ ἀποτελέσματα. Συγχωρεῖται δὲ ὅπου ἐνεργεῖται τοιοῦτοτρόπως ὥστε ἕκαστον μέρος λαμβάνει ὑπὸ νομικὴν ἔποψιν ἰδίαν ὑπαρξιν καὶ καθίσταται ἴδιον ἀντικείμενον δικαίου· ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ γείνη διαίρεσις τοιαύτη, ὥστε ἐπὶ οἰκοδομῆς π. χ. ὁ μὲν νὰ ἔχῃ τὸ ἔδαφος, ὁ δὲ τὸ οἰκοδόμημα, ἢ ὁ μὲν τὸ ἐν πάτωμα, ὁ δὲ τὸ ἕτερον ἢ ἐπὶ ἄγρου ὁ μὲν τὸ δένδρον (ὡς δίκαιον ἐπιφανείας· Wächter, platz recht § 7), ὁ δὲ τὴν γῆν (νόμ. 44 § 1, 44, 7 . . . sic et in tradendo . . νόμ. 40 πανδ. 19, 1· νόμ. 28 πανδ. 41, 1). Κατὰ νεωτέρας νομοθεσίας ἡ κατὰ πατώματα διαίρεσις τῆς ἰδιοκτησίας οἰκιῶν ἐπιτρέπεται. Γαλ. κώδ. 664. (Unger σ. 415. Wächter σ. 276 σημ. 10· ὁ αὐτὸς ἐν Archiv τόμ. 27 σ. 178). Randa § 17 σημ. 11—12α. Σαβιν. ἐνοχ. δίκ. § 29. Besitz σ. 302 σημ. 2. Τοιοῦτόν τι ἴσως ἐκφράζει καὶ ὁ νόμ. 24, 25 πρ. πανδ. (8, 2)· νόμ. 24 βασ. (48, 2). Ἀρμεν. § 40, 42 Β', δ'.

12) Ἀφοῦ τὸ διαιρετὸν νοεῖται ἀπλῶς ἐνταῦθα, ἔπεται ὅτι εἰς πᾶν πρᾶγμα σωματικόν δύναται νὰ νοηθῶσι μέρη. Ἀλλὰ διὰ νόμου ἢ ἰδιωτικῆς θελήσεως καθίσταται τὸ πρᾶγμα καὶ ἰδανικῶς ἀδιαιρετόν· ὅτι τὸ ἀδιαιρετόν ὅρᾳ τὸ ἐπὶ τοῦ πράγματος δίκαιον. Wächter σ. 279. Unger σ. 417.

αὐτῷ μέρος, ὁ δὲ ὀφειλόμενος τοιοῦτον πράγματος ὡς ἀπαλ-
λαγῇ ἐν μέρει διὰ τμηματικῆς καταβολῆς. 13

γ') ἀπλᾶ, σύνθετα. α)

§ 29. Σύνθετον λέγεται τὸ πρᾶγμα τὸ διὰ τῆς ἐνώ-
σεως πλείονων πραγμάτων γενόμενον. 1 Τὰ πράγματα δὲ
τὰ ἐνούμενα ἢ διαλύονται ἐν τῇ συνθέσει καὶ συγχωνεύον-
ται, ἢ διατηροῦνται ἀλλὰ συμπεπηγμένα ἢ διατηροῦνται
ἀλλὰ κεχωρισμένα. 2 Ἡ τρισὴ αὕτη σύνθεσις διάφορον

13) Πολιτ. δικ. 1092, § 5 εἰσηγ. (4, 17) νόμ. 9 § 1 πανδ. (46, 3).
Ἐπὶ τῶν ἰδανικῶς μόνον διαιρετῶν πραγμάτων εἶναι ἀπεριόριστος ἡ
ἐξουσία τοῦ δικαιοῦχου· π. χ. δύναται νὰ διεκδικήσῃ τὸ ἰδανικὸν μέρ-
ος του· νόμ. 35 § 3 πανδ. (6, 1).

α) Göppert Einfache, zusammengesetzte u. Gesamtsachen. Halle
1871.

1) Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ συνθέτου πρᾶγματος συνάγεται ὁ τοῦ ἀπλοῦ
πρᾶγματος ὁρισμός· διότι ἀπλοῦν εἶναι τὸ μὴ σύνθετον. Περὶ τῆς δια-
φορᾶς τῶν πραγμάτων ὡς ἐκ τοῦ διαφόρου τρόπου τῆς συναφείας αὐ-
τῶν ἀναγινώσκονται ταῦτα ἐν ταῖς πηγαῖς· νόμ. 30 πρ. πανδ. (41, 3)
tria genera sunt corporum: unum, quod continetur uno spiritu et
græce ἡνωμένον vocatur, ut homo, tignum, lapis et similia; alte-
rum quod ex contingentibus, hoc est pluribus inter se coherenti-
bus constat, quod συνημμένον vocatur, ut ædificium, navis, arma-
rium; tertium quod ex distantibus constat, ut corpora plura non
soluta, sed uno nomini subjecta, veluti populus, legio, grex. πρὸς
καὶ νόμ. 23 § 5 πανδ. (6, 1) καὶ ἰδίως Göppert ἐν ἀν. σ. 38.

2) Παρατηρητέον εἰδικώτερον ταῦτα.

α') πᾶν πρᾶγμα ὡς ἐξ ὕλης συνιστάμενον ἔχει μέρος· δύναται τὸ
ὅλον πρᾶγμα, ἀναφορικῶς πρὸς τὰ μέρη του ὡς ἄθροισμα θεωρούμενα.
νὰ ὀνομασθῇ ὁμάς, universitas· π. χ. ædificii, ædium· (νόμ. 7 § 1
πανδ. 41, 1· νόμ. 23 πρ. 41, 3· νόμ. 8 πανδ. 43, 24)· universitas
fundi (νόμ. 2 § 6 πανδ. 41, 4· νόμ. 10 πανδ. 31)· ὅθεν καὶ univer-
sitas consummationis ἢ ὅλη δαπάνη νόμ. 51 § 1 πανδ. (19, 2)· πρὸς
περὶ τῆς λέξεως. Wächter Erörter. σ. 4· νόμ. 8 π. (34, 2)· univer-
sitas ornamentorum.

β') τὰ πράγματα παράγονται ἢ ἐκ φυσικῶν δυνάμεων ἢ διὰ τῆς ἐνέ-

ἔχει ἐν τῷ δικαίῳ ἀποτέλεσμα περί τε τήν κυριότητα καί τήν νομήν τοῦ συνθέτου πράγματος, ὡς καί περί τινας αὐτοῦ ἐτέρας σχέσεις· 3 δύναται δὲ νὰ κληθῇ ὁ μὲν πρῶ-

γαίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὑπάρχουσι λοιπὸν φυσικὰ πράγματα καί τεχνικὰ πράγματα· τὸ δένδρον καί τὸ ζῶον εἰσι φυσικὰ πράγματα· ὡσαύτως τὸ ἔδαφος μετὰ τῶν συνεχομένων αὐτῷ ὀργανικῶν ἢ ἀνοργάνων μερῶν (οἶον φυτῶν, μετάλλων, λίθων κλπ. ἐν οἷς καταριθμεῖται καί ἡ πηγὴ ὕδατος· νόμ. 11 πρ. 43, 24). Τὸ ἄγαλμα ὅμως, ἡ σκάφη, τὸ κοχλιάριον εἰσι τεχνικὰ πράγματα.

γ') ἐνίοτε τὸ τεχνικὸν πρᾶγμα παράγεται διὰ τῆς ἐνώσεως ἀντικειμένων διοφόρου ὕλης, φυσικῶν ἢ τεχνικῶν. Εἰ μὲν τὰ οὕτως ἐνούμενα πράγματα οὐ μόνον ἀποβάλλουσι τήν φυσικὴν τῶν ὑπαρξιν, ἀλλὰ καί παράγουσι νέον πρᾶγμα μὲ ὁμοιοειδῆ συστατικά, τὸ παραγόμενον πρᾶγμα εἶναι ἀπλοῦν· π. χ. ἐκ μέλιτος καί οἶνου οἰνόμελι (Θεόφ. Β' β' § 25). εἰ δὲ τὰ ἐνούμενα πράγματα διατηροῦσι καί μετὰ τὴν ἐνωσιν τήν φυσικὴν τοῦ ἑαστοῦ ὑπαρξιν, τὸ παραγόμενον πρᾶγμα καλεῖται σύνθετον· οἶον οἶκος, πλοῖον, τράπεζα.

δ') ἐν τῷ συνθέτῳ πράγματι τὰ ἐνωθέντα πρὸς ἀπαρτισμὸν αὐτοῦ πράγματα ἢ ἀποβάλλουσιν οὕτως εἰπεῖν τήν αὐθυπαρξίαν τοῦ ἑαστοῦ (ὡς συμβαίνει ἐν τῷ οἴκῳ· τὸ ξύλον, ὁ λίθος, ἡ ἄσβεστος, τὸ γῶμα συγκολλῶνται καί δὲν ἔχουσι χωριστὴν ὑπαρξιν), ἢ διατηροῦσιν αὐτὴν καί μετὰ τὴν ἐνωσιν· ὡς τὸ πηδάλιον ἐν τῷ πλοίῳ, ἡ κλεῖς ἐν τῷ κλειθρῳ κλ. Τὸ πρῶτον εἶδος τῆς ἐνώσεως ἐξ οὗ ἀπλοῦν πρᾶγμα παράγεται δύναται νὰ ὀνομασθῇ *κρῦσις*, τὸ δεῦτερον *συναφή* καί τὸ τρίτον *συναρμογὴ* (πρβ. Göppert σ. 37 σημ. 12). Μόνον ἐν τῷ δευτέρῳ καί τρίτῳ εἶδει τῆς ἐνώσεως παράγεται σύνθετον πρᾶγμα. Πρβ. καί Βεγκιέρου Ἀνέκδ. Β', 837, ἐνθα καλεῖται *κρῦσις* ἡ ἐνωσις ὕγρῶν (οἶνου καί ὕδατος), *γύρσις* ἡ ἐνωσις ὕγρῶν καί ξηρῶν (ὕδατος καί ἀλεύρου), *σύγχυσις* ἡ ἐνωσις τηκτῶν (κηροῦ καί πίσσης) καί ἐνωσις κατὰ *σωρείαν* ἢ ξηρῶν πραγμάτων ἐνωσις (σίτου καί κριθῆς).

3) Περί τῶν νομικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργουμένης ἐνώσεως πολλῶν πραγμάτων παρατηρητέον ταῦτα :

α') ἐπὶ τῆς κράσεως, ἂν τὰ ἐνούμενα πράγματα δύνανται νὰ χωρισθῶσι καί ἐπανέλθωσι εἰς τὴν προτέραν τῶν κατὰστασιν, αὐδεμίαν ἢ ἐνωσις ἐπάγεται νομικὴν μεταβολήν· ἄλλως μεταβάλλεται ἡ ἰδιοκτησία, ὡς ἐν τῷ περὶ αὐτῆς ρηθῆσεται (κατωτ. § 130)· νόμ. 5 § 1· νόμ. 23 § 5 πανδ. (6, 1)· νόμ. 12 § 1 πανδ. (41, 1)· § 25 Εἰσηγ. (2, 1).

β') ἐπὶ τῆς συναφῆς 1) νομῇ διηρημένη τῶν μερῶν τοῦ συνθέτου

τος τῆς συνθέσεως τρόπος κρύσις, ὁ δὲ δεύτερος συναφή
καὶ ὁ τρίτος συναρμογή.

Ὅμως πραγμάτων καλεῖται τὸ ἄθροισμα πολλῶν πραγ-
μάτων ὁμοῦ μὲν ἀλλὰ κεχωρισμένως ὑπαρχόντων καὶ
διὰ περιληπτικοῦ ὀνόματος ἀπλῶς συνδεομένων. ⁴ Αὕτη

πράγματος δὲν εἶναι δυνατή, ἀλλὰ μόνον νομὴ ἀδιαίρετος τοῦ ὅλου
(νόμ. 22 Βασ. 50, 3· ὁ οἶκον νεμόμενος τὰς καθ' ἑκάστον ὕλας οὐ νέ-
μεται· νόμ. 8 πανδ. 43, 24· per se tegulae non possidentur, sed cum
universitate aedificii· νόμ. 28 πρ. Βασ. 50, 2· ὁ οἶκον ἢ πλοῖον ἢ ἐρ-
μάριον νεμόμενος τὰς κατὰ μέρος ὕλας οὐ νέμεται· 2) ἡ ἰδιοκτησία
τῶν μερῶν ἢ πρὸ τῆς ἐνώσεως ὑπάρχουσα διατηρεῖται καὶ μετὰ τὴν
ἐνωσιν (νόμ. 23 § 5· νόμ. 59 πανδ. 6, 1· νόμ. 7 § 10 αὐτ. 41, 1)
πλὴν παράγεται καὶ νέα ἰδιοκτησία τοῦ ὅλου ὡς τοιοῦτου (νόμ. 23 § 7
πανδ. 6, 1· νόμ. 7 § 11 πανδ. 41, 1· νόμ. 23 § 2 πανδ. 41, 3)· ὥστε
ὑπάρχει ἐνταῦθα διπλὴ ἰδιοκτησία, τοῦ ὅλου, ἀνήκουσα εἰς τὸν κατέ-
χοντα αὐτό, καὶ τῶν μερῶν, ἀνήκουσα εἰς τοὺς πρὸ τῆς ἐνώσεως ἰδιο-
κτητῆς (πλατύτερον ἐν τῷ περὶ ἰδιοκτησίας)· 3) δικαιοπραξίαι περὶ τοῦ
ὅλου δὲν ἐπηρεάζουσι τὰ μέρη· ὅθεν ὁ πωλητὴς τοῦ πράγματος δὲν
ἐνέχεται διὰ τὴν ἐκνίκησιν τινος τῶν μερῶν (νόμ. 34 Βασ. 19, 11),
οὔτε ἡ χρησικτησία τοῦ ὅλου ἐπάγεται καὶ τῶν μερῶν χρησικτησίαν
(νόμ. 30 πρ. πανδ. 41, 3)· ἐπίσης ἡ διεκδίκησις τοῦ ὅλου δὲν περιέχει
καὶ τῶν μερῶν διεκδίκησιν (νόμ. 7 § 2 πανδ. 44, 2). Unger σ. 424
σημ. 21—23· 4) τὸ σύνθετον πρᾶγμα μένει τὸ αὐτὸ καὶ ἂν δι' ἐπι-
σκευῆς ἀλλαγῶσι κατὰ μικρὸν πάντα αὐτοῦ τὰ μέρη (νόμ. 76 πανδ.
5, 1), ἢ διαλυθῇ ἐπὶ σκοπῷ νὰ συντεθῇ πάλιν καὶ συντεθῇ (νόμ. 83 §
5 πανδ. 45, 1· νόμ. 98 § 8 πανδ. 46, 3).

γ') ἐπὶ τῆς συναρμογῆς τὰ συμπληροῦντα τὸ ὅλον μέρη διατηροῦσι
καὶ μετὰ τὴν ἐνωσιν τὴν αὐθυπαρξίαν των· ἐπομένως εἶναι δυνατὴ ἐπ'
αὐτῶν χωριστὴ νομὴ καὶ χωριστὴ ἰδιοκτησία· ὡς ἐν πλοίῳ τὸ πηδάλ-
ιον, οἱ ἱστοί, τὰ ἱστία κλ. (νόμ. 44 πανδ. 21, 2· νόμ. 242 πρ. πανδ.
50, 16)· διατοῦτο ἡ διεκδίκησις πλοίου περιέχει καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ
ταῦτα καὶ χρησικτησία τοῦ ὅλου ἐπάγεται καὶ χρησικτησίαν αὐτῶν.
Unger σ. 421, 40. Sintenis A', 425 σημ. 21.

4) Τὸ ἄθροισμα τῶν οὕτω ἠνωμένων πραγμάτων καλοῦσιν οἱ Ῥω-
μαῖοι corpus quod ex distantibus constat ut corpora plura non so-
luta, sed unī nomini subjecta, uti populus, legio, grex (σημ. 1 τοῦ
τούτου). Οἱ νεώτεροι καλοῦσιν αὐτὰς universitates rerum distantium
καὶ διακρίνουσι δύο εἶδη τοιούτων ἐνώσεων· τὰς ἐνόδας δικαίους (uni-

ἡ κατ' ἰδέαν μόνον ὑπάρχουσα ὁλότης, ἥτις μένει ἡ αὐτὴ καὶ ἂν κατὰ μικρὸν ἀλλάξῃσι τ' ἀπαρτίζοντα αὐτὴν ἄτομα, ⁵ δὲν ἀναγνωρίζεται ἐν τῷ δικαίῳ ὡς μονὰς ἰδίαν ἔχουσα ὑπαρξιν, διότι οὐδέποτε θεωρεῖται αὐτὴ ἀντικείμενον τῶν ἐννόμων σχέσεων, ἀλλὰ τὰ καθ' ἑκάστον πράγματα ἐξ ὧν συγκροτεῖται· ἰδιωτισμοὶ δέ τινες ἐπὶ τῶν τοιούτων ὁμάδων ἀπαντῶμενοι προέρχονται ἐκ τῆς ἀπλῆς συναφείας τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ τῶν συγκροτούντων αὐτάς πραγμάτων. ⁶

versitates juris· ἐξ ἐνσωμάτων καὶ ἀσωμάτων πραγμάτων συγκειμένας· οἷον τὸ χρημάτιον) καὶ τὰς ὁμάδας πράγματος (univers. facti· ἐξ ἐνσωμάτων μόνον πραγμάτων συγκειμένας· οἷον ποίμνιον, βιβλιοθήκη ἄνωτ. § 26 σημ. 4). Αἱ ὁμάδες αὗται ἀποτελοῦσι κατ' αὐτοὺς ὑπὸ τινος ἐπόψεως νομικὴν μονάδα, ὑπὸ διαφόρων ἐκάστη νομικῶν κανόνων διεπομένη· ἰδίως διδάσκεται ὅτι ἐπὶ τῆς τοῦ δικαίου ὁμάδος α') ἐφαρμόζεται ὁ κανὼν *res succedit in locum pretii, pretium succedit in locum rei*, ἥτοι τὸ διὰ χρημάτων τῆς ὁμάδος ἀγορασθὲν ἀνήκει τῇ ὁμάδι, ὡς καὶ τὸ ἐκ πωλήσεως πραγμάτων τῆς ὁμάδος εἰσπραχθὲν ἀργύριον (πρβ. περὶ τοῦ κανόνος τούτου Vanger. § 71· β') δύναται διὰ μιᾶς ἐμπραγμάτου ἀγωγῆς ν' ἀπαιτηθῶσιν ἅπαντα τὰ τὴν ὁμάδα ἀπαρτίζοντα πράγματα. Ἡ διάκρισις αὕτη καταπολεμηθεῖσα κυρίως μὲν ὑπὸ τοῦ Mühlenbruch (ἐν ἄρχείῳ τῆς ἀστ. Πρ. τόμ. 17 σ. 321), ἀκολουθῶν δὲ ὑπὸ τοῦ Wächter (Erörterungen σ. 4) ἀπερριζήθη παρὰ πάντων τῶν νεωτέρων συγγραφέων. Unger σ. 474. Vanger, § 71 Randa Besitz § 19 σημ. 4.

5) Νόμ. 3 πρ. (6, 1) νόμ. 22 de legat I. Si grege legato aliqua pecora vivo testatore mortua essent, in eorumque locum alia essent substituta, eundem gregem videri. νόμ. 30 § 2 πανδ. (41, 3)—*ea natura ejus est, ut adjectionibus corporum maneat.*

6) Ἀπερριζήθη μὲν, ὡς ἄνω εἴρηται (σημ. 4 τοῦ § τούτου) ἡ διαίρεσις τῶν ὁμάδων εἰς ὁμάδας δικαίου καὶ πράγματος καὶ γενικῶς παραδεδεγμένον ἐστὶν ὅτι πάσας τὰς ὁμάδας (ἐκτὸς τῆς κληρονομίας) οἱ αὐτοὶ διέπουνσι κανόνες· ἀλλ' ἀμφισβητεῖται μεταξὺ τῶν νομικῶν τίνες εἰσὶν οἱ κανόνες οὗτοι. Τινὲς δοξάζουσιν ὅτι ὅπως ὑπάρχει νομικὸν πρόσωπον, οὕτως ὑπάρχει καὶ νομικὸν πρᾶγμα· ὅτι ἐπομένως καὶ ἐπὶ τῶν ὁμάδων ἀντικείμενον δικαίου γινουμένων, τὸ ἀντικείμενον τοῦ δι-

τήσεως. ¹ Τὸ παρεπόμενον καλεῖται εἰδικώτερον **προ-
σαύξημα** (πρόσθεμα) μὲν, ἐὰν προσηλωται τῷ κυρίῳ
πράγματι καὶ ἀποτελῇ μέρος αὐτοῦ, **παράρτημα** δέ, ἐὰν

καίου εἶναι οὐχί τ' ἀποτελοῦντα τὴν ομάδα καθ' ἕκαστον πράγματα,
ἀλλ' ἡ ομάδα αὐτῇ ὡς ἰδανικὸν ὅλον (Arndts § 48 σημ. 4. Winds. §
137 σημ. 3, 4) ἡ δόξα ἡμῶς αὕτη οὕτω γενικῶς ἐκπεφρασμένη δὲν
εἶναι ὀρθή· μόνον δὲ ὑπὲρ ἐαυτῆς ἀναμφίβολον ἔχει τοῦτο, ὅτι τὰ ἀγε-
ληδὸν διαιτιώμενα ζῶα δύνανται νὰ διεκδικηθῶσιν ὡς ἀγέλη, ὅτι δὲ
νικᾷ ὁ ἐνάγων καὶ ἂν τυχὸν ᾧσιν ἀλλοτρίᾳ τινα ζῶα (νόμ. 1 § 3
πανδ. 6, 1)· ἄλλοι δὲ τινες ἰδιωτισμοὶ τῶν νόμων, περὶ τῶν ομάδων
τούτων ἀπαντῶμενοι, εἰσὶν ἀπλῶς ἐρμηνευτικοὶ ἰδιωτισμοὶ τῶν περὶ
ομάδων δικαιοπραξιῶν. Ὅθεν

α') ἡ κληροδοσία ομάδος (π. γ. ποιμνίου) ἐρμηνεύεται ὡς ἀφορῶσα
τὰ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ διαθέτου ὑπάρχοντα κτήνη ὅσον ὀλίγα καὶ
ἂν ᾧσι (νόμ. 22 πανδ. 30)· κληροδοσία ὅμως ἐπικαρπίας τῆς ομά-
δος ἢ κληροδοσία τεθρίππου ἐρμηνεύεται ὡς ἀφορῶσα ομάδα ὑπάρ-
χουσαν ὡς τοιαύτην κατὰ τὸν θάνατον τοῦ διαθέτου (νόμ. 10 § 8·
νόμ. 11· νόμ. 31 πανδ. 7, 4· νόμ. 65 § 1 πανδ. 31).

β') συμβάσεις (π. γ. δωρεαί, πωλήσεις) ἀντικείμενον ἔχουσαι ομάδα
περιλαμβάνουσι τὰ κατὰ τὸν χρόνον τῆς συνομολογήσεως αὐτῆς ἀπαρ-
τίζοντα τὴν ομάδα πράγματα καὶ μόνον ταῦτα. Ἐνέχεται ὅμως ὁ πω-
λητῆς διὰ τὰ ἐλαττώματα οὐχὶ πάντων τῆς ομάδος τῶν πραγμάτων,
ἀλλὰ μόνον ὅσων ἀρκοῦσιν ἵνα μένῃ ὡς ομάδα· ἐπιγ. νόμ. 33 πρ. πανδ.
(21, 1). Unger σ. 482 σημ. 40.

γ') ἐμπράγματα δίκαια ἐπὶ ομάδων (π. γ. ἰδιοκτησία, ἐνέχυρον) εἰσὶ
κυρίως δίκαια ἐπὶ τῶν ἀποτελούντων αὐτὰς πραγμάτων. Ὁ ἰδιοκτήτης
ποιμνίου εἶναι ἰδιοκτήτης τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτὸ πραγμάτων· ὡσαύ-
τως ὁ ἐπικαρπότης, ὁ ἐνέχυρον κεκτημένος καὶ ὁ νεμόμενος· νόμ. 30
§ 2 πανδ. 41, 3). Unger σ. 482.

1) Τὸ πρῶτον ἀπ' οὗ ἡ ἐξάρτησις εἶναι τὸ κύριον· τὸ δὲ ἀπ' αὐτοῦ

μένη κεχωρισμένον καὶ συνάπτεται ἀπλῶς πρὸς αὐτὸ ἐν ὑπηρετικῇ μοίρᾳ, ² ἤγουν ἐὰν παρεσκευασθῇ καὶ ταχθῇ εἰς ὑπουργίαν διαρκῇ τοῦ κυρίου πράγματος· ³ πότε ὑπάρ-

2) Τῶν παρεπομένων πραγμάτων ὑπάρχουσι δύο εἶδη, τὰ προσαυξήματα (accessio) καὶ τὰ παραρτήματα (pertinentia). Προσαύξημα λέγεται πρᾶγμα τι μετ' ἄλλου πράγματος τοιοιυτοτρόπως συσσωματωμένον, ὥστε ν' ἀποτελῇ μέρος τοῦ κυρίου πράγματος. Τοιαυτὰ εἰσι τὰ ὀργανικῶς ἐκ τίνος πράγματος παραγόμενα (οἷον δένδρα, φυτὰ, καρποὶ) ἢ ἐξωθεν ἐκ φυσικῆς αἰτίας προστιθέμενα (οἷον προσχώσεις, δένδρα μεταφυτευόμενα) ἢ δι' ἀνθρωπίνης ἐνεργείας (οἷον οἰκοδομαὶ ὡς πρὸς τὸ ἔδαφος· κέραμοι, δοκοί, παράθυρα ὡς πρὸς τὴν οἰκοδομήν· ὁ εἰς ἄγαλμα προσαρτηθεὶς βραχίον) προσκολλώμενα τῷ πράγματι.

Παράρτημα καλεῖται τὸ παρεπόμενον πρᾶγμα, ὅταν συναφθῇ πρὸς ἄλλο πρᾶγμα ἵνα ἀνήκῃ εἰς αὐτὸ ὑπηρεσίας χάριν χωρὶς ν' ἀποβάλλῃ τὴν αὐτοπαρξίαν του. Ἐνῷ τὸ προσαύξημα ἀπαρτίζει ὁλοκληρωτικὸν μέρος ἄλλου πράγματος, ὅπερ ἄνευ αὐτοῦ εἶναι ἀτελές συνήθως, τὸ παράρτημα ἀπεναντίας προσέρχεται εἰς πρᾶγμα πλήρες καθ' ἑαυτὸ καὶ τέλειον. Τὸ παράρτημα ἐπομένως ἐστὶν αὐθόπαρκτον πρᾶγμα εἰς ὑπηρεσίαν ἀπλῶς ἄλλου πράγματος τεθειμένον πρὸς μείζονα τούτου χρησιμοποίησιν.

Κατὰ τὰ ἄνωτέρω, τὰ τοῦ ἄρθρου 8 § 1, 2 τοῦ περὶ διακ. κτ. νόμ. παρακολουθηματὰ εἰσιν ἰδίως προσαυξήματα, τὰ δὲ τῶν § 3, 4 τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου εἰσὶ παραρτήματα.

3) Ἵνα λάθῃ δηλαδὴ πρᾶγμα τι χαρακτηρὰ καὶ ἰδιότητα παραρτήματος ἄλλου πράγματος ἀπαιτεῖται α') νὰ προσδιορισθῇ εἰς ὄφελος τοῦ πράγματος τούτου, οὐχὶ δὲ εἰς χρῆσιν μετὰ τοῦ πράγματος, ἢ ὑπὲρ τοῦ κυρίου αὐτοῦ νόμ. 13 § 31 βας. (19, 8). «Τοῦ πραθέντος ἢ ληγατευθέντος οἴκου ἐστὶν ἅτινα ἢ ὡς μέρος αὐτοῦ ἐστὶν ἢ δι' αὐτῶν γέγονε, ὡς τὸ τοῦ φρέατος σκέπασμα» νόμ. 91 § 6 πανδ. (32) νόμ. 233 § 2 βας. (2 § 2). «ἢ τὴν στέγην σκέπουσα μόνυθδος μέρος ἐστὶ τοῦ οἴκου, οὐ μὴν ἢ τὸ ὑπαίθριον σκέπουσα» β') ὁ προσδιορισμὸς νὰ ᾖ διαρκὲς καὶ ὑπὲρ τούτου μόνον τοῦ πράγματος νόμ. 17 § 7 πανδ. (19, 1). Labae generaliter siribit ea quae perpetui usus causa in aedificiis sunt aedificii esse, quae vero ad praesens, non esse aedificii νόμ. 26 πρ. πανδ. (33, 7). γ') ὁ προσδιορισμὸς νὰ πραγματοποιηθῇ οὐ γενομένου ὁ ἐπελθὼν τυχὸν πρόσκαιρος χωρισμὸς δὲν βλάπτει (νόμ. 17 § 10, 11 πανδ. 49, 1). Wachter A' 254. Unger σ. 453.

Διατοῦτο κατὰ τὸ ἄρθρ. 7 τοῦ περὶ διακ. κτ. νόμου, ὡς παρόχνημα

χει τοῦτο ὀρίζεται εἴτε ὑπὸ τοῦ νόμου εἴτε ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτῆτου. Δύνανται δὲ οὐ μόνον τ' ἀκίνητα, ⁴ ἀλλὰ καὶ τὰ

ὀρίζεται τὸ πρᾶγμα ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ χρῆσις τοῦ κυρίου πράγματος, ἢ τὸ ὁποῖον ὁ νόμος ἢ ἰδιοκτῆτης προσδιώρισεν εἰς διαρκῆ ὑπηρεσίαν αὐτοῦ. Λοιπὸν ἢ τὸ εἶδος τοῦ προσαρτωμένου πράγματος, ἢ ὁ νόμος καὶ ὁ ἰδιοκτῆτης προσδιορίζουσι τὴν παραρτηματικὴν ιδιότητά αὐτοῦ.

4) Οὕτω π. χ. παραρτήματα οἰκιῶν εἰσι κῆποι, αὐλαί, κρῆνα (νόμ. 91 § 3, 5 πανδ. 32· νόμ. 10 πρ. πανδ. 7, 4· νόμ. 17 § 8· νόμ. 15· νόμ. 52 § 3 πανδ. 19, 1)· ὡσαύτως κλεῖδες, κλεῖθρα, κινήτὰ παραθύρων καὶ θυρῶν φύλλα, φρεάτων σκεπάσματα κλ. (νόμ. 17 πρ. πανδ. 19, 4· νόμ. 12 § 24 πανδ. 33, 7· νόμ. 13 § 31· νόμ. 14· νόμ. 17 § 8 πανδ. 19, 1). Παραρτήματα ἀγρῶν εἰσι τὰ προσσηρτημένα αὐτοῖς τεμάχια γῆς, τὰ πρὸς τὴν οἰκονομολογικὴν αὐτῶν διαχείρισιν χρήσιμα· ὅσον λιμῶνες, ἀλώνια ἐπὶ σταφιδαμπέλων κ.τ. (νόμ. 20 § 7 πανδ. 33, 7)· ἔτι οἱ πρὸς διηνεκῇ χρῆσιν ἀμπελῶν ὠρισμένοι πάζσαλοι καὶ ἡ πρὸς λίπανσιν αὐτῶν παρσκευασμένη κόπρος· νόμ. 17 § 2 πανδ. (19, 1). Wachter σ. 252. Unger σ. 456.

Ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν παραρτημάτων ἀναγκαῖα εἶναι ἡ ἐξηγήσις τοῦ καλουμένου ἐξοπλισμοῦ τῶν πραγμάτων. Ἐξοπλισμὸς οἰκίας λέγονται τὰ πράγματα, τὰ πρὸς καθαρισμόν, διατήρησιν ἢ προφύλαξιν αὐτῆς χρήσιμα· ὅσον σίφωνες, ἀντλίας, κλίμακες (νόμ. 12 § 16, 18 πανδ. 33, 7)· προσέτι ἐξοπλισμὸς ἀγροῦ καλοῦνται τὰ πράγματα, τὰ ἐπὶ τῷ γενέσθαι καὶ συλλεγῆναι καὶ φυλαχθῆναι τοὺς καρποὺς παρσκευασμένα· καὶ ἐπὶ τῷ γενέσθαι μὲν οἱ δεδωχασμένοι βόες, τὰ διὰ τὸ κοπρίζειν θρέμματα καὶ τὰ πρὸς κωνορίαν ἐγκαλεῖα (ἀροτὰ ἄμυρα, ὀρενιά, σκαλί-

κινήτὰ πράγματα νὰ ἔχωσι παραρτήματα. 5

Ἡ διάκρισις μεταξὺ προσαυξημάτων καὶ παραρτημάτων εἶναι σπουδαία καθ' ὅσον μόνον ἐπὶ τῶν πρώτων ἀληθεύει κατὰ πάντα ὁ κανὼν *accessio cedit principali* (ἤτοι τὸ παρεπόμενον εἶκει τῷ κυρίῳ), οὐχὶ καὶ ἐπὶ τῶν παραρτημάτων. 6

νος καλεῖται ὁ ἔχων παρ' ἐαυτῷ πράγματα χρήσιμα τῷ κατόχῳ τοῦ ἀγροῦ, οἷον ζωοτροφίαις, ἐνδύματα, χρήματα καὶ ἰδίως οἰκοσκευὴν. Ἡ οἰκία δὲ ἐσκευασμένη καλεῖται ἢ ἐφωδιασμένη μὲ οἰκοσκευὴν, ἥγουν ἢ ἔχουσα τὰ πρὸς χρῆσιν καὶ καλλωπισμὸν αὐτῆς συνειθιζόμενα πράγματα· οἷον τραπέζας, κλῖνας, καθέκλας, τάπητας, καθρέπτας, εἰκόνας, ἰχθυογραφήματα, ἀγάλματα, κρεμαστὰ ὥρολόγια καὶ ἄλλα τοιαῦτα (ἅπερ ὁ ἰσχύων νεαρὸς νόμος καλεῖ ἐπιπλά)· ἔτι τὰ πρὸς βρῶσιν, πόσιν καὶ μαγειρικὴν ἀναγκαῖα ἀγγεῖα. Τὰ τοιαῦτα πράγματα οὔτε κατὰ τὸν ῥωμαϊκὸν νόμον, οὔτε κατὰ τὸν νεώτερον ἀνήκουσιν εἰς τὰ παραρτήματα· νόμ. 12 § 27—40· νόμ. 16 § 2 πανδ. (33, 7)· νόμ. 6 πανδ. (33, 10). Wachter σ. 254. Unger σ. 456, 459. Ἡ πώλησις ἢ δωρεὰ οἰκίας μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ, Νόμ. 92 § 1 π. (32)· ἀρθρ. 11 διακρ. κτημ. Demol. Θ', 324.

5) Ἀρθρ. 7 περὶ διακ. κ.τ. Κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον ἀμφίβολον τοῦτο νόμ. 44 πανδ. (21, 2, 242 πρ. (50, 16). Wachter σ. 257 σημ. 37).

6) Τὸ προσαύξημα διαφέρει νομικῶς τοῦ παραρτήματος, ὅτι τὸ μὲν προσαύξημα θεωρεῖται ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν μέρος τοῦ πράγματος οὐ προσαυξημὰ ἐστίν, ἐπομένως ὅ,τι ἰσχύει περὶ τοῦ κυρίου πράγματος ἰσχύει καὶ περὶ τοῦ προσαυξήματος· ἀλλὰ τὸ παράρτημα εἶναι πρᾶγμα αὐθύπαρκτον, ὑπηρετικὴν ἀπλῶς σχέσιν ἔχον πρὸς τὸ κύριον πρᾶγμα. Ἐπομένως οὐχὶ πᾶν ὅ,τι ἰσχύει περὶ τοῦ κυρίου πράγματος ἰσχύει καὶ περὶ τοῦ παραρτήματος, ἀλλὰ μόνον τινὲς τῶν περὶ τοῦ κυρίου πράγματος ἰσχυουσῶν διατάξεων ἐκτείνονται καὶ εἰς τὸ παράρτημα.

Ὅθεν ἐπὶ τῶν προσαυξημάτων ἐφαρμόζονται ταῦτα· α') ἐὰν τὸ κύριον πρᾶγμα ᾖ ἀκίνητον ᾖ καὶ τὸ προσαύξημα· οἷον αἱ κέραμοι, αἱ δοκοί, αἱ θύραι, τὰ παράθυρα τῆς οἰκίας· ὁμοίως τὰ δένδρα, οἱ καρποὶ πρὶν ἀποχωρισθῶσιν (Unger σ. 433, 382)· β') ὁ νεμόμενος τὸ κύριον πρᾶγμα νέμεται καὶ τὸ προσαύξημα (Unger αὐτ. σημ. 11 πρὸς καὶ ἀνωτ. § 29 σημ. 3· β')· γ') ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ὅλου ἐξουσιάζει καὶ τὸ προσαύξημα ἕνεκα τούτου· δικαιούμενος τὸ ὅλον νὰ διεκδικήσῃ.

πληροσυσία ἢ ἐνεχυράσις τοῦ οὐκοῦ περιλαμβάνει κατὰ τὰς ἀνωτέρας τὴν
προσαυξημα. Wachetr σ. 244, Unger σ. 434.

Ἐπὶ τῶν παραρτημάτων ὁμοῦ δὲν ἐφαρμόζονται τὰ ἀνωτέρω κατὰ
τὴν αὐτὴν ἔκτασιν καὶ ἐνέργειαν. Ἡγοῦν α') τὸ ἀκινήτου πράγματος
παράρτημα δὲν κρίνεται ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις ὡς ἀκίνητον· π. χ. ἡ
ἀγοράσας πρᾶγμα τι κινητὸν καὶ καταστήσας αὐτὸ παράρτημα ἀκινή-
του ἀποκτᾷ αὐτὸ διὰ χρησικτησίας κατὰ τοὺς περὶ κινητῶν κανόνες·
ὡσαύτως ἡ πώλησις παραρτήματος κινητοῦ γίνεται κατὰ τοὺς περὶ
κινητῶν κανόνες (Unger σ. 442)· β') τοῦ παραρτήματος τὴν νομὴν δύ-
ναται νὰ ἔχῃ ἄλλος καὶ ἄλλος τὴν τοῦ κυρίου πράγματος· γ') τὸ λα-
βὼν ἰδιότητα παραρτήματος πρᾶγμα ἀνήκει τῷ καὶ πρὸ τῆς ἐνώσεως
κυρίῳ· δ') ἡ ἀπαλλοτριώσις τοῦ κυρίου πράγματος περιλαμβάνει καὶ τὰ
σύγχρονα παραρτήματα, οὐχὶ ὁμοῦ τὰ μεταγενέστερα (νόμ. 13 § 13
πανδ. 19, 1)· ε') ὁ διὰ διεκδικητικῆς ἀγωγῆς ἐναχθεὶς καὶ καταδικα-
σθεὶς εἰς παράδοσιν τοῦ κυρίου πράγματος δὲν χρεωστεῖ ν' ἀποδώσῃ
καὶ ὅπερ αὐτὸς προσέθηκε παράρτημα.

1) Καρπὸς καλεῖται κυρίως μὲν καὶ προπάντων α') τὸ ἐκ πράγματος
ἐνσωμάτου κατὰ νόμους φυσικοὺς παραγόμενον νέον καὶ αὐθύπαρκτον
πρᾶγμα· ἔπειτα δὲ β') καὶ ἕτερα ὀργανικὰ προϊόντα, ὅπερ κατὰ τὸν
προορισμὸν αὐτοῦ ἀποφέρει τὸ πρᾶγμα· τρίτον δὲ γ') τὰ ἐκ τοῦ πρᾶ-
γματος προερχόμενα μὴ ὀργανικὰ προϊόντα· τελευταῖον δ') τὸ ἐκ τῆς
ἐπωφελίας τοῦ πράγματος λαμβανόμενον ἀντίτιμον. Εἰς τὴν πρώτην
κατηγορίαν ἀνήκουσι πάντα τὰ ἐκ τῆς γῆς ἐκφυόμενα πράγματα, οἷον
δημητριακοὶ καρποί, ὄσπρια, δένδρα καὶ βότανα παντὸς εἶδους· αἱ γο-
ναὶ τῶν δένδρων (π. χ. τὸ σῦκον τῆς συκῆς, τὸ μῆλον τῆς μηλέας
κτλ.)· τὰ κερκὰ τῶν ἰσθίων (οὐκὶ τῆς ῥοῦλης τὸ τέκνον· νόμ. 28 § 1

Οἱ συνεχόμενοι ἔτι μετὰ τοῦ κυρίου πράγματος καρποὶ λέγονται **ἥρτημένοι**, οἱ δὲ μὴ συνεχόμενοι, **κεχωρισμένοι**· τούτων εἰδὸς εἰσιν οἱ **συνειλεγμένοι** (ὑποδιαιρούμενοι εἰς **σωζομένους** καὶ **ἀναλωθέντας**) καὶ οἱ **συλλεκτέοι**, ἤτοι οἱ ὑπαιτίως μὴ συλλεχθέντες· προσέτι ὀνομάζονται **φυσικοὶ** οἱ ἄνευ συνεργείας τοῦ ἀνθρώπου παραχθέντες, καὶ **γεωπονικοὶ** οἱ ἐναντίοι. 2

τως διὰ τὸ τίκτειν κτώμεθα τὰς δούλας). Böcking § 79 σημ. 5.—Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ὑπάγονται τῶν ζώων μὲν τὸ γάλα, τὰ ἔρια, ἡ κόπρος, τὰ οὖρα· τῶν δένδρων δὲ τὰ ἐξ αὐτῶν ἀποκοπτόμενα ξύλα, τὰ φύλλα, ἡ ῥητίνη κλ. νόμ. 12 § 2 πανδ. (7, 8)· νόμ. 28 πρ. πανδ. (22, 1)· § 4 εἰσηγ. (2, 5)· νόμ. 7 § 12 πανδ. (24, 3)· νόμ. 10, 12 πρ. πανδ. (7, 1). Ἀλλὰ καρπὸς τοῦ ἐδάφους δὲν εἶναι ὁ ἐν αὐτῷ εὐρεθεὶς θησαυρὸς (νόμ. 7 § 12 πανδ. 24, 3), καθὼς μὴ παραχθεὶς ἐξ αὐτοῦ (νόμ. 124 πανδ. 50, 16), ὡς οὐδὲ τὸ δέρμα ἢ τὸ κρέας τοῦ ζώου (νόμ. 30 πανδ. 7, 4).—Τῆς τρίτης κατηγορίας εἰσὶ λίθοι, ψάμμος, κιμωλία γῆ, μέταλλα· νόμ. 7 § 13, 14 βασ. (28, 8) περὶ τῶν μετάλλων ἐπιθ. Görrpert Organische Erzeugnisse σ. 24 σημ. 10.—Τέλος τῆς τετάρτης κατηγορίας εἰσὶ τὸ μίσθωμα καὶ οἱ τόκοι.

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων συνάγεται ὅτι κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου καρποὶ εἰσι πάντα τὰ ὀργανικὰ γεννήματα τοῦ πράγματος καὶ πᾶσα ἐξ αὐτοῦ φυσικὴ ὠφέλεια, ἧς ἡ ἀπόκτησις γίνεται κατὰ τὸν προορισμὸν τοῦ πράγματος καὶ δὲν φέρει μείωσιν ἢ ἐπηρεασμὸν τῆς οὐσίας τοῦ πράγματος. Καρπὸς τοῦ πράγματος ἐστὶ καὶ τὸ δύνασθαι δοῦναι αὐτὸ εἰς ἐνέχυρον (νόμ. 72 βασ. 2, 3). Unger σ. 463, 469 σημ. 35, 36.

2) Οἱ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τῶν δένδρων καρποὶ φέρουσι διαφόρους ὀνομασίας κατὰ τὴν πρόσδον τῆς παραγωγῆς αὐτῶν. Ἦγουν

α') ἐνόσφ εἰσὶν ἡνωμένοι μετὰ τῆς γῆς ἢ τοῦ δένδρου καλοῦνται *fructus stantes* ἢ *pendentes* καὶ ἀποτελοῦσι μέρος καὶ προσαύξημα τοῦ κυρίου πράγματος (νόμ. 44 πανδ. 6, 1· οἱ ἥρτημένοι καρποὶ μέρος εἰσὶ τοῦ ἄγροῦ), μεταλαμβάνοντες καὶ πάντων τῶν προσόντων αὐτοῦ· ἐπομένως ὁ ἰδιοκτήτης τούτου εἶναι καὶ τῶν καρπῶν ἰδιοκτήτης καὶ ἂν ἐξ ἄλλοτρίου σπόρου παρήχθησαν (νόμ. 25 πρ. § 1 πανδ. 22, 1)· μόνον δὲ ὡς μέλλον πρᾶγμα δύνανται νὰ γείνωσι κεχωρισμένως ἀντικείμενον νομικῆς πράξεως· νόμ. 15 πρ. (20, 1).

β') οἱ μετὰ τοῦ κυρίου πράγματος μὴ ὄντες πλέον ἡνωμένοι καρποὶ λέγονται γενικῶς μὲν *fructus separati*, εἰδικῶς δὲ *fructus percepti*,

τυτεράν εννοίαν καρπός και το αντίτιμον τουτο, ο διαστέλλομενος δια του επιθέτου **ἀστυκός**, οἷόν ἐστι τὸ μίσθωμα και ὁ τόκος. 4

γ') δαπανήματα.

§ 32. Ἡ ἐν τῷ πράγματι ἀναλωθεῖσα χρηματικὴ ἀξία

εἰάν ὁ χωρισμός ἐγένετο ὑπὸ τινος (εἴτε νομίμως εἴτε παρὰ νόμου νόμ. 25 πρ. πανδ. 22, 1 νόμ. 4 § 1 πανδ. 12, 1) ἐπὶ σκοπῷ κτήσεως τῆς νομῆς. Τοῦ ἀποχωρισμοῦ κατ' ἄλλον τρόπον γενομένου (π. χ. διὰ τοῦ ἀνέμου) οἱ καρποὶ λέγονται *fructus separati* νόμ. 13 πανδ. (7, 4) νόμ. 48 πρ. πανδ. (41, 1). Οἱ συνειλεγμένοι καρποὶ ὑποδιαιροῦνται εἰς σωζομένους (*fr. exstantes*) και ἀναλωθέντας (*fr. consumpti*), ἥγουν διὰ χρήσεως, ἐκποίησεως ἢ εἰδοποιίας δαπανηθέντας νόμ. 22 κώδ. (8, 32). Böcking § 79 σημ. 10.

γ') οἱ καρποὶ οὓς ἡδύνατό τις νὰ συλλέξῃ, ἀλλ' ἐκ πταίσματος δὲν συνέλεξε, λέγονται *fr. percipiendi* τοιοῦτοι δὲ εἰσιν οὐ μόνον οἱ καρποὶ ὧν ἡ συγκομιδὴ ἀλλὰ και ὧν ἡ παραγωγὴ παρημελήθη (*Wächter Erörtl. σ. 64. Vanger. § 333*). Ἀμφισβητεῖται, πῶς πρέπει νὰ κρίνηται ἡ παραμέλησις, ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ δικαιουμένου νὰ λάβῃ ἢ ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ ὑποχρεουμένου νὰ δώσῃ τοὺς παραμεληθέντας καρπούς; *Unger σ. 466 σημ. 27. Vanger. § 333 σ. 657.*

δ') οἱ καρποὶ παράγονται ἢ διὰ τῆς φιλοπονίας τοῦ ἀνθρώπου, και λέγονται *fr. industriales* ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ἢ παράγονται αὐτομάτως και ἄνευ τῆς ἀνθρωπίνης βοήθειας, *fr. mere naturales* π. χ. ὁ σῖτος, ἡ κριθή εἰσι καρποὶ γεωπονικοί· τὰ σῦκα, τὰ χόρτα, οἱ τοκετοὶ τῶν ζώων εἰσι καρποὶ καθαρῶς φυσικοὶ (νόμ. 45 πανδ. 22, 1 νόμ. 48 πρ. 41, 1 *qui diligentia et opera ejus pervenerunt*). Ἡ διάκρισις αὕτη δὲν ἔχει τὴν σήμερον πρακτικὴν σημασίαν. *Unger σ. 463 σημ. 16.*

3) Δύναται νὰ ᾖναι τοῦτο και φυσικοὶ καρποὶ. *Wächter Erörter. A', 84 ἐντ.*

4) Τοὺς ἐμμέσους τοῦτους καρπούς τοῦ πράγματος καλοῦσιν οἱ νεώτεροι ἀστυκοὺς καρπούς, *fructus civiles* περιλαμβάνουσι δὲ κυρίως εἰς τὴν ἑκκράσιν τήντων τῶ μίσθωμα και τοὺς τόκους (νόμ. 19 πρ. νόμ.

πρὸς καλλιέργειαν ἢ ἑτέραν αὐτοῦ χρεῖαν συνδέεται πως μετὰ τοῦ πράγματος αὐτοῦ, καθόσον, ὅσakis ἡ δαπάνη γενῇ παρὰ ξένου προσώπου καὶ οὐχὶ τοῦ κυρίου τοῦ πράγματος, καθίσταται ἀναγκαῖα ἢ λύσις τοῦ ζητήματος, πότε αὕτη βαρύνει τὸν κύριον.

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα δὲ τοῦτο παρατηρητέον ταῦτα: α') τὰ δαπανήματά εἰσιν ἀναγκαῖα, χρήσιμα ἢ ἐπιτεροπῆ· ἡγοῦν ἐγένοντο ἢ πρὸς συντήρησιν ἢ ἐξασφάλισιν τοῦ πράγματος, ¹ ἢ πρὸς αὐξήσιν τῆς ἀξίας ἢ προσόδου αὐτοῦ, ²

1) Νόμ. 76 βασ. (2, 2) «ἀναγκαῖα δαπάναι εἰσὶν αἵπερ εἰμὴ γένοιτο τὸ πρᾶγμα ἢ ἀπόλλυσθαι μέλλει ἢ χεῖρον γίνεσθαι»· ὁμοίως ἂν καὶ πως ἀσφής ὁρισμὸς τῆς ἀναγκαῖας δαπάνης δίδεται ἐν νόμ. 14 βασ. (28, 10), ὅτι ἐστὶν ἐκείνη ἥς μὴ γενομένης ἢ προἰξ. μειοῦται (ἤτοι καταστρεφόμενη ἐν μέρει)· ὁ δ' ἐν τῷ νόμ. 1 § 1 αὐτ. ὁρισμὸς περιέχει ἐν τῇ ἐξηγήσει τὸ ἐξηγητέον «necessariæ hinc dicuntur, quæ habent in se necessitatem impendendi». Παραδείγματα ἀναγκαῖας δαπάνης ἀναφέρονται ταῦτα· ἐπισκευὴ ἢ ὑποστήριξις ἐτοιμορρόπου οἰκοδομῆς ἢ ἀνανέωσις καταπεσοῦσης (νόμ. 1 § 3· νόμ. 4, 14 πρ. πανδ. 25, 1)· ἀνέγερσις νέας οἰκοδομῆς, ἔνθα ἔπρεπε νὰ ἀνεγερθῇ (νόμ. 7 § 16 πανδ. 24, 3· νόμ. 1 § 3· νόμ. 14 πανδ. 25, 1)· προχώματα πρὸς ἀσφάλειαν κτήματος ἐναντίον πλημύρας (νόμ. 14 βασ. 28, 10· παραχώματα ποιῆσαι, ποταμοὺς ἀποτρέψαι)· ἀναπλήρωσις ἢ ἀνανέωσις καταπεσόντων ἢ ξηρανθέντων δένδρων, ἢ θεραπεία αὐτῶν (νόμ. 3 πρ. νόμ. 14 πανδ. 25, 1)· θεραπεία ἀσθενῶν ζώων, τροφὴ αὐτῶν, ἔξοδα πρὸς ἀνέυρεσιν αὐτῶν ἀποπλανηθέντων (νόμ. 2 πανδ. 25, 1· νόμ. 45 πανδ. 7, 1· νόμ. 18 § 2 πανδ. 13, 6· νόμ. 23 πανδ. 16, 3)· πρβ. Leist civil. Studien II, 23.

2) Νόμ. 5 § 3 πανδ. (25, 1)· νόμ. 79 § 1 πανδ. (50, 16)· νόμ. 29 § 2 πανδ. (20, 1)· νόμ. 61 πρ. πανδ. (19, 2)· νόμ. 25 πανδ. (13, 7). Ulpian. fragm. VI, 16. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν χωρίων τούτων προκύπτει ὅτι χρήσιμος δαπάνη καλεῖται ἡ αὖξουσα τὴν ἀξίαν ἢ τὸ εἰσόδημα τοῦ πράγματος—quibus factis res pretiosior vel fructuosior effecta est. Τοιαῦται δαπάναι εἰσὶ φυτεῖαι δένδρων, κλημάτων· προσθήκαι οἰκοδομῶν ἢ ἀνέγερσις νέων μὴ ἀναγκαίων· διδασκαλία ζώων (δούλου) τέχνης τινὸς ὠφελίμου (π. χ. νὰ ῥυπαίῃ ὁ κύων τοὺς διαβαίνοντας). Λέγεται ὅτι καθαριστὴς τις ἐνδυμάτων εἶχε διδάξει τοιοῦτόν τι

ἢ τέλος ἵνα εὐαρεστότερον αὐτὸ καὶ χαριέστερον κατα-
στήσωσιν.³ β') τὸ ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον ἢ μὴ τοῦ δα-
πανήματος ἐξετάζεται σχετικῶς πρὸς τε τὸ πρᾶγμα καὶ
τὸν κύριον αὐτοῦ.⁴ γ') ἡ ὑποχρέωσις πρὸς ἀπόδοσιν τῆς
ἀναγκαίας δαπάνης οὐδολως ἐξήρτηται ἐκ τοῦ ἀποτελέ-
σματος,⁵ ὥς ἐπὶ τῶν χρησίμων δαπανῶν.⁶ δ') τὰ ἀναγ-

τὸν κύνα του)· διακόσμησις πρασίμου πράγματος· νόμ. 6, 10, 14 § 1
πανδ. (25, 1)· νόμ. 29 πρ. πανδ. (5, 3).

3) Νόμ. 79 § 2 βασ. (2, 2) «ἐπιτερεπείς δαπάναι εἰσὶν αἱ τὸ εἶδος μόνον κοσμοῦσαι, οὐ μὴν καὶ τὸν καρπὸν αὖξουσιν». Τοιούτου εἶδους δαπάναι ἀναφέρονται χλοηφόρα γῆδια· ἀνάβρυτα ὕδατα· μαρμαρώσεις· λωρικατίονες (ἐπιχρίσεις)· ζωγραφίαι· κατασκευὴ θύρας ἢ ἐποικοδόμησις κόσμου χάριν (νόμ. 19 § 4 βασ. 20, 1)· ἀνέγερσις βαλανείου (νόμ. 14 βασ. 28, 10)· tectoria pavimenta, colores (νόμ. 39 § 1 πανδ. 5, 3· νόμ. 7 § 3· νόμ. 13 § 7 πανδ. 7, 1).

4) "Ενεκα τούτου δύναται ἐνίοτε δαπάνη καθ' ἑαυτὴν ἀναγκαία νὰ χρηθῇ ὡς περιττή, ἢ δαπάνη μὴ χρήσιμος νὰ ᾖ τοιαύτη διὰ το πρᾶγμα· π. χ. ἡ ὑποστηρίξις ἐτοιμορρόπου οἰκίας, ἣν δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ ἐπισκευάσῃ ὁ οἰκοδεσπότης, εἶναι δαπάνη μὴ ἀναγκαία· νόμ. 10 § 1 πανδ. (3, 5)· νόμ. 38 πανδ. (6, 1)—νόμ. 10 πανδ. (25, 1)· νόμ. 29 πανδ. (6, 1).

5) Ὁ ἀναγκαῖαν δαπάνην δαπανήσας δικαιούται νὰ αἰτήσῃ τὴν ἀπόδοσιν αὐτῆς, καὶ ἂν δὲν ἐπὶνεγκε τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα, ἢ ἂν τοῦτα ἐματαιώθῃ κατόπιν νόμ. 38 πανδ. (5, 3)—possessor impensas deducat licet res non extet, in quam fecit νόμ. 18 § 4 πανδ. (13, 6) νόμ. 8 πρ. πανδ. (13, 7) νόμ. 4 πανδ. (25, 1).

6) 'Επί τῶν χρησίμων δαπανῶν ἡ πρὸς ἀποδόσιν αὐτῶν ὑποχρέωσις ἐξήρτηται ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος· ἤγουν ἂν ἡ γενομένη δαπάνη οὐδὲ ἐφερὲν ἀποτέλεσμα (π. χ. τὸ φυτευθὲν δένδρον δὲν ἐρριζοβόλησεν), ἢ τὸ ἐπελθὼν ἀποτέλεσμα ἐματαιώθη κατόπιν (π. χ. τὸ φυτευθὲν δένδρον ἐξηράνθη, ἢ ἡ οἰκοδομὴ κατέπεσε) δὲν δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ὁ δαπανήσας ὅτι ὠφέλησε διὰ τῆς δαπάνης· τοῦ ἕτερον, ὁ δὲ λόγος τῆς ἀποδόσεως τῶν χρησίμων δαπανῶν εἶναι μόνον οὗτος, ὅτι εὐλογόν ἐστίν ὁ ὀφελήσας ἕτερον ν' ἀποζημιωθῇ (Leist σ. 54, 56)· ἐπομένως δὲν ἐξετάζε-

καὶ αὐτὰ δαπανήματα ὀφείλονται σχεδὸν πάντοτε, ⁷ ὡς καὶ τὰ πρὸς παραγωγὴν τῶν ἀποδοτέων καρπῶν ⁸ εἴ) ἀγωγὴν ἰδίαν περὶ τῶν δαπανημάτων κατ' ἐξαιρέσιν μόνον ἔχει ὁ δαπανήσας. ⁹

τρον τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποδοτέας χρησίου δαπάνης παραγνωρίζουσιν ἐνίοτε τὰ ἡμέτερα δικαστήρια.

7) "Ὅστις δὴποτε καὶ ἂν ᾖ ὁ καταβαλὼν ἀναγκαίαν δαπάνην διακαίουται ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἀπόδοσιν αὐτῆς· μόνον ὁ κλέπτης ἐξαιρεῖται τοῦ κανόνος τούτου· νόμ. 5 κώδ. (3, 32)· νόμ. 1 κώδ. (8, 52). Windscheid § 195. Ἐπὶ τῶν ἐπωφελῶν καὶ τῶν τῆς τέρψεως δαπανῶν διακαίωμα ἀφαιρέσεως ἔχει ὁ δαπανήσας, πλὴν τοῦ τῆς καλῆς πίστεως νομέως, ὅστις δικαιούται καὶ ἀπόδοσιν τῶν δαπανῶν τοῦ νὰ αἰτήσῃ· νόμ. 5 κώδ. (3, 32)· νόμ. 27 § 5 πανδ. (6, 1)· νόμ. 7 § 1· νόμ. 9, 11 πανδ. (25, 1)· νόμ. 39 § 1 πανδ. (5, 3).

8) Ἡ περὶ τι πρᾶγμα γινομένη δαπάνη εἶναι δύο εἰδῶν : ἡ φέρει διαρκῆ ὠφέλειαν εἰς αὐτὸ (καὶ διαίρειται τότε, ὡς ἄνω εἴρηται, κατὰ τὸ εἶδος τῆς ὠφελείας εἰς δαπάνην ἀναγκαίαν, ἐπωφελῆ, ἐπιτερεπῆ), ἡ ἐγένετο πρὸς παραγωγὴν τῶν καρπῶν τοῦ ἔτους (νόμ. 3 § 1 πανδ. 25, 1). Ἡ δαπάνη πρὸς παραγωγὴν τῶν καρπῶν τούτων εἶναι δαπάνη ἀναγκαία ὡς πρὸς αὐτοὺς καὶ ὡς τοιαύτη ἀποδίδεται πάντοτε ὅποισδὴποτε καὶ ἂν ᾖ ὁ δαπανήσας· δηλαδή ὁ ὑπόχρεως ν' ἀποδώσῃ καρποὺς ἀποδίδει μόνον ὅ,τι μετὰ τὴν ἐκπτώσιν τῶν πρὸς παραγωγὴν τῶν καρπῶν δαπανηθέντων ἀπομένει· νόμ. 36 § 5 βας. (42, 1) «καρπὸς νοεῖται ὁ μετὰ ὑπεξαιρέσιν τῶν δαπανῶν, τῶν εἰς τὸ γενέσθαι (τουτέστιν εἰς ἀροτρίασιν καὶ σπόρον· νόμ. 7 § 16 βας. 28, 8) καὶ συναχθῆναι καὶ φυλαχθῆναι τοὺς καρποὺς (quaerendorum, cogendorum, conservandorumque fructum gratia) προχωρουσῶν, ἐπὶ καλῇ πίστει καὶ κακῇ πίστει νομέως· νόμ. 46 βας. (23, 3). Πόσαι εἰσὶν αἱ δαπάναι αὐταὶ ἐκτιμᾷ ὁ δικαστής· «ἐκεῖνο καλοῦμεν καρπὸν, τὸ περιτεῦθον μετὰ τὰ δίκαια δαπανήματα»· νόμ. 65 βας. (9, 3). Schmid gemein. deut. bürgerl. Recht § 15 σ. 336.

9) Κατωτ. § 91 σημ. 3 ἐδάφ. 2.

θέτως αποφασισθέντος. **Δικανικὴ** δέ, ἡ μεταβολὴν τινα
περὶ τὰς ἐννόμους σχέσεις τοῦ πράττοντος φέρουσα. ¹
Ἀπαιτούμενα πάσης πράξεως, καὶ δὴ καὶ τῆς δικανικῆς,
εἰσὶ τρία: **θελήσεις** παρὰ τῷ πράττοντι, **θέλημα** εἴτε
ἀπόφασις (consilium) καὶ **ἐκτέλεσις** τοῦ θελήματος (fa-
ctum), ἥτοι ὀήλωσις αὐτοῦ. ² Ἡ πράξις ἐκτελεῖται συνή-
θως μὲν διὰ τῶν σωματικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου,
ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἀπρακτουσῶν αὐτῶν· αἱ πρῶται καλοῦν-
ται **θετικαὶ** πράξεις, αἱ δεύτεραι **ἀρνητικαί**. ³ Ἐκ τῶν

1) Ὑπάρχουσι δηλαδὴ δύο εἰδῶν πράξεις, *δικανικαὶ* καὶ μὴ δικανι-
καὶ εἴτε *φυσικαί*. Φυσικαὶ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου ἄνευ νομικῶν συνε-
πειῶν εἰσὶ πάμπολλαι· π. χ. ὁ ἄνθρωπος περιπατεῖ, κοιμᾶται, τρώγει,
ἀναγινώσκει κλπ.

2) Ὅπου ἐλλείπει τι τῶν τριῶν τούτων στοιχείων, πράξις δὲν ὑπάρ-
χει νόμ. 50 βασ. (2, 2) «ἡ συμβουλὴ (ἡ μὴ ἐκτελεσθεῖσα ἀπόφασις)
οὐ βλάπτει εἰμὴ καὶ φάκτον (ἔργον) παρακολουθήσει»· διατοῦτο cogi-
tationis poenam nemo patitur»· κλέπτῃ οὐκ ἀπὸ τῆς προθέσεως ἀλλ'
ἀπὸ τοῦ πράξαι λέγομεν» νόμ. 217 βησ. (2, 2).

3) Καὶ αἱ ἀρνητικαὶ πράξεις ἔχουσιν ἐνίοτε νομικὰ ἀποτελέσματα,
ἅπαντες ἐκλαδὴ ἄλλοις καὶ ἐπικειρῇ θετικῶν ποσῶν καὶ παρόμοιων

πρεσβίως και αυτά! πρέπει να φερῶσι τα αναγκαία δια πάσαν πράξιν στοιχεῖα. Πούχτα § 49 σημ. b. Unger B', 24 σημ. 3.

4) Ούτε δικαιοπραξίας ούτε ἀδικοπραξίας δύνανται ἐν ἐπιχειρήσῃσι τὰ πρόσωπα ταῦτα. Θεοφ. Γ', 16' § 8. «ὁ μαινόμενος οὐδὲ ἐν συνάλλαγμα ποιεῖν δύναται· οὐδὲ γὰρ αἰσθησιν ἔχει τῶν γινομένων»· νόμ. 17 πανδ. (28, 1)· νόμ. 1 § 3 πανδ. (44, 2)· νόμ. 1 § 12 πανδ. (44, 7)· νόμ. 5, 40 πανδ. (50, 17)· νόμ. 5 § 2 βασ. (60, 3)· «ἐὰν μεμηνώς φονεύσῃ . . . ἄργεῖ ὁ ἀκουίλισιν»· νόμ. 60 πανδ. (6, 1)· ἄρθρ. 124, 125 τοῦ περὶ ἐπιτρ. νόμου· ἄρθρ. 86 § 1, 2 ποιν. νόμου. Ἀνωτέρ. § 19 σημ. 6.

Καὶ οἱ στιγμιαίως μὴ κάτοχοι τοῦ λογικοῦ των ἀνίκανοί εἰσιν εἰς ἐκτέλεσιν δικανικῆς πράξεως. Τοιοῦτοι οἱ ἐκ πυρετοῦ παραλογιζόμενοι, οἱ ἐν ὑπνοβασίᾳ καὶ μέθῃ ὄντες· ἄρθρ. 86 § 4 ποιν. νόμου. Στοβ. Β', 167· «ἀλλὰ τοῦτο προσδιοριστέον, ἐν μὴ παρὰ μεθύοντος, μὴδ' ἐξ ὀργῆς, μὴδὲ φιλονεικίας, μὴδὲ παρανοοῦντος, ἀλλὰ φρονοῦντος . . . » Unger σ. 26.

5) Ἰδε ἄνωτ. § 18 σημ. 4 νόμ. 1 § 13 πανδ. (44, 7). Διατοῦτο ἄνευ τοῦ ἐπιτρόπου δὲν δύνανται νὰ ἐπιχειρήσῃσι νομικὴν τινα πράξιν, ἢ μᾶλλον ὁ ἐπίτροπος ἐνεργεῖ δι' αὐτά· νόμ. 70 πανδ. (45, 1)· νόμ. 26 κώδ. (8, 54).

6) Πρὸς ἄνωτ. § 23 σημ. 3 § 24 σημ. 8, 9· § 25 σημ. 5.

7) Οἱ ἄνηθοι, οἱ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν ὑπερβάντες, μεχρὶς οὗ συμπληρώσῃσι τὸ 10 ἔτος τῆς ἡλικίας των, ἀνίκανοί εἰσιν εἰς τὸ ἐκτελεῖσαι πράξιν μετὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην καὶ ἑωσοῦ συμπληρώσῃσι τὸ 14 ἔτος ἐξετάζεται ἂν ἐνήργησαν μετὰ κρίσεως (ἄρθρ. 2 νόμ. ἐπιτ. καὶ κηδ. περὶ τοῦ ῥωμ. δικαίου Σαβιν. § 108 σημ. 41). Ὁ Αἰλιανὸς (Ε'),

15) ἀναφέρει ὅτι ἐκ τοῦ τῆς Ἀρτέμιδος στεφάνου πέταλον χρυσοῦν ἐκ-
 πεσὼν ἀνείλετο παιδίον· οἱ δικασταί, οἷς κατεμνήθη ἡ πρᾶξις, παίγνια
 καὶ ἀστραγάλους προῦθησαν τῷ παιδί καὶ τὸ πέταλον· ὁ δὲ καὶ αὖθις
 ἐπὶ τὸν χρυσὸν κατηνέχθη καὶ διὰ ταῦτα ἀπέκτηναν αὐτὸ ὡς θεοσῶ-
 λην, οὐ δόντες συγγνώμην τῇ ἡλικίᾳ. Ἐπὶ δικαιοπραξιῶν δὲ κρατεῖ ὁ
 γενικὸς κανὼν, ὅτι ὁ ἀνήλικος ἄνευ τῆς συναινέσεως τοῦ πατρὸς ἢ ἐπι-
 τρόπου καλλίονα μὲν τὴν οἰκείαν αἵρεσιν ποιεῖν δύναται, ἐλαττοῦν δὲ
 αὐτὴν οὐχ ἐτέρως εἰμὴ αὐθεντίᾳ τοῦ ἐπιτρόπου (Θεοφ. Α', 21 πρ. νόμ.
 28 πρ. πανδ. 2, 14· νόμ. 10 πανδ. 22, 6· νόμ. 9 πρ. πανδ. 26, 8· νόμ.
 8 πρ. πανδ. 29, 2· νόμ. 41 πανδ. 12, 6· νόμ. 1 κώδ. 8, 39. Unger σ.
 27 σημ. 15). Διατοῦτα δύναται ν' ἀποκτήσῃ νομὴν ἢ κυριότητα, οὐχί
 ν' ἀπολέσῃ (νόμ. 32 § 2 πανδ. 41, 2· νόμ. 4 § 2 πανδ. 41, 3—νόμ.
 11 πανδ. 41, 1· νόμ. 29 πανδ. 41, 2· § 2 εἰσηγ. 2, 8· νόμ. 9 πρ. § 2
 πανδ. 26, 8), νὰ γείνῃ διὰ συμβάσεων πιστωτής, οὐχί ὀφειλέτης (πρ.
 εἰσηγ. 1, 21· § 9 εἰσηγ. 3, 19· νόμ. 5 § 1 πανδ. 26, 8· νόμ. 13 § 29
 πανδ. 19, 1. Τὰ εἰδικώτερα ἐν τοῖς περὶ ἐνοχῶν. Unger σ. 28 σημ. 19
 ἐπ.) δύναται νὰ διαθέτῃ ὅτι κερδαίνει ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐργασίας ἢ
 τῷ ἐδόθη πρὸς χρῆσιν· ἂν ἐκμισθώσῃ τὴν ἐργασίαν του ἐγκρίσει τοῦ
 πατρὸς ἢ ἐπιτρόπου, οὗτοι διὰ σπουδαίους λόγους δικαιοῦνται νὰ προσ-
 βάλῃσι τὴν ἐκμισθωσιν (ἄρθ. 3—6 τοῦ νόμου περὶ ἐπιτρ.). Arndts § 59.

Οἱ ἔφηβοι ἀνήλικοι, δηλαδὴ οἱ συμπληρώσαντες τὸ 14 ἔτος τῆς ἡλι-
 κίας των, δύνανται νὰ διαθέσωσι διὰ τελευταίας θελήσεως τὴν περιου-
 σίαν των, νὰ συνάψωσι γάμον καὶ νὰ ὁμόσωσιν ἐπὶ δικαστηρίου ὄρκον
 (νόμ. 5 πανδ. 28, 1· νόμ. 4 κώδ. 6, 22· πρ. εἰσηγ. 1, 10· νόμ. 4 πανδ.
 23, 2 πολιτ. 358)· οἱ δὲ τὸ 18 συμπληρώσαντες δὲν δύνανται νὰ ἐπι-
 καλεσθῶσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ ἄρθρ. 3 τοῦ νόμ. περὶ ἐπιτρ. ἐὰν ἔπεισαν
 δολίως τὸν μετ' αὐτῶν συναλλαχθέντα ὅτι εἶναι ἀνήλικοι· ἄρθρ. 8 τοῦ
 αὐτοῦ νόμου.

8) Οἱ κεκρυγμένοι ἄσωτοι ἔχουσι περιωρισμένην τὴν πρὸς τὸ πράτ-
 τειν ἱκανότητα· διορίζεται δὲ αὐτοῖς ἀντιλήπτωρ, ἄνευ τῆς συναινέσεως
 τοῦ ὁποίου ἀδύνατοί εἰσι νὰ παρασταθῶσιν ἐπὶ δικαστηρίου, νὰ συμβι-
 βασθῶσι, νὰ δανεισθῶσι, τὰ λάβωσιν ἐξόφλησιν χρέους ἀντικαταστατῶν
 πραγμάτων καὶ νὰ ἐπιχειρῶσιν ἀπαλλοτριώσεις. Ἀνωτ. § 19 σημ. 1.
 (Περὶ τοῦ ῥωμ. δικαίου πρβ. Σαβιν. σ. 88. Unger σ. 31 σημ. 38, 39)». Θεασάμενος (Διογένης) ἐπὶ ἀσώτου οἰκίᾳ ἐπιγεγραμμένον «πράσμιος»
 ᾄδειν, εἶπεν, ὅτι οὕτω κραιπαλῶσα ῥαδίως ἐξεμείσεις τὸν κεκτημένον· ὁ
 αὐτὸς ἄσωτον ᾄτει μὲν πυνθανομένου δὲ διὰ τί τοὺς μὲν ἄλλους ὀδο-

ἀναγκαίου ὄργάνου. 9

β') **Θέλημα.** Τὸ θέλημα, εἴτε τῆς ἀποφάσεως τὸ ἀντικείμενον, ἀπαιτεῖται ἐπὶ δικανικῶν πράξεων νὰ ᾔηται δυνατὸν καὶ ἐφικτὸν οὐ μόνον κατὰ φυσικοὺς, ἀλλὰ καὶ κατὰ νομικοὺς καὶ ἠθικοὺς κανόνας. 10

γ') **Δήλωσις.** 11 Ἡ δήλωσις, ἥτοι ἡ ἐξωτερικὴ φανέρωσις καὶ ἐνσάρκωσις τοῦ θελήματος, πρέπει νὰ ᾔηται σπουδαία καὶ σύμφωνος 12 πρὸς τὴν ἐνδιάθετον ἀπόφασιν· οὐ-

λὸν αἰτεῖ αὐτὸν δὲ μὲν· ὅτι, εἶπε, παρὰ μὲν τῶν ἄλλων πάλιν ἐλπίζω λαβεῖν παρὰ δὲ σοῦ θεῶν ἐν γούνασι κεῖται, εἰ πάλιν λήψομαι. Διογ. Λαέρτ. ζ', β' § 47, 67. Πρβ. καὶ Ἀθῆν. Α', 296· «ἐάν τις ἀσώτῳ δαυείσας χρὸς ἐλεγχθῇ, στέρεται αὐτοῦ». Τοιοῦτος ἦν νόμος παρὰ Λευκανοῖς. Νικ. Δαμασκ. ἱστορ. σ. 309.

9) Τοιοῦτοί εἰσι π. χ. οἱ τυφλοὶ καὶ οἱ κωφάλαλοι ὡς πρὸς τὰς πράξεις δι' ὧς ἀπαιτεῖται γραφὴ ἢ λαλιὰ· «τὸν ἄλαλον μήτε ἐπερωτᾶν μήτε ἐπερωτᾶσθαι δύνασθαι· τῶν ὠμολογημένων ἐστίν, ὅπερ καὶ ἐπὶ κωφοῦ ἐδέχθη» (Θεόφ. Γ', ιθ' § 7)· «ὁ κωφὸς καὶ ἄλαλος οὐ διατίθεται» (νόμ. 7 βασ. 35, 1)· πρβ. καὶ νόμ. 8, 10 κώδ. (6, 22) καὶ ἄρθρ. 19, 28 τοῦ περὶ διαθ. ψηφίσματος· ἄνωτ. § 19 σημ. 3. Unger σ. 31 ἐν τ.

10) Περὶ τούτου ἐν τῷ περὶ ἐνοχῶν γενήσεται ἡ προσήκουσα ἀνάπτυξις. Winds. § 81.

11) Ἡ θέλησις, ὡς ἐσωτερικόν τι, οὐδεμίαν νομικὴν βαρύντητα ἔχει πρὶν ἐξέλθῃ τῶν χειλέων τοῦ θέλοντος. Ἄμα ὅμως ἐξέλθῃ καὶ ἐκδηλωθῇ ἔχει πλήρη τὴν ἐνέργειαν καὶ δεσμεύει τὸν δηλώσαντα· ὅθεν τὸ λόγιον· εἶσαι κύριος τοῦ ἁρρήτου, δοῦλος τοῦ εἰρημένου λόγου· ἡ λεγομένη κρυψιβουλία (reservatio mentalis) οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν· ἐπομένως ὁ δηλώσας τὴν θέλησιν αὐτοῦ δὲν ἀκούεται ἰσχυριζόμενος κατόπιν ὅτι ἄλλο παρὰ τὸ ῥηθὲν διενοεῖτο, ἢ ὅτι ἡ δήλωσις τοῦ ἥτο εἰσωνικὴ (μάλιστα δύναται αὕτη ἐνίστε νὰ λάβῃ χαρακτῆρα δόλου· νόμ. 7 § 9 πανδ. 2, 14· νόμ. 14 πρ. πανδ. 18, 2). Σαβιν. Σύστημ. § 131 σ. 259. Unger σ. 117 σημ. 2 καὶ τὸ χωρίον παρὰ Πολυβίῳ Γ' 105.

12) Ὡς ἡ θέλησις ἄνευ δηλώσεως εἶναι ἀτελὲς τι, οὕτω καὶ δῆλωσις ἄνευ θελήσεως ἀσήμενον εἶναι πᾶν· ἀμφοτέρω πρέπει νὰ συνυπάρχωσιν ἵνα ἐπέλθῃ ἀποτέλεσμα. Ἐλλείπει ἡ θέλησις ἐνθα παιδιᾷς

δεμίαν δὲ σημασίαν ἔχουσιν αἱ παιδιᾶς χάριν ἢ κατὰ προσποίησιν γινόμεναι, ¹³ ὥς καὶ αἱ κατὰ πλάνην ἢ ἀκουσίως μὴ συμφωνοῦσαι πρὸς τὴν θέλησιν δηλώσεις. ¹⁴

Γίνεται δὲ ἡ δῆλωσις ἢ ῥητῶς καὶ ἀμέσως, τουτέστι διὰ λέξεων καὶ ἄλλων ισοδυνάμων σημείων, ¹⁵ ἢ σιω-

γνιον ἢ διὰ σημασίαν τρόπου (δι' ἐπίδειξιν) ἐγὼ εἶπω· ἀμολογεῖς· καὶ σὺ ἀποκριθῇς· ἀμολογῶ· οὐ τίκεται· ἐνοχῇ· νόμ. 24 πανδ. (29, 1).

13) Ἡ ἀσυμφωνία τῆς δηλώσεως πρὸς τὴν θέλησιν, ὅταν γίνηται ἐκ προθέσεως καὶ ἐκόντων τῶν τὴν δῆλωσιν ποιοῦντων μερῶν, τὸ δηλούμενον καλεῖται· προσποίησις (simulatio) ἀρχεῖον ἀστ. πρ. τόμ. 63 σ. 170· καὶ ὡς τοιοῦτον οὐδεμίαν ἔχει βαρύτητα· νόμ. 53 βασ. (52, 1)· «τὰ εἰκονικὰ συναλλάγματα οὐδὲ ἐν ταῖς πράξεσιν ἐνοχοποιεῖν» νόμ. 55 πανδ. (18, 1)· νόμ. 21 κώδ. (2, 4)—quae simulate geruntur. Ἡ προσποίησις (εἰκονικότης), πρὸς σκοπὸν θεμιτὸν εἴτε καὶ ἀθέμιτον τείνουσα (π. χ. πρᾶξις ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπηγορευμένη λαμβάνει τὸ κάλυμμα θεμιτῆς πράξεως), τριχῶς γίνεται :

α') ἡ καλύπτει ἄλλην πρᾶξιν, τὸ ἔνδυμα ψευδοῦς δηλώσεως περιβληθεῖσαν· τότε ἐξετάζεται ἡ κεκαλυμμένη πρᾶξις (plus valet quod agitur, quam quod simulate concipitur· κώδ. 4, 22)· π. χ. δωρεὰ ἐν τῷ ἐνδύματι πωλήσεως καλυφθεῖσα (νόμ. 5 § 5· νόμ. 7 § 6 πανδ. 24, 1· νόμ. 3 κώδ. 4, 38· νόμ. 36 πανδ. 18, 1· νόμ. 46 πανδ. 19, 2)· ἐνταῦθα ἡ δωρεὰ, μεταξὺ μὲν συζύγων γινομένη ἄκυρος ἐστίν· ἄλλως ἰσχύει.

β') ἡ οὐδεμίαν ὑποκρύπτει πρᾶξιν ἢ προσποίησις, ἀλλ' ἀπλῶς ἐνεργεῖται ψευδὸς τι· ἐνταῦθα τὸ ψεῦδος μεταξὺ μὲν τῶν δημιουργῶν αὐτοῦ οὐδὲν ἔχει ἀποτέλεσμα (νόμ. 55 πανδ. 18, 1· νόμ. 54 πανδ. 44, 7), τρίτα πρόσωπα ὁμῶς δὲν βλάπτει. Πολ. δικον. 404. Ἐγχειρίδ. § 209.

γ') ἡ τὰ πρόσωπα τὰ δρῶντα ἄλλα εἰσὶν ἢ τὰ διὰ τῆς δηλώσεως παριστάμενα· ἐνταῦθα ἡ πρᾶξις ἰσχύει μεταξὺ τῶν δρασάντων καὶ οὐχὶ τῶν φαινομένων· νόμ. 82, 84 βασ. (22, 1)· εὐσάκεις (τις) τὸ παρ' αὐτοῦ πραχθὲν γράψῃ παρ' ἄλλου γεγονέναι τῇ ἀληθείᾳ προσέχονεν οὐ τοῖς πλαστῶς γεγραμμένοις· νόμ. 4—6 κώδ. (4, 50). Νόμ. 4—6 βασίλ. (19, 15).

14) Ἐπὶ τῶν πεπλανημένων ἢ βεβιασμένων δηλώσεων ἰσχύουσι τὰ περὶ πλάνης καὶ βίας· κατωτ. § 41, 42.

15) Ῥητὴ λέγεται κυρίως ἡ δῆλωσις ἢ διὰ λέξεων ἐγγράφως ἢροφορικῶς ἐκπεφρασμένη (νόμ. 38 πανδ. 44, 7)· ἀλλὰ καὶ ἡ δι' ἄλλων σημείων φαινομένων ὡς αἱ λέξεις δυνάμει ἐνύπτου ἀναμνήσεως διδ. π.

πηρῶς καὶ ἐμμέσως, τουτέστι διὰ πράξεων (ἔργῳ ἢ λόγῳ) συμπερασματικῶς τὴν θέλησιν δεικνυσουσῶν (facta concludentia) 16. Ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ τὸ ζήτημα, εἰ ὁ

ῥητὴ ἔστιν. π. χ. κατάνευσις, δακτυλοδείξια νόμ. 17 β.σ. (20, 4)· ἀκαὶ διὰ νεύματος. . . ἄλλου ἀντ' ἐμοῦ διδόναι ὑπεύθυνον δύναμαι νόμ. 52 § 10 πανδ. (44, 7)· νόμ. 6 πανδ. (12, 1)—an digito ostendatur νόμ. 58 πρ. πανδ. (28, 5). Ἐνταῦθα τῶν λέξεων ἢ τῶν ἄλλων σημείων γίνεται χρῆσις ἐπὶ τούτῳ τῷ σκοπῷ, ἵνα δηλαδὴ δι' αὐτῶν ἐκφρασθῇ ἡ θέλησις αὐτῆ.

16) Ἡ σιωπηρὰ δῆλωσις γίνεται διὰ πράξεων ἢ λέξεων, αἵτινές εἰσιν οὐχὶ μὲν ἐκφράσεις τῆς θελήσεως, ἀλλ' ἀναγκαῖον προῖον αὐτῆς. Ὅθεν ἡ σιωπηρὰ δῆλωσις δύναται νὰ προκύπτῃ καὶ ἐκ ῥητῆς δηλώσεως ἄλλης θελήσεως (π. χ. ῥητὴ ἄφρασις τοῦ χρέους πρὸς τὸν ὀφειλέτην τῆς κληρονομίας γινομένη, ἀποτελεῖ σιωπηρὰν ἀποδοχὴν τῆς κληρονομίας). Winds. § 72 σημ. 9. Ἡ θέλησις ἐνταῦθα εὐρίσκεται διὰ τεκμηρίων· ἡγαυὸν ἐκ τῶν ἐκτελεσθεισῶν ὑπὸ τινος πράξεων (ἐὰν δὲν προσέρχωνται ἐκ πλάνης ἢ βίας νόμ. 20 πανδ. 39, 3· νόμ. 2 πρ. πανδ. 3, 1· νόμ. 15 πανδ. 2, 1. Unger σ. 412) συνάγεται ἡ θέλησις τοῦ. Ἰσχύουσι λοιπὸν ἐνταῦθα αἱ περὶ τεκμηρίων ἀρχαί, ἰδίως ὁ κανὼν ὅτι ὅσῳ στενότερος εἶναι ὁ μεταξὺ τῶν πράξεων καὶ τῆς θελήσεως σύνδεσμος, τόσῳ ἀσφαλεστέρα ὑπάρχει καὶ ἡ περὶ ὑπάρξεως αὐτῆς κρίσις. Καὶ εἰ μὲν ὁ σύνδεσμος οὗτος εἶναι τοσοῦτον στενός, ὥστε λογικῶς δὲν δύναται νὰ υποθεθῇ ἄλλη θέλησις εἰμὴ μόνον αὐτῇ, τότε τὸ συμπίεσμα εἶναι ἀναγκαῖον καὶ ἀπαράδεκτός ἐστι πᾶς ἐναντίος ἰσχυρισμός καὶ ἄνευ σημασίας ἡ τυχὸν ὑποσυναφθεῖσα διαμαρτυρία, καθὼ protestatio facto conitaria' π. χ. ὁ κληρονόμος ἐγείρει τὴν περὶ διανομῆς τοῦ κλήρου ἀγωγὴν καὶ δηλοῖ ὅτι τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς gestio pro herede. Glück Comment τόμ. 42 σελ. 328 ἐν ᾧ. Τὸ πολὺ ἡ διαμαρτυρία δύναται νὰ καταστήσῃ ἀνίσχυρον τὴν δλὴν πρᾶξιν (Unger σ. 107 σημ. 11).

Παραδείγματα τοιούτων σιωπηρῶν θελήσεων εἰσι πολλά. Οὕτως ἐμφαίνει σιωπηρὰν α') σύστασιν δουλείας, ἂν τὸ κληροδοθὲν πρᾶγμα ἄνευ αὐτῆς μένῃ ἄχρηστον (νόμ. 15 § 1 πανδ. 33, 2), ἢ κατάργησιν δουλείας, ἂν ὁ δικαιοῦχος ἐπιτρέψῃ τι τῷ ὀφειλέτῃ, ὅπερ καθίστησι πλέον ἀδύνατον τὴν δουλείαν (νόμ. 18 πρ. πανδ. 8, 6)· β') χορήγησιν προθεσμίας ἢ προκαταβολικῶς λῆψις τόκων (νόμ. 57 πρ. πανδ. 2, 14· νόμ. 2 § 6 πανδ. 44, 4), καὶ παραίτησιν τοῦ κομισσορίου νόμου ἢ μετὰ τὴν λῆξιν τῆς προθεσμίας ἀποδοχὴ πληρωμῆς μέρους τοῦ τιμήματος ἢ ἡ ἀπαίτησις αὐτοῦ (νόμ. 6 § 2· νόμ. 7 πανδ. 18, 3)· γ') σιωπηρὸν κλη-

ροδότημα, ἂν ἀπαγορευθῇ τῷ γεγραμμένῳ κληρονόμῳ τὸ νὰ διαθέσῃ τὰ ἑαυτοῦ διὰ διαθήκης πρὶν ἢ ἀποκτήσῃ τέκνα (νόμ. 74 πρ. πανδ. 36, 1 συνδ. νόμ. 77 § 24 πανδ. 31), ἢ τὸ ν' ἀπαλλοτριώσῃ πρᾶγμα τι χάριν ὠρισμένου προσώπου (νόμ. 114 § 14 πανδ. 30). Ἐκεῖ τὸ κληροδότημα ὑπάρχει ὑπὲρ των ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμων, ἐνταῦθα ὑπὲρ τοῦ εὐνοηθέντος προσώπου· δ') ἔγκρισιν τῆς πωλήσεως ἢ ἐκ μέρους τοῦ κυρίου λῆψιν τοῦ τιμήματος τοῦ παρ' ἄλλου πωληθέντος πράγματος αὐτοῦ (νόμ. 12 πανδ. 21, 2)· ε') παρέκτασιν τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ δικαστηρίου ἢ ἀπάντησιν εἰς τὴν ἀγωγὴν (νόμ. 1 πανδ. 5, 1. πολ. δικον. 545)· ς') ἀνανέωσιν τῆς μισθώσεως ἢ μετὰ τὴν λῆξιν αὐτῆς ἐξακολούθησιν τῆς χρήσεως τοῦ πράγματος (νόμ. 13 § 11 πανδ. 19, 2)· ζ') ἀνάκλησιν τῆς τελευταίας βουλήσεως ἢ διαγραφὴν ἢ τὸ σχίσιμον τῆς διαθήκης ἢ τοῦ κωδικίλου (νόμ. 1 πρ. πανδ. 28, 4· νόμ. 1 § 8 πανδ. 38, 6).
Unger σ. 106 σημ. 10.

Ὅσακις ὅμως ἡ πρᾶξις, ἐξ ἧς πρόκειται νὰ συμπερανθῇ ἡ θέλησις, ἐπιδέχεται πλείονας ἐξηγήσεις, ἀνάγκη τότε ὁ ἐπικαλούμενος αὐτὴν νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἐν τῷ συγκεκριμένῳ θεματι ἡ πρᾶξις ταύτην μόνην τὴν ἔννοιαν ἔχει· ἐνίοτε δύναται νὰ μεταχειρισθῇ πρὸς τοῦτο καὶ νόμιμα τεκμήρια (νόμ. 15, 18, 24 § 1 πανδ. 34, 4. Unger σ. 108 σημ. 16—19). Ἐτέρου χρήσιμός ἐστίν ἐπὶ τοιούτων θεμάτων ἡ ἐκ μέρους τοῦ ἐπιχειροῦντος τὴν πρᾶξιν διαμαρτυρία (π. χ. νόμ. 4 § 1 πανδ. 20, 6). Ἡ τοιουτοτρόπως ἀνευρισκομένη θέλησις δύναται μὲν νὰ κληθῇ *τεκμαρτή* (*voluntas praesumta*)· ἀπεικώτως δέ τινες ὀνομάζουσιν αὐτὴν *πιθανή*· διότι πρὸς παραδοχὴν αὐτῆς ἀπαιτεῖται πλήρης βεβαιότης, οὐχὶ ἀπλὴ πιθανότης. Unger σ. 108 σημ. 15.

17) Ἡ σιωπὴ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ κυρίως ἢ ἀπουσία καὶ συναινέσεως καὶ ἀρνήσεως· «ὁ σιωπῶν οὐ δοκεῖ ὁμολογεῖν· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀρνεῖται» (νόμ. 142 βας. 2, 3)· ἐπομένως ἐκ τῆς ἀπλῆς σιωπῆς οὔτε συναίνεσις οὔτε ἄρνησις δύναται νὰ συναχθῇ· ὅπερ ἐφαρμόζεται καὶ ὅταν τις προτείνῃ ἡμῖν τι σὺν τῇ προσθήκῃ ὅτι τὴν σιωπὴν ἡμῶν θεωρεῖ ὡς συναίνεσιν· ὡς πράττουσι π. χ. παρ' ἡμῖν οἱ ἐφημερίδων ἐκδόται, εἰδοποιούντες ὅτι θέλουσι θεωρήσει ὡς συνδρομητὴν τὸν κρατήσοντα τὰ πρῶτα 3 φύλλα τῆς ἐφημερίδος των. Unger σ. 111 σημ. 23. Sintenis § 96 σημ. 12. Καὶ ἡ συναίνεσις καὶ ἡ ἀρνήσις ἀποτελοῦσι δῆλωσην θελήσεως· ἐπομένως ἐκτελοῦνται ἀμφότεραι εἴτε διὰ λέξεων εἴτε δι' ἄλλων ση-

κῶς προβλεπομένων θεμάτων, 18 πρέπει νὰ λύηται καταφατικῶς μόνον ἐνθα τὰ περιστοιχίζοντα τὴν σιωπὴν ἄλλα περιστατικά δὲν συγχωροῦσι νὰ δοθῇ αὐτῇ λογικῶς ἑτέρα ἐξήγησις. 19

18) Ὑπάρχουσιν ἐξαιρετικά τινες περιπτώσεις ΔΠ. 188 τοῦ 80, καθ' ὅς ἡ σιωπὴ τὸ μὲν ἀρκεῖ πρὸς παραγωγὴν δικανικοῦ τινος ἀποτελέσματος, τὸ δὲ ἐξηγεῖται ὡς συναίνεσις. Οὕτω ἀρκεῖ π. χ. ἡ ἀπλὴ σιωπὴ ἐν νόμ. 2 § 2 πανδ. (24, 3)· νόμ. 37 πρ. (36, 1)· νόμ. 1 § 3 πανδ. (14, 4)· νόμ. 5 πρ. κώδ. (2, 56). Ἐξηγεῖται δὲ ὡς συναίνεσις· α') ἡ σιωπὴ τοῦ πατρὸς ἐπὶ μνηστείας ἢ γάμου τοῦ υἱοῦ ἢ τῆς θυγατρὸς (νόμ. 7 § 1 πανδ. 23, 1· νόμ. 5, 25 κώδ. 5, 4). Τὸ αὐτὸ κρατεῖ καὶ ἐπὶ σιωπῆς τῆς ὑπὸ τοῦ πατρὸς μνηστευομένης κόρης (δοκεῖ τῷ πατρὶ συναίνειν ἢ μὴ ἀντιλέγουσα· νόμ. 12 πρ. πανδ. 23, 1)· β') ἐπὶ υἰοθεσίας ἢ σιωπῇ τοῦ υἰοθετημένου, ὅπερ καὶ ἐπὶ χειραφεσίας κρατεῖ (νόμ. 5 πανδ. 1, 7· νόμ. 5 ἐν τ. κώδ. 8, 49)· γ') ἡ σιωπὴ τῶν ὑπὸ τοῦ ἐπιτρόπου προσαγομένων ὡς ἐγγυητῶν, ἐὰν παρόντες ἀνάσχωνται τὰς προσηγορίας αὐτῶν ἐγγραφῆναι τοῖς ὑπομνήμασιν (νόμ. 4 § 3 βασ. 38, 7)· δ') ἡ σιωπὴ τοῦ πατρὸς τοῦ προσκληθέντος παρὰ τοῦ ὑπεξουσίου υἱοῦ ἵνα καταβάλῃ τὸ παρὰ τούτου συνομολογηθὲν δάνειον καὶ μὴ ἀποδοκίμασαντος αὐτὸ ἀμέσως (νόμ. 16 πανδ. 14, 6)· ε') ἡ σιωπὴ τοῦ προσώπου ὑπὲρ οὗ τις ἐγγυᾶται θεωρεῖται ὡς ἐντολὴ (νόμ. 60 πανδ. 50, 17· νόμ. 6 § 2 πανδ. 17, 1)· ἐπίσης si patiente vicino opus faciam, ex quo ei aqua pluvia noceat, non teneor actione aquae pluviae arcendae (νόμ. 19 πανδ. 39, 3)· ς') ἡ σιωπὴ τοῦ δικαστικοῦ πληρεξουσίου ἐπὶ διεκδικήσεως τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ πράγματος· δηλαδὴ ἀπόλλουσιν οὗτος τὴν δεσποσίαν αὐτοῦ (ἐὰν ἐκεῖνος περὶ αὐτοῦ· νόμ. 53 βασ. 15

τύπον, 20 τεθειμένον εἴτε παρὰ τοῦ νόμου εἴτε παρὰ τῶν πραττόντων· τότε δὲ ὁ μὲν τοῦ νόμου τύπος ἐστὶ κατὰ γενικὸν κανόνα στοιχεῖον οὐσιῶδες τῆς πράξεως καὶ ἐπάγεται ἀκυρότητα ἢ παραμέλησις αὐτοῦ, 21 ὁ δὲ τῶν πραττόντων, μόνον ἐὰν ὠρίσθῃ πρὸ τῆς καταρτίσεως τῆς δι-

σ. 111 σημ. 25. Windscheid § 72 σημ. 10). "Ἄλλοι κατεσκεύασαν τὸν κανόνα· qui tacet, quum loqui potuit ac debuit, consentire videtur· πλήν καὶ ὁ κανὼν οὗτος οὐδὲν ὠφελεῖ, διότι μένει ἐξεταστέον ποῦ ὠφελὲ τις νὰ ὁμιλήσῃ καὶ ἐσιώπησεν.

20) Τύπος τῆς δηλώσεως καλεῖται ὁ τρόπος καθ' ὃν ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου φανεροῦται ἐξωτερικῶς· ὡς μέσα δὲ πρὸς τοῦτο χρησιμεύουσιν ἐπὶ ῥητῆς μὲν δηλώσεως αἱ λέξεις ἢ ἄλλα ἰσοδύναμα σημεῖα, ἐπὶ σιωπηρᾶς δὲ καὶ ἄλλα πράγματα (σημ. 15, 16 τοῦ § τούτου). Κατὰ γενικὸν κανόνα εἰσὶν ἐλεύθεροι οἱ ἄνθρωποι νὰ δηλώσωσι δι' οἷονδήποτε τῶν μέσων τούτων τὴν ἐαυτῶν θέλησιν· κατ' ἐξαιρέσιν δὲ μόνον ἡ δηλώσις ὑποβάλλεται εἰς ὠρισμένον τύπον, ἥτοι εἰς τὴν χρῆσιν πλειστοτέρων μέσων πρὸς παράστασιν αὐτῆς· αἱ δικαιοπραξίαι λοιπὸν εἰς ἀστοιουτόν τι διαγράφει ὁ νόμος καλοῦνται ἔστωλοι ἢ πατηγυρικά. Wächter σ. 767 ἐπ.

21) Διὰ πολλοὺς λόγους διαγράφουσιν ἐνίοτε τὴν τήρησιν ὠρισμένου τύπου οἱ νόμοι, εἴτε ἵνα ἡ πράξις ἐκτελεσθῇ μετὰ ὠριμον σκέψιν, εἴτε ἵνα δοθῇ αὐτῇ δημοσιότης, εἴτε καὶ ἵνα τὴν ἀπόδειξιν αὐτῆς ἀσφαλίσῃ (Σαδιν. σ. 238. Unger σ. 114). Ἡ ἀνάγκη δὲ τῆς τηρήσεως τύπων ἀπαντᾷται συχνότερα ἐν ταῖς ἀρχαιότεραις νομοθεσίαις ἢ ἐν ταῖς νεωτέραις (Jhering Geist des röm. R. B' § 45—47). Ὁ τύπος ὁ ὑπὸ τῶν νόμων διαγραφόμενος συνήθως μὲν εἶναι ἡ γραφὴ (δημόσιον ἢ ἰδιωτικὸν ἔγγραφον)· ἀλλὰ καὶ ἡ πρόσληψις μαρτύρων διαγράφεται ἐνίοτε ὡς τύπος τῆς πράξεως (πρβ. ἄρθρ. 93, 111, 132, 875, 173 πολ. δικον. ἄρθρ. 2, 3· νόμ. περὶ ἐνεχύρου· ἄρθρ. 35 ἀστ. νόμου· ἄρθρ. 16 νόμ. ὑποθ. ἄρθρ. 42 χαρτοσ. νόμου· ἄρθρ. 4 τοῦ νόμου περὶ μεταγραφῆς· ἄρθρ. 3, 20, 31 τοῦ περὶ διαθηκῶν ψηφ.). Κατὰ γενικὸν κανόνα ὁ ὑπὸ τοῦ νόμου διατασσόμενος εἰς δικαιοπραξίαν τινὰ τύπος ἀποτελεῖ οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς πράξεως· ἐπομένως ἐπάγεται ἀκυρότητα ἢ παραμέλησις αὐτοῦ· ἡ ἐξαιρέσις πρέπει σαφῶς ἐκ τοῦ νόμου νὰ ἐξάγεται. Un-

καιοπραξίας. 22

β') περὶ ἀγνοίας καὶ πλάνης. α')

§ 34. "Αγνοία ἐστὶ τὸ μὴ γινώσκειν τι, πλάνη δὲ τὸ ἐσφαλμένως γινώσκειν αὐτό· ἐπειδὴ δὲ ἀμφοτέραι περιέχουσιν ἀγνοσίαν τοῦ ἀληθοῦς, διέπονται ὑπὸ τῶν αὐτῶν κανόνων καὶ ὅ,τι λέγεται περὶ τῆς μιᾶς ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὴν ἄλλην. 1 "Ἦγουν ἡ ἀγνοία :

α') ὡς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου εἰς ὃ ἀναφέρεται καλεῖται **δικαίου ἀγνοία ἢ πράγματος ἀγνοία**· ὁ ἀγνοῶν θεσμόν τινα τῆς νομοθεσίας διατελεῖ ἐν ἀγνοίᾳ δικαίου, ὁ δὲ ἄλλο τι ἀγνοῶν, ἐν ἀγνοίᾳ πράγματος. 2 "Ἄν ἡ ἐσφαλμένη ὑπαγωγή γεγονότος τινὸς εἰς τὸν νόμον περιέχῃ ἀγνοίαν δι-

22) Οἱ πράττοντες δύνανται κατ' ἀρέσκειαν νὰ ὀρίσωσι τὸν τύπον τῆς πράξεως (π. χ. ἔγγραφον σύνταξιν, πρόσληψιν μαρτύρων). Ἐν ἀμφοτέρω περὶ τῆς σημασίας, ἣν ἠθέλησαν νὰ δώσωσιν εἰς τὸν τύπον τοῦτον, πρέπει νὰ θεωρῇται ὁ μὲν πρὸ τῆς καταρτίσεως τῆς πράξεως συνομολογηθεὶς τύπος ὡς οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς πράξεως, ὁ δὲ μετὰ ταῦτα, ὡς ἀποδεικτικὸν μέσον· νόμ. 17 κώδ. (4, 21), πρ. εἰσ. (3, 23). Wächter σ. 771. Unger σ. 116.

α) Σαβιν. Σύστημα. Γ'. 111. Hesse ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τ. ἀστ. Πρ. τόμ. 57 σ. 182, τοῦ αὐτοῦ ἐν τοῖς τοῦ Jhering χρον. τόμ. 15 σ. 62.

1) Ὁ μὴ γινώσκων τι καὶ ὁ ἐσφαλμένως γινώσκων τοῦτο πάσχουσι τὸ αὐτὸ πάθος, δηλαδή ἀγνοοῦσι τὸ ἀληθές, ἐπομένως εὐρίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν ἀγνοίαν· π. χ. ὁ ἀγνοῶν ὅτι ὁ Πέτρος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ὁ νομίζων ὅτι ὁ Παῦλος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἐνῶ πράγματι ἦλθεν ὁ Πέτρος, διατελοῦσιν ἐν τῇ αὐτῇ ἀναληθείᾳ περὶ τὴν ἔλευσιν τοῦ Πέτρου· ἔνεκα τούτου ἡ ἀγνοία καὶ ἡ πλάνη ἔχουσι τὰ αὐτὰ δικανικὰ ἀποτελέσματα καὶ ὅ,τι ὁ νόμος ὀρίζει περὶ τῆς μιᾶς ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὴν ἑτέραν· διατοῦτο ἀδιαφόρως γίνεται χρῆσις αὐτῶν ἐν ταῖς πηγαῖς· νόμ. 1 § 2· νόμ. 9 § 5 (22, 6)· νόμ. 5 § 1 (44, 10). Unger σ. 33 σημ. 4.

2) Νόμ. 1 § 1—4 πανδ. (22, 6). Ὁ ἀγνοῶν ὅτι ἀπέθανεν ὁ ἀδελφός του, εὐρίσκεται ἐν ἀγνοίᾳ πράγματος· Ὁ ἀγνοῶν δὲ ὅτι κληρονομεῖ ἐξ ἀδιαθέτου τὸν ἀποθανόντα ἀδελφόν, ἀγνοεῖ τὸ δίκαιον.

καίου ἢ ἄγνοιαν πράγματος, ἀμφίβολον. 3

β') ὡς ἐκ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς καλεῖται **συγγνωστή** ἢ **ἀσύγγνωστος**. Ἡ ἄγνοια τοῦ δικαίου ἐστὶ συνήθως ἀσύγγνωστος, ἡ ἄγνοια πράγματος συνήθως συγγνωστή· διότι τὸ μὲν δίκαιον πεπερασμένον ἐστὶ καὶ μαθητόν, τὰ δὲ γεγονότα ἄπειρα καὶ ἀμάθητα. 4

γ') περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῆς ἀγνοίας ῥητέον ταῦτα· ἡ

3) Τὴν πλάνην περὶ τὴν ὑπαγωγὴν περιστατικοῦ τινος θεωρεῖ ὁ Σαβινης (σ. 338) ὡς πλάνην περὶ τὰ πράγματα· ἄλλοι διδάσκουσι τὸ ἐναντίον· ὀρθότερα φαίνεται μοι τούτων ἡ γνώμη· διότι καὶ ἐνταῦθα τὰ γεγονότα εἰσὶ γνωστά καὶ ἀναμφίβολα· πρόκειται δὲ μόνον νὰ εὑρεθῇ ὁ δικανικὸς χαρακτηρισμὸς αὐτῶν, ὅστις ἐξήρηται ἐκ τῆς ὀρθῆς κρίσεως περὶ τὴν εὐρεσιν τῶν ἐν τῷ γεγονότι δικανικῶν στοιχείων. Τοιοῦτόν τι ὑπάρχει καὶ ἐν νόμ. 38 πανδ. (12, 6)· τὰ γεγονότα εἰσὶ γνωστά· ὁ δικανικὸς αὐτῶν χαρακτηρισμὸς, ἐξ οὗ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ προσήκοντος νόμου, δύσκολος· πρβ. καὶ Πούχτα § 57. Böcking § 87 σημ. 2. Wächter σ. 124 σημ. 21. Unger σ. 34 σημ. 8. Arndts § 62 σημ. 5.

4) Ἀσύγγνωστος καλεῖται ἡ ἄγνοιά τινος ἡ προσερχομένη ἐκ μεγάλης αὐτοῦ ἀφροντισίας καὶ κουφότητος· συγγνωστή δὲ ἡ ἐναντία· διὰ τοῦτο ἡ τοῦ δικαίου ἄγνοια, ὡς πεπερασμένου καὶ εὐκόλως τῷ θέλοντι νὰ μάθῃ αὐτὸ ἀποκτητοῦ, εἶναι συνήθως ἀσύγγνωστος, ἐνῶ ἀπεναντίας ἡ τῶν γεγονότων ἄγνοια εἶναι συνήθως συγγνωστή· νόμ. 2 πανδ. h. t. (22, 6)· *im omni parte error in jure non eodem loco quo facti ignorantia haberi debet, quum jus finitum et possit esse et debeat, facti interpretatio plerumque etiam prudentissimos fallat*· ὁ μὲν γὰρ νόμος ὧρισταί, ἡ δὲ τοῦ φάκτου ἐρμηνεία καὶ τοὺς φρονίμους ὡς ἐπίπαν ἀπατᾷ (νόμ. 2 κώδ. 1, 18).

Ἄλλὰ κατ' ἐξαιρέσιν ἐνίοτε συγγνωστή ἐστὶ καὶ ἡ τοῦ δικαίου ἄγνοια (π. χ. ὅπου δὲν εἶναι εὐκόλος ἡ ἀνερεῦνήσις αὐτοῦ· νόμ. 9 § 3 πανδ. 22, 6)· ἡ τοῦ νόμου ἡ διάταξις εἶναι ἐκ τῶν διαπορουμένων) ἀφ' ἐτέρου συμβαίνει νὰ ᾖ ἀσύγγνωστος καὶ ἡ τῶν γεγονότων ἄγνοια· ὅταν

ἄγνοια, ἢ τε συγγνωστὴ καὶ ἡ ἀσύγγνωστος, **βλάπτει** ἐπὶ παραβάσεως νόμων ἀπόλυτον τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν διατασσόντων, οἳ οὕτως οἱ ἀναγκαστικοὶ νόμοι· ⁵ ἡ ἄγνοια, εἰ καὶ ἀσύγγνωστος, **ὠφελεῖ** ἐν οἷς θέμασιν ἡ γνῶσις ἀπαιτεῖται παρὰ τοῦ νόμου ὡς οὐσιῶδες στοιχεῖον ἵνα ἐπέλθῃ δικανικόν τι ἀποτέλεσμα· ⁶ ἐν τοῖς λοιποῖς θέμασι, πλὴν τῶν δύο τούτων, ἡ μὲν συγγνωστὴ ἄγνοια ἀζήμιός ἐστιν, ἡ δὲ ἀσύγγνωστος ἐπιζήμιος· ⁷ τέλος προστατεύει κατὰ

5) Ὡς περὶ τοῦ ἐπὶ τῆς τηρήσεως τῶν διατάξεων τοῦ νόμου οὐδεμίαν ἔχει ἐπιρροὴν ἡ γνῶσις ἢ ἡ ἄγνοια τοῦ ἀνθρώπου. Ὅστις λοιπὸν διὰ πράξεώς του ἢ παραλείψεως παρέβη νόμον τινὰ δὲν δύναται νὰ ἀποκρούσῃ τὴν ἐντεῦθεν προσγενομένην αὐτῷ ζημίαν ἐπικαλούμενος ἄγνοιαν, εἴτε δικαίου εἴτε πράγματος· π. χ. συνῆψεν ἐξ ἀγνοίας ἀπηγορευμένον γάμον ἢ συνέταξε διαθήκην κατὰ τύπον πλημμελεῖ (νόμ. 36 βας. 28, 5· νόμ. 4 πανδ. 28, 1), ἢ ἀφῆκεν ἀπρακτον προθεσμίαν τινὰ (π. χ. τὸν πρὸς παραγραφὴν χρόνον· νόμ. 12 κώδ. 7, 33 . . nulla scientia vel ignorantia exspectanda· νόμ. 3 § 3 κώδ. 7, 39· ἢ τὸν πρὸς ἀνατροπὴν τῆς δίκης· πολ. 479), ἢ ἐξώφλησε φυσικὴν ἐνοχλήν (νόμ. 64 πανδ. 12, 6 συνδ. νόμ. 64 βας. 24, 6). Τὸ αὐτὸ κρατεῖ καὶ ὅταν τις ἐπιβλαθῇ ἐνόμιζεν ἑαυτῷ τὰ πράγματα, ἐνῷ τῇ ἀληθείᾳ δὲν ᾔσαν τοιαῦτα (νόμ. 9 § 4 αὐτ. Unger σ. 38 σημ. 26). Wächter bona fides, 14.

6) Αἱ πηγαὶ λέγουσιν errantis nulla voluntas, ἥτοι ὁ πλανώμενος οὐ βούλεται (νόμ. 20 πανδ. 39, 3· νόμ. 116 § 2 πανδ. 50, 17). Διατοῦτο α') ἐπὶ δικαιοπραξιῶν ὡς κατωτέρω (§ 42) ἀκριθέστερον ῥηθῆσεται, ἢ πλάνη ἐπάγεται πολλάκις ἀκυρότητα τῆς δικαιοπραξίας· β') σιωπηρὰ δῆλωσις τῆς θελήσεως δὲν δύναται νὰ συναχθῇ ἐκ πράξεων, ὡς ἐπεχείρησέ τις ἐκ πλάνης (νόμ. 15 πανδ. 2, 1· νόμ. 2 πρ. πανδ. 5, 1· νόμ. 20 πρ. νόμ. 22 πανδ. 29, 2· νόμ. 20 πανδ. 39, 3)· γ') ἐνταῦθα ἀνήκουσι καὶ τὰ θέματα τῶν νόμ. 12 § 1 (41, 2)· νόμ. 37 πανδ. (10, 2)· νόμ. 19 πανδ. (5, 2) quod putat valere· νόμ. 8, 25 § 6 πανδ. (5, 3)· νόμ. 54 πανδ. (6, 1)· νόμ. 9 § 3 πανδ. (20, 4). Vanger. § 83 σ. 119 ἐν ἀ.

7) Τοιαῦτά εἰσι τὰ ἐξῆς θέματα· α') ἡ ἀπαίτησις τοῦ ἀχρεωστήτως καταβληθέντος (νόμ. 1 § 3 πανδ. 12, 6· οὐκ εἰσὶ πάντες σύμφωνοι. Vanger. § 625 σ. 396), ἡ ἀπαίτησις ἀποζημιώσεως δι' ἐλάττωμα τοῦ

φαις παρέσχον καὶ παρέχουσι πράγματα. 9

πωληθέντος ἢ ἐκνίκησιν, βάσιν ἔχουσαι ἐκείνη μὲν τὴν πλάνην τοῦ καταβαλόντος ὀφειλέτου, αὕτη δὲ τοῦ ἀγοραστοῦ (νόμ. 14 § 10 πανδ. 24, 1· νόμ. 27 κώδ. 8, 45)· β') ὁ δανείσας ὑπεξουσίῳ, νομίζων αὐτὸν ἐκ πλάνης αὐτεξούσιον, δὲν ὑπόκειται εἰς τὴν ἔνστασιν τοῦ μακεδονείου δόγματος (νόμ. 3 πρ. § 1· νόμ. 19 πανδ. 14, 6)· γ') ἡ καλὴ πίστις ἐπὶ χρησικτησίας καὶ τῆς ἀποκτήσεως τῶν καρπῶν παρὰ τοῦ καλῆς πίστεως νομέως (Winds. σ. 188 § 79 σημ. 2)· δ') τὸ matrimonium putativum (Unger σ. 38 σημ. 28). Ἐπὶ πάντων τῶν θεμάτων τούτων ἐξετάζεται· τὸ συγγνωστὸν ἢ ἀσύγνωστον τῆς ἀγνοίας.

8) Τοιοῦτοί εἰσι· α') οἱ ἀνήλικοι προστατευόμενοι κατὰ τὸ ῥωμ. μὲν δίκαιον ἀπεριορίστως (νόμ. 9 πρ. πανδ. αὐτ. minoribus 25 annis jus ignorare permissum est· νόμ. 11 κώδ. 1, 18), κατὰ δὲ τὸ ἰσχύον (ἄρθρ. 78, 110 ἐπιτρ. νόμ.) λίαν περιωρισμένως· β') αἱ γυναῖκες, προστατευόμεναι ἐν τισι θέμασι (ἐπὶ ζημίας, οὐχὶ ἐπὶ κέρδους· νόμ. 8· νόμ. 9 πρ. πανδ. αὐτ. quod et in feminis in quibusdam causis propter sexus infirmitatem dicitur· νόμ. 3, 14, 13 κώδ. h. t. πρὸς. Wächter Pand. § 72 σ. 355, 6)· γ') οἱ στρατιῶται (νόμ. 9 § 1 πανδ. αὐτ. νόμ. 1 πρ. § 15 κώδ. 6, 30· νόμ. 5 κώδ. 9, 23)· δ') οἱ ὄλως ἀγροῖκοι (νόμ. 8 κώδ. 6, 9· νόμ. 1 § 5 πανδ. 2, 13· νόμ. 2 § 1 πανδ. 2, 5).

9) Κατὰ τὸ πρῶτον χωρίον «ἡ τοῦ νόμου ἄγνοια τοὺς μὲν ἀπαιτοῦντας τὰ ἴδια οὐ βλάπτει· ἐπὶ δὲ κέρδει οὐ συμβάλλεται»· κατὰ τὸν δεῦτερον «ἡ τοῦ νόμου ἄγνοια ἐπὶ μὲν κέρδους οὔτε γυναιξὶ βοηθεῖ, ἐπὶ δὲ ζημίας οὐδένα βλάπτει, θέλοντα τὸ ἴδιον ἀπαιτῆσαι». Ὡστε κατὰ τὰ χωρία ταῦτα καὶ τοῦ δικαίου ἡ ἄγνοια δὲν βλάπτει, προκειμένου νὰ ὑποστῇ τις ἔνεκα τούτου ζημίαν, ἥτοι μείωσιν τῆς ὑπαρχούσης περιουσίας του. Ἡ διάκρισις αὕτη μεταξὺ ζημίας καὶ κέρδους πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν συνεπειῶν τῆς ἀγνοίας τοῦ δικαίου, φαίνεται οὕσα ἱκανῶς ἀνεπτυγμένη καὶ κοινῶς παραδεκτὴ παρὰ Ῥωμαίοις (ἰδ. καὶ νόμ. 20 βασ. h. t. τοῖς ἐλάττουσι μηδὲ κερδάνει βουλομένοις ἀντικείσθω ἡ τοῦ νόμου ἄγνοια) καὶ νόμ. 20 βασ. (42, 3) σχόλ. τελευτ. ἀλλ' ὅπως ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ ῥωμ. δικαίου ἐγενικεύθη καθίσταται ἀδύνατος ἡ προσήκουσα αὐτῆς ἐφαρμογὴ· ἐν αὐτῷ δὲ τῷ ἐπομένῳ τεμαχίῳ τοῦ αὐτοῦ τίτλου τοῦ πανδέκτου (νόμ. 9 § 5) ἀναφέρεται ὡς βλάπτουσα ἡ τοῦ δικαίου ἄγνοια, καίτοι προκειμένου περὶ ἀποτροπῆς ζημίας· ἐπίσης δὲν ἐφαρμόζεται ἡ ῥηθεῖσα διαστολὴ ἐπὶ τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ ἀγνοοῦντος (ὑπέδειξε τοὺς ἀγνοοῦντας

ε') τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως τῆς ἀγνοίας ῥυθμίζεται ἐκ τοῦ συγγνωστοῦ ἢ μὴ αὐτῆς· διατοῦτο ὁ ἐπικαλούμενος ἄγνοιαν πράγματος ἀπηλλαγμένος ἐστὶ πάσης ἀποδείξεως, ὁ δ' ἐναντίος ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ τὸ ἀσύγγνωστον αὐτῆς· ὁ ἐπικαλούμενος ἄγνοιαν δικαίου ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ αὐτὸς τὸ συγγνωστόν. 10

ΤΙΤΛΟΣ Β'

ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΩΝ α.)

Α') ὁρισμὸς καὶ εἶδη.

§ 35. Δικαιοπραξία καλεῖται ἡ δικανικὴ πράξις ἡ κατὰ τὴν θέλησιν καὶ διὰ τῆς θελήσεως τοῦ ἐπιχειροῦντος αὐτὴν παράγουσα δικανικὴν τινα μεταβολήν. Ἦγουν ἐν ταῖς δικαιοπραξίαις ἡ θέλησις τῶν πραττόντων ἐστὶν ἡ αἰτία καὶ ἡ μόνη αἰτία τοῦ δικανικοῦ ἀποτελέσματος, ἐνῶ ἐπὶ τῶν ἀδίκων πράξεων ἡ θέλησις τοῦ πράττοντος οὐδεμίαν

νόμου ἰνδέβιτον καταβάλλοντας, λέγει ὁ σχολιαστὴς ὑπὸ τὸν νόμ. 7 βασ. 2, 4). Πρβ. Σαβιν. Γ', 344. Wächter Β', 123 σημ. 17. Winds. σ. 190 σημ. 14. Vanger. § 83 σελ. 122.

10) Πρβ. Σαβιν. σ. 335. Unger σ. 36 σημ. 19. Ἐπὶ τῆς ἀγνοίας εἴτε δικαίου, εἴτε πράγματος, ἀποδεικτέον ἐστὶν ἐν πρώτοις μὲν ἡ ὑπαρξίς αὐτῆς τῆς ἀγνοίας, ἔπειτα δὲ τὸ συγγνωστόν ἢ ἀσύγγνωστον αὐτῆς· δηλαδὴ ἡ ὑπαρξίς μὲν τῆς ἀγνοίας ἀποδεικνύεται ὑπὸ τοῦ ἐπικαλούμενου αὐτῆς, ἡ ὑπαρξίς δὲ τοῦ συγγνωστοῦ ἢ ἀσυγγνώστου αὐτῆς ἀποδεικνύεται κατὰ τὴν ἐν τῷ κειμένῳ διαστολήν.

α) Ὡνόμασα δικαιοπραξίαν (κατὰ τὸ ἀπραξία, πρωτοπραξία, ἱεροπραξία, περισσοπραξία, Ἄρμεν. Α', γ' § 49. Ἀφυλαξία Δίων Κάσσ. Α', 51) ὅ,τι συνήθως καλοῦμεν νομικὴν πράξιν· ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ ῥωμ. δικαίου ἀπαντᾷται συνηθέστερον ἢ λέξις negotium, ἀλλ' εἰδικώτερον καὶ οἱ ὅροι actus, actum, gestum, factum· νόμ. 2 § 5 πανδ. (12, 1)· νόμ. 19, 20, 58 πρ. πανδ. (50, 16). Böcking Institut. σ. 415 σημ. 2.

ἔχει ὡς πρὸς τοῦτο βαρύτητα. ¹ Διὰ τῶν δικαιοπραξιῶν παράγονται, τροποποιοῦνται ἢ καταργοῦνται δίκαια. ²

Ἀπαιτούμενα τῆς δικαιοπραξίας εἰσὶν ἐν γένει τὰ εἰς πᾶσαν πράξιν ἀναγκαῖα, ἡγρουν θέλησις, θέλημα καὶ δήλωσις τῆς θελήσεως. ³

Συστατικὰ λέγονται τὰ μέρη ἐξ ὧν ἡ δικαιοπραξία συνίσταται· τούτων δὲ τὰ μὲν εἰσιν **οὐσιώδη**, ἀπαραίτητως δηλαδὴ ἀναγκαῖα πρὸς ὑπαρξιν τῆς πράξεως, τὰ δὲ **ἐπουσιώδη**, δυνάμενα ἄνευ βλάβης τῆς οὐσίας τῆς πρά-

1) Περὶ τοῦ ὁρισμοῦ τῆς δικαιοπραξίας ρητέον ταῦτα: α') αἱ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου, αἱ δικανικὰ ἔχουσαι ἀποτελέσματα, εἰσὶν ἡ δικαιοπραξίαι ἢ ἀδικοπραξίαι· διαφέρουσι δὲ ἀπ' ἀλλήλων οὐ μόνον κατὰ τοῦτο ὅτι αἱ μὲν γίνονται κατὰ τὸν νόμον, αἱ δὲ παρὰ τὸν νόμον (τούτῃστιν εἰσὶ δικαιοπραγίαι αἱ πρῶται καὶ ἀδικοπραγίαι αἱ δευτέραι), ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο ὅτι ἐν τῇ δικαιοπραξίᾳ ἡ θέλησις τοῦ πράττοντος εἶναι ἡ κυρία καὶ μόνη παραγωγὸς αἰτία τοῦ δικανικοῦ ἀποτελέσματος, ἐνῷ ἐπὶ τῆς ἀδικοπραξίας τοῦ πράττοντος ἡ θέλησις ἀδιάφορος ἐστὶν ὅλως ὡς πρὸς τὸ δικανικὸν ἀποτέλεσμα. Ἐκ συμβάσεως τινος παράγεται ἐνοχὴ (π. γ. πωλήσεως, μισθώσεως, δανείου κλ.), εἰς τὴν θέλωσι καὶ διότι θέλουσι τὴν συνολομολόγησιν τῆς ἐνοχῆς ταύτης οἱ τὴν σύμβασιν συνολομολογοῦντες· ἀπεναντίας ἔκ τινος ἀδικήματος γεννᾶται κατὰ τοῦ ἀδικοπραγοῦντος ἐνοχὴ εἴτε ἤθελεν εἴτε δὲν ἤθελεν οὗτος τὴν γένεσιν αὐτῆς. Unger B', 40· β') πᾶσα δικαιοπραξία ἐστὶ δήλωσις θελήσεως, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πᾶσα δήλωσις θελήσεως δικαιοπραξία (οἷον αἱ ἀδικοπραξίαι εἰσὶ δηλώσεις θελήσεως), ὡς φαίνεται διδάσκων ὁ Σαβινῆς (Γ', 6, 98). Unger αὐτ. σημ. 1.

γ') τινὲς εἰς τὸν ὁρισμὸν τῆς δικαιοπραξίας παραλαμβάνουσι τὸν ὅρον ὅτι ἰδιῶται πρέπει νὰ ᾧσιν οἱ πράττοντες, ἵνα μὴ ἐννοηθῇ ὑπαγομένη εἰς τὸν ὁρισμὸν καὶ ἡ δικαστικὴ ἀπόφασις (Winds. § 69 σημ. 1)· μάταιος φόβος! ἡ δικαστικὴ ἀπόφασις οὔτε παράγει οὔτε καταργεῖ οὔτε

ξεως καὶ νὰ λείπωσιν, ἅτινα ἢ ἐννοοῦνται ἀφ' ἑαυτῶν ἢ χρῆζουσι ρητῆς διατάξεως. ⁴

Αἱ δικαιοπραξίαι εἰσὶ :

α') **μονομερεῖς ἢ διμερεῖς**· αἱ μὲν εἰσιν ἔργον **μιας** μόνον θελήσεως, ⁵ αἱ δὲ ἀπαιτοῦσι πλειόνων θελή-

4) Τῶν δικαιοπραξιῶν ἐκεῖνα τὰ μέρη καλοῦνται οὐσιώδη (*essentialia* εἴτε *substantialia negotii*), ὧν ἄνευ ἡ δικαιοπραξία κατὰ νόμον δὲν ὑφίσταται (οἷον ἐπὶ διαθήκης ἢ ἐγκατάστασις κληρονομίᾳ· ἐπὶ πωλήσεως τὸ τίμημα· ἐπὶ παρακαταθήκης ἢ ἀπόδοσις τοῦ αὐτοῦ πράγμα-τος (§ 34 εἰσηγ. 2, 20.—§ 1 εἰσηγ. 3, 23· νόμ. 24 πανδ. 16, 3). *Ἐ-*πουσιώδη δὲ μέρη τῆς πράξεώς εἰσιν ὅσα δύνανται νὰ ἐλλείπωσι χωρὶς νὰ ἐπηρεασθῇ ἐντεῦθεν ἡ ἰσχὺς αὐτῆς. Τὰ ἐπουσιώδη ἢ ἐννοοῦνται ἀφ' ἑαυτῶν δυνάμει τοῦ νόμου ἢ τῆς συνηθείας (ἅπερ καλοῦσιν οἱ νομικοὶ *naturalia negotii*· π. χ. ὅτι ὁ κίνδυνος τοῦ πωλουμένου πράγματος ὀρᾷ τὸν ἀγοραστήν), ἢ ἀνάγκῃ ρητῶς νὰ ὁρισθῶσι (*accidentalia negotii*)· οἷον τροποποίησιν τῶν ἀφ' ἑαυτῶν ἐννοουμένων ὄρων τῆς δικαιοπραξίας (π. χ. νὰ μὴ ἐνέχγηται ἐνεκεν ἐκνικήσεως ὁ πωλητῆς, ἢ προσθήκη ὄρων μὴ ἐννοουμένων ἀφ' ἑαυτῶν· π. χ. ἀρραβών). Δικαστ. Χρον. Β', 43 ἐν α' α' στήλῃ.

Τὰ μὲν οὐσιώδη τῆς δικαιοπραξίας μεταβαλλόμενα καταστρέφουσιν αὐτὴν (νόμ. 34 βασ. 19, 1· «ὁ τίμημα μὲν ὀρίσας, κατὰ δὲ ὥρεάν μὲλ-λων αὐτὸ μὴ ἀπαιτεῖν οὐ δοκεῖ πιπράσκειν»)· τῶν δὲ ἐπουσιωδῶν ἢ ἀπόδειξις ἐπικείται ἐπὶ μὲν τῶν *πρακτικῶν* τῶν ἀρνούμενων, ἐπὶ δὲ τῶν *εὐχαίων* τῶν ἰσχυριζομένων τὴν ὑπαρξιν αὐτῶν. Unger σ. 43 σημ. 5.

5) Αἱ **μονομερεῖς δικαιοπραξίαι**, *negotia unilateralia*, καταρτίζονται

παρὸ. (2, 14) est pactio duorum plurimumve in idem placitum consensus. Αἱ συμβάσεις εἰςὶ πάντοτε προϊόν τῆς ἐλευθέρας θελήσεως τῶν συμβαλλομένων νόμ. 5 κώδ. (4, 10). Αἱ συμβάσεις σύγκεινται ἐκ δύο μερῶν, ἐκ προτάσεως καὶ ἀποδοχῆς αὐτῆς· ὁ μὲν προτείνει, ὁ δὲ ἀποδέχεται· πρὸς κατάρτισιν λοιπὸν τῆς συμβάσεως ἀπαιτοῦνται ἀμφοτέρω καὶ πρὸ τούτου ἡ σύμβασις εἶναι ἀκατάρτιστος· ὥστε ὁ προτείνων δύναται ν' ἀνακαλέσῃ τὴν πρότασίν του μέχρι τῆς ἀποδοχῆς. Δύναται ὁμῶς νὰ συμφωνηθῇ, ἵνα ἡ πρότασις μένῃ υποχρεωτικὴ ἐπὶ τινὰ χρόνον, ὅτε ἡ σύμβασις λογίζεται ὡς ὑπὸ ἀναβλητικὴν αἵρεσιν (τὴν τῆς ἀποδοχῆς) ἐξαρτωμένην. Winds. § 93 σημ. 1, § 321 σημ. 24. Τοιαύτη

(μάλιστα ένοχικαί) θεμελιούνται, τροποποιούνται ή καταργούνται 10 διὰ συμβάσεων.

β') **έτεροβαρεῖς, άμφοτεροβαρεῖς.** Άμφοτεροβαρεῖς πράξεις εἰσὶν αἱ άμφοτέρωθεν δικαιώματα καὶ ύποχρεώσεις συνάμα παράγουςαι, έτεροβαρεῖς δὲ αἱ μόνον έτέρωθεν έκειῖναι μὲν καλοῦνται ιδίως **τυχηραί**, έάν ή εξ αὐτῶν ώφέλεια, είτε άμφοτέρων είτε τοῦ έτέρου τῶν πραττόντων, ήρτηται άπό τυχαίου γεγονότος, αὐται δὲ **χαριστικά**, έάν παρέχωσιν ώφέλειαν άνευ άνταλλάγματος. 11

10) Διὰ συμβάσεων ώς εἴρηται (σημ. 2 τοῦ § τούτου) συσταίνονται ένοχικαί σχέσεις, ή αἱ ύπάρχουσαι τροποποιούνται ή καταργούνται. Ὑπάρχουσι λοιπόν *conventiones obligatoriae, conv. liberatoriae* καὶ *conv. modificatoriae*.

11) Περὶ τοῦ είδους τούτου τῶν δικαιοπραξιῶν παρατηρητέον ταῦτα :

α') ή διαίρεσις τῶν δικαιοπραξιῶν εἰς άμφοτεροβαρεῖς καὶ έτεροβαρεῖς άφορᾷ έν μόνον είδος αὐτῶν, δηλαδή τὰς συμβάσεις (*Seuffert Pandektenr. § 73 σημ. 1*)· καλοῦνται δὲ άμφοτεροβαρεῖς συμβάσεις αἱ παράγουςαι άμοιβαίως δικαιώματα καὶ ύποχρεώσεις· έν αὐταῖς έκάτερον τῶν πραττόντων μερῶν γίνεται πιστωτής καὶ όφειλέτης, καθὼ παραγομένης έκ τῆς άμφοτεροβαροῦς συμβάσεως διπλῆς ένοχῆς (*conv. duplex v. reciproca*)· π. χ. πώλησις, μίσθωσις, έταιρεία· εἰσὶ συμβάσεις άμφοτεροβαρεῖς. Ἐάν ή σύμβασις παράγῃ δικαίωμα ύπὲρ ενός μόνον τῶν μερῶν καὶ τὰς δύο έταίρων, τὴν έπίστασιν αὐτοκαίρουσιν καλεῖται έτε-

γ') μεταξύ ζώντων, αἰτία θανάτου· αἱ δεύτεραι γίνονται ἵνα ἰσχύωσι μετὰ θάνατον τοῦ ὑποχρεομένου καὶ διατοῦτο καθιστάμεναι συνήθως διὰ τοῦ θανάτου ἀμετάκλητοι· διὸ καὶ τελευταῖαι θελήσεις καλοῦνται· δύνανται δὲ νὰ ᾔναι καὶ διμερεῖς (ὥς ἡ αἰτία θανάτου ὄωρεά). Πᾶσα δὲ ἄλλη δικαιοπραξία, μὴ φέρουσα τὴν ιδιότητα ταύτην, ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν μεταξύ ζώντων πράξεων. 12

δ') ἐνστολοι, ἄστολοι. Ἐνστολοι καλοῦνται αἱ πράξεις, ἐν αἷς ἀπαιτεῖται ἀναγκαιῶς ὠρισμένος τύπος δηλώσεως τῆς θελήσεως, ἄστολοι δὲ αἱ μὴ τοιαῦται. 13

12) Ἐπὶ τινων χαριστικῶν πράξεων ἐπιρροὴν περὶ τ' ἀποτελέσματα αὐτῶν ἔχει ὁ θάνατος τοῦ δι' αὐτῶν δικαιουμένου καὶ ὑποχρεομένου, τοῦ δικαιουμένου μὲν ὅτι πρέπει νὰ ἐπιζήσῃ τῷ ἐτέρῳ ἵν' ἀποκτήσῃ τὸ δικαίωμα, τοῦ ὑποχρεομένου δὲ ὅτι δύναται ἐφ' ὅσον ζῇ ν' ἀνακαλέσῃ τὴν πράξιν. Αἱ πράξεις αὗται καλοῦνται αἰτία θανάτου, αἱ δὲ λοιπαί, μεταξύ ζώντων (*negotia mortis causa*, *negotia inter vivos*). Αἱ δεύτεραι ἅμα καταρτισθεῖσαι παράγουσι δικαίωμα καὶ ὑποχρεώσεις, οὗσαι διατοῦτο ἔκτοτε ἰσχυραὶ καὶ ἀμετάκλητοι, ἐνῶ αἱ αἰτία θανάτου παράγουσι δικαίωμα καὶ ὑποχρεώσεις μετὰ θάνατον τοῦ δι' αὐτῶν ὑποχρεομένου. Τῆς κατηγορίας ταύτης εἰσὶν ὀλίγισται πράξεις· οἷον αἱ διαθήκαι (κληρονομίαι, κληροδοσίαι) καὶ αἱ ὄωρεαί· αἰτία θανάτου αἱ μὲν εἰσι μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ διαθέτου μετακληταί, αἱ ὄωρεαί δὲ δύνανται νὰ συμφωνηθῶσι καὶ ἀμετάκλητοι (νόμ. 13 § 1· νόμ. 35 § 4 παρ. 39, 6). Ἐν ἀμφοτέραις ὁμοῦς ἀπαιτεῖται ὁ ἐξ αὐτῶν δίκαια κτῶμενος νὰ ἐπιζήσῃ τῷ διαθέτῃ ἢ ὄωρητῇ.

13) Ὁ κοινὸς καὶ φυσικὸς τύπος δηλώσεως τῆς θελήσεως εἶναι ὁ διὰ λόγων ἢ ἔργων (ῥητὴ δήλωσις, σιωπηρὰ δήλωσις)· ἐνίοτε ὁμοῦς ὁ νομοθέτης δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν διὰ λόγων ἢ ἔργων δήλωσιν, ἀλλ' ἀπαιτεῖ ἴδιον τρόπον δηλώσεως, π. χ. τὴν χρῆσιν ὠρισμένων λέξεων, ἢ τὴν σύνταξιν ἐγγράφου, ἢ τὴν πρόσληψιν μαρτύρων (ἄνωτέρ. § 33 σημ. 20, 21). Αἱ τοιοῦτου τύπου χρήζουσαι πράξεις καλοῦνται ὑπὸ τῶν νομικῶν *negotia sollemnia* (ὑπὸ τῶν ἡμετέρων *πατητηρικαί*), αἱ δὲ μὴ ὑποκείμεναι εἰς τύπον τινὰ. *negot. minus sollemnia*· π. χ. ἡ ἐπερώτησις τῶν

Β') περιορισμοὶ τῆς θελήσεως. α)

α') ἐκούσιοι περιορισμοί.

1) αἵρεσις.

α') ὁρισμὸς καὶ εἶδη.

§ 36. Ἡ θέλησις, ἡ τὴν δικαιοπραξίαν παράγουσα, ἀπαρτᾷ ἐνίοτε τὴν ἑαυτῆς δύναμιν καὶ ἐνέργειαν ἀπὸ τινος ἔξω αὐτῆς κειμένου περιστατικοῦ· διατοῦτο τὸ περιστατικὸν αὐτὸ τίθεται ἐν τῇ δικαιοπραξίᾳ ὡς ὅρος τῆς θελήσεως· διότι τὸ πρᾶττον πρόσωπον ἐνταῦθα θέλει μὲν τὴν παραγωγὴν τῆς ἐννόμου σχέσεως, ἀλλὰ σὺν αὐτῇ καὶ μετ' αὐτῆς θέλει ἀναγκαιῶς καὶ τὸ περιστατικὸν ἐκεῖνο, ὅπερ ἐστὶ θέλει ἢ ἀμφοτέρω ἢ οὐδέτερον.¹ Ἡ τοιαύτη λοιπὸν τῆς θελήσεως διαμόρφωσις καλεῖται κυρίως² αἵ-

α) Scheurl die Lehre von den Nebenbestimmungen, Erlangen 1871, Wendt die Lehre vom bedingten Rechtsgeschäft, Erlangen 1872. Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην θέλουσιν ἐξηγηθῆ πρῶτον μὲν τὰ περὶ αἵρέσεως, προθεσμίας καὶ τρόπου, ἔπειτα δὲ τὰ περὶ βίας, πλάνης καὶ ἀπάτης· διότι πάντα τὰ περιστατικά ταῦτα περιορισμοὶ εἰσι τῆς θελήσεως, ἐκεῖνα μὲν τῶν ἐνεργειῶν, ταῦτα δὲ τῆς γενέσεως αὐτῆς, ἕνεκα δὲ τούτου καὶ τῶν ἐνεργειῶν· τουτέστιν ἡ μὲν βία, ἡ πλάνη καὶ ἡ ἀπάτη ἐπηρεάζουσι τὴν παραγωγὴν τῆς θελήσεως, καθότι περιορίζουσι κατὰ τοῦτο τὴν ἐλευθερίαν τοῦ προσώπου, ἡ δὲ αἵρεσις, ἡ προθεσμία καὶ ὁ τρόπος εἰσὶ μὲν προϊόντα ἐλευθέρας θελήσεως, ἀλλὰ τὸ δι' αὐτῶν παραγόμενον ἀποτέλεσμα εἶναι περιορισμένον.

1) Π. χ. ὁ λέγων «δωροῦμαί σοι δραχ. χιλίας ἐὰν ἀριστεύσῃς κατὰ τὰς ἐξετάσεις σου» θέλει μὲν τὴν δωρεάν, ἀλλὰ θέλει καὶ τὴν ἀριστείαν. Pactum displicentiae Winds § 93 σημ. 1.

2) Αἵρεσις κατὰ πλατυτέραν ἐκδοχὴν καλεῖται πᾶν περιστατικόν, ἐξ οὗ ἐξήρηται ἡ ὑπαρξις ἢ ἡ ἐνέργεια δικαιοπραξίας τινός· ἐπομένως περιλαμβάνει ἢ λέγει καὶ τὰ νόμιμα στοιχεῖα τῆς καταστάσεως τῶν

ρεσεις, ἤτοι ἐξάρτησις τοῦ διὰ τῆς δικαιοπραξίας παρα-
γομένου δικανικοῦ ἀποτελέσματος ἀπὸ τινος ἀβεβαίου καὶ
μέλλοντος περιστατικοῦ.³ ἄλλὰ καὶ τὸ περιστατικὸν τοῦτο
καλεῖται αἵρεσις.

δικαιοπραξιῶν, τὰς καλουμένας conditiones juris· ἄλλὰ καὶ οἱ εἰδικώ-
νεροι προσδιορισμοὶ τοῦ περιεχομένου τῆς δικαιοπραξίας καλοῦνται
ἐνίοτε αἵρέσεις· π. χ. νόμ. 6 § 2 πανδ. (18, 1)· νόμ. 1 πανδ. (18, 2)·
νόμ. 10 § 1 πανδ. (14, 2)· νόμ. 2 § 7 πανδ. (39, 5)· νόμ. 8 § 7 πανδ.
(28, 7). Αἵρεσιν καλεῖ ὁ Δημοσθ. (πρὸς Πανταίν, Β', 446) τὴν ἐκλο-
γὴν μεταξύ δύο πραγμάτων.

3) Τινὲς ὀρίζουσι τὴν αἵρεσιν ὡς ἐξάρτησιν τῆς τὴν δικαιοπραξίαν
παραγωγῆς θελήσεως ἀπὸ τινος ἀβεβαίου περιστατικοῦ· ἄλλοι ὡς
ἐξάρτησιν τοῦ διὰ τῆς δικαιοπραξίας παραγομένου δικανικοῦ ἀποτελέ-
σματος ἀπὸ τοῦ ἀβεβαίου περιστατικοῦ. Κατ' οὐσίαν ἀμφοτέροι ἐννοοῦσι
τὸ αὐτὸ πρᾶγμα· ἀκριβεστέρα δὲ μόνον φαίνεται μοι ἡ δευτέρα ὑποτύ-
πωσις τοῦ ὀρισμοῦ, διότι καὶ ὁ ὑπὸ αἵρεσιν θέλων τι ἐκφράζει θέλησιν
ὀριστικὴν οὐχί ὑποθετικὴν· μόνον δὲ τὸ περιεχόμενον τῆς θελήσεώς του,
ἤτοι τὸ θέλημα, δὲν εἶναι ὀριστικόν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀβεβαίου περιστατι-
κοῦ ἐξαχρῶμενον. Πρβ. Windscheid § 86 σημ. 2. Unger § 82 σημ.
3. Arndts § 66 σημ. 2.

Στοιχεῖα δὲ πάσης αἵρέσεώς εἰσι α') περιστατικὸν τι, β') μέλλον, γ')
ἀβεβαίον, δ') ἐξ οὗ παράγεται ἢ καταργεῖται ἢ τῆς δικαιοπραξίας σκο-
πούμενη ἔννομος σχέσις. Ἐὰν τὸ τὴν αἵρεσιν ἀποτελοῦν περιστατικὸν
1) ἐξήρηται· ἢ δὲν ἐξήρηται ἀπὸ τῆς θελήσεως τοῦ δικαιομένου προ-
σώπου, ἢ αἵρεσις καλεῖται δυνητικὴ, τυχηρὰ ἢ μικτὴ (κατωτ. σημ.
10)· 2) ἦναι παρελθὼν ἢ παρόν, ὑπάρχει αἵρεσις in praeteritum vel in
praesens collata (σημ. 4)· 3) ἐξυπακούεται, ὡς ἀπ' ἐαυτοῦ ἐννοούμε-
νον, ἢ αἵρεσις λέγεται cond. juris (σημ. 7)· 4) δὲν δύναται ἢ δὲν πρέπει
νὰ λάβῃ χώραν ἢ ἐξάπαντος θὰ λάβῃ χώραν, ἢ αἵρεσις καλεῖται ἀδύ-
νατος, ἀδόκιμος ἢ ἀναγκαία (σημ. 6, 5, 8)· 5) ἦναι θετικὴ ἢ ἀρνη-
τικὴ πρᾶξις (παράλειψις), ἢ αἵρεσις ὀνομάζεται καταφατικὴ ἢ ἀρνη-
τικὴ (κατωτ. σημ. 9)· 6) ἀναβάλλῃ τὴν γένεσιν τοῦ δικαίου ἢ τὴν κα-
τάλυσιν αὐτοῦ, ὑπάρχει αἵρεσις ἀναβλητικὴ ἢ διαλυτικὴ. Αἱ αἵρέσεις
ὑπ' ἀρ. 2—4 εἰσὶ ψευθεῖς εἴτε καταχρηστικαὶ αἵρέσεις καὶ οὐχὶ ἀλη-
θεῖς· δηλαδή δὲν ἔχουσι τὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τῶν ἀληθῶν καὶ

τοῦ εἶδους τῆς ἐξαρτήσεως. Κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἔποψιν εἰσιν αἱ αἱρέσεις :

α') γνήσiai ἢ ψευδεῖς· αἱ ψευδεῖς αἱρέσεις, ἐπειδὴ ἐν αὐταῖς κατ' οὐσίαν δὲν μένει τι ἐκκρεμὲς καὶ ἀβέβαιον, δὲν ἔχουσι τὴν δύναμιν τῶν γνησίων. Τοιαῦταί εἰσιν αἱ ἀναγκαῖαι, αἱ ἀδύνατοι, αἱ αὐτόθροοι, αἱ εἰς τὸ παρελθὸν ἢ τὸ παρὸν ἀνηνεγμέναι⁴ καὶ αἱ ἀδόκιμοι.

Ἀναγκαῖαι μὲν καλοῦνται αἱ αἱρέσεις αἱ κατὰ κανόνας φυσικοὺς ἢ νομικοὺς πάντως πληρωθησόμεναι, ὅ ἀδύνατοι δὲ αἱ κατὰ κανόνας φυσικοὺς ἢ νομικοὺς πάντως

ρέσεις. Πρὸς. Fitting ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς ἀστ. πράξ. τόμ. 39 σ. 322. Unger § 82 σημ. 5, 15. Arndts § 66 σημ. 11.

4) Αὗται εἰσιν αἱ καλούμεναι conditiones in praesens vel in praeteritum collatae. Θεόφ. Γ', ιε' § 6 νόμ. 100, 120 πανδ. (45, 1) νόμ. 37 πανδ. (12, 1) νόμ. 16 πανδ. (28, 3) νόμ. 10 § 1 (28, 7). Π. γ. δώσεις μοι 10 νομίσματα εἰ Τίτιος, ὑπάτος γέγονε ; ἢ δώσεις μοι 10 νομίσματα εἰ Μαίβιος περὶσσεύει ; Εἴπερ ἔτι καὶ ἐλθὼν δώσεις ὁ ἄναξ-

β') καταφατικαὶ ἢ ἀρνητικαί, ἐὰν τὸ περιστατικόν, ἀφ' οὗ ἡ ἐξάρτησις, ᾗναι θετικὸν ἢ ἀρνητικόν. 9

ἡ ἡ ἀποφυγὴ ζημίας· π. γ. ἀφίεται τινι κληροδότημα ὑπὸ τὴν αἵρεσιν, si ab hostibus patrem suum non redemerit (νόμ. 9 πανδ. 28, 7· νόμ. 9 βασ. 35, 12), ἡ «ἐὰν διαζευχθῇ τοῦ ἀνδρός» (νόμ. 8 βασ. 16, 8· πρβ. καὶ νόμ. 123 πανδ. 45, 1· νόμ. 1 κώδ. 6, 42). Τοῦ τοιοῦτου εἶδους αἱ αἵρέσεις ἐξομοιοῦνται ταῖς φυσικῶς ἢ νομικῶς ἀδυνάτοις αἵρέσεσι, διότι quae facta laedunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram et, ut generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum est. (Νόμ. 15 Π. (28, 7)).

Εἰς τὰς ἀδοκίμους εἴτε αἰσχρὰς αἵρέσεις κατατάσσονται καὶ αἱ μὴ τείνουσαι μὲν εἰς παράνομόν τι ἢ ἀνῆθικον, λαμβάνουσαι ὅμως χαρὰ κατὰ κριτόν, διότι τίθενται ὡς αἵρέσεις ἐν δικαιοπραξίαις. Τοιαῦται εἰσιν αἱ αἵρέσεις: α') ἐν τελευταίαις βουλήσεσιν, ἡ τῆς ἀγαμίας τοῦ τιμωμένου, ἡ τοῦ κατ' ἄλλοτριαν ἐκλογὴν γάμου αὐτοῦ, ἡ τῆς διαμονῆς του ἐν ὠρισμένῳ τόπῳ (νόμ. 71 § 2—νόμ. 22, 28 πρ.—νόμ. 72 § 4, 5· νόμ. 79 § 4 πανδ. 35, 1). Arndts § 72 σημ. 5. Δὲν ἀπαγορεύεται ὅμως, καθὼς μὴ ἀπαιτοῦσα διαρκῆ τὴν κατὰστασιν τῆς ἀγαμίας, ἡ αἵρεσις, si vidua erit (ἐπὶ γυναικός)· si mulierem amisitit (ἐπ' ἀνδρός· νόμ. 3 κώδ. 6, 40. Νεαρ. 22 κεφ. 43, 44). Ἐπίσης συγχωρεῖται ὁ δι' αἵρέσεως περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας περὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρὸς γάμον προσώπου· π. γ. ἐὰν δὲν νυμφευθῇ τὸν Πέτρον νόμ. 64 § 2· νόμ. 63 πρ. § 1· νόμ. 64· νόμ. 71 § 1 πανδ. (35, 1)· β') ἐν ὑποσχέσεσι ποιν. ρήτραις, ἡ αἵρεσις «ἐὰν δὲν συζευχθῇ ὠρισμένον πρόσωπον»· νόμ. 71 § 1 πανδ. (35, 1)· νόμ. 134 πρ. (45, 1), ἡ ἡ περιορίζουσα τὴν περὶ τὸ διαθέσαι διὰ τελευταίας βουλῆσεως ἐλευθερίαν· νόμ. 61 (45, 1)· γ') ἐν ὑποσχέσεσιν ἐνίοτε (δηλαδὴ causa cognita) δόματός τινος, ἡ αἵρεσις ἐὰν συζευχθῇ μεθ' ὠρισμένου προσώπου· π. γ. si tibi nupsero decem dare spondes? ἡ αἵρεσις αὕτη εἶναι ἀδοκίμος ὥσθαις ὑποκρύπτει ἀπρεπῆ τινα σκοπὸν· νόμ. 97 § 2 (45, 1). Τινὲς αἵρέσεις τῆς κατηγορίας ταύτης λέγονται condit. perplexae. Göschen § 95 σημ. 16, § 798 σημ. 1, 2. Keller § 491 σημ. 8, 9, § 585 σημ. 5, 6. Sintenis § 20 σημ. 15 ἐν τ.

9) Π. γ. ἡ αἵρεσις «ἐὰν ἀναβῇ εἰς τὴν ἀκρόπολιν» εἶναι καταφατική, ἡ δὲ αἵρεσις «ἐὰν δὲν ἀναβῇ εἰς τὴν ἀκρόπολιν» εἶναι ἀρνητική. Condiciones quae in faciendo ἢ in non faciendo sunt conceptae· νόμ. 7 πρ. νόμ. 67 πανδ. (35, 1)· νόμ. 7 πανδ. (45, 1). Παρατηρητέον δὲ ὅτι ἡ ἰδιότης τῆς αἵρέσεως οὐκ εἶναι οὐκ ἐκ τοῦ νομισματικοῦ, ἀλλ' ἐκ

πρωτοτοκον του Πιερου δεν γηναι κορασιον (= γηναι αρρεν) εις και
καταφατικη. Unger σ. 62 σημ. 17.

10) 'Αρμεν. Ε', ε', 12. 'Εξουσιαστικη· νόμ. 21 Βασ. (35, 9)· νόμ.
15 Βασ. (35, 12)· νόμ. 80 Βασ. (35, 9). Αι αιρέσεις αυται καλουνται
εν νόμ. 1 § 7 κώδ. (6, 51) *condit. casuales, potestativae, mixtae* εν
νόμ. 4 πανδ. (28, 5) περιγραφικως χαρακτηριζονται αι δυνητικαι.

11) Τò γεγονος εις θ' αναφερεται η τοιαυτη αιρεσις ειναί πάντοτε
υλικη τις πράξις η παραλείψις του προσώπου (π. χ. εαν αναβη εις την
ακρόπολιν η «εαν δεν φάγη σήμερον όπωρας»)· αλλά κυριως δυνητικη
αιρεσις υπάρχει επί παραλείψεων, διότι αι θετικαι πράξεις ένδεχόμενον
νά περιέχωσι και τι από της θελήσεως ανεξάρτητον (Σαβιν. § 117,
g.). Πλην και η θέλησις απλως αυτου δύναται· να ηναι ένιοτε το πε-
ριεχόμενον της αιρέσεως *sei velit*· π. χ. επί κληροδοσιών και αναγ-
καίων κληρονόμων. Σαβιν. § 117 σ. 129· δρα και Wächter Pand. §
75 σγ. 377 Beil. II.

12) ('Υποχρεούμενον; Dernb. Pand. § 106 σημ. 4). Νόμ. 1 § 7
κώδ. (6, 51)—*quarum (conditionum) eventus ex fortuna vel ex ho-*
norata personae voluntate vel ex utroque pendeat. 'Ο γαλ. κώδιξ
(άρθρ. 1170) δυνητικην καλει και την αιρεσιν, ης η πλήρωσις εξήρτη-
ται από της θελήσεως του υπό τοιαυτην αιρεσιν υποχρεούμενου· τουτον
ήκολούθησε (άρθρ. 1304) και το σχεδιον του έλλην. αστ. νόμου· υπάρ-
χουσι δε και του ρώμ. δικαίου συγγραφεις, περιλαμβάνοντες εις τας
δυνητικας αιρέσεις και το θέμα τουτο, και δεν έχουνι κατ' αρχήν άδι-
κον, καθόσον ισχυρά και υπό του ρώμ. δικαίου ανεγνωρισμένη ειναί η
υπό αιρεσιν σύμβασις, ης η πλήρωσις από της θελήσεως του υποχρεου-
μένου εξήρτηται (π. χ. υπόσχομαι δοῦναι σοι 100, εαν αναβω εις την
ακρόπολιν· νόμ. 3 πανδ. 32· νόμ. 121 § 1 πανδ. (45, 1)· ένεκα τουτου
ανακριβες εστι το του αυτου κώδικος *toute obligation est nulle, lors-*
qu'elle a été contractée sous une condition potestative de la part
de celui qui s'oblige (Arndts. § 67 σημ. 1), *οπερ διωρθώθη εν τω*
άρθρ. 1301 εδ. 4 του έλλην. σχεδίου. 'Ο γαλλ. κώδιξ θέλει να ειπή
αυτο τοῦτο εἴπως καὶ ἐν τῇ δικαιοῦ υποχρεούμενον· εἴτι διὰ τῆς αἰρέ-

χης, 13 ἢ μετέχῃ ἀμφοτέρων. 14

Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἔποψιν, εἰσὶν αἱ αἱρέσεις ἀνα-
βλητικαὶ καὶ διαλυτικαὶ· αἱ μὲν ἀναβάλλουσι τὴν
γένεσιν τοῦ δικαίου, αἱ δὲ καταστρέφουσι τὸ ἤδη γε-
γεννημένον (ἀναβάλλουσι τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ). 15

ταγὴ τοῦ εἰς δικανικὴν τινα ὑποχρέωσιν. Ὅταν π. χ. λέγω «ὕποχο-
μαι δοῦναί σοι 100, ἐὰν θελήτω» δὲν ἐκφράζω θέλησιν παρὰγούσαν
ὑποχρέωσιν περὶ δόσεως τῶν 100 (νόμ. 8 πανθ. 44, 7· νόμ. 17, 46 §
3, 108 § 1, 45, 1)· *illam autem stipulationem : si volueris, dari ?
inutilem esse constat* (νόμ. 7 πρ. πανθ. 18, 1· νόμ. 13 κώδ. 4, 38).
Ἐπὶ ἀμφοτεροπαρῶν ὁμοῦ δικαιοπραξιῶν ἰσχύει ἡ σύμβασις καίτοι ὑπὸ
τοιαύτην αἵρεσιν τοῦ ἐτέρου τῶν συναλλαξαμένων ὑποχρεωθέντος.
Winds. § 93 σημ. 1.

13) Τυχρὰ καλεῖται ἡ αἵρεσις κυρίως μὲν ὅταν ἡ πλήρωσις αὐτῆς
ἐξήρτηται μόνον ἐκ τῆς τύχης, προσέτι δὲ καὶ ὅταν ἡ πλήρωσις ἐξήρ-
τηται ἐκ θελήσεως ἄλλου καὶ οὐχὶ τοῦ δικαιουμένου. Ἐὰν ὁ ἄλλος οὗ-
τος ᾖ αὐτός ὁ ὑποχρεούμενος καὶ ἡ πλήρωσις τῆς αἱρέσεως δὲν συν-
ίσταται εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιχείρησιν ἢ μὴ ἐπιχείρησιν ὕλικῆς τινος
πράξεως, ἀλλ' εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀπλῶς (*si velit*), ἡ δικαιοπραξία
εἶναι ἄκυρος πρὸς Unger § 82 σημ. 22 καὶ τὴν ἀμέσως προηγουμένην
σημείωσιν.

14) Ἡ ἐν μέρει τυχερὰ καὶ ἐν μέρει ἀνηθικὴ αἵρεσις καλεῖται μι-
κτὴ εἴτε σύνθετος· π. χ. ἐὰν νομπευθῇ τὴν δεῖνα.

15) Γαλλ. 1184. Ἑλλην. νομοσχ. 1315. Ἡ ἐξάρτησις τῆς δικαιο-
πραξίας ἀπὸ τῆς αἵρεσιν ἀποτελοῦντος περιστατικοῦ δύναται διατεῖν
νὰ γείνη· ἡ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοῦ γεγονότος τούτου ἡ παραγωγὴ τῆς
δικαιοπραξίας, ἡ ἐξαρτᾶται ἢ ἀναίρεσις τῆς παραχθείσης ἤδη δικαιο-
πραξίας. Ὁ τύπος ἐπὶ μὲν ἀναβλητικῆς αἱρέσεως εἶναι πθέλω (π. χ.
δάνειον, πώλησιν, παρακαταθήκην), ἐὰν (π. χ. βρέξῃ ἢ δὲν βρέξῃ κτλ.),
ἐπὶ διαλυτικῆς δὲ «πθέλω (δάνειον, πώλησιν, παρακαταθήκην), εἰμὴ
(=ἐκτὸς ἂν βρέξῃ ἢ δὲν βρέξῃ). Ἡ ἀναβλητικὴ λοιπὸν αἵρεσις ἀνα-
βάλλει τὴν γένεσιν τοῦ δικαίου· ἔωσού πληρωθῇ αὕτη τὸ δίκαιον δια-
τελεῖ ἄγεννητον· ἡ δὲ διαλυτικὴ ἀναβάλλει τὴν κατάργησιν τοῦ γεν-
νηθέντος ἤδη δικαίου· ἔωσού πληρωθῇ αὕτη μένει ἰσχύον καὶ ἐνεργεῖ
τὸ γεννηθὲν δίκαιον. Κατὰ τὸν Unger (ἐν. ἀ. σημ. 30) οὐδετέρα τῶν
αἱρέσεων τούτων ἀναβάλλει τι, ἀλλὰ ἐν ἀμφοτέραις ἀναβάλλεται καὶ
μένει μετέωρος τὸ πολὺ ἡ βεβαιότης περὶ τῆς ὑπάρξεως ἢ ἀνυπαρξίας

Ἐπάρχουσι πράξεις μὴ δεκτικαὶ αἰρέσεως, εἴτε μηδεμιάς ¹⁶ εἴτε τινῶν μόνον. ¹⁷ Ἐάν δὲ εἰς τοιαύτας πράξεις προστεθῇ οὐχ ἥττον αἵρεσις, ἐπέρχεται συνήθως ἀκυρότης τῆς πράξεως. ¹⁸ Τὸ βάρος δὲ τῆς ἀποδείξεως τῆς αἵρέσεως ἐπικείται, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, τῷ ἐναγομένῳ. ¹⁹

β') πλήρωσις τῆς αἵρέσεως.

§ 37. Πλήρωσις τῆς αἵρέσεως ἐστὶν ἐν γένει ἡ κατ' ἀκρίβειαν καὶ ἐντελὴς πραγματοποιήσις τοῦ περιστατικοῦ εἰς ὃ ἡ αἵρεσις ἀναφέρεται. ¹ ἰδίως δὲ αἱ μὲν ἀρνητικαὶ

τῆς δικαιοπραξίας· πρὸς ὅμως Winds. § 86 σημ. 6. Arndts § 82 σημ. 2.

16) Τοιοῦτοι κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιόν εἰσιν οἱ λεγόμενοι actus legitimi-
oñon ἢ emancipatio, ἢ acceptilatio, ἢ hereditatis aditio, ἢ servi optio
καὶ ἢ datio tutoris· νόμ. 77 II (50, 47). Winds. § 95 σημ. 2.

17) Π. χ. ἡ ἐγκατάστασις κληρονόμου δὲν ἐπιδέχεται διαλυτικὴν
αἵρεσιν, οὔτε ἡ τοῦ ἀναγκαίου κληρονόμου ἀναβλητικὴν, πλὴν τῆς ἀπὸ
τῆς θελήσεως του ἐξαρτωμένης (νόμ. 15 πανδ. 28, 7· νόμ. 4 κώδ. 6,
25. Winds. ἐν. ἀ. σημ. 1). Ὡσαύτως ἀπαράδεκτοί εἰσιν ἐπὶ τελευταίων
θελήσεων αἱ ἀρπαξίδουλοι αἵρέσεις (condit. captatoriae). Arndts § 68
σημ. 2.

18) Νόμ. 77 πανδ. (50, 47)· νόμ. 51 § 2 πανδ. (29, 2)· νόμ. 68
πανδ. (28, 5). Unger σ. 87 σημ. 117. Winds. ἐν. ἀν. σημ. 3. Τὸ
ἀποτέλεσμα δὲ τοῦτο λαμβάνει χώραν καὶ ἂν τυχὸν ἡ αἵρεσις ἀνήκῃ
εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ψευδῶν εἴτε καταχρηστικῶν αἵρέσεων (Fitting
ἐν. ἀν. σ. 311, 339. Vanger. § 93 σημ. 1). Ἀλλ' ἡ ἐπὶ τῆς ἐγκατα-
στάσεως κληρονόμου τιθεμένη διαλυτικὴ αἵρεσις θεωρεῖται ὡς μὴ γε-
γραμμένη· νόμ. 34 πανδ. (28, 5).

19) Ἐγχειρ. § 407 σημ. 9. Unger Β', 572. Vanger. § 163.

1) Πρὸς § 11 εἰσηγ. (2, 14)· νόμ. 78 πρ. πανδ. (35, 1)· νόμ. 129
(45, 1) Πρὸς εὐρεσιν τοῦ ἀν' ἡ αἵρεσις ἐξεπληρώθη προσηκόντως ἢ μὴ
ἐξετάζεται ἡ θέλησις τοῦ θέντος αὐτὴν (νόμ. 19 πρ. 35, 1). In con-
ditionibus primum locum voluntas defuncti obtinet. æque regit con-

αίρέσεις πληροῦνται, ἐὰν καταστῇ βέβαιον ὅτι τὸ δι' αὐ-
τῶν ἀπηγορευμένον περιστατικὸν δὲν δύναται πλέον νὰ
συμβῇ·² αἱ δὲ θετικάί, ἀφοῦ ἐκτελεσθῇ, ἔστω καὶ ἅπαξ,
τὸ διατασσόμενον.³

Ἐνίοτε ἡ αἵρεσις παραλαμβάνεται ἀντὶ πεπληρωμέ-
νης·⁴ ὅπερ συμβαίνει ὁσάκις α') ἡ πλήρωσις ἀπαιτεῖ τὴν
σύμπραξιν τρίτου, ἣν οὗτος ἀποποιούμενος ματαιοῖ αὐ-
τήν·⁵ β') ὁ ἐκ τῆς πληρώσεως τῆς αἵρέσεως βλαπτόμενος

Ἀγωγή πρὸς πλήρωσιν τῆς αἵρέσεως δὲν δίδεται (νόμ. 41 πρ. πανδ.
18, 1), ὁ δὲ ἰσχυριζόμενος ὅτι αὕτη ἐπληρώθη ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ
τοῦτο. Unger σ. 69· νόμ. 20 § 2 Π. (28, 7).

2) Νόμ. 115 § 1, 2 (45, 1)· διότι π. γ. παρῆλθεν ὁ πρὸς τοῦτο
ταχθεὶς χρόνος ἢ ἀπέβιασε τὸ πρόσωπον, ᾧ ἐπεβλήθη ἡ ἀρνητικὴ
πρᾶξις. Κληρονόμοι καὶ κληροδόχοι, δι' ἀρνητικῆς αἵρέσεως βεβαρημέ-
νοι, δύνανται καὶ πρὸ τῆς πληρώσεως τῆς αἵρέσεως, νὰ ἐγκατασταθῶ-
σιν εἰς τὸ δοθὲν αὐτοῖς χορηγοῦντες ἀσφάλειαν, τὴν καλουμένην μου-
κιάνειον· νόμ. 7, 73 πανδ. (35, 1). Σαβιν. σ. 137.

3) Ἐὰν τὸ ὡς αἵρεσις τεθειμένον γεγονὸς ᾔηται πρᾶξις τοῦ τιμωμέ-
νου μὴ δυναμένη εὐκόλως νὰ ἐπαναληφθῇ (π. γ. si nupserit, si libe-
ros suscepit· νόμ. 10 πρ. νόμ. 19 πρ. νόμ. 61, 67, 91 πανδ. 35, 1),
ἄρκει καὶ ἅπαξ γενομένη ἐπιχείρησις αὐτῆς (ἐπομένως ἐπὶ διαθηκῶν
καὶ ἡ ζῶντος τοῦ διαθέτου ἐπιχείρησις)· ἄλλως ἐπὶ γεγονότων, δεχομέ-
νων συχνοτέραν καὶ ἐκουσίαν ἐπανάληψιν (conditiones promiscuae),
ἀπαιτεῖται τὸ γεγονὸς νὰ λάβῃ χώραν μετὰ τὴν σύναψιν τῆς συμβά-
σεως ἢ τὸν θάνατον τοῦ διαθέτου (π. γ. si decem dederit, si capito-
lium ascenderit· νόμ. 2· νόμ. 11 § 1 πανδ. 35, 1). Ἐὰν τὸ γεγονὸς
δὲν ᾔηται πρᾶξις τοῦ τιμωμένου, ἀδιάφορος εἶναι ὁ χρόνος τῆς πραγμα-
τοποιήσεως αὐτοῦ (νόμ. 2· νόμ. 10 § 1 πανδ. 35, 1).

4) Δηλαδὴ ἐνταῦθα ἡ αἵρεσις θεωρεῖται ὡς πληρωθεῖσα καίτοι μὴ
πραγματοποιηθέντος τοῦ ἀπαρτιζόντος τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς γεγονότος.

5) Scheurl Nebenbestimmungen bei Rechtsgeschäften σ. 160,
166· νόμ. 23 πανδ. (28, 7)· plerumque haec conditio, si uxorem du-
xerit· si dederit· si fecerit, ita accipi oportet, quod per cum non
stet, quominus docat, det aut faciat· πρὸς καὶ νόμ. 5 § 5 πανδ. (36,
2)· νόμ. 78 πρ. πανδ. (35, 1)· παραδείγματα· «*ἐὰν δοθῶσι τῷ Πέτρῳ*
10» ὁ Πέτρος ἀρνεῖται νὰ τὰ λάβῃ (νόμ. 3 πανδ. 28, 7)· «*ἐὰν εἰσποι-*

ἐπίτηδες καὶ ἀδικοιῶτως ἐμποδίζει αὐτήν· ⁶ γ') ὁ ὑπὸ αἵρεσιν δικαιούμενος ἐμποδισθῇ ἐκ τυχαίων περιστατικῶν περὶ τὴν πληρωσιν τῆς αἵρέσεως. ⁷

Πρὶν ἢ αἵρεσις πληρωθῇ καὶ πρὶν ἀτονήσῃ, ἥτοι ἐνόσω μένει ἄγνωστον ὁπότερον συμβήσεται, λέγεται περὶ αὐτῆς ὅτι ἤρτηται· ἔχουσι λοιπὸν τρεῖς καταστάσεις αἱ αἵρέσεις, **ἤρτηνται ἢ ἐπληρώθησαν ἢ ἡτόνησαν.** ⁸

γ') δύναμις τῆς αἵρέσεως.

§ 38. Ἡ δύναμις τῆς αἵρέσεως διάφορός ἐστιν, ἐνόσω

ἡσῃ τὸν Παῦλον· ὁ Παῦλος ἀποποιεῖται τὴν εἰσποίησιν (νόμ. 11 αὐτ.). «ἐὰν νυμφευθῇ τὴν Μαρίαν»· ἡ Μαρία ἀπορρίπτει τὴν περὶ γάμου πρότασιν (νόμ. 23 αὐτ.)· πρβ. καὶ νόμ. 14, 31, 40 πρ. 84, 101 § 4 πανδ. (35, 1)· νόμ. 30 § 5 πανδ. (32)· νόμ. 13 πρβ. (33, 1)· νόμ. 1 κώδ. (6, 25). Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν διαφόρων τούτων παραδειγμάτων προκύπτει πρῶτον μὲν ὅτι, ἵνα ἡ αἵρεσις χρηθῇ ὡς πεπληρωμένη, ἀπαιτεῖται ὁ πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς ὑποχρεούμενος νὰ πράξῃ ὅ,τι ἀπ' αὐτοῦ ἤρτητο (ἐπομένως ἂν ἀποθάνῃ προτοῦ ἀποπειραθῇ τι ἄργεῖ ὁ κανὼν· νόμ. 23 § 2 πανδ. 9, 2· νόμ. 31, 94 πρ. 112 § 1 πανδ. 35, 1· νόμ. 20 § 3 πανδ. 40, 7· νόμ. 4 κώδ. 6, 46)· ἔπειτα δὲ ὅτι δὲν εἶναι ἀνεκτικὸν ἐκ τούτου πρῶτον τὴν ἐπίλειψιν τοῦ ἀπὸ τῆς αἵρέσεως πρὸς αὐτὴν

αὕτη ἤρτηται, διάφορος ἀφοῦ πληρωθῇ, καὶ διάφορος ἀφοῦ ἀτονήσῃ.

Ἡρτημένης τῆς αἵρέσεως ἀθέβαιός ἐστι καὶ ἐνδεχομένη ἀπλῶς ἐπὶ ἀναβλητικῶν μὲν αἵρέσεων ἢ **ὑπαρξίς**, ἐπὶ διαλυτικῶν δὲ ἢ **ἀνυπαρξία** τοῦ διὰ τῆς δικαιοπραξίας σκοπομένου ἀποτελέσματος· ὅπερ ἐστὶν ἐπὶ ἀναβλητικῆς μὲν αἵρέσεως ὑπάρχει ἐλπίς νὰ παραχθῇ, ἀλλὰ καὶ φόβος νὰ μὴ παραχθῇ τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα· ἐπὶ διαλυτικῆς δὲ αἵρέσεως ὑπάρχει ἐλπίς διαρκὲς νὰ καταστῇ, ἀλλὰ καὶ φόβος ν' ἀναιρεθῇ τὸ παραχθὲν ἥδη ἀποτέλεσμα· ἐκ τῆς διπλῆς λοιπὸν ταύτης ἐπόψεως τῶν τε ἀναβλητικῶν καὶ τῶν διαλυτικῶν αἵρέσεων προσδιορίζεται καὶ ἡ ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ δύναμις αὐτῶν. ¹

1) Ἐφ' ὅσον ἡ αἵρεσις ἤρτηται, ἐπομένως ἐνόσω μένει ἀμφίβολον, ἂν θὰ πληρωθῇ ἢ ἀτονήσῃ, εἶναι ἀθέβαιον καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς ἐξαρτώμενον δικανικὸν ἀποτέλεσμα. Ἐπομένως

α') ἐπὶ ἀναβλητικῶν αἵρέσεων τὸ ἐκ τῆς δικαιοπραξίας παραχθὲς ἀποτέλεσμα καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀπορρέον ἀποτέλεσμα μὲν

σις της αναβλητικής αίρεσεως τὸ αὐτὸ φέρει τὴ πληρωσὶς
τῆς διαλυτικῆς· τουτέστιν ἀναίρεσιν τῆς πράξεως μετὰ
πασῶν τῶν συνεπειῶν. ³ Οἱ δύο οὗτοι κανόνες ἐφαρμόζον-

δεχόμενον ν' ἀνατραπῇ καὶ καταστῇ ἀγένητον· δὲν ἔχει λοιπὸν βεβαίαν
τὴν βᾶσιν νόμ. 2 § 1· νόμ. 4 § 3 πανδ. (18, 2). Arndts § 70 σημ. 6.

2) Πληρωθείσης τῆς αἵρεσεως :

α') εἰ μὲν αὕτη εἶναι ἀναβλητική, παράγονται πάντα τῆς δικαιοπρα-
ξίας τ' ἀποτελέσματα, ἅτινα ἤθελον παραχθῇ ἂν αὕτη συνωμολογεῖτο
ἀπ' ἀρχῆς ἄνευ αἵρεσεως. Οὕτω π. χ. τὸ ὑπὸ αἵρεσιν παραδοθὲν γίνα-
ται τῆς κυριότητος τοῦ παραλαβόντος· ἢ ὑπὸ αἵρεσιν ἐγκατάστασις κλη-
ρονόμου ἢ κληροδοτήσις παρέχει τῷ κληρονόμῳ ἢ κληροδόχῳ τὸ δι-
καίωμα πρὸς κτῆσιν τῆς κληρονομίας ἢ κληροδοσίας· ἢ ὑπὸ αἵρεσιν
σύμβασις καθίστησι τὸν πιστωτὴν δικαιούχον τέλειον (Scheurl Neben-
bestimmungen bei Rechtsgeschäften σ. 180). "Ὅθεν ἐπὶ πωλήσεως οἱ
κίνδυνοι μετὰ τὴν πληρωσιν τῆς αἵρεσεως ὁρῶσι τὸν ἀγοραστὴν (νόμ.
8 πρ. πανδ. 18, 6). Ἀπαιτεῖται ὁμως ἐνίοτε νὰ ὑπάρχῃ κατὰ τὸν χρό-
νον τῆς πληρώσεως τῆς αἵρεσεως τὸ ἀντικείμενον τῆς δικαιοπραξίας
(νόμ. 8 πρ. πανδ. 18, 6· νόμ. 10 § 5 πανδ. 23, 3· νόμ. 14 πρ. πανδ.
46, 2), ἄλλοτε τὸ ὑπὸ αἵρεσιν δικαιούμενον (νόμ. 1 § 7 κωδ. 6, 51·
νόμ. 5 § 2 πανδ. 36, 2 συνδ. νόμ. 41 § 2 πανδ. 30) ἢ ὑποχρεούμενον
πρόσωπον (νόμ. 72 πανδ. 46, 1). Arndts § 71 σημ. 3.

β') εἰ δὲ εἶναι διαλυτικὴ ἡ αἵρεσις, ἀνατρέπεται· ἡ δικαιοπραξία μετὰ
πάντων αὐτῆς τῶν ἀποτελεσμάτων ὥσανεὶ μηδέποτε ἐγένετο, τουτέστι
τὸ γενόμενον ἀπογίνεται. "Ὅθεν τὰ δι' αὐτῆς ἢ ἐξ αὐτῆς ἀποκτηθέντα
δικαιώματα ἐπανέρχονται εἰς τὸν πρῶτον δικαιούχον ἀπαραμειώτα. Π. χ.
ὁ ὑπὸ διαλυτικὴν αἵρεσιν παραλαβὼν τὸ πρᾶγμα ἀγοραστῆς καὶ γενόμε-
νος κύριος παύει τοῦ εἶναι πλέον κύριος καὶ ἡ κυριότης ἐπανέρχεται εἰς
τὸν πωλητὴν. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο τῆς πληρώσεως τῆς διαλυτικῆς
αἵρεσεως ἐκφράζει καὶ ὁ τύπος αὐτῆς: si ad diem pecunia soluta non

ται ἀναλόγως καὶ ἐπὶ τῶν εἰς τὸ παρελθὸν ἢ τὸ παρὸν ἀνηνεγμένων αἰρέσεων. ⁴

Ἡ πλήρωσις τῆς αἰρέσεως ἔχει ἀναδρομικὴν δύναμιν, ⁵

ἀποτέλεσμα ὅτι θεωρεῖται ἡ δικαιοπραξία ὡς μηδέποτε γενομένη (νόμ. 8 πρ. πανδ. 18, 6· si quidem defecerit conditio, nulla est emtio sicuti nec stipulatio· νόμ. 37 πανδ. 18, 1· similis erit sub conditione factae venditioni, quae nulla est, si conditio defecerit· νόμ. 19 πανδ. 18, 4· νόμ. 24 πανδ. 46, 3), τῆς δὲ διαλυτικῆς, ὅτι θεωρεῖται ἡ δικαιοπραξία ὡς ἀπ' ἀρχῆς ἄνευ αἰρέσεως συνομολογηθεῖσα. Νόμ. 15 πρ. πανδ. (18 2). Arndts § 70 σημ. 7, 8.

4) Ὁρξ ἄνωτ. § 36 σημ. 4. Ἡ τοιαύτη αἵρεσις εἰ μὲν εἶναι ἀνακλητικὴ καὶ ἀποδειχθῇ πληρωθεῖσα ἢ ματαιωθεῖσα, ἡ πράξις ἐστὶν ἀπ' ἀρχῆς ἰσχυρὰ ἢ ἀνίσχυρος. Τὸ ἀντίτροπον συμβαίνει διαλυτικῶς τεθειμένης τῆς τοιαύτης αἰρέσεως. Νόμ. 10 § 1 πανδ. 28, 7. Si quem ita institutum ponamus: ille si eum codicillis heredem scripsi, heres esto, valet institutio etiam in filio qui in potestate est, quum nulla sit conditio, quae in praeteritum confertur, vel quae in praesens, venturi: si rex Parthorum vivit, si navis in portu stat. Ἀλλ' ἐστὶν ὅτε λαμβάνουσιν αἱ αἵρέσεις αὗται, ἔνεκα τῶν περιστατικῶν τοῦ συγκεκριμένου θέματος, χαρακτῆρα ἀληθοῦς ἢ ἀδυνάτου αἰρέσεως. Νόμ. 10 § 1 νόμ. 6 § 1 πανδ. (35, 1). Arndts σημ. 5.

5) Τοῦ ζητήματος τούτου δὲν ὑπάρχει ῥητὴ λύσις ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ ῥωμ. δικαίου, ὡς ἐν τῷ γαλ. κώδικι (ἄρθρ. 1179) διατοῦτο διαφωνοῦσιν οἱ συγγραφεῖς· ὑπὲρ τῆς καταφατικῆς λύσεως ἀναφέρονται διάφορα χωρία (π. χ. νόμ. 8 πρ. πανδ. 18, 6 νόμ. 11 § 1 πανδ. 20, 4 νόμ. 16 πανδ. 46, 3 συνδ. νόμ. 13 § 8 πανδ. 46, 4 νόμ. 69 § 1 de legat. I. νόμ. 11 § 1 πανδ. 8, 6 συνδ. νόμ. 12 § 2 πανδ. 10, 2 νόμ. 105 πανδ. 35, 1 νόμ. 3 § 3 κώδ. 6, 43 νόμ. 18 πανδ. 50, 17 νόμ. 14 § 3 πανδ. 36, 2)· ἀλλὰ πάντα τὰ χωρία ταῦτα ἄλλου κυρίως ζητήματος τὴν λύσιν σκοποῦσι, μόνον δ' ἐκ τῆς αἰτιολογίας αὐτῶν συνάγεται τις ἀναδρομικὴ τῆς αἰρέσεως ἐνέργεια· ὥστε ὀρθότερον εἶναι νὰ σημειωθῶσι τὰ εἰδικὰ θέματα τὰ σχέσιν πρὸς τὸ προκείμενον ζήτημα ἔχοντα. Δηλαδή:

Α') ἐπὶ ἀνακλητικῶν αἰρέσεων, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω (σημ. 1, α' τοῦ § τούτου) ἐξηγηθεῖσων συνεπειῶν τῆς ἡρτημένης αἰρέσεως, ἐπέρχονται μετὰ τὴν πλήρωσιν αὐτῆς καὶ αὗται:

α') ἐπὶ δικαιοπραξιῶν (περὶ τοῦ καταρτισμοῦ αὐτῶν ὅρ. ἄνωτ. § 7 σημ. 1 ἐν τ.). Unger σ. 74· 1) τὰ περὶ τὸ ἀντικείμενον, ἐν μέρει δὲ

και το υποκειμενον απαιτουμενα προσοντα του κυρους αυτων πρεπει να
 υπαρχωσι καθ' ον χρονον η αιρεσις πληρωσται. "Οθεν ειναι εγκυρος η
 πραξις ει και το εξ αντικειμενου προσον δεν υπηρχε κατα την συνομο-
 λογησιν αυτης. Τουτο κρατει ου μονον επι των κληροδοτηματων, αλλα
 και επι των εν ζωη πραξεων (νομ. 3, 4 πανδ. 34, 7· νόμ. 41, § 2
 πανδ. 30· νόμ. 98 πρ. πανδ. 45, 1· νόμ. 61 πανδ. 18, 1)· αφ' ετερου δε
 ειναι ακυρος η πραξις, αν το προσον τουτο ελλειπη κατα την πληρω-
 σιν της αιρέσεως· π. χ. το πωληθεν πραγμα κατεστράφη ηρτημένης
 της αιρέσεως (νομ. 8 πρ. πανδ. 18, 6· νόμ. 10 § 5 πανδ. 23, 3· νόμ.
 14 πρ. νόμ. 31 πρ. 46, 2). Το περι την ικανότητα του εχειν δίκαια
 προσον απαιτειται να υπαρχη ου μονον κατα την συνομολόγησιν της
 συμβάσεως, αλλα και κατα την πληρωσιν της αιρέσεως (νομ. 26 πανδ.
 45, 3· νόμ. 14 § 1 πανδ. 46, 2· νόμ. 49 § 1· νόμ. 59 § 4 πανδ. 28,
 5)· η περι το πράττειν ομως ικανότης αρκει να υπαρχη κατα την επι-
 χείρησιν της δικαιοπραξίας· νόμ. 2 § 5 Π. (39, 5). Unger σ. 74 σημ.
 67. Vanger. § 95 σ. 145· 2) απαίτησις ενυπόθηκος υπό αιρεσιν προη-
 γειται των μετ' αυτήν συνομολογηθεισών καθαρών ενυποθήκων απαι-
 τήσεων, καίτοι της αιρέσεως πληρουμένης μεταγενεστέρως (νομ. 11 § 1
 πανδ. 20, 4)· 3) ανατρέπεται η εκποίησις η ενεχύρασις του υπό αιρεσιν
 οφειλομένου, εάν πληρωθῇ η αιρεσις (νομ. 3 § 3 κώδ. 6, 43· νόμ. 105
 πανδ. 35, 1· νόμ. 69 § 1 de legat. I)· ωσαύτως η επιβάρυνσις αυτού
 διὰ δουλείας (νομ. 11 § 1 πανδ. 8, 6)· 4) οι καρποι του υπό αιρεσιν
 οφειλομένου πράγματος, οι παραχθέντες ηρτημένης της αιρέσεως, ανή-
 κουσι τῷ οφειλέτῃ, εκτός αν προκύπη το εναντίον εκ της συμβάσεως.
 Vanger. § 95 σ. 143. Unger § 82 σημ. 69. Wächter σ. 708· 'Ο Σα-
 βιν. (σ. 152) διδάσκει το αντίθετον· 5) ουδεμίαν δύναμιν αναδρομικήν
 έχει η αιρεσις, ἥς η πληρωσις εξήρτηται εκ τῆς θελήσεως ὅλως του
 οφειλέτου (νομ. 9 § 1 πανδ. 20, 4. Vanger. σ. 145. Arndts § 71 σημ.
 7)· πρὸς ὅμως Wächter Pand. A' 393. Τοῦ αὐτοῦ Privatr. B', 702
 σημ. 19. Ὑπάρχουσιν ὁμως συγγραφεῖς ἐφαρμόζοντες καὶ ἐνταῦθα τὰ
 ἀνωτέρω (ἀρ. 1—4) εἰρημένα. Winds. § 89 σημ. 15.

στᾶσι μὴ αἰρέσιμον ἀπ' ἀρχῆς τὴν δικαιοπραξίαν, 6 δια-
λυτικαὶ δὲ ἀναιροῦσιν αὐτὴν παραχρῆμα· 7 τὸ ἀντίστροφον
ὁμῶς συμβαίνει ἐν μέρει ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων καὶ ἀδοκίμων
αἱρέσεων, διότι αὗται ὡς διαλυτικαὶ μὲν ἔχουσι τὴν πρῶ-

γματος, ἀλλὰ βεβαίως τὰ δικαιώματα ταῦτα ἀνατρέπονται ἐξιούσης τῆς
αἱρέσεως (ὅρ. ἄνωτ. α', 3). 'Αφ' ἐτέρου δὲ τοιαῦτα δικαιώματα παρὰ
τοῦ λαθόντος τὸ πρᾶγμα παραχωρηθέντα λογίζονται προσωρινῶς ὡς ἀνί-
σχυρα (νόμ. 11 § 9 πανδ. 24, 1). Vanger. § 95 2. 146.

Τὸ αὐτὸ κρατεῖ καὶ ἐπὶ τῆς παραχωρήσεως ὑπὸ αἵρεσιν ἐτέρων ἐμ-
πραγμάτων δικαίων, πλὴν τῆς ὑποθήκης· ἄνωτ. α', 2. Vanger αὐτ.

Β') ἐπὶ διαλυτικῶν αἱρέσεων ἐπανέρχονται τὰ πράγματα εἰς τὴν
προτέραν των κατάστασιν (ἄνωτ. σημ. 2, β'). "Οθεν ἂν ἡ δικαιοπραξία
ἔμεινεν ἀνεκτέλεστος μέχρι τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως, δὲν ἐκτελεῖ-
ται πλέον· ἄλλως ἀποκαθίστανται τὰ γενόμενα (νόμ. 6 § 1 πανδ. 18,
1· νόμ. 4 πρ. πανδ. 18, 3· νόμ. 16 πανδ. 18, 2), οἱ δ' ἐν τῷ μέσῳ
χρόνῳ ληφθέντες καρποὶ ἀποδίδονται ὡς καὶ οἱ τόκοι τοῦ τιμήματος
(νόμ. 4 πρ. νόμ. 5 πανδ. 18, 3· νόμ. 4 § 4· νόμ. 16 πανδ. 18, 2)· ἐπί-
σης τὸ ἐπὶ τοιαύτῃ αἱρέσει παραδοθέν πρᾶγμα διεκδικεῖται παρὰ παντὶ
διακατόχῳ, τὰ δ' ἐπ' αὐτοῦ ἐπιβληθέντα ἡρτημένης τῆς αἱρέσεως ἐμπρά-
γματα βάσει ἀνατρέπονται (νόμ. 41 πρ. πανδ. 6, 1· νόμ. 8 πανδ. 18, 3·
νόμ. 29 πανδ. 39, 6· νόμ. 4 κώδ. 4, 54· νόμ. 4 § 3 πανδ. 18, 2· νόμ.
3 πανδ. 20, 6· ἀρθρ. 5, 6. Νόμ. Υ'). Αὕτη εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα διδα-
σκαλία, ἥτις ὁμῶς κλίνει νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἡ ἐκ τῆς πληρώσεως τῆς
αἱρέσεως μεταβολὴ χρονολογεῖται οὐχὶ ex tunc, ἀλλ' ex nunc. Πρβ.
Vanger. § 96. Winds. § 91 σημ. 3. Unger § 82 σημ. 76. Arndts §
71 σημ. 6.

6) "Οπερ ἐστὶν ἀναγκαῖα αἵρεσις, προστεθειμένη ἐν δικαιοπραξίᾳ,
εἴτε μεταξὺ ζώντων εἴτε τελευταίας θελήσεως, λογίζεται μὴ ὑπάρχου-
σα· ἐπομένως ὁ ποιητὴς δικαιοπραξίας ἔχει δικαίωμα καθαρῶς δικαιοπρα-

την ἐνέργειαν, ⁸ ὡς ἀναβλητικαὶ δὲ τὴν δευτέραν· ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῶν ἐν ζῳῇ δικαιοπραξιῶν. ⁹

2) προθεσμίαι.

§ 39. Αἱ προστιθέμεναι εἰς τὰς δικαιοπραξίας προθεσμίαι ὀρίζουσιν εἴτε τὴν ἀρχὴν εἴτε τὸ πέρας τῆς ἐνεργείας τοῦ δικαίου· ¹ τὸ δίκαιον λοιπὸν ὑπάρχει ἐνταῦθα κεκτη-

στάσεως ὅμως κληρονόμου ἢ τοιαύτη αἵρεσις λογίζεται ὡς μὴ γεγραμμένη· ἄνωτ. § 36 σημ. 18.

8) Αἱ ἀδύνατοι αἵρέσεις, εἴτε φυσικῶς εἴτε νομικῶς, εἰσὶ τοιαῦται, εἰς τὰς διαλυτικῶς, καθιστῶσι τὴν πράξιν μὴ αἰρέσιμον, ὅπερ ἐστὶ λογίζονται ὡς μὴ γεγραμμέναι. "Ὅταν τις π. χ. πωλῇ τὸν ἀγρόν του ὑπὸ τὴν διαλυτικὴν αἵρεσιν ὅτι ἔσται ἀναγόραστος, ἂν ὁ ἀγοραστὴς καταπίῃ τὴν θάλασσαν, ἐπειδὴ ἡ αἵρεσις αὕτη οὐδέποτε θέλει πληρωθῇ ἔπεται ὅτι καὶ ἡ πώλησις οὐδέποτε θέλει διαλυθῇ· ἄρα ἡ τοιαύτη πώλησις ἰσοδυναμεῖ τῇ καθαρᾷ πωλήσει (Vanger. § 93 σ. 135. Unger σ. 82 σημ. 94). Τὸ αὐτὸ κρατεῖ καὶ ἐπὶ τῶν ἀδόκιμων διαλυτικῶν αἱρέσεων. Ἐὰν ὅμως ἡ τοιαύτη αἵρεσις καλύπτῃ ἀδόκιμον ἀναβλητικὴν, ὥστε εἶναι ἅπλοῦς μετασχηματισμὸς ταύτης (π. χ. ὑπόσχεται τις τῷ Πέτρῳ 100 ὑπὸ τὸν διαλυτικὸν ὅρον ἢ ὑπόσχεσις νὰ μὴ ἰσχύῃ ἂν ὁ Πέτρος δὲν πράξῃ ἀνήθικόν τινα πράξιν) ἐπάγεται τῆς ὅλης πράξεως ἀκυρότητα. Σαβιν. Γ', 193. Vanger. § 93 σ. 137 ἐν. τ.

9) Αἱ ἀναβλητικαὶ ἀδύνατοι ἢ ἀδόκιμοι αἵρέσεις ἐπὶ μὲν τῶν μεταξὺ ζώντων πράξεων, μὴ δὲ τῶν μονομερῶν ἐξαιρουμένων (ἐκ τοῦ νόμ. 13 § 1 πανδ. 50, 12· νόμ. 2 § 44 πανδ. 38, 11 δὲν ὑποστηρίζεται ἡ ἐξαίρεσις. Vanger. § 93 σ. 135), ἐπάγονται ἀκυρότητα τῆς πράξεως (νόμ. 1 § 11· νόμ. 31 πανδ. 44, 7· νόμ. 7 πανδ. 45, 1 § 11 εἰσηγ. 3, 19), ἐπὶ δὲ τῶν τελευταίων θελήσεων λογίζονται ὡς μὴ γεγραμμέναι (§ 10 εἰσηγ. § 14). Εἶναι δὲ ἀδιάφορον ἂν ἡ ἀδύνατος αἵρεσις ᾖ κατὰφατικὴ ἢ ἀρνητικὴ (π. χ. ἂν ὁ Πέτρος δὲν ἀποθάνῃ· τὸ ἀποτέλεσμα ἀμφοτέρων εἶναι τὸ αὐτό· ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ συγχέηται ἡ ἀρνητικὴ ἀδύνατος αἵρεσις μετὰ τῆς τὸ ἀντίθετον ἀδυνάτου αἱρέσεως περιεχοῦσης (π. χ. ἂν δὲν καταπίῃ τὴν θάλασσαν), ἣτις ὑπάγεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀναγκαίων αἱρέσεων. Vanger. σ. 135. Unger σ. 79 σημ. 79, σ. 82 σημ. 93.

1) Καὶ διὰ τῆς προθεσμίας, ὡς καὶ διὰ τῆς αἱρέσεως, περιορίζεται ἡ

μένον εὐθὺς κατὰ τὴν κατάρτισιν τῆς δικαιοπραξίας· μόνον δὲ ἢ ἔναρξις ἢ ἡ διάρκεια αὐτοῦ ὁρίζεται διὰ τῆς προθεσμίας.² Αἱ προθεσμίαι ἐπιτετραμμέναι γενικῶς³ οὐ-

θέλησις καὶ ἔνεκα τούτου τὸ τοιοῦτοτρόπως παραγόμενον δίκαιον ἔχει σπενότερα ὅρια. Ἡ διαφορὰ δὲ ὑπάρχει ὅτι ἐπὶ μὲν τῆς αἰρέσεως ὁ περιορισμὸς περιέχει ἀμφιβολίαν περὶ τὴν γένεσιν ἢ τὴν κατάργησιν τοῦ δικαίου, ἐπομένως ἀμφιβολίαν καὶ περὶ τοῦ πότε θὰ παραχθῇ ἢ πότε θὰ παύσῃ τὸ δίκαιον· ἐπὶ δὲ τῆς προθεσμίας οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θέλει παραχθῇ ἢ θέλει παύσει τὸ δίκαιον, ἀλλ' ὁ περιορισμὸς ὁρᾷ τοῦτο μόνον, ὅτι τὸ δίκαιον δὲν ἀρχεται ἅμα τῇ καταρτίσει τῆς δικαιοπραξίας ἀλλὰ βραδύτερον, ἢ ὅτι παύει διὰ τῆς παρελεύσεως χρόνου τινός. Ἐν ἄλλαις λέξεσι, διὰ τῆς προθεσμίας ὁρίζεται ἄλλος χρόνος, ἐνίοτε καὶ ὁ τρέπος ἀρχῆς ἢ παύσεως τοῦ δικαίου.

2) Π. γ. ἐὰν ἐπὶ μισθώσεως οἰκίας συμφωνηθῇ ἵνα αὕτη ἀρχίσῃ μεθ' ὠρισμένον χρόνον ἀπὸ τῆς συμβάσεως, τὸ ἐκ τῆς συμβάσεως δικαίωμα παρήχθη ἅμα τῇ καταρτίσει αὐτῆς, μόνον δὲ ἡ ἔναρξις τῆς ἀσκήσεως αὐτοῦ ἀναβάλλεται ἔνεκα τῆς προθεσμίας. Αὕτη εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ οἱ διδάσκοντες ὅτι διὰ τῆς προθεσμίας ἀναβάλλεται οὐ μόνον ἡ ἄσκησις, ἀλλὰ καὶ ἡ παραγωγή τοῦ δικαίου (Winds. § 96 σημ. 5. Unger § 83 σημ. 6, 7. Brinz σ. 1517). Ἀκριβέστερον μὲν εἶναι τοῦτο, ἀλλ' ἄνευ πρακτικῆς σπουδαιότητος. Πρὸς νόμ. 44 § 1 πανδ. (44, 7)· νόμ. 9 πρ. πανδ. (12, 1)· νόμ. 12 πανδ. (46, 4)· νόμ. 14 πρ. πανδ. (20, 1)· νόμ. 213 πρ. (50, 16)· νόμ. 10, 16—18· νόμ. 56 πανδ. (12, 6)· νόμ. 46 πρ. πανδ. (45, 1).

3) Ὑπάρχουσι δικαιοπραξίαι μὴ ἐπιδεκτικαὶ οὐδόλως προθεσμίας. Κατὰ τὸ ῥώμ. δίκαιον, οἱ λεγόμενοι actus legitimi (ἄνωτ. § 36 σημ. 16) ἀνεπίδεκτοί εἰσιν αἰρέσεως ἢ προθεσμίας (non recipiunt diem vel conditionem· νόμ. 77 πανδ. 50, 17· νόμ. 51 § 2 πανδ. 29, 2)· προσέτι ἡ ἐγκατάστασις κληρονομίου καὶ ὁ γάμος.

Ἐν τοῖς οἰκείοις κεφαλαίοις ἐξηγηθήσεται τίνες ἔννομοι σχέσεις δὲν δέονται ἐπικρατοῦς προθεσμίας καὶ τίνες κατὰ νόμον. Ἐπὶ τοῖς σπενότοις

σαι ἐπὶ πάσης δικαιοπραξίας, εἰσὶ δύο εἰδῶν, διότι ὀρίζουσιν ἢ τὴν ἐναρξιν τῆς ἐνεργείας τοῦ δικαίου ἢ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ, ⁴ καὶ αἱ μὲν πρῶται ἀναλογουσι πρὸς τὰς ἀναβλητικὰς αἰρέσεις, αἱ δὲ δεύτεραι πρὸς τὰς διαλυτικὰς. ⁵

Ὅσακις τὸ σημεῖον τῆς ἀρχῆς ἢ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας εἶναι ἄδηλον, ἡ προθεσμία καλεῖται *dies incertus*, ἡ δὲ ἀοριστία αὕτη δύναται νὰ ὀρᾷ εἴτε τὸ **πότε**, εἴτε τὸ **ἐάν**, εἴτε καὶ **ἀμφότερα**. ⁶ Ἡ προθεσμία ἡ ἀόριστον ἔχουσα τό τε πότε καὶ τὸ ἐάν περιέχῃ πάντοτε αἵρεσιν (ἐπομένως ἐφαρμύζονται εἰς αὐτὴν καὶ οἱ τῶν αἱρέσεων

μου λογίζεται ὡς μὴ ὑπάρχουσα (νόμ. 34 πανδ. 1, 7), ὡπαύτως πᾶσα προθεσμία ἐπὶ ἐγκαταστάσεως κληρονόμου νόμ. 34 πανδ. (28, 5)· πρ6. καὶ νόμ. 4 § 4· νόμ. 5, 12 πανδ. (43, 26)· νόμ. 26 κώδ. (6, 37). Σαβιν. σ. 219. Unger σ. 99 σημ. 38.

4) Τὸ πρῶτον εἶδος τῆς προθεσμίας παρίσταται ἐν ταῖς πηγαῖς διὰ τῶν λέξεων *in diem* εἴτε *ex die* (§ 2 εἰς. 3. 15· νόμ. 56 πανδ. 12, 6), τὸ δεύτερον, *ad diem* (νόμ. 34 πανδ. 28, 5. Σαβιν. Γ', 205)· ὑπὸ τῶν νεωτέρων καλεῖται τὸ μὲν *terminus a quo*, *ex quo*, τὸ δὲ *terminus ad quem*.

5) Καὶ αἱ προθεσμίαι δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν αἱ μὲν ἀναβλητικαὶ ἢ ἐναρκτικαί, αἱ δὲ διαλυτικαὶ ἢ καταληκτικαί. Τῆς ἀναβλητικῆς προθεσμίας ἡ συνέπεια, εἴτε εἰς τὴν διακώλυσιν τῆς παραγωγῆς τοῦ δικαίου εἴτε εἰς τὴν διακώλυσιν τῆς ἀσκήσεως αὐτοῦ συνίσταται, κεῖται ὑπὲρ τοῦ ὀφειλέτου (νόμ. 4 § 1· νόμ. 38 § 16 νόμ. 137 § 2 πανδ. 45, 1· νόμ. 70 πανδ. 46, 3· νόμ. 17 πανδ. 50, 17). Ἀναβλητικὴ εἶναι ἡ προθεσμία π. γ. *Kalendis martiis dare spondes?* τὴν α' ἰανουαρίου 1874 ὑπόσχομαι δοῦναι σοι 100· διαλυτικὴ δὲ αὕτη· *usque ad Kalendas dare spondes?* ὑπόσχομαι διδόναι σοι ἐπὶ πενταετίαν 100· νόμ. 44 § 1 πανδ. (44, 7), § 2 εἰς. (3, 15).

6) Τὸ πρῶτον εἶδος τῶν ἀορίστων προθεσμιῶν λέγεται *dies incertus quando*, τὸ δεύτερον *dies incertus an*. Ἀόριστος κατὰ τὸ πότε προθεσμία εἶναι «ὅταν ἀποθάνῃ ὁ Πέτρος»· ἀόριστος κατὰ τὸ ἐάν «ὅταν ὁ Πέτρος ἐνηλικιωθῇ» καὶ ἀόριστος κατ' ἀμφότερα «ὅταν ὁ Πέτρος νυμφευθῇ».

κανόνες),⁷ ἡ ἀόριστον ἔχουσα μόνον τὸ πότε ἰσχύει ἐν ἀμφιβολίᾳ ὡς καθαρὰ προθεσμία, καὶ ἡ ἀόριστον ἔχουσα μόνον τὸ εἶναι, ὡς αἵρεσις.⁸

Ἡ δύναμις τῆς προθεσμίας αὕτη ἐστίν :

α') ἡ ἀναβλητική προθεσμία, ἡ μὴ περιέχουσα καὶ αἵρεσιν, ἐμποδίζει μόνον τὴν ἀσκησιν τοῦ δικαίου ἐπομένως αἱ ἐξ αὐτοῦ ὠφέλειαι δὲν ἄρχονται πρὸ τῆς ἀφίξεως

7) Ἐνταῦθα δηλαδὴ ἀκριβέστερον εἶναι νὰ λέγηται οὐχὶ ὅτι ὑπάρχει αἵρεσις, ἀλλ' ὅτι συνυπάρχουσιν ἐν τῇ δικαιοπραξίᾳ αἵρεσις καὶ προθεσμία· νόμ. 21 πρ. νόμ. 22 πρ. πανδ. (36, 2)· si Titio, quum annorum 14 esset factus, legatum fueri et is ante quartum decimum annum decesset, verum ad heredem ejus legatum non transire; quoniam non solum diem sed et conditionem hoc legatum in se continet (νόμ. 56 πανδ. 12. 6· νόμ. 49 § 2, 3 πανδ. 30. Winds. § 96 σημ. 5. Unger σ. 92 σημ. 10. Arndts § 73 σημ. 4 τῆς 5 ἐκδ.). Ἐνεκα τῆς διπλῆς φύσεως τῆς τοιαύτης προθεσμίας ἐφαρμόζονται φυσικῶ τῷ λόγῳ οὐ μόνον αἱ περὶ τῶν ἀπλῶν προθεσμιῶν διατάξεις, ἀλλὰ καὶ αἱ περὶ αἵρέσεων. Ἐκεῖνος δηλαδὴ ὃς κληροδοτεῖται τι ὑπὸ τὴν προθεσίαν «ὅταν γένηται 14 ἐτῶν» ἀποκτᾷ αὐτὸ ἐὰν ζήσῃ μετρίστου φθάσῃ τὴν ἡλικίαν τῶν 14 ἐτῶν. Τοιαῦτα εἰσιν αἱ ὑπὸ διαφόρων νόμων γενομέναι προκίσεις εἰς θυγατέρας ἀγωνιστῶν (διάτ. τῆς 25 μαρτ. 1843· νόμ. νῆς' τῆς 6 μαΐου 1858). Τὸ διάταγμα φέρει· «διατάττομεν νὰ προκισθῶσι μὲ καλλιεργήσιμον γῆν . . . μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ γάμου παραχωρηθησομένην»· ὁ δὲ νόμος «αἱ προκίσεις θέλουσιν πραγματοποιηθῇ ἀμέσως μετὰ τὸν γάμον»· ὥστε εἰς τὰς προκίσεις ταύτας ἐνυπάρχει ὁ ὅρος «ὅταν τελεσθῇ καὶ ἐὰν τελεσθῇ ὁ γάμος».

8) Κοινῶς διδάσκεται ὅτι ἀβεβαίου ὄντος μόνον τοῦ πότε, ὑπάρχει πάντοτε καθαρὰ προθεσμία, ἀβεβαίου δὲ ὄντος μόνον τοῦ εἶναι, πάντοτε αἵρεσις· ἀλλ' ἀσφαλέστερον εἶναι νὰ παραδεχθῇ τις τὰ ἐν τῷ κειμένῳ (Unger σ. 93 σημ. 13). Πρβ. νόμ. 4 § 1 (36, 2)· νόμ. 79 πρ. § 1· νόμ. 1 § 2 πανδ. (35, 1). Κυρίως προθεσμίαι, δύνανται καὶ ἀποτελέσματα ἔχουσαι προθεσμιῶν καὶ ὑπαγόμεναι εἰς τὰς περὶ αὐτῶν νομικὰς διατάξεις, εἰσὶ μόναι αἱ μὴ ἐνέχουσαι αἵρεσιν, ἥγουν παρ' αἷς ὑπάρχει βεβαιότης κατ' ἀμφοτέρας τὸ τε εἶναι καὶ τὸ πότε ἢ τοῦλάχιστον κατὰ τὸ εἶναι (Σαβιν. σ. 208—210. Arndts § 73 σημ. 5). Ἡ ἄδηλον ἔχουσα τὸ εἶναι προθεσμία δύναται κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ ἐξηγηθῇ ὡς κληθῆς προθεσμία· π. χ. ὁ διαθέτης κληροδοτεῖ τῷ Πέτρῳ 100, προ-

τοῦ τεταγμένου χρόνου· *dies cedit sed non venit.* 9

β') ἡ διαλυτικὴ προθεσμία καταπαύει, ἅμα ἐλθοῦσα, τό τε δίκαιον καὶ τ' ἀποτελέσματα αὐτοῦ· εἶναι δὲ ἀδιάφορον ἂν ἐν τῇ προθεσμίᾳ ὑπῆρχέ τις ἄοριστία περὶ τὸ εἶναι ἢ πότε, εἴτε καὶ περὶ ἀμφοτέρα. 10 Ἡ τοιαύτη λοιπὸν

θέτει δὲ ὅτι θέλουσι καταβληθῇ αὐτῷ ὅταν ἐνηλικιωθῇ νόμ. 46 πανδ. (36, 1)· νόμ. 5 κώδ. (6, 53). Σαβιν. σ. 209. Winds. § 96a σημ. 6. Unger σ. 94, 15.

9) Ἐπὶ ἀναβλητικῆς προθεσμίας ὑπάρχει βεβαιότης ὅτι τὸ διὰ τῆς δικαιοπραξίας συσταίνόμενον δίκαιον ὑπάρχει· τὸ ἐκκρεμές δὲ καὶ προσδοκώμενον ἔτι ἐνταῦθα εἶναι μόνον ἡ ἐνεργητικότης αὐτοῦ. Τὸ δικάϊωμα δηλαδὴ πρὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας εἶναι ἀργόν, ἀδρανές. Ὅθεν παραδιδόμενον πράγματος ὑπὸ προθεσμίαν κύριος αὐτοῦ μέχρι τῆς ἀφίξεως αὐτῆς μένει ὁ παραδούς, ὁ δὲ παραλαβὼν ἀποκτᾷ τὴν βεβαιότητα ὅτι γενήσεται κύριος (νόμ. 5 § 1 πανδ. 36, 2· νόμ. 9 § 2 πανδ. 7, 9)· ἐπομένως δὲν δύναται ὁ προσωρινὸς κύριος νὰ ἐπιτρεῇ τὸ δίκαιον αὐτοῦ (νόμ. 3 § 2, 3 κώδ. 6, 13). Ὅμοίως ἡ ὑπὸ προθεσμίαν χορηγουμένη ἐπικαρπία ἢ ὑποθήκη ἀναδείκνυται ἐνεργὸς ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τῆς προθεσμίας (νόμ. 4 πανδ. 7, 1· νόμ. 2 πανδ. 36, 2). Unger σ. 91 σημ. 7.

Ἀναβλητικαὶ προθεσμίαι, οὐδεμίαν ἄοριστίαν ἔχουσαι ἢ ἄοριστοι μόνον κατὰ τὸ εἶναι, εἰσι δεκταὶ ἐπὶ κληροδοσιῶν καὶ συμβάσεων οὐχὶ ἐπὶ κληρονομιῶν αἱ πρῶται, αἱ δὲ δευτέραι ἐπὶ κληροδοσιῶν καὶ κληρονομιῶν λαμβάνουσι τὴν σημασίαν αἰρέσεως· νόμ. 9 κώδ. (6, 24)· *extraneum etiam quum moreretur heredem scribi placuit.* Σαβιν. σ. 213, 214.

10) Δηλαδὴ ἡ κατὰ τὸ εἶναι ἄοριστος διαλυτικὴ προθεσμία (*dies incertus an*) δὲν περιέχει διαλυτικὴν αἵρεσιν, ὥς αἱ τοιαῦται ἀναβλητικαὶ προθεσμίαι περιέχουσιν ἀναβλητικὴν αἵρεσιν· διότι καὶ ἐπὶ τῆς περὶ τὸ εἶναι ἄοριστος διαλυτικῆς προθεσμίας ἡ θέλησις τῶν μερῶν δὲν

προθεσμία καταπαύει αὐτοδικαίως τὰς ἐνοχάς, 11 ὥς καὶ τὰ ἐμπράγματα δίκαια, 12 ἐκτὸς τῆς ιδιοκτησίας. 13

γ') αἱ ἀδύνατοι προθεσμίαι, ἀναβλητικῶς τεθειμέναι, καθιστῶσιν ἄκυρον τὴν πρᾶξιν, διαλυτικῶς δὲ οὐδὲν ἐπη-
ρεάζουσιν. 14

τοῦ τὸ ἐὰν ἢ πότε θὰ καταπαύσῃ τὸ δίκαιον ; Εἰ μὲν ὑπάρχει τὸ πρῶ-
τον, καταπαύει τὸ δίκαιον τοῦ ὅρου ἢ ἀληθὲς πλήρως καὶ οὐχὶ ἡ οἰα-
δήποτε ματαίωσις αὐτοῦ (π. χ. ὁ Α χορηγῇ τῷ Β ἐτήσιον εἰσόδημα
1000, πληρωτέον αὐτῷ ἐφ' ὅσον χρόνον μένει ἄνευ δημοσίας θέσεως·
ἐνταῦθα τὰ 1000 πρέπει νὰ πληρόνωνται μεχρισοῦ πράγματι λάβῃ
θέσιν δημοσίαν ὁ Β· ὥστε καὶ ἂν τυχὸν καταστῇ ἀνίκανος νὰ λάβῃ
δημοσίαν θέσιν, διότι τυχὸν ἐτυφλώθῃ, οὐχ ἥττον τὸ ἐτήσιον χορήγημα
ὀφείλεται αὐτῷ)· εἰ δὲ ἡ προθεσμία ἐτέθη εἰς προσδιορισμὸν τοῦ πότε
θὰ καταπαύσει τὸ δίκαιον, οἰαδήποτε ματαίωσις τοῦ περιστατικοῦ λο-
γίζεται ὡς λῆξις τῆς προθεσμίας, ἐπομένως φέρει πέρας εἰς τὸ δίκαιον
π. χ. ὁ Α ἐκμισθώνει τὸ ὑποστατικόν του τῷ Β μεχρισοῦ ἐπ' ἀνέλθῃ ἐξ
Εὐρώπης ὁ τὴν ἀγρονομίαν σπουδάζων υἱὸς του. Οὗτος ἀποθνήσκει ἐν
τῇ ἁλλοδαπῇ· ἡ μίσθωσις παύει πρὸς καὶ νόμ. 4· νόμ. 20 § 2· νόμ. 21
πανδ. (19, 2)· νόμ. 12 πρ. κώδ. (3, 33)· Unger σ. 96 σημ. 19, 20.
Wächter σ. 731 ἀρ. 4.

11) Κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον ἐπὶ ἐπερωτήσεων ἡ ἐνοχὴ δὲν καταργεῖ-
ται αὐτοδικαίως, ἀλλ' ἀποκρούεται δι' ἐνστάσεως (exc. doli vel pacti
conventi)· § 3 εἰς. (3, 15)· νόμ. 56 § 4 πανδ. (45, 1)· νόμ. 44 § 1
πανδ. (44, 7). Σαβιν. Γ', 220.

12) Αὐτοδικαίως καταπαύουσι τὸ ἐνέχυρον (νόμ. 6 πρ. πανδ. 20, 6)·
αἱ προσωπικαὶ δουλεῖται (νόμ. 6 πανδ. 33, 2· νόμ. 16 § 2 πανδ. 10,
2· νόμ. 12 πρ. κώδ. 3, 33) καὶ ἡ ἐμφύτευσις (νόμ. 3 πανδ. 6, 3)· αἱ
πραγματικαὶ δουλεῖται καταπαύουσι δι' ἐνστάσεως (νόμ. 4 πρ. πανδ. 8,
1· νόμ. 56 § 4 πανδ. 45, 1). Sintenis § 39 σημ. 8, § 64 σημ. 16.

13) Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην ἡ ὑπὸ διαλυτικὴν προθεσμίαν
παραχωρηθεῖσα κυριότης δὲν παύει αὐτοδικαίως μετὰ τὴν λῆξιν τῆς
προθεσμίας, ἀλλ' ὑποχρεοῦται ὁ προσωρινὸς κύριος εἰς ἀπόδοσιν τοῦ
πράγματος· ὥστε τοῦτο ἐπ' ἀνέργεται εἰς τὸν πρόφην κύριον μετὰ τῶν
ἐν τῷ μεταξύ ἐπιβεβλημένων αὐτῷ βαρῶν. Ἡ γνώμη αὕτη δὲν φαίνε-
ται μοι ἡ ὀρθότερα. Πρὸς Vanger § 301 σελ. 558. Unger § 83 σημ.
27. Winds. § 165 σημ. 8.

14) Σαβιν. 215, 226. Unger σ. 97 σημ. 30. Ἡ ἀδυναμία δύναται

δ') ὁ προσδιορισμὸς τοῦ χρόνου τῆς ἀρχῆς ἢ τοῦ τέλους τῆς προθεσμίας δύναται ν' ἀνατεθῇ καὶ τῷ ὀφειλέτῃ αὐτῷ· τότε δὲ ἂν οὗτος ἀφήσῃ ἀπροσδιόριστον μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ τὸν χρόνον τοῦτον, δὲν δύναται νὰ ἐναχθῇ ζῶν, ἀλλ' οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ. 15 Τοῦτο ὁμως δὲν ἐφαρμόζεται ὁσάκις ἡ θέλησις τοῦ ὀφειλέτου πρέπει νὰ ῥυθμισθῇ καθ' ὠρισμένα περιστατικά. 16

3) Τρόπος.

§ 40. Ἐπὶ χαριστικῶν¹ πράξεων (τελευταίων θελή-

νὰ προέρχεται ἐκ τῆς ιδιότητος εἴτε τῆς πράξεως (π. γ. *quum morieris, Alexandriam venire spondes* ? νόμ. 46 § 1 πανδ. 45, 1) εἴτε τοῦ δικαίου (νόμ. 51 πανδ. 7, 1. *Titio, quum morietur ususfructus inutiliter legari intelligitur* νόμ. 5, 33, 2).

15) Δηλαδή ἐὰν ἀφεθῇ τῷ ὀφειλέτῃ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ χρόνου τῆς καταβολῆς τοῦ χρέους του (π. γ. ὁ κληρονόμος ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλλῃ τὸ κληροδότημα *ὅταν θελήσῃ*), ἢ τῷ δικαιούχῳ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ τέλους (πότε θὰ τελειώσῃ) τοῦ δικαίου του, ἐγείρεται ἡ ἀπορία, τίνα ἔννοϊαν ἔχει ἡ διάταξις αὕτη; ἀφίεται ἄρ' αὖ εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ὁ προσδιορισμὸς τοῦ χρόνου μόνον (πότε θὰ ἀρχίσῃ ἢ πότε θὰ λήξῃ ἡ προθεσμία) ἢ καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῆς ὑποχρέωσης αὐτῆς (ἂν θὰ παραχθῇ ἡ ὑποχρέωσις ἢ ἂν θὰ λήξῃ τὸ δικαίωμα;) Ὁρθότερον εἶναι νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι ἡ διάταξις αὕτη δύναται προθεσμίας ἔχει οὐχὶ αἰρέσεως (νόμ. 11 § 6· νόμ. 41 § 13 πανδ. 32· νόμ. 4 πανδ. 19, 2), ὅτι ἐπομένως ἡ προθεσμία ἄρχεται ἢ λήγει διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ὀφειλέτου ἢ τοῦ δικαιούχου· ὁ νόμ. 46 § 2 πανδ. (45, 1) ἐξηγητέος ἐκ τῆς παρὰ Ῥωμαίοις τηρουμένης ἀκριβείας περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν κανόνων τοῦ αὐστηροῦ δικαίου. Πούχτα. *Vorles.* § 241. *Wächter* § 97 σημ. 14. *Unger* § 83 σημ. 34.

16) Οἷον ἂν ὁ ὀφειλέτης ὑποσχεθῇ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ χρέος του ἅμα *δυννηθῇ* ἢ ἅμα *ἐνκολληθῇ*. Ἡ πρώτη ῥῆσις ἐμφαίνει, ἅμα ἐξοφλήσῃ τὰ χρέη του· ἡ δευτέρα, ἅμα τὰ οἰκονομικά του ἀφήτωσι περίσσευμα μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ἀρμοζούσης εἰς τὴν τάξιν του δαπάνης. Νόμ. 125 πανδ. (50, 16). *Unger* σημ. 35.

1) Πᾶσαι δικαιοπραγεῖαι τῇ περιεχόμενῳ ὀφείνται πολεμειῶν νὰ τερμα-

σεων καὶ δωρεῶν) ἐπιβάλλετ' ἐνίοτε τῷ λαμβάνοντι τὴν χάριν ὡς σκοπὸς ὑποχρέωσίς τις παρὰ τοῦ χαριστοῦ.² ἡ ὑποχρέωσις δὲ αὕτη, ὑπὲρ τοῦ χαριστοῦ ἢ τρίτου κυρίως

ποποιηθῇ ὑπὸ τῶν μερῶν, ἀρκεῖ οἱ οὐσιώδεις χαρακτῆρες τῆς δικαιοπραξίας νὰ μὴ ἐπηρεάζωνται. Ὁ ἀγοραστὴς π. χ. ὑποχρεοῦται νὰ μὴ πωλήσῃ τὸ πρᾶγμα εἰς ἄλλον ἢ τὸν πωλητὴν (νόμ. 21 § 5 πανδ. 19, 1), ἢ ν' ἀφήσῃ τοῦτον νὰ μεταχειρίζεται αὐτὸ ἐπὶ τινὰ χρόνον δωρεάν ἢ ἐπὶ μισθώματι (νόμ. 21 § 4, 6 αὐτ.). Τοιαῦται συμφωνίαι καὶ τροποποιήσεις καλοῦνται ἐνίοτε *modus*, οἷον νόμ. 4 § 1, 2 Π. (8, 1), εἰσὶ μέρη συμφυτῇ τῆς δικαιοπραξίας καὶ δὲν χρῆζουσιν εἰδικῆς ἐξετάσεως καὶ προσδιορισμοῦ, οὐδὲ ἰδίας ἀγωγῆς πρὸς ἐκτέλεσιν (Σαβίν. Γ', 227. Unger § 84 σημ. 2). Ἰδίας δ' ἐξετάσεως καὶ προσδιορισμοῦ δεῖται ὁ τρόπος (*modus*), ἥτοι ὁ ἐπὶ χαριστικῶν πράξεων πρόσθετος ἐκεῖνος ὅρος, δι' οὗ λαμβάνων τὴν χάριν ὑποχρεοῦται νὰ δαπανήσῃ (καθόλου ἢ ἐν μέρει) τὸ ληφθὲν εἰς ὠρισμένον σκοπὸν ἢ δι' ἄλλου τινὸς βάρους ἐπιβαρύνεται (ἄλλη χρῆσις τῆς λέξεως τρόπος γίνεται ἐν μεγ. Συνόψει Β', κβ', 5). Εἶναι λοιπὸν καὶ ὁ τρόπος περιοριστικὸς τῆς παραγούσης τὸ ἐνδίκον ἀποτέλεσμα θελήσεως, καθότι μετριάζεται τοῦτο διὰ τοῦ ἐπιβαλλομένου βάρους. Ὁ τρόπος διαφέρει τῆς ἀναβλητικῆς αἰρέσεως ὡς καὶ τῆς ἀπλῆς συμβουλῆς (διότι ἡ μὲν συμβουλή δὲν εἶναι ὑποχρεωτική, ἡ δὲ αἵρεσις καθίστησιν ἀμφίβολον τὴν γένεσιν τοῦ δικαίου· ὑπαρχούσης ἀμφιβολίας ὅποτερον ὑπάρχει ἐν τινι δεδομένῳ θέματι. αἰρεσις ἢ

γινομένη, ³ καλεῖται **τρόπος**, ὡς περιέχουσα τροπὴν τινα καὶ μεταβολὴν τῶν τῆς δικαιοπραξίας ὁρων. Ὁ παρὰδεξάμενος τὴν χάριν ὀφείλει νὰ ἐκπληρώσῃ καὶ τὸν ὅρον, ἄλλως ἐξαναγκάζεται εἰς τοῦτο δι' ἀγωγῆς, ἣν ἔχει ὁ χαριστὴς καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ, προσέτι δὲ ὁ τρίτος ὑπὲρ οὗ ὁ τρόπος ἐτέθη. ⁴

β') ἀκούσιοι περιορισμοί.

1) βία. α)

§ 41. Ἡ θέλησις τοῦ ἀνθρώπου, ὡς δύναμις ἐσωτερικῆ, ἀδύνατον εἶναι νὰ προσβληθῇ ἀπευθείας καὶ νὰ νικηθῇ

3) Ὡς ὁ τρόπος ὁρᾷ τὸν τὴν χάριν λαμβάνοντα, ἥτοι ἐὰν τὸ ἐπιβεβλημένον βᾶρος στρέφῃται εἰς ὑποθέσεις αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, δύναται κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀπλὴ συμβουλὴ καὶ ἐπομένως ἄνευ νομικῆς σημασίας (νόμ. 2 § 7 πανδ. 39, 5· νόμ. 13 § 2 πανδ. 24, 1· νόμ. 71 πρ. πανδ. 35, 1. Βασ. τόμ. Δ' σ. 565)· π. χ. ὁ Πέτρος ἀφίνει κληροδότημα τῷ Παύλῳ, ἵνα κατοικήσῃ ἐν Ἀθήναις ἥ ἵνα προικίσῃ δι' αὐτοῦ τὴν θυγατέρα του. Πρβ. καὶ νόμ. 114 § 14 πανδ. (30)· νόμ. 38 § 4· νόμ. 93 πρ. πανδ. 32.

4) Ὡς πρὸς τὰ ἐξαναγκαστικά τῆς ἐκτελέσεως τοῦ τρόπου ἰσχύουσι ταῦτα : α') ἐπὶ δωρεῶν ἔχει ἀγωγὴν ὁ χαριστὴς εἴτε πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ τρόπου (νόμ. 9, 22 κώδ. 8, 54· νόμ. 3 κώδ. 4, 38), εἴτε πρὸς ἐπιστροφὴν τοῦ δοθέντος (νόμ. 8 κώδ. 4, 6· νόμ. 3 κώδ. 8, 55)· ἀλλὰ καὶ ὁ τρίτος, ὑπὲρ οὗ ὁ τρόπος, ἔχει ἀγωγὴν, τὴν τῶν προγεγραμμένων ῥημάτων· νόμ. 72 βασ. (47, 1). Σαβιν. § 175· β') ἐπὶ κληροδοσιῶν ἔχει ἀγωγὴν ὁ κληρονόμος πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ τρόπου ἢ ἄλλως πρὸς ἐπίστροφὴν τοῦ δοθέντος (νόμ. 21 § 3 πανδ. 33, 1· νόμ. 92 πανδ. 35, 1· νόμ. 17 πανδ. 33, 2)· ἀλλὰ καὶ ἀσφάλειαν περὶ τούτου δύναται νὰ αἰτήσῃ πρὸ τῆς καταβολῆς τοῦ κληροδοτήματος. Νόμ. 40 § 5· νόμ. 71 πρ. § 1 πανδ. (35, 1). Brinz § 347· γ') ἐπὶ κληρονομιῶν ἔχουσιν ἀγωγὴν οἱ συγχληρονόμοι ἢ ὁ ἐκτελεστής τῆς διαθήκης κατὰ τὸ ρώμ. δίκαιον καὶ ὁ δικαστής. Νόμ. 7 πανδ. (33, 1)· νόμ. 50 § 1 πανδ. (5, 3). Σαβιν. § 129.

α) Schliemann die Lehre vom Zwange., Rostock 1861, Czyhlarz

ὑπὸ ἄλλης θελήσεως, ὅσον ἰσχυρά μέσα καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἔχουσα αὕτη·¹ ἐμμέσως ὅμως, ἦτοι διὰ τῆς διεγέρσεως φόβου, ὑπόκειται εἰς προσβολήν· διότι ὁ φόβος ἐνεργεῖ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ κινεῖ αὐτὴν εἰς ἀπόφασιν. Βία λοιπὸν ἐστὶν ἡ διὰ τῆς διεγέρσεως φόβου παραγαγούσα ἀπόφασιν τινα αἰτία· ἐπειδὴ δὲ διὰ τοῦ φόβου δὲν ἀποκλείεται ἐντελῶς πᾶσα τῆς θελήσεως ἐνέργεια, ἀλλὰ περιορίζεται ἀπλῶς, ἔπεται ὅτι καὶ ἡ διὰ βίας ἐπιχειρηθεῖσα δικαιοπραξία ἰσχυρά ἐστι κατ' ἀκρίθειαν·² πλὴν κατέστησεν αὐτὴν ὁ

Einfluss des Zwanges etc. (ἐν τοῖς τοῦ Jhering χρονικοῖς ΙΓ', 1). Schlossmann zur Lehre vom Zwange. Leipzig 1874.

1) Βία ὑπάρχει δύο εἰδῶν, ἡ μὲν καλεῖται *vis absoluta*, ἡ δὲ *vis compulsiva*. Ἐπὶ τῆς πρώτης, ὡς ἀποτελούσης τελείαν καταδυναστεύσιν τῶν σωματικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποκλείουσιν ἐντελῶς τὴν θέλησιν, οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γενῇ περὶ δικαιοπραξίας· διότι ἐνταῦθα ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὅλως παθητικὸν ὄργανον ἄλλοτρίας δυνάμεως· δὲν πράττει αὐτός, ἀλλὰ μόνον ὁ καταδυναστεύων. Π. χ. ὁ Πέτρος ἰσχυρώτερος τοῦ Παύλου λαμβάνει τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ τὴν μεταχειρίζεται ὡς ὄργανον ὑπογραφῆς τοῦ ὀνόματος τούτου εἰς ὁμολογόν τι. Ἡ ὑπογραφή τοῦ Παύλου εἶναι προῖόν ἐντελῶς τῆς θελήσεως τοῦ Πέτρου, ἐπομένως ἄνευ νομικῆς βαρύτητος (Arndts § 61 ἐν ἀ. Winds. § 80 σημ. 1). Οὐχ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα ἐπὶ τῆς ψυχολογικῆς λεγομένης βίας, διότι δι' αὐτῆς περιορίζεται μὲν ἡ θέλησις τοῦ βιαζομένου, ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται ἐντελῶς. Παλαιότερον ἐδιδάσκετο ὅτι καὶ ἡ ψυχολογικὴ βία φέρει συνήθως ἀκυρότητα, μάλιστα ἐπὶ τῶν καλῆς πίστεως συμβάσεων· διότι, ἔλεγον, καὶ ἐπὶ τῆς ψυχολογικῆς βίας, ἡ θέλησις εἶναι φαινομένη ἀπλῶς καὶ οὐχὶ πράγματι ὑπάρχουσα· ἀλλὰ μετὰ τὰς ἀναπτύξεις τοῦ Σαβινῆ ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη ὅτι κατὰ τὸ ῥωμα. δίκαιον ἡ βία δὲν εἶναι κατὰ γενικὸν κανόνα ἀκυρωτικὴ (Vanger. § 605 σημ. 2. Windscheid § 80 σημ. 2. Unger § 80 σημ. 7)· οὐχ ἥττον ὅμως ἡ μελέτη τῶν σχετικῶν χωρίων σπουδαίους ἐγείρει δισταγμούς (ὁρ. τὴν ἐπ. 8 σημ.).

2) Νόμ. 21 § 4, 5 πανδ. (4, 2)· *si metu coactus adii hereditatem, unde per heredem efficii quisque liberum, esset nullum*

νομος ἐμμεσῶς ἀβλαβή, χορηγῶν τῷ βιασθέντι ἐνοίκον βοήθειαν κατὰ τῆς βίας. ³

Ἡ βοήθεια ὅμως αὕτη δίδεται μόνον ὁσάκις ὁ διὰ τῆς βίας ἐμποιοῦμενος φόβος ἐστὶν ἀδίκος, ⁴ ἐπικείμενος ⁵

ψυχολογικῆς βίας βιαζόμενος ἀναγκάζεται μὲν νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἑαυτοῦ θέλησιν εἰς τὴν τοῦ βιαστοῦ· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀναποφεύκτως ἀναγκάσιον, διότι δύναται νὰ προτιμήσῃ τὸ ἀπειλούμενον κακὸν καὶ νὰ μὴ ὑποκύψῃ εἰς τὴν βίαν. Ἐχει λοιπὸν ἐκλογὴν μεταξὺ δύο πραγμάτων, τοῦ ἀπειλουμένου κακοῦ καὶ τῆς δικαιοπραξίας ὥστε ἡ προτίμησις ταύτης εἶναι προῖον τῆς θελήσεώς του. Ἀριστοτ. ἠθικ. Νικομ. Γ', σ. 43.

3) Νόμ. 116 πρ (50, 17) nihil consensui tam contrarium est, qui et bonae fidei judicia sustinet, quam vis atque metus, quem combrobare contra homines mores est (νόμ. 12 § 2· νόμ. 14 πρ. πανδ. 4, 2). Κικέρ. ἐν Δίων. Κασσ. με' § 22 ἐν τ. «οὐδὲ γάρ ἐν τοῖς ἰδίοις ὅσα ἂν τις ὑπ' ἐτέρου βιασθεὶς πράξῃ, κύρια ταῦτα τηρεῖται» Β', 185. Δηλαδή ὁ βιασθεὶς ἔχει τὴν τοῦ φόβου ἀγωγὴν (actio quod metus causa), τὴν τοῦ φόβου ἔνστασιν (exceptio metus) καὶ τὴν εἰς ἀέριον, ἀποκατάστασιν (Windscheid § 80 σημ. 4), ὧν δύναται νὰ ποιήσῃ χρῆσιν οὐ μόνον κατὰ τοῦ βιαστοῦ, ἀλλὰ καὶ κατὰ παντὸς ἐκ τῆς βίας ὠφεληθέντος (νόμ. 9 § 8· νόμ. 10 πρ. § 1· νόμ. 14 § 6 πανδ. 4, 2)· πλὴν καὶ τὴν ἐκ τῆς δικαιοπραξίας ἀγωγὴν δύναται νὰ ἐγείρῃ. Wächter σ. 764 σημ. 4, 5 σελ. 766 σημ. 12. Ἐπὶ τοῦ διὰ βίας συναφθέντος γάμου; Σαβιν. Γ', 104 σημ. g.

4) Νόμ. 3 § 1· νόμ. 21 πρ. πανδ. ht. (4, 2), sed vim accipimus... non eam quam magistratus recte intulit, scilicet jure licito et jure honoris. Ἀλλὰ σημειωτέον ὅτι τότε μόνον ὁ διὰ τῆς βίας ἐμποιοῦμενος φόβος εἶναι δίκαιος, ὅταν τὸ ἀπειλούμενον κακὸν δικαιούται νὰ μεταχειρισθῇ ὁ βιαστής πρὸς τὸν σκοπὸν δι' ὃν τὸ ἀπειλεῖ. Ὅθεν ἐὰν ὁ πιστωτής, δυνάμενος πρὸς εἰσπραξίν τῆς ἀπαιτήσεώς του νὰ φυλακίσῃ τὸν ὀφειλέτην, ἀπειλήσῃ διὰ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως τοῦτον πρὸς ἐπιτυχίαν ἄλλου σκοποῦ (λ. χ. δωρεᾶς), ἡ τοιαύτη ἀπειλή εἶναι ἀδίκος νόμ. 7 § 1· νόμ. 8 πρ. πανδ. h. t. (4, 2). Unger § 80 σημ. 24.

5) Νόμ. 9 πρ. αὐτ. metum autem praesentem accipere debemus, non suspicionem inferendi eius· νόμ. 24 πρ. αὐτ. «παρεῖναι δεῖ τὸν

καὶ σπουδαίου κακοῦ ⁶ ἀπειλήν περιέχων. ⁷

Κατ' ἐξαιρέσιν ἐνίοτε ἡ βία ἐνεργεῖ ἀκυρωτικῶς. ⁸

6) Νόμ. 5, 6, 7 πρ. αὐτ. *metum non vani hominis sed qui merito et in homine constantissimo cadat.*—proinde si quis meticulous rem nullam frustra timuerit, per hoc edictum non restituetur νόμ. 184 πανδ. (50, 17)· νόμ. 6, 9 κώδ. (2, 20). Πρῶ. καὶ νόμ. 4· νόμ. 8 πρ. § 1—8· νόμ. 22, 23 § 1, 2 πανδ. (4, 2)· νόμ. 3 πανδ. (4, 6)· νόμ. 13 κώδ. (2, 4)· νόμ. 4 κώδ. (2, 20). Τὸ δὲ τὸ ἀπειλούμενον κακὸν φέρῃ τὰ στοιχεῖα τοῦ νόμου, ἥτοι εἶναι σπουδαῖον, ἐξήρηται ἐνίοτε ἐκ τῆς κρίσεως τοῦ δικαστοῦ. Νόμ. 3 πανδ. (4, 6). Unger σημ. 20.

Τὸ ἀπειλούμενον κακὸν δύναται νὰ ὀρᾷ τὸ πρόσωπον (ἥτοι τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ζωὴν, τὴν ὑγείαν ἢ τὴν τιμὴν) τοῦ βιαζομένου ἢ τῶν στενῶν συγγενῶν αὐτοῦ (νόμ. 8 § 3 πανδ. αὐτ. ἄρθρ. 96 ποιν. νόμ.). Ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς ἀπειλῆς ἄλλου κακοῦ, π. χ. τῆς περιουσίας, προστατεύεται ὁ βιασθεὶς, ὅχι μὲν διὰ τῆς ἐκ τοῦ φόβου ἀγωγῆς, ἀλλὰ δι' ἄλλης, οἷον τῆς *condictio ob turpem causam* (ποιν. νόμ. 99. Σαβιν. § 114 σημ. p. r.).

7) Εἶναι δὲ ἀδιάφορον τίς μετεχειρίσθῃ τὴν βίαν, αὐτὸς δηλαδή ὑπὲρ οὗ ἡ δικαιοπραξία ἐγένετο (εἴτε εἰς εἴτε πολλοί) ἢ καὶ τρίτος (νόμ. 9 § 1· νόμ. 14 § 3 πανδ. αὐτ. *in hac actione non quaeritur utrum is qui convenitur, an alius metum fecit*· ἀλλ' ἡ παρὰ τρίτου προσερχομένη βία πρέπει, ἵνα ἔχῃ ἐπιρροήν, νὰ ἐνεργῇται ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ παραγάγῃ τὴν δικαιοπραξίαν (Wächter σ. 767 σημ. 15. Vanger. § 605 σελ. 283 ἐν τ.).

8) Ἄν καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ νομοθετικῶς ὀρθότερα ἡ γνώμη, καθ' ἣν ἡ βεβαιωμένη δικαιοπραξία πρέπει νὰ λογίζεται μὴ οὐσα (Brinz § 320=324), τὸ ῥωμ. ὅμως δίκαιον φαίνεται μᾶλλον παραδεχθὲν τὸ λογικῶς ἀκριβέστερον, ὅτι δηλαδή ἡ βία, ὡς μὴ ἀποκλείουσα ἐντελῶς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ βιαζομένου, δὲν ἐπάγεται κατὰ γενικὸν κανόνα ἀκυρότητα τῆς δικαιοπραξίας. Ἐξαιρέσεις δὲ τοῦ κανόνος τούτου ὑπάρχουσιν ἀνωμαλίσταται δύο μόναι· ὁ βεβαιωμένος ἀπελευθερώσις

2) πλάνη καὶ ἀπάτη α)

§ 42. Ἡ πλάνη,¹ ὡς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς,² διαιρεῖται εἰς πλάνην περὶ τὰ συστατικὰ τῆς δικαιοπραξίας στοιχεῖα, καὶ εἰς πλάνην περὶ τὰ προκαλέσαντα τὴν δικαιοπραξίαν αἰτία.

Ἡ περὶ τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τῆς πράξεως πλάνη ἐνεργεῖ ἀκυρωτικῶς,³ ἐὰν ᾖ ἡναι οὐσιώδης· ἄλλως οὐδὲν

α) Σαβιν. Γ' § 135. Hesse ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ Jhering IE', 62. Unger § 81, 89. Windscheid § 76, 78.

1) Ὅτι ἡ πλάνη καὶ ἡ ἄγνοια, ἔνεκα τῆς ταυτότητός των, ἔχουσι τὴν αὐτὴν νομικὴν βαρύτητα, διατοῦτο καὶ τὰ αὐτὰ νομικὰ ἀποτελέσματα, εἴρηται ἥδη (§ 34 σημ. 1)· ἐξηγήθησαν δὲ αὐτόθι τὰ γενικώτερα περὶ πλάνης καὶ ἄγνοιας.

2) Δηλαδή ὡς πρὸς ἐκεῖνο περὶ ὃ πλανᾶται ὁ πλανώμενος· οἷον ἐπὶ πωλήσεως οἴκου ἄλλον οἶκον εἶχε κατὰ νοῦν ὁ πωλητὴς καὶ ἄλλον ὁ ἀγοραστής· ἡ ὁ ἀγοραστής ἡγόρασε τὸν οἶκον παρακινήθεις ἐκ τῆς κατόπιν ψευδοῦς ἀποδείξεως ἀγγελίας, ὅτι ἐκέρδησεν ἐν λαχείῳ σημαντικὸν ποσόν. Ἐν τῷ πρώτῳ παραδείγματι ὑπάρχει πλάνη περὶ τὰ συστατικὰ τῆς πωλήσεως στοιχεῖα, ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ τὰ αἰτία.

3) Ἡ ἀκυρότης ἐνταῦθα εἶναι ἀποτέλεσμα οὐχὶ τῆς πλάνης, ἀλλὰ τῆς ἔνεκεν αὐτῆς ἀπουσίας τῆς θελήσεως. Ὅταν ὁ πωλητὴς νομίσῃ ὅτι ἄλλον οἶκον πωλεῖ καὶ ὁ ἀγοραστής ὅτι ἄλλον οἶκον ἀγοράζει, ἐλείπει ἡ ἀναγκαία τῶν μερῶν συναίνεσις περὶ τοῦ πωλουμένου πράγματος· διὸ καὶ ἀδιάφορον ὅλως εἶναι τὸ εἶδος τῆς πλάνης, ἂν δηλαδή ᾖ ἡναι συγγνωστὴ ἢ μὴ, πραγματικὴ ἢ νομικὴ (Unger σ. 127 σημ. 7). Τὸ ψυχικὸν δὲ σφάλμα, εἴτε χαρακτῆρα πλάνης φέρει (ψευδοῦς γνώσεως· τὸν δεῖνα ἄνθρωπον ἔνεκεν ἐσφαλμένων πληροφοριῶν νομίζω ὡς τὸν Πέτρον, ἐνῷ εἶναι ὁ Παῦλος), εἴτε χαρακτῆρα παραπτώματος ὅπτι-κοῦ ἢ ἀπικτοῦ ἢ γλωσσικοῦ (π. χ. τὸν Πέτρον ἐκ μυωπίας ἐκλαμβάνω ὡς τὸν Παῦλον· ἢ ἐξ ἀπροσεξίας παραδίδω ἄλλο ἀντ' ἄλλου πράγμα· ἢ ἀντὶ νὰ προσφέρω τὴν λέξιν Πέτρος προσφέρω ἐκ γλωσσικῆς παραδρομῆς τὴν λέξιν Παῦλος—ἐν πᾶσι τοῖς θέμασι τούτοις δὲν ὑπάρχει κυρίως πλάνη, ἀλλὰ παραδρομή, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Brinz § 315), ἀποτελεῖ πάντοτε ἀσυμφωνίαν τῆς θελήσεως πρὸς τὴν δῆλωσιν.

ἔχει καθ' ἑαυτὴν ἀποτέλεσμα. Οὐσιώδης δ' ἐστὶν ἡ πλάνη
ἢ ἀποκλείουσα τὴν θέλησιν, ἥτοι ἐὰν στρέφηται περὶ τὴν
ταυτότητα τῶν πραττόντων ⁴ ἢ τοῦ ἀντικειμένου (αὐτοῦ
τούτου ἢ τῆς οὐσίας αὐτοῦ) τῆς πράξεως, ⁵ ὡς καὶ αὐτῆς

4) Τὰ πρόσωπα ἐν ταῖς δικαιοπραξίαις παρίστανται ἢ ὡς τὰ παρά-
γοντα αὐτὰς ἢ ὡς τὰ ὀφελούμενα ἐξ αὐτῶν· τὸ δεύτερον λαμβάνει χῶ-
ραν ἐπὶ τῶν χαριστικῶν πράξεων (κληρονομίας, κληροδοσίας, δωρεῆς).
ἄλλ' ἐν ἑκατέρᾳ τῶν περιπτώσεων τούτων ἢ περὶ τὸ πρόσωπον τῶν
πραττόντων πλάνη εἶναι ὡσεπιτοπλείστον οὐσιώδης, ὅταν δηλαδὴ τῆς
δικαιοπραξίας οὐσιῶδες στοιχεῖον ἀποτελῇ καὶ τῶν προσώπων ἢ ταύ-
τότης. Ὑπάρχουσι δικαιοπραξίαι, ἐν αἷς ἡ πράξις καὶ οὐχὶ τὰ δρῶντα
πρόσωπα εἶναι τὸ οὐσιῶδες, καὶ ἄλλαι, ἐν αἷς ἀμφοτέρᾳ εἰσιν οὐσιῶδη.
Ἐπὶ τοῦ δευτέρου εἶδους τῶν πράξεων ἢ περὶ τὸ πρόσωπον πλάνη
ἐνεργεῖ ἀκυρωτικῶς. Οὕτως ἡ πλάνη περὶ τὸ πρόσωπον τοῦ κληρονόμου
(νόμ. 9 πρ. πανδ. 28, 5), τοῦ κληροδόχου, τοῦ δωρεοδόχου, ὁμοίως
τῶν υἱοθεσιᾶν ἢ γάμον συναπτόντων (Σαβιν. σ. 270, Unger σ. 123
σημ. 12) εἶναι οὐσιώδης, διότι ἡ πράξις ἐνταῦθα ἐπιχειρεῖται ἕνεκα
καὶ χάριν τῶν προσώπων, εἰς αὐτὰ ἀναφέρεται. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ
τῶν ἀμφοτεροβαρῶν συμβάσεων, ὧν τὸ ἀντικείμενον ὁρᾷ σωματικὴν
ἐργασίαν, μὴ δυναμένην νὰ ἐκτελεσθῇ διὰ τῆς αὐτῆς τελειότητος παρὰ
τοῦ παρεμβάλλοντος προσώπου (π. π. ἐργασία σκύου καὶ ἵππου) ἢ

ταύτης. ⁶ Πᾶσα ἐτέρα πλάνη ἐστὶν ἐπουσιώδης. ⁷

νόμ. 34 πρ. πανθ. 41, 2.—τὸ αὐτὸ κρατεῖ καὶ ἐπὶ δωρεῶν νόμ. 10 κώδ. 8, 54· ἄλλ' ἢ τοῦ δωρεοδόχου πλάνη περὶ τὸ πρᾶγμα δύναται βεβαίως νὰ θεραπευθῇ διὰ μεταγενεστέρας συναινέσεως). Διατοῦτο, ἐὰν ὠρίσθη κατὰ ποσότητα τὸ ἀντικείμενον, ἡ σύμβασις ἰσχύει ὡς πρὸς τὸ ἀπλάνητον μέρος (νόμ. 9 § 3 πανθ. 28, 5· νόμ. 1 § 4 πανθ. 45, 1), διότι ὡς πρὸς τοῦτο ὑπάρχει θέλησις καὶ, ἐπὶ ἀμφοτεροβαρῶν συμβάσεων, συναίνεσις (νόμ. 52 πανθ. 19, 2). Ἀλλὰ καὶ πλάνη περὶ τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τοῦ πράγματος (error in materia s. substantia), ἐνεργεῖ ἀκυρωτικῶς, ἤγουν θεωρεῖται οὐσιώδης· ἡ ἀμφιβολία ὑπάρχει μόνον περὶ τὴν ἀκριβεστέραν διευκρίνησιν καὶ διορισμὸν τῶν συστατικῶν στοιχείων. Κατὰ τὸν Σαβινῆν (σ. 283), ὃν οἱ πλείστοι ἀκολουθοῦσι (Arndts § 239 σημ. 2. Windscheid § 76 σημ. 6. Brinz σ. 1404), οὐσία τοῦ πράγματός εἰσιν ἐκεῖνα αὐτοῦ αἱ ιδιότητες, ὧν ἕνεκα τοῦτο, κατὰ τὰς ἐπικρατούσας ἐν ταῖς συναλλαγαῖς ἰδέας, κατατάσσεται εἰς ὠρισμένην κατηγορίαν πραγμάτων (κατὰ τῆς γνώμης ταύτης πρβ. Renaud ἐν τῷ ἀρχεῖῳ ἀστ. πρ. KH', 247. Hesse ἐν τοῖς τοῦ Jhering χρον. IE', 99). Ἐν ταῖς πηγαῖς ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς παραδείγματα, ὡς οὐσιώδεις τοῦ πράγματος ιδιότητες· ὁ χρυσὸς πρὸς τὸν χαλκὸν ἢ

Ἡ περὶ τὰ αἰτία πλάνη, ὡς μὴ ἀποκλείουσα τὴν θέλησιν, ἀλλὰ περιορίζουσα μόνον αὐτήν, ὡς ἡ βία, οὐδόλως ἐπηρεάζει τὸ κῦρος τῆς πράξεως, οὐδὲ ἀποτέλεσμα ἄλλο ἔχει κατὰ γενικὸν κανόνα·⁸ κατ' ἐξαιρέσιν δὲ μόνον δύναται νὰ ἀκυρωθῇ ἔνεκα τοιαύτης πλάνης ἢ δικαιοπραξία.⁹

νον ἢ ποιότης, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶδος τοῦ μετάλλου ἢ ξύλου (νόμ. 21 § 2 πανδ. αὐτ.) καὶ ἐπὶ ἐνδυμάτων, τὸ καινουργές ἢ μὴ αὐτῶν (νόμ. 45 πανδ. αὐτ.)· ὅρ. καὶ νόμ. 34 πρ. (18, 1).

8) Αἰτία προκαλοῦντα δικαιοπραξίαν τινὰ καλοῦνται πάντα ἐκεῖνα τὰ περιστατικά, τὰ μὴ ἀναφερόμενα μὲν εἰς τὰ συστατικὰ τῆς πράξεως (ἦτοι τὰ πρόσωπα, τὸ ἀντικείμενον ἢ τὸ εἶδος αὐτῆς), γενόμενα ὁμῶς ἀφορμὴ πρὸς ἐπιχείρησιν αὐτῆς (Vanger. § 604 σ. 272)· π. γ. μισθώνει τις πολυόροφον οἰκίαν, διότι ὑπέθετεν ὅτι ἀφύκτως γίνεται ὑπουργός ἢ νυμφεύεται πολύφερνον κόρην. Τὰ αἰτία ταῦτα, ἀφ' ὧν ὀρμώμενός τις προσέβη εἰς ἐπιχείρησιν δικαιοπραξίας τινός, οὐδεμίαν ἐπιρροὴν δύνανται νὰ ἔχωσιν εἰς τὸ κῦρος τῆς πράξεως, εἰ καὶ ἀποδειχθῶσιν ἀκολούθως ὡς μὴ ἔχοντα ὅπως ὁ κύριος οὗτος ὑπέθετεν αὐτὰ ἢ αἱ προσδοκίαι του ψευσθῶσιν (νόμ. 3 § 7 πανδ. 12, 4· νόμ. 52, 65 § 2 πανδ. 12, 6). Ἄν τὸ ἐναντίον παρεδέχετο ἡ νομοθεσία, οὐδεμίαν ἀσφάλειαν ἦθελον ἔχει αἱ δικαιοπραξίαι (Σαβιν. σ. 355. Unger § 81 σημ. 3. Exner σ. 266 σημ. 42). Μόνον ὅταν τὸ προκαλοῦν τὴν δικαιοπραξίαν αἴτιον τεθῇ ὡς αἵρεσις (§ 31 εἰσηγ. 2, 20· νόμ. 17 § 2, 3 πανδ. 35, 1), ἢ φέρῃ χαρακτῆρα νομικῆς υποχρεώσεως (νόμ. 5 § 1 πανδ. 19, 1), ἢ περὶ τὸ αἴτιον τοῦτο πλάνη ἔχει ἐπιρροήν. Ὁ Σαβινῆς κατατάσσει ἐνταῦθα καὶ τὰς ἐπὶ ἐσφαλμένῃ αἰτίᾳ στηριζομένας ἀπαιτήσεις (condictiones), ὡς καὶ τὰς ἔνεκεν ἐλαττωμάτων τοῦ πράγματος ἀγορανομικὰς ἀγωγάς (Γ', 358)· ἀλλ' οὐχὶ ὀρθῶς, διότι ὁ λόγος τῶν ἀγωγῶν τούτων δὲν εἶναι βεβαίως ἡ πλάνη. Unger § 81 σημ. 6. Windscheid § 78 σημ. 3.

9) Ἦγουν χαριστικαὶ πράξεις (ἐγκαταστάσεις κληρονόμου, κληροδοσίαι καὶ δωρεαὶ) εἰσὶν ἄκυροι, ἂν πρὸς ἐπιχείρησιν αὐτῶν ἡ κυρία καὶ μόνη αἰτία ὑπῆρξε περιστατικόν τι, ψευδὲς ἀκολούθως ἀποδειχθέν. Νόμ. 5 κώδ. (6, 24)· νόμ. 92 πανδ. (28, 5)—νόμ. 14 § 2· νόμ. 15 πανδ. (28 2)—νόμ. 72 § 6 πανδ. (35, 1)· νόμ. 1 κώδ. (6, 44). Σαβιν. Γ', 377. Τινὲς ἀποκλείουσι τῆς ἐξαιρέσεως τὰς δωρεάς, ἀλλ' ἐσφαλμένως,

Τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως τῆς πλάνης ρυθμίζεται κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχάς. 10

Διὰ τῆς ἀπάτης ἢ παράγεται πλάνη ἢ γίνεται χρῆσις τῆς ἤδη ὑπαρχούσης. 11 Ἡ ἐπιρροή δὲ τῆς ἀπάτης ἀναφαίνεται ὅπου ἡ πλάνη καθ' ἑαυτὴν οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν. 12 ἤγουν ἡ στρεφόμενη περὶ τὰ αἷτια τῆς πράξεως καὶ τὰ ἐπουσιώδη αὐτῆς μέρη· τότε δηλαδὴ παρέχει

ἐκ τοῦ νόμ. 65 § 2 πανδ. (12, 6), ὃν ἐπικαλοῦνται, δὲν ἀποδεικνύεται τι. Unger § 99 σημ. 17.

10) Robert Römer Beweislast hinsichtlich d. Irrthums. Stuttgart 1852. Ἦγουν ὁ στηρίζων ἐπὶ τῆς πλάνης ἀγωγὴν ἢ ἔνστασιν ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς, καθὼς ἀποτελούσης τὴν ἱστορικὴν βάσιν τῆς ἑαυτοῦ προτάσεως. Ὅθεν ἐπὶ πλάνης περὶ τὰ συστατικὰ τῆς δικαιοπραξίας στοιχεῖα ὁ ἰσχυριζόμενος ὅτι ἐπλανήθη περὶ τὸ πρόσωπον ἢ τὸ ἀντικείμενον ἢ τὸ εἶδος τῆς πράξεως, ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον. Ἐπειδὴ δὲ αἱ δικαιοπραξίαι καταρτίζονται ἐκδηλούμεναι, ἤγουν λαμβάνουσαι ἐξωτερικὴν φανέρωσιν, ὁ τοιαύτην πλάνην ἐπικαλούμενος θέλει εὐρίσκεισθαι συχνάκις εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παλαίσῃ κατὰ τῆς δεδηλωμένης θελήσεως καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἥδη ὑπὲρ αὐτῆς ἀποδεικτικῶν μέσων, προπάντων τῆς ὁμολογίας του. Ἐπὶ τῆς πλάνης περὶ τὰ αἷτια ἢ ἀπόδειξις ἔσεται εὐκολωτέρα, καθότι θέλει ἐπιτρέπεται συνήθως μαρτυρικὴ ἀπόδειξις.

11) Ἀπάτη εἴτε δόλος καλεῖται ἢ ἐπίτηδες καὶ ἐκ προθέσεως γινόμενη παραγωγὴ πλάνης παρὰ τινι· ἀλλὰ καὶ ἡ χρῆσις τῆς πλάνης, ἐν ᾗ διατελεῖ τις, ὡς ἀπάτη χαρακτηρίζεται (ποιν. νόμ. 396). Ὁ δόλος, ὁ πρὸς ἀγαθὸν τινα σκοπὸν χρησιμεύσας, καλεῖται ἐν ταῖς πηγαῖς *dolus bonus*, ὁ δ' ἐναντίος, *dolus malus* (νόμ. 1 § 2, 3 πανδ. 4, 3). Τὸ αὐτὸ δ' ἔχει ἀποτέλεσμα καὶ ὅταν ἄνευ συμφέροντος μετεχειρίσθῃ αὐτὸν ὁ ἀπατεῶν· ὅθεν ὡς δόλος κρίνεται καὶ ἡ ἐπίτηδες διδομένη ἐπιβλαβὴς συμβουλὴ (νόμ. 7 § 10 νόμ. 8, 18 § 3· νόμ. 39, 40 πανδ. 4, 3· νόμ. 47 πρ. 50, 17).

12) Ἐπειδὴ ἡ ἀπάτη περιέχει ἐν ἑαυτῇ πάντοτε πλάνην, ἡ ἐπιρροή αὐτῆς ἀναδείκνυται ὅπου ἡ πλάνη ἀβλαβὴς ἐστὶ καθ' ἑαυτήν· τότε δηλαδὴ ὁ ἐκ τῆς ἀπάτης ζημιωθείς βοηθεῖται οὐχὶ διότι ἐπλανήθη, ἀλλὰ διότι ἠπατήθη (Unger σ. 54 σημ. 17). Παρατηρητέον δὲ ὅτι ἡ χρῆσις τῆς ὑπαρχούσης ἤδη παρὰ τινι πλάνης ἀθέμιτός ἐστι καὶ ἔχει ἀποτέλεσμα ἐπὶ συμβάσεων μόνον (νόμ. 35 § 8· νόμ. 43 § 2 πανδ. 18, 1· νόμ.

ὁ νόμος κατὰ τοῦ ἀπατεῶνος ἐνδίκον βοήθειαν προσβολῆς
τῆς πράξεως. 13

Γ') Περὶ ἀκύρων καὶ ἀκυρωτέων δικαιοπραξιῶν. α)

α') ἀκυρότης.

§ 43. Ἄκυρός ἐστὶν ἡ δικαιοπραξία ἡ ἐνεκεν ἑλλεί-

11 § 5 πανδ. 19, 1 νόμ. 4 § 4 πανδ. 21, 1). Σαβιν. Γ', 119. Ἐκ
τοῦ νόμ. 5 § 2 πανδ. (44, 4) δὲν ἐξάγεται τι ἐναντίον, ὡς φρονεῖ ὁ
Unger (σ. 54 σημ. 16).

13) Δηλαδή ἡ ἐπιρροή τῆς ἀπάτης ὁρίζεται ἐκ τοῦ εἴδους τῆς ὑπ'
αὐτῆς παρχοθείσης πλάνης. Εἰ μὲν αὕτη εἶναι οὐσιώδης, ἰσχύουσιν ὅσα
ἀνωτέρω (σημ. 4—6 τοῦ § τούτου) περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς οὐ-
σιώδους πλάνης εἰρήνται· τουτέστιν ἡ ἐνέργεια προέρχεται ἐνταῦθα
οὐχὶ ἐκ τῆς ἀπάτης, ἀλλ' ἐκ τῆς πλάνης (ex capite erroris), ἡ δὲ
ἀπάτη ἀποβαίνει ἄνευ τινὸς βαρύτητος. Εἰ δὲ ἡ πλάνη εἶναι ἐπουσιώ-
δης, ἐπομένως ἄνευ νομικῆς σημασίας (ἀνωτ. σημ. 7. 8 τοῦ § τού-
του), ἐξεταστέον τότε, τίνα ἐπιρροὴν ἔχει ἡ ἀπάτη εἴτε ὁ δόλος. Πα-
λαιότερον ἐγίνετο διάκρισις μεταξὺ συμβάσεων τοῦ αὐστηροῦ δικαίου
καὶ συμβάσεων τῆς καλῆς πίστεως καὶ ἐξεδέχοντο ὅτι ἐπὶ ἐκείνων μὲν

πραξίας δὲν εἶναι ἀναγκαῖον ἔνδικοις μέσον εἰς προσβολὴν αὐτῆς (κα-
τωτ. σημ. 9 τοῦ § τοῦτου), ἐνῶ ἐπὶ τῆς ἀκυρωσίμου εἶναι ἀναγκαῖον,
ὑποκείμενον ὡς τοιοῦτον εἰς τὴν ἐπήρειαν τῶν περιστάσεων (π. χ. τῆς
παρὰγραφῆς. Σαβιν. Δ', 538). Τὴν ἄκυρον πράξιν καλοῦσιν αἱ πηγαὶ
συνήθως *negotium nullum, nullius momenti, ἢ raptum, irritum*.
αἱ δὲ φράσεις *rescindi, infirmari* χρησιμεύουσιν εἰς παράστασιν τῶν
ἀκυρωσίμων· ἀλλὰ δὲν ἀπαντᾷται ἀκρίβεια πλήρης περὶ τὴν χρῆσιν
αὐτῶν· π. χ. ἐπὶ θεμάτων ἀκυρωσίας γίνεται ἐνίοτε χρῆσις τῆς πρῶ-
της ἐκφράσεως (ὡς νόμ. 16 § 1 πανδ. 4, 4' νόμ. 3 § 3 πανδ. 17, 2.
νόμ. 22 πανδ. 42, 8) καὶ ἐπὶ θεμάτων ἀκυρότητος, τῆς δευτέρας (ὡς
νόμ. 7 § 16 πανδ. 2, 14' νόμ. 64 § 1 πανδ. 35, 1). Böcking § 119
σημ. 15 Σαβιν. § 202 σημ. c. Winds. § 82 σημ. 2. Περὶ τοῦ γαλ.
δικαίου πρὸς Windscheid zur Lehre des Code Napoleon von der Un-
gültigkeit d. Rechtsgeschäfte, Düsseldorf 1847.

2) Ἦγουν ἐὰν οἱ πράττοντες στερῶνται τῆς ἰκανότητος τοῦ ἐπιχει-
ρεῖν δικαιοπραξίας (π. χ. εἰσὶν ἀπηγορευμένοι ἢ ἀνῆλικοι· οἱ ἐπίτροποι
ἐνίοτε (ὅταν ἀπαιτῇται ἡ σύμπραξις τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου, ἢ τοῦ
δικαστηρίου ἢ ἄδεια)· ἄνωτ. § 33, γ') ὅ,τι πράξεωσιν εἶναι ἄκυρον.

3) Ἐν τῷ περιεχομένῳ τῆς πράξεως ὑπάρχει ἡ ἑλλειψίς ἢ τὴν ἀκυ-
ρότητα ἐπιφέρουσα, ὅταν ἡ πράξις α') παραβιάζῃ ἀπαγορευτικόν τινα
νόμον ἢ παράγγελμα ἠθικὸν (ἄνωτ. § 4 σημ. 13, 14' § 36 εἰσηγ. 2.
23' *exceptis videlicet iis quæ . . . legibus interdicta, aut alias pro-*
brosa νόμ. 112 § 3 πανδ. 30' νόμ. 26, 27 πρ. νόμ. 35 § 1 πανδ. 45,
1' νόμ. 4 κώδ. 8, 29' π. χ. συμβάσεις περὶ κληρονομίας νόμ. 15 κώδ.
2, 3), ἢ ἵνα φυσικῶς ἀδύνατος (νόμ. 1 § 9—11 πανδ. 44, 7' νόμ.

ἐλλειψις, ἡ τὴν ἀκυρότητα φέρουσα, ὑπῆρχε κατ' αὐ-
τὴν τὴν κατάρτισιν τῆς πράξεως, καλεῖται ἡ ἀκυρότης
ἀρχικῇ, εἰ δὲ ἐπὶ ᾗ κατόπιν, **ἐπιγενομένη**.⁴ Ἐπι-
γίνεται δὲ ἡ ἀκυρότης ἐπὶ τῶν πράξεων ἐκείνων, ἐν αἷς
τὰ προσόντα τοῦ κύρους αὐτῶν ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχωσιν
οὐ μόνον ἐπὶ τῆς καταρτίσεως τῆς πράξεως, ἀλλὰ νὰ

35 πρ. νόμ. 97 πρ. πανδ. 45, 1· νόμ. 31, 185 πανδ. 50, 17). 'Αλλ'
ἐσφαλμένως καταριθμοῦσι τινες (Sintenis Α'. 217 σημ. 4) ἐνταῦθα καὶ
τὰς πράξεις τὰς ἀντικειμένους εἰς τὴν διάταξιν τοῦ ῥωμ. δικαίου ὅτι διὰ
συμφώνου μόνον δὲν μεταβιβάζεται ἡ κυριότης (νόμ. 20 κώδ. 2, 3) καὶ
ὅτι τὰ ψιλὰ σύμφωνα δὲν γεννῶσιν ἀγωγὴν διότι αἱ πράξεις αὗται ὡς
τοιχοῦται εἰσιν ἔγκυροι, ἀλλὰ δὲν ἔχουσι τὴν δύναμιν, ἣν προτιθενται
νὰ δώσωσιν αὐταῖς οἱ πράττοντες· β') δὲν φέρῃ τὰ οὐσιώδη στοιχεῖα
τῶν δικαιοπραξιῶν· ὅθεν ἄκυρος δύναται νὰ ᾖ· α) ἡ πρᾶξις ἔνεκα τοῦ
ἀντικειμένου αὐτῆς (π. χ. ἐπὶ πωλήσεως πράγματος ἐκτὸς συναλλαγῆς
ἢ προικῶν ἀκινήτου), ἔνεκα τῆς δηλώσεως τῆς θελήσεως (π. χ. λόγῳ
οὐσιώδους πλάνης) ἢ τῆς ἀτελείας αὐτῆς (π. χ. πώλησις ἄνευ τιμῆ-
ματος), ἔνεκα τῆς μὴ τηρήσεως τοῦ διὰ τὴν δῆλωσιν ὠρισμένου τύπου
(π. χ. ἐπὶ διαθηκῶν, ἐκποιήσεως ἀκινήτων, ἐπὶ συναλλαγματικῶν·
ἄνωτ. § 33 σημ. 20, 21· § 25 σημ. 13). Unger 1. 142. Aubry § 276
σημ. 13.

4) Ἐνταῦθα ἡ δικαιοπραξία παρήχθη ἔγκυρος καὶ ἰσχυρά, ἀλλὰ γε-
γονός τι ἐπελθὼν ἐξαφανίζει αὐτὴν ὥσαντι οὐδέποτε ὑπῆρξε· π. χ. ἡ
διαθήκη ἀκυροῦται δι' ἐπιγεννήσεως τέκνου (νόμ. 12 πρ. πανδ. 28, 3).
'Αλλὰ δὲν ἀνέχουσι κυρίως ἐνταῦθα (ὡς θέλουσιν ὁ Σαβινῆς καὶ ὁ Un-
ger) τὰ θέματα τῆς ὑπὸ τοῦ διαθέτου καταστροφῆς τοῦ ἐγγράφου τῆς
διαθήκης ἢ τῆς συντάξεως νέας διαθήκης, διότι διὰ τῶν γεγονότων τού-
των δὲν ἀκυροῦται ἀλλ' ἀνακαλεῖται ἡ διαθήκη (Σαβιν. σ. 542. Un-
ger § 91 σημ. 15)· ὡσαύτως ἀνάκλησις καὶ οὐχὶ ἀκυρότης τῆς συμ-
βάσεως εἶναι ὁ mutus dissensus ἐπὶ τῶν συναινετικῶν συναλλαγμα-
των (§ 4 εἰσηγ. 3, 29· νόμ. 1 κώδ. 4, 45· καὶ τὸ θέμα τοῦτο ἀτόπως
κατατάσσει ἐνταῦθα ὁ Unger). Ἐπὶ ἀτοπώτερον φαίνεται νὰ ὀνομασθῇ
ἐπιγενομένη ἀκυρότης τῆς δικαιοπραξίας ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς (Unger
σημ. 16. Wächter σ. 668 σημ. 45). Ἡ ἔνεκεν ἐπελθούσης αἰτίας ἀκυ-
ρότης τῆς δικαιοπραξίας καλεῖται συνήθως ὑπὸ τῶν συγγραφέων infir-
matio. Unger σημ. 47.

διαμένωσι καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τινα χρόνον· ⁵ προσέτι εἰ μὲν τὴν ἀκυρότητα δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ πᾶς τις τῶν ἐνδιαφερομένων, λέγεται **ἀπόλυτος**, εἰ δέ τινες μόνον ἐξ αὐτῶν, **σχετική**. ⁶ Τέλος ἡ ἀκυρότης ἢ ἐστὶν ὀλική

5) Διὰ τῆς ἀκυρότητος ταύτης ἡ κατὰ τὴν κατάρτισιν αὐτῆς ἔγκυρος καὶ ἰσχυρὰ δικαιοπραξία καταργεῖται. Δηλαδή ἐνίοτε περιστατικόν τι, ὅπερ, ἂν ὑπῆρχε κατὰ τὴν κατάρτισιν τῆς δικαιοπραξίας, ἤθελε καταστήσει αὐτὴν ἄκυρον, φέρει τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο καίτοι μεταγενεστέρως λαθὼν χώραν. Ἀλλὰ ποῖα περιστατικὰ ἔχουσι τὴν δύναμιν ταύτην; Ἀμφίβολον. Κοινῶς παραδεδεγμένον ὅμως εἶναι ὅτι ἐκ τῶν ἀντιφατικῶς ἐκφραζομένων χωρίων τῶν πηγῶν ὡς κανὼν ἀναγνωρίζεται ἡ διάταξις, ὅτι τὸ ἐξ ἀρχῆς ἰσχυρὸν ἐκ τῶν ἐπισυμβαιόντων οὐκ ἄκυροῦται (νόμ. 85 § 1 πανδ. 50, 17· νόμ. 140 § 2 πανδ. 45, 1· νόμ. 31 πρ. πανδ. 39, 5· οὕτως ἡ δικαιοπραξία δὲν ἀκυροῦται ἐνεκὲν ἐπελθούσης παραφροσύνης ἢ ἁσωτίας, οὔτε ἡ δωρεὰ ἐνεκὲν ἐπακολουθήσαντος γάμου μεταξὺ δωρητοῦ καὶ δωρεοδόχου· § 1 εἰσηγ. 2, 14· νόμ. 6 § 1· νόμ. 20 § 4 πανδ. 18, 1 νόμ. 18 πρ. πανδ. αὐτ.)· ὡς ἐξαίρεσις δὲ ἡ ἐτέρα, ὅτι quæ in eam causam pervenerunt, a qua incipere non poterant, pro non scriptis habentur (νόμ. 3 § 2 πανδ. 34, 8· νόμ. 98 πρ. πανδ. 45, 1· νόμ. 16 πανδ. 9, 2). Διὸ ἀκυροῦται ἡ διαθήκη, ἂν ὁ διαθέτης ἀπολέσῃ κατόπιν τὴν ἱκανότητα τοῦ ποιεῖν διαθήκην ἢ ὁ κληρονόμος τοῦ κληρονομεῖν (§ 4 εἰς. 2, 17· νόμ. 6 § 5—13 πανδ. 28, 3). Ἀλλὰ δὲν ἀνήκουσιν ἐνταῦθα τὰ θέματα τῶν νόμ. 83 § 5· νόμ. 136 § 1 πανδ (45, 1), § 2 εἰς. (3, 19), ὡς ἐσφαλμένως φρονεῖ ὁ Unger (σημ. 22)· διότι ἐν αὐτοῖς ἡ ἐνοχὴ δὲν ἀκυροῦται, ἀλλὰ καταργεῖται διὰ τὸ ἀδύνατον τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς· ἐπίσης δὲν ἀνήκει ἐνταῦθα, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς (σημ. 21), τὸ θέμα τοῦ νόμ. 1 πανδ. (24, 2). Τὴν ἐξαίρεσιν δὲ ταύτην διευτύπωσαν συγγραφεῖς τινες (Wächter σ. 669. Unger σ. 144) οὕτως, ὅτι ἐφαρμόζεται ὅπου τὸ ἐπιγενόμενον περιστατικὸν εἶναι κατὰ νόμον ἀναγκαῖον οὐ μόνον διὰ τὴν κατάρτισιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ζωὴν τῆς δικαιοπραξίας· πρβ. ὅμως Σαβιν. σ. 554. Windscheid § 82 σημ. 11. Arndts § 79 σημ. 4.

6) Ἀπόλυτος ἀκυρότης καλεῖται ἡ ἐκ τοῦ νόμου ἀμέσως (ἐπομένως ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς θελήσεως τῶν μερῶν) ἐπερχομένη, ἣν διατοῦτο πᾶς ὁ ἔχων συμφέρον δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ· σχετικὴ δὲ καλεῖται ἡ ὑπὲρ τοῦ ἐτέρου τῶν μερῶν νομοθετηθεῖσα καὶ ἀπὸ τῆς θε-

ἐκτεινομένη ἐφ' ἅπασαν τὴν πράξιν, ἢ μερική, περιορίζο-
μένη εἰς μέρος μόνον αὐτῆς. 7

λήσεως αὐτοῦ ἐξαρτωμένη. Ἡ πρώτη ἀποτελεῖ τὸν κανόνα, ἡ δευτέρα
τὴν ἐξαίρεσιν. Αὕτη λοιπὸν ἐπέρχεται: ἐὰν θελήσῃ τὸ πρόσωπον, ὑπὲρ
οὗ αὕτη ἐνομοθετήθη· ὅθεν μένει ἐντοσούτω ἀμφιβολὸν καὶ ἐκχρεμές τὸ
κῦρος ἢ ἡ ἀκυρότης τῶν τοιούτων δικαιοπραξιῶν. Οὕτω χαρακτηριζο-
μένη ἡ σχετικὴ ἀκυρότης, ὡς ἀκυρότης δηλονότι οὐχὶ ἐκ τοῦ νόμου
ἀλλ' ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ δικαιουμένου προσώπου παραγομένη, δὲν
ἔχει τι τὸ ἀντιφατικὸν ἐν αὐτῇ (ὡς λέγουσιν τινες· Brandis ἐν τῇ
Linde's Zeitschr. Z', 42. Vanger. § 279 σ. 548), διότι δὲν εἶναι ἀκυ-
ρότης διὰ τὸ ἕτερον μόνον τῶν μερῶν, ἀλλ' ἀκυρότης δι' ἀμφοτέρα,
τοῦτο ἔχουσα τὸ ἰδιάζον ὅτι γεννᾷ αὐτὴν ἡ θέλησις τοῦ ἑτέρου. Winds.
§ 82 σημ. 3.

Ὁ Brandis παραδέχεται διαστολὴν τῶν ἀκυροτήτων ἐκατέρωθεν ἢ
ἐτέρωθεν· κατ' αὐτὸν ἡ πώλησις μεταξὺ ἀνηλίκου καὶ ἐνηλίκου τὸν
μὲν ἐνηλίκον ὑποχρεοῖ, τὸν ἀνήλικον ὅμως ὄχι, μόνον δὲ καθ' ὅσον ἐγέ-
νετο πλουσιώτερος· π. χ. ἐὰν πωλητὴς ᾖ ὁ ἀνήλικος, ἡ μὲν πώλη-
σις εἶναι ἀνίσχυρος, ἡ δὲ ἀγορὰ ἰσχυρά. Τὴν τοῦ ἄρθρου 963 πολ. ἀκυ-
ρότητα θεωροῦσιν οἱ Γάλλοι ὡς σχετικὴν, ὑπὲρ τοῦ καταδιώκοντος
δανειστοῦ καὶ τῶν ἐνυποθήκων δανειστῶν μόνον νομοθετηθεῖσαν. Carré
J. 2325 δις.

Ἀμφιβολὸν ἐστὶν ἂν ὑπάρχωσι κατὰ τὸ ῥώμ. δίκαιον θέματα σχετι-
κῆς ἀκυρότητας· ἰδίως ἂν αἱ ὑπὸ τοῦ ἀνήθου ἄνευ αὐθεντίας τοῦ ἐπι-
τόπου συντασσόμεναι ἀκυροσθέντες συμβάσεις ἔκκειν σχετικῶς ἄκυροι

β') ἡ ἄκυρος δικαιοπραξία, ὡς τι γεγονὸς νομικῶς ἀνύπαρκτον καὶ μὴ ὄν, οὐδεμίαν δικανικὴν ἐνέργειαν δύναται νὰ ἔχῃ· οὔτε παράγει δίκαιον, οὔτε τροποποιεῖ ἢ καταργεῖ τὸ ὑπάρχον. Ὡς τοιαύτην δὲ οὐδὲν συμβεβηκὸς ἐπιγενόμενον δύναται κατὰ γενικὸν κανόνα νὰ ζωογονήσῃ,⁸ οὐδὲ εἰδικὸν ἔνδικον μέσον χρειάζεται τις ἔν' ἀπο-

34· πρ. νόμ. 35 § 5 κώδ. 8, 54), ἡ καλύπτουσα ἐν μέρει δωρεὰν πώλησις μεταξὺ συζύγων, κατὰ τὸ μέρος τῆς δωρεᾶς (νόμ. 5 § 5 πανδ. 24, 1). Ἄλλα θέματα ἐν νόμ. 110 πρ. πανδ. (45, 1)· νόμ. 11 § 1· νόμ. 12, 13 πανδ. (13, 5)· νόμ. 42 κώδ. (2, 4). Unger σημ. 57. Προσέτι ἡ ἄκυρότης τῆς κυρίας πράξεως ἐπάγεται καὶ τῶν παρεπομένων αὐτῇ ἄκυρότητα (τῆς πρωτοτύπου αἰτίας μὴ ἐρωωμένης οὐδὲ τὰ παρακολουθήματα ὡς ἐπίπαν ἔρρωται· νόμ. 178 βασ. 2, 3), οἷον ἐγγυήσεων (νόμ. 70 § 4 πανδ. 46, 1· νόμ. 6 πανδ. 45, 1· περὶ τῆς φαινομένης ἀντινομίας τοῦ τεμ. 25 πανδ. 46, 1 πρὸς Hasenbalg Bürgschaft σ. 93) καὶ ἐνεχύρων (νόμ. 11 § 3 πανδ. 13, 7). Ἄλλὰ τῶν παρεπομένων ἡ ἄκυρότης δὲν ἐπηρεάζει τὴν κυρίαν πράξιν (ὅθεν τὸ λεγόμενον τὰ περιττὰ οὐ βιάσκει· νόμ. 94 πανδ. 50, 17· νόμ. 65 πρ. πανδ. 45, 1), ἐκτὸς ἂν ὥρισθῃσαν καὶ ταῦτα ὑπὸ τῶν συναλλαττόντων ὡς οὐσιώδη μέρη τῆς πράξεως. Unger σ. 153 σημ. 54.

8) Λέγει παλαιὸς τις νομικός· *aeger potest convalescere, mortuus*

κρούση. 9

κατ' ἐξαίρεσιν ζωοποιεῖ τὴν δικαιοπραξίαν (ὅτε αὕτη θεωρεῖται ὡς ἀπ' ἀρχῆς ἔγκυρος καὶ ἰσχυρά). Τοιαῦται δ' ἐξαιρετικαὶ περιπτώσεις ὑπάρχουσιν ἀναμφίβολοι μόνον αἱ τῶν νόμ. 25 κώδ. (5, 16) νόμ. 1, 2 κώδ. (5, 74)· ἤτοι ἡ ὁρεᾶ μεταξὺ συζύγων ἰσχύει, μὴ ἀνακληθεῖσα παρὰ τοῦ ὄωρητοῦ, ὡς καὶ ἡ ἄνευ δικαστικῆς ἀδείας ἀπαλλοτριώσεις ὄρφανικοῦ ἀκινήτου, ἣν ὁ ὄρφανὸς ἐγκρίνη ἐνῆλικος γενόμενος· ὡσαύτως ἡ τοῦ νόμ. 42 πανδ. (41, 3) ἴδε καὶ νόμ. 20 § 1 Π. (28, 7). Σαβιν. Δ' 556—59. Unger σ. 155 σημ. 63, ὅστις διαφωνεῖ ὡς πρὸς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν (σημ. 65).

Διάφορος τῆς ζωοποιήσεως ἀκύρου δικαιοπραξίας εἶναι ἡ ἀναθίωσις τῆς θανούσης, ἣτις συμβαίνει ἐνίοτε ἐπὶ διαθηκῶν νόμ. 11 § 2 πανδ (37, 11)· νόμ. 12 πρ. πανδ. (28, 3). Unger σημ. 64.

Τὰ ἀνωτέρα εἰρημμένα ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῶν ἀπολύτως ἀκύρων πράξεων· διότι ἐπὶ τῶν σχετικῶς ἀκύρων ἢ ἀκυρότης ὑπάρχει, ἐὰν θελήσῃ αὐτὴν τὸ πρόσωπον ὑπὲρ οὗ ἐνομοθετήθη· ὅθεν ἡ παραίτησις ἢ ἔγκρισις τούτου καθίστησι τὴν πρᾶξιν ἀκλόνητον ὅλως. Unger σ. 157.

9) Τὸ μὴ ὂν οὐ χρῆζει προσβολῆς· διότι ἡ προσβολὴ ὑποτίθησι προσβαλλόμενον, ἀλλ' ἐπὶ ἀκυρότητος (ἥτοι ἀνυπαρξίας) ἀντικείμενον προσβαλλόμενον ἐλλείπει· ὥστε ἀρκεῖ ἐκείνος καθ' οὗ ἀντιτάσσεται ἄκυρος τις πράξις καὶ ὑποκαταστάσῃ αὐτὴν ἐπικαλούμενος, πρὸς αὐτὴν ἀντικείμενον. Βέροιας

δικαιοπραξία τις απαιτεῖ πρὸς καταρτισμὸν αὐτῆς προσόντα πλείονα
τῶν προσόντων ἄλλης δικαιοπραξίας, δύναται νὰ συμβῇ ὥστε ἡ τοι-
αύτη δικαιοπραξία νὰ ἐλλείπῃ μὲν τινος τῶν ἀναγκαίων αὐτῇ προ-
σόντων, νὰ φέρῃ ὁμως ἅπαντα τὰ προσόντα τῆς ἄλλης δικαιοπραξίας.
Ἐρωτᾶται δὲ τότε, ἡ δικαιοπραξία αὕτη δύναται νὰ ἰσχύσῃ ὡς δι-
καιπραξία τῆς κατηγορίας ἧς φέρει τὰ προσόντα; *Ὁχι, βεβαίως (νόμ.
1 § 4 πανδ. 13, 5)· διότι δὲν ἤθελον τὴν δικαιοπραξίαν ταύτην τὰ
μέρη, ἀλλὰ τὴν ἄλλην τὴν ἄκυρον. Μόνον λοιπὸν τότε ἡ δικαιοπραξία
αὕτη ἰσχύει, ὅταν οἱ συναλλάττοντες ἤθελον ἐν δευτέρῳ λόγῳ καὶ αὐ-
τὴν· ὅπερ ἐξυπακούεται ὑπάρχον ἐν οἷς θέμασιν ἡ πρᾶξις αὕτη φέρει
εἰς τὸ αὐτὸ νομικὸν ἀποτέλεσμα εἰς ὃ καὶ ἡ ἄκυρος (νόμ. 5 πρ. πανδ.
18, 5· νόμ. 8 πρ. νόμ. 19 πρ. νόμ. 23 πανδ. 46, 4· νόμ. 3 πανδ.
29, 1.—ἐναντίος ὁ νόμ. 1 § 2 πανδ. 45, 1 διὰ τὴν περί τὰς ἐπερω-
τήσεις αὐστηρότητα) ἐν πᾶσι δὲ τοῖς ἄλλοις θέμασιν ἀπαιτεῖται ῥητὴ

μὲν κατὰ τὸν νόμον καὶ διὰ τοῦτο ἰσχυρά, δυναμένη ὁμῶς, ἔνεκεν ἐλαττώματός ¹ τινος ἐμπεφυκότες αὐτῇ, ν' ἀκυρωθῇ. Τὰ ἐλαττώματα ταῦτα τὰ τὴν ἀκυρωσίαν ἐπιφέροντά εἰσι διάφορα, ² ἀλλὰ σχετικὰ πάντοτε, ³ καὶ ἡ ὑπέρχον ἀπ' ἀρχῆς ἐν τῇ πράξει ἢ ἐπὶ τὸν κατόπιν ⁴ πλὴν ἡ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων δὲν ἐπηρεάζει μόνη τὸ ἐν ἀρχῇ ἐγκυρον. ⁵

1) Τὰ τοιαῦτα ἐλαττώματά εἰσι π. χ. ἡ βία (ἀνωτ. § 41), ἡ ἀπάτη (ἀνωτ. § 42), ἡ ὑπέρογκος βλάβη. Wächter σ. 655 σημ. 2. Unger σ. 159 σημ. 76. ὅρα καὶ Ἐπαναγωγῆς λβ' σ. 173.

2) Τὰ ἐλαττώματα ταῦτά εἰσι ποικίλα καὶ δὲν δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς γενικὴν τινα καὶ πάντα περιλαμβάνουσαν ἀρχήν. Ὁ Πούχτας (Vorlesungen § 67) ἠθέλησε νὰ δώσῃ γενικόν τινα χαρακτηρισμὸν τῶν ἐλαττωμάτων τούτων. Κατ' αὐτόν, ἀκυρωσία ὑπάρχει, ὅταν α') τὸ ἐλάττωμα, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς δικαιοπραξίας, δὲν καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν ὑπαρξιν αὐτῆς, ἢ β') ἔνεκεν ἄλλων ἀπωτέρων λόγων κρίνηται ὡς ἡ καταλληλοτέρα θεραπεία. Ἀλλ' ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος γενικώτερός ἐστιν ἢ ὥστε νὰ προκύψῃ ἐξ αὐτοῦ σπουδαῖόν τι ὄφελος.

3) Δηλαδὴ ἐξήρτηται ἐκ τῆς θελήσεώς τινων μόνον ἐκ τῶν τῆς δικαιοπραξίας προσώπων νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὸ ἐλάττωμα καὶ νὰ αἰτήσωσι τὴν ἀκύρωσιν τῆς πράξεως ὥστε ἡ ἀκυρωσία ὁμοιάζει κατὰ τοῦτο τὴν σχετικὴν ἀκυρότητα (ἀνωτ. § 43 σημ. 6), διαφέρει ὁμῶς αὐτῆς κατὰ τὸ ἀποτέλεσμα, διότι δι' αὐτῆς ἡ πράξις καθίσταται ὡς οὐδέποτε ὑπάρξασα, ἐνῶ ἡ ἀκυρωσία λαμβάνει χώραν ἀπ' ἧς κηρυχθῇ (σημ. 10 τοῦ § τούτου). Unger σ. 150 σημ. 41.

4) Ἡ πρώτη καλεῖται ἀρχικὴ ἀκυρωσία, ἡ δευτέρα ἐπιγενομένη. Ἐπιγενομένη ἀκυρωσία ὑπάρχει π. χ. ἐπὶ δωρεῶν ἢ ἀχαριστίας τοῦ δωρεοδόχου ἢ ἡ ἐπιγέννησις τέκνων τῷ δωρητῇ (νόμ. 10, 8 κώδ. 8, 56). Ἀλλὰ τῆς ἐπιγενομένης ἀκυρωσίας διάφορός ἐστιν ἡ ἐξ ἐπερχομένων ἢ συγχρόνων αἰτιῶν κατάργησις τοῦ δικαίου (π. χ. δι' ἐνστάσεων παραγραφῆς, μακεδον. δόγματος), διότι ἐν τοῖς θέμασι τούτοις ἡ δικαιοπραξία μένει ἀπρόσβλητος, μόνον τὸ δίκαιον ὅπερ παρήγαγε καταργεῖται. Unger σ. 159 σημ. 77.

5) Ἀλλοτε ἐδιδάσκετο τοιοῦτος κανὼν, ὅτι δηλαδὴ μεταβαλλομένων τῶν πραγμάτων συµμεταβάλλονται καὶ αἱ δικαιοπραξίαι, διότι ἐξυπακούεται δῆθεν ἐν αὐταῖς ἡ ρήτρα τοῦ *rebus sic stantibus*· ἀλλὰ τὸ χωρίον τοῦ ῥωμ. δικαίου (νόμ. 38 πρ. πανδ. 46, 3), ἐφ' οὗ φαίνεται

επικλή· μειαυδολή· της· προσωπικής· αοτιου· κατατάσσεται,· δεν· δύναται· να· γεννη· καταβολή· πλήν· και· τουτο· δεν· είναι· γενικόν,· ως· αποδεικνύουσιν· οί· νόμ. 95 § 6 πανδ. (46,3)· νόμ. 56 § 2 πανδ. (45,1). Unger σ. 160 σημ. 78. Weber von der natirl. Verbindlichkeit σ. 345.

6) 'Απεναντίας· ή· άκυρος· πράξις,· ως· τι· νομικώς· μή· όν,· ούδέν· παρά-· γει· αποτέλεσμα.

7) 'Επομένως· δύναται· και· δι'· ένεχύρου· ή· έγγυήσεως· ν'· ασφαλισθῃ· ή· άκυρώσιμος· πράξις·· αλλά· θεθαίως· άκυρουμένης· αοτῆς,· συνακυροῦνται· και· τὰ· ασφαλιστικά· ταυτα· μέσα· (νόμ. 7 § 1· νόμ. 19 πανδ. 44,1· νόμ. 32 πανδ. 46,1· § 4 εισ. 4,14· νόμ. 11 κώδ. 8,36)· εκτός· αν· εδόθησαν· ως· όχρωστικά· κατά· τῆς· άκυρώσεως· νόμ. 13 πρβ. πανδ. (4,4). Unger σ. 161 σημ. 80. Wächter σ. 656 σημ. 8,9.

8) Κατά· τινας· (Unger σ. 161 σημ. 81. Wächter σ. 656 σημ. 4)· άρκει· ένίοτε· και· εξώδικος· δήλωσις· πρὸς· τόν· έναντίον· περί· τουτου,· ίνα· επιφέρη· τήν· άκυρώσιαν.· Η· γνώμη· αοτη· δύναται· να· θεωρηθῃ· ως· όρθή· μόνον· επί· εκείνων· των· άκυρώσιων,· έν· αἰς· τὰ· πραγματικά· στοιχεῖα,· τὰ· τήν· άκυρώσιν· επάγοντα,· συνίστανται· εἰς· τήν· θέλησιν· μόνον· τοῦ· προ-· σώπου· και· δεν· άπαιτοῦνται· άλλα· γεγονότα· δικαστικῆς· χρήζοντα· διευ-· κρινήσεως.

9) 'Εκεῖνος· μόνον· υπὲρ· οὔ· υπάρχει· ό· λόγος· τῆς· άκυρώσεως· δύναται· να· προσβάλῃ· τήν· δικαιοπραξίαν,· ούχι· και· ό· έναντίας,· πρὸς· όν· αοτη· έχει· πλήρη· ίσχύν· (ουτος· όμως· δύναται· δια· προκλήσεως· εἰς· άγωγήν· να· φέρῃ· τήν· υπόθεσιν· εἰς· δικαστήριον).· Τό· ένδικον· δέ· μέσον· όπερ· μεταχειρίζεται· είναι· ποτε· μὲν· άγωγή· (ή· εκ· τῆς· συμβάσεως· ή· in factum νόμ. 6 πανδ. 48,5),· άλλοτε· δ'· ένστασις· ή· άντένστασις· και· υπόκειται· εἰς· τήν· γενικήν· παραγραφὴν· τῆς· τριακονταετίας.· Wächter σημ. 5)· αλλά· και· δι'· έγκρι-· σεως· ή· παραιτήσεως· ματαιοῦται.· Νόμ. 24, 26 § 3 πανδ. (12,6). Un-· ger σ. 162.

10) 'Η· υπό· τοῦ· δικαστηρίου· άπαγγελοῖσα· άκυρώσις· ανατρέχει· μὲν

Δ') "Εγκρισις—*ratihabitio*. α)

§ 45. "Εγκρισις ἐστὶ δικαιοπραξίας¹ τετελεσμένης ῥητῇ ἢ σιωπηρᾷ² ἐπιδοκιμασία, αὐτῆς μὲν τὰ ἐλαττώματα³ θεραπεύουσα, τὸν δ' ἐγκρίνοντα στεροῦσα τῆς

εἰς τὸ παρελθόν, καθόσον ἕκαστον τῶν μελῶν ὀφείλει ν' ἀποκαταστήσῃ ὅ,τι ἐκ τῆς ἀκυρωθείσης πράξεως περιῆλθεν εἰς αὐτὸ (νόμ. 23 § 1. 7· νόμ. 60 πανδ. 24, 1· νόμ. 10 κώδ. 4, 44)· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι συνέπεια τῆς ἀκυρώσεως· τὰ ἐν τῷ μεταξὺ παρὰ τρίτων ἀποκτηθέντα δίκαια ; Μένουσιν ἰσχυρὰ ἐνίοτε (νόμ. 43 § 8 πανδ. 24, 1· νόμ. 4 πρ. πανδ 20, 6)· ὡς γενικὸς κανὼν δὲν δύναται νὰ τεθῇ τοῦτο· οὐ ἔνεκα δὲν ἔχει πολλήν τὴν σπουδαιότητα τὸ ζήτημα ἂν ἡ ἀκύρωσις χρονολογεῖται *ex nunc* ἢ *ex tunc*. Ὁ Wächter (σ. 566) καὶ ὁ Unger (σ. 161) λέγουσιν *ex nunc*, ὁ Windscheid (σ. 198 σημ. 7), *ex tunc*.

α) Lothar Seuffert von der Ratihabition d. Rechtsgeschäfte Würzburg 1868. Dalloz Obblig. § 4468.

1) Ἡ ἔγκρισις ἔχει ἀποτελέσματα ὅχι μόνον ἐπὶ δικαιοπραξιῶν γινομένην, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἄλλων πράξεων, οἷον ἀδικημάτων (νόμ. 152 § 2 πανδ. (50, 17· in maleficio ratihabitio mandato comparatur· νόμ. 4 § 14 πανδ. 43, 16. Seuff. ἐν. ἀ. σ. 2 σημ. 1). Τὰ ἐνταῦθα περὶ ἐγκρίσεως λεγόμενα ὁρῶσι τὰς δικαιοπραξίας.

2) Νόμ. 5 II. (46, 8)· νόμ. 5 βασ. (9, 11). Συγκεχυμένη φαίνεται ἡ τοῦ ΑΠ. 217 τοῦ 78. Δικαστ. Χρον. Β', 274. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἡ σιωπηρὰ ἔγκρισις πρέπει νὰ συνάγῃται ἐκ περιστάσεων ἀναντίρρητον καθιστωσῶν τὴν τῆς ἐγκρίσεως διάνοιαν (*facta concludentia*)· π. χ. νόμ. 24 πανδ. (12, 6).

3) Τὸ ἐλλειπὲς καὶ ἀτελὲς συμπληροῦται καὶ τελειοποιεῖται, τὸ δὲ ἄκυρον καὶ μὴ ὄν χρήζει οὐχὶ συμπληρώσεως καὶ τελειοποιήσεως, ἀλλὰ πλήρους καταρτίσεως καὶ παραγωγῆς. Ὅθεν διὰ τῆς ἐγκρίσεως θεραπεύονται ἀτέλειαι μόνον τῶν δικαιοπραξιῶν οὐχὶ καὶ ἡ ἐντελής ἀνυπαρξία αὐτῶν. Τὸ ἐλάττωμα λοιπὸν τὸ διὰ τῆς ἐγκρίσεως θεραπευόμενον πρέπει νὰ ᾖ ἡ σχετικὴ ἀκυρότης ἢ ἀκυρωσία ἢ πρᾶξις τρίτου ἀνευ ἐντολῆς τοῦ δι' ὃν γίνεται ἐνεργομένη. Ἐπὶ ἀπολύτου ἀκυρότητος ἔγκρισις δὲν χωρεῖ, ὡς ἐσφαλμένως παλαιότερον ἐδιδάσκατο. (Unger σ. 163 σημ. 7). Ἀλλὰ βεβαίως καὶ ἡ πράξεως ἀπολύτως ἀκύρου ἔγκρισις ἔχει τινὰ νομικὰ ἀποτελέσματα, πλὴν οὐχὶ τὰ τῆς ἐγκρίσεως· δηλαδή ἂν ἡ τοιαύτη ἔγκρισις φέρῃ πάντα τὰ προτόντα τῆς ἐγκρινο-

ἐξουσίας νὰ ἐπικαλεσθῇ πλέον αὐτά. Ὡστε ἡ ἔγκρισις χρησιμεύει ὡς ὀχύρωμα τῆς πράξεως κατὰ τοιαύτης προσβολῆς καὶ ἔχει δύναμιν ἀναδρομικὴν ⁴ ἀλλ' ἐφαρμόζεται μόνον ἐπὶ ἀκυρωσιῶν ⁵ καὶ σχετικῶν ἀκυροτή-

μένης πράξεως, ἀποτελεῖ νέαν καὶ κυρίαν πράξιν ἀπὸ τῆς συνομολογήσεως αὐτῆς ὑπάρχουσαν καὶ ἐνεργοῦσαν, ἐνδεδομένην δὲ μόνον ψευδὲς ὄνομα ἐγκρίσεως (νόμ. 4 § 6 πανδ. 1, 16· νόμ. 4, 27, 65 § 1 πανδ 23, 2· νόμ. 25 K. (5.16). Ὅθεν ἐὰν π. χ. ὁ Πέτρος πωλῇ τῷ Παύλῳ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ δι' ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου ἢ καὶ προφορικῶς, λάβῃ δὲ τὸ τίμημα καὶ παραδώσῃ αὐτῷ τὴν οἰκίαν, τὸ γεγόμενον ἀποτελεῖ πραγματικὴν ἀπλῶς κατὰστασιν, ἀνεπίδεκτον ἐγκρίσεως. Ἐὰν οὐχ ἦτιον ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος ἐμφανισθῶσι μετὰ χρόνον ἐπὶ συμβολαιογράφου καὶ δηλώσωσιν ὅτι ἐγκρίνουσι τὴν ἀγοραπωλησίαν, ἡ πράξις αὕτη δὲν ἀποτελεῖ ἔγκρισιν (ἔστω καὶ ἂν προσθέσωσιν ὅτι ἐγκρίνουσιν αὐτὴν μεθ' ἀπάντων τῶν ἀποτελεσμάτων), ἀλλὰ πώλῃσιν ἔκτοτε ὑπάρχουσαν καὶ ἰσχύουσαν· οὐ ἔνεκα ἂν ὁ ἀγοραστής παραχωρήσῃ δύο ὑποθήκας, μίαν ἐπὶ τῆς ἀκύρου πωλήσεως καὶ ἄλλην ἐπὶ τῆς ἐγκύρου, προτιμᾶται ἡ δευτέρα. Ἐὰν αὐτὸ κρατεῖ καὶ περὶ τῶν καταργουμένων καὶ κατόπιν πάλιν ἀνορθουμένων δικαιοπραξιῶν ἡ ἀνορθωτικὴ δηλαδὴ πρᾶξις ἀποτελεῖ νέαν δικαιοπραξίαν καὶ οὐχὶ ἀναβίωσιν τῆς καταργηθείσης (νόμ. 27 § 2 πανδ. 2, 14· si pactum conventum totam obligationem sustulerit. veluti emti: non enim ex novo pacto prior obligatio resuscita-

των, 6 ὡς καὶ ἐπὶ τῶν δι' ἡμᾶς 7 ἢ περὶ τῶν δικαιωμάτων ἡμῶν 8 ἐπιχειρουμένων πράξεων τρίτων. 9 Εἶναι πράξεις μονομερῆς καὶ δηλοῦνται πρὸς τοὺς ἐπιχειρήσαντας

σιότῃτι ἔλαβε δάνειον (νόμ. 2 κώδ. 4, 28· νόμ. 7 § 16· νόμ. 9 πρ. πανδ. 14, 6). Ἡ ἐπιδοκιμασία τοῦ ἀχρεωστήτως καταβληθέντος εἶναι κυρίως ὡρεὰ εἴτε παραίτησις τοῦ δικαιώματος τῆς ἀναλήψεως, οὐχὶ ἔγκρισις, ὡς οὐκ ὀρθῶς ὀνομάζει αὐτὴν ὁ Unger (σημ. 14).

6) Π. χ. ὁ κηδεμὼν τοῦ χειραφέτου ἢ ὁ ἀντιλήπτωρ τοῦ ἀσώτου ἐγκρίνουσι τὴν ἄνευ συναίνεσεως αὐτῶν συναφθεῖσαν σύμβασιν (ἄνωτ. § 43 σημ. 6 ἐν τ.).

7) Ὅσακις τις ἄνευ ἐντολῆς ἐπιχειρεῖ πρᾶξιν τινα ἐν ὀνόματι ἢ διὰ λογαριασμὸν ἄλλου (π. χ. κινεῖ ἀγωγὴν ἐν ὀνόματί μου. Πολ. 92), δύναται οὗτος νὰ ἐγκρίνῃ (ρητῶς ἢ σιωπηρῶς) τὸ γενόμενον, ὅτε ἰσχύει τοῦτο ὡς ἀρχῇθεν δύναμι ἐντολῆς πραχθὲν (νόμ. 5, 12 § 1 πανδ. 46, 8· νόμ. 12 § 4 πανδ. 46, 3· νόμ. 60 πανδ. 50, 17· νόμ. 56· πανδ. 5, 1· νόμ. 6 § 9 πανδ. 3, 6 νόμ. 9 κώδ. 2, 19· νόμ. 7 § 1 κώδ. 4, 26). Windscheid § 74 σημ. 3. Unger σ. 167 σημ. 19, 20. Ἀλλὰ συγκατάθεσις ἡμῶν καὶ ἐπιδοκιμασία πράξεων, διὰ λογαριασμὸν μὲν ἄλλ' οὐχὶ καὶ ἐν ὀνόματι ἡμῶν ἐπιχειρηθεῖσων (π. χ. ὁ Πέτρος ἀγοράζει διὰ λογαριασμὸν μου, ἀλλ' ἐν ἰδίῳ ὀνόματι τὴν πρᾶξιν τοῦ ταύτην ἀποδέχομαι) ἐσφαλμένως κατατάσσεται ὑπὸ τοῦ Unger (σημ. 21) εἰς τὰς κυρίας ἐγκρίσεις· ὁ ἐγκρίνων ἐνταῦθα στέργει νὰ μεταβιθασθῇ εἰς αὐτὸν ἔννομος σχέσις οὐδὲν ἐλάττωμα φέρουσα, ἀλλὰ καθ' ὅλα αὐτῆς τὰ μέρη ἰσχυρά.

8) Πρᾶξις περιέχουσα διάθεσιν δικαιώματος οὐχὶ τοῦ πράττοντος, ἀλλὰ τρίτου προσώπου, ἵνα ἔχῃ ἔννομα ἀποτελέσματα χρήζει τῆς συγκαταθέσεως τοῦ προσώπου τούτου. Ἡ ἔγκρισις λοιπὸν αὐτοῦ τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν ἣν ἢ ἀπ' ἀρχῆς δεδομένη συναίνεσις. Νόμ. 3 κώδ. (3, 32)· νόμ. 19 κώδ. (2, 19)· νόμ. 16 § 1 πανδ. (20, 1). Ἀλλὰ βεβαίως ἡ ἀναδρομικὴ ἐνέργεια τῆς ἐγκρίσεως δὲν δύναται νὰ βλάβῃ κεκτημένα ἤδη δίκαια τρίτων π. χ. ὁ Α' χορηγῇ ὑποθήκην ἐπὶ τῆς οἰκίας του, ἣν ὁ Β' εἶχε πρότερον πωλήσει τῷ Γ' κατόπιν ὁ Α' ἐγκρίνει τὴν πώλησιν τοῦ Β' πρὸς τὸν Γ' οὗτος ὀφείλει ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ὑποθήκην. Vanger. § 88 σ. 129. Unger σημ. 18. Windscheid § 83 σημ. 5, 6.

9) Ἐνίστε ἡ ἔγκρισις φέρει στοιχεῖα ἀναγνωρίσεως, ἥτοι δικαιοπραξίας αὐθύπαρκτον ἐνοχῆς αἰτίαν ἀποτελούσης (Winds. § 412) τότε

τὴν ἐγκρινομένην πράξιν ἢ καὶ τὸν ἕτερον αὐτῶν. Πλέον τι νὰ ῥηθῇ γενικῶς περὶ ἐγκρίσεως δὲν δύναται. ¹⁰

E') Δικαιοπραξίαι δι' ἄλλου γινόμεναι.

§ 46. Ἡ δικαιοπραξία δύναται νὰ ἐπιχειρηθῇ καὶ δι' ἄλλου, εἴτε ὁλόκληρος εἴτε κατὰ μέρος· ὁ ἄλλος οὗτος ἢ ἐπιχειρεῖ ἅντι τοῦ κυρίου τῆς πράξεως ἅπασαν τὴν πράξιν, ἐκπροσωπῶν τοιοῦτοτρόπως τὸν κύριον κατὰ τὴν θέλησιν καὶ κατὰ τὴν δῆλωσιν αὐτῆς—**ἀντιπρόσωπος**, ἢ ἐπιχειρεῖ τὸ ἐξωτερικὸν μόνον στοιχεῖον τῆς πράξεως, τὴν **δῆλωσιν** τῆς θελήσεως, παριστάμενος τὸ καθ' ἑαυτὸν ὡς διαβιβαστῆς ἀπλοῦς θελήσεως ἀλλοτρίας—**ἄγγελος**. Ὁ μὲν ἀντιπρόσωπος ἐνεργεῖ αὐτὸς τὴν πράξιν καθ' ὅλα αὐτῆς τὰ στοιχεῖα, ὁ δὲ ἄγγελος χρησιμεύει ὡς βοηθητικὸν μόνον ὄργανον πράξεως ξένης. ¹ Ἀντιπρό-

δὲ διὰ τῆς ἐγκρίσεως δὲν ἰσχυροποιεῖται ἡ ἐγκρινομένη πράξις, ἀλλὰ παράγεται νέας ἐνοχῆς ὑποχρέωσις. Π. χ. ὁ κληρονόμος ἀναγνωρίζει τὸ ἀνισχύρως καταληφθὲν κληροδότημα. Νόμ. 16 § 1 κώδ. (6, 23) νόμ. 23 κώδ. (6, 42) νόμ. 20 § 1 πανδ. (39, 5). Bähr Anerkennung σ. 201. Unger § 92 σημ. 23. Köllner, Oblig. negot. gest. σ. 118, σημ. 4.

10) L. Seuffert σ. 2, 160. Unger σ. 168. Ὅθεν τὰ ζητήματα ἰδίως τίς δύναται νὰ ἐγκρίνῃ, ἐντὸς τίνος προθεσμίας καὶ κατὰ τίνα τύπον· αὖν ἡ ἔγκρισις συγχωρῆται νὰ δοθῇ ἐν μέρει ταῦτα καὶ ἄλλα ὅμοια ζητήματα δὲν ὑπάρχοντα εἰς γενικοὺς κανόνας, ἀλλὰ λύονται κατὰ τὴν εἰδικὴν φύσιν ἐκάστης ἐγκρίσεως. Γενικῶς δύναται νὰ σημειωθῇ μόνον τοῦτο, ὅτι πρέπει νὰ διαστελλῇται ἡ ἀληθοῦς ἔγκρισις (σημ. 5—8) τῆς ψευδοῦς (σημ. 3, 9), καὶ ὅτι ἐπὶ τῆς πρώτης μόνον λαμβάνει χώραν ἀναδρομικὴ ἐνέργεια, ἥς δυνάμει ἡ ἔγκρισις θεωρεῖται δοθεῖσα εὐθὺς κατὰ τὴν σύστασιν τῆς ἐγκρινομένης πράξεως νόμ. 7 πρ. κώδ. (4, 28) νόμ. 25 κώδ. (5, 16). Wächter σ. 739.

1) Wächter Pand. I, 407. Scheurl ἐν τῇ Krit. Ueperschaü I, 345. Εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς δικαιοπραξίας θεωρεῖται ἡ ἐξουσία καὶ οὐκ ἡ πράξις, πρὶν

σωπος λοιπὸν καλεῖται ὁ ἐπιχειρῶν δικαιοπραξίαν ἀντὶ ἄλλου καὶ δι' ἄλλον· ὥστε ὑποκείμενον αὐτῆς γίνεται οὐχὶ ὁ ἐπιχειρῶν ἀλλ' ὁ δι' ὃν ἐπιχειρεῖται· οὗτος ἐπομένως ἐνέχεται μόνος ἐξ αὐτῆς ὡς πιστωτῆς ἢ ὀφειλέτης, ὥσπερ ἐπεχείρει αὐτὴν ὁ ἴδιος.² Ἀμφισβητεῖται, ἂν τὸ

πρόσωπα ταῦτα ἢ α') μεσολαβοῦσιν ἀπλῶς ἵνα εὐχερεστέραν καταστήσωσι τῆς δικαιοπραξίας τὴν πραγματοποιήσιν (μεσῆται, προξενηταί), ἢ β') συμπράττουσιν ἀμέσως εἰς τὴν πραγματοποιήσιν ταύτην. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα δικαιοπραξία καταρτίζεται διὰ τῆς συνυπάρξεως δύο στοιχείων, τῆς θελήσεως καὶ τῆς δηλώσεως αὐτῆς, ἡ σύμπραξις τοῦ δευτέρου εἶδους περιέχει εἴτε ἀμφοτέρω τὰ στοιχεῖα εἴτε τὸ δεύτερον μόνον αὐτῶν. Τὸ πρῶτον εἶδος τῆς συμπράξεως καλεῖται ἀντιπροσωπεία, τὸ δεύτερον ἀγγελιαφορία. Ὁ ἀγγελιαφόρος συμπράττει ὡς διαβιβαστῆς ἀπλοῦς τῆς δηλώσεως ἀλλοτρίας θελήσεως· ἀναπληροῖ λοιπὸν τὸ ἔργον ἐπιστολῆς, εἶναι ἐπιστολὴ ζῶσα (ἔθεν contrahere per nuntium. contrahere per epistolam. νόμ. 2^ο πρ. πανθ. 2, 14^ο νόμ. 1 § 2 πανθ. 18, 1^ο νόμ. 2 § 2 πανθ. 44, 7^ο διατοῦτο ὡς ἀγγελιαφόρος δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὁ ἀνίκανος πρὸς ἐπιχείρησιν νομικῶν πράξεων ἢ ὁ ἄγνων τὴν γλῶσσαν δι' ἧς μεταβιβάζει τὴν ἀγγελίαν. Unger σ. 131 σημ. 6· γ') ὑπάρχει καὶ τρίτον εἶδος ἀμέσου συμπράξεως, ἐκείνη δηλαδή ἣτις συνίσταται εἰς ἀπλὴν συνεργασίαν μετὰ τοῦ κυρίου προσώπου· ἐνταῦθα ἡ σύμπραξις τοῦ τρίτου προσώπου χρησιμεύει εἴτε πρὸς ἐνίσχυσιν ἢ κύρωσιν τοῦ τύπου τῆς δικαιοπραξίας, εἴτε πρὸς ἐνίσχυσιν ἢ κύρωσιν τοῦ περιεχομένου αὐτῆς. Τοιαῦτα συνεργαζόμενα πρόσωπά εἰσι π. χ. ὁ συμβολαιογράφος καὶ οἱ μάρτυρες ἐπὶ τῶν συμβολαιογραφικῶς γινομένων πράξεων· ὁμοίως ὁ πατήρ, ὁ ἐπίτροπος, ὁ κηδεμὼν, ὁ ἀντιλήπτωρ ἐπὶ τῶν πράξεων ἐν αἷς ἀπαιτεῖται ἢ συναίνεσις αὐτῶν. Unger σημ. 13—16. Randa, Beritz § 20 σημ. 2, 3.

Ὡστε ὑπάρχουσι τρία εἶδη συμπράξεως, ἡ τῶν παρασκευαστῶν, ἡ τῶν παραγωγῶν εἴτε καταρτιστῶν καὶ ἡ τῶν βεβαιωτῶν εἴτε κυρωτῶν. Περὶ τοῦ ἀγγέλου πρβ. Zeitschrift für Handelsr. τοῦ Goldschmidt Α', 1 νέας σειρᾶς.

2) Ὁ ἀντιπρόσωπος ἐνεργεῖ ἀντὶ τοῦ ἀντιπροσωπευομένου καὶ δι' αὐτόν· ἐπομένως διὰ τῆς πράξεως ἣν ἐπιχειρεῖ παράγει δικαιώματα ἢ ὑποχρεώσεις οὐχὶ δι' ἑαυτὸν ἀλλὰ διὰ τὸν ἀντιπροσωπευθέντα. Ἡ ἀντιπροσωπεία δὲ χρησιμεύει οὐ μόνον πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς πρὸς τὸ πρᾶτ-

ῥωμ. δίκαιον ἐπιτρέπη γενικῶς τὴν δι' ἀντιπροσώπων ἐπιχείρησιν πράξεων.³

Ἄλλ' ἵνα ἡ πράξις τοῦ ἀντιπροσώπου⁴ ἔχῃ τὴν μνη-

τειν ἀνικανότητος τοῦ ἀντιπροσωπευμένου, ἀλλὰ καὶ πρὸς θεραπείαν πλείστων ἄλλων τοῦ βίου χρειῶν. Unger σ. 137.

3) Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, τὸ ῥωμ. δίκαιον, οὐ μόνον τὸ παλαιότερον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐξαιρετικῶς μόνον ἐπέτρεπεν ἀντιπροσωπεΐαν. Pauli Rec. Sant. V, 2 § 2· per liberas personas, quæ in potestate nostra non sunt, acquiri nobis nihil potest· νόμ. 126 § 2 πανδ. (45, 1)· νόμ. 1 κώδ. (4, 27)· νόμ. 123 πανδ. (50, 17)· νόμ. 6 κώδ. (4, 50)· si . . . ab initio negotium uxoris gerens comparasti nomine ipsius, emti actionem nec illi nec tibi quæsiisti, dum quæ tibi non vis nec illi potes. Ἐπιτρέπει δὲ κατ' ἐξαιρέσιν τὴν δι' ἀντιπροσώπου α') κτῆσιν τῆς νομῆς καὶ δι' αὐτῆς τὴν τῆς κυριότητος (νόμ. 41 πανδ. 41, 3 συνδ. νόμ. 1 κώδ. 7, 32· νόμ. 20 § 1 πανδ. 41, 1· § 5 εἰς. 2, 9)· β') κτῆσιν ἐνεχύρου (νόμ. 2 κώδ. 4, 27)· γ') ὑπεσέλευσιν κληρονομίας· δ') σχέσιν παρακλήσεως· νόμ. 6 § 1 Π. (43, 26). (Winds. § 73 σημ. 11, 12· § 596 σημ. 11. Unger § 90 σημ. 33). Ἐναντίαν γνώμην ἀπέφηνεν ὁ Σαβινῆ· κατ' αὐτόν, τὸ ῥωμ. δίκαιον προσχώρησεν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου τοσοῦτον, ὥστε ἀνεγώρισε σχεδὸν εἰπεῖν ὡς κανόνα τὴν ἀντιπροσωπευσιν (Obligationenrecht § 56, 57)· τοῦτον ἡκολούθησε καὶ ὁ Π. Παπαρρηγόπουλος (Γεν. ἀρχαί· § 242. Ἐνοχ. δίκ. Α', 107). Τὸ ζήτημα δὲν ἔχει πλέον πολλὴν τὴν σπουδαιότητα· διότι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ δικαίου εἶναι κοινῶς παραδεδεγμένον τὴν σήμερον τὸ δι' ἀντιπροσώπων συναλλάττεσθαι (περὶ τοῦ ζητήματος ὅρ. Winds. § 73 σημ. 14, 16. Unger § 90 σημ. 34. Brinz σ. 1608). Τοῦ ζητήματος, ἂν δύναται τις νὰ ἐπιχειρήσῃ δικαιοπραξίας δι' ἄλλου (δι' ἀντιπροσώπου), διάφορον εἶναι· τὸ ζήτημα ἂν δύναται τις διὰ δικαιοπραξίας, ἣν αὐτὸς ἐπιχειρεῖ, νὰ παραγάγῃ δίκαια ἢ ὑποχρεώσεις δι' ἄλλον. Περὶ τούτου γενήσεται λόγος ἐν τῷ περὶ ἐνοχῶν βιβλίῳ. Πρὸς Unger ἐν τοῖς τοῦ Jhering χρονικοῖς X, 1.

4) Προσέτι ἀπαιτοῦνται καὶ τὰ ἐξῆς· α') ὁ ἀντιπρόσωπος πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ικανότητα τοῦ ἐπιχειρεῖν νομικὰς πράξεις· διότι δὲν εἶναι ἄπλοῦν ὄργανον πράξεως ἄλλοτρίας, ἀλλ' εἶναι αὐτὸς τὸ πράττον πρόσωπον· πλὴν ἂν τις ἐν γνώσει διαρίσῃ ἀνήλικον πληρεξούσιον ἢ ὑπὸ τούτου συναφθεῖσα σύμβασις δὲν δύναται νὰ προσβληθῇ διὰ τὸν λόγον τοῦτον (νόμ. 7 § 2· νόμ. 8 πανδ. 14, 3· νόμ. 1 § 16 πανδ. 14, 1)· β') ὁ ἀντιπρόσωπος ἀπαιτεῖται νὰ ἐνεργῇ σπουδαίως καὶ ἐλευθέρως· ὅθεν

σθεΐσαν δύναμιν, ἀπαιτεῖται οὐ μόνον νὰ ἐπιχειρηθῇ αὕτη παρὰ τοῦ ἀντιπροσώπου ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου, ὁ ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχῃ ὁ ἀντιπρόσωπος τὴν πρὸς τοῦτο ἐξουσίαν, ὁ

κλάνη, βία ἢ δόλος παρὰ τῷ ἀντιπροσώπῳ ἐπηρεάζουσι τὴν πρᾶξιν· διατοῦτο ἡ γυνῶσις ἐλαττώματος τοῦ πωλουμένου πράγματος παρὰ τῷ ἀντιπροσώπῳ καθίστησιν ἀπρόσβλητον τὴν πώλησιν (νόμ. 51 πρ. πανδ. 21, 1· νόμ. 16 § 3 πανδ. 40, 12)· γ') παρὰ τῷ ἀντιπροσωπευομένῳ ἀπαιτεῖται ἰκανότης τοῦ ἔχειν δίκαια, διότι δι' αὐτὸν πρόκειται ν' ἀποκτηθῇ ἡ ἐκ τῆς δικαιοπραξίας παραγομένη ἔννομος σχέσις καὶ τὰ παρομαρτοῦντα αὐτῇ δίκαια καὶ αἱ ὑποχρεώσεις· διὸ ἐκ τοῦ προσώπου αὐτοῦ ῥυθμίζεται ὅτε τύπος τῆς πράξεως καὶ ἡ ἰδιότης αὐτῆς· π. χ. ἂν ᾖ ἐμπορικὴ ἢ ἀστυκὴ. Brinz σ. 1613. Windscheid § 73 σημ. 17—19.

5) Εἶναι ἀδιάφορος ἡ ἔκφρασις, δι' ἧς ὁ πράττων δηλοῖ ὅτι ἐν ὀνόματι ἄλλου καὶ οὐχὶ δι' αὐτὸν ἐπιχειρεῖ τὴν πρᾶξιν· ἀρκεῖ νὰ ἐξήγηται σαφῶς ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς (ἐν ἀμυβολίᾳ ἡ πρᾶξις λογίζεται ὡς ἰδίᾳ τοῦ ἀντιπροσώπου. Unger σ. 139 σημ. 38), ὅτι ὡς ἀντιπρόσωπος παρίσταται ὁ πράττων (Winds. § 73 σημ. 15). Ἐὰν ἀποσιωπήσῃ τὴν ἰδιότητα ταύτην, ἡ πρᾶξις ὑποχρεοῖ αὐτὸν μόνον· τὸ αὐτὸ κρατεῖ καὶ ὅταν ὁ τρίτος δὲν θελήσῃ νὰ συναλλαχθῇ μὲ τὸν ἀντιπρόσωπον ὡς τοιοῦτον. Unger σ. 139 σημ. 39· ὅρα καὶ τὸ ἐν νόμ. 29 πρβ. πανδ. (16, 1) θέμα. Βασ. (26, 7), 60.

6) Ὁ προτιθέμενος νὰ συναλλαχθῇ μετὰ τινος ἐνεργουῦντος ἐν ὀνόματι ἄλλου, συμφέρον βεβαίως ἔχει νὰ ἐξετάσῃ καὶ μάθῃ πρότερον, ἂν ὁ παριστάμενος ὡς ἀντιπρόσωπος ἔχῃ τὴν ἀνήκουσαν πληρεξουσιότητα· διότι ἑλλειπούσης αὐτῆς, ἡ συνομολογηθεῖσα πρᾶξις, καθὼς δικαιοπραξία ὑπὸ τὴν ἀναβλητικὴν αἵρεσιν τῆς ἐγκρίσεως αὐτῆς ἐκ μέρους τοῦ δι' ὃν ἐγένετο, ἂν μὴ ἐγκρίνῃ αὐτήν ὁ ἀντιπροσωπευθεὶς (Unger σ. 140 σημ. 42. Winds. § 74 σημ. 4), εἶναι ἀνίσχυρος. Οὐ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ ἡ ἑκτασις καὶ τὰ ὅρια τῆς πληρεξουσιότητος ἀναγκαῖον εἶναι νὰ διευκρινηθῶσι. Ἡ πρὸς τοῦτο ἔρευνα ἔχει νὰ στραφῇ περὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ πληρεξουσίου ἐγγράφου (ἐπὶ γενικῆς πληρεξουσιότητος παρέχουσιν ἐρμηνευτικούς τινας κανόνας οἱ νόμ. 58, 60, 63 πανδ. 3, 3· νόμ. 11 § 7· νόμ. 12 πανδ. 13, 7· νόμ. 7 πρ. πανδ. 39. 5· νόμ. 9 § 4 πανδ. 41, 1). Winds. § 74 σημ. 2. Ἐγχειρ. § 57 σημ. 9—13. Ἐὰν ὁ ἀντιπρόσωπος ἐνεργῇ ἄνευ πληρεξουσιότητος, ἀλλ' ἐν γνώσει τοῦ ἐτέρου μέρους καὶ ἐπὶ τῷ ὄρῳ ἐγκρίσεως παρὰ τοῦ κυρίου

οι σχέσεις αυτού προς τον θόντα την πληρεξουσιότητα είναι η της εν-
τολῆς.

10) Δι' αντιπροσώπου δύναται ν' αποκτηθῇ νομή, κυριότης ἢ ἄλλα
ἐμπράγματα δίκαια· ἄλλὰ καὶ συμβάσεις νὰ συνομολογηθῶσιν (ὅχι
ἀδικήματα· ποιν. νόμ. § 3. Unger σ. 137 σημ. 31). Κατ' ἐξαιρέσιν
δὲ μόνον ὁ νόμος ἀπαιτεῖ αὐτοπρόσωπον ἐνέργειαν· ὅπερ ὑπάρχει ἐπὶ
διαθήκης, ὀρκοδοσίας, συνάψεως γάμου, υἱοθεσίας καὶ ἐπὶ τινων δικο-
νομικῶν πράξεων. Unger σ. 137 σημ. 32. Ἑγγειρ. § 56 σημ. 3. Μὲ
τὸν ἑαυτὸν του δύναται ὁ ἀντιπρόσωπος νὰ συναλλαχθῇ; Zeitschrift
für Handelsr. τοῦ Goldschmidt Δ', 67 Ν. σειρᾶς.

1) Ἡ ἀπαλλοτριώσεις εἶναι δικαιοπραξία γενικὸν πάντοτε φέρουσα
χαρακτῆρα, ταυτέστι περιλαμβάνουσα πλείονα εἶδη δικαιοπραξιῶν· ἄλ-
λαις λέξεσιν εἶναι ὀνομασία γένους καὶ οὐχὶ εἵδους· οὕτω π. χ. ἀπαλ-
λοτριώσεις εἶναι ἡ παράδοσις, ἡ ἐγκατάλειψις κλ. Ὅθεν πᾶσα ἀπαλλο-
τριώσεις εἶναι δικαιοπραξία καὶ πᾶσα δικαιοπραξία, ἀποβολὴν δικαίου
ἐπάγουσα, εἶναι ἀπαλλοτριώσεις. Τὰ περὶ ἀπαλλοτριώσεως χρήζουσιν
ἰδίως ἰδιωτικῶν καὶ ἐπὶ πολλοῖς καὶ ἐπιχειρήσεως καὶ ἐπὶ συμβάσεως καὶ ἐπὶ

γμάτου, ³ παρὰ τῷ ἀπαλλοτριοῦντι ἐπιφέρουσα· εἰδικῶς δὲ καὶ κυρίως ἡ δικαιοπραξία ἐκείνη, δι' ἧς τὸ ἀπαλλοτριούμενον δίκαιον μετατίθεται εἰς ἕτερον πρόσωπον. ⁴ Τὸ ἀντίθετον τῆς ἀπαλλοτριώσεως ἐνταύτῃ τῇ στενῇ ἐννοίᾳ ἀποτελεῖ ἡ **παραίτησις** (*renunciatio*), ἥτοι ἡ μὴ περιέχουσα μετὰθεσιν δικαίου ἐκποίησης. Αἱ ἀπαλλοτριώσεις γίνονται ἢ ἐκούσως ἢ ἀναγκαστικῶς. ⁵

γεται καὶ ἡ ἀπλῇ τοῦ δικαίου ἀπώλεια, ὡς καὶ ἡ ἀπώλεια προσωποῦ δικαίου. Νόμ. 5 § 8 πανδ. (27, 9).— νόμ. 15 πανδ. (46, 3). Ἄλλ' ἡ τῆς νομῆς ἀποβολή δὲν εἶναι ἀπαλλοτριώσις· νόμ. 4 § 1 πανδ. (4, 7)· νόμ. 119 πανδ. (50, 17) «οὐκ ἐκποιεῖ ὁ μόνον τὴν νομὴν ἐκβαλλόμενος». Ἡ ἀπώλεια τοῦ δικαίου ἄνευ μεταβιβάσεως καλὸν εἶναι νὰ ὀνομάζεται ἐκποίησης ἢ παραίτησις, ἡ δὲ μεταβιβαστική, ἀπαλλοτριώσις.

3) Ἐπὶ πραγμάτων ἀναφερομένη ἡ ἀπαλλοτριώσις περιλαμβάνει γενικῶς οὐ μόνον τοῦ πράγματος αὐτοῦ, ἥτοι τῆς κυριότητος καὶ τῆς πρὸς χρησικτησίαν νομῆς (νόμ. 3 § 4 πανδ. 27, 9· νόμ. 1 κώδ. 5, 23.— νόμ. 5 § 2 πανδ. 27, 9) ἐκποίησιν ἢ διανομὴν (νόμ. 7 πρ. πανδ. 27, 9· νόμ. 2 κώδ. 5, 23· νόμ. 17 κώδ. 5, 71), ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκποίησιν τῶν ἀνηκουσῶν τῷ πράγματι δουλειῶν ἢ τὴν ἐπιθάρυνσιν αὐτοῦ διὰ τοιούτων (νόμ. 7 κώδ. 4, 51).

4) Πότε ἡ λέξις ἀπαλλοτριώσις ἔχει τὴν μίαν καὶ πότε τὴν ἄλλην σημασίαν, εἶναι ζήτημα ἐρμηνείας τοῦ οἰκείου νόμου. Οὕτω π. χ. ἡ ἀποβολή κληροδοτήματος εἶναι ἀπαλλοτριώσις σχετικῶς πρὸς τὴν διάταξιν, ὅτι ὁ ὀρφανὸς δὲν δύναται νὰ ἐνεργῇ ἀπαλλοτριώσεις ἄνευ δικαστικῆς ἀδείας (νόμ. 5 § 8 πανδ. 27, 9), ἀλλὰ δὲν εἶναι τοιαύτη ἀπέναντι τῆς διατάξεως, τῆς ἀπαγορευούσης τὰς πρὸς βλάβην τῶν δανειστῶν ἀπαλλοτριώσεις (νόμ. 6 § 4 πανδ. 42, 8). Windscheid § 69 σημ. 12.

5) Ἀναγκαστικὴ εἶναι ἡ ἐκποίησης ἡ κατὰ νομικὴν ἢ καὶ (ἐνίοτε) πραγματικὴν ἀνάγκην γινομένη. Νομικῆς ἀνάγκης ἀπαλλοτριώσεις εἶναι π. χ. ἡ τοῦ ἐνεχύρου παρὰ τοῦ δανειστοῦ, ἡ λόγῳ δημοσίας ἀνάγκης, ἡ διὰ διανομῆς κοινοῦ πράγματος πραγματικὴ δὲ ἀνάγκη εἶναι ἡ ἐκ τοῦ πράγματος προερχομένη, ἡ γινομένη παρὰ τινος ἐπὶ σκοπῷ καταβολῆς τῶν ἑαυτοῦ χρεῶν ἢ προμηθείας τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων. Εἰς μὲν τὰς νομικῶς ἀναγκαστικὰς ἀπαλλοτριώσεις οὐδέποτε ἐκτείνονται οἱ ἀπαγορεύοντες τὰς ἀπαλλοτριώσεις διατάξεις (νόμ. 1 § 2· νόμ.

Συστατικά ἀναγκαῖα τῆς ἀπαλλοτριώσεώς εἰσι τοῦτο μὲν δίκαιον κεκτημένον καὶ τοῦ ἀπαλλοτριούντος ἴδιον, 6 τοῦτο δὲ ἀπώλεια δικαίου μόνης τῆς θελήσεως αὐτοῦ συνέπεια οὖσα. 7 Ἡ ἀπαλλοτριώσις ἐν στενῇ ἐννοίᾳ διαφέρει τῆς περὶ ἀπαλλοτριώσεως συμβάσεως, διότι αὕτη μὲν περιέχει τὴν πρὸς ἀπαλλοτριώσιν ὑποχρέωσιν, ἐκείνη δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑποχρέωσεως ταύτης· 8 προσέτι οὐ

7 πρ. πανδ. 27, 9· νόμ. 2, 17 κώδ. 5, 71 συνδ. νόμ. 2 κώδ. 5, 23), εἰς δὲ τὰς πραγματικῶς, ἐνίοτε μόνον· ἐπὶ πραγμάτων δηλαδὴ ὑπακειμένων εἰς φθοράν. Νόμ. 22 § 6 κώδ. (5, 37)· νόμ. 15 § 1 πανδ. (6, 1)· νόμ. 5 πρ. νόμ. 53 πανδ. (5, 3). Unger σημ. 16, 17. Wächter § 84 σημ. 25.

6) Διατοῦτο εἰς τὸν ὅρον τῆς ἀπαλλοτριώσεως δὲν ὑπάγεται ἡ ἀπόρριψις ἐπαγομένης κληρονομίας (οὐχὶ καὶ κληροδοτήματος, καθότι ἡ κτῆσις αὐτοῦ ἐπέρχεται αὐτοδικαίως· νόμ. 5 § 8 πανδ. 27, 9. Unger σ. 174 σημ. 8), ἡ προσφερομένης δωρεᾶς (νόμ. 28 πρ. πανδ. 50, 16· νόμ. 6 πρ. § 2 πανδ. 42, 8·—νόμ. 5 § 13 πανδ. 24, 1). Ὅθεν ὁ ἀφηρημένος τῆς ἰκανότητος τοῦ ἀπαλλοτριῶν τὰ ἑαυτοῦ δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ τοιαύτας πράξεις. Π. γ. οἱ χειράφεται, οἱ κεκηρυγμένοι ἄσωτοι, οἱ πτωχεύσαντες (ἄρθρ. 104—106, 135 Ν. Ἑπ. νόμ. 6 § 1—5 πανδ. 42, 8· νόμ. 67 § 1 πανδ. 36, 1), οὐχὶ οἱ ἀνήλικοι καὶ οἱ ἀπηγορευμένοι (ἄρθρ. 74, 130 Ν. Ἑπ.). Unger σημ. 7.

7) Ὅταν ἡ ἀπώλεια τοῦ δικαίου ἐπέρχεται διὰ τῆς ἐνεργείας καὶ ἄλλου περιστατικοῦ, ἀνεξαρτήτως τῆς θελήσεως τοῦ δικαιοῦχου ἢ καὶ ἐναντίον τῆς θελήσεως αὐτοῦ ἐνεργοῦντος, ἀπαλλοτριώσις δὲν ὑπάρχει. Οἷτω π. γ. ἐπὶ χρησικτησίας ἢ ἀπωλείας δουλείας τινὸς δι' ἀχρησίας, δύναται μὲν καὶ ἡ θέλησις τοῦ δικαιοῦχου νὰ συνήργησεν εἰς τὴν ἀπαλλοτριώσιν (διότι λ. γ. ἐπίτηδες οὗτος παρημέλησε τὴν ἔγκαιρον ἄσκησιν τοῦ δικαίου του· διὸ καλεῖται καὶ ἡ τοιαύτη διαγωγή αὐτοῦ ἀπαλλοτριώσις· νόμ. 28 πρ. πανδ. 50, 16)· ἀλλ' ὅμως δὲν ἐφαρμόζονται ἐπ' αὐτῶν αἱ ἀπαγορευτικαὶ τῶν ἀπαλλοτριώσεων διατάξεις, διότι ἐν τοῖς εἰρημένοις θέμασιν ἡ κτῆσις τοῦ δικαίου δὲν εἶναι τῆς ἀπαλλοτριώσεως γέννημα (νόμ. 5 § 6 πανδ. 24, 1· νόμ. 1 πρ. νόμ. 16 πανδ. 23, 5· νόμ. 3 § 5 πανδ. 27, 9)· μόνον τὴν παυλικανὴν ἀγωγὴν δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τοιαύτη τοῦ δικαιοῦχου διαγωγή· νόμ. 3 § 1· νόμ. 4· νόμ. 6 § 8 πανδ. (42, 8). Unger σημ. 11, 12. Wächter σ. 640.

8) Π. γ. ἡ σύμβασις, δι' ἧς συνομολογεῖται πώλησις, ἀλλαγὴ, δω-

πάντα τὰ δίκαιά εἰσιν ἀπαλλοτριωτά, ἤγουν μεταβιβαστά
εἰς ἕτερον. 9

β') παραίτησις.

§ 48. Παραίτησις ἐστὶν ἐκποίησης δικαίου ἄνευ με-
ταθέσεως αὐτοῦ εἰς ἄλλο πρόσωπον. ¹ δύναται δὲ νὰ
δηλωθῇ ῥητῶς ἢ σιωπηρῶς, ² νὰ ᾔηται εἰδική ἢ γενι-

ρεά, σκοπὸν μὲν ἔχει τὴν ἀπαλλοτρίωσιν, ἀλλὰ δὲν περιέχει καὶ ἀπαλ-
λοτρίωσιν (νόμ. 67 πρ. πανδ. 50, 16)· αὕτη λαμβάνει χώραν διὰ τῆς
ἐκτελέσεως τῆς συμβάσεως, τουτέστι διὰ τῆς παραδόσεως τοῦ ἀντικει-
μένου τῆς ὀφειλῆς. Ὅθεν αἱ ἀπαγορευτικαὶ τῶν ἀπαλλοτριώσεων δια-
τάξεις τῶν νόμων δὲν ἐκτείνονται καὶ εἰς τὰς περὶ ἀπαλλοτριώσεων
συμβάσεις, ἐκτὸς ἐὰν αὗται περιέχωσι κατὰ νόμον καὶ ἀπαλλοτρίωσιν,
τουτέστι μεταβιβάζωσι μόναι ἢ δι' ἀπλῆς μεταγραφῆς τὸ δίκαιον. Un-
ger σ. 178 σημ. 21—23.

9) Κανὼν περὶ τοῦτου γενικὸς δὲν δύναται νὰ δοθῇ, ἀλλὰ λύεται τὸ
ζήτημα ἐκ τῆς φύσεως ἐκάστου δικαίου (κατωτ. § 59). Παρατηρήτέον
δὲ μόνον, ὅτι πᾶν δίκαιον ἀπαλλοτριωτὸν εἶναι καὶ παραιτητὸν, οὐχί
ἐν μέρει καὶ ἐν ἀπαιτείᾳ διότι ὑπόκειται δίκαιον παραιτητὸν ἀλλὰ καὶ ἀπαλ-

ράμειν τῶς προθεσμίας προερχομένην, χαρακτηριστικῶς ὡς διωκτὴν ἢ τεκμαρτὴν παραίτησιν (Unger σ. 187 σημ. 57)· οὐδὲ πρέπει ἐκ τοῦ περιστατικοῦ μόνου, ὅτι τις ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀφῆκεν ἀνεξάσκητον τὸ δικαίωμά του νὰ συμπερανθῇ ὅτι παρητήθη αὐτό· μόνον δὲ κατ' ἐξαιρέσιν λαμβάνει τοιοῦτόν τι χώραν νόμ. 26 πανδ. (22, 3)· νόμ. 54 πανδ. (6, 1)· νόμ. 13 πρ. νόμ. 17 § 1 πανδ. (22, 1). Unger σ. 187 σημ. 58. Σαβιν. Δ', 128 σημ. g. Wächter σ. 648.

3) Ἡ γνώμη ὅτι ἡ γενικὴ παραίτησις (*renunciatio generalis*), ἥτοι ἡ μὴ ὀνομάζουσα εἰδικῶς καὶ ὠρισμένως τὸ δίκαιον, εἰς ὃ ἀναφέρεται, εἶναι ἀνίσχυρος, δὲν ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς εὐλογόν τινα βάσιν, οὐδὲ ὑπὸ τῶν νόμων ὑποστηρίζεται ἀπεναντίας ἐκ διαφόρων χωρίων τῶν πηγῶν τὸ ἐναντίον συνάγεται (νόμ. 47 § 1 πανδ. 2, 14· νόμ. 3 κώδ. 5, 35· *renunciet seti vellejani præsidio omnique alio legitimo auxilio*). Μόνον δὲ τοῦτο εἶναι ὀρθόν καὶ ἀναντίρρητον ἐπὶ τῶν γενικῶν παραιτήσεων, ὅτι πρέπει ἐν ἀμυβολίᾳ στενῶς πάντοτε νὰ ἐρμηνεύωνται καὶ νὰ θεωρῶνται περιλαμβάνουσαι μόνον ὅ,τι σαφῶς καὶ ἀνενδοιάτως προκύπτει ἐξ αὐτῶν· πρβ. νόμ. 31 κώδ. (2, 4). Νόμ. 5, 9 § 1 Π. (2, 15). Ἀρμεν. Α', 10 § 18. Puto, λέγει ὁ Πουφενδόρφιος (*Obss. juris univ.* βιβλ. Β' obs. 43), *renunciationem generalem eatenus valere, quatenus appareat quid actum sit; ceterum si, quid actum sit, non appareat, nullius momenti esse* (Wächter σ. 649 σημ. 53. *Sintenis* § 25 σημ. 21. Unger σ. 188 σημ. 59). Εἶναι ἀληθές ὅτι ἀντίκειται εἰς τ' ἀνωτέρω ὁ νόμ. 4 § 4 πανδ. (2, 11)· *ego puto eam conventionem ita valere, si specialiter causæ exceptionum expressæ sunt, quibus a promissore sponte renunciatum est*.

του προσώπου, ὅπερ ἐνδεχόμενον νὰ ἔχῃ λόγον νὰ μὴ δεχθῇ τὴν διὰ τῆς παραιτήσεως τοῦ δικαίου παρεχομένην αὐτῷ εὐποιάν διατοῦτο καὶ διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ δικαίου ὥρισαν οἱ νόμοι τὴν παρουσίαν ὥρισμένων γεγονότων νόμ. 35, 100, 153 πανδ. (50, 17) νόμ. 1 πανδ. (41, 7). Παρατηρητέον δὲ ὅτι τοῦ ζητήματος τούτου διάφορον εἶναι τὸ ἕτερον ζήτημα, ἂν τις δύναται νὰ ἐξέλθῃ ἐννόμου τινὸς σχέσεως παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἄλλου μέρους καὶ νὰ διαλύσῃ αὐτὴν μονομερῶς. Οὐδεμία δὲ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὅπου ἡ μονομερὴς ἀναχώρησις εἴτε διὰ λύσεις ἐπιτρέπεται, ἡ θέλησις τοῦ ἄλλου μέρους εἶναι ὅλως ἀδιάφορος (Unger σ. 179 σημ. 28). Προσέτι ἐν τῷ προκειμένῳ ζητήματι ὁ λόγος εἶναι περὶ κεκτημένων ἤδη δικαίων, οὐχὶ περὶ ἀπλῶς προσανεχθέντων· διότι ἐπὶ τούτων ἀρκεῖ ἀπλῶς παραίτησις, ἥτις κυρίως δὲν εἶναι παραίτησις, ἀλλ' ἀπόρριψις (μὴ ἀποδοχή) τῆς προσφορᾶς π. χ. ἐπὶ κληρονομίας προσφερομένης· πολ. δικ. 1074. Unger σ. 180 σημ. 30.

6) Ἐξαιρετικῶς ἐνίοτε μόνῃ ἡ παραίτησις φέρει τὴν ἀπώλειαν τοῦ δικαίου· τότε δὲ ὁ παραιτούμενος ἅμα δηλώσῃ τὴν θέλησιν αὐτοῦ δὲν δύναται ν' ἀνακαλέσῃ αὐτήν. Τοιαῦται ἐξαιρετικαὶ περιπτώσεις εἰσὶ α') ἡ παραίτησις κληροδοτήματος (ὅπερ ὡς γνωστὸν ἀποκτᾶται αὐτοδικαίως· ἐπομένως δὲν πρόκειται περὶ ἀπλῶς προσανεχθέντος δικαίου, ὡς φαίνεται λέγων ὁ Σαβιν. Δ', 546· πρβ. Wächter σ. 644 σημ. 34. Unger σ. 185 σημ. 45)· ὅθεν περιττὴ ἀπὸ μέρους τοῦ κληρονόμου ἀποδοχὴ τῆς παραιτήσεως (νόμ. 38 § 1 νόμ. 44 § 1 νόμ. 86 § 2 πανδ.

ρόν ἐστι κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν δικαίων. Οὕτως ἐπὶ μὲν τῆς κυριότητος προσαπαιτεῖται καὶ ἐγκατάλειψις ⁷ τῆς νομῆς (*derelictio*), ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἐμπραγμάτων δικαίων (κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην) καὶ ἀποδοχὴ τῆς παραιτήσεως ⁸ τὸ αὐτὸ κρατεῖ καὶ ἐπὶ τῶν ἐνοχῶν ⁹ ὡς καὶ

de legat, I. Σαβιν. ζ. α. Wächter σημ. 35) β') ἡ παραίτησις τῆς δικῆς ἢ διαδικαστικῆς τινος πράξεως (πολ. 487. Ἐγχειρ. § 175) γ') ἡ παραίτησις προνομίου, περιουσίας δικαίωμα εἰς τὸν προνομιοῦχον παρέχοντος· π. χ. προνόμιον ἐπιτηδεύματος, ἐφευρέσεως κλ. Εἶναι μὲν ἀναγκαῖον νὰ δηλωθῇ ἡ παραίτησις ἐνώπιον τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς καὶ νὰ συνταχθῇ περὶ τῶν γενομένων ἔκθεσις· ἀλλ' ἡ ἀρχὴ ἐνταῦθα δὲν ἀποδέχεται, ἀλλὰ πιστοποιεῖ ἀπλῶς. Unger σημ. 48.

7) Μόνῃ ἡ δῆλωσις ὅτι παραιτεῖται τις τὴν κυριότητα πράγματος, οὐ εἶναι ἰδιοκτήτης, δὲν ἀρκεῖ ἵνα καταστήσῃ αὐτὸ ἀδέσποτον καὶ ἐπομένως δυνάμενον διὰ καταλήψεως (*occupatio*) νὰ δεσποσθῇ· διότι ἐνὸς μὲν ἐν τῇ νομῇ τοῦ παραιτηθέντος δεσπότου δὲν εἶναι ἐγκαταλειμμένον (*pro derelicto*)· ἄρα δὲν ἔπαυσεν ἀνήκον αὐτῷ (νόμ. 1, 2 πανδ. 41, 7). Ἡ νομὴ ὅμως ἀπόλλυται διὰ τῆς ἀπλῆς θελήσεως (νόμ. 3 § 6· νόμ. 44 § 2 πανδ. 41, 2)· περὶ τῆς φαινομένης ἀντινομίας τοῦ νόμ. 153 πανδ. (50, 17) ὅρ Winds. § 156 σημ. 1.

8) Unger σ. 182 σημ. 34. Wächter σ. 646 σημ. 53. Arndts § 193 σημ. 2. Sintenis A', 227, 598. Μάλιστα, κατὰ τὸν Unger, ἐὰν πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ἐμπραγμάτου δικαίου ἀπαιτῆται ἐγγραφὴ εἰς δημόσια βιβλία (οἷαι αἱ δουλεῖται ἐπὶ ἀκινήτων, ἐμφύτευσις, ἐπιφάνεια, ὑποθήκη), δὲν ἀρκεῖ ἀποδοχὴ τῆς παραιτήσεως, ἀλλ' ἀναγκαῖον νὰ ἐπακολουθήσῃ καὶ ἡ διαγραφὴ αὐτοῦ ἐκεῖθεν· ὅρα καὶ νόμ. περὶ μεταγραφῆς. Ἐναντίαν γνώμην ἔχει ὁ Vanger (§ 127), ὁ Brinz (§ 74, § 351), ὁ Πούχτας (§ 190) καὶ τινες ἄλλοι. Πῇται διατάξεις ἐν ταῖς πηγαῖς δὲν ὑπάρχουσι· μόνον οἱ νόμ. 64, 65 πρ. πανδ. (7, 1) λέγουσι τι σχέσιν πρὸς τὸ προκείμενον ζήτημα ἔχον.

9) Καὶ ἐνταῦθα δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀπλῇ παραίτησις τοῦ πιστωτοῦ ἵνα ἐπέλθῃ ἀπόσβεσις τῆς ἐνοχῆς, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ ἀποδοχὴ αὐτῆς ἐκ μέρους τοῦ ὀφειλέτου· διότι ἡ παραίτησις κατ' οὐσίαν δωρεὰ ἐστὶ (νόμ. 91 πανδ. 46, 3)· ἐμμέσως δύναται νὰ γείνη τοιοῦτόν τι δι' ἀντικατάστασεως εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ ἄλλου ὀφειλέτου· νόμ. 91 βασ. (26, 5). Unger σ. 183 σημ. 38. Wächter σ. 645 σημ. 39.

τῶν ἀγωγῶν ἢ ἐνστάσεων. 10

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ παραίτησις, ἵνα ἐπενέγκῃ ἐκποίησιν, λαμβάνει πάντοτε μορφήν ἐτέρας δικαιοπραξίας, ἔπεται ὅτι ἰδιαίτεροι κανόνες περὶ αὐτῆς ὡς τοιαύτης δὲν ὑπάρχουσιν, οἱ δὲ συνήθως ὡς τοιοῦτοι ἀναφερόμενοί εἰσι γενικαὶ ἀρχαὶ καὶ ἐπὶ ἄλλων δικαιοπραξιῶν ἐφαρμοζόμεναι. 11

Ζ') Ἑρμηνεία τῶν δικαιοπραξιῶν.

§ 49. Αἱ δικαιοπραξίαι εἰσὶν ἔργον ἀνθρωπίνης δια-
νοίας ὡς καὶ οἱ νόμοι, διατοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ἐρμηνείας

10) Ὁ ἔχων περὶ τινος δικαιώματος ἀγωγὴν ἢ ἐνστασιν δύναται βεβαίως νὰ παραιτηθῇ αὐτάς· ἀλλ' ἡ παραίτησις του δὲν εἶναι ὑποχρεωτική πρὶν ἢ ἀποδεχθῇ αὐτὴν ὁ ὀφειλετής. Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα ἐπὶ τῆς δικονομικῆς παραίτησεως τῶν ἀγωγῶν ἢ ἐνστάσεων, διότι αὕτη εἶναι καὶ πρὸ τῆς ἀποδοχῆς ὑποχρεωτική καὶ δὲν δύναται ν' ἀνακληθῇ (Unger σ. 184 σημ. 39)· ἀλλ' ἐπάγεται τῆς διαδικασίας μόνης ἀπώλειαν, οὐχὶ καὶ τοῦ δικαιώματος, ἐκτὸς ἂν ἡ παραίτησις ἐκτείνηται καὶ εἰς τοῦτο. Ἐγχειρ. § 224 σημ. 8, 14.

11) Τοιοῦτοι κανόνες γενικοὶ πάσας τὰς δικαιοπραξίας διέπουσai καὶ ἐπὶ τῶν παραιτήσεων ἐν ταῖς πηγαῖς εἰδικῶς ἐφηρμοσμένοι εἰσὶ π. χ. ὅτι *ad renunciata non datur regressus* (νόμ. 4, 29 κώδ. 2, 3 β.σ. 90 ια', 1· νόμ. 11 κώδ. 4, 1· νόμ. 14 § 9 'πανδ. 21, 1)· ὅτι ἡ παραίτησις ἐν ἀμφιβολίᾳ στενῶς ἐρμηνεύεται (νόμ. 21 κώδ. 4, 29)· ὅτι ὁ παραιτούμενος πρέπει νὰ ἔχῃ ἱκανότητα εἰς δικαιοπραξίας (νόμ. 9 § 3 πανδ. 2, 15· νόμ. 5 § 8 πανδ. 27, 9 πολ. 487)· ὅτι εἶναι ἄκυρος ἡ παραίτησις ἢ ἀντιβαίνουσα εἰς ἐπιτακτικὸν νόμον (νόμ. 15 § 1 πανδ. 35, 2) ἢ εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη (νόμ. 27 § 3, 4 πανδ. 2, 14· νόμ. 1 § 7 πανδ. 16, 3· νόμ. 17 πρ. πανδ. 13, 6)· ὅτι τὸ *ἴδιον* μόνον δίκαιον νὰ παραιτηθῇ τις δύναται (νόμ. 3 πρ. πανδ. 2, 15)· ὅτι ἡ παραίτησις πρέπει τρανῶς ν' ἀποδεικνύεται (νόμ. 34 § 2 πανδ. 31). Unger σ. 186. Δύνανται τις νὰ παραιτηθῇ ἐκ τῶν προτέρων τῆς τῆς ἀναρμοδιότητος τοῦ δικαστηρίου ἐνστάσεως· νόμ. 7 πρ. πανδ. (2, 8)· νόμ. 1 πανδ. (2, 25). Ἐχει ἀναδρομικὴν δύναμιν, ὡς ἡ ἐγκρισίς; νομίζω, ναί· πολ. δικ. 488 καὶ 157· ὅθεν ἔπεται ὅτι αἰρῶνται ὅλαι αἱ συνέπειαι, αἷς ἐπήνεγκεν ἡ πρᾶξις ἢ παραιτηθεῖσα, καὶ δὴ ἂν ἐνεργηθῇ κατὰσχέσις ἀκινήτου

αὐτῶν ἰσχύουσιν οἱ αὐτοὶ ἐρμηνευτικοὶ κανόνες· ¹ ἤγουν προηγείται πάσης ἄλλης ἐρμηνείας, ὡς αἰεὶ τοῦτο συγχωρεῖται, ἢ παρὰ τοῦ δημιουργοῦ τῆς πράξεως γινομένη· ² ἔπεται μετ' αὐτὴν ἡ γραμματικὴ ὑπὸ τῆς λογικῆς βοήθουμένη. Ἰδίως δὲ ἄξια σημειώσεώς εἰσι ταῦτα· α') τὸ ζητούμενον ἐνταυθα ἐστὶν ἡ ἐννοια ἣν ἀπέδωκεν εἰς τὰς λέξεις τῆς πράξεως ὁ γεννήτωρ· λοιπὸν ἐπὶ διμερῶν πράξεων, ἀμφοτέρω τὰ μέρη· ³ β') ἐπὶ δισημάντων λέξεων προτιμᾶται ἡ ἐν τῷ τόπῳ τῆς πράξεως εἰθισμένη ἐκδοχή· ⁴ ἔπειτα ἡ μάλλον ἀρμόζουσα τῇ πράξει καὶ ὑποστη-

καὶ μετ' αὐτὴν παραχωρηθῇ ὑποθήκη, ἡ παραίτησις τῆς κατασχέσεως ἰσχυροποιεῖ τὴν ὑποθήκην.

1) Ἀνωτέρ. § 9. Winds. § 84.

2) Καὶ ἐνταυθα δηλαδὴ προτιμᾶται πάσης ἐτέρας ἐρμηνείας ἡ αὐθεντικὴ εἴτε ἐπίσημος, ταυτέστιν ἡ παρὰ τοῦ γεννήτορος ἢ τῶν γεννητόρων (ἐπὶ διμερῶν πράξεων) τῆς δικαιοπραξίας γινομένη (νόμ. 96 βασ. 2, 3· «ἐν ταῖς ἀμφιβόλοις ἀφηγήσεσι τῇ διανοίᾳ δεῖ προσέχειν τοῦ ἀφηγησαμένου»·—νόμ. 83 πανδ. 45, 1· νόμ. 12 πανδ. 2, 15). Ἄλλ' ἡ τοιαύτη ἐρμηνεία ἐπὶ μὲν τῶν μονομερῶν δικαιοπραξιῶν ἔχει ἀπλῶς μαρτυρίας δύναμιν (νόμ. 21 § 1 πανδ. 28, 1), ἐπὶ δὲ τῶν ἑτεροβαρῶν, ὁμολογίας. Ἐγχειρ. § 173.

3) Ὅρ. τὴν προηγούμενην 2 σημειώσιν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι πρέπει νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ εἰθισμένος τῷ πράττοντι τρόπος τοῦ ἐκφράζεσθαι ὡς καὶ ἡ σημασία ἣν ἐσκόπει νὰ δώσῃ εἰς τὴν φράσιν του (νόμ. 28 πανδ. 34, 5· νόμ. 4 πρ. πανδ. 30) καὶ νὰ προτιμᾶται ἡ ἀλήθεια τῆς κατὰ παραδρομὴν ἢ ἐξ ἀπροσεξίας τεθειμένης λέξεως (νόμ. 32 πανδ. 45, 1). Ὡς κανὼν πρέπει νὰ τηρῇται ὅτι ἡ ἐσφαλμένη περιγραφὴ ἀβλαβὴς ἐστὶ (falsa demonstratio non nocet). Πρὸ νόμ. 34 πρ. πανδ. (41, 2)· νόμ. 9 § 1 πανδ. (18, 1), § 29 εἰσηγ. (2, 20)· νόμ. 4 κώδ. (6, 23)· νόμ. 7 § 1 κώδ. (6, 37). Σαβιν. § 139 σελ. 305. Unger § 89 σημ. 28—30.

4) Νόμ. 34 βασ. (2, 3) «καὶ ἐν τῇ ἐπερωτήσῃ καὶ ἐν τοῖς συναλλάγμασιν, εἰμὴ δηλοῦται τὸ δοῦν τοῖς μέρεσιν, ἀκολουθοῦμεν τῷ ἔθει τοῦ κλίματος ἐν ᾧ γέγονε τὸ συνάλλαγμα» (Wächter σ. 775 σημ. 4). ἐπὶ δὲ συμβάσεων μεταξὺ ἀπόντων συνομολογουμένων ἡ δόλις ἐκα-

ρίζουσα αὐτήν· τέλος ἡ μικρότερον βάρος ἐπιβάλλουσα· 5 γ') ἐπὶ ἀμφοτεροβαρῶν πράξεων ἡ ἐρμηνεία γίνεται κατὰ τοῦ θέντος τοὺς ὅρους τῆς πράξεως, ὅστις ἔνεκα τούτου ὤφειλε νὰ ἐκφρασθῇ σαφέστερον· 6 δ') ὑπάρχουσι σχέσεις τινὲς εὐνοοῦμεναι, ἡγγουν ἀπολαύουσαι τοῦ πλεονεκτηήματος τοῦ νὰ ἐρμηνεύωνται ὑπὲρ αὐτῶν αἱ ἀμφίβολαι ῥήσεις· 7 ε') κατὰ τῶν ἐπιβλαβῶν ἀποτελεσμάτων ἀμφιβόλων ἐκφράσεων ἢ πράξεων ἀσφαλίζουσιν αἱ διαμαρτυ-

τέρου τῶν μερῶν ἐξηγεῖται κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ τόπου ἀφ' οὗ ἐξηλήθεν (Wächter σημ. 5. Σαβιν. Η', 268).

5) Νόμ. 67 βασ. (2, 3)· «ἐὰν ἡ φράσις διχῶς νοῆται, ἡ ἀρμόζουσα τῷ κινουμένῳ πράγματι ἐπικρατεῖ»· νόμ. 11 βασ. (44, 48)· «ὅσάκις ἐν ἀγωγῇς ἢ παραγραφαῖς ἀμφιβάλλεται φράσις, τὴν πρὸς σύστασιν τοῦ ὑποκειμένου πράγματος δεχέσθαι χρὴ καὶ οὐ τὴν πρὸς ἀναίρεσιν»· νόμ. 77 βασ. (43, 1)· «ἐὰν ἀμφίβολος εὑρεθῇ φράσις ἐν ἐπερωτήσει, ἐκεῖνο δεχόμεθα, ὅπερ τὸ πρᾶγμα περὶ οὗ ἡ ζήτησις ἀσφαλίζεται»· νόμ. 21 πανδ. (34, 5)· νόμ. 9 βασ. (2, 3)· «ἐπὶ τῶν ἀσαφῶν τὸ ἥττον ἐπιλεγόμεθα»· νόμ. 65 βασ. (7, 5)· «ἡ ἀμφίβολος ἀγωγή καὶ ἀφήγησις ὑπὲρ τοῦ ποιήσαντος αὐτὴν ἐρμηνεύεται»· νόμ. 3 πανδ. 34, 5) in

ρίαι καὶ ἐπιφυλάξεις. 8

ΤΙΤΛΟΣ Γ'

ΠΕΡΙ ΑΔΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

α') γενικά. α)

§ 50. "Αδικος ¹ πράξις εἴτε ἀδίκημα τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου καλεῖται πᾶσα πράξις περιέχουσα παράνομον ἐπίβασιν εἰς ἀλλότρια δίκαια ² καὶ διατοῦτο καθιστῶσα ὑπό-

8) Νόμ. 34 πανδ. (3, 5)· «ἡ μήτηρ ὅ,τι εὐσεβῶς δαπανᾷ εἰς τὸν υἱὸν προεἰληπται, εἰμὴ τὸ ἐναντίον διαμαρτύρηται»· νόμ. 44 § 2 πανδ. (14, 3)· ἄνωτ. § 33 σημ. 16 ἐδ. 3, κατωτ. § 70. Αἱ περίπλοκοι φράσεις, αἱ πρὸς ἀλλήλας ἀντιφάσκουσαι, ἢ ἀλλήλας ἀναιρουῦσαι, εἰσὶν ἀνίσχυροι (νόμ. 4 § 1· νόμ. 16 Π. 28, 7· νόμ. 65, 88 πρ. Π. 35, 2). Οἷα ἐπὶ μισθώσεως οἰκίας ἐπὶ πενταετίαν ἢ ῥήτρα «ἐν ἔτος πρὸ τῆς λήξεως τῆς μισθώσεως τὰ συμβαλλόμενα μέρη ὀφείλουσι νὰ εἰδοποιῶνται περὶ τῆς ἐξακολουθήσεως ἢ μὴ αὐτῆς».

α) Wachter § 109—114. Unger § 100, 409. Windscheid § 101. Neuner Wesen u. Arten d. Priwatrechtsverhältnisse Kiel 1866.

1) "Αδικος πράξις καλεῖται ἐν γένει· ἡ ἀντικειμένη εἰς τὰ παραγγέλματα τοῦ δικαίου διαγωγή τοῦ ἀνθρώπου· εἰδικώτερον δὲ καλεῖται ἀστυκὸν μὲν ἀδίκημα, τὸ ἀντιβαῖνον εἰς τὸν ἀστυκὸν νόμον, ποινικὸν δέ, τὸ ἀποτελοῦν παράβασιν ποινικῆς διατάξεως. Ὑπάρχει λοιπὸν ἀστυκὴ εἴτε σχετικὴ ἀδικία, καὶ ποινικὴ εἴτε ἀπόλυτος ἀδικία. Οἱ νομικοὶ ἐπεὶ ῥάθησαν καὶ πειρῶνται εἰσέτι ν' ἀνιχνεύσωσι καὶ ἀνεύρωσι τοὺς διακριτικούς χαρακτῆρας τῶν δύο τούτων ἀδικιῶν ἴσως ματαιοπονοῦσιν (πρβ. Unger § 109. Winds. § 101 σημ. 1. Neuner ἐν. ἀ. σελ. 207). Ἐναντιφάσκει ὅμως εἶναι ὅτι διὰ τοῦ ἀστυκοῦ ἀδικήματος προσβάλλεται συγχεκριμένον ἄλλου προσώπου ἰδιωτικὸν δίκαιον.

2) "Ἵνα ὑπάρξῃ ἀδίκημα ἀπαιτεῖται πάντοτε προσβολὴ ἀλλοτρίου δικαίου; Ναί, λέγουσιν οἱ συγγραφεῖς· ἀλλ' ὀριστέον ἐνταῦθα τὸ δίκαιον γενικώτερον πᾶς καὶ πλατύτερον ἢ πέναντι τῶν σπουδαίων ἀντι-

χρεον τὸν ἀδίκησαντα εἰς ἀνόρθωσιν τῆς ἀδικίας. Ὑπάρχουσι δύο εἶδη ἀδικημάτων, διότι ἡ προσβάλλεται δι' αὐτῶν ὑφισταμένη ἤδη ἐνοχικὴ ἢ παραπλησία ἄλλη σχέσις³ μεταξὺ τοῦ πράττοντος τὸ ἀδίκημα καὶ τοῦ πάσχοντος αὐτό, ἢ τὸ ἀδίκημα προσβάλλει δίκαιον μὴ ἀποτελοῦν ταιαύτην σχέσιν. Τὸ πρῶτον εἶδος τῶν ἀδικημάτων τροποποιεῖ τὴν ἐνέργειαν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὑπαρχούσης ἐνοχικῆς σχέσεως,⁴ τὸ δεύτερον γίνεται πηγὴ αὐθυπάρχτου δικαίου, ἐνοχῆς ἐξ ἀδικήματος.⁵

Ἀπαιτούμενα τοῦ ἀστυκοῦ ἀδικήματός εἰσι δύο· α')

ἐξωτερικὴ ἀδικία, τουτέστι παράνομος βλάβη⁶ ἄμεσος

ὅταν ἡ πρᾶξις (ἢ παράλειψις) προσβάλλῃ ἄλλότριον δίκαιον εἴτε εἰδικὸν καὶ συγκεκριμένον, εἴτε γενικὸν ἐκ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου ἀπορρέον (Unger § 109 σημ. 4), οἷόν ἐστι συνήθως τὸ διὰ τοῦ δόλου καὶ τῆς ἀπάτης προσβαλλόμενον νόμ. 8, 18 § 3 πανδ. (4, 3).

Τὸ ἀδίκημα ἢ γεννᾷ ἐνοχικὴν σχέσιν περὶ ἀποζημιώσεως ἢ ποινῆς, ἢ τροποποιεῖ τὴν ὑπάρχουσαν ταιαύτην σχέσιν, ἢ τέλος ἐπάγεται ἀπώλειαν δικαίου· π. χ. ἄρθρ. 60 Ν. Ἑπ. Windscheid § 101 σημ. 2.

3) Ἡ σχέσις αὕτη εἶναι εἴτε ἐνοχικὴ, πηγάζουσα ἐκ συμβάσεως ἢ οἰονεὶ συμβάσεως (π. χ. ὁ ἐπίτροπος διοικεῖ κακῶς τὰ τῆς ἐπιτροπείας, ὁ ἐναγόμενος παραμελεῖ μετὰ τὴν κἀταρξιν τῆς δίκης τὸ ἐπίδικον πρᾶγμα), εἴτε ἄλλου εἶδους, ὡς ἡ τοῦ δικαστοῦ καὶ τοῦ κακῆς πίστεως νομέως (ἄρθρ. 56 Ν. Ἑπ. ἄρθρ. 156 § 3, 4 ἄρθρ. 56 πολ. δικον.). Unger § 100 σημ. 1, 2.

4) Ἐν τῷ περὶ ἐνοχῶν βιβλίῳ ἐξετασθήσονται εἰδικώτερον τὰ περὶ τῆς τροποποιήσεως ταύτης.

5) Καὶ τὰ περὶ τοῦ εἶδους τούτου τῶν ἐνοχῶν ἀναπτυχθήσονται ὡσαύτως ἐν τῷ αὐτῷ περὶ ἐνοχῶν βιβλίῳ.

6) Τὸ ἀστυκὸν ἀδίκημα τὸ μὴ ἐπενεχθὲν βλάβην ἢ τὸ μὴ ἀποτελεσθὲν εἶναι ἄνευ νομικῆς σημασίας· ἡ ἀπλὴ ἀπόπειρα ἐν ταῖς σχέσεσι τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου οὐδεμίαν ἔχει βαρύτητα· ὅθεν εὐθύνεται ὁ ὀφειλέτης διὰ τὴν μὴ θεμιτὴν διαγωγὴν αὐτοῦ, μόνον ἂν ἐπήνεγκε δι' αὐτῆς ζημίαν (νόμ. 36 § 1 πανδ. 6, 1 νόμ. 21 § 7 πανδ. 47²). Ἐπίσης δὲν ὑπάρχει ἀδίκημα ὅπου ἡ βλάβη ἐγένετο δικαιωματικῶς καὶ οὐχὶ παρανόμως. Οὐδεὶς δοκεῖ ποιεῖν δόλον (ἀδικίαν) τῷ ἰδίῳ δικαίῳ χρώμενος (νόμ. 55, 151 Βασ. 2, 3 νόμ. 1 πρ. πανδ. 47, 10 νόμ. 5 §

οὔσα τῆς ἀδίκου πράξεως συνέπεια· 7 β') ἐσωτερικὴ ἀδικία, τουτέστι καταλογισμὸς τῆς πράξεως εἰς τὸν πράξαντα· ἤγουν ἀπόδοσις αὐτῆς εἰς αὐτὸν ὡς ὑπόλογον. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι διὰ πάσας αὐτοῦ τὰς πράξεις ὑπόλογος, ἀλλὰ μόνον δι' ἐκείνας, τὰς ὁποίας κατὰ θέλησιν καὶ ἐν ἐπιγνώσει τῆς ἀδικίας αὐτῶν ἐκτελεῖ. 8

Διάφορος τοῦ ἀστυκοῦ ἀδικήματός ἐστίν ἡ ἀντικειμένη

1 πανδ. 9, 2) ὅπερ ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τῆς ἀμύνης καὶ τῆς ἀνάγκης (νόμ. 3 § 7 πανδ. 47, 9· νόμ. 45 § 4 πανδ. 9, 2· ἄρθρ. 99, 106 ποιν. νόμου). Ἐμπ. Ν. ἄρθρ. 249. Ἐνίοτε καὶ ἡ συγκατάθεσις τοῦ βλαβέντος ἀναιρεῖ τὸ ἀδικήμα (volenti non fit injuria· νόμ. 1 § 5 πανδ. 47, 10· ἄρθρ. 98 ποιν. νόμου). Πλεονα κατ. § 61.

7) Ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχῃ ἡ καλουμένη imputatio facti, ἤγουν ἡ βλάβη νὰ ᾖ ἀναγκαῖον καὶ ἄμεσον τῆς πράξεως ἀποτέλεσμα, ἡ δὲ ἀδικος πράξις, κυρία καὶ μόνη αἰτία αὐτοῦ. Νόμ. 21 § 3 πανδ. 19, 1.

8) Δηλαδή ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἡ καλουμένη imputatio juris· τουτέστιν ἵνα ἀποδοθῇ εἰς τινὰ πράξις τις καὶ νὰ ᾖ ὑπόλογος δι' αὐτὴν· ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχωσι παρ' αὐτῶν τὰ στοιχεῖα πάσης πράξεως· ἄρα θέλησις, ἐλέγημα καὶ ὀήλωσις (ἀνωτ. § 33). Διατοῦτο α') ὁ ἐπικρινόμενος ἀδικεῖ ὅπου (παραίτητον κῆτον καὶ) ἐκτελεῖ ἡμέτερον ἐργά-

ἀπλῶς εἰς ἀλλότρια δίκαια πρᾶξις καὶ καθὼ τοιαύτη προσβάλλουσα αὐτά· ἀπαιτεῖται μὲν καὶ πρὸς ὑπαρξιν αὐτῆς ἐξωτερικὴ φανέρωσις ἔργῳ ἢ λόγῳ, ἀλλὰ οὐχὶ καὶ ὑπεύθυνος θέλησις ἢ γνῶσις τῆς ἀδίκου ιδιότητος αὐτῆς. ⁹

β') περὶ εὐθύνης. α)

§ 51. Ὑπαρχόντων ἐν τινι πράξει τῶν δύο τοῦ ἀδικήματος στοιχείων (τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς ἀδικίας), ὁ πράξας εὐρίσκεται ἐν εὐθύνῃ, ¹ ἥτοι αἵτιος αὐτῆς καὶ

9) Ὅταν πρᾶξις τις δὲν φέρῃ μὲν τὰ στοιχεῖα ἀδικήματος, ὡς ἐν ταῖς προηγουμέναις σημειώσεσιν ἀνεπτύχθη, ἀλλ' ἀποτελῇ ἀπλῶς ἐναντίωσιν εἰς ἀλλότριον δίκαιον, ἤγουν εἶναι ἐναντία τούτου, δύναται καὶ ἡ τοιαύτη πρᾶξις, καθὼ προσβολὴν δικαίου περιέχουσα, νὰ ὀνομασθῇ ἀδικος. Ἐνταῦθα ὅμως ὁ πράττων ἀδικεῖ μόνον καθόσον γίνεται ἐμπόδιον περὶ τὴν ἄσκησιν ἀλλοτρίου δικαίου. Οὕτω π. γ. προσβολὴ δικαίου εἶναι α') ἂν τις καταλαβὼν καλῇ ἢ κακῇ πίστει ξένον πρᾶγμα, ἀρνήται ν' ἀποδώσῃ αὐτὸ τῷ κυρίῳ· β') ἂν ὁ μισθωτῆς μετὰ τὸ πέρας τῆς μισθώσεως κατακρατῇ τὸ μίσθιον πρᾶγμα καίτοι αἰτούμενος· τὸ αὐτὸ βῆτέον καὶ περὶ τοῦ χρησιδάνειον λαβόντος καὶ τοῦ ἐνεχυρίουχου δανειστοῦ· γ') ἂν ὁ ὀφειλέτης παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ δανειστοῦ δὲν ἐξοφλῇ τὸ χρέος αὐτοῦ· ἐπὶ ἐμπροθέσμων μὲν ἀπαιτήσεων θεωρεῖται· τὸ χρέος παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ δανειστοῦ μὴ ἐξοφλούμενον, ἂν μετὰ τὴν λῆξιν τῆς προθεσμίας παραλείψῃ ὁ ὀφειλέτης τὴν καταβολὴν αὐτοῦ· ἐπὶ ἀπροθέσμων δέ, ἂν προηγηθῇ πρόσκλησις ἐκ μέρους τοῦ δανειστοῦ.

Τὰ περὶ προσβολῆς τῶν δικαίων καὶ ἀδικήματος κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἄλλως διδάσκονται παρὰ τῶν συγγραφέων ἐκείνων, οἵτινες πρὸς ἑναρξιν τῆς παραγραφῆς ἀπαιτοῦσι προσβολὴν δικαίου καὶ ἕνεκα τούτου εὐρίσκονται ἡναγχασμένοι ἐνίοτε νὰ διαστρέψωσι τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Unger § 109 σημ. 9—11.

α) J. Chr. Hasse *Kulpa des röm. Rechts* έκδ. 2 ὑπὸ Bethmann 1838. Τὸ σπουδαιότερον περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου σύγγραμμα.

1) Πρὸς παράστασιν τῆς σχέσεως ταύτης τοῦ πράττοντος πρὸς τὴν πρᾶξιν χρησθῆ ἔστι γενικῶς ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ Ῥώμ. δικαίου ἡ λέξις *culpa* (αἰτία, πταῖσμα, μομφή)· νόμ. 5 § 1 πανθ. (9, 2) *injuriā* . . . *accipere nos oportet* . . . *quod non jure factum est, hoc est contra*

δὴ ὑπεύθυνος ἐνώπιον τοῦ νόμου δι' αὐτὴν καὶ ὑπόλογος. Ἡ θελήσις τοῦ πράττοντος, κατὰ τὴν διάπραξιν τοῦ ἀδικήματος, διττῶς παρίσταται ἐνεργῶς, ἥ τείνει ἀπευθείας καὶ ἀμέσως πρὸς τὸ ἀδίκημα, ἥγουν ἐπιδιώκει ἐν γνώσει καὶ ἐπίτηδες τὴν διάπραξιν αὐτοῦ, ἥ δὲν τείνει μὲν ἀπευθείας καὶ ἀμέσως πρὸς τὸ ἀδίκημα, ἀλλ' ἐκ πλαγίου καὶ ἑμμέσως διὰ τῆς ἐπιχειρήσεως ἢ παραλείψεως πράξεων ἄλλων, ἐξ ὧν τὸ ἀδίκημα προῆλθε· καὶ ἐνταῦθα τὸ ἀδίκημα ἐν τῇ θελήσει ² ἔχει τὴν πηγὴν αὐτοῦ, ἥτοι ἐν τῇ χαλαρώσει καὶ ἀδρανεῖα αὐτῆς. Τὸ ἀδίκημα λοιπὸν πράττεται ἢ ἐκ προθέσεως ἢ ἐξ ἀμελείας. ³

jus, id est si culpa quis occiderit· νόμ. 3 πανδ. (16, 3)· νόμ. 91 § 3 πανδ. (45, 1)· νόμ. 38 πανδ. (24, 3). Winds. σημ. 7· ἀλλὰ πολλάκις σημαίνει τὸ ἀντίθετον τοῦ δόλου.

2) Ἡ τοιαύτη σχέσις τοῦ πράττοντος πρὸς τὴν πράξιν καλεῖται δόλος, πρόθεσις (dolus). Εἶναι δὲ ἀδιάφορον ὡς πρὸς τὰς συνεπείας τὸ ἐλαττήριον τοῦ δόλου (μῖσος, χαιρεκακία, ἰδιοτέλεια· νόμ. 54 § 1, 47, 2· ὅπου ἐλλείπει ἰδιοτέλεια ἐν τῇ προθέσει τοῦ πράττοντος ἀποσυνείη-
 3) ὅπου ἐλλείπει ἰδιοτέλεια ἐν τῇ προθέσει τοῦ πράττοντος ἀποσυνείη-

γ' βαθμοὶ τῆς ἀμελείας.

§ 52. Ἡ ἀμέλεια, ὡς προερχομένη ἐξ ἀδρανείας καὶ χαλαρώσεως τῆς θελήσεως, ἐπιδέχεται αὐξησιν καὶ μείωσιν, ἡγουν βαθμούς, ¹ οὐχὶ ὅμως ὁ ὅλος. Δύο βαθμοὶ

τούτων ἐνδεχόμενον νὰ ᾖναι καὶ τὸ ἀδίκημα καὶ ἐπομένως νὰ μὴ προβῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως· τὴν ἐξέτασιν δὲ ταύτην ἡ παραλείπει ἐντελῶς ἢ ἐνεργεῖ ἐπιπολαίως· διατοῦτο, ἂν καὶ δὲν θέλῃ ἀπ' εὐθείας τὸ ἀδίκημα (νόμ. 5 § 1 πανδ. 9, 2· *injuriā hic damnum accipimus culpa datum etiam ab eo, qui nocere noluit*), εὐθύνεται ὅμως δι' αὐτό, διότι ἡδύνατο, προσεκτικώτερος γινόμενος, νὰ προῖδῃ ὅτι ἡ πράξις τοῦ ἐνδεχόμενου νὰ φέρῃ καὶ τὸ ἀδικον αὐτὸ ἀποτελεσμα· ἐπομένως ἐμμέσως θέλει καὶ αὐτό. Καὶ ἡ ἀμέλεια, ὡς ὁ ὅλος, λαμβάνει χώραν οὐ μόνον ἐπὶ πράξεων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παραλείψεων. *Culpa in faciendo, c. in non faciendo*· νόμ. 94 πρ. (45, 1)· νόμ. 1 πρ. πανδ. (27, 3). Unger σημ. 13.

1) Τὸ ἀντίθετον τῆς ἀμελείας εἶναι ἡ ἐπιμέλεια, ἥτις ἐνίοτε χαρακτηρίζεται ὡς περίσκεψις, προσοχή, πρόνοια, ἔχουσα τὰς ἀναλόγους ἀντιθέσεις. Ὅσῳ μείζων προσοχή καὶ περίσκεψις ἀπαιτεῖται πρὸς ἀποτροπὴν τῆς ἀδικίας, τόσῳ ἐλάσσον γίνεται τὸ περὶ τὴν διάπραξιν αὐτῆς πταῖσμα, καὶ τὸ ἀνάπαλιν.

Ἀπὸ τῶν χρόνων ἥδη τῶν γλωσσογράφων ἀπεδόθησαν εἰς τὴν ἀμέλειαν τρεῖς βαθμοί, ἴσως διότι καὶ εἰς τὰς ποιότητας τῶν πραγμάτων τρεῖς ἀναγνωρίζονται βαθμοί, ἡ θετική, ἡ συγκριτική καὶ ἡ ὑπερθετική· ἡ τριχοτομία δὲ αὕτη ἐξηκολούθησε διδασκόμενη μέχρι ἐσχάτων, τὸ ἐνδόσιμον λαβοῦσα ἐκ τινων χωρίων τοῦ ῥωμ. δικαίου, ἐν οἷς τοῦ ὑπερθετικοῦ σχήματος γίνεται χρῆσις (π. χ. νόμ. πανδ. 9, 2· *in lege aquilia et levissima culpa venit*). Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ὑπάρχει *culpa lata*, *culpa levis*, *culpa levissima*. *Culpa lata* ὑπάρχει, ἔνθα λαμβάνει χώραν ἀπερίσκεψία ἢ ἀπροσεξία, εἰς ἣν μηδὲ οἱ κοινοὶ ὅλως ἄνθρωποι ὑποπίπτουσιν. *Culpa levis*, ἔνθα ἑλλείπει ἡ τοῦ ἐπιμελοῦς καὶ ἱκανοῦ ἀνθρώπου ἐπιμέλεια, καὶ *culpa levissima*, ἔνθα ἑλλείπει ἡ τοῦ ἐξόχως ἐπιμελοῦς καὶ δι' ἐκτάκτου ἱκανότητος πεπροικισμένου ἀνθρώπου. Ἡ διαβάθμισις αὕτη δὲν εἶναι βεβαίως φυσικῶς ἀδύνατος· ἀλλὰ μετὰ τὰς ἀναπτύξεις τοῦ Hasse ἀπεδοκιμάσθη γενικῶς, ὡς μόνῃ δὲ ὀρθῇ καὶ ὑπὸ τοῦ δικαίου κεχυρωμένη ἀναγνωρίζεται ἡ εἰς

αὐτῇ ἀμελείᾳ π. χ. ὑπάρχει α') ὅταν τις γινώσκῃ μὲν ὅτι πιθανώτατον εἶναι ἢ πρᾶξις τοῦ νὰ ἐπιφέρῃ βλάβην, ἐπιχειρεῖ ὁμως αὐτὴν πιστεύων ἐκ κοιφότητος ὅτι δὲν θέλει συμβῇ (ἐν καιρῷ ἀνεμῶδει ἀνάπτει πῦρ εἰς δάσος)· β') ὅταν τις ἄγνοῃ μὲν ὅτι ἡ πρᾶξις τοῦ θέλει ἐπιφέρει βλάβην, ἀλλ' ἡ ἄγνοιά τοῦ αὐτῇ εἶναι ἀπερὶσκέπτου ὅλως ἀνθρώπου ἄγνοια (πυροβολεῖ κατὰ τινος, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ πρότερον μήπως τὸ ὅπλον ᾔναι πληρὲς). Νόμ. 30 § 3· νόμ. 31 πανδ. (9, 2). Τὸ παράδειγμα τοῦ νόμ. 50 § 4 πανδ. (47, 2)—ἐὰν τις ἐπιδείξας ἐρυθρόν ῥάκος ἐφυγάδευσεν τὰ θρέμματα—μόνον μεταξὺ ποιμένων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μεγάλη ῥαθυμία.

3) Νόμ. 1 § 1 πανδ. (11, 6)· *lata culpa plane dolo comparabitur* (νόμ. 29 πρ. πανδ. 17, 1)· *dissoluta, negligentia prope dolum est* (νόμ. 226 πανδ. 50, 16)· *magna culpa dolus est* (νόμ. 1 § 5 πανδ. 44, 7· νόμ. 8 § 3 πανδ. 43, 26· νόμ. 32 πανδ. 16, 3). Ἡ ἐξομώσις τῆς ἀμελείας τῷ δόλῳ ἰσχύει κατὰ τινὰς ἐπὶ τῶν ἐνοχικῶν μόνων συμβάσεων (πρβ. Windscheid § 101 σημ. 10 ἐν τ.).

Διαφέρουσι τῆς ἀμελείας αἱ συνέπειαι τῶν τοῦ δόλου ἐν τοῖς ἐξῆς θέμασι· α') τὸ ἀπαιτοῦν δόλον ἀδίκημα παύει τοῦ εἶναι τοιοῦτον πρᾶχθὲν ἐξ ἀμελείας (νόμ. 7 πανδ. 48, 8· νόμ. 3 § 4 πανδ. 47, 10)· τοιοῦτόν τι ὁμως σπανίως ἀπαντᾶται ἐπὶ ἀστυκῶν ἀδικημάτων· β') ὁ ἐξ ἀμελείας βλάψας μετ' ἄλλων καὶ διατοῦτο γενόμενος ἀλληλέγγυος ὀφειλέτης μετ' αὐτῶν ἔχει ἀναγωγὴν καταβαλὼν τὸ κοινὸν χρέος, οὐχί

Ἐλαφρὰ ῥαθυμία ὑπάρχει ὅπου ἐλλείπει ἡ ἐπιμέλεια καὶ φροντίς συνετοῦ οἰκοδεσπότου.⁴ ὅπου δὲ ὑπάρχει ἡ ἐπιμέλεια αὕτη καὶ φροντίς,⁵ εἰ καὶ τυχὸν ἐπέλθῃ ζημία θεωρεῖται αὕτη ὡς ἐκ τύχης προελθοῦσα καὶ οὐδεὶς ἐπομένως εὐθύνεται δι' αὐτήν· διότι μείζονα ταύτης οὐδεὶς χρεωστεῖ νὰ καταβάλλῃ ἐπιμέλειαν.⁶ Ἐνίοτε ἡ ῥαθυμία καὶ ἡ ἐκ ταύτης εὐθύνη κρίνεται κατὰ τὴν ἐν ταῖς ἰδίαις ὑποθέσεσιν ἐπιμέλειαν τοῦ ἀνθρώπου.⁷

καὶ ὁ ἐκ δόλου τὸ αὐτὸ πράξας (νόμ. 30 πανδ. 3, 5· νόμ. 1 § 13, 14· πανδ. 27, 3· νόμ. 4 πανδ. 9, 3)· γ') ἡ ἀμέλεια δύναται νὰ συγχωρηθῇ ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὁ δόλος (νόμ. 27 § 3 πανδ. 2, 14). Unger σ. 242 σημ. 20—22.

4) Νόμ. 31 πανδ. (9, 2)· *culpam autem esse quum quod a diligente provideri poterit non esset provisum*· νόμ. 65 πρ. πανδ. (7, 1)· *debet* (sc. usufructuarius) *enim omne, quod diligens paterfamilias in sua domo facit, et ipse facere* (νόμ. 14 πανδ. 13, 7· νόμ. 54· πανδ. 19, 1. Unger σ. 243 σημ. 25. Winds. § 101 σημ. 8). Ὅπου ἐν ταῖς πηγαῖς λέγεται ὅτι ἐνέχεται τις δι' ἀμέλειαν (*praestat culpam* ἢ *omnem culpam*), ἐννοεῖται ἡ ἐλαφρὰ ῥαθυμία.

5) Τοῦτο δὲ κρίνεται οὐχὶ κατὰ γενικόν τι καὶ ἀπαράβατον μέτρον, ἀλλὰ περὶ τὴν διαστάθμησιν αὐτοῦ πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν τὰ τοπικὰ ἔθιμα καὶ ἰδίως ποίαν ἐπιμέλειαν συνετοὶ ἄνθρωποι ὁμοίας ἡλικίας καὶ ἀναπτύξεως ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ καταβάλλουσι συνήθως. Νόμ. 137 § 2, 3 πανδ. (45, 1). Unger σ. 244 σημ. 31.

6) Πλάτων ἐν νόμοις (Θ, 16 σ. 879)· «τύχης γὰρ νομοθέτης οὐδεὶς ἱκανὸς ἄρχειν». Νόμ. 31 πανδ. (9, 2) *culpa ab eo exigenda non est, quum divinare non potuerit, an per eum locum aliquis transiturus sit*· νόμ. 18 πρ. πανδ. (13, 6)· νόμ. 1 § 4 πανδ. (44, 7).

7) Κανὼν εἶναι ὁ τὰς ἰδίας ὑποθέσεις ἐπιμελέστερον περιποιούμενος ἢ τὰς ἀλλοτριὰς μεμπτέος ἐστὶ καὶ ὑπεύθυνος (νόμ. 32 πανδ. 16, 3)· *nisi tam ad suum modum curam praestat, fraude non caret* (νόμ. 22 § 3 πανδ. 36, 1· νόμ. 25 § 16· πανδ. 10, 2· νόμ. 17 πρ. πανδ. 23, 3· νόμ. 72 πανδ. 17, 2). *Culpa autem non ad exactissimam diligentiam dirigenda est; sufficit enim talem diligentiam communibus rebus adhibere, quam suis rebus adhibere solet*. Τοῦ τοιοῦτου ἀνθρώπου ἡ εὐθύνη καλεῖται ὑπὸ τῶν νεωτέρων *culpa in concreto* καὶ

(αυστία), επιβαρύνεται ποικίλως ἐκ ἐνομημάτων πρά-
γματων, μάλιστα κινήτων. ⁸

Ἡ ἔνεκεν ῥαθυμίας εὐθύνη διάφορός ἐστι κατὰ τὴν δια-
φορὰν τῶν ἐνδίκων σχέσεων. Ἐπὶ σχέσεων μὴ ἐνοχικῶν
εὐθύνεται τις διὰ πᾶσαν ῥαθυμίαν, βαρεῖαν καὶ ἐλαφράν·
ἐπὶ δὲ τῶν ἐνοχικῶν σχέσεων ἐνέχεται ὁ ὀφειλέτης ὅτε
μὲν διὰ βαρεῖαν μόνον ῥαθυμίαν, ὅτε δὲ καὶ δι' ἐλαφράν·
ὑπάρχει καὶ τρίτη κατηγορία ὀφειλετῶν ὑποχρεομένων
εἰς ἐπιμέλειαν οἷαν ἐν ταῖς ἰδίαις ὑποθέσεσι καταβάλ-
λουσιν. ⁹

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΤΙΤΛΟΣ Α'

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

α') γένικα.

§ 53. Τὸ δίκαιον, ὡς δικαίωμα θεωρούμενον, ἔξου-

εἰ μὲν οὗτος εἶναι ἐπιμελὴς οἰκοδεσπότης φέρει εὐθύνην καὶ δι' ἐλα-
φράν ῥαθυμίαν· εἰ δὲ κοινὸς ἄνθρωπος, φέρει εὐθύνην μόνον διὰ μεγά-
λην ῥαθυμίαν. Unger σ. 241. 246 σημ. 33. Winds. σ. 261 σημ. 9.

8) Νόμ. 5 § 22 πανδ. (36, 4). Ὁ εἰς φύλαξιν ὑποχρεούμενος ἐνέ-
χεται διὰ τὴν κλοπὴν τοῦ πράγματος, ἐκτὸς ἂν ἀποδείξῃ τὸ ἀνεύθυνον
αὐτοῦ· αὕτη φαίνεται ἡ πιθανωτέρα γνώμη, ἡ συναγομένη ἐκ τῆς τῶν
νόμ. 10 § 1 πανδ. (13, 6)· νόμ. 52 § 3 πανδ. (17, 2)· νόμ. 12 πρ.
νόμ. 14 § 10, 15, 17 (47, 2) συμπαραβολῆς πρὸς τοὺς νόμ. 27 § 9
πανδ. (9, 2)· νόμ. 35 § 4 πανδ. (18, 1)· νόμ. 13, 14 πανδ. (18, 6)·
νόμ. 14 § 6, 12· νόμ. 80 πανδ. (47, 2)· νόμ. 4 κώδ. (4, 67) καὶ τοὺς
νόμ. 19 πανδ. 13, 6· νόμ. 31 πρ. (19, 1)· νόμ. 41 πανδ. (19, 2).
Vanger. § 105.

9) Περὶ πάντων τούτων γενήσεται ἡ προσήκουσα ἐξήγησις ἐν τοῖς

σία ¹ τίς ἐστὶ τοῦ προσώπου, δεδομένη αὐτῷ παρὰ τοῦ κατ' ἀντικείμενον δικαίου καὶ διατοῦτο κατὰ πάντων ἐξαναγκαστή. Προαπαιτούμενα λοιπὸν τοῦ ιδιωτικοῦ δικαίου εἰσὶ πρῶτον μὲν ἀναγνώρισις αὐτοῦ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ ὡς ἰδίου δικαίου, ἔπειτα δὲ νόμιμος κτήσις αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ δικαιοῦχου. ² ἀλλὰ καταχρηστικῶς λέγονται δίκαια καὶ τινες καταστάσεις τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ιδιότητες, μὴ ἀναγραφόμεναι ἐν τῇ νομοθεσίᾳ ὡς ἰδία δίκαια, ³ ἀλλὰ χρησιμεύουσαι ἀπλῶς ὡς βάσις πρὸς κτήσιν δικαίων.

περὶ ἐνοχῶν. Κανὼν εἶναι· εἴαν ἐκ τῆς δικαιοπραξίας ἀμφοτέρω τὰ μέρη ὠφελῶνται, εὐθύνεται ἑκάτερος καὶ δι' ἐλαφρὰν ῥαθυμίαν· εἴαν δὲ ὁ εἰς μόνον, εὐθύνεται διὰ μεγάλην ἀπλῶς ῥαθυμίαν. Νόμ. 108 § 12 πανδ. (30). Wächter § 112. Νόμ. 5 § 2 πανδ. (13, 6). Νόμ. 5 § 2 βασ. (13, 1).

1) Τὸ δίκαιον ἐξ ὑποκειμένου, ὡς ἐξουσία, ἔχει πάντοτε ἀναφορὰν πρὸς τι ἐξουσιαζόμενον, πρόσωπον ἢ πρᾶγμα. Ἡ τοιαύτη δὲ ἀναφορά, ὡς ὑπάρχουσα κατὰ τὸν νόμον, καλεῖται ἐννομὸς σχέσις· ὅθεν τοῦτο μὲν δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ δίκαιον παρὰ τὸ κατ' ἀντικείμενον δίκαιον (π. χ. ἐπὶ πραγμάτων ἐξηρημένων τῆς συναλλαγῆς ἢ ἐπὶ πράξεων φυσικῶς ἢ νομικῶς ἀδυνάτων ἢ ἀνηθίκων), τοῦτο δὲ πᾶν δίκαιον ἀποτελεῖ ἢ εἶναι ἀπόρροια ἐννόμου σχέσεως. Ἡ οὐσία τοῦ δικαίου, εἴτε ὡς ἐξεῖναι εἴτε ὡς δύνασθαι χαρακτηρισθῇ, εἶναι πάντοτε ἐξουσία θελήσεως (ἄλλοι ἄλλως ὀρίζουσι τὸ δίκαιον· πρβ. Windscheid § 37 σημ. 2). Unger A', 2, 489. Neuner σ. 4. Brinz § 23. Wächter σ. 288.

2) Συστατικὰ λοιπὸν τοῦ δικαίου καθ' ὑποκειμένον εἰσι : α') πρόσωπον (φυσικὸν ἢ νομικόν), ὅπερ ἔχει τὴν ἐξουσίαν, διότι τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει δίκαιον· β') ἀντικείμενον εἰς ὃ ἀναφέρεται ἡ ἐξουσία· γ') περιεχόμενον τῆς ἐξουσίας, ἥτοι εἰς τί αὕτη συνίσταται· δ') νόμιμος αἰτία γενέσεως αὐτοῦ παρὰ τινι προσώπῳ.

3) Δηλαδὴ καὶ παλαιότεροι συγγραφεῖς καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων τινὲς λαλοῦσι περὶ δικαίου τοῦ βαδίζειν, τοῦ ἱππεύειν, τοῦ μεταβάλλειν κατοικίαν, τοῦ ἐκπαιδεύεσθαι, τοῦ συνάπτειν γάμον, τοῦ διαθέτειν κλ. οὗ ἕνεκα διαιροῦσι καὶ τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις εἰς καθαρῶς προαιρετικὰς (meræ facultatis) καὶ εἰς μὴ τοιαύτας (non meræ facultatis). Ἀλλὰ τὰ ἄνω παραδείγματα δὲν ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κατὰ

Τὸ δίκαιον, ὡς κατὰ πάντων ἐξαναγκαστόν, παρέχει τῷ δικαιοῦχῳ δύναμιν ὑπὲρ πάσας τὰς ἐναντίας δυνάμεις ὑπέροχον καὶ ὑποτάσσει τὴν θέλησιν τῶν ἄλλων εἰς τὴν τοῦ δικαιοῦχου. ⁴ Ἐπομένως πᾶν δίκαιον ἐξ ὑποκειμένου :

α') ἔχει κατέναντι αὐτοῦ σύστοιχον ὑποχρέωσιν εἴτε πάντων εἴτε τινῶν μόνον προσώπων· ἐκ τοῦ εἶδους δὲ καὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ δικαίου προσδιορίζεται ἀντιθέτως τὸ εἶδος καὶ ἡ ἐκτασις τῆς ὑποχρεώσεως. ⁵

β') τὸ μὲν δίκαιον ὡς ἐξουσία ἀσκειῖται κατὰ προαίρεσιν καὶ ἐστὶν ἐν γένει παραιτητόν, ἡ δὲ ὑποχρέωσις, ὡς

τὴν νομικὴν ἔννοιαν δικαίων· εἰσὶν ἀπλῶς γενικὴ ἀπόρροια τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου (κατωτ. § 54 σημ. 1. Unger § 58 § 68), ἡ δὲ περὶ αὐτῶν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα μόνον κατὰ τοῦτο ὠφέλησεν, ὅτι ἐχρησίμευσεν ὡς σπουδαία ἀντιδράσις τῆς ἐπιστήμης κατὰ τῶν περὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο καταχρήσεων δεσποτικῆς νομοθεσίας. Ἐπιστημονικῶς ὁμως ἡ διδασκαλία αὕτη εἶναι ἀποδοκιμαστέα· ἄλλως ἔπρεπε νὰ γίνηται λόγος περὶ δικαίου τοῦ ὁφραίνεσθαι, τοῦ χασμαῖσθαι, τοῦ βλέπειν κλ. ὅπερ, ὡς γελοῖον, καὶ ὁ κοινὸς ἄνθρωπος ἀναγινώρizei.

Ἄν εἰς ἄλλα ᾗται νόμος,

εἰς τὰ μάτια δὲν εἶν' ὁμως.

Ὅτι τὰ λεγόμενα ταῦτα δικάια εἰσὶν ἀπόρροια τῆς προσωπικότητος ἀποδεικνύει καὶ τὸ περιστατικὸν ὅτι δι' αὐτὰ μία γενικὴ ἀγωγή ὑπάρχει, ἡ actio injuriarum. Νόμ. 13 § 3, 7· νόμ. 15 πρ. § 33· νόμ. 24 πανδ. (47, 10). Unger § 58 σημ. 28.

1) Διατοῦτο ὠνόμασάν τινες τὸ δίκαιον ἐξ ὑποκειμένου κυρίαρχον θέλησιν, καθόσον ὁ ἄνθρωπος ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ δικαίου του εἶναι ἀνώτατος ἄρχων, οὗ τὴν θέλησιν ὀφείλει πᾶς ἄλλος νὰ σεβασθῇ καὶ ὑπακούσῃ.

Τὸ δίκαιον παρέχει ἐνίοτε καὶ τινας τυχερὰς ὠφελείας εἰς τρίτα πρόσωπα· π. χ. ἡ δουλεία τῆς ἀπόψεως ἣν ἔχει ὁ Α ὠφελεῖ καὶ τὴν γειτονικὴν οἰκίαν τοῦ Β. Περὶ τούτων ὑπάρχει σοφὴ πραγματεία τοῦ Jhering ἐν τοῖς δογμ. χρονικοῖς αὐτοῦ τόμ. 10, σελ. 245.

5) Τὰ συστατικὰ τῆς ὑποχρεώσεως εἰσὶν ἀνάλογα πρὸς τὰ τοῦ ἀντιστοίχου δικαίου· ἡγουν καὶ αὕτη ἀνήκει εἰς πρόσωπον (οὐδέποτε εἰς πρᾶγμα· obligatio rei· μεταφορικῶς ἐνίοτε λέγεται, ὅτι ὑποχρεοῦται τῷ πρᾶγμα· νόμ. 6 § 2 πανδ. 8, 5· νόμ. 7 πρ. πανδ. 34, 4. Unger §

ανάγκη, δεσμεύει τὸν ὀφειλέτην, ὁ ἐλευθερούμενον διὰ μόνης τῆς ἀκριβοῦς καὶ πλήρους ἐκτίσεως τοῦ ὀφλήματος· ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦσιν αἱ ἐπιτρέπουσαι ὑπαλλαγήν ὑποχρεώσεις. ⁷

61 σημ. 82, § 62 σημ. 9)· ἔχει ἀντικείμενον, περιεχόμενον καὶ νόμιμον αἰτίαν γενέσεως, ἥτις μόνον ἐπὶ ἐνοχικῶν σχέσεων εἶναι εἰδική· προσέτι ὅπως τὸ δίκαιον οὕτω καὶ ἡ ὑποχρέωσις δὲν δύναται νὰ συστηθῇ περὶ πράγματος ἀνηθίκου ἢ ἀδυνάτου φύσει ἢ νόμῳ. Νόμ. 185 πανδ. (50, 17)· *impossibilium nulla obligatio est*· νόμ. 4 κώδ. (8, 39). Unger σ. 493 σημ. 12.

Τὸ δικαίωμα καὶ ἡ ἀντίστοιχος αὐτοῦ ὑποχρέωσις δὲν δύναται νὰ συνυπάρξωσιν ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ. Wächter σ. 198.

6) Νόμ. 108 πανδ. (50, 17)· *debitor intelligitur a quo invito exigí pecunia potest*. "Ὅθεν ὁ ὀφειλέτης δὲν δύναται αὐτοβούλως (ἄλλως δὲν ὑπάρχει ὑποχρέωσις· νόμ. 108 § 1· νόμ. 17 πανδ. 45, 1· νόμ. 8 πανδ. 44, 7· νόμ. 13 κώδ. 4, 38) ν' ἀπαλλαγῇ τῆς υποχρεώσεώς του ἢ νὰ μεταβιβάσῃ (περὶ τούτου πρβ. Kritische Ueberschau A', 29) αὐτὴν εἰς ἄλλον. Μόνον ὅταν ἡ ὑποχρέωσις ᾖ συνέπεια δικαιώματος, ἡ παραίτησις τούτου ἀπαλλάττει τὸν ὀφειλέτην καὶ ἐκείνης (νόμ. 64 πανδ. 7, 1· νόμ. 6 § 2 πανδ. 8, 5. Unger σ. 493 σημ. 14)· προσέτι ὑπαρχούσης ἁριστίας περὶ τὴν ὑποχρέωσιν ἔχει τινὰ ἐλευθερίαν ἐνεργείας ὁ ὀφειλέτης· νόμ. 94, 115 πρ. πανδ. (45, 1).

7) Ὁ ὀφειλέτης ἔχει ἐνίοτε δικαίωμα νὰ ὑποκαταστήσῃ εἰς τὴν ὑποχρῶσιν του ἄλλην· π. χ. ἐπὶ ὑπερόχου βλάβης δύναται νὰ διαφύγῃ τὴν ἀκύρωσιν τῆς πωλήσεως συμπληρῶν τὸ τίμημα, προσέτι ὁ τρίτος διακάτοχος τοῦ ἐνυποθήκου κτήματος δύναται ν' ἀποκρούσῃ τὴν ὑποθηκικὴν ἀπαίτησιν καταβάλλων τὸ ἐνυπόθηκον χρέος. Τὸ τοιοῦτον δικαίωμα τοῦ ὀφειλέτου καλεῖται ὑπαλλαγή (*facultas alternativa* ἢ *jus alternativum*)· διαφέρει δὲ τῆς διαζευκτικῆς ἐνοχῆς, καθόσον ἐπὶ τῆς διαζευκτικῆς ἐνοχῆς α') ὑπάρχουσι δύο ὑποχρεώσεις διαζευκτικῶς τεθειμέναι· ὅτε τὴν ἐπιλογὴν συνήθως μὲν ἔχει ὁ ὀφειλέτης, ἀλλ' ἐνίοτε ὁ πιστωτής (νόμ. 10 § 6 πανδ. 23, 3) ἐνῶ ἐπὶ ὑπαλλαγῆς μία κυρίως εἶναι ἡ ὑποχρέωσις, ἔχουσα διττὸν τὸ τῆς ἐκτελέσεως ἀντικείμενον· τὸ ὀφλημα δηλαδὴ ἐνταῦθα ὑπάρχει ἀπλοῦν ἐν τῇ ὑποχρεώσει (*in obligatione*), διττὸν ἐν τῇ ἐκτελέσει (*in solutione*)· διὸ τὴν ἐκλογὴν ἔχει πάντοτε ὁ ὀφειλέτης· β') ὁ πιστωτής δύναται, ἐγείρων ἀγωγὴν νὰ αἰτήσῃ διαζευκτικῶς ἀμφότερα τὰ τῆς ἐνοχῆς ἀντικείμενα καὶ εἰς ἀμ-

β') εἶδη τῶν δικαίων.

§ 54. Τὰ δίκαια τοῦ προσώπου κατὰ διαφόρους ἐξετά-
ζονται ἀναφορὰς καὶ διαιροῦνται :

φότερα νὰ καταδικασθῇ ὁ ἐναγόμενος, ἐνῶ ἐπὶ ὑπαλλαγῆς, ἀκριβῶς εἰπεῖν, μόνον περὶ τῆς καθ' ἑαυτὸ ὑποχρεώσεως πρέπει νὰ γίνηται αἰ-
τησις καὶ καταψήφισις· ἀλλὰ καὶ ἂν αἰτηθῶσι διαζευκτικῶς ἀμφοτέρω
καὶ ὁμοίᾳ ἐπέλθῃ καταψήφισις, δὲν βλάπτει· διότι καὶ τότε ἔχει ὁ ὀφει-
λέτης τὴν ἐπιλογὴν. Wächter § 33 σημ. 8. Unger § 58 σημ. 22· γ')
ἡ τυχερὰ ἀπώλεια τοῦ ἐτέρου ζεύγματος καθίστησιν ἀπλὴν τὴν ἐνο-
χὴν (obligatio simplex· νόμ. 34 § 6 πανδ. 18, 1· νόμ. 10 § 6 πανδ.
23, 3· νόμ. 95 § 1 πανδ. 46, 3)· ἐνῶ ἐπὶ ὑπαλλαγῆς, ἐπάγεται ἀπαλ-
λαγὴν· π. χ. ἡ τυχερὰ καταστροφὴ τῆς ὑποθήκης ἀπαλλάσσει τὸν
τρίτον διακάτοχον αὐτῆς πάσης πρὸς τὸν δανειστήν ὑποχρεώσεως. Un-
ger σημ. 23, 24.

8) Ἀνωτ. σημ. 5 τοῦ § τούτου.

9) Δὲν δύναται νὰ συστηθῇ δίκαιον ἢ τὸ συστηθὲν νὰ διατηρηθῇ, ἂν
δὲν ἔχῃ ὁ δικαιούχος ἔννομον συμφέρον εἰς τὴν γένεσιν ἢ τὴν περαι-
τέρω διάρκειαν αὐτοῦ· ὅθεν οὐκ ἔρρωται ἡ συμφωνία «τοῦ μὴ ἐκποιτῆ-
σαι τὸν ἴδιον τόπον ἄκοντος τοῦ γείτονος» (νόμ. 60 βασιλ. 11, 1), οὔτε
ἡ δόσις ἐνεχύρου εἰς ἕτερον (π. χ. εἰς τὸν solutionis causa adjectum)
ἢ τὸν πιστωτὴν (νόμ. 28, 33 πανδ. 20, 1)· ὡσαύτως ἐκλιπόντος τοῦ
συμφέροντος, παύει καὶ τὸ δίκαιον. Διὸ παύει τὸ δικαίωμα τοῦ ἐντο-
λοδότου εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς, ἂν αὕτη πραγματοποιηθῇ ἄλλως
(νόμ. 8 § 6 πανδ. 17, 1)· προσέτι παύει ἡ δουλεία ne prospectui offi-
ciatur, ἂν ἀνεγερθῇ ἐν μέσῳ τῶν δύο οἰκιῶν ἄλλη οἰκοδομή (νόμ. 6
πρ. πανδ. 8, 5· νόμ. 32 πανδ. 19, 2)· πρὸς καὶ νόμ. 38, 39 ποιν. (8,
2)· νόμ. 8 πρ. νόμ. 15 πρ. πανδ. (8, 1)· νόμ. 27 § 1 πανδ. (45, 1)·
νόμ. 71 πρ. πανδ. (35, 1)· νόμ. 2 § 1 πανδ. (2, 5). Unger σημ. 5.
Τὸ συμφέρον, τὸ πρὸς ὑπαρξιν τοῦ δικαίου ἀπαιτούμενον, συνήθως μὲν
εἶναι χρηματικόν (νόμ. 9 § 2 πανδ. 40, 7· διατοῦτό εἰσιν ἀνίσχυροι
συμβάσεις, οἷα ἐν συμπεριπατῶμεν, νὰ συντρώγωμεν ἐν τῷ ξενοδο-
χείῳ κτλ.)· διὸ καὶ πρὸς περὶ τῆς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν δικαιοῦ ἀντιμέτω-
κου συμφέροντος.

α') ὡς ἐκ τοῦ ὕλικου αὐτῶν, εἰς **προσωπώδη** καὶ **χρηματώδη**· τὰ μὲν ἀπορρέουσιν ἐξ αὐτῆς τῆς προσω-
πικότητος καὶ τῆς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ θέσεως τοῦ ἀνθρώπου,
ἀμιγῆ ὅλως ὄντα πάσης χρηματικῆς ὑποστάσεως,¹ τὰ
δὲ χρηματώδη ἀντικείμενον ἔχουσι τὰ ἐκτὸς ἀγαθά, τὰ

ἀλλὰ καὶ ἡθικόν, οἷον διαχύσεως, ἀρκεῖ ἐνίστε (π. χ. διοχέτευσις ὕδα-
τος τέρψεως χάριν νόμ. πρ. 3 πανδ. 43, 20)· πρβ. νόμ. 54 πρ. πανδ.
(17, 1)· νόμ. 36 πανδ. (38, 2)· νόμ. 6, 7 πανδ. (18, 7)· νόμ. 71 πρ.
πανδ. (35, 1). Unger § 58 σημ. 7.

1) Demolombe Θ', 351. Τὰ προσωπώδη δίκαια ἀποτελοῦσι τὴν
καλουμένην προσωπικὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου (status personae)
καὶ ἔχουσι πηγὴν τὴν προσωπικότητα ἢ τὴν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ καὶ τῇ
κοινωνίᾳ θέσιν αὐτοῦ· ἀνάλογον τῶν δικαίων τούτων εἶναι τὸ τῶν
jus quod pertinet ad personas, ἐν ᾧ περιέχεται ὁ status libertatis,
civitatis, familiae (Windscheid § 40 σημ. 2). Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ
α') ὡς πρόσωπον ἔχει δικαίωμα ἐπὶ ἀκεραιότητι τῶν σωματικῶν καὶ
πνευματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων καὶ ἐπὶ ἀναπτύξει αὐτῶν κατ' οἰκείαν
κρίσιν καὶ βούλησιν, ὑποχρεοῦνται δὲ οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι νὰ μὴ παρε-
νοχλῶσιν αὐτὸν κατὰ τοῦτο. Ἀλλὰ τὰ δίκαια ταῦτά εἰσι δίκαια τοῦ
ἀνθρώπου ἀπέναντι τῶν ἄλλων, οὐχὶ ἀπέναντι ἑαυτοῦ, ἦγουν δὲν εἶναι
δίκαια στρεφόμενα κατὰ τοῦ ἰδίου προσώπου καὶ ἀντικείμενον ἐπομέ-
νως ἔχοντα τὸ πρόσωπον αὐτὸ τοῦ δικαιοῦχου· διότι τοιοῦτος χαρα-
κτηρισμὸς τῶν προσωπῶδων δικαίων οὐ μόνον ἤθελε δικαιολογεῖ τὴν
αὐτοκτονίαν (Σαβιν. Α', 337· ἀνεπιτυχεῖς θεωρῶ τὰς ἀντιπαρρηγή-
σεις τοῦ Windscheid § 38 σημ. 1)· ἀλλ' ἤθελε περιέχει καὶ τὸν νο-
μικὸν σολοικισμὸν τῆς ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ ἐνώσεως δικαίου καὶ ὑπο-
χρεώσεως (σημ. 5 τοῦ 53 §), δηλαδὴ τοῦ νὰ ᾔηται ὁ αὐτὸς καὶ δι-
καιούμενος καὶ ὑποχρεούμενος (πρβ. Wächter § 45 σημ. 2. Unger §
60 σημ. 5)· ἐπίσης ὁ ἄνθρωπος β') ὡς μέλος πολιτείας ἢ οἰκογενείας
ἔχει δικαίωμα ν' ἀσκήῃ πάντα τὰ τῇ ιδιότητι αὐτοῦ ὡς πολίτου, ὡς
συζύγου, ὡς πατρὸς ἢ τέκνου παρομαρτοῦντα δίκαια.

Τὰ προσωπώδη δίκαια δὲν ἀποτελοῦσι δίκαια συγκεκριμένα καὶ ἰδίαν
σύστασιν ἔχοντα, ἀλλ' εἰσὶ καταστάσεις τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ κοινωνίᾳ,
ἐξηγήσεως ἰδίας χρῆζουσαι μόνον καθ' ὅσον χρησιμεύουσιν ὡς βάσις
καὶ προϋπθέσεις ἄλλων δικαίων, οὐ ἔνεκα ὑπάρχει καὶ ἀγωγή ἰδία
πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῶν (actio praejudicialis.—Unger § 60. Wächter
§ 45· ἀνωτ. σημ. 3 τοῦ 53 §). Τὰ δικαιώματα δὲ τὰ ἐκ τῶν κατα-

εἰς τὸ πρόσωπον ἀμέσως (ἐμπράγματα δίκαια) ἢ ἐμμέσως (ἐνοχικά δίκαια) ὑποτεταγμένα.

β') ὡς ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ ἀντικειμένου, εἰς δὲ τὴν ἐξουσία ἀναφέρεται, εἰς **ἐμπράγματα** καὶ **προσωπικά**.² Ἡ διαίρεσις αὕτη ὁρᾷ τὰ χρηματώδη μόνον δίκαια· τὰ μὲν ἐμπράγματα³ περιέχουσιν ἐξουσίαν ἐπὶ πράγματος ἐνσωμάτου, τὰ δὲ προσωπικά ἐξουσίαν ἐπὶ ἐτέρου προσώπου·⁴ ἡγουν ἐπὶ ἐμπραγμάτων δικαίων τὸ ἀμέσως ἐξου-

στάσεων τούτων ἀπορρέοντά εἰσι κυρίως συγκεκριμένα δίκαια καὶ φέρουσι τὰ προσόντα τῶν καθ' ἑαυτὸ δικαίων. Unger σ. 511 σημ. 20—22.

2) Ὁ Ziebarth (Realex σ. 183) παραδέχεται καὶ σχετικῶς ἐμπρ. δίκαια. Τινὲς νομοθεταὶ ἀναγνωρίζουσι καὶ τρίτην κατηγορίαν χρηματῶδων δικαίων, τὰ καλούμενα ἐμπράγματα βάρη, δηλαδὴ ὑποχρεώσεις πρὸς τινὰ ὁρισμένην παροχὴν (δόσιν ἢ πρᾶξιν), ἐπικειμένας εἰς κτῆμα ἀκίνητον καὶ καταβλητέας παρὰ τοῦ ἐκάστοτε κατόχου αὐτοῦ. (Unger § 63)· ὁμοίον τι ὑπάρχει ἐν νόμ. 13 πρ. Π. (8, 4).

3) Τὸ ἐμπράγματον δίκαιον ὠρίζετο ἄλλοτε ὡς τὸ δίκαιον τὸ κατὰ παντὸς ἰσχύον καὶ ἐξαναγκαστόν, ἢ ὡς τὸ δίκαιον τὸ δι' ἐμπραγμάτων ἀγωγῆς προστατευόμενον· ἀλλ' οὐδέτερος τῶν ὁρισμῶν τούτων εἶναι ὀρθός, διότι ἐκάτερος περιέχει οὐχὶ τὴν ἐννοίαν, ἀλλὰ τὴν δύναμιν τοῦ ἐμπραγμάτου δικαίου. Ἐμπράγματον δίκαιον καλεῖται τὸ δίκαιον τὸ περιέχον καὶ παρέχον ἄμεσον ἐξουσίαν ἐπὶ ἐνσωμάτου πράγματος. Ὁ δικαιοῦχος ἐνταῦθα διατελεῖ εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸ πρᾶγμα, δι' ἧς τοῦτο ὑποτάσσεται εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ εἴτε ἐξ ὀλοκλήρου εἴτε ὡς πρὸς τινὰς ἀναφορὰς (jus in re, jus in rem). Ἡ ἐξουσία δὲ αὕτη ἀντικείμενον ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ ἀναλύεται εἰς διαφόρους πράξεις σχετικὰς πρὸς αὐτό, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐμπραγμάτου δικαίου. Unger § 61.

4) Ὡς τὸ ἐμπράγματον δίκαιον συνίσταται εἰς ἐξουσίαν ἐπὶ πράγματος, οὕτω τὸ προσωπικὸν δίκαιον συνίσταται εἰς ἐξουσίαν ἐπὶ προσώπου (jus in personam, jus personale). Ὁ δικαιοῦχος ἐνταῦθα ἔχει ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ προσώπου, πλὴν ἐπὶ τοῦ προσώπου οὐχὶ ὡς σώματος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προσώπου ὡς διὰ δυνάμεων πεπροικισμένου ὄντος. Τὸ προσωπικὸν λοιπὸν δίκαιον παρέχει ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν δυνάμεων ἄλλου προσώπου, σωματικῶν ἢ πνευματικῶν, δι' ἧς ἐξουσίας συνέχονται πρὸς ἄλληλα δύο ἢ πλείονα πρόσωπα οὕτως, ὥστε τὸ ἐν δικαιοῦται νὰ

σιαζόμενόν ἐστιν ἐνσώματον πρᾶγμα, καὶ ἐπὶ προσωπικῶν, πρόσωπον. ⁵ Διατοῦτο ἐπὶ ἐμπραγμάτων δικαίων ὁ δικαιοῦχος κατὰ τοσοῦτον σχετίζεται πρὸς τὰ λοιπὰ πρόσωπα, καθ' ὅσον ὀφείλουσι ταῦτα νὰ μὴ παρενοχλῶσιν αὐτὸν περὶ τὴν ἄσκησιν τοῦ δικαίου του, ἐνῶ ἐπὶ τῶν προσωπικῶν δικαίων ὁ δικαιοῦχος συνδέεται μεθ' ὠρισμένου προσώπου, πρὸς ὃ ἔχει δικαίωμα καὶ ὑπὲρ ἔχει πρὸς αὐτὸν υποχρεώσεις. ⁶ Ἐνεκα τούτου, τὰ μὲν ἐμπράγματα δι-

υποχρέωσιν τὸ ἕτερον εἰς ἐπιχείρησιν ἢ παράλειψιν ὠρισμένων ἐνεργειῶν, ἅς ἂν χρηματικὴν ἔχουσιν· ὅπερ ἐστὶν ἔχει ἀπαίτησιν κατ' αὐτοῦ (νόμ. 9 § 2 πανδ. 40, 7· *ea enim in obligatione consistere quae pecunia lui praestarique possunt* νόμ. 25 § 1 πανδ. 44, 7)· διατοῦτο τὸ προσωπικὸν δίκαιον καλεῖται καὶ ἐνοχλή (obligatio)· καθὼς δὲ δυνάμενον πολλάκις νὰ ἔγῃ ἀντικείμενον τὴν χρησίαν ἐνσώματου πράγματος, καλεῖται ὑπὸ τῶν νεωτέρων καὶ *jus ad rem*· ἀλλ' ὁ ὅρος αὗτος δὲν περιλαμβάνει τὰς ἐπὶ πράξει (*facere*) ἀπαιτήσεις. Hrb. Wächter § 47, τοῦ αὐτοῦ Erdner. A', 107. Unger § 62. Winds. § 41.

5) Τὸ ἐξουσιαζόμενον πρόσωπον δὲν ἐξουσιάζεται ὡς ἀντικείμενον, ἀλλ' ἐξουσιάζεται περὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ, ἥγουν ἐξουσιάζεται εἰς τὸ νὰ ρυθμίσῃ τὰς ἐνεργείας του κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ δικαιοῦχου. Τὸ εἶδος δὲ καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ προσωπικοῦ δικαίου ὀρίζει εἰδικώτερον τὰ περὶ τὴν ρύθμισιν ταύτην. Διατοῦτο τὸ προσωπικὸν δίκαιον διαφέρει τῆς σχέσεως τοῦ δεσπότη πρὸς τὸν δοῦλον, ἣτις ἀποτελεῖ σχέσιν προσώπου πρὸς πρᾶγμα, ἐπομένως ἐμπράγματος δίκαιον· ὡσαύτως διαφέρει τῶν ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς σχέσεως πηγυζόντων δικαιωμάτων, ἐν οἷς προεξάρχει ἡθικὸν μᾶλλον καὶ οὐχὶ καθαρῶς δικανικὸν στοιχεῖον. Unger § 62 σημ. 15. Windscheid § 41 σημ. 1.

6) Ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ ἐμπραγμάτου καὶ τοῦ προσωπικοῦ δικαίου προκύπτουσιν αἱ ἀκόλουθοι ἀντιπαράθεσις (Unger σ. 544 ἐπ.):

α') ἐπὶ ἐμπραγμάτων δικαίου ὁ δικαιοῦχος δύναται ἀνευ μεσολαβήσεως ἄλλου προσώπου ν' ἀσκήσῃ τὰ ἐπὶ τοῦ πράγματος δικαιώματά του ἐπὶ τῷ αὐτῷ αντικείμενῳ πρὸς τοῦτον τὴν σύμπτωσιν, τοῦ ὁποίου

καια, ὡς παρὰ πᾶσι σεβαστά, καλοῦνται **ἀπόλυτα**, τὰ δὲ προσωπικά, ὡς ἐπιβάλλοντα ὑποχρεώσεις εἰς ῥητὰ μόνον πρόσωπα, **σχετικά**. 7

του· τὸ προσωπικὸν ὑποχρεοῖ μόνον τὸν διὰ τοῦ ἐνοχικοῦ δεσμοῦ συναπτόμενον ὀφειλέτην (§ 1 εἰσηγ. 4, 6). "Ὅθεν τὸ μὲν ἐμπράγματον δίκαιον δύναται πᾶς τρίτος νὰ προσβάλῃ, τὸ δὲ προσωπικὸν ὁ ὀφειλέτης μόνος· ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι ἐνταῦθα μὲν ὁ προσβολεὺς εἶναι γνωστὸς ἐκ τῶν προτέρων, ἐκεῖ δὲ γίνεται γνωστὸς διὰ τῆς προσβολῆς. Ἐγχειρ. § 81 σημ. 3.

γ') τὸ ἐμπράγματον δίκαιον συνιστᾶται ἵνα ᾖ διαρκές, ἄλλοθεν μόνον φοβούμενον καταστροφὴν· τὸ προσωπικὸν δίκαιον σκοπὸν καὶ τέλος ἔχει συνήθως τὴν προσωρινότητα καὶ φέρει ἐν ἑαυτῷ τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου τοῦ π. χ. δάνειον συνομολογεῖται ἵνα μεθ' ὥρισμένον χρόνον ἀποδοθῇ. Ἐξαίρεσιν δὲν ἀποτελοῦσιν οὐδὲ αἱ διηνηκεῖς πρόσδοι. Ἑλλην. νομοσχ. ἄρθρ. 1905.

δ') τὸ ἐμπράγματον δίκαιον συνάπτει τὸν δικαιοῦχον πρὸς ἐνσώματόν τι πρᾶγμα, ἡ δὲ φυσικὴ αὕτη συνάφεια δι' ἧς ἐξουσιάζεται τὸ πρᾶγμα καλεῖται *νομή*· ὥστε δύναται πᾶς τρίτος διαταράττων τὴν φυσικὴν ταύτην ἐξουσίαν νὰ προσβάλῃ τὸ δίκαιον. Ἐν τῷ περὶ ἐνοχῶν βιβλίῳ ἐξετασθήσεται ἂν ᾖ δυνατὴ νομὴ ἐπὶ προσωπικῶν δικαίων. Πρβ. Windscheid § 151 σημ. 4, § 464 σημ. 4, 5. Κατωτ. § 113 σημ. 2, δ'.

ε') τὸ προσωπικὸν δίκαιον συνδέει τὸν δικαιοῦχον πρὸς ὥρισμένον τινὰ ὀφειλέτην καὶ περιέχει ὥρισμένην ὑποχρέωσιν τούτου πρὸς ἐκεῖνον. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἀντικείμενον τῆς ὑποχρέωσης ᾖ χορηγία ἐνσωμάτου πράγματος, ὁ δικαιοῦχος πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ὀφειλῆς οὐδὲν δικαίωμα ἔχει ἐπὶ τοῦ πράγματος (νόμ. 3 πρ. πανδ. 44, 7)· ὅθεν ἂν τοῦτο πρὸ τῆς παραδόσεως μεταβιθασθῇ εἰς τρίτον, οὐδεμίαν κατὰ τοῦτου ἀξίωσιν ἔχει ὁ δικαιοῦχος (νόμ. 6 κώδ. 4, 39· νόμ. 15 κώδ. 3, 32). Ἀπεναντίας ἐπὶ ἐμπραγμάτων δικαίων ἡ ἐξουσία τοῦ δικαιοῦχου καταλαμβάνει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. "Ενεκα τούτου λέγεται ὅτι τὰ ἐμπράγματα δίκαια ἰσχυρότερα εἰσι τῶν προσωπικῶν· ὡς συμβαίνει ἐπὶ τοῦ γενομένου κυρίου τοῦ μεμισθωμένου πράγματος· οὗτος προηγεῖται τοῦ μισθωτοῦ (νόμ. 9 κώδ. 4, 65). "Ὅθεν τὸ ῥητόν· ἡ πώλησις λύει τὴν μίσθωσιν.

7) Κατ' ἐξαίρεσιν ἐνίοτε καὶ τὰ προσωπικά δίκαια φέρουσι τὸν χαρακτηριστὴρα ἀπολύτου δικαίου καὶ ἀρμόζουσι κατὰ παντὸς τρίτου· ἀλλὰ

γ') ὡς ἐκ τῆς συναφείας αὐτῶν πρὸς τὸν δικαιοῦχον, εἰς **προσωποπαγῇ καὶ πραγματοπαγῇ**· προσωποπαγῇ λέγονται τὰ μετὰ τοῦ δικαιοῦχου τοιοῦτοτρόπως συνδεδεμένα δίκαια,⁸ ὥστε μετ' αὐτοῦ ὑπάρχουσι καὶ ἀπόλλυνται.⁹ Τοιαῦτά εἰσι προπάντων τὰ προσωπώδη δίκαια, τὰ ἰδίως καλούμενα *jura personalissima*,¹⁰ ἀλλὰ

καὶ τότε δὲν παύουσι τοῦ νὰ ᾔναι προσωπικὰ δίκαια. Τοιαῦτα δίκαιά εἰσιν ἐκεῖνα, δι' ὧν ὑποχρεοῦται τις, εἴτε διότι ἔχει, εἴτε διότι κατέχει ἐνσώματόν τι πρᾶγμα. Νόμ. 1 § 17 πανδ. (9, 1)· νόμ. 7 πρ. πανδ. (9, 4)· νόμ. 12 πανδ. (39, 3)·—νόμ. 14 § 3 πανδ. (4, 2)· νόμ. 3 § 15· νόμ. 4, 7 § 3 πανδ. (10, 4).

8) Ἴδε σχόλ. γ' ὑπὸ τὸν νόμ. 11 βασ. (15, 2)· τὸ ἐμπεπηγὸς τῷ πράγματι βίτιον. Σχόλ. κγ' ὑπὸ τὸν νόμ. 12 βασ. αὐτ. ἐκδ. Ζαχαρ. Ὡς ὑπάρχουσι προσωποπαγεῖς ὑποχρεώσεις, μὴ μεταβαίνουσαι δηλαδὴ εἰς τοὺς κληρονόμους· π. χ. ἡ ἐντολή, ἡ ἐταιρικὴ σχέσις (νόμ. 27 § 3 πανδ. 17, 1· νόμ. 63 § 10 πανδ. 17, 2). Unger § 64 σημ. 16.

9) Τὰ προσωποπαγῇ δίκαια διαφέρουσι τῶν προσωπικῶν, καθότι ταῦτα μὲν ὀρίζουσι τὸ εἶδος τῆς δι' αὐτῶν παρεχομένης ἐξουσίας (ὅτι δηλαδὴ παρέχουσιν ἐξουσίαν ἐπὶ προσώπου), τὰ δὲ προσωποπαγῇ ὀρίζουσι τὴν διάρκειαν τῆς δι' αὐτῶν παρεχομένης (εἴτε ἐπὶ προσώπου, εἴτε ἐπὶ πράγματι) ἐξουσίας (ὅτι δηλαδὴ ἡ ἐξουσία αὕτη ὑφίσταται καὶ διαρκεῖ ἐφ' ὅσον ζῇ ὁ δικαιοῦχος)· ὥστε τὰ προσωποπαγῇ δίκαια οὔτε νὰ ἐκποιηθῶσιν οὔτε νὰ μεταβιθασθῶσιν εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ δικαιοῦχου δύνανται. Ὁ παλαιότερον ὡς κοινὸν χαρακτηριστικὸν τῶν προσωποπαγῶν δικαίων διδασκόμενος κανὼν· τὰ μὴ κληρονομητὰ δίκαια οὐδὲ ἐκχωρητὰ εἶσιν (*quæ non sunt transmissibilia ad heredem per cessionem non transeunt*) εἶναι κατὰ μέρος ἐσφαλμένος· π. χ. ἡ ἐπικαρπία εἶναι δίκαιον μὴ κληρονομητόν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἄσκησιν ἐκχωρητόν. Unger σημ. 7.

10) Τὰ προσωπώδη δίκαια, ἥτοι ἡ ἰδιότης συζύγου, πατρός, τέκνου πολίτου, εἰς καταστάσεις ἀχώριστοι ἀπὸ τοῦ προσώπου· ἐπομένως οὔτε κληρονομηταὶ οὔτε μεταβιθασταὶ εἰσιν· τὰ ἐξ αὐτῶν ὁμῶς παραχθέντα τυχὸν χρηματώδη δίκαιά εἰσι καὶ κληρονομητὰ καὶ μεταβιθαστά· (ἀνωτ. σημ. 1 τοῦ § τούτου). Unger σ. 570 σημ. 8. Wachter σ. 292 ἐν α.

σεις ενεκα προσωπικών ιδιοτήτων συνυμολογούμεναι (εταίρια, εντολή)· καὶ τὰ δίκαια ταῦτα οὔτε κληρονομητὰ εἰσιν οὔτε μεταβιβαστὰ· τινὰ τούτων ὅμως εἰσὶ μεταβιβαστὰ κατὰ τὴν ἄσκησιν (π. χ. ἡ ἐπικαρπία, αἱ ἰσόβιοι πρόσδοδοι, αἱ τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων συντάξεις, ὧν κατὰ τὸν ἀπὸ 17 ἰαν. 1877 νόμον, ἄρθρ. 4, ἀπηγορεύθη ἡ ἐκχώρησις καὶ κατάρχεσις τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν ὄχι. Ἐγχειρ. § 268 σημ. 3, δ'), καὶ ἄλλα κληρονομητὰ μετὰ τὴν κάταρξιν τῆς δίκης· οἷον αἱ διὰ δημοτικῆς ἀγωγῆς ἐπιδιωκόμεναι ἀπαιτήσεις· αἱ ἱκανοποιήσιν φιλοτιμίας μᾶλλον καὶ οὐχὶ χρηματικὴν σκοποῦσαι ἀξιώσεις (meram vindictam spirantes)· ἡ μέμψις διαθήκης ἢ δωρεᾶς· αἱ ἀπαιτήσεις κερδῶν ἐξ ὑπαίτιου διαζυγίου. Πρῶ. Ἐγχειρ. § 109 σημ. 13.

12) Κατ' ἄλλας νομοθεσίας ὑπάρχουσι πλεῖστα δίκαια τούτου τοῦ εἶδους, οὐ μόνον τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ τοῦ δημοσίου. Τοῦ δημοσίου δικαίου π. χ. ἡ *jurisd. patrimonialis* (Ἐγχειρ. § 27 σημ. 7), ἡ ἐκλογικὴ ἱκανότης κλ., τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου αἱ πραγματικαὶ δουλεῖαι ἐμπράγματα· τινες παροχαί, ἐμπράγματα ἐπιτηδεύματα, ἀτέλεια (Unger σ. 573)· παρ' ἡμῖν ὑπάρχουσιν ὡς πραγματοπαγῇ δίκαια μόνον αἱ πραγματικαὶ δουλεῖαι καὶ ἡ ἀτέλειά τινων κτημάτων τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Πεδιάδος (κατωτ. § 60 σημ. 8).

13) Τὰ ἰδιάζοντα τοῦ πραγματοπαγοῦς δικαίου εἰσὶ ταῦτα :

α') κυρίως δικαιοῦχος καὶ ἐνταῦθα εἶναι ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἀκινήτου· ἐνίοτε γίνεται λόγος ἐν ταῖς πηγαῖς περὶ τοῦ ἀκινήτου ὡς περὶ δικαιοῦχου (νόμ. 1 § 43 πανδ. 43, 20· νόμ. 3 § 1 πανδ. 50, 15· νόμ. 23 § 2 πανδ. 8, 3· νόμ. 12 πανδ. 8, 1, § 1 εἰσηγ. 2, 3)· ἀλλὰ τοῦτο τροπικῶς μόνον λέγεται διδ' ἐν νόμ. 31 πανδ. (8, 3) ἀδιακρίτως ἀναφέρεται ὡς δικαιοῦχος καὶ ὁ ἰδιοκτήτης καὶ τὸ ἀκίνητον ἄρα ἐσφαλμένη ὅλως ἡ γνώμη τινῶν (π. χ. τοῦ Bücking § 62 σημ. 3) ὅτι δικαιοῦχος εἶναι τὸ ἀκίνητον οἷονεἰ προσωποποιούμενον (Σαβιν. Β', 379.

ρίαν τῶν δικαίων τούτων ἀνήκουσιν αἱ πραγματικαὶ δου-
λείαι, αἰτινές εἰσιν ἀναποσπάστως συνδεδεμέναι μετὰ τοῦ
δεσπόζοντος ἀκινήτου.

δ') ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων, ἃ περιποιῶσι τῷ δικαι-
ούχῳ ἀπέναντι ἄλλων προσώπων εἰς **προνόμια καὶ
κοινὰ δίκαια**. 14

ε') ἐκ τῆς αὐθυπαρξίας ἢ μὴ διαιροῦνται τὰ δίκαια εἰς
αὐθούπαρκτα ἢ ἐξηρητημένα. 15 αὐθούπαρκτον καλεῖ-
ται τὸ δίκαιον τὸ ἄφ' ἑαυτοῦ καὶ δι' ἑαυτὸ ὑπάρχον, ἐξηρ-

Vanger. 53. Unger § 64 σημ. 57), ἥς τὸ σαθρὸν ἀποδεικνύει καὶ ἡ
περίστασις ὅτι ἡ δουλεία ἀκινήτου ἀποσθέννυται· ἐὰν περιέλθωσιν εἰς
τὸ αὐτὸ πρόσωπον τὸ δεσπότην καὶ δουλεῦον κτῆμα· νόμ. 1 πανδ. (8, 6).

β') τὸ πραγματοπαγές δίκαιον εἶναι ἀναπόσπαστον ἀπὸ τοῦ ἀκινή-
του, ἐπομένως ὑπόκειται εἰς πάσας τὰς περιπετείας αὐτοῦ (π. χ. πώ-
λησις, ἐνεχύρασις περιλαμβάνει ἀμφότερα· νόμ. 23 § 2· νόμ. 36 πανδ.
8, 3· νόμ. 67 πανδ. 18, 1· νόμ. 12 πανδ. 8, 4· νόμ. 20 § 1 πανδ. 41,
1)· ἔχει πάντοτε τὸν αὐτὸν κύριον ὃν καὶ τὸ ἀκίνητον· ζῇ ἀχώριστον
ἀπ' αὐτοῦ (νόμ. 44 πανδ. 19, 2) καὶ συναπονήσκει· ἢ συγκαταστρέ-
φεται μετ' αὐτοῦ (ὅθεν ἂν ἀναζήσῃ τὸ ἀκίνητον ἀναζῇ καὶ ἡ δουλεία·
νόμ. 20 § 2 πανδ. 8, 2). Ἄλλ'· ἐὰν περιέλθωσιν εἰς τὸ αὐτὸ πρόσω-
πον τὸ τε δεσπότην καὶ τὸ δουλεῦον ἀκίνητον, ἀπόλλυται μόνον τὸ πρα-
γματοπαγές δίκαιον. Νόμ. 10 πανδ. (8, 4)· νόμ. 1 πανδ. (8, 6).

14) Περὶ προνομίων ἴδ. κατωτ. § 60.

15) Τὰ δίκαια ταῦτα ἔνεκα τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως αὐτῶν δύ-
ναιτο νὰ ὀνομασθῶσι *συσχετικά*. Εἰσὶ δὲ ἐξηρητημένα δίκαια π. χ. οἱ
τόκοι πρὸς τὸ κεφάλαιον, οἱ καρποὶ πρὸς τὸ πρᾶγμα ἐξ οὗ παρήχθη-
σαν, ἡ ἐγγύησις καὶ τὸ ἐνέχυρον πρὸς τὴν δι' αὐτῶν ἀσφαλιζομένην
ἀπαίτησιν, ἡ δαπάνη πρὸς τὸ πρᾶγμα δι' ὃ ἐγένετο. Δύναται δὲ τὸ
ἐξηρητημένον δίκαιον νὰ διαφέρῃ τοῦ κυρίου κατὰ τε τὴν οὐσίαν καὶ
τὴν ἐνέργειαν· ὅθεν δίκαιον προσωπικὸν δύναται νὰ ἔχῃ παρεπόμενον
ἐμπράγματος δίκαιον (π. χ. ἐνέχυρον), ἢ τὸ αὐθούπαρκτον δίκαιον νὰ
στερητῇ ἀγωγῆς, τὸ δ' ἐξηρητημένον νὰ ᾖ ἀγώγιμον (π. χ. ἐγγύη-
σις ἢ ἐνέχυρον ὁδὸν διὰ φυσικὴν ἐνοχλήν § 1 εἰς. 3, 20· νόμ. 16 § 3
πανδ. 46, 1· νόμ. 10 πανδ. 46, 3), ἢ τὸ ἐν τῶν συσχετικῶν δικαίων
νὰ ᾖ μᾶλλον ἐξησφαλισμένον τοῦ ἄλλου (νόμ. 38 πανδ. 46, 3). Un-
ger σ. 597 σημ. 4, 5. Wächter σ. 338.

τημένον δὲ τὸ ἐξ ἄλλου ἢ χάριν ἄλλου παραχθέν καὶ δυνάμει ἢ δι' αὐτὸ ὑπάρχον· 16 διατοῦτο τὸ ἐξηρητημένον δίκαιον δὲν δύναται νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τοῦ κυρίου· μεταβαίνει εἰς ὃν τινα ἤθελε μεταβῇ τὸ κύριον· ζῇ ἢ ἀποθνήσκει μετ' αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως τούτου δύναται νὰ συμπερανθῇ καὶ ἐκεῖνου ἡ ὑπαρξίς. 17 Τὸ ζήτημα, ἂν ὑπάρχη

16) Τὰ ἐξηρητημένα δίκαια εἰσι δύο εἰδῶν· ἢ παράγονται ἀπὸ τοῦ κυρίου δικαίου καὶ ἀποτελοῦσι τρόπον τινὰ παραφνάδας αὐτοῦ (οἶοι τόκοι, καρποί), ἢ ἔχουσιν ἴδιον παραγωγῆς λόγον, οἷα ἡ ἐγγύησις καὶ τὸ ἐνέχυρον.

17) Ἐνεκα τῆς ἀμοιβαίας σχέσεως τῶν δικαίων τούτων, δι' ἧς τὸ μὲν ἐπέχει θέσιν κυρίου δικαίου, τὸ δὲ παρεπομένου, πηγάζουσι τὰ ἐξῆς ἰδιόζοντα· α') τὸ ἐξηρητημένον δίκαιον δὲν δύναται νὰ χωρίσῃ ὁ δικαιούχος ἀπὸ τοῦ κυρίου καὶ νὰ προσαρτήσῃ εἰς ἕτερον δίκαιον (π. χ. τὸ ἐνέχυρόν του, τὴν ἐγγύησιν ἢ τὸ περὶ τόκων δικαίωμα του νὰ προσαρτήσῃ εἰς ἄλλην ἀπαίτησιν, ἴδιαν ἢ ἄλλοτρίαν)· δύναται ὅμως νὰ μεταβιβάσῃ εἰς ἄλλον τὴν ἀσκήσιν τοῦ παρεπομένου δικαίου (οὕτω δύναται νὰ ἐκχωρήσῃ τὴν ἐκ τῆς ἐγγυήσεως ἢ τοῦ ἐνεχύρου ἀγωγὴν ἢ τὴν περὶ τόκων ἀπαίτησίν του εἰς τρίτον, ἵνα οὗτος ἐπιδιώξῃ αὐτὰς πρὸς ἴδιον ὄφελος)· ἐπίσης δὲν δύναται τὰ χωρίσῃ ἀπ' ἀλλήλων τὰ συσχετικά ταῦτα δίκαια καὶ νὰ παραχωρήσῃ αὐτὰ εἰς διάφορα πρόσωπα (π. χ. τὴν κυρίαν ἀπαίτησιν τῷ Πέτρῳ καὶ τὴν ἐγγύησιν τῷ Παύλῳ. Unger σ. 598 σημ. 7—15, σελ. 600 σημ. 16, 17)· ἀλλ' ἡ παραχώρησις τοῦ κυρίου δικαίου ἐπάγεται καὶ τοῦ παρεπομένου παραχώρησιν νόμ. 6 πανδ. (18, 4)· β') τοῦ κυρίου δικαίου ἡ φθορὰ ἐπάγεται φθορὰν καὶ τοῦ παρεπομένου (νόμ. 129 § 1· νόμ. 178 πανδ. 50, 17 τῆς πρωτοτύπου αἰτίας μὴ ἔρρωμένης, οὐδὲ τὰ παρακολουθήματα ἔρρωται)· ὅθεν ἐνέχυρα, ἐγγυήσεις τόκοι ἀποσβέννυνται διὰ τῆς ἀποσβέσεως (π. χ. διὰ καταβολῆς ἀνανεώσεως, παραγραφῆς) τῆς κυρίας ἀπαίτησεως (νόμ. 43· νόμ. 38 § 2 πανδ. 46. 3· νόμ. 6 πρ. πανδ. 20, 6· πρ. εἰσηγ. 3, 29· νόμ. 18 πανδ. 46. 2· νόμ. 7 πανδ. 22, 1· νόμ. ἐν. κώδ. 8. 27)· καθυστεροῦντες ὅμως τόκοι, ὅσκις ἔχουσιν ἴδιον λόγον ὑπάρξεως, σώζονται καίτοι τῆς κυρίας ἀπαίτησεως φθαρείσης (νόμ. 75 § 9 πανδ. 45, 1)· ἀφ' ἐτέρου τὸ ἐξηρητημένον δίκαιον φθείρετ' ἐνίοτε μόνον· ὅταν δηλαδὴ ἡ αἰτία τῆς φθορᾶς ὀρᾷ αὐτὸ μόνον· π. χ. τὸ ἐνέχυρον φθείρεται διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ πράγματος.

γ') ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ παρεπομένου δικαίου δύναται νὰ συμπε-

ιδία ἀγωγή περὶ τοῦ ἐξηρημένου δικαίου, λύεται διαφό-
 ρως κατὰ τὸν διάφορον τρόπον τῆς συνοχῆς αὐτοῦ μετὰ
 τοῦ κυρίου δικαίου. 18

γ') περὶ τοῦ διαιρετοῦ τῶν δικαίων. 1

§ 55. Διαιρετὸν καλεῖται τὸ δίκαιον τὸ δεκτικὸν μερι-

ρανθῇ καὶ ἡ τοῦ κυρίου δικαίου ἡ ὑπαρξίς. Διατοῦτο ἡ πληρωμὴ τό-
 κου ἐμφαίνει τῆς κυρίας ἀπαιτήσεως ἀναγνώρισιν (νόμ. 6 § 1 πανδ.
 22, 1) καὶ ἐμποδίζει τὴν ἔναρξιν ἢ διακόπτει τὴν πρόοδον τῆς παρα-
 γραφῆς (νόμ. 8 § 4 κώδ. 7, 39· νόμ. 19 κώδ. 4, 21).

18) Τὰ παρεπόμενα δίκαια ὅσῃς ἔχουσιν ἴδιον παραγωγῆς λόγον
 (π. χ. ἐγγύτησις, ἐνέχυρον, ἰδιαιτέρα περὶ τόκου συμφωνία) ἔχουσι βε-
 θαίως καὶ ἴδιαν ἀγωγήν. Ὅσῃς ὅμως τοιοῦτος λόγος δὲν ὑπάρχει
 (ὅπερ συμβαίνει ἐπὶ τῶν παρεπομένων ἐκείνων δικαίων, ὅτινα ἀνωτέρω,
 σημ. 16, παραφυάδας τοῦ κυρίου δικαίου ὠνομάσαμεν) τότε ἡ ἀγωγή
 περὶ τοῦ κυρίου δικαίου χρησιμεύει πρὸς ἐπιδίωξιν καὶ τῶν παραφυά-
 δων αὐτοῦ. Ἐνεκα τούτου ἐγερθείσης ἀγωγῆς περὶ τοῦ κυρίου δικαίου
 καὶ μὴ γενομένου λόγου ἐν αὐτῇ περὶ τῶν παραφυάδων, γεννᾶται τὸ
 ζήτημα, ἂν δύνανται νὰ αἰτηθῶσιν αὐταὶ μετὰ τὴν ἐκδίκασιν τῆς δί-
 κης αὐτῆς; Ἡ ἀπάντησις ὡς πρὸς τὸ ρώμ. δίκαιον εἶναι μᾶλλον ἀπο-
 φατικὴ· οὐ μόνον ἡ κατὰ τὰς δικονομικὰς βάσεις τοῦ δικαίου αὐτοῦ
 καταναλωτικὴ δύναμις τῆς κατάρξεως τῆς δίκης δικαιολογεῖ τὴν ἀπάν-
 τησιν ταύτην, ἀλλὰ καὶ εἰδικώτεραι αὐτοῦ διατάξεις (νόμ. 3 κώδ. 7,
 51· νόμ. 13, 26 πρ. κώδ. 4, 32· νόμ. 4 κώδ. 4, 34· νόμ. 49 § 1 πανδ.
 19, 1· νόμ. 4 § 3 πανδ. 9, 4). Ἀλλὰ τοῦ ἰσχύοντος τὴν σήμερον δι-
 κονομικοῦ δικαίου ἄλλαι εἰσὶν αἱ βάσεις· κατ' αὐτό, ὁ δικαστὴς δικάζει
 κατὰ τὰς αἰτήσεις καὶ ἐντὸς τῶν αἰτήσεων τῶν διαδίκων (πολ. δικον.
 170, 785 § 1)· ἐπομένως γίνεται ἐπιδίκον ὅσον μέρος τῶν ἀξιώσεων
 αὐτοῦ ὁ ἐνάγων κατέστησε τοιοῦτον διὰ τῶν ἐν τῇ ἀγωγῇ αἰτήσεων
 (ὅρ. καὶ νόμ. 18 § 3 πανδ. 13, 5)· ὥστε τὸ ἀνωτέρω ζήτημα πρέπει
 παρ' ἡμῖν νὰ λύηται καταφατικῶς (πρβ. Glück KA', 58. Wächter §
 51 σημ. 16. Unger § 66 σημ. 36. Winds. § 130 σημ. 24. Τὴν ση-
 μείωσιν ταύτην ἀνέπτυξεν ἔτι μᾶλλον ὁ Winds. ἐν τῇ δ' ἐκδ. Ἐγχειρ.
 § 80 σημ. 7)· μόνον δὲ ὅπου ὁ δικαστὴς, ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων περιστά-
 σεων τῆς δίκης, δύναται νὰ συναγάγῃ παραίτησιν, θέλει ἀπορρίψει βε-
 θαίως τοιαύτην αἴτησιν (Winds. αὐτ.).

1) Ἀρμεν. Α' ιη' § 5. Ἔστιν οὖν ἄτομος ἡ δουλεία. Ἀνωτ. § 28.

σμοῦ, ἤτοι κατατομῆς εἰς μέρη, ἴδιον ἕκαστον δικαιούχον ἔχον. ² Ἡ κατατομή δὲ αὕτη ἤ δύναται νὰ ἐνεργηθῇ πλήρης—ὅτε ἐξ ἑνὸς δικαίου παράγονται πλείονα αὐτοτελῆ καὶ ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα δίκαια, ³ ἢ δὲν δύνα-

Wächter § 75. Unger § 67. Böcking § 75. Windscheid § 140 σημ. 4. Τὸ διαιρετὸν ἢ ἀδιαίρετον ἰδιότης ἐστὶ τῶν ἐνσωμάτων κυρίως πραγμάτων, διότι διαιρέσεις καλεῖται ὁ εἰς μέρη χωρισμός· ἄρα ἀπαιτεῖ ὕλικήν οὐσίαν. Ὅθεν τὸ διαιρετὸν ἢ ἀδιαίρετον ἐπὶ τῶν δικαίων ἐφαρμοζόμενον ἔχει ἄλλην ἔννοιαν καὶ σημασίαν· ἐρωτᾶται δηλαδὴ ἐπ' αὐτῶν α') δύναται δίκαιόν τι νὰ τεμαχισθῇ καὶ ν' ἀπαρτίσῃ πλείονα ὁμοειδῆ δίκαια ; β') δύνανται πολλὰ πρόσωπα νὰ ἔχωσι συμμέτρως δίκαιόν τι ; γ') δύνανται δικαίον τινὸς τὴν ἀπόλαυσιν νὰ ἔχωσι πολλοί ; Κατὰ τὴν τριπλὴν δὲ ταύτην ἔποψιν γίνεται καὶ ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ διαιρετοῦ ἢ ἀδιαίρετου, περὶ ἣν διαφωνοῦσιν οἱ συγγραφεῖς, καθὼς ἄλλην ἄλλος ἔποψιν ὡς βάσιν τιθέμενοι (πρὸς Unger σ. 607 σημ. 2, 3. Winds. § 140 σημ. 4). Randa Besitz § 17 σημ. 15. Ἀλλὰ σημειωτέον ὅτι λέγοντες μερισμόν, εἴτε κατὰ τὴν πρώτην, εἴτε κατὰ τὴν δευτέραν, εἴτε κατὰ τὴν τρίτην ἔποψιν, ἐννοοῦμεν τὴν εἰς μέρη ὁμοία οὐχὶ ἀνόμοια τομὴν τοῦ δικαίου. Unger σ. 608 σημ. 6, 7.

2) Ὅγουν τὸ διαιρετὸν ἢ ἀδιαίρετον τοῦ δικαίου ἐννοεῖται ἐνταῦθα κατὰ τὴν ἐν τῇ προηγουμένῃ σημειώσει δευτέραν ἐρώτησιν. Καλεῖται λοιπὸν διαιρετὸν δίκαιον τὸ δυνάμενον νὰ ἔχῃ πολλοὺς δικαιούχους κατὰ μέρη μετέχοντες εἰς τὸ δίκαιον· ἀδιαίρετον δὲ τὸ μὴ ἐπιδεκτικὸν τοιαύτης συμμετοχῆς· ἐπειδὴ δὲ πᾶν δίκαιον συνίσταται ἐν τῇ ἀποτελούσῃ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ ἐξουσίᾳ, ἔπεται ὅτι κατὰ τὴν ἔποψιν ταύτην διαιρετὸν εἶναι πᾶν δίκαιον οὐ τὸ περιεχόμενον εἶναι διαιρετόν, εἰ καὶ ἔχει τυχὸν ἀντικείμενον ἀδιαίρετον. Ἐνταῦθα οἱ δικαιούχοι, ἐὰν τὸ ἀντικείμενον τοῦ δικαίου ᾖναι ἀδιαίρετον, μένουσιν ἐν κοινωνίᾳ πάντοτε, ἥτις αἱρεται διὰ τῆς ἀπαλλοτριώσεως τοῦ δικαίου καὶ τῆς διανομῆς τοῦ τιμήματος αὐτοῦ (νόμ. 3 κώδ 3, 37· ἄρθρ. 1092 πολ. δικον.). Unger σ. 609 σημ. 12.

3) Τὸ διαιρετὸν ἢ ἀδιαίρετον κρίνεται ἐνταῦθα κατὰ τὴν πρώτην ἐρώτησιν τὴν ἐν τῇ πρώτῃ σημειώσει. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκ παντὸς δικαίου ἐξουσία ἀσκειῖται· ἐπὶ τινος ἀντικειμένου, ἔπεται ὅτι κατὰ τὴν ἔποψιν ταύτην, διαιρετὸν εἶναι πᾶν δίκαιον, οὐ τὸ ἀντικείμενον εἶναι διαιρετόν. Ἐνταῦθα οἱ πολλοὶ δικαιούχοι, μεχρὶς τοῦ χωρισθῆ εἰς τεμάχια τὸ ἀντικείμενον τοῦ δικαίου, διατελοῦσιν ἐν κοινωνίᾳ· μετὰ τὸν τεμαχισμόν δὲ

ται—ὅτε ὁ μερισμὸς νοεῖται ἀπλῶς, τὸ δὲ δίκαιον μένει ἐν κοινωνίᾳ. ⁴

Περὶ τοῦ ζητήματος, τίνα δικάιά εἰσι διαιρετά, ὅπερ ἀναφέρεται μόνον εἰς τὰ καλούμενα χρηματώδη δίκαια, ὃ ῥητέον ἐν γένει, ὅτι τὰ πλεῖστα δικάιά εἰσιν ἰδανικῶς διαιρετά. ⁶

τοῦ ἀντικειμένου, παύει ἡ κοινωνία καὶ ἕκαστος λαμβάνει ἴδιον καὶ χωριστὸν δίκαιον. Τινὲς συγγραφεῖς λαμβάνουσιν ὡς βάσιν τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ διαιρετοῦ ἢ ἀδιαιρέτου τοῦ δικαίου τὴν ἔποψιν ταύτην καὶ ὀνομάζουσιν ἀδιαιρέτα τὰ δίκαια, τὰ ἔχοντα ἀντικείμενον ἀδιαιρέτον. Ἐκ τῆς διδασκαλίας ταύτης δὲν προκύπτει βλάβη τις, ἀρκεῖ νὰ γίνηται ἡ προσήκουσα αὐτῆς χρῆσις· ὥστε ἡ τῆς γνώμης τῶν συγγραφέων τούτων κατάκρισις ὑπὸ τοῦ Οὐγγέρου (σελ. 607 σημ. 3) δὲν εἶναι ἐντελῶς δεδικαιολογημένη.

4) Ἡ σχέσις αὐτῶν αὕτη καλεῖται *communio pro indiviso*· ἡ γουν κοινωνία κατὰ διαιρετὰ μὲν τοῦ δικαίου μέρη, κατ' ἀδιαιρέτα δὲ τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ. Νόμ. 66 § 2 πανδ. de legat II· νόμ. 5 § 15 πανδ. (13, 6).

5) Τὰ οἰκογενειακὰ εἴτε προσωπώδη δικάιά εἰσιν ἀνεπίδεκτα διαιρέσεως καὶ κατὰ τὰς τρεῖς ἐπόψεις (σημ. 1 τοῦ § τούτου)· εἰς μόνον δύναται νὰ ἔχῃ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν, εἰς τὴν συζυγικὴν. Ἐπὶ τῆς ἐπιτροπείας δέχεται μὲν τὸ ῥωμ. δίκαιον πλείονας ἐπιτρόπους, ἀλλὰ πάντες ὁμοῦ ἀσκούσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν. Σαβιν. Ἐνοχ. δίκαιον Α', 310, σημ. α).

6) Δηλαδὴ κατὰ τὴν δευτέραν ἔποψιν (σημ. 1 τοῦ § τούτου) τὰ πλεῖστα δικάιά εἰσι διαιρετά· οἷον α') ἡ ἰδιοκτησία (νόμ. 5 πανδ. 45, 3· νόμ. 66 § 2 πανδ. 31· νόμ. 5 § 15 πανδ. 13, 6). Σαβιν. ἔ. ἀ. σ. 311· πλείονα ἐν τῷ περὶ ἰδιοκτησίας· β') ἡ ἐπικαρπία (νόμ. 1 § 9 πανδ. 35, 2· νόμ. 19 πανδ. 7, 8· νόμ. 5 πανδ. 7, 1)· *ususfructus pro parte indivisa vel divisa constitui potest*· γ') αἱ διαιρετὴν χορηγίαν περιέχουσαι ἐνοχαί· ὅταν δηλαδὴ ἡ χορηγία, ἡ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐνοχῆς ἀποτελοῦσα, δύναται νὰ χωρῇ ἀβλαβῶς εἰς μέρη, ἡ τοιαύτη ἐνοχὴ εἶναι διαιρετὴ· μάλιστα ἐνταῦθα ὁσάκις ὑπάρχουσι πλείονες πιστωταὶ ἢ πλείονες ὀφειλέται, ἡ ἐνοχὴ διατέμενεται αὐτοδικαίως εἰς πολλὰς ἐνοχὰς κατὰ λόγον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πιστωτῶν ἢ ὀφειλετῶν· ἐπομένως δὲν λαμβάνει χώραν *communio pro indiviso*· δ') τὸ κληρονομικὸν δίκαιον· ὑπαρχόντων πολλῶν κληρονόμων ἕκαστος ἐκπροσωπεῖ

ΕΓΧΩΣΙΝ ΕΠΙΜΕΡΙΣΤΙΚΩΣ ΤΟ ΑΥΤΟ ΕΝΕΧΥΡΟΝ ΕΙΝΑΙ ΟΥΝΑΤΟΝ, ΟΥΤΕ Η ΑΠΟΛΑΥ-
ΣΙΣ ΤΩΝ ΕΧ ΤΟΥ ΕΝΕΧΥΡΟΥ ΠΗΓΑΖΟΝΤΩΝ ΩΦΕΛΗΜΑΤΩΝ ΔΥΝΑΤΑΙ ΝΑ ΓΕΙΝΗ
ΥΠΕΡ ΠΟΛΛΩΝ (ὁτιλαδὴ νὰ ἐξασκηθῇ κλασματικῶς π. χ. κατὰ $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, τὸ
δικαίωμα τῆς νομῆς καὶ τῆς πωλήσεως τοῦ ἐνεχυρασθέντος ἀντικείμε-
νου). Εἶναι ἀληθὲς βεβαίως, ὅτι δύναται νὰ ἐνεχυρασθῇ εἰς πολλοὺς δα-
νιστὰς τὸς αὐτοὺς ἀντικείμενα, καὶ εἰς τοὺς αὐτοὺς δανιστὰς ἑνὶ καὶ αὐτὸ ἐνεχυρασθῇ

καίων εἶναι πολλάκις διαιρετή. ¹⁰

ΤΙΤΛΟΣ Β'

ΠΕΡΙ ΚΤΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΠΩΛΕΙΑΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ

α') γενικά.

§ 56. Τὰ δίκαια τοῦ προσώπου γεννῶνται καὶ ἀπολ-
λυνται ἐν γένει διὰ τινων πραγματικῶν περιστατικῶν, ¹
ὧν ἡ παρουσία ἢ ἀπουσία ² ἔχει κατὰ νόμον τὴν δύναμιν
ταύτην. Τὰ περιστατικὰ δὲ ταῦτα τὰ παραγωγικὰ ἢ κα-

10) Οὕτω π. χ. συνδικοτῆται κτήματος ἔχοντος δουλείαν βοσκῆς ἢ
ὕδατος δύνανται νὰ διανεύωσι μεταξύ των τὴν βόσκησιν ἢ ἀντλησιν
τοῦ ὕδατος κατὰ μέτρον ἢ χρόνον. Νόμ. 25 πανδ. (8, 3) νόμ. 19 § 4
πανδ. (10, 3) νόμ. 5 § 1 πανδ. (43, 20). Wächter σ. 584. Unger
σ. 612 σημ. 28. Τὸ τεμ. 5 § 1 πανδ. (8, 1) ὁρᾷ τὴν περίπτωσιν τῆς
κατὰ χρόνον διαφορᾶς πολλῶν δουλειῶν, οὐχὶ τὴν διαίρεσιν κατὰ χρό-
νον τῆς ἀσκήσεως μιᾶς δουλείας· ἐπομένως οὐχὶ ὁρθῶς ὁ δεῦτερος συγ-
γραφεὺς παρατίθησιν ἐνταῦθα καὶ τὸ χωρίον τοῦτο.

1) Νόμ. 41 πανδ. (1, 3). Totum autem jus consistit aut in acqui-
rendo, aut in conservando, aut in minuendo: aut enim hoc agi-
tur quemadmodum quis rem vel jus suum conservet, aut quomodo
alienet aut amittat. Συμβαίνουνσι δὲ τὰ πραγματικὰ ταῦτα περιστα-
τικὰ εἴτε κατὰ τὴν πορείαν τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε εὐθὺς κατὰ
τὴν γέννησιν αὐτοῦ· ἐπομένως καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν πηγάζοντα δίκαια συγ-
γεννῶνται πολλάκις μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς π. χ. ἡ συγγένεια, ἡ πα-
τρικὴ ἐξουσία. Σαβιν. Γ', 2.

2) Διατοῦτο τὰ περιστατικὰ ταῦτα διαίρουνται εἰς θετικὰ καὶ ἀρ-
νητικὰ· διότι ἐνίοτε τίκεται δίκαιον καὶ ἐκ τοῦ ὅτι γεγονός τι δὲν
ἔλαβε χώραν· π. χ. ἡ μὴ ἔγκαιρος καταβολὴ τοῦ χρέους τίκει ὑπερ-
μερίαν καὶ δικαίωμα εἰς πληρωμὴν τόκων, ἡ ἔλλειψις διαθήκης, τὴν ἐξ
ἀδιαθέτου κληρονομίαν.

ταλυτικά δικαίων ονομάζονται **νομικὰ γεγονότα** ³ καὶ ἔχουσι κοινὸν πάντα χαρακτηριστικὸν ὅτι ἐπιφέρουσι μεταβολὴν τινα εἰς τὸν κύκλον τῶν δικαίων προσώπου τινός· εἰσὶ δὲ ὅτε μὲν ἀπόρροια τῆς θελήσεως ⁴ τοῦ δικαιούχου εἰς ὃν ἡ μεταβολὴ συμβαίνει, ὅτε δὲ ἀνεξάρτητα τῆς θελήσεως αὐτοῦ· ⁵ ἡ δὲ μεταβολὴ ἦν ἐπάγονται ὁρᾷ ἢ τὸ δίκαιον αὐτὸ (δηλαδὴ τίκτουσι νέον δίκαιον, καταργοῦσιν ἢ ἄλλοιοῦσι τὸ ὑπάρχον), ⁶ ἢ τὸν δικαιοῦχον ἀπλῶς. ⁷

Τὰ νομικὰ γεγονότα εἰσὶ ποικίλα καὶ διάφορα κατὰ τὴν διάφορον ἐκάστου δικαίου φύσιν.

β') κ τ ῆ σ ι ς τ ὶ ν δ ι κ α ί ω ν .

§ 57. Δίκαιόν τι παράγεται καὶ γίνεται δίκαιον ὥρι-

3) Πρὸς διάκρισιν τῶν νομικῶν γεγονότων δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν *ἀδιάφορα* γεγονότα (*facta*) τὰ οὐδεμίαν νομικὴν βαρύτητα καὶ ἐνεργειαν ἔχοντα.

4) Ἐνταῦθα ἡ μεταβολὴ γίνεται, διότι θέλει καὶ μόνον ἐὰν θέλῃ τὴν μεταβολὴν ταύτην τὸ ἐνεργοῦν πρόσωπον. Πρβ. ἀνωτ. § 35.

5) Ἐνταῦθα ἡ μεταβολὴ ἐπέρχεται δυνάμει τοῦ νόμου ὡς ἄμεσος συνέπεια τοῦ γεγονότος, ἀδιάφορος δὲ ὅλως εἶναι τοῦ ἀνθρώπου ἢ θελήσεως π. χ. ὁ θάνατος γεννᾷ τὴν ἐξ ἀδιχθέτου διαδοχὴν ἢ βλάβη ξένης περιουσίας, τὴν πρὸς ἀποζημίωσιν ὑπογράφει.

6) Ὅθεν τὰ νομικὰ γεγονότα ἢ παράγουσιν ἢ τροποποιοῦσιν ἢ καταλύουσι τὸ δίκαιον. Ἡ τροποποίησις τοῦ δικαίου συνίσταται εἰς μεταβολὴν τοῦ ὑπάρχοντος εἴτε κατὰ τὰ πρόσωπα εἴτε κατὰ τὸ περιεχόμενον· ἡ δὲ τελευταία ἔχει αἰτίαν ὅλον, ῥαθυμίαν ἢ τὴν τύχην, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐνοχῶν ἀκριβέστερον ῥηθήσεται. Σαβιν. Γ', 4. Windscheid § 64. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη τις κατάστασις τοῦ δικαίου, ὁμοιάζουσα μὲν τὸν θάνατον, μὴ οὕσα ὅμως τοῦτο, ἀλλ' ἀκινήσια τις ἀπλῶς καὶ ἀδράνεια· ἐνταῦθα ἀνανηψαν τὸ δίκαιον ἀναλαμβάνει πλήρη τὴν ἰσχύον αὐτοῦ π. χ. ἡ ἰδιοκτησία πράγματος ἐντετειγμένου ἐν ἀλλοτρίᾳ οἰκοδομῇ (§ 29, 30 εἰσηγ. 2, 1), τὸ ἐνέχυρον ἐπὶ ἰδίου πράγματος τοῦ δανειστοῦ (π. χ. κληροδοτεῖται αὐτῷ τὸ ἐνυπόθηκον πρᾶγμα νόμ. 30 § 1 πανδ. 44, 2). Winds. § 65 a.

7) Τίνα καὶ πόσα εἰσὶ τὰ γεγονότα ταῦτα ἐξηγηθήσεται ἐν τῷ οἰκείῳ ἐκάστου δικαίου τόπῳ.

σμένου προσώπου ἅμα λάβωσι χώραν τὰ περιστατικά ἐκεῖνα, τὰ πρὸς γένεσιν τοῦ δικαίου τούτου κατὰ νόμον ἀπαιτούμενα. Τὰ περιστατικά ταῦτα συνίστανται ἢ εἰς πρᾶξιν τινα ἀνθρωπίνην (τοῦ ἀποκτῶντος¹ τὸ δίκαιον ἢ τρίτου),² ἢ εἰς γεγονὸς ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως ἀνεξάρτητον,³ ἢ εἰς συναμφότερα.⁴ ἐπειράθη δὲ ἡ παλαιοτέρα σχολὴ ν' ἀναγάγῃ τὰ γενεσιουργὰ ταῦτα περιστατικά περὶ πάντα τὰ δίκαια ἢ καὶ περὶ τὰ ἐμπράγματα, εἰς δύο στοιχεῖα, **τέτλον κτήσεως καὶ τρόπον κτήσεως**.⁵

1) Οὕτω π. χ. ἡ κατάληψις ἀδεσπότης πράγματος, ἡ εἰδοποιία (specificatio) παράγουσιν ἰδιοκτησίαν.

2) Ὅμοιως ἡ ἀνοικοδόμησις ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ ἐδάφους ὑπὸ τρίτου γινόμενη, ἡ ἀδικοπραγία τρίτου γεννῶσιν ὑπὲρ ἐμοῦ δικαιώματα. Böcking § 100 σημ. 6.

3) Π. χ. ἡ γέννησις, ὁ θάνατός τινος, ἡ πρόσχωσις εἰσι γεγονότα παραγωγικά δικαίων.

4) Π. χ. ὁ μὲν θάνατός τινος γεννᾷ τὴν ἐπαγωγὴν τῆς κληρονομίας, ἡ δὲ δῆλωσις τοῦ κληρονόμου ὅτι δέχεται αὐτήν, παράγει τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα. Ἐνταῦθα ὑπάρχουσι δύο περιστατικά, ὁ θάνατος (τυχαῖον γεγονὸς) καὶ ἡ ὑπείσχευσις τῆς κληρονομίας (ἀνθρωπίνη πρᾶξις). Ἐνίοτε δὲ τὸ δίκαιον ἀποκτᾶται διὰ τῆς συνυπάρξεως δύο ἀνθρωπίνων πράξεων (σύμβασις).

5) Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην ὁ μὲν *τίτλος* ἀποτελεῖ τὸ προπαρασκευάζον καὶ δυνατὴν καθιστῶν τὴν κτήσιν νομικὸν στοιχεῖον (τὸν νόμιμον λόγον), ὁ δὲ *τρόπος* ἀποτελεῖ τὴν πραγματοποίησιν τῆς προπαρασκευῆς ταύτης. Ἀφορμὴν εἰς τὴν διάκρισιν ταύτην ἔδωκαν αἱ περὶ κτήσεως τῆς κυριότητος ἔρευναι καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν περὶ αὐτῆς διατάξεων τῶν νόμων (νόμ. 31 πρ. πανδ. 41, 1° *nunquam nuda traditio transfert dominium, sed ita si venditio, aut aliqua justa causa praecesserit, propter quam traditio sequetur* νόμ. 9 § 4 αὐτ. Οὐλπ. 10¹, 7) ἡγουν ἐδιδάχθη πρότερον μὲν ὅτι πρὸς κτήσιν κυριότητος εἶναι ἀναγκαῖον νὰ προηγηθῇ δικαιοπραξία τις καὶ ἐκτελέσις αὐτῆς διὰ μεταβιβάσεως τῆς νομῆς (π. χ. πώλησις καὶ παράδοσις) ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ διδασκαλία αὕτη οὔτε ἐπὶ τῇ διὰ παραδόσεως κτήσεως τῆς κυριότητος εἶναι ἀκριβής, οὔτε ἐπαρκεῖ ἐπὶ πάντως τῶν τρόπων τῆς κτήσεως τῆς κυριότητος (π. χ. διὰ καταλήψεως), προσετέθη ὅτι ἀντὶ δικαιοπραξίας

εχει σημασίαν, ἐπολεμήθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων καὶ ἀπεδεί-
χθη ἀνυπόστατος. ⁶ Τὸ δίκαιον, τὸ παραχθὲν ἤδη, καλεῖ-
ται **παρόν**, τὸ δ' οὕτω παραχθὲν ἀλλὰ προσδοκώμενον,
μέλλον. 7

χρησιμεύει ἐνίοτε ὡς τίτλος νομικῇ διάταξις· π. χ. ἐπὶ κτήσεως τῆς
κυριότητος διὰ καταλήψεως τίτλος εἶναι ἡ διάταξις *res nullius cedit*
primo occupanti, καὶ τρόπος κτήσεως ἡ κατάληψις αὐτοῦ. Τὴν διδα-
σκαλίαν ταύτην ἠκολούθησαν καὶ τινες τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν, π. χ.
δ' αὐστρ. κωδ. § 424, 381.

6) Unger B', 8. Σαδιν. Obligationenrecht B', 256. Windscheid §
171 σημ. 5, § 423 σημ. 13. Exner *Rechtserwerb durch Tradition*
σ. 317. Προπάντων ἐπολέμησεν αὐτὴν καὶ τὸ ἀνυπόστατον αὐτῆς
ἀπέδειξεν ὁ περιώνυμος καθηγητὴς *Gustav Hugo*. Ἐχει ὅμως μικράν
τινα ἀλήθειαν ἡ διδασκαλία αὕτη· ὑπάρχουσι δηλαδὴ κτήσεις τινές
δικαίων ἐμπραγμάτων, μάλιστα ἐπὶ ἀκινήτων, ἀπαιτοῦσαι δύο νομικὰ
στοιχεῖα διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων, ἐν προπαρασκευαστικὸν καὶ ἐν
ἑτερον ἐπακόλουθον αὐτοῦ. Κτήσεις τῆς κυριότητος π. χ. διὰ πωλήσεως
ἢ ἀνταλλαγῆς ἢ δωρεᾶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λάβῃ χώραν ἄνευ τοῦ
συναλλάγματος τῆς πωλήσεως ἢ τῆς ἀνταλλαγῆς, καὶ ἐπὶ δωρεᾶς ἄνευ
τῆς κατὰ τὴν δωρεὰν διανοίας τοῦ δωρήσασθαι. Τὴν ὑπαρξίν δύο νο-
μικῶν στοιχείων ἐπὶ τοιούτων κτήσεων δὲν καταστρέφει τὸ περιστατι-
κόν, ὡς τινες φρονοῦσιν (Unger σ. 12 σημ. 39), ὅτι τὰ στοιχεῖα ταῦτα
συμπίπτουσιν ἐνίοτε· π. χ. ἐγχειρίζω τῷ ἄρτοπώλῃ τὸ τίμημα καὶ
λαμβάνω συγχρόνως τὸν ἄρτον· ἐνταῦθα ἐγένοντο συνάμα δύο πρά-
γματα, πώλησις καὶ παράδοσις.

7) Παρόν δίκαιον καλεῖται τὸ κεκτημένον ἤδη καὶ παραγαγὸν πάντα
τὰ εἰς αὐτὸ παρομαρτοῦντε ὠφελήματα, παρ' ᾧ ἐπομένως συνέβησαν
πάντα τὰ πρὸς γέννησιν αὐτοῦ ἀπαιτούμενα νομικὰ στοιχεῖα. Δίκαιον
δὲ μέλλον καλεῖται ἐκεῖνο παρ' ᾧ τινὰ μόνον τῶν πρὸς γέννησιν αὐτοῦ
ἀναγκαίων νομικῶν γεγονότων ἔλαβον χώραν· ὅπερ ἔνεκα τούτου δὲν
παρήχθη ἔτι πλήρες, ἀλλ' ἐν μέρει μόνον. Ὅθεν ἐπὶ τῶν μελλόντων
δικαίων λείπουσιν ἀκόμη περιστατικά τινα, ὧν ἡ πραγμάτωνσι θέλει
καταστήσει καὶ αὐτὰ παρόντα. Κατὰ τὸ εἶδος δὲ τῶν ἐλλειπόντων τού-
των περιστατικῶν εἶναι καὶ τῶν μελλόντων δικαίων ἡ κτήσις εἴτε βε-
βαία, εἴτε πιθανή, εἴτε δυνατὴ μόνον. Παρατηρητέον δὲ ὅτι ἡ διαίρεσις
αὕτη εἶναι ἁπλῶς ἐπιστημονικὴ καὶ ἔχουσα πρακτικὴν σημασίαν διότι

Ἡ κτῆσις τοῦ δικαίου γίνεται αὐτοδικαίως ἐνίοτε, ἤγουν ἄνευ τινὸς ἐνεργείας τοῦ ἀποκτῶντος αὐτό, ἀλλὰ δυνάμει γεγονότων τινῶν ἐχόντων κατὰ νόμον τὴν ἐνέργειαν ταύτην. ⁸

Ἡ γένεσις τοῦ δικαίου, ἐξ ἧς ἡ κτῆσις αὐτοῦ πηγάζει, εἶναι **πρωτότυπος ἢ παράγωγος**· διὰ μὲν τῆς παραγωγῆς ἀποκτᾶται δίκαιον ἀλλότριον ὡς τοιοῦτον, διὰ δὲ τῆς πρωτοτύπου ἀποκτᾶται δίκαιον αὐτοτελὲς καὶ ἐξ ἑαυτοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχον· ⁹ προσέτι εἶναι **πρωτόγονος ἢ**

γενικαὶ διατάξεις περὶ πάντων τῶν μελλόντων δικαίων δὲν ὑπάρχουσι μόνον ἀσφαλιστικὰ μέτρα ἐπιτρέπει γενικῶς ὁ νόμος (πολ. 1025). Ὡς μέλλοντα δίκαια χαρακτηρίζονται συνήθως τὰ ἐξῆς· τὸ τῶν ἐγγυτάτων ἐξ ἀδιαθέτου συγγενῶν ἐπὶ τῆς κληρονομίας ἀλλήλων· τὸ τοῦ ἀναγκασίου κληρονόμου· τὸ ὑπὸ ἀναβλητικὴν αἵρεσιν ἢ προθεσμίαν (ἀνωτ. § 39 σημ. 9. Unger § 83 σημ. 7) δίκαιον· τὸ τῆς ἐπαχθείσης εἰς ἐκούσιον κληρονόμου κληρονομίας· τὸ τοῦ κληροδοτήματος πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ κληροδότου· τὸ δίκαιον ἐπὶ μέλλοντος πράγματος (ἀνωτ. § 26 σημ. 2). Πρβ. Wächter σ. 608. Unger σ. 7. Windscheid § 68 σημ. 2.

8) Ἐν τοῖς τοιοῦτοις θέμασι τὸ δίκαιον ἀποκτᾶται *ipso jure, lege, tacite, tacito jure*. Δὲν εἶναι ἀκριβὲς ἡ ἔκφρασις τινων συγγραφέων, ὅτι ἐνταῦθα τὸ δίκαιον παράγεται ἀμέσως ἐκ τοῦ νόμου, ἤγουν ὅτι ὁ νόμος γεννᾷ τὸ δίκαιον· διότι καὶ ἐνταῦθα οὐχὶ ὁ νόμος, ἀλλὰ τὰ γεγονότα, τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου λαβόντα τοιαύτην δυνάμιν, γεννῶσι τὸ δίκαιον· ἡ διαφορὰ μόνον εἶναι ὅτι ὁ δικαιοῦχος δὲν συνεργεῖ εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ δικαίου· π. γ. τῷ κληροδότῳ ἀποκτᾶται τὸ κληροδότημα διὰ τοῦ θανάτου τοῦ κληροδότου· τῷ συγκληρονόμῳ προσαύξει ἡ τοῦ ἄλλου συγκληρονόμου μερίς διὰ τῆς ἐκλείψεως τούτου κλ. Unger σ. 4, 5.

9) Πρβ. καὶ Βέκκερ 'Ανέκδ. Β', 634. Τὸ πρῶτον εἶδος τῆς κτήσεως καλεῖται *acquisitio originaria*, τὸ δεύτερον *acqu. derivativa*. "Ὅταν τις ἀποκτᾷ δίκαιόν τι παρ' ἄλλου, μεταβιβαζόμενον ἀπ' ἐκείνου εἰς τοῦτον ὡς δίκαιον τοῦ μέχρι τοῦδε κτήτορος, ἡ κτῆσις λέγεται παράγωγος· ἐνταῦθα τὸ δίκαιον μεταβαίνει εἰς τὸν νέον κτήτορα οἷον εἶχεν αὐτὸ ὁ προκτήτωρ· ἰσχύει δὲ ὁ κανὼν· οὐδεὶς πλέον δίκαιον εἰς ἕτερον μεταφέρειν δύναται παρ' ὃ αὐτὸς ἔχει (νόμ. 54 βας. 2, 3)· φαινόμενη ἀπλῶς ἐξαίρεσις εἶναι τὸ τοῦ νόμ. 63 πανδ. (7, 1)· τουτέστι παραχωρῶ

δευτερόγονος, καθ' ὅσον τὸ τικτόμενον δίκαιον ἢ παρήχθη νῦν κατὰ πρῶτον ἢ ὑπάρχον ἤδη παρ' ἐτέρῳ περιήλθεν εἰς νέον κτήτορα. 10 Ἡ παράγωγος συνάμα δὲ καὶ δευτερόγονος κτήσις καλεῖται **διαδοχή** (succesio). 11

Ἡ κτήσις εἶναι **κερδοφόρος** ἢ μὴ τοιαύτη, καθ' ὅσον πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ δικαίου δὲν δοθῇ ἢ δοθῇ ἀντάλλαγμα τι· ἔχουν καθ' ὅσον ἔχει αἰτίαν ἐπικερδῇ (causa lucrativa ἢ ἐπίμυχθον (causa onerosa). 12

ἐπικαρπίαν ἐπὶ τοῦ κτήματός μου ἢ μὴ ὑπάρχουσιν (διότι κατὰ πρῶτον συνιστῶ τοιαύτην) ἢ ὑπάρχουσιν ἤδη παρακεχωρημένην (βρ. Ζαχαρ. Συμπλ. σ. 90). "Όταν ὅμως δίκαιόν τι ἀποκτᾶται παρ' ἄλλου οὐχὶ οἷον εἶχεν αὐτὸ καὶ διότι εἶχεν αὐτὸ ὁ προκτήτωρ, ἀλλ' οἷον ἀπέκτησε καὶ διότι ἀπέκτησεν αὐτὸ ἄλλος, ἡ κτήσις λέγεται πρωτότυπος· π. χ. ἡ δι' ἐκχωρήσεως, πωλήσεως κλ. κτήσις εἶναι παράγωγος, ἡ διὰ χρησικτησίας, πρωτότυπος.

10) Τὸ πρῶτον εἶδος τῆς κτήσεως καλεῖται *acquisitio constitutiva*, τὸ δεύτερον, *acqu. transtativa*. Διὰ τῆς πρωτογόνου εἴτε δημιουργικῆς κτήσεως ἀποκτᾶται δίκαιον μὴ ὑπάρχον καὶ δι' αὐτῆς τὸ πρῶτον γινόμενον· π. χ. ἡ κατάληψις ἀδεσπότου πράγματος, ἡ σύμβασις δι' ἧς ὁ Α παραχωρεῖ δουλείαν τινὰ ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας του, εἰς τὴν πρωτόγονον κτήσιν. Διὰ τῆς δευτερογόνου εἴτε μεταγενεῆς κτήσεως ἀποκτᾶται

γ') ἀπώλεια τῶν δικαίων.

§ 58. Τὸ ὑπάρχον δίκαιον ἀπόλλυται καὶ ἐκλείπει ἀπὸ τοῦ ταμείου τῶν δικαίων τοῦ προσώπου ἅμα λάθῃσι χῶ-
ραν τὰ γεγονότα, τὰ κατὰ νόμον τὴν δύναμιν ταύτην
ἔχοντα. ¹ Τὰ γεγονότα ταῦτα καλοῦνται **καταλυτικαὶ**
τοῦ δικαίου αἰτίαι καὶ ἡ ἀναιροῦσιν ἀμέσως καὶ ἀφ'
ἐαυτῶν (*ipso jure*) τὸ δίκαιον, ἡ χρησιμεύουσι τῷ ὀφει-
λέτῃ ὡς μέσον ἵνα προσβάλῃ καὶ διὰ τῆς προσβολῆς (*ope*
exceptionis) καταστρέψῃ αὐτό. ² Ἡ διάκρισις αὕτη ἔχει

κεροδοσία, καθ' ὅσον δηλαδή αἱ δόσεις αὗται φέρωσι κέρδος τῷ λαμβά-
νοντι. Κεροδοφόροι αἰτίαι εἰσὶ καὶ ἡ θήρα, ἡ λεία, ἡ εὕρεσις θησαυροῦ·
ἡ χρησικτησία εἶναι ἐπικερδῆς αἰτία, ἐὰν ἔχῃ τοιοῦτον καὶ τὸν τίτλον
ἐφ' οὗ στηρίζεται· ἡ ἔκφρασις *lucrative causa* ἀπαντᾷται ἐν ταῖς πη-
γαῖς (νόμ. 13 § 15 πανδ. 19, 1· νόμ. 4 § 29 πανδ. 6, 2· νόμ. 17, 19
πανδ. 44, 7· νόμ. 108 § 4 *de legat. I*), ὡς καὶ ἡ *lucrative acquisitio*
(νόμ. 4 § 31 πανδ. 44, 4)· ὁ δὲ ὅρος *causa onerosa* εἶναι τῶν νεωτέ-
ρων. Unger σημ. 12.

1) Τὸ ἀποκτηθὲν ἅπαξ δίκαιον ὑφίσταται καὶ ζῇ μεχρὶ τοῦ ἐπέλθω-
σιν ἔξωθεν γεγονότα καταργοῦντα αὐτό· ὅθεν οὐ χρῆζει τροφῆς, ἤγουν
ἐπιχειρήσεως πράξεων ἐκφαινουσῶν ὅτι ζῇ· μόνον ἡ νομὴ ὡς πραγμα-
τικὴ κατὰστασις χρῆζει τοιούτων πράξεων. Wachter σ. 631, 453 σημ.
37. Ἐγγ. § 107 σημ. 5.

2) Τὸ πρῶτον εἶδος τῶν καταλυτικῶν αἰτιῶν, ἥτοι αἱ αὐτοδικαίως
καταλύουσαι τὸ δίκαιον αἰτίαι ἐπιφέρουσιν ἀμέσως καταστροφὴν καὶ
θάνατον τοῦ δικαίου· ἡ ἀπλὴ αὐτῶν ὑπαρξίς φέρει τὸ ἀποτέλεσμα
τοῦτο· αἱ δὲ ἐμμέσως καὶ δυνάμει ἐνστάσεως καταλύουσαι τὸ δίκαιον
αἰτίαι δὲν καταστρέφουσιν ἀπ' εὐθείας αὐτό, ἀλλὰ χορηγοῦσι κατ' αὐ-
τοῦ δικαίου ἀντίπαλον καὶ κατὰ τὴν δύναμιν ὑπέρτερον ὅπερ ἔνεκα
τοῦτου ἐν περιπτώσει διαμάχης ὑπερισχύει. Τοῦ πρώτου εἶδους κατα-
λυτικαὶ αἰτίαι εἰσὶ π. χ. ἡ καταβολή, ἡ ἀνανέωσις, ἡ καταστροφή τοῦ
πράγματος· τοῦ δευτέρου εἶδους αἰτίαι εἰσὶν ἡ βία, ὁ δόλος, τὸ *pactum*
de non petendo, ἡ παρέλευσις τῆς καταληκτικῆς προθεσμίας· § 3
εἰσηγ. (3, 15)· νόμ. 56 § 4 πανδ. (45, 1)· νόμ. 44 § 1, 2 πανδ. (44,
7). Unger σ. 15 σημ. 4

πολλήν τὴν σπουδαιότητα. ³

Αἱ καταλυτικαὶ αἰτίαι εἰσὶν ἡ ἀπόρροια τῆς θελήσεως τοῦ δικαιοῦχου ἢ ἀνεξάρτητοι τῆς θελήσεως αὐτοῦ· ἐκεῖ ἡ ἀπώλειά ἐστὶν ἐκουσία, ἐνταῦθα ἀναγκαία. ⁴ Προσέτι ἡ ἀπώλεια ἢ συμβαίνει μόνον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ δικαιοῦχου ⁵ ἢ εἶναι ἀπώλεια καὶ τοῦ δικαίου αὐτοῦ κατ' ἀντικείμενον. ⁶

Αἱ καταλυτικαὶ τοῦ δικαίου αἰτίαι· εἰσὶν αὗται· α') τὸ κατ' ἀντικείμενον δίκαιον· π. χ. ὁ νόμος καταργεῖ τὴν δουλείαν ἢ τινα ἐμπράγματα δίκαια, οἷον τὰς τιμαριωτικὰς ἐν Κερκύρα σχέσεις (νόμ. σμδ' τοῦ 1867, σξή' τοῦ 1868)· β') ὁ θάνατος τοῦ δικαιοῦχου ἐπὶ καθαρῶς προσωποπαγῶν δικαίων, ἢ ἡ ἐνωσις δικαιοῦχου καὶ ὀφειλέτου ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ (confusio)· ὅπερ λαμβάνει χώραν καὶ ἐπὶ ἐνώσεως κυρίου δικαίου καὶ παρεπομένου· γ') ἡ τυχαία καταστροφή τοῦ ἀντικειμένου ἢ ἡ θέσις αὐτοῦ ἐκτὸς τῆς συναλλαγῆς· δ') ἡ θέλησις τοῦ δικαιοῦχου· οἷα ἡ ἀπαλλοτριώσις, ἡ παραίτησις, ἡ ἀχρησία. Böcking § 101.

3) Τὸ αὐτοδικαίως κατηργημένον δίκαιον δὲν ὑπάρχει πλέον, τὸ δὲ δι' ἐνστάσεως προσβαλλόμενον ὑπάρχει, ἀλλ' ἔχει πολεμίαν τὴν ἐνστασιν ὥστε τοῦτο μὲν τὸ δίκαιον, ἐκλείπουσας τῆς καταλυτικῆς αἰτίας, ἰᾶται καὶ πλήρῃ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ λαμβάνει (νόμ. 13 πανδ. 34, 3· νόμ. 28 πρ. πανδ. 30· νόμ. 12 πανδ. 46, 2)· τὸ αὐτοδικαίως ὅμως κατηργημένον δίκαιον χρήζει, ἵνα ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν ζωὴν, νέας συστάσεως (νόμ. 27 § 2 πανδ. 2, 14· νόμ. 58 αὐτ.)· π. χ. ὁ ὀφειλέτης καταβάλλων τὸ χρέος ἀπαλλάσσεται τῆς ὑποχρεώσεώς του αὐτοδικαίως· ἐὰν ὁ πιστωτὴς ἐπιστρέψῃ αὐτῷ τὸ καταβληθὲν δὲν ἀνανεοῦται ἡ παλαιὰ ἐννομος σχέσις, ἀλλὰ συνιστᾶται νέα τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου· αὕτη ἐπομένως, ἵνα ᾔναι ἰσχυρά, πρέπει νὰ γείνη κατὰ τὰς εἰς τὸ εἶδος αὐτῆς ἀπαιτουμένας διατυπώσεις. Vanger § 126. Unger σημ. 6—10· Έγγειρ. § 108 σημ. 2.

4) Π. χ. ἡ ἀπαλλοτριώσις, ἡ θεληματικὴ καταστροφή τοῦ πράγματός εἰσιν ἐκούσαι καταλυτικαὶ αἰτίαι· ἡ τυχηρὰ καταστροφή τοῦ πράγματος, ἡ χρησικτησία εἰσιν ἀκούσαι καταλυτικαὶ αἰτίαι.

5) Ἐνταῦθα τὸ δίκαιον ὑφίσταται καὶ μόνον παύει τοῦ νὰ ᾔναι δίκαιον τοῦ μέχρι τοῦδε δικαιοῦχου· ὅπερ ἐστὶν ἀλλάζει μόνον δικαιοῦχον· π. χ. τὸ δίκαιόν του ἀπαλλοτριῶι ἢ ἐκχωρεῖ εἰς ἕτερον ὁ δικαιοῦχος.

6) Π. χ. καταστροφόμενον τοῦ πράγματος ἀπώλλυται τὸ ἐπ' αὐτοῦ

δ') περὶ διαδοχῆς.

§ 59. Αἱ πλεῖσται δικανικαὶ σχέσεις ὑπάρχουσι δι' ἑαυτὰς καὶ διατοῦτο ἐπ' αὐτῶν εἶναι ὅλως ἀδιάφορον τίς ὁ δικαιοῦχος καὶ τίς ὁ ὀφειλέτης. Ἐπὶ τῶν τοιούτων δὲ σχέσεων ἐπιτρέπεται μεταλλαγὴ τῶν προσώπων, ἥτοι ἀντικατάστασις τοῦ μέχρι τοῦδε δικαιοῦχου ἢ τοῦ μέχρι τοῦδε ὀφειλέτου. Ἡ ἀντικατάστασις αὕτη καλεῖται **διαδοχή**,¹ καὶ εἶναι ἢ **γενικὴ**, ἐὰν ὁ διάδοχος ἐμβαίνει καθ' ὅλου ἢ ἐν μέρει εἰς τὸ σύνολον τῶν δικανικῶν σχέσεων ἄλλου προσώπου,² ἢ **εἰδική**, ἐὰν ἡ διαδοχὴ περι-

δικαίον τῆς κυριότητος· καταβαλλομένου τοῦ χρέους ἀπόλλυται τὸ δικαίον τῆς ἐνοχῆς. Διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ δικαίου συμβαίνει ἐνίοτε νὰ παραχθῇ συγχρόνως ἄλλο τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου δικαίον ὡς γίνεταί ἐπὶ χρησικτησίας, καταλήψεως ἐγκαταλειμμένου πράγματος (νόμ. 5 πανδ. 42, 8, ἀνανεώσεως χρέους. Unger σ. 14 σημ. 2.

1) Exner Kritik d. Pfandb. σ. 53, ἰδίως σ. 57. Ἡ δικανικὴ σχέσις ἐκλαμβάνεται ὡς χωρὸς τις, ἐν ᾧ ἄρχει μὲν ὁ δικαιοῦχος, ὑπείκουσι δὲ οἱ λοιποὶ πάντες οἱ αὐτόσε εἰσερχόμενοι· διατοῦτο λέγεται ἐπὶ τῆς διαδοχῆς ὅτι ὁ διάδοχος λαμβάνει τὴν θέσιν, τὸν τόπον τοῦ προκατόχου· in alterius locum succedit· νόμ. 42, 156 § 2 πανδ. (50, 17)· νόμ. 1 § 13 πανδ. (43, 3)· νόμ. 3 § 2 πανδ. (43, 19)· νόμ. 4 § 31 πανδ. (44, 4).

2) Ἐπὶ γενικῆς διαδοχῆς ἐμβαίνει ὁ διάδοχος εἰς τὸ σύνολον τῶν διαδοχῆς δεκτικῶν σχέσεων ἄλλου ὡς σύνολον· εἰς ἅπαν δηλαδὴ τὸ σύμπλεγμα τῶν δικαίων καὶ ὑποχρεώσεων τοῦ προκατόχου ὡς μονάδα (in universum jus, in universa bona). Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ γενικὸς διάδοχος διαδέχεται τὸν προκατόχον αὐτοῦ κατὰ τὸ σύνολον τῶν ἐνδίκων τούτου σχέσεων, μονάδα μίαν καὶ τόπον ἓνα ἀποτελουσῶν, ἔπεται ὅτι πρὸς ἀπόκτησιν ἐκ μέρους αὐτοῦ τῶν καθ' ἑκάστην σχέσεων δὲν ἀπαιτεῖται εἰδικὴ πρὸς τοῦτο ἐνέργεια· περὶ ἐκάστης αὐτῶν, ἀλλ' ἄρκει ἡ γενικὴ ἐνέργεια πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ συνόλου· διατοῦτο ὁ κληρονόμος διὰ μονῆς τῆς ἀποδοχῆς τῆς κληρονομίας ἀποκτᾷ πάντα τὰ δίκαια καὶ πάσας τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ κληρονομουμένου (νόμ. 37 πανδ. 29,

σιν εἰς τὸν διαδοχὸν ὅποια ὑπάρχον παρα τῷ προκτιτοῦ
ἄνευ τινὸς ἀλλοιωσέως· διατοῦτο τὸ μὲν δίκαιον μετα-
βαίνει μετὰ πάντων τῶν ἡνωμένων αὐτῷ πλεονεκτημάτων

2° νόμ. 80 πανδ. de legat. II). Κατὰ τὸ ἰσχύον δίκαιον μόνον ἐν εἶδος
γενικῆς διαδοχῆς ὑπάρχει, ἡ κληρονομία· κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον ὑπάρ-
χουσι πλείονα· δηλαδὴ ἐκτὸς τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς ἡ *arrogatio*,
ἡ *in manum conventio*, ἡ πρὸς ποινὴν ὑποδούλωσις ἐλευθέρου καὶ ἡ
διάπρασις τῆς περιουσίας τινός, ἀπετέλουν ὡσαύτως γενικὴν διαδοχὴν.
Σαβιν. Γ', 15. Unger σ. 22 σημ. 26. Wächter σ. 617 σημ. 12.

3) Ἐπὶ εἰδικῆς διαδοχῆς ὁ διάδοχος ἐμβαίνει εἰς τὴν δικανικὴν σχέ-
σιν τοῦ προκατόχου ὡς τοιαύτην, δηλαδὴ ὡς σχέσιν εἰδικήν. Εἶναι δὲ
ἀδιόφορον ὅτι ἡ διαδοχὴ αὕτη περιλαμβάνει πλείονας σχέσεις ἢ καὶ
πάσας τὰς ἐνδίκους σχέσεις τινός· ἀλλὰ βεβαίως ἐπὶ εἰδικῆς διαδοχῆς
περιλαμβανούσης πάσας τὰς ἐννόμους σχέσεις τινός, ἀπαιτεῖται νὰ ἐνε-
γηθῶσιν εἰδικῶς δι' ἐκάστην τῶν σχέσεων τούτων αἱ ἀναγκαῖαι πρὸς
μεταβίθασιν αὐτῶν πράξεις· ἤγουν ἐκάστου πράγματος ἰδίᾳ παράδοσις,
ἐκάστης ἀπαιτήσεως ἰδίᾳ ἐκχώρησις.

4) Καὶ εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ ἀνθρώπου λαμβάνει χώραν διαδοχὴ,
γενικὴ μὲν πάντοτε, εἰδικὴ δὲ συναινέσει τοῦ δικαιοῦχου. Πρὸς Del-
brück die Ueberrnahme fremder Schulden, Berlin 1855 καὶ τὴν ἐπι-
χρισιν τοῦ Windscheid ἐν Krit. Ueberschau A', 27.

5) Νόμ. 175 § 1· νόμ. 177 πρ. νόμ. 54 πανδ. (50, 17)· non debeo
melioris conditionis esse, quam auctor meus a quo jus in me
transit. Οἱ καὶ τὰ ἀπλᾶ ἀνασκαλεύειν καὶ ἀνατέμνειν περισσεῖαν μέ-
σων καὶ δυνάμεων ἔχοντες σοφοὶ τῆς Γερμανίας οὐ στέργουσι τὸν ἐν
τῷ κειμένῳ διδόμενον καὶ κοινῶς παραδεδεγμένον ὅρισμόν τῆς διαδο-
χῆς· κατ' αὐτούς, διὰ τῆς διαδοχῆς δὲν μεταβαίνει· εἰς τὸν διάδοχον τὸ
παρὰ τῷ προκατῶχῳ ὑπάρχον δίκαιον οἰοεὶ συνεχιζόμενον, ἀλλ' ἐκ τοῦ
ὅλκω τοῦ δικαίου τούτου κατασκευάζεται παρὰ τῷ διαδόχῳ ἄλλο δι-
καιον νέον. Δὲν ἐννοῶ τὸ ἐπιστημονικὸν ὄφελος τοῦ νεωτερισμοῦ τού-
του· εἰδὲν δὲ τὴν περὶ τὴν ἀνταρραχίαν τῆς ἐκείνου ἡλικίας καὶ τῆς

ἢ περιορισμῶν, ⁶ ἢ δὲ ὑποχρέωσις μετὰ πασῶν τῶν προστασιῶν. ⁷

Διαδοχῆς ἐπιδεκτικαί εἰσι μόνον ἔννομοι οὐχὶ καὶ φυσικαὶ σχέσεις (π. χ. νομή). ⁸ ἀλλὰ καὶ αὗται οὐχὶ πασαι· διότι τινὲς ἔννομοι σχέσεις εἰσὶν ἡνωμέναι ἀναποσπᾶστως μετὰ τοῦ δικαιοῦχου· οἷαι προπάντων αἱ οἰκογενειακαί, ⁹ ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς περιουσίας ἔναι· αὗται ὅμως κατὰ γενικὸν κανόνα εἰσὶ διαδεκτικαί. ¹⁰

γους ἔχει τοὺς ὑπερμάχους. Πρβ. Unger § 74 σημ. 4. Windscheid § 65 σημ. 3, § 329 σημ. 10.

6) Νόμ. 20 § 1 πανδ. (41, 1)· quoties autem dominium transfertur, ad eum qui accipit tale transfertur, quale fuit apud eum qui tradit. Διατοῦτο ἀπαιτήσεις καθ' ἧς ὑπάρχουσιν ἐνστάσεις μεταβαίνει τοιαύτη εἰς τὸν διάδοχον· νόμ. 143 πανδ. (50, 17)· πλείονα παρὰ Wächter § 50.

7) Ὁ κληρονόμος ἢ ὁ ἀναδεχθεὶς ἀλλότριον χρέος ἔχει ἀπάσας τὰς συνεχομένας αὐτῷ ἐνστάσεις (νόμ. 7 § 1 πανδ. 44, 1· νόμ. 3 § 1 πανδ. 21, 3· νόμ. 28 πανδ. 44, 2)· ὅπερ δικαιολογεῖ τὸ λεγόμενον ὅτι διὰ τῆς διαδοχῆς οὐδόλως ἀλλοιοῦται τὸ δίκαιον, ἀλλὰ μένει οἷον ἦτο πρότερον.

8) Νόμ. 23 πρ. νόμ. 30 § 5 πανδ. (41, 2). Διατοῦτο ὁ διὰ παραδόσεως ἀποκτήσας τὴν νομὴν παρὰ τοῦ μεχριτοῦδε νομέως δὲν εἶναι διάδοχος αὐτοῦ εἰς τὴν νομὴν· ἀλλ' ἔχει νομὴν πρωτότυπον. Σαβιν. περὶ νομῆς σ. 27 σημ. 1. Κατωτ. § 101 σημ. 15.

9) Τινὲς δέχονται διαδοχὴν ὡς πρὸς τὴν υἰοθεσίαν· ὁ θετὸς πατήρ δηλαδὴ διαδέχεται τὸν υἰοθετούμενον· τὸ ζήτημα δὲν ἔχει σπουδαιότητα ἔνεκα τῶν περὶ τὰ χρημᾶτια νεωτέρων διατάξεων. Πρβ. Σαβιν. Γ', 12 καὶ Sintenis § 16 σημ. 7. Unger § 74 σημ. 13. "Ὅτι καὶ τὰ προσωπώδη δίκαια ἀνεπίδεκτά εἰσι διαδοχῆς, ἐννοεῖται ἅφ' ἑαυτοῦ ὅρ. ἄνωτ. § 54 σημ. 1, 10.

10) Πρβ. ἄνωτ. § 54 σημ. 11.

ΤΙΤΛΟΣ Γ'

ΠΕΡΙ ΠΡΟΝΟΜΙΩΝ α)

§ 60. Προνόμια καλοῦνται τὰ κατὰ προτίμησιν δίκαια, ἅπερ ἔχει τις κατ' ἐξαίρεσιν τῆς κοινῆς καὶ εἰς πάντας ἐφαρμοζομένης νομοθεσίας. ¹ Ὑπάρχουσι δὲ κυρίως ² δύο

α) Wachter § 50. Unger § 65. Windscheid § 135. ἄνωτ. § 4, β'.

1) Ἐπειδὴ ὑπάρχει δίκαιον κοινὸν καὶ δίκαιον ἐξαιρετικὸν ἢ ἄνωμαλον (ἄνωτέρ. § 4 σημ. 6), ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ὑπάρχῃ καὶ δικαίωμα, ἥτοι καθ' ὑποκείμενον δίκαιον, κοινὸν καὶ ἐξαιρετικόν. Δηλαδή κοινὸν μὲν δίκαιον καθ' ὑποκείμενον λέγεται τὸ διεπόμενον ὑπὸ τοῦ γενικοῦ καὶ κοινῶς περὶ πάντων κειμένου νόμου, ἐξαιρετικὸν δὲ τὸ μὴ τοιοῦτον. Τὸ ἐξαιρετικὸν δίκαιον καλεῖται καὶ *προνόμιον*. Χαρακτηριστικὸν λοιπὸν παντὸς προνομίου ἐστὶν ἡ ἐξαίρεσις, ὅπερ δηλοῖ ὅτι πᾶν πρόνομιον ἔχει πάντοτε κατέναντι αὐτοῦ δίκαια ἄλλα γενικὰ καὶ κοινὰ, ὧν ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν.

2) Ἐκτὸς τῆς διαιρέσεως τῶν προνομίων εἰς γενικὰ (*jura singularia*) καὶ εἰδικὰ (προνόμια κατὰ στενοτέραν ἔννοιαν) ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι διαιρέσεις αὐτῶν. Ἦγουν ὀνομάζονται :

α') *εὐμενῇ* ἢ *δυσμενῇ* (*favorabilia, odiosa*)· τὰ μὲν εἰσιν ἀγαθοῦ, τὰ δὲ κακοῦ παρεκτικὰ· ἀλλὰ τὰ δεύτερα καὶ σπανιώτατά εἰσι καὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ δὲν ὀνομάζονται ἐν τοῖς νόμοις· νόμ. 2 βασ. (2, 6)· τινὰ δὲ τούτων προσωπικὰ ἐστὶ . . . εἴτε πρὸς φιλοτιμίαν, εἴτε πρὸς ποινὴν τινος ἐτέθησαν (Glück Comment. Α', 554, 559. Unger Α', 52, 581 σημ. 2). Δυσμενὲς κατὰ τοῦ Δημοσίου πρόνομιον εἶναι π. χ. τὸ τοῦ ἄρθρ. 9 § δ' τοῦ νόμ. υλς' τοῦ 1871 ἀπέναντι τοῦ γενικοῦ κανόνος ἐν ἄρθρ. 855 § 7 πολ. δικον.

β') *θετικά, ἀρνητικά* (*affirmativa, negativa*)· τὰ μὲν παρέχουσιν ἐξουσίαν πρὸς τι (π. χ. μονοπώλιον), τὰ δὲ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ὑποχρέωσης ἢ ἀναβολὴν ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς· π. χ. ἀτέλεια, *moratorium*· ἢ ἐκὶ 5 μῆνας ἀπαλλαγὴ τῆς Ἑθν. Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος τῆς ὑποχρέωσης πρὸς ἐξαργύρωσιν τῶν γραμματίων αὐτῆς (νόμ. πα' τῆς 4 Ἀπριλ., ρα' τῆς 9 Αὐγ. 1848). Glück Β', 9.

εἰδὼν προνόμια, γενικὰ καὶ εἰδικά·³ τὰ μὲν γενικὰ τελοῦσιν ἐξαίρεσιν ὑπὲρ ὀλοκληρίου τάξεως προσώπων,⁴ πραγμάτων⁵ ἢ ἐνδίκων σχέσεων·⁶ τὰ δὲ εἰδικὰ ὑπὲρ

γ') συμβατικά, χαριστικά (conventionalia gratiosa)· ὑποδιαίρεσις τούτων εἶναι τὰ καλούμενα onerosa καὶ gratuita privilegia· δηλαδή· εἰ μὲν προηγῇ σύμβασις μεταξὺ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ λαβόντος τὸ προνόμιον, τὸ προνόμιον λέγεται συμβατικόν, εἰ δὲ ἐδόθη ἀντάλλαγμα· τι πρὸς ἀπόκτησιν, ἐπίμοχθον· τὸ ἄνευ ἀντάλλαγματος ἀποκτηθὲν προνόμιον καλεῖται gratiosum καὶ gratuitum. Ἡ διαστολή αὕτη σγέσιν ἔχει πρὸς τὸ ζήτημα, ἂν ᾖναι ἀνακλητέα μονομερῶς τὰ συμβατικά προνόμια· κατωτέρ. σημ. 14.

δ') διηκεῖ, πρόσκαιρα (perpetua, temporalia)· ἡ διαίρεσις αὕτη ἐλήφθη ἐκ τοῦ διαρκοῦς ἢ προσωρινοῦ τοῦ προνομίου. Schlayer ἐν τῇ τοῦ Linbe ἐφημερ. IB', 63 νέας σειρᾶς.

3) Τὰ γενικὰ προνόμια διαφέρουσι τῶν εἰδικῶν ὡς ἐκ τῆς διαφορῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὸν νόμον ἅφ' οὗ παράγονται· ἤρουν ἐπὶ τῶν γενικῶν προνομίων ὁ νόμος ὁρίζει γενικῶς τὰς προϋποθέσεις, ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν ὁποίων παράγεται τὸ προνόμιον ἐν δεδομένῳ θεματι· ἐπομένως ἐπ' αὐτῶν, ὡς ἐπὶ παντός δικαίου, ὁ νόμος εἶναι ἡ ἀπωτέρα βᾶσις εἴτε ἡ μείζων αἰτία τῆς παραγωγῆς αὐτῶν ἀπ' ἐναντίας ἐπὶ τῶν εἰδικῶν προνομίων ὁ νόμος εἶναι ἡ ἐλάσσων αἰτία, εἴτε ἡ ἐγγυτέρα βᾶσις τῆς παραγωγῆς τοῦ προνομίου (π. χ. χορηγεῖται γεραρῶ τινι διδασχάλῳ τοῦ ἔθνους προνόμιον τοῦ μισθοδοτεῖσθαι καὶ ἂν μὴ διδάσκη. Ἴδε καὶ τὸ ἐν νόμ. 16 πανδ. (48, 22)· ὥστε ἐπὶ τῶν εἰδικῶν προνομίων τὸ συγκεκριμένον δικαίωμα παράγεται ἀμέσως καὶ ἅμα τῇ ἐκδόσει τοῦ νόμου. (Kierulff σ. 54. Unger A', 588. B', 312 σημ. 2).

4) Νόμ. 196 πανδ. (50, 17)· privilegia quædam causæ sunt, quædam personæ. Προσωποπαγῇ γενικὰ προνομία εἰσι π. χ. τὰ τῶν ἀνγλικῶν, τῶν στρατιωτῶν, τῶν γυναικῶν, τῶν ὑπεξουσίων.

5—6) Privilegia rei, πραγματοπαγῇ προνόμια. Π. χ. αἱ νεόδμητοι οἰκίαι, τὰ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰσαγόμενα κάρπιμα δένδρα, αἱ καλλιεργηθεῖσαι χέρσοι γαῖαι, αἱ προικοκτησίαι· ἀπολαύουσιν ἀτελείας τινός· δηλαδή· αἱ μὲν οἰκίαι ἀπηλλαγμένα εἰσὶν ἐπὶ δύο ἔτη τοῦ φόρου τῶν οἰκοδομῶν (ἄρθρ. 1, δ' νόμ. κβ' τῆς 31 δεκεμ. 1863), τὰ δὲ πρὸς φυτεῖαν εἰσαγόμενα κάρπιμα δένδρα εἰσὶν ἀπηλλαγμένα εἰσαγωγικοῦ τέλους (διάτ. τῆς 14 ἰανουαρ. 1834), αἱ δὲ ἐκχερσούμεναι γαῖαι, αἱ εἰς φαλαγγίτας παραγορηθεῖσαι, δὲν ὑπόκεινται εἰς φόρον τῆς δεκάτης ἐπὶ 3 ἔτη (ἄρθρ. 7 τοῦ νόμου τῆς 1 ἰανουαρ. 1838) καὶ αἱ προικοκτησίαι

πληρόνουσιν, ἀντί τοῦ φόρου τῆς δεκάτης, ἐγγεῖον φόρον 3 τοῖς ἐκατοῖς (ἄρθρ. 13, 18 τοῦ νόμου τῆς 26 μαΐου 1835· πρὸς καὶ ἄρθρ. 18 τοῦ νόμου τῆς 13 νοεμβρ. 1836 περί ἐκποιήσεως ἐθν. κτημάτων καὶ ἄρθρ. 1 τοῦ διατάγ. τῆς 13 νοεμβρ. 1836 περί προικοδοτήσεως κλ.).

Privilegia causæ εἰσι π. χ. τὸ τῆς πρωτοπραξίας (priv. exigendi) προνόμιον ἀπαιτήσεων τινων· οἷον τοῦ ἐνταφιασμοῦ τὰ δαπανήματα· τὰ τῆς τελευταίας ἀσθενείας· οἱ μισθοὶ τοῦ ὑπηρετικοῦ κτλ. (Ἐγγειρ. § 277), τὸ προνόμιον τῆς προσωπικῆς κρατήσεως ἐπὶ ἐμπορικῶν ὑποθέσεων.

7) Καὶ ἐπὶ τῶν εἰδικῶν προνομίων ἡ ἐξαίρεσις γίνεται εἴτε ὑπὲρ προσώπου (priv. personæ), εἴτε ὑπὲρ πράγματος (priv. rei), εἴτε ὑπὲρ ἐνδίκου σχέσεως (priv. causæ). Προσωποπαγὲς εἰδικὸν προνόμιον εἶναι π. χ. ἡ ἀπαλλαγὴ ἐμπορίου τινὸς τῆς πληρωμῆς φόρου εἰσαγωγῆς ὠρισμένου τινὸς ἐμπορεύματος· ἡ πολιτογράφησις τοῦ Πέτρου· ἡ συνταξιοδότησις τοῦ Παύλου· τὸ προνόμιον ὅπερ ἔδωκαν οἱ Ἀθηναῖοι Ξενοκράτει τοῦ ἀνώμοτον μαρτυρεῖν (Ἐγγ. § 194 σημ. 3). Δύναται ὅμως τὸ προσωποπαγὲς εἰδικὸν προνόμιον νὰ ᾔηται καὶ γενικώτερον, εἴτε κατ' ἀντικείμενον (περιέχον π. χ. ἀπαλλαγὴν ἀπὸ παντὸς φόρου), εἴτε κατὰ πρόσωπον (παρέχον τὴν ἐξαίρεσιν εἰς οἰκογένειαν ὁλόκληρον).

8) Πραγματοπαγὲς εἰδικὸν προνόμιον εἶναι ἡ ἀπονεμηθεῖσα εἰς ὠρισμένον πρᾶγμα (π. χ. τὴν οἰκίαν δεῖνα ἐν ὁδῷ Ἑρμοῦ) ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοῦ φόρου τῶν οἰκοδομῶν εἴτε ἐφ' ὠρισμένον χρόνον, εἴτε διαπαντός. Ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν ἐν Πεδιάδι τῆς Ἐπιδαύρου ἀγρῶν τοῦ φόρου τῆς δεκάτης (ἀπ. ΑΠ 145 τοῦ 1858. Ὁ νόμος τῆς 9 μαρτ. 1822, δι' οὗ ἐχορηγήθη τὸ ἐν λόγῳ προνόμιον, ὡς πρᾶξις διαθέσεως τῆς ἐθν. περιουσίας, δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κυρίως νόμων· ἐπομένως ὁ ἄρειος Πάρος ἀνεκρινόμενος περὶ τῆς εἰς τὴν ἐκκατάστασιν τῆς αὐτῆς οἰκίας ἀπὸ τοῦ

καὶ αὐθόπαρκτον δικαίωμα, ἀλλὰ μόνον πλεονέκτημα ἢ μειονέκτημα περὶ τὴν κτῆσιν, οὐσίαν, ἄσκησιν ἢ ἀπώλειαν τοιοῦτου δικαιώματος. Ὅθεν ἰδιοκτησία ἢ ἄλλο ἐμπράγματον δικαίον, ἐνοχικαὶ ἢ οἰκογενειακαὶ σχέσεις οὐδέποτε δύνανται νὰ ᾔναι προνομίου περιεχόμενον· διότι πάντα τὰ δίκαια ταῦτά εἰσιν ἀπόρροια τοῦ κοινοῦ δικαίου. Ἡ ἀπονομή ἰδιοκτησίας, δουλείας ἢ ἀπαιτήσεως τινος δὲν ἀποτελεῖ προνόμιον, ὡς ἐσφαλμένως διδάσκει ὁ Unger (§ 65 σην. 45), διότι τὰ δίκαια ταῦτα οὐδὲν τι ἐξαιρετικὸν περιέχουσιν ὑπὲρ τοῦ δικαιοῦχου· εἰσὶν ἀπλάι εὐεργεσίαι καὶ ὠφραὶ ἐκ μέρους τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου γινόμεναι.

β') ὅτι ἐκ τῶν γενικῶν προνομίων τὰ πραγματοπαγῇ καὶ τὰ τῶν ἐννόμων σχέσεων, καθὼ ἡνωμένα τῷ πράγματι ἢ τῇ ἐννόμῳ σχέσει, ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἐκάστοτε κύριον τοῦ πράγματος ἢ τῆς σχέσεως ἐπομένως εἰσὶν, ὡς καὶ τὰ κύρια δίκαια, ἐγχωρητὰ καὶ κληρονομητὰ· ἀλλὰ τὰ προσωποπαγῇ, καθὼ ἀποτελοῦντα ἐξαιρετικὴν τινα ἰδιότητα τοῦ προσώπου καὶ οὐχὶ δίκαιον κεκτημένον ἥδη, οὔτε κληρονομητὰ εἰσιν οὔτε ἐγχωρητὰ. Οὕτω π. γ. ὁ ἀνήλικος, ὁ στρατιώτης δὲν δύναται νὰ μεταβιβάσῃ εἰς ἕτερον τὰ εἰς τὴν τάξιν αὐτοῦ ἀνήκοντα προνόμια· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἰδιόζων τι τοῦ προσωποπαγοῦς γενικοῦ προνομίου, ὡς ἐσφαλμένως τινὲς διδάσκουσιν (π. γ. Unger σ. 582), ἀλλὰ συνέπεια τῆς γενικῆς τοῦ δικαίου ἀρχῆς, ὅτι δὲν δύναται τις νὰ μεταβιβάσῃ εἰς ἕτερον, ὅτι δὲν ἔχει ὁ ἀνήλικος π. γ. ἔχει τὴν εἰς ἀκέραιον ἀποκατάστασιν ἐνεκα βλάβης· ἀλλὰ πρὶν συνομολογήσῃ σύμβασιν τινα ἐπιζήμιον, κεκτημένον δικαίωμα πρὸς ταύτην δὲν ἔχει· οὐδὲν δὲ δικαίωμα ἔχει νὰ καταστήσῃ τὸν ἄλλον ἀνήλικον. Δύναται ὅμως ὁ ἀνήλικος, ζημιωθείς ἐν νομικῇ τινι πράξει, νὰ παραιτηθῇ τὰ ἐντέθεν πηγάζοντα δικαιώματά του μετὰ τοῦ προνομίου ἢ καὶ νὰ μεταβιβάσῃ αὐτὰ εἰς ἕτερον. Unger σ. 583 σην. 9—29.

γ') ὅτι ἐκ τῶν εἰδικῶν προνομίων τὰ προσωποπαγῇ ἀνήκουσι συνήθως μὲν εἰς τὸ προνομιοῦχον ἀποκλειστικῶς πρόσωπον καὶ οὔτε κληρονομητὰ εἰσιν οὔτε μεταβιβαστὰ (νόμ. 1 § 43 πανδ. 43, 20 νόμ. 3 § 1 πανδ. 50, 15' κατὰ τὴν γρῆσιν ὅμως εἰσὶ μεταβιβαστὰ ὅπου τοῦτο ἐγγωρεῖ. Unger σ. 590 σην. 33—36). Κατ' ἐξαιρέσιν μόνον εἰσὶ κληρονομητὰ, ἐνίοτε καὶ μεταβιβαστὰ· ἀλλὰ τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦτο πρέπει σαφῶς νὰ προκύπτῃ ἐκ τῆς χορηγητικῆς τοῦ προνομίου πράξεως. (Unger σ. 591 ἐπ.). Τὰ πραγματοπαγῇ εἰδικὰ προνόμια ἀνήκουσι τῷ ἐκάστοτε κυρίῳ τοῦ πράγματος (νόμ. 1 § 43 πανδ. 43, 20: quod praedictis datur extincta persona non extinguitur)· ἐπομένως εἰσὶ κληρονομητὰ καὶ μεταβιβαστὰ, ἐκτὸς ἂν ἀπαιτῶνται ἰδιαίτεροι ἰδιότητες

Ἐκ τῶν εἰδικῶν προνομίων συχνότερά εἰσι τὰ εἰς πρόσωπα ἀπονεμόμενα, ἅτινα φέρουσι χαρακτῆρα ὅλως προσωποπαγῇ καὶ οὔτε νὰ μεταβιβασθῶσιν εἰς ἕτερον δύνανται κατὰ γενικὸν κανόνα, οὔτε κληρονομητὰ εἰσι.

Περὶ τῶν εἰδικῶν προνομίων ῥητέον καὶ ταῦτα :

α') ἀπονέμονται παρὰ τῆς πολιτείας· ἀπαιτεῖται λοιπὸν πρὸς κτῆσιν τοιούτου προνομίου πρᾶξις τῆς πολιτείας χορηγητικὴ τοῦ προνομίου. ¹¹ Τὸ ζήτημα, ἂν ἀποκτᾶται διὰ χρησικτησίας εἰδικὸν προνόμιον, λύεται κατὰ τὴν ἰδιαίτεράν φύσιν τοῦ ἐν τῷ προνομίῳ δικαίου καὶ τὴν περὶ προνομίων νομοθεσίαν ἐκάστης χώρας. ¹²

β') τὰ εἰδικὰ προνόμια ἀπόλλυνται ἐκλείψαντος τοῦ λόγου δι' ὃν ἀπενεμήθησαν. ¹³ ἐνίοτε διὰ παραιτήσεως ἢ ἀνακλήσεως. ¹⁴ προσέτι δι' ἀχρησίας καὶ τέλος πρὸς ποι-

νήν. 15

γ') ἡ ἐκ τῶν εἰδικῶν προνομίων πηγάζουσα ἀγωγὴ φέρει τὸ ὄνομα τοῦ δι' αὐτῶν παραγομένου δικαίου· ἄλλως, κατ' ἀναλογίαν τῶν δουλειῶν, ὀνομάζεται *confessoria actio*. 16

ΤΙΤΛΟΣ Δ'

ΠΕΡΙ ΑΣΚΗΣΕΩΣ, ΣΥΡΡΟΗΣ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ

α') ἀ σ κ η σ ι ς .

§ 61. Ἀσκησις τοῦ δικαίου καλεῖται ἡ παρὰ τοῦ δικαιοῦχου ὡς τοιούτου χρήσις τῆς ἐν τῷ δικαίῳ ἐξουσίας. ¹

τηρίῳ δὲν ἐπιφυλλάττεται τῇ Κυβερνήσει τοιοῦτον δικαίωμα (παράχρησις *ad bene placitum*), συγχωρεῖται μόνον ἐξ εὐλόγου αἰτίας (*ex justa causa*) καὶ ἐπὶ ἀποζημιώσει· ὡς εὐλογος αἰτία δὲ εἶναι τὸ δημόσιον συμφέρον (*ex ratione salutis publicae*), ὅπερ ἐνίστε καὶ ἐν τῇ καταχρήσει τοῦ προνομίου ἐνυπάρχει. Unger σ. 318 σημ. 18.

15) Ὡς πρὸς τὴν ἀπώλειαν τοῦ προνομίου δι' ἀχρησίαν ἢ τὴν ποινὴν ἐπιρροὴν ἔχει πρὸ πάντων τὸ περιεχόμενον τῆς ἀπονεμητικῆς τοῦ προνομίου πράξεως· ἄλλως ἐπὶ ἀχρησίας ἰσχύουσι τὰ ἐν σημ. 12 τοῦ § τούτου εἰρημένα.

16) Ὅπου τὸ προνόμιον δὲν φέρει τὸν χαρακτῆρα δικαίου τινὸς ἐκ τῶν τοῦ ἀστυκοῦ νόμου, ἡ ἀγωγὴ πρὸς προστασίαν αὐτοῦ εἶναι ἡ *confessoria*. Πρὸ. Wächter σ. 337. Unger Α', 593.

1) Ἦγουν ἡ ἐκ μέρους τοῦ δικαιοῦχου ἐπιχειρήσις ἐκείνων τῶν πράξεων, αἵτινες κατὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ δικαίου ἐπιτρέπεται νὰ ἐνεργηθῶσι· π. χ. καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου, τρυγητὸς αὐτῆς. Ἡ ἐκποίησις τοῦ δικαίου δὲν εἶναι μὲν κυριολεκτικῶς ἀσκησις αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ ὀνομάζων καὶ ταύτην ἀσκησιν δὲν πράττει νομίζω ἐπιβλαβὲς σφάλμα ἄξιον ἐξελέγξεως καὶ ἀνασκευῆς (πρὸ. Arndts ἐν τῇ ἐφημ. τοῦ Linde νέας σειρ. Γ', 370. Unger § 68 σημ. 1). Ἀπαιτεῖται δὲ ἡ ἀσκησις τοῦ δι-

Τινῶν δικαίων ἡ ἄσκησις συνίσταται ἐν τῇ καταναλώσει αὐτῶν (οἷα τὰ ἐνοχικά δίκαια), ἄλλα δὲ οὐδόλως διὰ τῆς ἀσκήσεως ἐπηρεάζονται (οἷα τὰ ἐμπράγματα δίκαια). Περὶ τὴν ἄσκησιν τῶν δικαίων κρατοῦσιν οἱ ἐξῆς κανόνες. Ἡ ἄσκησις τοῦ δικαίου:

α') προαιρετικὴ ἐστὶν ὅλως,² μόνον διὰ τῆς παραγραφῆς ἐμμέσως ἐξαναγκαζομένη.³

β') δύναται νὰ γενῇ καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν καὶ ὅπως ἀρέσκει τῷ δικαιοῦχῳ, εἰ καὶ τυχὸν ἐνοχλεῖ ἄλλους ἢ φαίνεται προερχομένη ἐκ καθαρᾶς κακοβουλίας.⁴

καίου νὰ γίνηται ἐκ μέρους τοῦ δικαιοῦχου ἐν γνώσει ὅτι δικαιωματικῶς ἐκτελεῖται· ὅπερ εἶναι σπουδαῖον ἐνίοτε, ὡς αἰεὶ δηλαδὴ ἡ ἄσκησις μέλλει νὰ ἔχῃ νομικὰς συνεπείας· νόμ. 25 πανδ. (8, 6)· νόμ. 1 § 6· νόμ. 7 πανδ. (43, 19).

2) Νόμ. 41 πανδ. (4, 4)· ἔξεστιν ἐκάστῳ τῶν εἰσενηνεγμένων ὑπὲρ ἑαυτοῦ καταφρονεῖν (νόμ. 156 § 4 πανδ. 50, 17). Δύναται τις καὶ ἐν μέρει ν' ἀσκήσῃ τὸ δίκαιον αὐτοῦ (νόμ. 21, 113 πανδ. 50, 17)· περὶ τινων περιορισμῶν ἔπιθ. Ἐγγχειρ. § 127.

3) Ἐνεκα τούτου παλαιότερον διηροῦντο ὑπὸ τῶν νομικῶν τὰ δίκαια εἰς δίκαια ὅλως προαιρετικὰ καὶ δίκαια μὴ τοιαῦτα, καὶ ἐδιδάσκετο ὅτι τὰ τοῦ πρώτου εἶδους οὐδέποτε φθείρονται διὰ τῆς ἀχρησίας. Περὶ τοῦ πλημμελοῦς καὶ ματαίου τῆς διαιρέσεως ταύτης πρὸς ἄνωτ. § 53 σημ. 3· § 54 σημ. 1.

4) Συζητεῖται μεταξὺ τῶν νομικῶν, ἂν ἰσχύῃ ἄνευ περιορισμοῦ τινος ὁ κανὼν ὁ λέγων, ὅτι ὁ δικαιοῦχος ἔχει πλήρη ἐλευθερίαν περὶ τὴν ἄσκησιν τῶν ἑαυτοῦ δικαίων, εἰ καὶ τυχὸν αὕτη ὀχληρὰ πρὸς ἄλλους ἢ καὶ ἐπιζήμιός ἐστι. Τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν συζήτησιν ταύτην χωρία τῶν πηγῶν εἰσι ταῦτα· νόμ. 55, 151 πανδ. (50, 17)· νόμ. 1 § 11, 12, 21· νόμ. 2 § 5, 9· νόμ. 21 πανδ. (39, 3)· νόμ. 24 § 12· νόμ. 26 πανδ. (39, 2)· νόμ. 9, 20 § 5 πανδ. (8, 2)· νόμ. 9 π. (8, 1). Νεαρὰ 63 κεφ. α'· νόμ. 38 πανδ. (6, 1) *malitiis non est indulgendum*· § 2 εἰσηγ. (1, 8). Τὰ μὲν δύο πρῶτα χωρία ἀναγράφουσι τὴν ἀρχὴν ὅτι οὐκ ἀδικεῖ εἰ μὴ ὁ ποιῶν ὅπερ οὐκ ἔξεστιν αὐτῷ ποιεῖν· τὰ δὲ λοιπὰ περιέχουσιν ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς ταύτης· δηλαδὴ κατ' αὐτὰ δύναται τις συνάγειν ἐν τῷ ἰδίῳ ἀγρῷ τὰ ὄμβρια ὕδατα ἢ κόπτειν τὰς φλέβας

γ') επιτρέπεται κατὰ γενικὸν κανόνα νὰ ἐνεργηθῇ καὶ δι' ἄλλου, ἐκτός τινων ἐξαιρέσεων. ⁵

δ') περιλαμβάνει καὶ πάσας τὰς πράξεις τὰς ὡς μέσον πρὸς ἄσκησιν τοῦ δικαίου χρησιμεύουσας (*adminicula juris*). ⁶

τῶν δι' αὐτοῦ ρεόντων ἢ ἀνορύττειν πρὸς ἢ λάκκον, εἰ καὶ διὰ τῶν πράξεων τούτων ἀφαιρεῖται τῷ γείτονι ἢ χοῆσις τοῦ ὕδατος ὥσπύτως δύναται τις ἀνορύσσειν τὸ ἑαυτοῦ οἰκοδόμημα εἰ καὶ ἐπισκιάζεται οὕτω τὸ γειτονικόν. Ἐπ' αὐτοῖς ὅμως ἐν τισὶ τῶν χωρίων αὐτῶν καὶ τὰ ἐξῆς· ἐὰν τὸ ἐν τῷ ἐμῷ ἀγρῷ ἀνεγερθεὶς πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ὁμοίων ὑδάτων πρόχυμα παρασυσθῇ ὑπ' αὐτῶν, ὀφείλω ἐπιτρέψαι τὴν ἀποκατάστασιν αὐτοῦ (νόμ. 2 § 5)· οὐκ ἔξεστί μοι σκέπτειν ἐν τῷ ἐμῷ ἐδάφει τοσοῦτον βαθὺς ὥστε τὸν γειτονικὸν τοῖχον ἐπισφαλῇ γενέσθαι (νόμ. 24 § 12)· ὁ ἐν τῇ διεκδικητικῇ ἀγωγῇ ἡττηθεὶς καὶ δικαιούμενος ἀπελεῖν τὰ ἑαυτοῦ δαπανήματα, οὐκ ἀκούεται κακοθελῶς ἀποξέσαι τὰς γραφὰς θέλων διὰ τὸ πρὸς τὸν ἐνέχοντα μῖσος (νόμ. 38)· αἱ ἀναφερόμεναι ἐν τοῖς χωρίοις 1 § 12 καὶ 2 § 9 ἀνασκαπτικαὶ ἐργασίαι ἀπαγορεύονται, ὅταν γίνωνται· ἀπλῶς καὶ μόνον ἐπὶ βλάβῃ τοῦ γειτονός· τὴν ἐπὶ ἄλλοτρίου κτήματος δουλείαν ἡμῶν ἡπιώτερον μὲν ἄσκειν δύναμεθα, τραχύτερον δ' οὐ (νόμ. 20 § 5)· λυσitteles ἐστὶ πρᾶγμα τῇ πολιτείᾳ τὸ μηδένα κακῶς τῇ οἰκίᾳ κεχρῆσθαι περιουσίᾳ (§ 2 εἰσηγ.).

Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν χωρίων τούτων συνάγεται μὲν ἀναντιρρήτως περιορισμός τις τοῦ δικαιούχου περὶ τὴν ἄσκησιν τῶν δικαίων αὐτοῦ· ἀλλὰ τινες μὲν δέχονται τὸν περιορισμὸν τοῦτον ἐν οἷς τὰ παρατεθειμένα χωρία ἀναφέρουσι θέμασιν· ἄλλοι δὲ κατασκευάζουσιν ἐξ αὐτοῦ γενικωτέραν διάταξιν, ταύτην ἀπηγορευμένη ἐστὶν ἡ ἄσκησις τοῦ δικαίου, ἢ γινομένη ἀπλῶς καὶ μόνον ἐπὶ βλάβῃ ἄλλου (τὴν διάταξιν ταύτην δύναται τὸ δικαστήριον νὰ μεταχειρισθῇ ἐνίοτε ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ ἄρθρου 361 πολ. δικον.)· ἀλλὰ καὶ κατὰ τούτους ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ἡ ἄσκησις τοῦ δικαίου γίνεται ἄνευ συμφέροντος τοῦ δικαιούχου, ἀπλῶς δὲ καὶ μόνον πρὸς βλάβην ἄλλου, πρέπει νὰ προτείνηται· καὶ ἀποδεικνύεται ὑπὸ τοῦ ἄλλου τούτου καὶ οὐχὶ ν' ἀποδεικνύηται ὑπὸ τοῦ δικαιούχου ἢ ὑπαρξίς συμφέροντος. Πόσον δύσκολος ἡ ἀπόδειξις αὕτη! Πρβ. Wächter σ. 194. Sintenis Α', 234. Unger Α', 616. Windscheid § 121 σχμ. 3. Pernice Sachbeschädigung σ. 45. Demolombe ΙΒ', 132.

5) Ἄνωτ. § 54 σχμ. 10, 11.

6) Οὕτω π. χ. ὁ ἔχων δουλείαν διαβάσεως δικαιούται νὰ ἐπιχειρήσῃ

β') συρροή.

§ 62. Συρροή ἐν γένει δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἡ σύγχρονος ὑπαρξίς πολλῶν δικαίων, ἢ πολλῶν ὑποχρεώσεων, ἢ δικαίων καὶ ὑποχρεώσεων, καὶ αὕτη ἢ ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ ἢ ἐν διαφόροις προσώποις. ¹

Ἡ ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ σύγχρονος ὑπαρξίς πολλῶν δικαίων ἢ πολλῶν ὑποχρεώσεων ἢ δικαίων καὶ ὑποχρεώσεων οὐδεμίαν ἐπάγεται κατὰ κανόνα μεταβολήν· ἕκαστον δίκαιον καὶ ἕκαστη ὑποχρέωσις διατηρεῖ τὴν ἑαυτῆς ἰσχὺν καὶ ἐνέργειαν. ² ἐξαιρέσεις γίνεται ὁσάκις τὰ συνερχόμενα

ἐπὶ τοῦ δουλεύοντος κτήματος τὰς ἀναγκαίας πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς δουλείας ἐργασίας· οἷον βαθμιῶδας, ἰσοπεδώσεις κ.λ. (νόμ. 10 πανδ. 8, 1· νόμ. 20 § 1 πανδ. 8, 2)· προσέτι ὁ ἔχων δουλείαν ἀντλήσεως ὕδατος ἔχει καὶ δικαίωμα διαβάσεως (νόμ. 3 § 3 πανδ. 8, 3)· πρβ. καὶ νόμ. 11 πανδ. (8, 4)· νόμ. 2 πανδ. (2, 1)· νόμ. 62 πανδ. (3, 3)· νόμ. 44 § 9 de leg. I. νόμ. 15 § 1 πανδ. (33, 2). Νόμ. 1 § 1—4 Π. (7, 6).

1) Ἡ συρροή εἶναι κοινωνία τις εἴτε δικαίων εἴτε ὑποχρεώσεων καὶ λαμβάνει χώραν εἴτε διότι πλείονα πρόσωπα κοινωνοῦσι τοῦ αὐτοῦ δικαίου ἢ τῆς αὐτῆς ὑποχρεώσεως (ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἀπαιτήσιν ἢ τὴν αὐτὴν ὀφειλὴν), εἴτε διότι τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἔχει πλείονα δίκαια ἢ πλείονας ὑποχρεώσεις (π. χ. πολλὰς ἀπαιτήσεις ἢ πολλὰ χρεὴ πρὸς τὸ αὐτὸ ἢ πρὸς διάφορα πρόσωπα), εἴτε διότι εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον περιέρχεται δίκαιόν τι καὶ ἡ ἀντίστοιχος αὐτοῦ ὑποχρέωσις, εἴτε τέλος διότι πολλὰ δίκαια διαφόρων δικαιοῦχων συναντῶνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος (π. χ. πολλὰ ὑποθήκαι).

2) Τὸ αὐτὸ πρόσωπον δύναται νὰ ἔχῃ πολλὰ δίκαια (ἐμπράγματα δίκαια, προσωπικὰ δίκαια, οἰκογενειακὰς σχέσεις) ἢ πολλὰ χρεὴ (χρεωστεῖ εἰς τὸν Πέτρον, εἰς τὸν Παῦλον· ἢ καὶ πρὸς ἕκαστον τούτων ἔχει πλείονα τοῦ ἑνὸς χρεὴ). Ἡ συρροή αὕτη τῶν δικαίων ἢ τῶν ὑποχρεώσεων οὐδεμίαν φέρει ἀλλοίωσιν εἰς τὰς σχέσεις ταύτας, ἀλλ' ἕκαστη τούτων ἐκπληροῖ πάσας τὰς ἑαυτῆς λειτουργίας (νόμ. 19 § 1 πανδ. 19, 1)· εἶναι δὲ ἀδιάφορον ἂν συγχρόνως ἢ κατὰ διαφόρους χρόνους παρήχθησαν τὰ πολλὰ δίκαια ἢ αἱ πολλὰ ὑποχρεώσεις (νόμ. 5 πανδ. 46,

δίκαια δὲν δύνανται ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν νὰ συνυπάρχωσιν ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ, ³ ἢ τὸ δίκαιον συναντᾶται πρὸς τὴν ἀντιστοιχοῦσαν αὐτῷ ὑποχρέωσιν. ⁴

Ἡ ἐν διαφόροις προσώποις ὑπαρξίς πολλῶν δικαίων κατὰ τοῦ αὐτοῦ ὀφειλέτου ἐμποδίζει ἐνίοτε ⁵ τὴν πλήρη πάντων τῶν δικαίων ἄσκησιν· ὅτε ἐπέρχεται σύγκρουσις.

1· νόμ. 10 πανδ. 19, 1)· π. χ. δύο πιστῶται ἢ δύο ὀφειλέται διαφόρων ἀπαιτήσεων κληρονομοῦσιν ἀλλήλους. Ὁ κληρονομήσας πιστωτῆς ἔχει δύο ἀπαιτήσεις καὶ ὁ κληρονομήσας ὀφειλέτης δύο ὀφειλάς· τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὅταν πολλοὶ ἀλληλέγγυοι πιστῶται ἢ ὀφειλέται κληρονομοῦσιν ἀλλήλους· ἐνταῦθα ὑπάρχει βεβαίως μία ἐνοχλή, ἀλλ' ἔχει δύο αἰτίαι· ὅπερ σπουδαῖον ἐνίοτε (νόμ. 93 πρ. § 1 πανδ. 46, 3· νόμ. 13 πανδ. 45, 2. Wächter § 74 σημ. 3. Unger § 69 σημ. 7). Παρατηρή-
τέον δὲ ὅτι τῆς συρροῆς δικαίων διάφορός ἐστιν ἡ συρροή ἀγωγῶν (ἤτοι ἐνδίκων μέτων πρὸς δικαστικὴν ἐπιδίωξιν τοῦ αὐτοῦ δικαίου· κατωτ. § 87) καὶ ἡ σάφεισις ἀγωγῶν (Ἐγγειρ. § 71) καὶ ὅτι τὰ κατὰ διάξευξιν ἀνήκοντά τινι δίκαια διαξευκτικῶς βεβαίως καὶ ν' ἄσκηθῶσι παρ' αὐτοῦ δύνανται· π. χ. ἄρθρ. 7 νόμ. ὑποθ. ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἐπ' αὐτῶν συρροή, ὡς φρονοῦσιν ὁ Mühlenbruch (Pand. § 167 σημ. 2) καὶ ὁ Göschen (Vorles. § 129), ἐπικαλούμενοι τὰ θέματα τῶν νόμ. 7 πανδ. (18, 3)· νόμ. 12 πρ. πανδ. 30 (Wächter σημ. 2. Unger σημ. 5)· ἀλλὰ καὶ τὰ παραδείγματα τοῦ Unger (σημ. 3), ὅτι ὁ καθολικὸς ἱερεὺς δὲν δύναται νὰ ἦναι σύζυγος, μήτε ἡ γυνὴ νὰ ἔχῃ πατρικὴν ἐξουσίαν, δὲν εἶναι θέματα συρροῆς· ἀφοῦ δὲν δύναται νὰ παραχθῶσι, μηδὲ συρροὴν δύνανται ν' ἀποτελέσωσιν.

3) Π. χ. ἰδιοκτησία πράγματός τινος καὶ δουλεία ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος δὲν δύνανται ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν δικαίων τούτων νὰ συνυπάρχωσιν ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ. Ἐὰν λοιπὸν ἰδιοκτησία καὶ δουλεία περιέλθωσιν εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ἀποσβέννεται ἡ δουλεία· πρβ. νόμ. 10 Π. (33, 2)· κληροδοτεῖται τινι ἄγρὸς (ἤτοι ἰδιοκτησία τοῦ ἄγρου) καὶ ἐπικαρπία αὐτοῦ· ἐπίσης ἀποσβέννεται τὸ ἐξηρητημένον δίκαιον, ἂν περιέλθῃ εἰς τὸν τὸ κύριον δίκαιον κεκτημένον (π. χ. ὁ πιστωτῆς γίνεται ἰδιοκτῆτης τοῦ ἐνεχύρου).

4) Π. χ. ὁ πιστωτῆς κληρονομεῖ τὸν ὀφειλέτην ἢ τὰνάπαλιν.

5) Ὅταν τὰ πολλῶν προσώπων δίκαια κατὰ τοῦ αὐτοῦ ὀφειλέτου δύνανται πάντα νὰ ἱκανοποιηθῶσιν ἐντελῶς, οὐδεμία ἐκ τῆς συρροῆς

περιεχομένου, συνάντῳνται κατὰ τὴν ἀσκήσιν τοιοῦτοτρόπως ὥστε δὲν δύνανται νὰ ικανοποιηθῶσιν ἐντελῶς πάντα. 1

αὐτῶν ἐπέρχεται ἀνωμαλία. II. γ. ὁ ἔχων πολλοὺς πιστωτὰς ὀφειλέτας ἔχει ἄρκουσαν περιουσίαν, ἵνα ἐξοφληθῶσι πάντων αἱ ἀπαιτήσεις, ἡ τοῦ ἐνυποθήκου πράγματος τὸ τίμημα ἀρκεῖ πρὸς ικανοποίησιν πάντων τῶν ἐνυποθήκων δανειστῶν.

1) Ὅταν τὸ ἀντικείμενον, εἴτε τὸ πεδῖον τῆς ἀσκήσεως τῶν δικαίων διαφόρων προσώπων ᾖναι τὸ αὐτό, ἐνδεχόμενον νὰ συμβῇ, ὥστε νὰ μὴ δύνανται οἱ δικαιούχοι νὰ ἐπιχειρῶσι πᾶσας τὰς πράξεις τὰς ἀπὸ τοῦ δικαίου των ἀπορρεούσας. II. γ. αἱ ἀπαιτήσεις τῶν πολλῶν πιστωτῶν κατὰ τοῦ αὐτοῦ ὀφειλέτου ἢ κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνυποθήκου κτήματός εἰσι τόσον μεγάλαι, ὥστε δὲν δύνανται νὰ ἐξοφληθῶσι πᾶσαι ἢ τὸ περιεχόμενον δικαίου τινὸς δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἄνευ βλάβης ἢ καταστροφῆς ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τοῦ περιεχομένου ἄλλου δικαίου· οἷον ἡ ἀσκήσις ἰδιοκτησίας μεταλλείου ἐμποδίζει τὴν ἀσκήσιν ἰδιοκτησίας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· ἐνίοτε καὶ διάφορα μεταλλεῖα τὸν αὐτὸν χώρον ἔχοντα δύνανται νὰ συγκρουσθῶσι. Κατωτ. § 119 σημ. 8.

Σύγκρουσις λοιπὸν κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἶναι ἡ περὶ τὴν ἀσκήσιν ἀντιμέτωπος συνάντησις τῶν δικαίων. Ὅθεν οὐδέμία ὑπάρχει σύγκρουσις :

α') ὅταν πολλοὶ ἀντιποιῶνται τὸ αὐτὸ δίκαιον καὶ ἡ διαφωνία στρέφεται περὶ τὸ τίς ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ δικαιούμενος. Ἐνταῦθα ἰσχύουσι τὰ ἐξῆς· ἡ δὲν δύναται τὸ παράπαν νὰ διακριθῇ τίς ἐστὶν ὁ δικαιούμενος· τότε εἰς οὐδέτερον ἀνήκει τὸ δίκαιον, ἐκτὸς ἂν συμφωνήσωσι περὶ τοῦτου οὗτοι (π. γ. ὁ διαθέτης λέγει· ἀφίνω τὴν οἰκίαν δεῖνα τῷ ἐγγάμῳ ἐκ τῶν ἐξαδέλφων μου, ἔχει δὲ δύο ἐγγάμους ἐξαδέλφους· νόμ. 10 πρ. πανδ. 34, 5 συνδ. νόμ. 8 § 3 πανδ. 31· ἡ ὁ ἀγωνοθέτης ἀγῶνος δρομικοῦ ὥρισε βραβεῖον τῷ πρώτῳ διανύσαντι τὸν δρόμον, ἐφθασαν δὲ εἰς τὸ τέρμα δύο συγχρόνως· ἄρα οὐδεὶς ὑπάρχει ὁ δρόμῳ τοὺς συναγωνισθέντας νικήσας ἐσφραλμένως δὲ ὁ Unger, σημ. 3, ἀποφαίνεται διανεμητέον τὸ ἄθλον μεταξύ τῶν δύο) ἢ τὸ δίκαιον ἀνήκει μὲν πάντως εἰς τινὰ τῶν ἀντιποιομένων αὐτῶ· ἄλλὰ δὲν δύναται ν' ἀποδεικθῇ τίς

Μέσα δὲ πρὸς ἄρσιν τῆς συγκρούσεως παρέχει ἐνίοτε μὲν ὁ νόμος, ἄλλοτε δὲ ἡ τύχη διὰ τοῦ κλήρου ἢ τῆς προτερήσεως· ἄλλως τὰ δίκαια, μὴ δυναμένης τῆς συγκρούσεως ν' ἀρθῇ, ἱκανοποιοῦνται συμμέτρως.²

ᾠρισεν ἀμοιβὴν τῷ καταδείκτῃ ἢ τῷ συλλαβόντι ληστήν, παρίστανται δὲ πλείονες τοιοῦτοι· Wachter σ. 600. Unger σελ. 622. "Ορα καὶ Eck. Doppals. Klagen σ. 136 σ. 512. Κατ' αὐτόν, γίνεται διανομή· ὅρα καὶ τὸ παρὰ Διογ. Λαερτ. (Ε', δ', 70) παράδειγμα· «τὸν δὲ περὶ-πατον καταλείπω τῶν γνωρίμων τοῖς βουλευμένοις, Βούλωνι, Καλλίνῳ, Ἀρίστωνι, Ἀμφίωνι, Λύκωνι κλπ.». Ἐνταῦθα προτιμᾶται ὅστις πρότερος δηλώσῃ τοῦτο. Ἴδε ὁμοῦ νόμ. 69 Π. (28, 5).

β') ὅταν ἡ ὑπαρξὶς δικαίου τινὸς ἀδύνατον καθίστησι τὴν γένεσιν ἄλλου δικαίου. Π. χ. δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχωσι δύο πρόσωπα ἰδιοκτήται· ἢ ἐπικαρπῶται ἢ ἐπιφανειοῦχοι εἰς ὁλόκληρον τοῦ αὐτοῦ πράγματος. Ἐὰν λοιπὸν πωλήσῃ ὁ Α' ἀκίνητον πρᾶγμα τῷ Β' καὶ κατόπιν πωλήσῃ τὸ αὐτὸ ἀκίνητον τῷ Γ', ὁ μεταγενέστερος πρότερον γίνεται ἰδιοκτήτης, ὁ δὲ μετ' αὐτόν, οὐχί (ἄρθρ. 6, 7 νόμ. Μετ.). Ὡς αὐτῶς ἐπὶ πολλῶν πωλήσεων κινητοῦ πράγματος ὁ παραλαβὼν αὐτὸ πρότερον γίνεται κύριος (νόμ. 40 κώδ. 3, 32· διαστολὴν τινα ποιεῖ ὁ νόμ. 31 § 2 Π. (19, 1)), ἢ ἔχει τὴν πονδολικιανὴν ἀγωγὴν (νόμ. 9 § 4 πανδ. 6, 2· νόμ. 14 πανδ. 20, 4).

γ') ὅταν τὸ ἕτερον τῶν συναντωμένων δικαίων ἐξήρτηται ἀπὸ αἰρέσεως ἢ ἡμέρας. Μόνον ἐπὶ πτωχεύσεων καὶ δημοσίων πλειστηριασμῶν ἔρχονται εἰς συναγωνισμόν καὶ τὰ τοιαῦτα δίκαια. Ἐγγχειρ. § 278 σημ. 3. Unger 13, 14.

δ') ὅταν ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῇ δικαίου τινὸς ἐνυπάρχει ὁ περιορισμὸς ἄλλου· π. χ. τοιαύτη εἶναι ἡ σχέσις μεταξὺ ἰδιοκτησίας καὶ τῶν περιοριζόντων αὐτὴν ἐμπραγμάτων δικαίων.

2) Ἐπὶ πραγματικῶς ὑπαρχούσης συγκρούσεως τῶν δικαίων ἐξετάσειον προπάντων, μήπως τὸ ἐν δίκαιον ἦναι ἰσχυρότερον τοῦ ἐτέρου· διότι βεβαίως τὸ ἰσχυρότερον δίκαιον προηγείται τοῦ ἀσθενεστεροῦ :

α') ἀνίσον ἰσχύος δίκαια. Τὸ ἀνίσον ὀρίζει ἐνίοτε ὁ νόμος (π. χ. ὑπάρχουσι προνομιακαὶ ἀπαιτήσεις ἐφ' ἀπάσης τῆς περιουσίας τοῦ ὀφειλέτου· ἄλλαι ἐπὶ μέρους μόνον αὐτῆς. Πολ. 940, 941), ἄλλοτε ἡ ἡλικία τοῦ δικαίου (prior tempore potior jure· π. χ. πολλὰ ὑποθήκαι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀκινήτου· ἢ πολλὰ δουλεῖαι διαδοχικῶς ἀκολουθοῦσαι ἀλλήλας. Unger σημ. 25)· τέλος ἄλλοτε ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τρίτον

αι ὁμοταγείς προνοητικαὶ ἀπαιτήσεις· αἱ ἀλληλεγγυοὶ ἀπαιτήσεις· αἱ ἀξιώσεις τῶν κοινωνῶν τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἐπὶ διανομῇ αὐτοῦ· αἱ ἀπαιτήσεις πολλῶν ἀγοραστῶν τοῦ αὐτοῦ πράγματος κατὰ τοῦ πωλη-
σαντος αὐτοῖς τοῦτο (Unger σημ. 27).

Ἐπὶ ἰσοδυνάμων δικαίων ἕκαστος δικαιούχος, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπιπρό-
σθουσιν ἀντιστάμενα τὰ ἄλλα δίκαια, προβαίνει εἰς τὴν τοῦ ἰδίου δικαίου
ἐξάσκησιν καθ' οἷονδήποτε τρόπον ἀσφαλέστερον δυνηθῇ· μάλιστα δὲ
προτιμᾶται ἐξ αὐτῶν ὅστις προλάβῃ (in pari causa possessor potior
haberi debet νόμ. 128 πρ. 50, 17). Προλαβὼν δὲ λογίζεται καὶ ἔχει
τὴν προτέρησιν ὅστις ἢ λάβῃ πρότερος εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ τῆς
κοινῆς τῶν πιστωτῶν ἱκανοποιήσεως ἀντικείμενον, ἢ κὰν ἐπιτύχῃ προ-
γενεστέραν τελεσιδικον ἀπόφασιν· ἐνίοτε παρέχει προτέρησιν καὶ τῆς
δίκης ἀπλῶς ἢ κἀταρξίς. Διατοῦτο ὅστις τῶν πολλῶν πιστωτῶν, ἀπλῶν
ἢ ἀλληλεγγύων, πληρωθῇ πρότερος, μένει ἀμέριμνος (νόμ. 6 § 7· νόμ.
24 πανδ. 42, 8· νόμ. 2· νόμ. 3 § 1· νόμ. 16 πανδ. 45, 2· νόμ. 1
κώ3. 8, 40· ἐξαίσεις ἐπὶ συνεταίρων κατὰ τὸν νόμ. 63 § 5 πανδ. 17,
2) ὅστις κοινῆς χρήσεως πρᾶγμα (ἐν σταδίοις, θεάτροις, βαλανείοις,
πλατεΐαις) πρότερος καταλάβῃ προτιμᾶται τῶν ἄλλων (νόμ. 5 § 15
πανδ. 13, 6)· ἐπὶ πολλῶν συνιδιοκτητῶν, τὴν περὶ διανομῆς ἀγωγὴν
ἐγειράντων, προτιμᾶται ὁ πρότερος λαβὼν τὴν θεώρησιν τοῦ δικαστικοῦ
γραμματέως (Ἐγγειρ. § 43 σημ. 8)—μεταξὺ πολλῶν πρᾶγμά τι παρὰ
τοῦ αὐτοῦ πωλητοῦ ἀγορασάντων προτιμᾶται ὅστις ἔχει τὴν προγενε-
στέραν τελεσιδικον ἀπόφασιν· μεταξὺ δὲ πολλῶν ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ
κοινοῦ ὀφειλέτου κατὰσχέσιν παρὰ τρίτῳ ἐπιβαλόντων προτιμᾶται ὁ
ἔχων ὑπὲρ ἑαυτοῦ τελεσιδικον ἀπόφασιν προγενεστέραν τῶν ἄλλων κα-
τασχέσεων (Ἐγγειρ. § 269 σημ. 8)—μεταξὺ πολλῶν ἀλληλεγγύων
πιστωτῶν ἢ πολλῶν κληροδόχων τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἐχόντων δι-
καίωμα ἐκλογῆς (νόμ. 33 πανδ. 30) προτιμᾶται ὅστις πρότερος κατάρ-
ξεται τῆς δίκης. Unger σημ. 34.

Ὅπου προτέρησις δὲν ὑπάρχει αἱ ἀπαιτήσεις τῶν πολλῶν πιστωτῶν
ἱκανοποιοῦνται σιωπῶντως· π. χ. μετὰ τὸν κατὰσχέσιν τῆς περιουσίας

Ὁ παλαιότερον διδασκόμενος κανὼν, *privilegiatus contra æque privilegiatum suo jure non utitur*, ἐσφαλμένος ἐστίν. 3

ΤΙΤΛΟΣ Ε'

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Α') Ἐν γένει. α)

α') χρόνος.

§ 64. Ὁ χρόνος πολλάς ἔχει καὶ ποικίλας ἐν ταῖς σχέσεσι τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου ἐνεργείας, διότι ὅτε μὲν ἐξ αὐτοῦ

εἰσὶν ἰσοδύναμοι, κατατάσσονται συμμέτρως ἐπὶ τοῦ ἐκπλειστηριάσματος· νόμ. 6 § 7 πανδ. (42, 8)· νόμ. 6 κώδ. (7, 12). Ἐγγχειρ. § 277, 278.

Ὅπου ἡ σύμμετρος ἀσκήσις τῶν πολλῶν δικαίων δὲν εἶναι δυνατὴ ὁρίζει τὴν προτίμησιν ὁ κλῆρος (π. χ. νόμ. 3 πρ. κώδ. 6, 43· νόμ. 5 πανδ. 10, 2). Ἐσφαλμένως δέ τινες συγγραφεῖς (π. χ. ὁ Mühlenbruch § 169) διδάσκουσιν ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὰ συγκρούμενα δίκαια ἀναιροῦσιν ἄλληλα (Wächter σ. 598. Kierulff σ. 239).

3) Δηλαδή κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον, τὸν τὴν σήμερον παρὰ πάντων σχεδὸν ἀποδοκιμαζόμενον, ὁ ἔχων προνόμιόν τι δὲν δύναται ν' ἀσκήσῃ αὐτὸ κατὰ προσώπου ἔχοντος τὸ αὐτὸ προνόμιον· στηρίζεται δὲ ὁ κανὼν οὗτος ἐπὶ ἐσφαλμένης ἐρμηνείας χωρίων τινῶν τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου (νόμ. 8 πρ. πανδ. 27, 1· νόμ. 11 § 6· νόμ. 34 πρ. πανδ. 4, 4), ἐξ ὧν τὸ ἐναντίον μᾶλλον προκύπτει παρεκτὸς τούτου ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα χωρία σαφέστερον τὸ σαθρὸν τοῦ κανόνος ἀποδεικνύοντα (νόμ. 46 πανδ. 4, 6· νόμ. 5 κώδ. 4, 29). Ὅθεν τὴν τεσσαρακονταετῇ παραγραφὴν ἔχουσιν αἱ ἐκκλησίαι καὶ ἐναντίον ἄλλων ἐκκλησιῶν, καὶ τὴν πενταετῇ παραγραφὴν ἔχει τὸ δημόσιον καὶ κατὰ τῶν ἀνηλίκων (ΑΠ 324 τοῦ 75). Ὡστε καὶ ἐπὶ τῆς τῶν προνομίων συγκρούσεως ἐφαρμόζονται αἱ γενικαὶ περὶ συγκρούσεως τῶν δικαίων ἀρχαί· πρβ. Glück Β' § 105. Wächter § 76 σημ. 30. Unger § 70 σημ. 36.

α) Σαβιν. § 177. Arndts § 87. Windscheid § 102.

λειαί χρησεως και επικαρπίας) κλ. οι διαφοροί βαθμοί της ηλικίας έχουν διάφορα έννομα αποτελέσματα.

2) Τοιαῦται αἱ δικαστικαὶ προθεσμίαι πρὸς ἐπιχειρήσιν διαδικαστικῶν πράξεων, διεξαγωγὴν ἀποδείξεων ἢ χρῆσιν ἐνδίκων μέσων (Ἐγχειρ. § 94)· πρβ. καὶ Νόμ. Ἐπ. ἄρθρ. 44, 64, 70.

3) Οὕτως ἡ ἐπίδοσις τῆς ἀγωγῆς διακόπτει τὴν παραγραφὴν· ἡ ἐγκατάλειψις ἐπὶ τριετίαν τῆς δίκης ἐπιφέρει τὴν ἀνατροπὴν αὐτῆς· ἡ παρέλευσις τῆς πρὸς χρῆσιν ἐνδίκου μέσου προθεσμίας ἐπιφέρει τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ· ὡσαύτως ἡ ἐπὶ τινα χρόνον ἀχρησία τῆς δουλείας καταργεῖ αὐτήν.

4—5) Ὁ χρόνος τριχῶς ἔχει ἐπιρροὴν ἐν τῷ δικαίῳ· διότι ἡ ὀρίζεται (ὑπὸ τοῦ νόμου, τοῦ δικαστηρίου ἢ τοῦ ἰδιώτου) κατὰ τινα χρόνον, ἢ ὀρίζεται μέχρι τίνος χρόνου, ἢ τέλος ὀρίζεται ἐπὶ πόσον χρόνον δύναται ἢ πρέπει νὰ ἐνεργηθῇ τι· π. χ. ὁ Πέτρος ὑποχρεοῦται νὰ παρᾶσχη τι τὴν 1 αὐγ. 1876 ἢ ὁ ἀγοραστὴς ἐπιφυλάσσει ἑαυτῷ τὸ δικαίωμα μεταμελείας μέχρι τέλους τοῦ μηνός· ἢ ὁ Πέτρος δανείζει τὸν Παῦλον 100 δραχμὰς πληρωτέας μετὰ τρεῖς μῆνας· ὁ κληρονόμος ἔχει

ἔχουσι μόνιμον ἀρχὴν καὶ τέλος· τὸ ἔτος ἀπὸ τῆς 1 Ιανουαρίου μέχρι τῆς 31 δεκεμβρίου, ὁ μὲν ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ ἡμέρας· ἡ ἑβδομάς ἀπὸ τῆς κυριακῆς μέχρι τοῦ σαββάτου, καὶ ἡ ἡμέρα ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου μέχρι τοῦ ἐπομένου μεσονυκτίου· ⁷ ἡ δὲ τοιαύτη τοῦ χρόνου διαίρεσις καλεῖται **πολιτικὴ ἢ ἀκίνητος**. Ἀλλ' ἐκτὸς αὐτῆς ὑπάρχει καὶ ἑτέρα, κινήτη, τοῦ χρόνου διαίρεσις, ὅτε τὰ μόρια ταῦτα τοῦ χρόνου λαμβάνουσιν ἄλλοθεν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔτος σύγκειται ἐκ 365 ἡμερῶν (τὸ ἐμβολιμον ἐκ 366), ὁ μὲν ἐξ 28—31 ἡμερῶν, ἡ ἑβδομάς ἐξ 7 ἡμερῶν καὶ ἡ ἡμέρα ἐξ 24 ὥρων, ὡς κινήτων μέτρον χρόνου ὑπολογίζεται τὸ μὲν ἔτος ἀντὶ 365 ἡμερῶν, ⁸ ὁ δὲ μὲν, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, ἀντὶ 30 ἡμερῶν. ⁹

μαρτίου καὶ ὀκτωβρίου nonae εἰσὶν ἡ 7 καὶ idus ἡ 15), ὁ δὲ ὑπολογισμὸς τῶν ἡμερῶν προβαίνει ἀναδρομικῶς ἀρχῆς γινομένης ἀπὸ τινος τῶν τριῶν τούτων σημείων. Οὕτω π. χ. ἡ μὲν 28 φεβρ. λέγεται πρὸ τῶν καλανῶν μαρτίου ἡμέρα, ἡ 27 τρίτη ἀπὸ τῶν καλανῶ. μαρτίου ἡμέρα (dies tertius ante Kalend. Mart.), ἡ 26 τετάρτη ἀπὸ τῶν καλ. μαρτ. ἡμέρα καὶ οὕτω καθεξῆς. Σαθιν. Δ' 329. Vanger. § 197 σημ. Arndts § 88 σημ. 2. Σύντ. Κανόν. ζ', 150.

7) Νόμ. 8 πανδ. (2, 12)· «ἡ ἡμέρα ἀπὸ ἐβδόμης ὥρας τῆς νυκτὸς ἕως πληρουμένης τῆς ἑκτῆς ὥρας τῆς ἐπομένης νυκτὸς ὀρίζεται» dies media nocte incipit et sequentis noctis media parte finitur.

8) Νόμ. 51 § 2 πανδ. (9, 2)· νόμ. 4 § 5 πανδ. (40, 7)· νόμ. 134 πανδ. (50, 16).

9) Τοῦτο εἶναι ἀναμφίβολον παρ' ἡμῶν ὡς πρὸς τὰς δικονομικὰς προθεσμίας (πολ. δικονομ. 194), ὡς πρὸς δὲ τὰς τοῦ ἀστυκῶς δικαίου γεννᾷ δισταγμὸν τινα τὸ τεμ. 101 πανδ. (50, 17)· «ὅταν 2 μηνῶν ἐν νόμῳ γένηται μνήμη καὶ ὁ ἐν τῇ 61 ἡμέρᾳ ἐρχόμενος εἰσω τῶν 2 μηνῶν δοκεῖ ἔλθεῖν»· πλὴν ἀπέναντι πολλῶν ἄλλων χωρίων (νόμ. 28 συνδ. νόμ. 31 § 22 πανδ. 21, 4· νόμ. 22 § 1, 2 κώδ. 6, 30. Νεαρ. ριέ' κεφ. β') σαφῶς ὀριζόντων ὅτι ὁ μὲν εἶναι χρονικὸν διάστημα ἐκ 30 ἡμερῶν (πρβ. καὶ νόμ. 11 § 6· νόμ. 29 § 5 πανδ. 48, 5· νόμ. 40 πανδ. 12,

β') ὑπολογισμὸς τοῦ χρόνου.

§ 65. Ἐν τῷ ὑπολογισμῷ τοῦ χρόνου¹ ἐξηγήσεως χρήζουσι τρία τινά: ἡ ἔναρξις, ἡ λήξις καὶ αἱ ἐν τῷ

1), δύναται τὸ πολὺ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐξαιρέσις τὸ παρατεθὲν 101 τε-
μάχιον (ὅρ. Vanger. § 194 σημ. Wächter σ. 824 σημ. 6). Πολλοὶ
συγγραφεῖς κρίνουσι καταλληλότερον ὁ μὴν νὰ ὑπολογίζηται κατὰ τὰ
μόρια τοῦ χρονολογικοῦ μηνὸς ἐν ᾧ συμπίπτει, ὥστε π. χ. προθεσμία
τρίμηνος ἀρχομένη τὴν 5 νοεμβρίου νὰ λήγῃ τὴν 5 φεβρουαρίου (Van-
ger. ἐνθ. ἀ. Arndts. § 88 σημ. 5. Wächter σημ. 8). Ἐν Γαλλίᾳ ὁ ποι-
οῦτος ὑπολογισμὸς εἶναι παραδεδεγμένος. Ἐγχειρ. § 92 σημ. 1.

1) Ὁ χρόνος, ὡς εἴρηται (ἄνωτέρῳ § 64 σημ. 4, 5), τριχῶς ἔχει
ἐπιρροὴν ἐν τῷ δικαίῳ· διότι ἡ ὀρίζεται κατὰ τινα χρόνον ἡ ὀρίζεται
μέχρι τίνος χρόνου ἡ τρίτον ὀρίζεται ἐπὶ πόσον χρόνον δύναται ἡ πρέ-
πει νὰ ἐνεργηθῇ τι. Γεγονός τι (π. χ. γέννησις, θάνατος, συνομολόγη-
σις συμβάσεως), χρησιμεῖον κατὰ νόμον ἡ κατὰ σύμβασιν ὡς διδούσα
ἐναρξιν εἰς τινα προθεσμίαν αἰτία, συμβαίνει βεβαίως κατὰ τινα τοῦ
ἔτους ἡμέραν (ἡ καὶ νύκτα)· ἡ προθεσμία δέ, ἡ ἔκτοτε ἀρχομένη βα-
δίζειν καὶ ἐξ ἀριθμοῦ τινος ἡμερῶν συγκειμένη, ἐνδεχόμενον νὰ περιέχῃ
ἐορτάς, ἐργασίμους ἡμέρας, ἴσως δὲ καὶ φεβρουάριον δισεκτον· ἀναγκαῖον
λοιπὸν νὰ ὀρισθῇ πόθεν ἄρχεται ἡ προθεσμία, ποῦ λήγει, τίνα σημα-
σίαν ἔχουσιν αἱ παρεμπίπτουσαι ἐορταὶ καὶ τίνα ἐπιρροὴν ἄσκει ἡ ἐμ-
βόλιμος ἡμέρα.

Ὁ ὑπολογισμὸς τῆς ἐνάρξεως καὶ τῆς λήξεως τῶν προθεσμιῶν δύνα-
ται νὰ γενῇ κατὰ δύο τρόπους, ἡ λογίζεται ἀρχομένη ἡ προθεσμία
εὐθὺς ἀπὸ τοῦ σημείου ἐκείνου τῆς ἡμέρας, καθ' ὃ συνέβη τὸ γεγονός
τὸ δίδον ἐναρξιν εἰς αὐτήν, καὶ λήγει κατὰ τὸ αὐτὸ σημεῖον τῆς τελευ-
ταίας ἡμέρας (π. χ. προθεσμία 30 ἡμερῶν ἀρχομένη τὴν 12 ὥραν τῆς
πρώτης ἀπριλίου λήγει τὴν 12 ὥραν τῆς πρώτης μαΐου), ἡ κατὰ τὸν
ὑπολογισμὸν συναριθμεῖται ἡ παραλείπεται ὁλόκληρος ἡ ἡμέρα αὕτη·
ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ ὑπολογισμὸς γίνεται ἡ καθ' ὥρας (computatio a
momento in momentum) ἡ καθ' ἡμέρας (computatio ad dies). Ὁ
πρῶτος τρόπος λέγεται φυσικός, ὁ δεύτερος ἀστυκός· νόμ. 134 πανθ.
(50, 16) anniculus non statim ut natus est, sed centesimo sexage-
simo quinto die dicitur, incipiente plane non exacto die, quia an-
num civiliter, non ad momenta temporum, sed ad dies numeramus.

μέσω ἡμέραι. Δηλαδή ἀκριβῶς εἶπεῖν ἑναρξίς μὲν τοῦ χρόνου ἔπρεπε νὰ λογίζεται ἡ πρώτη αὐτοῦ στιγμή, ἡ ὡς ἀφετηρία κατὰ νόμον οὔσα, καὶ λήξις τὸ τελευταῖον αὐτοῦ σημεῖον· ἀλλὰ τοῦτο διὰ πολλὰς αἰτίας δυσκατάπρακτόν ἐστιν· ἐπομένως κατὰ κανόνα ὁ χρόνος :

α') ἄρχεται, ἐκτός τινων ἐξαιρέσεων,² ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἡμέρας, ἐν ᾗ τὸ γεγονός συνέβη, τὸ ὡς ἀφετηρία θεωρούμενον· ἤγουν εἰς τὴν προθεσμίαν ὑπολογίζεται καὶ ἡ ἡμέρα αὕτη·³ ἄρα πάντα τὰ τῆς ἡμέρας ταύτης δικανικὰ συμβάντα εἰσὶν ὁμήλικα.

β') λήγει δὲ διὰ τῆς παρελεύσεως τῆς ἡμέρας ὀλοκλήρου, τῆς κατὰ τὸν ὑπολογισμόν αὐτὸν τελευταίας οὔσης· πλὴν ἐνίοτε *dies ultimus coeptus pro completo habetur*· ὅπερ ἐφαρμόζεται ἐπὶ κτήσεως δικαίων ἢ ἱκανοτήτων, ⁴

νόμ. 3 § 3 πανδ. (4, 4)· νόμ. 6 πανδ. (41, 3). Ὁ ἀστυκὸς ὑπολογισμὸς ἀποτελεῖ τὸν κανόνα, ὁ φυσικὸς τὴν ἐξαιρέσιν. Vanger. § 196 σ. 339 ἐν τ. Arndts. § 89 σημ. 2.

2) Τοιαῦται ἐξαιρέσεις εἰσὶ μόνον δύο (ἡ τοῦ νόμ. 3 § 3 πανδ. 4, 4 καὶ ἡ τῆς Νεαρ. κγ' κεφ. 1), ἀμφοτέραι ὅμως μὴ ἰσχύουσαι παρ' ἡμῖν πλέον. Vanger § 196 σ. 340 ἐν ᾧ.

3) Ῥητῶς τὸ τοιοῦτον δὲν ὀρίζεται που ἐν ταῖς πηγαῖς, ἀλλ' ἐμμέσως ἐκ διαφορῶν χωρίων συνάγεται (νόμ. 5 πανδ. 28, 1· νόμ. 6, 7 πανδ. 41, 3· νόμ. 34 πρ. πανδ. 50, 16). Ὡστε κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον προθεσμία ἐνιαύσιος, ἣτις ἄρχεται τὴν 1 Ἰανουαρίου, λήγει τὴν 31 δεκεμβρίου· ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ οἱ φρονούντες (ἰδίως ὁ Σαβινῆς) ὅτι ἡ προθεσμία ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐπομένης ἡμέρας· τὰ χωρία, ἐξ ὧν ἡ διαφωνία, εἰσὶ νόμ. 1 § 9 πανδ. (38, 9)· νόμ. 30 § 1 πανδ. (48, 5)· νόμ. 134 πανδ. (50, 16)· νόμ. 1 § 5, 6, 12 πανδ. (49, 4)· νόμ. 6 πανδ. (44, 7)· νόμ. 132 πρ. πανδ. (50, 16)· νόμ. 1 πανδ. (40, 1)· νόμ. 7 πανδ. (41, 3). Winds. § 103 σημ. 12. Ἐπὶ δικονομικῶν προθεσμιῶν ἡ πρώτη ἡμέρα συνήθως δὲν ὑπολογίζεται. Ἐγγειρ. § 92 σημ. 3.

4) Νόμ. 5 πανδ. (28, 1)· νόμ. 1 πανδ. (40, 1)· νόμ. 132 πρ. νόμ. 134 πανδ. (50, 16)· νόμ. 15 πρ. πανδ. (44, 3)· νόμ. 7 πανδ. (41, 3)· «ἐνιαυσιατός ἐστιν ὁ ἀψάμενος τῆς 365 ἡμέρας»· «πληρῶ τὴν διὰ τοῦ

χρησθαι δεσποτεῖαν, καὶ ἐλαχίστον μέρος τῆς ὑστερας ἡμέρας νεμῆ-
θῶ». Εἰσὶ καὶ οἱ μὴ παραδεχόμενοι τοῦτο ὡς κανόνα, π. χ. Windscheid
§ 103 σημ. 16.

5) Νόμ. 6 πανδ. (44, 7)· νόμ. 1 § 9 πανδ. (38, 9)· νόμ. 30 § 1
πανδ. (48, 5). Ὅθεν χρησικτησία ἐπὶ τριετίαν συμπληρουμένη φέρει
ἀποτέλεσμα ἅμα ἀρχίσῃ ἢ τελευταία ἡμέρα τοῦ τρίτου ἔτους· παρα-
γραφὴ δὲ περατουμένη ἐπίσης ἐπὶ τριετίαν δὲν θεωρεῖται συμπληρω-
θεῖσα πρὸ τῆς παρελεύσεως τῆς τελευταίας ἡμέρας. Ὡστε ἀγωγὴ ἐπι-
δοθεῖσα τὴν 6 ὥραν μετὰ μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας ταύτης διακόπτει
τὴν παραγραφὴν. Arndts § 89 σημ. 5.

6) Σαβιν. Δ', 424. Windscheid § 104. Ὁ χρόνος δηλαδή δ τὴν
προθεσμίαν ἀποτελῶν πολλάκις δὲν χρησιμεύει κατὰ πάντα αὐτοῦ τὰ
μέρη πρὸς τὸν σκοπὸν, δι' ὃν ὠρίσθη· τοῦτο δὲ ἔνεκα διαφορῶν αἰτιῶν.
Ἐν τῇ περιπτώσει λοιπὸν ταύτῃ γεννᾶται τὸ ζήτημα· πρέπει ἄρα γε
νῦν ὑπολογισθῶσιν εἰς τὴν προθεσμίαν καὶ αἱ παρεμπεσοῦσαι ἄχρηστοι

δ') ἡ ἐμβόλιμος ἡμέρα τοῦ φεβρουαρίου ἀποτελεῖ νομικῶς μίαν ἡμέραν μετὰ τῆς ὁμωνύμου αὐτῇ. ⁸

τοῦ (§ 16 εἰσηγ. 1, 25' ἀρθρ. 46. Νόμ. Ἑπ.) ὡσαύτως ἡ προθεσμία τῆς διασκέψεως ἣν ἔχει ὁ κληρονόμος (νόμ. 19, 22 κώδ. 6, 30. Ἑγγειρ. 104 σημ. 15)· προσέτι ἡ προθεσμία πρὸς κοινοποίησιν τῆς δηλώσεως τῆς ἐπιβαλλομένης αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ρις' νόμου τοῦ 1865 περὶ χαρτοσήμου.

8) Τὴν 23 φεβρουαρίου ὠνόμαζον οἱ Ῥωμαῖοι *terminalia*, τὴν 24 *refugium*· εἰσῆχθη δὲ ἀπὸ τῆς βασιλείας Νοῦα νὰ παρεμβάλληται μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἡμερῶν μὴν ὀλόκληρος, *mercedarius* κληθεῖς (Πλουτάρχ. Νοῦας § ιη', Καῖσαρ § νθ') καὶ ἐξ 22 ἢ 23 ἡμερῶν συγκείμενος, ᾧ προσετίθεντο αἱ 5 τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ φεβρ. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ κατήργησε τοῦτο ἀντικαταστήσας τὴν κατὰ τετραετίαν παρεμβολὴν μίας μόνον ἡμέρας· οὗ ἕνεκα ὁ φεβρουάριος ἔχει κατὰ πᾶν τέταρτον ἔτος 29 ἡμέρας. Ἡ παρεμβαλλομένη αὕτη ἡμέρα ἔπρεπε, κατὰ τὸν Ῥωμαϊκὸν τρόπον τοῦ ὑπολογίζειν, νὰ ᾔναι· ἐβδόμη ἀπὸ τῶν καλανδῶν τοῦ μαρτίου· οἱ Ῥωμαῖοι ὅμως δὲν ἔδωκαν ἰδίαν ἀρίθμησιν εἰς τὴν ἡμέραν ταύτην, ἀλλὰ τὴν ὠνόμασαν καὶ αὐτὴν ἑκτὴν, τὸν δὲ μῆνα ἦ καὶ τὸ ἔτος *dissextus* (ὅχι *bisextus*), ἥτοι δις ἔχον τὴν ἑκτὴν ἡμέραν· ὥστε κατὰ τοὺς Ῥωμαίους καὶ ἐπὶ δισέκτου ἔτους ὁ φεβρουάριος 28 ἔχει ἡμέρας μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ εἰκοστὴ τετάρτη σύγκειται ἐκ 48 ὥρῶν. Τὸ διήμερον τοῦτο λογίζεται νομικῶς ὡς μία ἡμέρα (νόμ. 98 πρ. πανδ. 50, 16· νόμ. 3 § 3 πανδ. 3, 4—*id biduum pro uno die habetur*). Ἐχουσι δὲ τὰ περὶ αὐτοῦ οὕτως· α') κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην ἐμβόλιμος εἶναι ἡ προτέρα τῶν δύο ἡμερῶν, ἥτοι ἡ κατὰ τὴν σημερινὴν ἀρίθμησιν εἰκοστὴ τετάρτη φεβρουαρίου. Κατὰ τὰ ἡμερολόγια καὶ τὴν συνήθειαν ὁ φεβρουάριος ἐπὶ τοῦ δισέκτου ἔτους ὑπολογίζεται· ἐξ 29 ἡμερῶν, μάλιστα δὲ σημειοῦται ἐν τοῖς ἡμερολογίοις μνήμη προσθέτου ἁγίου, τοῦ ὁσίου Κασσιανοῦ τοῦ Ῥωμαίου, τιθεμένη κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ φεβρουαρίου ἡμέραν· ἐξ οὗ ἡδύνατο νὰ συναχθῇ ὅτι κατ' ἔθιμον μετετέθη ἡ ἐμβόλιμος ἡμέρα εἰς τὸ τέλος τοῦ φεβρουαρίου· ἀλλ' ἡ συνήθεια αὕτη, ἡ ἐξ ἀγνοίας τοῦ ἰσχύοντος δικαίου ἀσκουμένη, δὲν φέρει τὰ στοιχεῖα ἐθίμου ἵνα θεωρηθῇ τροποποιήσασα τὸν νόμον. Παρ. Σαβιν. σ. 457. Winds. § 103 σημ. 7· β') ἐπὶ τῶν νομίμων προθεσμιῶν τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου ἡ ἐμβόλιμος ἡμέρα καὶ ἡ μετ' αὐτὴν ἀποτελοῦσι νομικῶς *μίαν ἡμέραν* καὶ ὡς τοιαῦται ἀριθμοῦνται, εἴτε περὶ μηνιαίων εἴτε περὶ ἐνιαυσίων προθεσμιῶν πρόκειται·

B') Παραγραφή.^{α)}

α') γενικά.

§ 66. Ἡ κατὰ τὸν παρὰ τοῦ νόμου ὥρισμένον χρόνον παραμέλησις τῆς ἀσκήσεως τοῦ δικαίου ἐπιφέρει τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ.¹ τὸ δίκαιον λέγεται τότε ὅτι **παραγράφει-**

τοῦτο ὁμως δὲν ἰσχύει ἐπὶ τῶν δικαστικῶν (ἔνεκα τῶν ἐναντίων διατάξεων τῆς πολιτ. δικονομίας) καὶ τῶν κατὰ σύμβασιν προθεσμιῶν (νόμ. 2 πανδ. 44, 3). Ὅθεν ἐπὶ τῶν προθεσμιῶν τοῦ ἀστυκοῦ νόμου τὸ διήμερον, εἰ μὲν πέσῃ ἐν τῷ μέσῳ τῆς προθεσμίας, αὐξάνει αὐτὴν κατὰ τόσας ἡμέρας ὅσαι εἰσὶν αἱ ἐμβόλιμοι (π. χ. χρησικτησία ἐνιαύσιος ἐπὶ ἐμβολίμου ἔτους συμπληροῦται εἰς 366 ἡμέρας), εἰ δὲ πέσῃ εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ εἰς τὸ τέλος ἢ καὶ εἰς ἀμφοτέρω, ἰσχύουσι ταῦτα· προθεσμία ἀρχομένη τὴν 24 φεβρ. κοινοῦ ἔτους, περατουμένη δὲ εἰς ἐμβόλιμον ἔτος, λήγει τὴν 25 φεβρ.· ἔτι προθεσμία ἀρχομένη τὴν 25 φεβρ. ἐμβολίμου ἔτους, εἰς τὸ πέρας αὐτῆς ἵναί κοινόν ἔτος, λήγει τὴν 24 φεβρ., εἰς δὲ ἵναί καὶ αὐτὸ ἐμβόλιμον, λήγει τὴν 25 φεβρ.· τέλος προθεσμία ἀρχομένη ἡμέραν ἐμβόλιμον λήγει ἐπὶ κοινοῦ ἔτους τὴν 24 φεβρ. καὶ ἐπὶ ἐμβολίμου τὴν 25 φεβρ. Σαβιν. σ. 463—474. Vanger. § 197. σ. 345. Glück Comment. Γ', 574.

α) Σαβιν. Δ', 305. Ε', 267. Vanger. § 146. Windscheid § 105. Wächter § 117.

1) Ἡ ἐφ' ὥρισμένον χρόνον καὶ καθ' ὥρισμένον τρόπον ἀσκήσις ἢ παραμέλησις τῆς ἀσκήσεως δικαίου τινὸς ἐπάγεται κτῆσιν ἢ ἀπώλειαν τοῦ δικαίου τούτου. Ὡς νομοθετικὸς λόγος τῆς δυνάμεως ταύτης τοῦ χρόνου ἀναφέρεται ἐν τῷ ῥωμ. δικαίῳ ἡ ἀβεβαιότης, εἰς τὴν ἤθελον διατελεῖ ἐκτεθειμένα τῶν ἰδιωτῶν τὰ δίκαια, ἃν δὲν ὑπῆρχε τὸ ἐξασφαλίζον αὐτὰ μέσον τῆς παραγραφῆς· ἐπομένως ἡ ἀντικατάστασις ἀποδείξεων ἐπισφαλῶν δι' ἄλλων βεβαιωτέρων καὶ ἀσφαλῶν. Τὴν χρησικτησίαν καλεῖ ὁ Κικέρων (*procaecina* § 45') *finem sollicitudinis ac periculi litium*· ἡ παραγραφή λοιπὸν εἶναι πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς σκοπιμότητος καὶ ἀνάγκης ὑπαγόρευμα καὶ οὐχὶ ἀκριβοῦς ἀπόρροια δικαιοσύνης. Νόμ. 1 πανδ. (41, 3) *bono publico usucapio introducta est, ne scilicet quarundam rerum diu et fere semper incerta*

ται. 2 Ὁ κατὰ τὸν νόμιμον τοῦτον χρόνον σιωπήσας ἀναγκάζεται διαπαντός νὰ σιωπήσῃ· διότι ἡ ἀπραξία του αὐτῇ ἡ μακροχρόνιος ἐμφαίνει εὐλόγως ἀνυπαρξίαν τοῦ δικαίου ἢ καὶ ἐξόφλησιν αὐτοῦ ἢ παραίτησιν. Ὁ χρόνος τῆς παραγραφῆς, πλὴν τινων ἐξαιρέσεων, ἡ τριακονταετία ἐστίν· 3

dominia essent, quum sufficeret dominis ad inquirendas res suas statuti temporis spatium· νόμ. 5 πρ. πανδ. (41, 10)· ut aliquis litium finis esset· νόμ. 2 πρ. πανδ. (39, 3)· in summa tria sunt, quæ inferior locus superiori servit: lex, natura loci, vetustas, quæ semper pro lege habetur, minuendarum scilicet litium causa· νόμ. 7 πρ. κώδ. (7, 39)· perspeximus hoc quoque emendare, ne possessores ejusmodi prope immortalis timore teneantur. Μόνη λοιπὸν ἡ δικαιολογία αὕτη εἶναι ἡ ὀρθότερα. Σαβιν. § 237 σ. 267. Unger § 119 σημ. 3. Windscheid § 105 σημ. 3.

2) Ἡ λέξις παραγραφὴ ὡς καὶ ἡ λατινικὴ præscriptio σημαίνει ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ ῥωμ. δικαίου εἶδος τι ἐνστάσεων· παρὰ ταῖς νεωτέραις καὶ παρ' ἡμῖν ἡ λέξις δηλοῖ μόνον τὴν ἐκ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου παραγομένην ἔνστασιν (ἥτις ἐν ταῖς πηγαῖς καλεῖται temporis præscriptio ἢ temporalis præscriptio· νόμ. 22 § 11 κώδ. 6, 30)· αὕτη δὲ λέγεται *κτητική*, ἐὰν ᾖναι παραγωγικὴ δικαίου, καὶ ἀποσβεστική, ἐὰν ᾖναι μόνον καταλυτικὴ δικαίου· καὶ ἡ κτητικὴ παραγραφὴ εἶναι καταλυτικὴ δικαίου, ἀλλ' εἶναι συνάμα καὶ δημιουργικὴ. Ἡ παραγραφὴ δὲν εἶναι γενικὸν μέσον κτήσεως ἢ ἀπωλείας τῶν δικαίων. Πᾶσα μὲν ἀπαιτήσις, ἐπομένως καὶ πᾶσα ἀγωγὴ ὑπόκειται εἰς ἀποσβεστικὴν παραγραφὴν, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ῥηθῇ ὅτι καὶ πᾶν δίκαιον ἀποκτᾶται διὰ παραγραφῆς. Ἐνεκα τούτου κανόνες περὶ τῆς παραγραφῆς ἐν γένει, δηλαδὴ τῆς τε ἀποσβεστικῆς καὶ τῆς κτητικῆς, δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ῥωμ. δικαίῳ. Πρβ. Σαβιν. Δ' § 178. Unger § 104. Winds. σημ. 6.

3) Νόμ. 3 κώδ. (7, 39)· «ὥσπερ αἱ ἀγωγαὶ αἱ ἰδικαὶ (in rem speciales), οὕτως αἱ περὶ ὁμάδος καὶ αἱ προσωπικαὶ ἀγωγαὶ ὑπὲρ 30 ἐνιαυτῶν διάστημα μηδαμῶς ἐκτείνεσθωσαν»· νόμ. 1 § 1 κώδ. (7, 40). Δι-καὶά τινα παραγράφονται μετὰ παρέλευσιν χρόνου μακροτέρου τῶν 30 ἐτῶν καὶ ἄλλα μετὰ παρέλευσιν βραχυτέρου χρόνου· ἤγουν παραγράφονται :

α') μετὰ 40 ἔτη αἱ ἀπαιτήσεις ἐκκλησιῶν καὶ ἐδαφῶν καθιδρυμά-

ὑπόκεινται δὲ εἰς τὴν παραγραφὴν (ἀφ' ἧς παραίτησις ἐκ τῶν προτέρων ἀπαράδεκτός⁴ ἐστὶ) κατὰ κανόνα πάντα

των (ἤτοι μοναστηρίων, ὀρφανοτροφείων, βρεφοτροφείων, πτωχοκομείων, ξενώνων καὶ νοσοκομείων. Νεαρ. 111, 131 κερ. 5· πρβ. καὶ νόμ. 23 κώδ. 1, 2. Σαβιν. § 247 σ. 355)· ἔτι αἱ ἐπίδικαι ἀπαιτήσεις (νόμ. 9 κώδ. 7, 39· νόμ. 1 § 1 κώδ. 7, 40. Ἐγχειρ. § 223 σημ. 1), εἴτε προσωπικὰ εἴτε ἐμπράγματα δίκαια ἀντικείμενον ἔχουσιν (Σαβιν. § 243 σ. 332. Vanger. § 152). Ὁ Καλλιγᾶς λέγει (Α', 390, γ' ἐκδ. σ. 398), ὅτι κατηργήθη ἡ παραγραφὴ αὕτη διὰ τῶν περὶ ἀνατροπῆς διατάξεων τῆς πολ. δικονομίας· ἀλλὰ δὲν ἔχει δίκαιον ἡ ἀνατροπὴ εἶναι μέσον καταργήσεως τῆς δίκης, οὐχὶ τοῦ δικαιώματος (ἄρθρ. 484)· ἐπομένως οὐδόλως ἀντίκειται εἰς τὴν διάτ. 9 κώδ. 7, 39· μετὰ 50 δὲ ἔτη παραγράφονται αἱ περὶ ἀποδόσεως τῶν ἐν παιγνίοις καταβληθέντων ἀγωγαὶ (νόμ. κώδ. 3, 43). Πρβ. ὁμως Σύντ. Κανόν. Α', 329.

β') μετὰ χρόνον βραγύτερον τῶν 30 ἐτῶν παραγράφονται διάφοροι ἀπαιτήσεις, ὡς ἐν τῷ οἰκείῳ ἐκάστης τόπῳ ῥηθήσεται. Ὁ χρόνος δὲ οὗτος εἶναι 20, 10, 5, 4 ἔτη, 1 ἔτος, 6 μῆνες, 2 μῆνες. Ῥητέον δὲ ἐνταῦθα μόνον ὅτι ἡ περὶ ἐνεχύρου ἐμπράγματος ἀγωγή τοῦ δανειστοῦ κατὰ μὲν τοῦ ὀφειλέτου ἢ τοῦ μὴ κατέχοντος τὸ ἐνέχυρον νομίμως τρίτου, παραγράφεται μετὰ 6 ἐβδομάδας (πολ. ἄρθρ. 1034), κατὰ δὲ τοῦ νομίμως κατέχοντος αὐτὸ τρίτου, ἀργεῖ ὅλως (ἄρθρ. 4. Νόμ. Ἐν. περὶ τοῦ ῥωμ. δικ. νόμ. 7 πρ. § 3 κώδ. 7, 39)· ἡ ὑποθηκικὴ ὁμως ἀγωγή συμπαράγεται μετὰ τῆς κυρίας ἀπαιτήσεως (ἄρθρ. 22, 57. Νόμ. Ὑ.)· ὁ ἐνυπόθηκος δανειστής, ὡς καὶ ὁ ἐνεχυροῦχος, ἔχουσι δύο δίκαια, ἐν προσωπικὸν (τὸ τῆς ἀσφαλιζομένης ἀπαιτήσεως), καὶ τὸ ἐμπράγματον (τοῦ ἐνεχύρου ἢ τῆς ὑποθήκης), ὥστε γεννᾶται τὸ ζήτημα πῶς ἔχουσι τὰ τῆς παραγραφῆς τῶν δικαίων τούτων;—πῶς ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους αἱ παραγραφαὶ αὗται; ὁ περὶ ὑποθ. Νόμ. (ἄρθρ. 22, 57) ἐξήρτησε τὴν παραγραφὴν τῆς ὑποθήκης ἐκ τῆς παραγραφῆς τῆς ἀπαιτήσεως· ἄλλως τὸ ῥωμ. δίκαιον. Winds. § 248 σημ. 14, § 249 σημ. 6· προσέτι ἐπὶ εἰκοσαετίαν παραγράφεται ἡ δυνάμει νόμου τινὸς περιερχομένη εἰς τὸ δημόσιον ἐπικερδὲς κτῆσις (νόμ. 13 πρ. πανδ. 44, 3· νόμ. 2 § 1· νόμ. 4 § 1 πανδ. 48, 17· νόμ. 1 § 3 πανδ. 49, 14). Windscheid § 110 σημ. 4.

4) Αἱ περὶ παραγραφῆς διατάξεις εἰσὶ δημοσίας τάξεως· ἐπομένως δὲν δύναται τις νὰ ἐξαίρεσθαι τῶν διατάξεων τούτων τὰς ἐννόμους αὐτοῦ σχέσεις. Δύναται ὁμως νὰ παραιτηθῇ τὴν παραχθεῖσαν ἤδη ὑπὲρ αὐτοῦ

τὰ δίκαια. 5

παραγραφὴν. Γαλ. κώδ. ἄρθρ. 2220. Σαβιν. Ε', 411. Winds. § 406 σημ. 5.

5) Δὲν ὑπόκεινται εἰς παραγραφὴν οὐδεμίαν αἱ περὶ καθυστερούντων φόρων καὶ τελῶν ἀπαιτήσεις τοῦ δημοσίου (νόμ. 6 κώδ. 7, 39): ἀκελεύομεν τὰς συντελείας ἢ τὸν πολιτικὸν κανόνα ἢ ἄλλην τινὰ πολιτικὴν εἰσφορὰν ἐπικειμένην καταβάλλειν ἀναγκάζεσθαι καὶ οὐδὲ τούτῳ τῷ μέρει οἰουδὴποτε χρόνου παραγραφὴν ἀντικειμένην δέξασθαι». Ἀναφέρονται ἐν ταῖς πηγαῖς καὶ τινες ἄλλαι ἀπαιτήσεις (νόμ. 3 κώδ. 7, 22· νόμ. 5 κώδ. 7, 39· νόμ. 23 πρ. κώδ. 11, 47) ὡς μὴ ὑποκείμεναι εἰς παραγραφὴν, αἵτινες ὁμως ἀφορῶσι σχέσεις μὴ ὑπαρχούσας τὴν σήμερον. Δὲν εἶναι ὁμως ἀμφιβολία ὅτι ἀπαράγραπτοί εἰσιν, ἔνεκα τῆς εἰδικῆς φύσεώς των, αἱ ἐξ ἀνωνύμων γραμματίων εἰς διαταγὴν πηγάζουσαι ἀπαιτήσεις, ὡς καὶ αἱ καλούμεναι προκριματικαὶ ἀγωγαί.

Ὑπόκεινται εἰς παραγραφὴν αἱ περὶ διεκδικήσεων ἀκινήτων ἀγωγαὶ τοῦ δημοσίου; Τὸ ζήτημα τοῦτο ζωηρὸν καὶ οἶονεῖ ἀπειλητικὸν ἡγέρθη παρ' ἡμῖν πρὸ τινων ἐτῶν, ὅτε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν ἐκίνησε πολλὰς ἀγωγὰς περὶ ἀκυρώσεως ἀγορασιῶν ἐθνικῶν κτημάτων κατὰ τὸ 1826 γενομένων· αἱ ὑποθέσεις αὗται, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἐθεωρήθησαν ἔχουσαι τὰ τῶν ἀγωνιστῶν δίκαια· διὸ καὶ ὁ δικαστικὸς ἐκείνος ἀγὼν δεινὸς προεμνηύετο· ἀμφοτέρωθεν δὲ τὰ διαμαχόμενα μέρη ὥπλισθησαν τὰ τελειότερα τῆς ἐπιστήμης ὅπλα (γνωμοδοτήσεις τῆς τοῦ Βερολίνου νομικῆς σχολῆς καὶ τοῦ Π. Καλλιγᾶ)· ἀλλ' ὦ τῆς ἀγχιστρόφου μεταβολῆς! Ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ὑπεχώρησε καὶ ὁ φοβερός ἀγὼν φιλικῶς καὶ ἀγαπητῶς διεσκεδάσθη· ὥστε τὸ ζήτημα ἀπηλλάγη τὸν ἐναγώνιον αὐτοῦ χαρακτῆρα, ἡ δὲ μελέτη πρὸς ὀρθὴν αὐτοῦ λύσιν ἔχει πρὸ αὐτῆς κυρίως ταύτην τὴν νομικὴν ὕλην.

α') Νόμ. 14 κώδ. (11, 61): *jubemus omnes, qui in quacunque diæcesi, aut quacunque provincia, vel quolibet saltu, fundos patrimoniales vel templorum, aut agonotheici seu relevatorum jugorum vel cujuscunque juris per quadraginta jugiter annos possederunt—nullam penitus super dominio menoratorum omnium fundorum vel locorum vel domorum a puplico actionem vel molestiam aut quamlibet inquietudinem formidare.* Τὸ χωρίον τοῦτο καὶ τὸ λοιπὸν αὐτοῦ μέρος συνοψίζεται ἐν τοῖς βασιλικοῖς οὕτω· «πᾶς ὅστις οὖν ἐν οἷα δὴποτε διοικήσει ἢ ἐπαρχίᾳ, εἴτε ιδιόκτητον τοῦ βασιλέως ἀγρόν, ἢ ἱερὰτικὸν ἢ ἀγνοθετικὸν ἐπὶ 40 ἔτη συναπτὰ ἐὰν νεμηθῇ, εἴτε ἐκ δικαίου τίτλου εἴτε μὴ, βεβαίως αὐτὸν ἐχέτω τὸ αὐτὸ φαμεν, καὶ σωζόμενον

τοὺς κανόνους καὶ τὴν ἐνερμήνην ἐπὶ 40 εἰς ἀσφαλῶς γὰρ αὐτὸν ἐξέρχεται. Τὰ εἰς τὸ χωρίον τοῦτο σχόλια ἐλλείπουσιν· ἀναγινώσκονται δὲ μόνον ἐν Ῥοπαῖς (μ', 13) ταῦτα· «αἱ ἐν τῷ φίσκῳ διαφέρουσαι ἀγωγαὶ ἀναρρυσάσθαι τῇ τοῦ χρόνου παραγραφῇ. Τὴν τριακονταετίαν ἐνταυθὰ φησιν· ὅσαι γὰρ παρὰ τοῦ φίσκου κινουῦνται ἀγωγαὶ κατὰ τινων, δυνάμεναι ὑπερβαίνειν τὴν εἰκοσαετίαν, τῇ τριακονταετίᾳ σθένυνται. Σημειώσεις ὅτι περὶ ἀγωγῶν κινουμένων παρὰ τοῦ φίσκου εἰς τὴν ἐκδίκησιν πραγμάτων, ὧν οὐδέποτε ἐδέσποσε (ἤγουν προσωπικῶν) διαλέγεται ἡ διάταξις, οὐ μὲν τοι περὶ ὧν πραγμάτων κατέσχε καὶ ἀπώλεσεν· ἐκεῖ γὰρ τὴν τεσσαρακονταετίαν ἔχει». Καὶ παρ' Ἀρμενοπούλῳ (Δ', γ', 55) ἀναγινώσκεται· τὸ γενικὸν τοῦτο· «ὅ τὸν οἰοδῆποτε ἀγρὸν νεμηθεὶς 40 ἔτη οὐκέτι ἐνάγεται εἰμὴ εἰς τὸ δοῦναι τὸν κανόνα».

β') νόμ. 6 κώδ. (7, 39)· εὗρεν ἡ ἡμετέρα γαληνότης τινὰς τὴν ἱερὰν τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας διάταξιν, ἥτις περὶ τῆς τῶν 40 ἐνιαυτῶν παραγραφῆς διαλέγεται, εἰς πρόκριμα τῆς τῶν δημοσίων συντελειῶν καταβολῆς ἔλκειν ἐπιχειρεῖν.—διὰ τοῦτο κελεύομεν ἐκείνους, οἵτινες πρῶγμὰ τί ποτε ἐπὶ συναπτῶν ἐνιαυτῶν 40 ὁρόμον χωρὶς τινος νομίμου ὀχλήσεως ἐνεμήθησαν, ἀπὸ μὲν τῆς νόμῃς τοῦ πράγματος ἡ τῆς δεσποτείας μηδαμῶς μετακινεῖσθαι, τὰς δὲ συντελείας ἡ τὸν πολιτικὸν κανόνα ἡ ἄλλην πολιτικὴν εἰσφορὰν ἐπικειμένην αὐτῷ καταβάλλειν ἀναγκάζεσθαι». Σύνοψ. Βασιλ. Δ', 64 σ. 183.

γ') Νεαρ. ρδ' Λέοντος ἐκκλησίαι δὲ καὶ μοναστήρια, καὶ εἰ τις ἄλλος εὐαγῆς οἶκος, καὶ ὅσα πρὸς τὸ δημοσίον ἀναφέρεται, τὸν ῥηθέντα παρόφεται χρόνον, μέχρι τεσσαρακονταετίας τῶν δικαίων αὐτοῖς διασωζομένων. Καὶ Πεῖρα (η', 15)· εἰμὴ γε ἐκκλησιαστικὸν ἔστιν ἡ δημοσίον· τότε γὰρ τῇ τεσσαρακονταετίᾳ δεσπόζεται.

δ') Νεαρ. κθ', 4 Βασιλ. τοῦ Πορφυρογεννήτου· «πρὸς τοῦτοις θεσπιζομένῃ μὴ εἶναι κατὰ τοῦ δημοσίου χρόνον τὸν ἀποκλείοντα τὸ ἴδιον αὐτοῦ δικαίον, ἀλλ' ἀνακαλεῖσθαι αὐτὸν τοῦτο ἀπὸ αὐγούστου καίσαρος καὶ περὶ τὴν τούτου ἀνάληψιν δικαιοῦσθαι». Μέρος τῆς Νεαρᾶς ταύτης εὐρηται ἐν τῷ λγ' σχολίῳ τῆς μικρᾶς Συνόψεως (σ. 20) ἐμφθὲ τὸν δημοσίον ἀδικούμενον ἀποκλείεσθαι χρόνῳ, ἀλλὰ ἀνακαλεῖσθαι τὸ ἴδιον δικαίον ἀπὸ Αὐγούστου Καίσαρος καὶ δικαιοῦσθαι περὶ τὴν τούτου ἀνάληψιν· ἀντιγέγραπται δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀρμενοπούλου (Δ', γ', 65)· προσέτι κατὰ τὸ σχόλιον (ἐν βασ. ξ', 49, 3) «σήμερον ἀπὸ νεαρᾶς τοῦ βασιλέως κυροῦ Βασιλείου τοῦ Πορφυρογεννήτου αἱ ἀρμόζουσαι τῷ δημοσίῳ νομισματικαὶ καὶ πνευματικαὶ δίκαι ἀείζωοι εἰσι καὶ οὐδενὶ γόνῳ

τὰ εἰρημμένα, ἀπραξία ἐκ μέρους τοῦ δικαιοῦχου ἐφ' ὅλον

κλείονται· καὶ ἡ Πεῖρα ἔχει (θ', 7) «ὅτι τὸ τοῦ δημοσίου δίκαιον χρόνῳ μὴ ἀποκλείεσθαι παρὰ τῆς Νεαρᾶς τετύπωται».

ε') ἄρθρ. 60 τοῦ σοῦ νόμου τοῦ 1855 (περὶ βεβαιώσεως καὶ εἰσπράξεως τῶν ἐγγείων φόρων καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπικαρπίας) «τὸ δημοσίον ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρῇ εἰς ἑαυτὸ τὴν νομικὴν κατοχὴν ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν γαιῶν καὶ κτημάτων, ἐφ' ὧν ἐλάβθανε δικαίωμα ἐπικαρπίας μέχρι τέλους τοῦ 1843, ἐκτὸς ἂν ἀπώλεσεν αὐτὴν διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως ἢ διὰ ῥητῆς παραιτήσεως». Ἡ διάταξις αὕτη ἐπανελαμβάνετο καὶ ἐν πολλοῖς φορολογικοῖς νόμοις τῶν προηγουμένων ἐτῶν. Ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τοῦ Σεπτεμβρίου 1843 ὡς καὶ ἡ τοῦ ὁκτωβ. 1862 μεγάλην ἐπενεγκοῦσαι χαλάρωσιν ἐν τῇ δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ διηκόλουνον τὴν κατὰ τῶν ἐθνικῶν κτημάτων ἐπιδρομὴν τῶν πλεονεκτικῶν διαθέσεων· ἄρα λίαν δεδικαιολογημένη ἡ διάταξις αὕτη.

Αὗται εἰσιν αἱ κυριώτεραι διατάξεις περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος. Διὰ μὲν τῆς α', β' καὶ γ' τῶν διατάξεων νομοθετεῖται τεσσαρακονταετῆς παραγραφὴ ὑπὲρ τινῶν κτημάτων τοῦ δημοσίου, διὰ δὲ τῶν δ' καὶ ε' κηρύττονται ἀπαράγραπτοί τινες ἄγωγαὶ αὐτοῦ· ἀλλ' ἐρωτᾶται νῦν τίνα εἰσὶ τὰ δημοσία κτήματα τὰ εἰς τεσσαρακονταετῆ παραγραφὴν ὑπαγόμενα; τίς ἡ σημασία τῶν ἐν δ' καὶ ε' νομοθετικῶν διατάξεων; Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ἐρώτημα, ἐπειδὴ οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος νὰ υπομειδῇ ὁ ἀναγινώσκων εἴτε τὴν ἐν β' διάταξιν, οὕσαν τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου τοῦ ἐκδόντος τὴν ἐν α' διάταξιν, εἴτε τὰς Ῥοπὰς καὶ τὸν Ἀρμενόπουλον, πρέπει ἀνεκδοκίμως νὰ παραδεχθῇ ὅτι εἰς τὴν τεσσαρακονταετῆ παραγραφὴν ὑπόκειται πᾶν κτῆμα δημοσίον,

τοῦ πρὸς παραγραφὴν ὠρισμένον χρόνον. ⁶ Εἰσικωτερόν δὲ κρατοῦσι ταῦτα· ἡ παραγραφή :

α') ἄρχεται ἀφ' ἧς ὥρας γενῇ δυνατὴ ἡ κίνησις τῆς ἀγωγῆς· ἡ ἡμέρα τῶν γενεθλίων τῆς ἀγωγῆς ἐστὶ συνάμα καὶ ἡμέρα τῆς ἀρχῆς τῆς παραγραφῆς· *actioni nondum natæ non præscribitur*. Ὡστε ἡ πολλὴ διαμάχη περὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς παραγραφῆς οὐδὲν ἕτερόν ἐστι κατ' οὐσίαν ἢ ἔρις περὶ τῶν γενεθλίων τῆς ἀγωγῆς. ⁷ Πρὸ τοῦ

δυστυχοῦς ἡ αὐτὴ καὶ παρ' ἡμῖν ἀβλιότης περὶ τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν τῆς ἐθνικῆς περιουσίας ἐπικρατεῖ, οὐδεμίαν δὲ σχέσιν πρὸς τὴν νεαρὰν ἔχει τὸ ἄρθρ. 18 τοῦ περὶ δ. κτ. νόμου, τὸ πραγματευόμενον περὶ πολεμικῶν θέσεων ἀπολεσασῶν τὴν ιδιότητα ταύτην· μάλιστα δὲ ἀφοῦ οὐδὲ περὶ παραγραφῆς τῶν τοιούτων θέσεων ὀρίζει τι· τέλος δὲ δυνάμει τοῦ ἄρθρου 60 τοῦ σοῦ νόμου τὸ δημόσιον διεκδικοῦν κτημᾶ τι, εἰὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἐλάβανεν ἐξ αὐτοῦ δικαίωμα ἐπικαρπίας μέχρι τοῦ 1843, δὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ παραγραφὴν καὶ ἂν τυγὼν μετὰ 30 ἔτη ἡγείρε τὴν ἀγωγὴν αὐτοῦ, διότι ὁ ἐναγόμενος δὲν ἔχει ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ ἀναγκαῖον προσὸν τῆς παραγραφῆς, τὴν νομὴν.

6) Ἐπὶ τῆς ἀποσθεστικῆς παραγραφῆς δὲν ἀπαιτεῖται κατὰ τὸ ῥωμαῖον δίκαιον, καλὴ πίστις παρὰ τῷ παραγράφοντι, ὡς καὶ κατὰ τὸν γαλλ. κώδικα (ἄρθρ. 2262), ἀπεναντίας τὸ κανον. δίκαιον τῆς δυτικῆς Ἑκκλησίας ἀπαιτεῖ καλὴν πίστιν. Unger § 120 σημ. 1. Winds. § 111.

7) Ἐὰν πολλαὶ κατὰ συνέχειαν ἡμέραι ὥσι τῆς ἀγωγῆς γενέτῃται; οἷον καταλαμβάνει τις τὸν ἄγρον ἢ τὴν ἀμπελὸν μου αὐθαίρετως καὶ καρποῦται, κινῶ δ' ἐγὼ ἀγωγὴν περὶ ἀποζημιώσεως. Νομίζω ὅτι ἡ παραγραφὴ ἄρχεται ἀπὸ τῆς τελευταίας ἡμέρας· ἐν εἶναι τὸ ἀδίκημα, ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας συνεχιζόμενον. Ὡς πρὸς τὸ γεγονός, τὸ δίδον ἑναρξιν εἰς τὴν παραγραφὴν, σύμφωνοι εἰσι πάντες οἱ συγγραφεῖς, ὅτι δηλαδὴ ἡ γέννησις τῆς ἀγωγῆς (*actio nata*) εἶναι τὸ περιστατικόν τὸ κινοῦν τὴν τῆς παραγραφῆς προθεσίαν· ὥστε πάντες παραδέχονται ὅτι αὕτη ἄρχεται τρέχουσα ἀφ' ἧς ἡμέρας γεννηθῇ ἡ ἀγωγή. Διαφωνία ὅμως ὑπάρχει περὶ τὸ ἐρώτημα, πότε γεννᾶται ἡ ἀγωγή; Οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι ἡ ἀγωγή γεννᾶται ἅμα ὑπάρξῃσι τὰ κατὰ νόμον ἀναγκαῖα πρὸς ἐγερσιν αὐτῆς περιστατικά· ἀφ' ἧς ὁ δικαιοῦχος δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν· οἱ δὲ φρονοῦσιν ὅτι ἡ ἀγωγή γεννᾶται ἅμ' ἡ παραγραφῇ τῆς δυνάμεως τῆς δι' αὐτῆς προστατευόμενης· ἡ πρώτη

χρόνου λοιπόν τούτου οὐδέποτε ἄρχεται ἡ παραγραφή, οὐδὲ ὁσάκις ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ δικαιοῦχου ὅλως κεῖται τὸ ἐπιχειρῆσαι τὴν τίκτουςαν τὸ δίκαιον, δι' αὐτοῦ δὲ καὶ τὴν ἀγωγήν, πρᾶξιν· 8 ἀφ' ἑτέρου δὲ ἅμα γεννηθείσης τῆς

γνώμη εἶναι ὀρθότερα (κατωτ. § 85). Νόμ. 1 § 4 κώδ. (7, 4) ex quo ab initio (actio) competit et semel nata est—post memoratum tempus finire νόμ. 3 § 1 κώδ. (7, 39) quæ ante non motæ sunt actiones 30 annorum jugi silentio, ex quo comperere jure cœperunt, vivendi ulterius non habeant facultatem αἵτινες οὖν πρότερον οὐκ ἐκινήθησαν ἀγωγαί 30 ἐτῶν συναπτῇ σιωπῇ, ἐξ οὗ ἁρμόσαι νομίμως ἤρξαντο, τοῦ ζῆν περαιτέρω μὴ ἐχέτωσαν εὐχέριαν νόμ. 117 βασ. (29, 1) πᾶσα δὲ χρόνου παραγραφή—ἐξ ἐκείνου τοῦ καιροῦ ψηφίζεσθω, ἐξ οὗ ἡδύνατο κινήσαι (πρβ. Windscheid § 107 σημ. 2. Unger § 116 σημ. 4).

Λοιπὸν ἀφ' ἧς ἡμέρας δύναται νὰ ἐγερθῇ ἀγωγή τις ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης ἄρχεται καὶ ἡ κατ' αὐτῆς παραγραφή. Ὅθεν ἀγωγῆς, πηγαζούσης ἐξ ἀπαιτήσεως μὴ ἐξαρτωμένης ἀπὸ αἰρέσεως ἢ προθεσμίας, ἡ παραγραφή ἄρχεται ἀφ' ἧς ἡμέρας συνωμολογήθη ἡ ἔννομος αὕτη σχέσις. Τοιαῦταί εἰσι π. χ. ἀπαιτήσεις ἐκ παρακαταθήκης, δανείου (ἀτόκου ἢ ἐντόκου κλ.) ἐπὶ ἐντόκου δανείου πᾶσα καταβολὴ τόκου διακόπτει τὴν παραγραφὴν (νόμ. 8 § 4 κώδ. 7, 39) κατὰ τινὰς διακόπτεται ἡ τῆς ἀπαιτήσεως τῶν τόκων μόνον παραγραφή κατὰ τὸν Σαβιν. ἡ παραγραφή ὁρᾷ καὶ τὴν κυρίαν μὲν ἀπαίτησιν, ἄρχεται ὅμως ὡς πρὸς τὴν ἀπαίτησιν ταύτην ἀφ' ἧς ἡμέρας ἔπρεπε νὰ γείνη νέα καταβολὴ τόκων. Ἀμφότεραι αἱ γνώμαι ἀντίκεινται εἰς τὸ παρατεθὲν χωρίον τοῦ κώδικος «τὴν παραγραφὴν ἐξ ἐκείνου τοῦ καιροῦ λαμβάνειν ἀρχὴν θεσπίζομεν, ἐξ οὗ ὁ χρεώστης τόκους οὐδαμῶς κατέβαλεν»· ἀλλὰ προκαταβολὴ τόκων περιέχει χορήγησιν προθεσμίας (Unger § 120 σημ. 3). Πλείονα περὶ τούτου κατωτ. ἐν § 85.

8) Τὸ δόγμα, ὅτι ἡ παραγραφή τρέχει καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως τῆς ἀγωγῆς, ὅταν ἡ γέννησις αὐτῆς ἐξήρτηται ὅλως ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ δικαιοῦχου (toties præscribitur actioni nondum natæ, quoties natiuitas est in potestate creditoris), εἶναι ἐσφαλμένον· διότι π. χ. ἡ παραγραφή ἀπαιτήσεως ὑπὸ δυνητικὴν αἴρεσιν συνωμολογηθείσης ἄρχεται ἀπὸ τῆς πληρώσεως τῆς αἰρέσεως οὐχὶ πρότερον (νόμ. 7 § 4 κώδ. 7, 39—sub aliqua conditione), ὡς καὶ ἡ τῆς ἀγωγῆς τοῦ ὀφειλέτου περὶ ἀποδόσεως τοῦ ἐνεχύρου ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐξοφλήσεως τοῦ

ἀγωγῆς τρέχει πάντοτε ἡ παραγραφὴ, εἰ καὶ τυχὸν ὑπάρχουσι κατὰ τῆς ἀγωγῆς ἐνστάσεις. 9 Ἐπὶ ἐννόμωι σχέσεων, παραγουσῶν διαδοχικὰς καὶ κατὰ δόσεις παροχὰς, ἡ παραγραφὴ τῶν παροχῶν μὲν τούτων ἄρχεται ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐκάστη αὐτῶν ἔπρεπε νὰ καταβληθῇ, τῆς ὅλης δ' ἐννόμου σχέσεως, ἀπὸ τῆς τελευταίας κατα-

χρέους (νόμ. 9 § 3 πανδ. 13, 7), ἐν ᾧ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς θέμασιν ἡ γέννησις τῆς ἀγωγῆς ἐξήρτηται ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ τὴν παραγραφομένην ἀγωγὴν ἔχοντος· ἀλλ' ἐν τῷ δευτέρῳ θέματι μετὰ 30 ἔτη ἀπὸ τῆς παραγραφῆς τῆς ἀπαιτήσεως, παραγράφεται βεβαίως καὶ ἡ ἐν λόγῳ ἀγωγὴ τοῦ ὀφειλέτου (πρβ. Σαβιν. Ε', σ. 302. Unger σημ. 5). Ὁ Winds. (§ 107 σημ. 9) ἐγκρίνει τὸ δόγμα τοῦτο ὑπὸ τινα περιορισμόν.

9) Ὅτι αἱ ἀνατρεπτικαὶ ἐνστάσεις οὐδόλως κωλύουσι τὴν ἑναρξιν τῆς παραγραφῆς εἶναι κοινῶς παραδεδεγμένον· περὶ τῶν ἀναβλητικῶν ὑπάρχει διαφωνία· τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι καὶ ἐκ τῶν ἀναβλητικῶν ἐνστάσεων τινες δὲν ἐμποδίζουσι τὴν ἑναρξιν τῆς παραγραφῆς· πλὴν τὴν δύναμιν ταύτην ἔχουσιν οὐχὶ διότι εἶναι ἐνστάσεις, ἀλλὰ διότι δι' αὐτῶν σκοπεῖται ἡ παρεμπόδισις οὐχὶ τῆς ἐγέρσεως τῆς ἀγωγῆς, ἀλλὰ τῆς καταψήφισεως ὅπερ ἐστὶν ἐπ' αὐτῶν ἡ ἀγωγὴ εἶναι γεγεννημένη· δια- τοῦτο κατὰ τῆς ἐκ τῆς πωλήσεως ἀγωγῆς τρέχει ἡ παραγραφὴ ἀπὸ τῆς πωλήσεως καὶ κατὰ τῆς ἐναντίον τοῦ ἐγγυητοῦ ἀπὸ τῆς ἐγγυοδοσίας, ἂν καὶ κατ' ἀμφοτέρων τῶν ἀγωγῶν τούτων ὑπάρχουσιν ἐνστάσεις, ἢ non adimpleti contractus καὶ ἡ τῆς διζήσεως.

Ὁ Unger (§ 120 σημ. 7α) καὶ ὁ Windscheid (§ 109 σημ. 2, 3) φρονοῦσιν ἄλλως· κατ' αὐτούς, ὑπάρχουσιν ἐνστάσεις ἀναβλητικαὶ ἐμποδίζουσαι τὴν ἑναρξιν τῆς παραγραφῆς καὶ ἐναντίον ἀγωγῆς γεγεννημένης ἤδη· ὅπερ κατὰ τὸν Unger λαμβάνει χώραν ὅπου οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἐνάγοντος τὸ ματαιῶσαι τὴν ἑνστασιν· κατὰ δὲ τὸν Windscheid, τρέχει ἡ παραγραφὴ, καίτοι ὑπαρχούσης ἐνστάσεως, ὅπου ταύτην ἡ δύνατο καὶ ὤφειλεν ὁ ἐνάγων νὰ ματαιώσῃ· ἀλλ' ἀσφαλτέστερον εἶναι νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι ἐπὶ τοιούτων ἐνστάσεων ἐξεταστέον εἶναι πάντοτε, ἂν δι' αὐτῶν πρόκειται νὰ ἐμποδισθῇ ἡ ἐγερσις τῆς ἀγωγῆς ἢ ἡ καταψήφισις· τὰ χωρία ὅπερ ἐπικαλεῖται ὁ Unger (νόμ. 9 πανδ. 6, 1· νόμ. 6 § 9 πανδ. 10, 3· νόμ. 1 § 4 πανδ. 43, 18· νόμ. 7 πρ. πανδ. 7, 9), δὲν ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἐν αὐτοῖς ὁ λόγος εἶναι περὶ ἀγωγῆς γεγεννημένης.

βολῆς. 10

β') ἡρεμεῖ, ¹¹ ἡγουν ἐμποδίζεται ἡ ἐναρξίς ἢ ἡ πρόοδος αὐτῆς, ἐνεκὰ τινων αἰτίων. Τοιαῦτα αἰτία εἰσιν ἀνη-

10) Τοιαῦται σχέσεις, εἴτε ἐκ τοῦ νόμου εἴτε ἐκ δικαιοπραξίας πηγάζουσαι, εἰσὶ π. χ. κληροδοτήματα ἐτήσια (τῷ Πέτρῳ κληροδοτεῖται ἐτήσιον χορήγημα ἐκ δραχ. 1000 ἐφ' ὅρου ζωῆς)· μισθοὶ ἢ συντάξεις τῶν δημοσίων λειτουργῶν (πολιτικῶν ἢ στρατιωτικῶν· περὶ τῆς παραγραφῆς αὐτῶν ὁρ. Dalloz λ. trésor publ. ἀρ. 515, λ. pension ἀρ. 79, 168, 223)· μισθώματα ἢ τόκοι πολυετῶν μισθώσεων ἢ δανείων. Νόμ. 7 § 6 κώδ. 7, 39· «κελεύει δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐτησίων ληγμάτων ψηφίζεσθαι τὸν χρόνον, οὐχὶ ἐξ οὗ κατελείφθησαν, ἀλλ' ἐξ ὅτου ἐτέχθη ἡ ἀγωγὴ· τίκεται γὰρ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν». Νόμ. 26 πρ. κώδ. (4, 32). "Οἱ οὐχὶ μόνον αἱ κατὰ προθεσμίας δόσεις παραγράφονται, ἀλλὰ καὶ τὸ δίκαιον αὐτὸ οὗ αὐταὶ εἰσιν ἀπόρροια, παραδέχονται πάντες σχεδὸν οἱ συγγραφεῖς (Σαβιν. § 242 σ. 342. Unterholzner Verjährungslehre Β' § 260. Puchta Vorles. § 81. Windscheid § 107 σημ. 8)· ὁ νόμ. 46 § 9 κώδ. (1, 4) εἶναι· ὅπως ἐξαίρετικὸς ὑπὲρ τῶν εἰς εὐαγῇ καθιερύματα καταλειπομένων ἐτησίων κληροδοτημάτων. Σημειωτέον δὲ ὅτι κατὰ τὸν παρατεθέντα 26 νόμ. τοῦ κώδικος, παραγγραφομένης τῆς κυρίας ἀπαιτήσεως (τοῦ δανείου π. χ.), συμπαραγράφονται καὶ αἱ προθεσμιαῖαι δόσεις, ἂν καὶ δὲν παρῇλθεν ὡς πρὸς αὐτάς ἡ τριακονταετία· οἷον ἐπὶ ἐντόκου δανείου, οὗ οἱ τόκοι εἰσὶ πληρωτέοι καθ' ἑξαμηνίαν, ἡ τελευταία καταβολὴ τόκων ἐγένετο τὴν α' ἰανουαρίου 1840· τὸ δάνειον τοῦτο παραγράφεται τὴν 31 δεκεμβρίου 1869. Στηριζομένης τῆς ἀγωγῆς ἐπὶ παραβάσεως τῆς τοιαύτης ἐννόμου σχέσεως καὶ ἀντικείμενον ἐχούσης ἀποζημίωσιν, συνισταμένην εἰς τὰς διαδοχικὰς δόσεις, ἡ παραγραφή ἄρχεται ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς παραβάσεως. Ἐσφαλμένως ἀπεφάνετο τὸ ἐναντίον ὁ ΑΠ 287 τοῦ 76. Παράρτ. Β' Πείρας σ. 5693.

11) Ἡ ἡρεμία εἴτε ἀκινήσις τῆς παραγραφῆς διαφέρει τῆς διακοπῆς αὐτῆς· ἐπὶ τῆς ἡρεμίας ὁ πρὸ καὶ ὁ μετ' αὐτὴν χρόνος συνυπολογίζονται, ἐνῷ ἐπὶ τῆς διακοπῆς τοῦτο δὲν λαμβάνει· χώραν. Κατὰ τὸ ἀπὸ 16 ὁκτωβρ. 1862 ψήφισμα τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως αἱ παραγραφαὶ διακόπτονται ἀπὸ τῆς 5 μέχρι τῆς 20 τοῦ μηνὸς αὐτοῦ. Τὸ «διακόπτονται» ἐννοεῖ βεβαίως ἡρεμοῦσι καὶ δὲν ὑπολογίζονται αἱ ἡμέραι αὐταὶ εἰς τὴν παραγραφὴν· ἀλλ' ἡ διάταξις αὕτη ἐφαρμόζεται βεβαίως ἐπὶ τῶν παραγραφῶν τῶν κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ληξασῶν πρὸ. καὶ Νεαρ. 115 κεφ. Ε', ἐν τ. περὶ ἐννεαμήρου.

βότης τοῦ δικαιοῦχου ¹² ἢ, ἐπὶ τῶν βραχυτέρων τῆς τριακονταετίας παραγραφῶν, ἀνηλικότης ¹³ αὐτοῦ· ἐπειτά τινα νομικά κωλύματα παρεμπύπτοντα, ἐφ' ᾧ μόνον περιοριστέος ὁ κανὼν· *agere non valenti non currit præs*

12) Νόμ. 3 § 1 κώδ. (7, 39) «τῆς ἀνῆθου ἡλικίας μόνον (κἂν τὰ μάλιστα ὑπὸ τὴν τοῦ ἐπιτρόπου ἀσφάλειάν ἐστί) ταύτης ὑπεξαίρουμένης τῆς διατάξεως (περὶ 30ετοῦς δηλ. παραγραφῆς)». Νεαρ. κβ', 24· «πλὴν εἰ μὴ τις ἄνηθος ἡλικία προσβοηθήσειεν ἔτι». Ἀλλὰ ἄρθρ. 78 νόμ. ὑποθ. ; Παπαρ. Γ', 352 σχ.

13) Νόμ. 5 κώδ. (2, 41)· «φιλανθρωπότερόν ἐστί καὶ πλατύτερον ἐκτεῖναι τὴν τοῦ νόμου εὐμένειαν ἐν πᾶσι τοῖς θέμασιν, ἐν οἷς τὰ παλαιὰ νόμιμα τρέχειν μὲν χρόνιους παραγραφὰς κατὰ τῶν ἐλαττόνων (ἀνηλικίων) συνεχώρησαν, διὰ δὲ τῆς, εἰς ἀκέραιον ἀποκαταστάσεως αὐτοῖς ἐδοθήθουν, ταύτας αὐτῷ τῷ νομίμῳ μὴ τρέχειν—δηλαδὴ τῆς παραγραφῆς τῶν 30 καὶ 40 ἐνιαυτῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ καταστάσει μενούσης». Ἐπειδὴ τὴν σήμερον οἱ ἀνηλικοὶ ἐξωμοιώθησαν τοῖς ἀνήθοις ὡς πρὸς τὴν περὶ τὸ πράττειν ἀνικανότητα, φρονοῦσιν τινες ὅτι καὶ κατὰ τῶν ἀνηλικίων δὲν πρέπει νὰ τρέχῃ ἡ τριακονταετὴς παραγραφὴ· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ὀρθόν, διότι ἂν ἡ παραγραφὴ αὕτη ἔτρεχε κατ' αὐτῶν καίτοι μὴ διατελούντων ὑπὸ ἐπίτροπον, πολὺ πλεον πρέπει νὰ τρέχῃ νῦν ὅτε διατελοῦσιν ὑπὸ τοιοῦτον καὶ τὰ συμφέροντά των εἰσὶ μᾶλλον ἐξησφαλισμένα. (Vanger. § 148 σημ. β' 2. Seufferts Archiv X, 325). Ὁ νόμ. 30 κώδ. (5, 12), τροποποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ περὶ μεταγραφῆς νόμου (ἄρθρ. 12, β') ὡς πρὸς τὴν διεκδίκησιν τῆς διατετιμημένης προικός, δὲν ἔχει πλέον ἐφαρμογὴν.

Ἡ πενταετὴς παραγραφὴ τοῦ ἄρθρ. 69 τοῦ νόμ. περὶ δημοσίου λογιστικοῦ τρέχει καὶ κατὰ τῶν ἀνηλικίων· ΑΠ 324 τοῦ 75· ἀνωτ. § 63 σημ. 3.

Κατὰ τῶν παραφρόνων καὶ τῶν κεκηρυγμένων ἀσώτων τρέχει ἡ παραγραφὴ; Περὶ τούτου ἀναγινώσκεται ἐν τῷ προχείρῳ νόμῳ (λη', 112) «ὁ κωφὸς καὶ ὁ ἄλαλος καὶ ὁ μαινόμενος, ὁ ἄσωτος ὁ ἄφρων καὶ ὁ αἰχμάλωτος οὐ περιγράφονται χρόνῳ. Τότε δὲ ὁ χρόνος αὐτοῖς ἄρχεται τρέχειν, ὅτε ὁ μὲν ἐπανάλθῃ, οἱ δὲ τοῦ πάθους ἀπαλλαγῶσιν». Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Ἀρμενόπουλος (Α', γ', 68), παραλιπὼν μόνον τοὺς ἀσώτους. Ἀπέναντι τῆς διατάξεως ταύτης ἀμφίβολός ἐστιν ἡ ὀρθότης τῆς ὑπ' ἄρ. 276 τοῦ 75 ἀπ. τοῦ ἄρ. πάγου, λύσαντος καταφατικῶς τὸ ζήτημα. Πρβ. Σαβιν. Δ', 438. Unger § 121 σημ. 2α.

criptio¹⁴ προσέτι τινὰ πραγματικά κωλύματα, ὅσον πόλεμος, ἐπιδημικὴ νόσος·¹⁵ τέλος ἡ ἄγνοια τοῦ δικαιοῦχου, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῶν βραχυπροθέσμων παραγραφῶν, ἐν αἷς ὁ εὐχρηστος ἀπλῶς χρόνος ὑπολογίζεται.¹⁶

γ') διακόπτεται, ἤγουν ματαιοῦται ὁ διαδραμὼν χρόνος αὐτῆς, 1) διὰ τῆς εἰς τὸ ἀρμόδιον δικαστήριον ἢ εἰς διαιτητὴν κινήσεως τῆς ἀγωγῆς·¹⁷ 2) διὰ τῆς παρὰ τοῦ

14) Τοιαῦτα νομικὰ κωλύματα ὑπάρχουσι α') ἡ πατρικὴ ἐξουσία ὡς πρὸς τὰ ἀπροσπόριστα χρημάτια, ὧν τὴν διοίκησιν ἔχει ὁ πατήρ· ἡ παραγραφὴ ἐνταῦθα δὲν τρέχει διαρκούσης τῆς πατρικῆς ἐξουσίας (νόμ. 1 § 2 κώδ. 7, 40). Ἐγγειρ. § 49 σημ. 7. Παπαρρηγ. Οἰκογ. δίκ. § 220· β') τὸ δικαίωμα τῆς διασκέψεως τοῦ κληρονόμου· ἡ παραγραφὴ ἡρεμεῖ κατὰ τὸν πρὸς διάσκεψιν χρόνον (νόμ. 22 § 11 κώδ. 6, 30· πολ. δίκ. 360). Ἐγγειρ. § 104 σημ. 14· γ') ἡ ἐντεῖχσις ὕλικου ἀλλοτρίου· ἐνόσω διαρκεῖ ἡ κατάστασις αὕτη ἀπαγορεύεται ἡ διεκδικήσις (§ 29 εἰσηγ. 2, 1)· ἄρα δὲν τρέχει κατ' αὐτῆς ἡ παραγραφὴ. Ὡς πρὸς τὴν ἐξαίρεσιν ταύτην οὐκ εἰσὶ πάντες σύμφωνοι (Windscheid § 109 σημ. 2). Αἱ διὰ τῶν νόμ. 30 κώδ. (5, 12)· νόμ. 8 κώδ. (7, 71) *nullo præjudicio creditorum cuiquam ex quinquennii dilatione circa temporalem præscriptionem generando*, προβλεπόμενα περιπτώσεις δὲν ἰσχύουσι παρ' ἡμῶν, τροποποιηθεῖσαι ἢ μὲν πρώτη ὑπὸ τοῦ περὶ μεταγραφῆς νόμου (ἄρθρ. 12, β'), ἢ δὲ δευτέρα ὑπὸ τῶν περὶ πτωχεύσεων διατάξεων.

15) Ἡ ἀναστολὴ τῆς παραγραφῆς ἔνεκεν ἐκρήξεως πολέμου (ἐξωτερικοῦ ἢ ἐμφυλίου) ἢ ἐνσκήψεως ἐπιδημικῆς νόσου δύναται νὰ δικαιολογηθῇ μόνον ὑπὸ τῆς γενικῆς ἀρχῆς *impossibilium nulla obligatio*· διότι εἰδικωτέρα ἄλλη διάταξις δὲν ὑπάρχει παρ' ἡμῶν (Vanger. § 323 σημ. 2)· ἐπομένως τὰ περιστατικὰ ταῦτα ἀναστέλλουσι τὴν παραγραφὴν μόνον ἂν συνέπεσαν κατὰ τὴν λήξιν αὐτῆς καὶ μόνον ἂν κατέστησαν ἀδύνατον τὴν ἔγερσιν τῆς ἀγωγῆς· πρὸς ψήφισ. τῆς 9 ἰουλ. 1863· περὶ τῆς ἑλλην. νομολογίας Πείραν ἐν λ. παραγρ. § 56.

16) Πρὸς ἄνωτ. § 65 σημ. 7. Νόμ. 15 § 4 πανδ. (43, 24)· νόμ. 6 πανδ. (3, 6)· νόμ. 55 πανδ. (21, 1). Arndts § 110.

17) Νόμ. 1, 7 κώδ. (7, 21). Σαβιν. § 243 σ. 321. Winds. § 108 σημ. 6. Ἐγγειρ. § 100 σημ. 3. Νόμ. 5 § 1 κώδ. (2, 56), *generaliter de-*

finimus conventum in scriptis apud compromissarium judicem factum ita temporis interruptionem inducere, quasi in ordinario iudicio lis fuisset inchoata. Παρατηρητέον ειδικώτερον ταῦτα· α') κατὰ τὸ γαλ. δίκαιον (ἄρθρ. 2246 γαλ. κώδ.) τὴν παραγραφὴν διακόπτει καὶ ἡ ἐνώπιον ἀναρμοδίου δικαστοῦ εἰσαγωγή τῆς δίκης (Dalloz preser. ἄρ. 540)· β') διακοπὴν τῆς παραγραφῆς ἐπιφέρει ἐνίοτε καὶ ἡ περὶ ἀποπείρας συμβιβασμοῦ κλήσις (καὶ ὅταν αὕτη δὲν ᾔναι ἐκ τοῦ νόμου ἀναγκαία ; καθ' ἡμᾶς ἀναμφιβόλως, ναι· περὶ τῶν Γάλλων δρᾶ Marcadé de la mescript. σ. 139. Ἐγγειρ. § 96 σημ. 16)· προσέτι· ἐπὶ ἀνταγωγῆς τὸ ἀπολογητήριον ἢ αἱ προτάσεις τοῦ ἐναγομένου (Dalloz ἄρ. 478)· ὡσαύτως ἡ προσημειώσις ἢ ἐγγραφὴ ὑποθήκης (N. ὑποθ. 24—25)· τέλος ἡ ἐπιταγὴ πρὸς πληρωμὴν, ἂν μετ' αὐτὴν ἐπακολούθησιν κατάσχεσις ἢ προσωπ. κράτησις (πολ. 864)· ὅπου δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ χρῆσις τῶν ἐκτελεστικῶν τούτων μέσων, ἀνάγκη νὰ ἐγερθῇ ἀγωγή. Καλλιγ. σ. 393· γ') ἡ αἴτησις θεραπείας δὲν διακόπτει τὴν παραγραφὴν, ὡς ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἄρθρ. 527, 864 πολ. δικον. προκύπτει· καθότι δύνανται ἔχει ἀπλῆς ἐξωδίκου ὀχλήσεως, ἣτις δὲν ἀρκεῖ πρὸς διακοπὴν τῆς παραγραφῆς (Σαβιν. σ. 315 ἐν τ. Winds. § 108 σημ. 5. Wächter σ. 816. ΑΠ 176 τοῦ 67, 260 τοῦ 70. Πείρα Β', 1643), εἰμὴ ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ (Seuffert Archiv Θ', 328)· δ' Καλλιγᾶς (σ. 386) καὶ Παπαρρηγ. (Γεν. ἀρχ. Α', 412) ἐναντίαν ἀποφαίνουσι γνώμην. Τὸ μόνον εὐλογον ἐπὶ αἰτήσεως θεραπείας εἶναι νὰ μὴ ὑπολογισθῶσιν εἰς τὴν παραγραφὴν αἱ β' ἐβδομάδες τοῦ ἄρθρ. 2 τῆς πολ. δικον. κατ' ἀναλογίαν τῆς διατ. 22 § 11 κώδ. (6, 30)· ΑΠ 50 τοῦ 78. (Χρον. δικαστ. Β', 122) καὶ Ε' παράρτημα Ν. Πείρας σ. 240 σημ. 2· δ') ἡ διακοπὴ ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀγωγῆς ἢ τῆς περὶ συμβιβασμοῦ κλήσεως (πολ. δικον. 156) Παραδοξολογία πρέπει βεβαίως νὰ ὀνομασθῇ τὸ τοῦ Παπαρρηγοποῦλου (σ. 412), ὅτι ἡ διακοπὴ ἄρχεται ἀπὸ τῆς πρὸς ἐπίδοσιν ἐγχειρίσεως (τοῦ δικογράφου τῆς ἀγωγῆς πρὸς τὸν κλητῆρα;) ! φοβοῦμαι μὴ παρενόησα τὸ χωρίον τοῦ συγγράμματός του. Ἀμφίβολον εἶναι κατὰ τὸ ὅρον δίκαιον ἀπὸ τίνος δικονομικῆς πράξεως ἄρχεται ἡ

τος· 18 3) δι' ἐπιφυλάξεως, ὅσας δὲν δύναται νὰ κινηθῇ

18) Τοιαύτην δύναμιν ἔχουσιν ἰδίως αἱ ἀκόλουθοι πράξεις τοῦ ὀφειλέτου· α') ἡ ἐκδόσις νέου χρεωστικοῦ ἐγγράφου (νόμ. 7 § 5 κώδ. 7, 39)· sed et si quis debitorum ad agnoscendum suum debitum secundam cautionem in creditorem exposuerit, tempora memoratarum prescriptionum interrupta esse videbuntur· ἂν ὁ χρεώστης ἐκδώσῃ δεύτερον ἀναγνωριστικὸν ἐγγραφοῦ, διακόπτεται ἡ παραγραφὴ· νόμ. 8 § 5 βασ. (50, 14)· β') ἡ καταβολὴ τόκων (νόμ. 8 § 4 κώδ. αὐτ.) πρὸς ἀπόδειξιν τοῦτου δικαιούται ὁ δανειστής νὰ αἰτήσῃ παρὰ τοῦ ὀφειλέτου ἀντίγραφον τοῦ περὶ καταβολῆς τόκων ἐξοφλητηρίου μετὰ τῆς προσηκούσης ὑποσημειώσεως, ἥ καὶ ἀνταποχρῆν ὅτι κατέβαλε τοὺς τόκους τῷ δανειστῇ (νόμ. 78 βασ. 22, 1). Ἡ πληρωμὴ τόκων παρὰ τοῦ τρίτου κατόχου τῆς ὑποθήκης; Καὶ αὕτη διακόπτει τὴν παραγραφὴν, ὡς ἀπεφάνετο τὸ ἐν Βερολίῳ ἀνώτατον δικαστήριον (Seuffter Archiv A' ἀρ. 158)· γ') ἡ καταβολὴ μέρους τοῦ χρέους, ἥτοι ποσοῦ τινος ἀπέμεινεν αὐτοῦ· π. χ. ἐκ πολλῶν ἀλληλεγγύων ὀφειλετῶν καταβάλλει τις τὸ μέρος αὐτοῦ (νόμ. 5 κώδ. 8, 40)· δ') ἡ τοῦ χρέους ἀντιφωνήσις· αὕτη δὲν διακόπτει μὲν τὴν παραγραφὴν, ἀλλ' ὡς παράγουσα νέαν ἀγωγὴν (τὴν ἐκ τῆς ἀντιφωνήσεως· constitutoria actio) φέρει εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα (νόμ. 18 § 1 πανδ. 13, 5)· ε') ἡ δόσις προθεσμίας, καθὼς ἐπάγουσα ἀνανέωσιν τῆς ἐνοχῆς (§ 3 εἰσηγ. 3, 29· νόμ. 5 πανδ. 46, 2).

Περὶ τῶν χρεῶν τῶν ἰδιωτῶν πρὸς τὸ δημόσιον ἐξεδόθησαν διάφοροι εὐεργετικοὶ νόμοι, τελευταῖος δὲ ὁ γκη' τοῦ 1861, δι' οὗ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὀρίζονται καὶ ἐνιαύσιοι προθεσμιαί πρὸς ἀπότισιν τῶν χρεῶν ἀπὸ τοῦ 1861 ἀρχόμεναι. Ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν νόμων τούτων γεννᾶται τὸ ζήτημα· ἐπῆλθε δι' αὐτῶν διακοπὴ τῆς παραγραφῆς; Βεβαίως· διὰ τῶν νόμων αὐτῶν, ἄκοντος τοῦ δανειστοῦ καὶ τῶν ὀφειλετῶν, ἐγένετο ἀνανέωσις τῶν εἰρημένων χρεῶν καὶ διατούτο νέα παρήχθη ἐνοχὴ καὶ νέα ἀγωγή· αἱ διατάξεις τῶν νόμων αὐτῶν, ὑποχρεωτικαὶ οὖσαι διὰ τε τὸ δημόσιον καὶ τοὺς ὀφειλέτας αὐτοῦ, ἔχουσι πλήρη ἐνέργειαν. Πεῖρα Ζ', 4783· ς') ἐπειδὴ κατὰ τὴν ὁρθοτέραν γνώμην καὶ ἡ ἀπλὴ ἀναγνώρισις τοῦ χρέους ἐπάγεται διακοπὴν τῆς παραγραφῆς, ἐπεταὶ ὅτι τὴν δύναμιν ταύτην ἔχει καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου δόσις ἐνεχύρου ἢ ἐγγυητοῦ (Σαβιν. σ. 315. Winds. § 108 σημ. 2). Ἡ μετὰ τὸ πέρασ τῆς παραγραφῆς λαβοῦσα χώραν ἀναγνώρισις; Seuffert's ἀρχεῖον ις' 159.

σῆ ἀγωγὴν ἐνεκεν ἀπουσίας, ἀνηθοτήτος, παράφροσυνης ἢ οὐναστείας (μεγάλῃς κοινωνικῆς ὑπεροχῆς) τοῦ ἐνακτέου προσώπου, ἔξεστιν αὐτῷ προσελθεῖν τῇ πολιτικῇ ἢ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχῇ ἢ τοῖς ἐγκρίτοις τῶν πολιτῶν καὶ διαμαρτύρεσθαι (νόμ. 2 βασ. 50, 15· νόμ. 3 βασ. § 7, 4. Συνοψ. μικρ. σελ. 215. 'Αρμεν. Δ', γ', 11). Τοιαύτη ἀνάγκη τὴν σήμερον σπανίως θέλει παρασταθῇ, ἐπὶ ἀπόντων μὲν καὶ μεγάλῃς ὑπεροχῆς ἀνθρώπων οὐδέποτε (πολ. 145 § 1, ἐπὶ ἀνθρώπων δὲ καὶ παραφρόνων μόνον ὅταν συμπέσῃ νὰ μὴ ἔχωσιν ἐπίτροπον, ὁ δὲ περιλειπόμενος τῆς παραγραφῆς χρόνος νὰ μὴ ἀρκῇ ἵνα διορισθῇ αὐτοῖς προσωρινῶς τοιοῦτος (πολ. 649). Περὶ τῆς νομολογίας ἔπιθ. Πείραν Δ', 2874.

20) 'Επὶ ἀγωγῶν, αἵτινες ἐγείρονται κατὰ τοῦ κατέχοντος τὸ ἀντικείμενον τῆς δίκης, οἳ αἰ προπάντων αἱ ἐμπράγματα, ἐπειδὴ γεννῶνται αὐταὶ διὰ τῆς προσβολῆς τοῦ δικαίου, ἔπεται ὅτι ἐπὶ πάσης μεταβολῆς προσώπου ἐν τῇ κατοχῇ ἐπέρχεται μεταβολὴ καὶ εἰς τὴν ἀγωγὴν· δηλαδὴ ἐκλείπει πλέον ἢ ἀνάγκη ἐγέρσεως ἀγωγῆς, ἄρα καὶ ἡ παραγραφὴ ἐκλείπει, ἐκτὸς μόνον ὡς πρὸς ἀξιώσεις περὶ ἀποζημιώσεως κατὰ τοῦ πρώην κατόχου· πρβ. ὁμῶς σημ. 23 τοῦ § τούτου. Arndts § 110 σημ. 5.

21) 'Επὶ ἀλληλεγγύων πιστωτῶν ἢ ὀφειλετῶν ἡ διακοπὴ τῆς παραγραφῆς παρὰ τινος ἢ κατὰ τινος ἐξ αὐτῶν ἰσχύει καὶ ἀπέναντι τῶν λοιπῶν (νόμ. 7 βασ. 56, 3· νόμ. 5 κώδ. 8, 40)· ὅπερ κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμόζεται καὶ μετὰ τὸ πτωτοφειλέτου καὶ ἐννοητοῦ. Hasenbalg Börs.

ἐν ἄλλων· ἐὰν δηλαδὴ λάβῃ ἐν τῷ μεταξὺ χώραν διαδοχή, γενικὴ ἢ εἰδική. 23

β') ἐν ἐργείᾳ.

§ 67. Ἡ παραγραφὴ παράγει ὑπὲρ τοῦ ἐναγομένου ἐνστασιν ἀνατρεπτικὴν τῆς ἀγωγῆς. ¹ Τὸ διὰ τῆς παραγραφῆς λοιπὸν καταστρεφόμενον ἡ ἀγωγή ἐστίν, ἐξ οὗ ἐπεταί ὅτι ὁσάκις ἡ ἀγωγή φέρῃ ἐν ἑαυτῇ ἅπαν τὸ δίκαιον, ² ὡς συμβαίνει ἐπὶ τῶν προσωπικῶν δικαίων, ἡ καταστροφή αὐτῆς συνεπιφέρει, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, ³ καὶ

23) Ἡ ἀρξαμένη παραγραφὴ ἐξακολουθεῖ τρέχουσα καὶ ἀπέναντι τῶν διαδόχων τοῦ τε παραγράφοντος καὶ τοῦ καθ' οὗ ἡ παραγραφὴ ἐπομένως ὁ τοῦ παραγράφοντος διάδοχος δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ καὶ τὸν χρόνον ἢ τὴν νομὴν τοῦ προκατόχου του (accessio temporis, acc. possessionis· νόμ. 7 § 1, 2· κώδ. 7, 39). Σαβιν σ. 362. Winds. § 110 σημ. 5. Arndts § 110 σημ. 5. Unger § 120 σημ. 15, 16· ἐναντίος ὁ Kierulff σ. 220 σημ. **. Demburg ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῆς ἀστ. πράξ. ΔΔ', 275.

1) Ἡ ἔνστασις αὕτη εἶναι ἐκ τῶν κυρίων ἐνστάσεων τοῦ ῥωμ. δικαίου, τῶν μὴ καταργουσῶν αὐτοδικαίως τὸ δίκαιον. Δὲν εἶναι παρ' ἡμῖν ζήτημα οὔτε παρὰ τοῖς Γάλλοις (ἄρθρ. 2223 γαλ. κώδ.), ὅτι δὲν δύναται νὰ ληθῇ ὑπ' ὅψιν αὐτεπαγγέλτως παρὰ τοῦ δικαστηρίου ἡ ἔνστασις αὕτη (πολ. δικ. 180)· περὶ τοῦ ῥωμ. δικαίου ὑπάρχουσι καὶ ἐναντίαι γνώμαι. Windscheid § 112 σημ. 1. Unger § 112 σημ. 21.

2) Τῆς κυρίας ἀπαιτήσεως παραγραφείσης συμπαραγράφονται καὶ τὰ παρεπόμενα αὐτῇ· π. χ. καρποὶ ἢ τόκοι; εἰ καὶ τυχὸν ὡς πρὸς αὐτὰ δὲν παρῆλθεν ὁ τῆς παραγραφῆς χρόνος. Ἀνωτ. § 54 σημ. 47. Unger § 66 σημ. 32, 33.

3) Ἀμφισβητούμενον μεταξὺ τῶν συγγραφέων εἶναι τὸ ζήτημα περὶ τῆς δυνάμεως τῆς παραγραφῆς ἐπὶ προσωπικῶν δικαίων. Τρεῖς γνώμαι ὑπάρχουσιν· ἡ μία ἰσχυρίζεται ὅτι ἀναιρεῖται διὰ τῆς παραγραφῆς οὐ μόνον ἡ ἀγωγή (τὸ ἐνδίκον δηλαδὴ μέσον), ἀλλὰ καὶ τὸ δι' αὐτῆς προστατευόμενον δίκαιον, ἡ ἄλλη διδάσκει ὅτι μόνον ἡ ἀγωγή ἀναιρεῖται· μένει δὲ καὶ μετὰ τὴν παραγραφὴν φυσικὴ ἐνοχὴ μεθ' ὧν τῶν ἀπο-

τοῦ δικαίου αὐτοῦ τὴν καταστροφήν· ἐπὶ τῶν ἐμπραγμάτων ὁμῶς δικαίων, καθὼς μὴ ἐξαντλουμένων ἐν τῇ ἀγωγῇ, ἡ παραγραφὴ οὐδόλως ἐπηρεάζει τὸ δίκαιον αὐτό. ⁴

Γ') Ἀμνημονεύτου χρόνου ἀρχαιότης. ^{α)}

§ 68. Ἡ ἀπὸ ἀμνημονεύτων ἤδη χρόνων ὑπάρχουσα κατάστασις περὶ τὴν ἀσκησιν δικαίου τινὸς ἢ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τινος υποχρεώσεως λογίζεται ὡς νομίμως ἀρξαμένη. ¹ Τὸν κανόνα τοῦτον, ἐν ᾧ ἡ τοῦ ἀμνημονεύτου χρό-

τελεσμάτων αὐτῆς· ὑπάρχει καὶ τρίτη γνώμη, καθ' ἣν μένει φυσικὴ ἐνοχία, ἀλλ' ἔχει περιορισμένην δύναμιν. Ἀκριβεστέρα ἐξέτασις τοῦ ζητήματος γενήσεται ἐν τῷ περὶ ἐνοχῶν βιβλίῳ. Arndts § 277 σημ. 1. Windscheid § 112 σημ. 3—5. Unger § 122 σημ. 1. Vanger, § 151. Wächter Pand. § 108.

4) Περὶ τούτου εἰσὶ πάντες σύμφωνοι. Ὅθεν διὰ τῆς παραγραφῆς τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς, τῆς καθ' ὠρισμένου προσώπου γεννηθείσης, δὲν ἀπωλέσθη καὶ τὸ τῆς κυριότητος δικαίωμα, ἐξ οὗ ἡ ἀγωγή ἀπορρέει· ἐπομένως ἂν τὸ πρᾶγμα ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν νομὴν τοῦ κυρίου, ἢ παραγραφὴ οὐδεμίαν πλέον ἔχει σημασίαν· ἂν δὲ περιέλθῃ εἰς τὴν νομὴν τρίτου, μὴ ὄντος διαδόχου τοῦ πρώην κατέχοντος, δύναται μετ' ἀποτελέσματος νὰ διεκδικηθῇ (νόμ. 8 § 1 κώδ. 7, 39)· *tunc licentia sit priori domino eam vindicare*.—Πλείονα ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἐμπραγμάτοις δικαίοις.

Ἡ προσωπικὴ κατάστασις καθ' ἑαυτὴν δὲν ὑπόκειται βεβαίως εἰς παραγραφὴν. Ἡ ιδιότης πατρός, συζύγου, ὅσονδ' ἴποτε χρόνον τυχόν καὶ ἂν παύσῃ ἐξωτερικῶς ὑφισταμένη (π. χ. οἱ σύζυγοι ζῶσι μακρὰν ἀλλήλων), δὲν δύναται νὰ παραγραφῇ. Μόνον ἂν ὑπάρχωσι περιστατικά δυνάμενα νὰ ἔχωσι κατὰ νόμον ἐπιρροὴν εἰς τὴν ἀπόκτησιν ἢ τὸ κῦρος τῆς ιδιότητος ὑπόκεινται εἰς τῆς παραγραφῆς τὰς ἐπηρεάς· ἀλλὰ τότε ἡ παραγραφὴ τῆς ἀγωγῆς καταστρέφει καὶ τὴν κατάστασιν αὐτὴν. Ἐνεκα τούτου δὲν εἶναι ὀρθὸν τὸ τοῦ Unger § 122 σημ. 17.

α) Σαβιν. Δ', 480. Arndts § 91. Windscheid § 113.

1) Δηλαδή ἡ τοῦ ἀμνημονεύτου χρόνου ἀρχαιότης παράγει τὸ νόμιμον τεκμήριον ὅτι ἐν παρελθόντι καὶ ἀμνημονεύτῳ χρόνῳ ἐγεννήθη

νου παραγραφή στηρίζεται, τὸ μὲν ῥωμ. δίκαιον κυροῖ ἐπὶ τινων θεμάτων, ἤτοι ἐπὶ τῶν δημοτικῶν ὁδῶν,² ἐπὶ τῶν χρησιμευόντων πρὸς διεύθυνσιν τοῦ ὁμβρίου ὕδατος ἀνθρωπίνων ἔργων³ καὶ ἐπὶ τῶν ὑδραγωγείων.⁴ ἐν δὲ τῇ κοινῇ τῆς Γερμανίας δικαίῳ μακρὰ συνήθεια ἀνεγνώρισεν ὡς γενικὸν μέσον, πᾶσαν ἔννομον σχέσιν νομιμοποιούν·⁵ ἀλλὰ καὶ παρ' ἡμῖν ὁδὸν ὑπάρχει σπουδαῖος λόγος νὰ θεωρηθῶσιν ἀργουσαι αἱ διατάξεις τοῦ ῥωμ. δικαίου,⁶ μάλι-

νομίμως ἢ τὴν σήμερον ὑπάρχουσα κατάστασις· ἐπομένως δὲν πρέπει πλέον νὰ ἀμφισβητῇται ἡ νομιμότης αὐτῆς καὶ ν' ἀπαιτῇται δικαιο-λόγησις. Σαβιν. σ. 528. Unger § 104 σημ. 22.

2) Αἱ δημοτικαὶ ὁδοὶ εἰσι κοινῆς χρήσεως κατὰ τε τὸ ῥωμ. δίκαιον (νόμ. 2 § 22 πανδ. 43, 8) καὶ κατὰ τὸ ἰσχύον ἐκ τῶν κατασκευαζομένων ὅμως ἐκ συνεισφορᾶς τῶν ἀργογειτόνων (καὶ ἐπομένως ἰδιωτικῶν ὅλως) ἐκεῖναί εἰσι κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον κοινῆς χρήσεως (publicarum viarum numero sunt), quarum memoria non exstat, ὅτι δηλαδὴ ἐκ συνεισφορᾶς κατεσκευάσθησαν· ἄρα ἡ ἀμνημονεύτος ἀρχαιότης χρησιμεύει ὡς τεκμήριον, ὅτι αἱ ὁδοὶ αὗται εἰσι δημοτικαὶ (νόμ. 3 πρ. πανδ. 43, 7). ΑΠ 232 τοῦ 75.

3) Ὁ νόμος ἀπαγορεύει τὴν κατασκευὴν ἔργων, δι' ὧν μεταβάλλεται ἡ φυσικὴ ροὴ τῶν ὁμβρίων ὑδάτων, ἰδίως δὲ δι' ὧν καθίσταται αὕτη ὀρμητικωτέρα ἢ ἀσθενεστέρα (νόμ. 1 § 1, 10, 13 πανδ. 39, 3). Τοιοῦτον ἔργον δύναται μόνον διὰ νόμου ἢ (κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον) ἀδείᾳ τοῦ αὐτοκράτορος ἢ τῆς συγκλήτου νὰ ἐγερθῇ (νόμ. 1 § 23· νόμ. 2 πρ. § 3, 7· νόμ. 23 πρ. πανδ. 39, 3)· ἐὰν μολοντοῦτο ὑπάρχει ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων τοιοῦτον ἔργον, ἡ ἀρχαιότης αὐτοῦ ἀντὶ νόμου ἰσχύει (vicem legis tenet· pro lege habetur νόμ. 1 § 23· νόμ. 2 πρ. πανδ. αὐτ.).

4) Κατὰ νόμ. 3 § 4 πανδ. (43, 20)· νόμ. 26 πανδ. (39, 3) τὸ ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ὑπάρχον ὑδραγωγεῖον λογίζεται ὡς νομίμως κατασκευασθέν.

5) Pfeiffer prakt. ausfüh. Β', 98. Αἱ νεώτεραι νομοθεσίαι ἀγνοοῦσι τὴν τοῦ ἀμνημονεύτου χρόνου παραγραφὴν. Σαβιν. σ. 512. Arndts σημ. 3. Ἀλλὰ πρὸς Troplong prescr. ἀρ. 163. Demolombe IB', 310.

6) Τὴν τοῦ ἀμνημονεύτου χρόνου ἀρχαιότητα ἀνεγνώρισε τὸ ῥωμ.

δίκαιον, ὡς εἴρηται, ἐπὶ τῶν δημοτικῶν ὁδῶν, ἐπὶ τῶν διὰ τὰ ὄμβρια ὕδατα ἔργων καὶ ἐπὶ τῶν ὑδραγωγείων· ἐπὶ ἀντικειμένων δηλαδὴ τοῦ ἰδιωτικοῦ ὅλως δικαίου. Τὰς περὶ τούτων διατάξεις αὐτοῦ δὲν κατέστησε βεβαίως ἀχρήστους ἐντελῶς ἢ νεωτέρα ἡμῶν νομοθεσία. Ἄλλως σκεπτονται ὁ Καλλιγᾶς (Α', 430) καὶ ὁ Παπαρρηγόπουλος (Γεν. ἀρχ. Α', 512). Δύναται καὶ παρ' ἡμῖν νὰ συμβῇ νὰ ὑπάρχῃ α') ὁδὸς τις εἴτε ἐν πόλει ἢ κώμῃ εἴτε καὶ ἐν ἀγροῖς, ἥς ἀγνοεῖται ἢ πρώτη σύστασις· ἂν ταύτην κλείσωσιν οἱ παρόδοι καὶ ἀφαιρέσωσι τῆς κοινῆς χρήσεως, διὰ τῶν δικαστηρίων βεβαίως καὶ οὐχὶ τῆς διοικητικῆς ὁδοῦ (Ἐγγειρ. § 154 σημ. β) ἀνάγκη νὰ λυθῇ τοιαύτη μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων ἔρις. Πρὸς διευκρίνησιν δὲ τοῦ ζητήματος, ἂν ᾖ δημοτικὴ ἢ ἰδιωτικὴ ἢ ὁδός, δὲν ἐπαρκεῖ πάντοτε ἡ τριακονταετὴς παραγραφὴ (ὅτι ὁ ἐνάγων ἐπὶ 30 ἔτη ἐχρήσατο τῇ ὁδῷ)· ἐνδεχόμενον λοιπὸν νὰ παρουσιασθῇ χρεία τῆς παραγραφῆς τοῦ ἀμνημονεύτου χρόνου· β') κατασκευασμὰ τι ἐν τῷ ἐμῷ κτήματι διακωλύον πρὸς ὄφελος ἢ ζημίαν τοῦ χθαμαλωτέρου κτήματος τὴν ῥοὴν τῶν ὑδάτων· ἂν πειραθῇ τις τῶν ἐνδιαφερομένων νὰ καταλύσῃ τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἀναφυῇ ἔρις, τί δύναται νὰ βοηθῇ ἐνταῦθα ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ καὶ τὸ ἀπὸ 5 δεκεμ. 1845 διὰτ. μετ' τὸ ἄρθρ. 13 § 1δ', νβ' ; οὐδὲ ἀρκοῦσα δεικνύται πάντοτε τῆς τριακονταετίας ἡ ἀρωγὴ· π. χ. ὁ τοῦ χθαμαλωτέρου κτήματος κύριος ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιδιορθώσῃ τὸ ἔργον, ὁ δὲ τοῦ ἀνωτέρου ἀνίσταται εἰς τοῦτο (νόμ. 2 § 5, 7 πανθ. 39, 3)· γ') νὰ λαμβάνῃ τις ἐκ δημοτικοῦ ἢ καὶ δημοσίου ὑδραγωγείου καὶ μετοχετεύῃ εἰς τὴν οἰκίαν του ὠρισμένην ποσότητα ὕδατος χωρὶς νὰ καταβάλλῃ τι εἰς τὸ δημοτικὸν ἢ δημοσίον ταμεῖον· ὅπερ δὲν εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ συμβῇ, ὡς λέγεται συμβαίνειν ἐν Ἀθήναις· ἐὰν αὐτὸς (καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ κατορθώσωσι νὰ συνεχισθῇ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἡ κατάστασις αὕτη, πῶς ἄλλως εἴμῃ διὰ τοῦ ἀμνημονεύτου χρόνου δύναται νὰ νομιμοποιηθῇ ἡ κατάστασις αὕτη ; ἢ διὰ τί νὰ μὴ δύναται νὰ νομιμοποιηθῇ ; "Ορα καὶ ἄρθρ. 4 τοῦ ἀπὸ 23 αὐγ. 1834 διὰτ. περὶ τοῦ ὑδραγωγείου Ναυπλίας. Νόμ. 4 βασ. (58, 20)· «τὸ ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐλκόμενον ὕδωρ ἐννόμως δοκεῖ συστήναι».

γ) Ὃπου δηλαδὴ ἡ τριακονταετὴς παραγραφὴ δὲν ἐφαρμόζεται· π. χ. ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων καλλιεργεῖ τις κτῆμα ἀλλότριον καὶ καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα καταβάλλει τὸ αὐτὸ πάντοτε μίσθωμα εἰς τὸν κύριον

ἀπόδειξις, ὅτι τὴν σημερινήν τῶν πραγμάτων κατάστασιν οὐ μόνον οἱ νῦν ζῶντες ἄνθρωποι οὕτως ἔχουσιν γνωρίζουσιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν πατέρων αὐτῶν τοιαύτην παρέλαβον. 8

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΙΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ α)

Α') γενικά.

§ 69. Ἡ νομοθεσία παρέχει διάφορα μέσα πρὸς ἐξασφάλ-

τοῦ κτήματος. Διὰ τί νὰ μὴ δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ἡ καὶ εἰς τὸ μέλλον διατήρησις τῆς καταστάσεως ταύτης; Ἡ σχέσις αὕτη δὲν θὰ ἦναι βεβαίως ἡ τῆς ἐμφυτεύσεως. Τὸ παράδειγμα τοῦτο καλεῖ ἄμουςον ὁ Παπαρ. σ. 582.

8) Νόμ. 2 § 8 πανδ. (39, 3) νόμ. 28 πανδ. (22, 3) νόμ. 28 βασ. (22, 1) τὸ σχόλιον, καὶ νόμ. 2 βασ. (58, 13). Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς παραγραφῆς ταύτης ἀπαιτοῦνται δύο τινά, πρῶτον μὲν ἵνα οἱ τῆς ζωῆς γενεᾶς ἄνθρωποι γνωρίζωσιν οὕτως ἔχουσιν τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, δεύτερον δὲ ἵνα καὶ ὅσα παρὰ τῶν πατέρων των ἔμαθον ὡς τοιαύτην παριστῶσιν αὐτήν. Ὅτι πλὴν μαρτύρων καὶ ἄλλα ἀποδεικτικά μέσα (ἰδίως ἔγγραφα καὶ ὄρκοι) εἰσι δεκτά, δὲν δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ παρ' ἡμῖν σπουδαίως. Συνήθως ὡς ἀξιοπίστως ἀποδεικνύοντες τὴν ἐπὶ τῆς ζωῆς γενεᾶς κατάστασιν τῶν πραγμάτων θεωροῦνται οἱ μάρτυρες, ὧν ἡ μνήμη δύναται νὰ περιλάβῃ τὰ 40 τελευταῖα ἔτη, ἐπομένως οἱ ἔχοντες συμπεπληρωμένα 54 ἔτη. Σαβιν. Δ', 517. Winds. σ. 298. Ἐγγειρ. § 195 σημ. 11.

α) Πρβ. πολ. δικον. 1025—1079. Mühlenbruch Pandekten § 124.

λισιν τῶν δικαίων ἡμῶν κατ' ἐνδεχομένου κινδύνου· τούτων δέ τινα μὲν ἀσφαλίζουσι τὴν ὑπαρξιν τῶν δικαίων ἢ ἐνδεχομένους ἐνδοιασμούς περὶ τῆς ἐννόας καὶ ἐκτάσεως αὐτῶν ἀποκόπτουσιν,¹ ἄλλα δὲ καθιστᾶσι βεβαιωτέραν τοῦ χρέους τὴν ἀπότισιν, ὡς π. χ. αἱ ἀσφάλειαι καὶ αἱ κατασχέσεις. Τὰ ἐξασφαλιστικὰ μέσα εἰσὶ διάφορα,²

Wächter § 52. Sintenis § 35. Dalloz λ. acte conservatoire.

Ὁ δικαιούχος φροντίζει περὶ τῶν δικαίων αὐτοῦ προπάντων μὲν περιφρουρῶν αὐτὰ διὰ τῶν δυνατῶν μέσων ἐναντίον ἐνδεχομένης προσβολῆς, ἔπειτα δὲ προστατεύων καὶ ὑπερασπιζόμενος αὐτά, ἀπὸ προσβλήθωσιν. Ὑπάρχουσι λοιπὸν μέσα ἐξασφαλιστικὰ καὶ μέσα προστατευτικά. Ἐνίοτε τὸ προστατευτικὸν μέσον εἶναι καὶ ἐξασφαλιστικόν π. χ. ἡ ἀγωγή προστατεύει τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλίζει αὐτὸ κατὰ τῆς παραγραφῆς. Wächter σημ. 1.

1) Ἀσφαλιστικὰ μέσα τῆς μὲν ὑπάρξεως τῶν δικαίων εἰσὶ π. χ. τὰ ἔγγραφα, δημόσια (ἐπὶ δωρεῶν, προικίσεων κλ. Νόμ. Χ. 42) ἢ ἰδιωτικὰ (ἐπὶ ἐνεχύρου. Νόμ. Ἐν. 2), τῆς δὲ διασαφήσεως τοῦ περιεχομένου αὐτῶν, τὰ ὑπομνήματα (ἔγγραφα, μνημεῖα). Πάντα ταῦτα περιλαμβάνει ἐνίοτε ἡ λέξις cautio. Νόμ. 2 § 1· νόμ. 47 § 1 πανδ. (2, 14)· νόμ. 15 πανδ. (22, 3).

2) Δύο κατηγοριῶν εἰσὶ τὰ μέσα ταῦτα, τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου ἢ τοῦ δικονομικοῦ δικαίου. Τῆς πρώτης κατηγορίας εἰσὶ π. χ. ὁ ἄρραβὼν (quod arrhæ nomine detur argumentum est emtionis et venditionis contractæ· πρ. εἰς. 3, 23, ἡ ποινικὴ ρήτρα (§ 7 εἰς. 3, 15· π. χ. ὑπόσχομαι νὰ δανείσω τὸν Πέτρον δραχ. 40000, ἄλλως νὰ πληρώσω αὐτῷ δραχ. 1000 λόγῳ ποιν. ρήτρας· νόμ. 68 πανδ. 45, 1), ἡ ἔγγραφὴ ὑποθήκης, ἡ μεταγραφὴ, ἡ ἐγγύησις καὶ τὸ ἐνέχυρον, ὁ μεταξὺ συζύγων χωρισμὸς κτημάτων, αἱ διαμαρτυρίαι καὶ ἐπιφυλάξεις, τὰ ἀντέγγραφα (Ἐγχειρ. § 160)· τῆς δευτέρας κατηγορίας εἰσὶν ἡ παρέμβασις καὶ ἀνακοπή, ἡ κατὰσχέσις καὶ προσωπικὴ κράτησις, ἡ σφράγισις καὶ ἀπογραφὴ, ἡ παρακράτησις κλ.

Τὰ ἐξασφαλιστικὰ μέτρα δύνανται νὰ ἐνεργηθῶσιν οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ δικαιούχου αὐτοῦ ἢ τῶν ἀντιπροσώπων του (Dalloz ἀρ. 7 ἐπ.), ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν δανειστῶν του· οὐ μόνον πρὸς ἐξασφάλισιν κεκτημένων καὶ παρόντων δικαιωμάτων, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν μελλόντων (νόμ.

ἐκτελοῦνται δὲ συνήθως μὲν ὑπὸ μόνου τοῦ δικαιοῦχου, ἐνίοτε ὅμως χρήζουσι καὶ τῆς συνεργείας τοῦ ὀφειλέτου ἢ τοῦ δικαστηρίου. ³

Β') αἱ κατὰ μέρος ἐξασφαλιστικαὶ πράξεις.

α') διαμαρτυρία.

§ 70. Αἱ διαμαρτυρίαι προφυλάττουσι κατὰ τῶν ἐπιβλαβῶν ἀποτελεσμάτων πράξεώς τινος ἢ παραλείψεως τοῦ διαμαρτυρομένου, διαφορουμένην ἐχούσης ἐνέργειαν ἢ δεχομένης ἐξήγησιν. ¹ Ἀναγκαῖα ἐστὶν ἐνίοτε ἡ διαμαρ-

41 πανθ. 5, 1^ο πολ. 1025), ἥτοι ἀπὸ αἵρέσεως ἢ ἡμέρας ἐξαρτωμένων (οὐχὶ ὅμως δικαιωμάτων προσδοκωμένων ἀπλῶς ἢ ἀνακλητῶν. Dalloz ἄρ. 3, 4), ἐφ' ὅσον ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει τὰ ἐξασφαλιστικὰ μέτρα δὲν ἐπηρεάζουσι δικαιώματα τρίτων, μὴδὲ χρησιμεύουσιν ὡς εἰσήγησις ἀγωγῆς, ὅποια εἶναι ἡ κατάσχσεις (πολ. 1026, 1042).

3) Αἱ διαμαρτυρίαι καὶ αἱ παρακρατήσεις π. χ. ἐνεργοῦνται ὑπὸ μόνου τοῦ δικαιοῦχου· αἱ ἀσφάλειαι χρήζουσι τῆς συμπράξεως τοῦ ὀφειλέτου καὶ αἱ κατασχέσεις, προσωπ. κρατήσεις κλ. τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς. Δύνανται δὲ τὰ ἐξασφαλιστικὰ μέτρα νὰ ληφθῶσιν εἴτε πρὸ τῆς ἐνάρξεως δίκης τινὸς ἢ καὶ μετὰ τὴν ἑναρξιν αὐτῆς· πολ. δικον. 1027.

1) Ἡ διαμαρτυρία εἶναι μονομερὴς πράξις τοῦ ἐπιχειροῦντος αὐτήν, σκοπὸν ἔχουσα νὰ προφυλάξῃ τὸν διαμαρτυρόμενον ἐναντίον τῶν ἐπιβλαβῶν ἀποτελεσμάτων πράξεώς τού τινος ἢ παραλείψεως, ἅπερ ἀποτελέσματα κατὰ νόμον ἢ πράξις ἢ παράλειψις ἡδύνατο νὰ ἔχῃ. Κατὰ γενικὸν κανόνα δὲν ἔχει ἐξουσίαν ὁ ἄνθρωπος νὰ τροποποιῇ αὐτεκάστως τὰ νόμιμα ἀποτελέσματα τῶν πράξεων ἢ παραλείψεων αὐτοῦ. Τοιοῦτόν τι ἐπιτρέπεται αὐτῷ μόνον ὅπου ἡ πράξις ἢ ἡ παράλειψις κατὰ τὴν διάφορον πρόθεσιν ἐφ' ἣ γίνεται ἢ τὴν διαφορουμένην σημασίαν τῶν λέξεων δι' ὧν ἐκφαίνεται, διάφορον ἔχει καὶ τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα· π. χ. ὁ κεκλημένος κληρονόμος καταβάλλει τὴν πρὸς κηδεῖαν τοῦ κληρονομούμενου δαπάνην· ἵνα δὲ μὴ ἐξηγηθῇ ἡ πράξις του αὐτῇ ὡς ὑπείσχευσις τῆς κληρονομίας (pro herede gestio), δηλοῖ τὴν ἀληθῆ τῆς

τυρία και εναντίον αλλοτριών πράξεων· όταν δηλαδή είτε
ένεκα τῶν περιστοιχιζόντων αὐτάς περιστατικῶν εἴτε
κατὰ νομικὴν διάταξιν ἡ σιωπὴ τοῦ διαμαρτυρομένου
μέλλῃ νὰ ἐξηγηθῇ ὡς συναίνεσις. ²

Αἱ ἐπιφυλάξεις, ἐπὶ πράξεων μεταβιβαστικῶν δικαίων
εἰθισμένοι, εἰσὶ περιορισμοὶ τῶν συνήθων ἀποτελεσμάτων
τῆς πράξεως. ³

Ἀπαιτεῖται δὲ αἷ τε διαμαρτυραὶ καὶ ἐπιφυλάξεις
νὰ γίνωνται προσηκόντως καὶ ἐγκαίρως, ἥτοι ἐπὶ τῆς

πράξεώς του πρόθεσιν (νόμ. 14 § 7—9 πανδ. 11, 7· νόμ. 20 § 1 πανδ.
29, 2· νόμ. 3 § 3 πανδ. 43, 17)· προσέτι ἡ μήτηρ δαπανᾷ πρὸς δια-
τροφὴν τῶν τέκνων της· ἀλλ' ἵνα μὴ θεωρηθῇ ὅτι δωρεᾶς χάριν πράτ-
τει τοῦτο, δίδει τὴν προσήκουσαν ἐξήγησιν (νόμ. 34 πανδ. 3, 3)· πρὸς
καὶ νόμ. 11 § 2 πανδ. (14, 3)· νόμ. 7 πρ. πανδ. (4, 9)· νόμ. 4 § 1
πανδ. (20, 6) καὶ ἄλλα παραδείγματα ἄνωτ. § 33 σημ. 16, 18. Ἀλλὰ
βεβαίως ἡ διαμαρτυρία, ἡ ἀντικειμένη εἰς τὴν οὐσιώδη ἔννοιαν τῆς
πράξεως (facto contraria) οὐδεμίαν ἔχει ἰσχὺν (π. χ. νόμ. 57 πρ. πανδ.
2, 14 συνδ. νόμ. 2 § 6 πανδ. 44, 4· ἔτι νόμ. 5 πανδ. 46, 8 ὡς καὶ ἡ
μὴ ἐκπεφρασμένη, reser. mentalis· ἄνωτ. § 33 σημ. 11)· ἐνίοτε δὲ
καθίστησιν ἀνίσχυρον τὴν ὅλην πρᾶξιν· ἄνωτ. § 33 σημ. 16. Wächter
σ. 356 σημ. 4.

2) Π. χ. ἐκ τῶν συγκληρονόμων τις πωλεῖ ἅπαντα τὰ ἀκίνητα κτή-
ματα τῆς κληρονομίας καὶ οἱ συγκληρονόμοι λαμβάνουσι τὸ ἀναλογοῦν
αὐτοῖς τίμημα ἄνευ ἐπιφυλάξεως (νόμ. 12 πανδ. 21, 2)· ἄνωτ. § 33
σημ. 18.

3) Ἡ ἐπιφύλαξις (reservatio) εἶναι εἶδος τῆς διαμαρτυρίας (Wächter
σ. 357 σημ. 8) καὶ γίνεται χρῆσις αὐτῆς ἐπὶ δικαιοπραξιῶν, ὧν τὰ
μέρη θέλουσι νὰ συστειλῶσι τὰ συνήθη καὶ κοινῶς παραδεδεγμένα ἀπο-
τελέσματα ὡς πρὸς τὴν παραίτησιν δικαίων ἢ τὴν ἀναδοχὴν ὑπο-
χρεώσεων· π. χ. ὁ πωλητὴς ἐπιφυλάττει ἐαυτῷ τὴν ἐπικαρπίαν τοῦ
πράγματος, ἢ δὲν ἀναδέχεται τὴν εὐθύνην τῆς ἐκνικήσεως (νόμ. 30
πρ. πανδ. 8, 2· νόμ. 77 πανδ. 18, 1—νόμ. 1 πρ. πανδ. 21, 2)· ἐπὶ
ἐκποίησης ὁμοῦ κυρίου δικαίου τότε μόνον δύναται ὁ ἐκποιῶν νὰ
διατηρᾷ τὴν προσηκόντως πρὸς τὸν ἑαυτοῦ ἐκποιῶν καὶ ἐπὶ ἐκποίησης καὶ

πράξεως ἢ παραλείψεως καὶ πρὶν ἢ παραχθῇ ἡ ἐνέργεια αὐτῶν. ⁴

β') ἀσφάλεια.

§ 71. Ἀσφάλεια ἰδίως καλεῖται ἡ διὰ τοῦ ὀφειλέτου προαιρετικῶς ἢ κατ' ἀνάγκην γινομένη ἐνίσχυσις τῆς τοῦ χρέους ἐκπληρώσεως ¹ καὶ ἐκτελεῖται ἢ διὰ λόγων ἀπλῶς — **ψιλῇ ἀσφάλεια** — ἢ διὰ πραγμάτων (ἐνεχύρου, ἐγγυήσεως) — **πραγματικῇ ἀσφάλεια**· ἀλλὰ κυρίως αἱ δεύτε-

4) Νόμ. 16 πανδ. (14, 6). debet continuo testationem interponere contrariae voluntatis· πρὸ καὶ νόμ. 31 πανδ. (9, 2)· νόμ. 15 πανδ. (17, 1). Bocking § 116 σημ. 25. Mühlenbruch Pand. § 125 σημ. 5.

1) Ἀναγκαῖον εἶναι τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν δικαίων ὁσάκις ἡ περιουσία τοῦ ὀφειλέτου εἴτε δὲν εἶναι ἐν τῷ παρόντι ἐπαρκής, εἴτε ὑπάρχει φόβος ὅτι δὲν θὰ ᾔναι τοιαύτη κατὰ τὸν χρόνον τῆς καταβολῆς τοῦ χρέους. Ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς ἄρσιν ἀμφιβολιῶν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ δικαίου διδομένη ἐξασφάλισις καλεῖται ἀσφάλεια (cautio). Νόμ. 1 § 4 πανδ. (46, 5)· sciendum est omnes stipulationes natura sui cautionales esse; hoc enim agitur in stipulationibus, ut quis cautior sit et securior interposita stipulatione. Αἱ ἀσφάλειαὶ διαίρουνται: α') ὡς ἐκ τῆς πηγῆς αὐτῶν εἰς ἀναγκαῖας καὶ προαιρετικὰς (caut. necessariae, caut. conventionales)· ἀναγκαῖαι μὲν εἰσιν αἱ κατὰ διάταξιν τοῦ νόμου (π. χ. ἐπὶ τῶν καλῆς πίστεως ἀγωγῶν· νόμ. 41 πανδ. 5, 1· νόμ. 38 πρ. πανδ. 17, 2· νόμ. 48 § 1 πανδ. 48, 6) ἢ τοῦ δικαστοῦ (π. χ. πολ. δικον. 186 § 1) διδόμεναι, προαιρετικαὶ δὲ αἱ κατ' ἁποθείαν συναίνεσιν διδόμεναι. Ἡ ὑπὸ τὴν ἔσποψιν ταύτην διαίρεσις τῶν ἀσφαλειῶν ἐν τῷ ῥωμ. δικαίῳ εἶναι ἄνευ σημασίας παρ' ἡμῖν τὴν σήμερον· πρὸ πρ. § 1—4 εἰσηγ. (3, 18)· νόμ. 1 πρ. § 1—4 πανδ. (46, 5) καὶ Mühlenbr. § 126· β') ὡς ἐκ τῆς σημασίας καὶ χρησιμότητος αὐτῶν εἰς ῥηματικὰς καὶ πραγματικὰς· ἡ ῥηματικὴ ἀσφάλεια ἡ ἐνόρκως διδομένη καλεῖται cautio iuratoria (§ 2 εἰσ. 4, 11). Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἡ ῥηματικὴ ἀσφάλεια ἔχει σημασίαν τινὰ μόνον ὅταν ὁ λαμβάνων αὐτὴν θέλει νὰ ἐξασφαλισθῇ κυρίως κατ' ἐνδεχομένων περὶ τὴν ὑπαρξίν τοῦ δικαίου διενέξεων.

ραι ἀποτελοῦσιν ἀληθὲς τοῦ χρέους ἐχέγγυον.² ἡ ῥῆσις ἀξιόχρεος ἀσφάλεια δηλοῖ τὴν δι' ἐνεχύρου ἢ ἐγγυήσεως.³

Ἡ πρὸς δόσιν ἀσφαλείας ὑποχρέωσις πηγάζει συνήθως μὲν ἐκ τῆς θελήσεως τῶν μερῶν, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἐκ τοῦ νόμου.⁴ ἡ δὲ παράλειψις τῆς πραγματοποιήσεως αὐτῆς διάφορα ἐπάγεται ἀποτελέσματα.⁵

2) Ἡ δι' ἐνεχύρου ἀσφάλεια καλεῖται *cautio pignoratitia* καὶ ἡ δι' ἐγγυήσεως *caut. fidejussoria* ἢ *satisfactio*, ἱκανοδοσία (νόμ. 1 πανδ. 2, 8)· ὥστε ὅπου ὁ νόμος λαλεῖ περὶ ἱκανοδοσίας ἐννοεῖ ἀσφάλειαν δι' ἐγγυητοῦ. Περὶ τῆς ἐν ταῖς δίκαις διδομένης ἀσφαλείας ἔπιθε Ἑγγχειρ. § 63.

3) Νόμ. 4 § 8 πανδ. (40, 5)· *si idonee creditoribus cautum fuerit . . . quid est idonee? satisfactio utique, aut pignoris datis*· νόμ. 188 § 1 πανδ. (50, 16)· *cautum intelligitur, sive personis sive rebus cautum sit*· νόμ. 59 § 6 πανδ. (17, 1)· νόμ. 21 § 2 πανδ. (13, 5)· νόμ. 1 § 9 πανδ. (37, 6). Ἀλλὰ καὶ μόνῃ ὑπάρχουσα ἡ λέξις ἀσφάλεια περιλαμβάνει ἀμφοτέρω· ἡ διάταξις δὲ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (νόμ. 3 κώδ. 6, 38), καθ' ἣν ἡ λέξις *cautio* ἢ ἀσφάλεια, σημαίνει *nudam promissionem*, ἥτοι ῥηματικὴν ἀσφάλειαν, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ πλέον ἰσχύουσα, διότι μετὰ τὴν ἀχρησίαν τῶν ἐπερωτήσεων τοιαύτη ἐρμηνεία καθίστησιν ἄνευ ἀξίας τινὸς τὴν ἀσφάλειαν. Wächter σ. 350. σημ. 17α. Windscheid § 134 σημ. 3.

4) Τῆς πρὸς δόσιν ἀσφαλείας ὑποχρέωσης θεωρεῖται κοινῶς ἀπηλλαγμένον τὸ δημόσιον. Ἡ ἀπαλλαγὴ αὕτη γενικῶς μὲν δὲν στηρίζεται εἰς τινα τοῦ νόμου διάταξιν εἰμὴ ταύτην, ὅτι «τὸ δημόσιον διαπαντὸς εὐπορόν ἐστι» (*fiscus semper idoneus successor est et solvendo*· νόμ. 2 § 1 πανδ. 23, 5)· εἰδικαὶ ὁμως ἀπαλλαγὰι ὑπάρχουσιν ἐν νόμ. 3 § 5 πανδ. (35, 3)· οὐτε ὁ δημόσιος· νόμ. 1 § 18 πανδ. (36, 3)· τὸ τελευταῖον μάλιστα χωρίον δικαιολογεῖ ἀρκούντως (*quia nec solet fiscus satisfacere*) τὴν γενικότητα τῆς ἀπαλλαγῆς.

5) Αἱ κυρίως ἀσφαλείαι, ὡς εἴρηται, εἰσὶν αἱ ἐγγυήσεις καὶ τὰ ἐνέχυρα. Ἰσχύουσι δὲ εἰδικώτερον ταῦτα· α') τὴν ἐκλογὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἔχει ὁ εἰς ἀσφάλειαν ὑποχρεούμενος (νόμ. 21 § 2 πανδ. 13, 5)· β') ἡ προσφερομένη ἀσφάλεια πρέπει νὰ ᾔηται ἀποχρῶσα, περὶ ἧς, ἀμφισβητήσεως ἐγερθείσης, ἀποφαίνεται τὸ δικαστήριον, ἀκολουθοῦν

γ') κατὰσχέσεις.

§ 72. Ἡ κατὰσχέσις¹ ἐστὶ πρᾶξις δικαστικὴ ἐν τούτῳ τὸν πιστωτὴν ἀσφαλίζουσα ὅτι στερεῖ τὸν ὀφειλέτην τῆς

κατ' ἀναλογίαν τὴν διαδικασίαν τοῦ ἄρθρ. 840 ἐπ. τῆς πολιτικῆς δικονομίας.

γ') ἐὰν ὁ εἰς ἀσφάλειαν ὑπόχρεως ἀρνήται ἢ δὲν δύναται νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ὑποχρέωσίν του ταύτην, ποτὲ μὲν δὲν λαμβάνει τὸ δίκαιον, δι' ὃ ὀφείλει τὴν ἀσφάλειαν (νόμ. 58 § 2 πανδ. 19, 2· νόμ. 19 πανδ. 32· νόμ. 13 πρ. πανδ. 7, 1· νόμ. 7 πρ. πανδ. 7, 9· νόμ. 1 § 10 πανδ. 37, 6), ἄλλοτε δὲ κατατίθεται παρὰ δημοσίῳ προσώπῳ τὸ πρᾶγμα δι' ὃ ἡ ἀσφάλεια (νόμ. 7 § 2 πανδ. 2, 8· νόμ. 1 § 36 πανδ. 16, 3)· ἐστὶν δότε ἐπιτρέπεται καταδίκη εἰς τὸ διαφέρειν ἢ ἐγκατάστασις εἰς τὴν νομὴν (νόμ. 7 πανδ. 8, 5· νόμ. 4 § 1 πανδ. 39, 2), πρῶ. καὶ Ἐγχειρ. § 261 σημ. 4· δ') ἐὰν ἡ δοθεῖσα ἀσφάλεια καταστῇ κατὸπιν ἀνεπαρκῆς, δίδεται ἄλλη (νόμ. 8 § 3· νόμ. 10 § 1 πανδ. 2, 8· νόμ. 4 πανδ. 36, 4)· ἀλλὰ δὲν δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ πλέον τὸ ἀνεπαρκὲς αὐτῆς δοθείσης ἤδη (νόμ. 3 § 3 πανδ. 36, 4· νόμ. 3 πανδ. 46, 1)· ε') ἡ ἀσφάλεια αἵρεται, ἂν ἐκλείψῃ ὁ λόγος, δι' ὃν ἐδόθη (νόμ. 4 πανδ. 7, 9. Πολ. 844) ἢ παραιτηθῇ ὁ λαθὼν αὐτήν. Νόμ. 12 πανδ. (36, 3)· νόμ. 2 κώδ. (6, 54).

1) Πολιτ. δικον. 1034—1044. Ἡ κατὰσχέσις τῆς περιουσίας τοῦ ὀφειλέτου ἐνεργεῖται ἢ ὡς μέσον ἐκτελέσεως, ἢ τοι πραγματοποιήσεως τῶν ἀξιώσεων τοῦ μεταχειριζομένου αὐτήν, ἢ χρησιμεύει πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἀξιώσεων τούτων. Ἡ πρώτη καλεῖται ἀναγκαστικὴ κατὰσχέσις, ἡ δευτέρα συντηρητικὴ· ἀμφότεραι ὁμῶς τὸ αὐτὸ κατ' οὐσίαν ἔχουσιν ἀποτέλεσμα, ἢ τοι στεροῦσι τὸν ὀφειλέτην τῆς ἐξουσίας τοῦ νὰ ἀπαλλοτριώσῃ τὰ κατασχεθέντα πράγματα ἢ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐπ' αὐτῶν ἐπιζήμιόν τινα μεταβολὴν (πολ. 890, 927, 963, 964, 1039) καὶ ἀσφαλίζουσιν οὕτω τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀπαιτήσεως, ἣς χάριν γίνονται (Bayer summar. Prozesse σ. 57). Ἐνταῦθα γενήσεται ἡ ἐξέτασις μόνον περὶ τῆς συντηρητικῆς κατασχέσεως παρὰ τῷ ὀφειλέτῃ, περὶ δὲ τῆς ἀναγκαστικῆς κατασχέσεως καὶ τῆς παρὰ τρίτῳ συντηρητικῆς ἐπιθ. Ἐγχειρ. § 271, 267. Ἡ ἄδικος ἀποδειχθεῖσα κατὰσχέσις ὑποβάλλει εἰς ἀποζημίωσιν τὸν ἐκτελέσαντα αὐτήν. Bayer summar. pr. § 29.

ἐξουσίας τοῦ νὰ διαθέσῃ πλέον τὸ κατασχεθέν· ὥστε χρησιμεύει ὡς μέσον ἐξασφαλιστικὸν οὐχὶ τῆς ἐκδικάσεως τῆς κυρίας ἀπαιτήσεως, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς πραγματοποιήσεως αὐτῆς· ἄρα κατὰ τοῦ δημοσίου ἀπαράδεκτον.²

Πρὸς ἐπιχειρήσιν δὲ κατασχέσεως, ὡς ἀσφαλιστικοῦ μέτρου,³ ἀπαιτεῖται νόμιμος λόγος,⁴ ἄδεια τοῦ προέδρου

Ἐνάλογόν τι τῆς συντηρητικῆς κατασχέσεως φέρεται ἡ τοῦ ῥωμ. δικαίου ἐγκατάστασις εἰς τὴν διακατοχὴν (*missio in possessionem*) τῆς περιουσίας τοῦ ὀφειλέτου· ἐπιτρέπεται δὲ αὕτη ἐπὶ διαφόρων θεμάτων· οἷον ὑπὲρ τῶν δανειστῶν κατὰ τοῦ φυγοδικουῦντος ὀφειλέτου· ὑπὲρ τῶν κληροδόχων ἐπὶ κληροδοτημάτων ὑπὸ αἵρεσιν ἢ προθεσμίαν· ὑπὲρ τοῦ κυοφορουμένου, ὃ ἐπάγεται κληρονομία· ὑπὲρ τοῦ ἐξ ἐτοιμορρόπου κτίριου εἰς κίνδυνον ἐκτεθειμένου (νόμ. 1 πανδ. 42, 4). Ἐκ τῶν θεμάτων τούτων μόνον τὰ δύο πρῶτα σκοπὸν ἔχουσι τὴν συντήρησιν δικαιωμάτων· ἄλλ' ἢ κατὰ τῶν φυγοδικούντων ἐγκατάστασις ἄργεϊ τὴν σήμερον, καθὼς ἐπιτρεπομένης κατὰ τὴν ἰσχύουσαν δικονομίαν ἐναντίον αὐτῶν ἐρημοδικίας καὶ μετὰ τὴν καταδίκην των ἀναγκαστικῆς κατασχέσεως· ἐνεκα δὲ τοῦ διατάγ. ἀπὸ 20 Σεπτεμβρ. 1852 περὶ ἐπισφαλῶν οἰκοδομῶν σπανίως θέλει γενῇ χρῆσις τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς ἐτοιμόρροπον κτίριον.

Ἀντὶ τῆς κατασχέσεως χρησιμεύει ἐνίοτε πρὸς ἐξασφάλισιν ἡ μεσεγγυήσις (*sequestratio*), ἥτοι ἡ κατάθεσις τοῦ ἐξασφαλιστέου πράγματος παρὰ τρίτῳ (νόμ. § 7 πανδ. 2, 8)· ὅπερ λαμβάνει χώραν συνήθως, *quum aliqua res in controversiam deducitur*, ἡγουν ὑπαρχούσης διενέξεως περὶ τοῦ πράγματος (νόμ. 17 πρ. πανδ. 16, 3)· νόμ. 110 πανδ. (50, 16)· νόμ. 22 § 8 πανδ. (24, 3).

2) Ὅτι ἡ συντηρητικὴ κατάσχεςις ἀποτελεῖ μέτρον ἐξασφαλίζον τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀπαιτήσεως, ὑπὲρ ἧς ἐνεργεῖται, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ 1041 ἄρθρ. τῆς πολ. δικον., καθ' ὃ διδομένης ἀσφαλείας αἵρεται ἡ κατάσχεςις. Ἐντεῦθεν συνάγεται ὅτι κατὰ τοῦ δημοσίου δὲν ἐπιτρέπεται συντηρητικὴ κατάσχεςις (ἀνωτ. § 71 σημ. 4).

3) Τὰ περὶ συντηρητικῆς κατασχέσεως ἐκανόνισεν ἀκριβῶς παρ' ἡμῶν ἡ πολιτικὴ δικονομία· ἡ γαλλικὴ νομοθεσία εἶναι ἀτελής κατὰ τοῦτο. Πρβ. Dalloz λ. *Saisie conservatoire*.

4) Νόμιμοι λόγοι· πρὸς ἐπιχειρήσιν συντηρητικῆς κατασχέσεως οἱ αἰ-

τῶν πρωτοδικῶν ⁵ καὶ ἡ τήρησις τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου δια-

δήποτε περιουσίας τοῦ ὀφειλέτου (κινητῆς ἢ ἀκινήτου) ὑπάρχουσιν οἱ ἀκόλουθοι :

α') διεκδίκησις τοῦ κατασχετέου· ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἐν κατοχῇ ἄλλοτρίᾳ εὐρισκομένου πράγματος καὶ προτιθέμενος νὰ διεκδικήσῃ αὐτὸ διακαιοῦται νὰ τὸ κατὰσχῃ συντηρητικῶς. Συμφέρει δὲ αὐτῷ νὰ πράξῃ τοῦτο οὐ μόνον ἐπὶ κινητῶν (παρ' οἷς μείζων εἶναι ὁ κίνδυνος τῆς ἀποκρύψεως ἢ ἐξαφανίσεως), ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀκινήτων, ὅσαςκις ὑπάρχει φόβος βλάβης αὐτοῦ ἀπὸ μέρους τοῦ κατέχοντος. Ἡ ἀγωγή δέ, ἥς χάριν ἐπιβάλλει τὴν κατάσχεσιν, δὲν ἀπαιτεῖται πάντοτε νὰ ᾔναι αὐτὸ τοῦτο διεκδίκησις (*rei vindicatio*)· ἀλλ' ἀρκεῖ βεβαίως νὰ ᾔναι καὶ προσωπικὴ ἀγωγή, βάσιν ἔχουσα τὴν κυριότητα· οἷα ἡ τῆς παρακαταθήκης, ἡ τοῦ χρησιδανείου καὶ ἡ τῆς μισθώσεως· διότι ἐπὶ τῶν ἐνοχικῶν τούτων σχέσεων ὁ δανειστής ἔχει καὶ τὴν διεκδικητικὴν ἀγωγὴν.

β') προνομιακὴ ἀπαίτησις ἐπὶ τοῦ κατασχετέου. Τὸ προνόμιον, ὅπερ ἔχουσιν ἐπὶ ῥητῶν κινητῶν τοῦ ὀφειλέτου αἱ ἐν τοῖς ἀριθ. 1, 4—7 τοῦ ἀρθρ. 941 τῆς πολ. δικον. σημειούμεναι ἀπαιτήσεις (ἴδρα περὶ αὐτῶν Ἐγγειρ. § 277· δευτέρα τάξις) διαρκεῖ ἐφ' ὅσον χρόνον τὰ πράγματα ταῦτα μένουσι παρὰ τῷ δανειστῇ (ἀρ. 1, 7) ἢ τῷ ὀφειλέτῃ (ἀρ. 4—6). Ἐὰν λοιπὸν ἄκοντος τοῦ δανειστοῦ μετατοπισθῶσι τὰ πράγματα ταῦτα ἢ περιέλθωσιν εἰς ξένας χεῖρας, δικαιοῦται οὗτος νὰ τὰ κατὰσχῃ ἐντὸς ἐξ ἑβδομάδων ἀπὸ τῆς μετατοπίσεως αὐτῶν.

γ') κατοικία δανειστοῦ καὶ ὀφειλέτου ἐν διαφόροις τόποις. Ἐνεκα τῆς διαφορᾶς τοῦ τόπου τῆς κατοικίας καθίσταται δυσχερὲς τῷ δανειστῇ νὰ ἐπιθλέπῃ τὴν διαγωγὴν τοῦ ὀφειλέτου περὶ τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας αὐτοῦ· διατοῦτο ἐπιτρέπεται ἡ συντηρητικὴ κατὰσχεσις.

δ') ὅτι ὁ ὀφειλέτης εἶναι ἄλλοδαπὸς ἢ ὁ ἡμέδαπὸς εἶναι φυγὰς ἢ φυγῆς ὑποπτος. Οἱ τοιαύτης κατηγορίας ὀφειλέται εὐκόλως εἶναι νὰ ἀποκρύψωσι τὴν περιουσίαν των.

ε') ὅτι ἐπικείται κίνδυνος ἐκ τῆς ἀναβολῆς· ἐὰν δηλονότι ἡ περιουσία τοῦ ὀφειλέτου ᾔναι ἡλαττωμένη ἢ ἡ διοίκησις αὐτῆς ἐκ μέρους αὐτοῦ τοιαύτη, ὥστε πιθανότης ὑπάρχει ὅτι δὲν θὰ εὐρεθῇ τι κατὰ τὸ πέρας τῆς ἐγερθησομένης δίκης πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ δανειστοῦ. Ἐνδεχόμενον δὲ ὁ κίνδυνος νὰ ὁρᾷ αὐτὸ μόνον τῆς ὀφειλῆς τὸ ἀντικείμενον, π. χ. τὸν πωληθέντα ἔππον ἢ τὸ πωληθὲν δακτύλιον.

5) Ἡ κατὰσχεσις εἶναι μέτρον λίαν ἐπαχθὲς καὶ ἐπηρεαστικὸν τῷ ὀφειλέτῃ· ἔνεκα τούτου δὲν ἄφησεν ὁ νομοθέτης τὴν χρῆσιν αὐτοῦ εἰς

τὴν ἐξουσίαν τοῦ δανειστοῦ, ἀλλ' ἀπαιτεῖ πρὸς ἐνέργειαν τῆς κατασχέσεως ἄδειαν τοῦ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν ἢ ἐν ἀνάγκῃ τοῦ εἰρηνοδίκου (πολ. 1035). ἡ ἄδεια αἰτεῖται δι' ἀναφορᾶς στηριζομένης ἐπὶ ἐγγράφων ἀποδείξεων ἢ ἐν ἐλλείψει τοιούτων καὶ ἐπὶ ἀπλῆς βεβαιώσεως, π. χ. ἐγγράφου πιστοποιήσεως εὐυπόληπτων ἀνθρώπων. Ἡ ἄνευ ἀδείας τοῦ προέδρου ἢ τοῦ εἰρηνοδίκου γενομένη κατάσχεσις εἶναι ἄκυρος. Νομίζω, ὅχι διότι ὁ νόμος ὡς συνέπειαν τῆς ἐλλείψεως ταύτης ὀρίζει τὴν εἰς ἀποζημίωσιν καταδίκην (ἄρθρ. 1035). Ἐγγχειρ. § 95 σημ. 5.

6) Ὁ λαθὼν τὴν ἄδειαν πρὸς κατάσχεσιν δανειστῆς παραγγέλλει ἢ αὐτὸς δικαστικόν τινα κλητῆρα, ἵνα ἐνεργήσῃ τὴν κατάσχεσιν, ἢ κατ' αἵτησιν αὐτοῦ τὴν παραγγελίαν δίδει ὁ τῶν πρωτοδικῶν πρόεδρος· ὁ κλητὴρ δὲ οὗτος προβαίνει ἁμέσως εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῆς κατασχέσεως· διότι δὲν εἶναι ἀναγκαῖον οὔτε κοινοποιήσας τις ἢ πρόσκλησις τοῦ ὀφειλέτου νὰ προηγηθῇ, οὔτε προθεσμία ἀπὸ τῆς ἀδείας τοῦ προέδρου καὶ τῆς ἐπιβολῆς τῆς κατασχέσεως νὰ μεσολαβήσῃ (πολ. 1037, 1038). Ἡ περαιτέρω ἐνέργεια ὀρίζεται ὑπὸ τῶν ἄρθρ. 1039—1044. Τῶν κατασχθέντων δύναται τὸ δικαστήριον κατ' αἵτησιν τῶν διαδίκων (ὅτι ἀπαιτεῖται καὶ κλήτευσις τοῦ καθ' οὗ ἡ αἴτησις Carré ζ. 2308) ἢ καὶ αὐτεπαγγέλτως νὰ διορίσῃ μεσεγγυοῦχον. Ἡ γενομένη κατάσχεσις αἰρεται διδομένης ἀσφαλείας ἐκ μέρους τοῦ ὀφειλέτου (πολ. 1041). Ἐπειδὴ, ὡς εἴρηται (σημ. 2 τοῦ § τούτου), κατὰ τοῦ δημοσίου δὲν ἐπιτρέπεται συντηρητικὴν κατάσχεσιν, ἐπεταὶ ὅτι τοῦτο δὲν ὑπόκειται εἰς ἀσφάλειαν, ὡς ἐσφαλμένως ἀπεφάνθη ὁ ἄρειος Πάγος (Πεῖρα 1931), ὅταν αἰτῇ τὴν ὄρσιν τῆς κατασχέσεως.

Ἡ κατάσχεσις, ὡς πρᾶξις ἀρχὴν ἐκτελέσεως περιέχουσα, διότι δι' αὐτῆς ὁ δανειστὴς ἐπιλαμβάνεται τῆς περιουσίας τοῦ ὀφειλέτου, δὲν εἶναι δίκαιον βεβαίως νὰ μὲνῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐκκρεμής· διατοῦτο ὁ νόμος ὑποχρεοῖ τὸν δανειστήν ἵνα ἐντὸς ὁκτώ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς κατα-

τῆς διαφορᾶς δι' ἣν γίνεται.¹ ἐπιτρέπεται δὲ παρὰ τοῦ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν κατ' ἄλλοδαπῶν ἢ ἡμεδαπῶν φυγάδων ἢ φυγῆς ὑπόπτων καὶ μὴ φερεγγύων.²

πρὸς ἔγερσιν τῆς ἀγωγῆς ἄρχεται ἀπὸ τῆς κατασχέσεως προκύπτει ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἀρθρῶν 1042, 925, 887 καὶ 959 τῆς πολ. δικονομίας· ὑπολογίζεται δὲ εἰς τὴν προθεσμίαν ταύτην δυνάμει τοῦ ἀρθροῦ 193 τῆς αὐτῆς δικονομίας καὶ ἡ ἡμέρα τῆς κατασχέσεως.

1) Ἡ προσωπικὴ κράτησις τοῦ ὀφειλέτου χρησιμεύει μόνον ὡς μέσον πρὸς ἐκτέλεσιν, οὐχὶ δὲ καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐκδικάσεως τῆς ἀπαιτήσεως δι' ἣν ἐνεργεῖται. Ὅθεν τὸ ἐξασφαλιστικὸν τοῦτο μέτρον ἐπιτρέπεται ἐπὶ τῶν ἀπαιτήσεων μόνον ἐκείνων, ἐν αἷς ὁ νόμος συγγαρεῖ τὴν προσωπικὴν κράτησιν ὡς μέσον ἐξαναγκάσεως τοῦ ὀφειλέτου (Ἐγχειρ. § 280). Τοῦτο δὲ συνάγεται καὶ ἐκ τῆς περικοπῆς τοῦ ἀρθροῦ 1045 τῆς πολιτ. δικονομίας «προσωπικὴν κράτησιν δύναται ὡς συντηρητικὸν μέτρον νὰ διατάξῃ πρὸ τῆς ἀποφάσεως ὁ πρόεδρος». Ἐκ τῆς περικοπῆς δὲ ταύτης συνάγεται καὶ τοῦτο ὅτι ὁ μεταχειρισθεὶς τὸ ἐξασφαλιστικὸν τοῦ μέτρου δανειστής ὀφείλει εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ νὰ ἐγείρῃ τὴν ἀγωγὴν του περὶ τῆς ἀπαιτήσεως, ἥς χάριν ἐνήργησε τὴν προσωπικὴν κράτησιν· διότι ἀπόρρᾳσιν ἐννοεῖ ὁ νόμος τὴν ἐπὶ τῆς κυρίας δίκης ἐκδοθησομένην. ΑΠ. 187 τοῦ 68 ἐν Πείρᾳ σελ. 3465.

2) Τίνος πρωτοδικείου; τοῦ ἀρμοδίου διὰ τὴν κυρίαν ὑπόθεσιν; ἐν ἀνάγκῃ παντός. Πολιτ. δικον. 1045, 1046. Dalloz λ. Contrainte par corps ἀρ. 555 ἐπομ. Ἡ προσωπικὴ κράτησις, καὶ ὡς προσωρινὸν καὶ ὡς ὀριστικὸν μέτρον, ἐπιτρέπεται κατ' ἄλλοδαπῶν πάντοτε καὶ περὶ πάσης ἀπαιτήσεως, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ᾖ αὕτη καθ' ἡμεδαπῶν ὅμως μόνον εἰς ἣν φυγάδες ἢ φυγῆς ὑποπτοί, τὸ δὲ χρέος αὐτῶν τοῦλάχιστον 100 δραχμῶν. Ἀλλὰ δύναται οἱ τε ἡμεδαποὶ καὶ οἱ ἄλλοδαποὶ ν' ἀποφύγῃ τὴν προσωπικὴν κράτησιν, εἰς δώσωσιν ἀπογρῶσαν ἀσφάλειαν ἢ ἔχωσιν ἐν Ἑλλάδι περιουσίαν ἀκίνητον ἢ ἐμπορικὸν κατὰστημα, ἱκανὰ πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ δανειστοῦ διὰ τὴν ἀπότισιν τοῦ χρέους (πρβ. Ἐγχειρ. § 63 σημ. 6. Dalloz ἀρ. 576). Αἱ ἀποφ. τοῦ προξεν. δικαστηρίου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐφετείου Ἀθηνῶν, ἐφ' ὧν ἐξεδόθη ἡ 97 τοῦ 81 ἀπόφ. τοῦ ΑΠ. εἶπον, ὅτι ἡ ὑποχρέωσις τῶν ἐγγυητῶν ὁρᾷ μόνον τὴν προσαγωγὴν τοῦ ὀφειλέτου, οὐχὶ καὶ τὴν ἀπότισιν τοῦ χρέους, ἐστηρίχθησαν δὲ ἐν μέρει καὶ εἰς τοῦ ἐγγυητικοῦ τὸ περιεχόμενον.

ημεοσάπος είτε αλλοδαπός είναι, οίσοι το άρθρον 104η ουδεμίαν ποιεῖ διάκρισιν μεταξύ ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν. Ἐν Γαλλίᾳ μόνοι οἱ ἡμεδαποὶ ἔχουσι τοιοῦτον δικαίωμα. Dalloz ἀρ. 558.

4) Ὁ αἰτῶν τὴν προσωπικὴν κράτησιν υποβάλλει ἀναφορὰν περὶ τούτου εἰς τὸν πρόεδρον τῶν πρωτοδικῶν· ἐν τῇ ἀναφορᾷ δὲ ταύτῃ εὐρίσκει νὰ ἐπισυνάψῃ α') τὰ ἀποδείκνυντα τὴν ἀπαίτησιν τοῦ ἔγγραφου ἢ καὶ ἀπλῆν βεβαίωσιν αὐτῆς· β') τὴν ἀπόδειξιν ὅτι ἔδωκεν ἤδη ἀσφάλειαν ἢ ὅτι ἔχει ἱκανὴν ἐν Ἑλλάδι ἀκίνητον περιουσίαν ἢ ἐμπορικὸν κατ'ἀσθημα, ἐξασφαλίζοντα τὸν ἀντιδικόν του διὰ τὰ ἐκ τῆς δίκης ἐξοδα καὶ ζημίας του. Δύναται δ' ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτῷ ὁ πρόεδρος τὴν προσωπικὴν κράτησιν ἐπὶ τῷ ὄρω τοῦ νὰ δώσῃ ἐγγυήσιν ἢ νὰ ἐπενέγκῃ κατόπιν τὴν ἀπόδειξιν τῆς φερεγγυότητός του (πολ. 1047). Ἡ ἐν τῷ ἄρθρῳ 1048 περικοπὴ «ἢ τῆς ἀδείας τοῦ προέδρου» παρέλκει βεβαίως· διότι δι' αὐτῆς ταύτης τῆς ἀναφορᾶς ἐξαίτεται νὰ τῷ ἐπιτραπῇ ἡ προσωπικὴ κράτησις, καίτοι μὴ ἔχοντι οὔτε πλήρεις ἀποδείξεις οὔτε ἀπλῆν βεβαίωσιν· πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ ἔχῃ ἀδειαν τοῦ προέδρου, καὶ ἂν ἔχῃ ἤδη τοιαύτην πρὸς τί ἢ νέα ἀναφορά ;

5) Πολ. 1048 ἐδ. 2. Κατὰ τὰ λοιπά, λέγει τὸ ἄρθρον τοῦτο, ἐφαρμόζονται καὶ περὶ τῆς προσωρινῆς ταύτης φυλακίσεως τὰ ἐν τοῖς ἄρθρ. 1006—1024 ὠρισμένα· ἀλλὰ δὲν ἐπιδέχεται βεβαίως σπουδαίαν ἀντίρρησην τὸ ὅτι ἡ προσωρινὴ φυλάκισις οὐδὲν ἄλλο κυρίως εἶναι εἰμὴ

ένίοτε μὲν πρὸς συντήρησιν δικαίων, ἄλλοτε δὲ ἀποτε-
λοῦσι στοιχεῖον τῆς τελείας καταρτίσεως αὐτῶν. ¹ Ἐν-
ταῦθα ἀνήκουσι τὰ ληξιαρχικά βιβλία, τὰ ἐγγραφα καὶ
εὐρετήρια τῶν συμβολαιογραφῶν, τὰ τῶν μεταγραφῶν,
τὸ βιβλίον τῶν ναυτικῶν δανείων, τὰ πρὸς ἐγγραφὴν ὑπο-
θηκῶν κλ. ²

ς' παρακράτησις.

§ 75. Ἐνίοτε ¹ ὁ ὑφειλέτης ἔχει ἐξουσίαν νὰ κρατήσῃ

1) Τὰ βιβλία, ἧτοι τὰ ἐκ πλειόνων φύλλων συγκείμενα καὶ συνδε-
μένα ἐγγραφα, χρησιμεύουσι γενικῶς μὲν πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἐννόμων
σχέσεων, ἐνίοτε ὁμῶς ἀποτελοῦσι συστατικὸν στοιχεῖον τῆς παραγω-
γῆς καὶ καταρτίσεως αὐτῶν. Ἐν τῷ πρώτῳ θεματί εἰσι μέσα συντη-
ρητικά τῆς ἀποδείξεως, ἐν τῷ δευτέρῳ, συντηρητικά τῆς ὑπάρξεως
τῶν δικαίων (Ἐγχειρ. § 204 σημ. 5).

Βιβλία πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν συντασσόμενα ὑπῆρχον καὶ παρὰ τοῖς
ἀρχαίοις Ἑλλήσι· «παρ' οἷς γὰρ ἀναγραφὴ τῶν κτημάτων ἐστὶ καὶ
τῶν συμβολαίων, ἐξ ἐκείνων ἐστὶ μαθεῖν εἰ ἐλεύθερα καὶ ἀνέπαφα καὶ
τὰ αὐτοῦ πωλεῖ δικαίως· εὐθὺς καὶ μεταγράφει ἡ ἀρχὴ τὸν ἐωνημέ-
νον». Στοβ. μδ', 22.

2) Περί τῶν διαφόρων τούτων βιβλίων παρατηρητέον ταῦτα· α') ἐν
τοῖς ληξιαρχικοῖς βιβλίοις καταγράφονται προπάντων αἱ γεννήσεις, οἱ
γάμοι καὶ αἱ ἀποδιώσεις (ἄρθρ. 35 ἀστ. νόμ.). τὰ βιβλία λοιπὸν ταῦτά
εἰσι τὰ κυρίως ἀποδεικτικά τῶν εἰρημένων γεγονότων μέσα· ἀλλ' ἐν
ἀνάγκῃ δύναται τὸ δικαστήριον νὰ ἐπιτρέψῃ καὶ ἄλλα (ἄρθρ. 61)· β')
περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν συμβολαιογραφικῶν ἐγγράφων ἀνάγν. Ἐγ-
χειρ. § 19 σημ. 4, 5· γ') περὶ τῶν τῆς μεταγραφῆς καὶ τῶν ὑποθηκῶν
βιβλίων γίνεται ἡ προσήκουσα ἐξήγησις ἐν τῷ περὶ ἐμπραγμάτων δι-
καιῶν βιβλίῳ § 181—184· δ') φορολογικά βιβλία καὶ κτηματογραφικά
κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς πολιτ. δικονομίας (ἄρθρ. 399) δὲν ὑπάρχουσι
παρ' ἡμῖν· καθότι ἡ μὲν ἐγγεῖος φορολογία γίνεται ἐπὶ ἄλλης βάσεως
παρ' ἐκείνην ἐφ' ἧς τὰ φορολογικά βιβλία στηρίζονται, τὸ δὲ περὶ κτη-
ματολογίων διάταγμα τῆς 23 νοεμβρ. 1836 δὲν ἐπραγματοποιήθη εἰσέτι
οὐδὲ εἶναι ἐλπίς νὰ πραγματοποιηθῇ.

1) Περί τῆς λέξεως *retentio* πρβ. καὶ νόμ. 30 πρ. πανδ. (19, 1).

τὸ ἀντικείμενον τῆς ὀφειλῆς, εἴτε πρᾶγμα εἴτε χορηγία τις εἶναι τοῦτο, μέχρι τῆς ικανοποιήσεως² ἀνταπαιτήσεων αὐτοῦ· ἡ ἐξουσία αὕτη καλεῖται δίκαιον **παρακρατήσεως**,³ οὗ τὰ εἰδικώτερα προσόντα εἰσὶ ταῦτα: α') ὁ παρακρατῶν ἀπαιτεῖται νὰ κατέχη τὸ ἀντικείμενον τῆς ὀφειλῆς καὶ μάλιστα κατὰ νόμιμον τρόπον·⁴ β') ἡ ἀντα-

Τὰ θέματα, ἐν οἷς ἐπιτρέπεται ὑπὸ τῶν νόμων ἡ παρακράτησις εἰσι τοσοῦτον ποικίλα, ὥστε δὲν δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν ἅπαντα εἰς κοινὴν τινα ἀρχήν· ἐπομένως ἀσφαλέστερον εἶναι νὰ εἴπωμεν ὅτι δικαίωμα παρακρατήσεως ὑπάρχει μόνον ὅπου ὁ νόμος ἐπιτρέπει αὐτὸ (πρβ. Windscheid § 351 σημ. 6). Ἀναμφίβολον βεβαίως εἶναι ὅτι αἱ περὶ παρακρατήσεως διατάξεις τῶν νόμων δύνανται καὶ εἰς ἀνάλογα θέματα νὰ ἐφαρμοσθῶσιν.

2) Ὅπου ὁ νόμος ἐπιτρέπει παρακράτησιν ἀναγνωρίζει φυσικῶ τῷ λόγῳ μεταξὺ τῶν ἀμοιβαίων ἀπαιτήσεων σχέσιν τινὰ προτιμήσεως περὶ τὴν ικανοποίησιν αὐτῶν· θέλει δηλαδὴ ὁ νομοθέτης ἵνα ἡ ἀπαιτήσις τοῦ ἔχοντος τὸ τῆς παρακρατήσεως δικαίωμα πραγματοποιηθῇ πρὸ ἢ καὶ μετὰ τῆς ἀπαιτήσεως καθ' ἧς ἡ παρακράτησις διατοῦτο ἐπιτρέπεται αὐτῷ νὰ κρατῇ καὶ μὴ καταβάλλῃ αὐτὴν πρὶν ἢ ἐξοφληθῇ ἡ ἀνταπαιτήσις του. Ἐντεῦθεν συνάγεται ὅτι ἡ παρακράτησις δὲν παρέχει δικαίωμά τι ἐπὶ τοῦ παρακρατήματος ἀπέναντι τῶν ἄλλων δανειστῶν τοῦ προσώπου καθ' οὗ ἡ παρακράτησις· ἀλλὰ χρησιμεύει ἀπλῶς ὡς μέσον διακωλυτικὸν τῆς εἰς αὐτὸν περιελεύσεως τοῦ ὀφλήματος. Ὁ δανειστὴς π. χ. ἔχει ἐνίοτε δικαίωμα παρακρατήσεως τοῦ ἐνεχύρου πρὸς ἐξόφλησιν ἀπαιτήσεων δι' ἃς δὲν ἐδόθη τὸ ἐνέχυρον· ἐὰν λοιπὸν τὸ ἐνέχυρον τοῦτο κατασχεθῇ ἐν χερσὶν αὐτοῦ παρ' ἄλλου δανειστοῦ τοῦ δόντος τὸ ἐνέχυρον ὀφειλέτου, ἡ ἀπαιτήσις δι' ἣν διδοται παρακράτησις δὲν ἀπολαύει, ἔνεκα μόνης τῆς παρακρατήσεως, προτιμήσεώς τινος, ἀλλὰ θὰ ὑποβληθῇ καὶ αὕτη εἰς τοὺς κοινούς τῆς διατάξεως κανόνας. Dernburg Compensation § 43 σ. 366. Troplong, hypoth. ἀριθ. 256. Massé-Vergé § 281 σημ. 4. Παπαρ. Ζ', 629.

3) Γίνεται χρῆσις καὶ τῶν λέξεων **παρακατάσχεσις**, **ἐπίσχεσις**· προετίμησα τὴν παρακράτησιν διὰ τὸ εὐχρηστότερον τοῦ ῥήματος παρακρατῶ. Ὁ λατινικὸς ὅρος εἶναι *jus retentionis*.

4) Δὲν δύνανται νὰ κρατήσῃ τις ὅ,τι δὲν ἔχει (νόμ. 1 πρ. πανδ. 20

παίτησις πρέπει νὰ ἦναι ληξιπρόθεσμος⁵ καὶ τοιαύτην πρὸς τὸ παρακρατούμενον δίκαιον νὰ ἔχῃ σχέσιν, ὥστε ἡ δικαστικὴ ἐπιδιώξις τούτου νὰ ἐξήρτηται ἐκ τῆς ἐκπληρώσεως τῆς ἀνταπαιτήσεως·⁶ αὕτη δὲ δύναται καὶ ἀπὸ φυ-

1· «οὐκ ἔχεις ἐπ' αὐτῷ περὶ τῆς ὑποθήκης ἀγωγὴν, ἀλλὰ νεμόμενος παρακατάσχεσιν»· νόμ. 14 § 1 πανδ. 10, 3.—νόμ. 1 κώδ. 8, 4· νόμ. 25 πανδ. 20, 1 συνδ. νόμ. 5 βασ. 25, 4). "Οθεν ἂν καταβάλλῃ τις τὸ ὄφλημα ἐφ' οὗ ἔχει παρακατάσχεσιν δὲν δύναται ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ διὰ τῆς τοῦ ἀχρεωστήτου ἀγωγῆς· νόμ. 51 πανδ. (12, 6)· νόμ. 30 πανδ. αὐτ. «ἐν οἷς μόνην παρακατάσχεσιν οὐ μὴν καὶ ἀγωγὴν ἔχομεν, ταῦτα καταβαλόντες οὐκ ἀναλαμβάνομεν».

5) "Ανευ ἀνταπαιτήσεως παρακατάσχεσις δὲν ὑπάρχει (νόμ. 14 πανδ. 39, 5)· «ὁ κατὰ δωρεὰν γεωργῶν ἀλλότριον ἄγρὸν τὰ ἐμβληθέντα ποιεῖ τῆς ἐκείνου (τοῦ ἰδιοκτῆτου) δεσποτείας καὶ οὐκ ἔχει παρακατάσχεσιν ὑπὲρ τῶν δαπανῶν». "Οταν ἡ ἀπαιτήσις, ὑπὲρ ἧς ἡ παρακράτησις, ἦναι ὑπὸ αἵρεσιν ἢ προθεσίαν, ἢ παρακράτησις, ἂν προταθῇ ὑπὸ τοῦ ἐναγομένου, ἀποκρούεται διὰ τῆς ἀντενστάσεως τοῦ μὴ ληξιπρόθεσμου. Kramer ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῆς ἀστ. πράξεως ΛΖ', 419.

6) Τινὲς ἀπαιτοῦσιν ὡς προσὸν τῆς παρακρατήσεως τὴν ὑπαρξίν συν-αφείας μεταξὺ τῶν ἀμοιβαίων ἀπαιτήσεων· ἀλλ' ἐκ τῶν θεμάτων, ἐν οἷς οἱ νόμοι συγχωροῦσι παρακράτησιν, ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ προσὸν τοῦτο δὲν εἶναι πάντοτε ἀναγκαῖον. Τὰ θέματα δὲ ταῦτά εἰσι τὰ ἐξῆς :

α') ὁ δικαιούμενος ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἀπόδοσιν δαπανῶν, ἃς ἐν ἄλλο-τρίῳ πράγματι ἢ χάριν αὐτοῦ κατέβαλεν, ἔχει δικαίωμα παρακρατή-σεως τοῦ πράγματος τούτου. Τοιαῦτα δαπάναι εἰσὶ π. γ. αἱ εἰς οἰκο-δομάς, φυτεῖαν, σπορὰν ἢ καλλιέργειαν γεγόμενα (νόμ. 23 § 4 πανδ. 6, 1· § 30, 32, 33 εἰσηγ. 2, 1· νόμ. 7 § 12· νόμ. 9 πρ. § 1 πανδ. 41, 1· νόμ. 14 πανδ. 44, 1· νόμ. 11, 16 κώδ. 3, 32· νόμ. 5 πρ. πανδ. 25, 1· νόμ. 8 πρ. πανδ. 13, 7· νόμ. 29 § 2 πανδ. 20, 1)· ὡσαύτως αἱ πρὸς διάσωσιν τοῦ πράγματος ἀπὸ θαλασσίου κινδύνου καταβληθεῖ-σαι (νόμ. 2 πρ. πανδ. 14, 2).

β') ὁ ἔκ τινος αἰτίας ὑποχρεούμενος νὰ παράσῃ πρᾶγμα τι ἔχει δικαίωμα παρακρατήσεως τοῦ πράγματος τούτου διὰ τὰς ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας πηγαζούσας ἀνταπαιτήσεις αὐτοῦ. Οὕτω ἐπὶ ἐντολῆς καὶ χρη-σιδανείου ἔχουσιν ὁ ἐντολοδόχος καὶ ὁ τὸ χρησιδάνειον λαβὼν παρακρά-τησιν διὰ τὰς τοιούτου εἵδους ἀνταπαιτήσεις των (νόμ. 25 πανδ. 3, 3.

Δοτρίου πραγμάτων υπεστή ζημιαν, δύναται να παρακρατησῇ το πρᾶγμα τοῦτο (νόμ. 6, 7 § 2· νόμ. 9, πρ. § 3 πανδ. 39, 2· νόμ. 8 πανδ. 47, 9). Ὁ μισθωτής; ὅχι ΑΠ. 335 τοῦ 77.

γ') ὅπου δύναται τις νὰ προτείνῃ τὴν ἔνστασιν non adimpleti contractus, ἔχει καὶ παρακατάσχεσιν. Τοιοῦτος ὁ ἀγοραστὴς καὶ ὁ πωλητής· νόμ. 25, 13 § 8 πανδ. 19, 1· νόμ. 5 § 4 πανδ. 44, 4· νόμ. 5 κώδ. 8, 45.

δ') κατὰ τὸν νόμ. 94 πρ. πανδ. (46, 3)· ἔὰν καταβάλῃ τῷ δανειστῇ μου ἀλλότρια νομίσματα, οὗτος δ' ἔχων ταῦτα κινεῖ κατ' ἐμοῦ (ἦτοι μὲ ἐνάγει περὶ καταβολῆς τοῦ χρέους δι' ὃ ἔλαβε τὰ ἀλλότρια νομίσματα) μὴ ἀποδιδούς αὐτά, ἐκβάλλεται παραγραφῇ· ὅρ. καὶ τὴν μὴ ἰσχύουσαν πλέον διάταξιν ἐν νόμ. 1 πρ. πανδ. (20, 1).

ε') ὁ ἐνεχυροῦχος δανειστής ἔχει δικαίωμα παρακρατήσεως τοῦ ἐνεχύρου δι' ἄλλας ἀπαιτήσεις τοῦ κατὰ τοῦ αὐτοῦ ὀφειλέτου· νόμ. 1 κώδ. 8, 27· ἀρθρ. 10 νόμ. Ἐνεχ. Ὡσαύτως ὁ τὸ ἐνέχυρον διὰ τῆς καταβολῆς τοῦ χρέους λυτρώσας· νόμ. 1 πρ. Π. (20, 6).

7) Νόμ. 51 πανδ. (12, 6) καὶ σημ. 4 τοῦ § τούτου. Ἐπὶ τοιούτων ἀνταπαιτήσεων τὸ μόνον μέσον τῆς ἐξασφαλίσεως αὐτῶν εἶναι ἡ παρακράτησις.

8) Εἰσὶν οἱ διδάσκοντες (Mühlerbr. Pandekten § 136 σημ. 9) ὅτι παρακράτησις ἐπιτρέπεται παντοῦ ὅπου ὑπάρχουσι τὰ (καθ' ὃν αὐτοὶ δίδουσιν ὁρισμὸν) προσόντα τῆς παρακρατήσεως· ἡ διδασκαλία αὕτη δὲν

ἐνστάσεως, τῆς τοῦ δόλου· δύναται δὲ καὶ ἐν εἵδει συμψηφισμοῦ ἢ ἀνταγωγῆς νὰ προταθῇ ἐν τῇ δίκῃ. 9

ζ') σφράγισις καὶ ἀπογραφὴ. α)

§ 76. Ἡ σφράγισις ἐξασφαλίζει τὸ σφραγιζόμενον πρᾶγμα ἐναντίον ἐνδεχομένης ἀφαιρέσεως ἢ ἀλλοιώσεως αὐτοῦ καὶ χρησιμεύει ὡς προπαρασκευαστικῇ τῆς ἀπογραφῆς πρᾶξις. 1 Ἀπαιτεῖται δὲ νὰ ὑπάρχῃ εὐλογος ἀφορ-

9) Ἐὰν ἡ ἀνταπαίτησις, ὑπὲρ ἧς ἡ παρακράτησις, φέρῃ τὰ στοιχεῖα τοῦ συμψηφισμοῦ, δύναται νὰ ἀντιταχθῇ ἐν τῇ δίκῃ καὶ ὡς συμψηφισμός· ἄλλως ἡ ἀνταπαίτησις ἢ προτείνεται ἀνταγωγικῶς μετὰ τοῦ πλεονεκτήματος τῆς παρακρατήσεως (ὅτε προηγεῖται ἐν τῇ ἐκτέλεσει ἢ ἀνταγωγικῇ ἀπαίτησις), ἢ ἀποκρούεται ἀπλῶς ἢ ἀγωγῇ διὰ τῆς ἐνστάσεως τῆς παρακρατήσεως. Π. γ. ὁ πληρεξούσιος, ὅστις ἐνάγεται ἐπὶ καταβολῇ τῶν χρημάτων, ἅπερ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς εἰσέπραξε, δύναται ν' ἀντιτάξῃ εἰς συμψηφισμὸν τὴν ἐκ τῆς αὐτῆς ἐντολῆς χρηματικὴν ἀνταπαίτησιν τοῦ ὁ ἐναγόμενος ἐπὶ ἀποδόσει τοῦ ἀκινήτου ἐν ᾧ ἔκαμεν ἀναγκαίως δαπάνας δύναται νὰ αἰτήσῃ ἀνταγωγικῶς τὰς δαπάνας τοῦ ἐπὶ παρακρατήσει τοῦ ἀκινήτου (οὗ ἕνεκα ἡ ἀνταγωγικὴ ἀπαίτησις ἀνάγκη νὰ συνεκδικασθῇ μετὰ τῆς ἀγωγῆς παρὰ τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρ. 228 πολ.), ἢ καὶ ἀπλῶς τὴν παρακράτησιν νὰ ἐπικαλεσθῇ. Ὅπου ἡ ἀνταπαίτησις πηγάζει ἐκ φυσικῆς ἐνοχλῆς, ὁ ἐνάγων μόνον τὴν ἔνστασιν τῆς παρακρατήσεως ἔχει· ἀνωτ. σημ. 7 τοῦ § τούτου. Ἐσφαλμένως ὁ ΑΠ. (ἀπόφ. 71 τοῦ 77) ἐθεώρησεν ἀπαράδεκτον πρότασιν παρακρατήσεως, μὴ γενομένην ὡς αἱ ἀνταγωγαὶ ἐν ταῖς συνήθεσι δίκαις, διὰ τοῦ ἀπολογητηρίου. Ν. Πείρας παράρτ. Γ', 7569 § 7· πρὸς καὶ νόμ. 51 βασ. (24, 6).

α) Demol. ΙΕ', 608 ἀριθ. 626. Πολ. 1049—1079. Γαλ. 907—944. Περὶ ἐπιθέσεως σφραγίδων γίνεται λόγος τις ἐν Νεαρᾷ Ἰουστ. 164.

1) Διὰ τῆς σφραγίσεως σκοπεῖται ἡ ἀποτροπὴ ἐπικειμένου κινδύνου εἰς ὃν εἶναι ἐκτεθειμένον τὸ σφραγιστέον πρᾶγμα· ὁ κίνδυνος δὲ οὗτος δύναται νὰ ᾔναι εἴτε ἀφαιρέσεως καὶ ἀποκρύψεως, εἴτε ἀντικαταστάσεως ἢ ἀλλοιώσεως τοῦ πράγματος· ἐπομένως λαμβάνει χώραν μόνον ἐπὶ κινήτων· ἀλλὰ καὶ ὁ διαχειριστὴς ἀλλοτρίας περιουσίας δικαιούται

μη² καὶ παρὰ τῷ προκαλοῦντι τὴν σφράγισιν ἔννομον συμφέρον.³

πρὸς ἀσφάλειάν του νὰ προκαλέσῃ ἐν ἀνάγκῃ σφράγισιν (πολ. 1049 § 3).

2) Πολ. δικον. 1049. Εὐλογον ἀφορμὴν γενικῶς μὲν ἀποτελεῖ ὁ κίνδυνος εἰς ὃν εἶναι ἐκτεθειμένον πρᾶγμα τι· ἰδίως δὲ ὁ θάνατος, ἡ ἀπουσία, ἡ ἀνηλικιότητος ἢ ἄλλη ἀνικανότης περὶ τὸ πράττειν τοῦ ἰδιοκτητοῦ ἢ τοῦ νομίμου διακατόχου τοῦ πράγματος· προσέτι ὁ φόβος ὑφαιρέσεως, ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολῆς, καταστροφῆς ἢ ἄλλης βλάβης τοῦ πράγματος· τέλος δὲ ἄλλο τι περιστάτικόν πιθανολογοῦν κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ εἰρηνοδίκου τὴν ὑπαρξιν κινδύνου.

3) Πολ. δικον. 1050. Ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ καὶ τῷ προηγουμένῳ 1049 γίνεται τις σύγχυσις τῶν δύο πραγμάτων πότε συγχωρεῖται σφράγισις καὶ τίς ἔχει δικαίωμα νὰ αἰτήσῃ αὐτήν. Περὶ τοῦ πότε ἐγένετο ἤδη λόγος ἐν τῇ προηγουμένῃ σημειώσει· ὡς πρὸς τὸ τίς, ὁ γενικὸς κανὼν εἶναι ὅτι πᾶς ὅστις ἔχει ἔννομον συμφέρον δικαιουταὶ νὰ αἰτήσῃ τὴν σφράγισιν· ὥστε ὁ κίνδυνος μὲν δικαιολογεῖ τὸ μέτρον τῆς σφραγίσεως, τὸ ἔννομον δὲ συμφέρον νομιμοποιεῖ τοὺς αἰτοῦντας αὐτήν. Ὡς τοιοῦτοι δὲ ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ νόμου α') προκειμένου περὶ ὁμάδος περιουσίας οἷον κληρονομίας (ζῶντος τοῦ κληρονομουμένου σφράγισις δὲν ἐπιτρέπεται. Carré τοῦ 3076) ἢ ἄλλης (π. χ. τοῦ πτωχεύσαντος. Dalloz Scellés ἀρ. 22), οἱ ἔχοντες ἐννόμους ἀξιώσεις ἐπ' αὐτῆς· οἷοι οἱ κληρονόμοι, οἱ κληροδόχοι καὶ οἱ δωρεᾶς αἰτίᾳ θανάτου δωρεοδόχοι, ἢ οἱ δανεισταὶ τούτων (δυνάμει τοῦ ἄρθρου 1025 πολ. δικον. Carré τοῦ 3062)· προσέτι οἱ δανεισταὶ τῆς κληρονομίας ἢ τῆς πτωχεύσεως· β') προκειμένου περὶ πραγμάτων ζῶντος ὀφειλέτου, οἱ δανεισταὶ αὐτοῦ οἱ ἔχοντες τίτλον ἐκτελεστὸν ἢ λαβόντες πρὸς τοῦτο ἄδειαν παρὰ τοῦ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν· γ') προκειμένου περὶ πραγμάτων ἀπόντος (εἴτε ἀφάντου εἴτε μὴ παρόντος. Carré ζ. 3072), οἱ σύνοικοι καὶ ὑπηρέται αὐτοῦ· π. χ. ὁ ἀπὼν ἀφήκεν ἀνοιχτὸν τὸ δωμάτιον ἐν ᾧ εὕρισκοντα τὰ πράγματά του· δ') προκειμένου περὶ τῆς περιουσίας τῶν ὑπὸ ἐπιμέλειάν τινα διατελούντων, αὐτοὶ οὗτοι, οἱ ἀντιπρόσωποι (Carré ζήτ. 3067 bis) ἢ συγγενεῖς αὐτῶν· ε') ἐπὶ τῶν θεμάτων γ' καὶ δ', ἢ ὅταν πράγματα τοῦ δημοσίου κινδυνεύωσι παρὰ τῷ κατέχοντι αὐτά, ἢ οὗτος ἀπέθανεν ἢ ἦναι ἀπὼν (ἐνταῦθα ἡ σφράγισις περιορίζεται εἰς μόνον τὰ τοῦ δημοσίου πράγματα· ἴδε δισταγμοὺς τινας παρὰ Carré ζήτ. 3073, 3073 bis) ἢ ἐπίθεσις τῶν σφραγίδων δύναται νὰ αἰτηθῇ ἐν ἀνάγκῃ παρὰ τοῦ εἰσαγγελέως ἢ τοῦ δημάρχου ἢ καὶ νὰ ἐνεργηθῇ αὐτεπαγγέλτως παρὰ τοῦ εἰρηνοδίκου (Πολ. 1051).

Ὁ εἰρηνοδίκης εἶναι συνήθως ἀρμόδιος⁴ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν σφράγισιν, ἥτοι τὴν ἐπίθεσιν τῆς δημοσίας σφραγίδος⁵ ἐπὶ τοῦ σφραγιστέου πράγματος· πράττει δὲ τοῦτο ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἐνδιαφερομένων, ὅσοι αὐθορμήτως ἐμφανισθῶσι,⁶ κατ' αἵτησίν τινος ἐξ αὐτῶν ἢ καὶ αὐτεπαγγέλτως ἐνίοτε.⁷ Συντάσσεται δὲ περὶ αὐτῆς ἐκθεσις καὶ διορίζεται φύλαξ τῶν σφραγισθέντων πραγμάτων).⁸ Τὰ

4) Ὁ εἰρηνοδίκης δηλαδὴ τοῦ τύπου, ἐνθα τὰ πράγματα εὐρίσκονται, εἶναι ἀρμόδιος νὰ ἐνεργήσῃ τὴν σφράγισιν. Ὅφειλει δὲ νὰ προβαίνειν εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην μεθ' ὅλης τῆς ταχύτητος, εἴτε αὐτεπαγγέλτως εἴτε κατ' αἵτησιν ἐνεργεῖ (πολ. 489, 1054 § 11). ἄλλ' ἐπὶ πραγμάτων κειμένων ἐν δῆμοις ἐκτὸς τῆς ἐδρας τοῦ εἰρηνοδίκου δύναται νὰ ἐπιθέσῃ προσωρινῶς σφραγίδας καὶ ὁ δήμαρχος.

Ὁ εἰρηνοδίκης δύναται ν' ἀπορρίψῃ τὴν περὶ σφραγίσεως αἵτησιν; Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην πρέπει νὰ δοθῇ καταφατικὴ ἀπάντησις· ὁ εἰρηνοδίκης κατὰ νόμον ἔχει δικαίωμα καὶ καθήκον νὰ κρίνῃ ἂν ὑπάρχῃ περίπτωση σφραγίσεως καὶ ἂν ὁ αἰτῶν αὐτὴν ἔχῃ τὸ πρὸς τοῦτο δικαίωμα (πολ. ἄρθρ. 1049 § 3 «ὁσάκις δύναται νὰ ἀποδείχθῃ ἢ καὶ μόνον νὰ βεβαιωθῇ ἔννομον συμφέρον» ἄρθρ. 1050 «ὅστις δύναται νὰ ἀποδείξῃ ἔννομον συμφέρον ἢ καὶ μόνον νὰ τὸ βεβαιώσῃ»)· ἄρα δικαιούται καὶ νὰ ἀπορρίψῃ τὴν αἵτησιν, ἂν εὕρῃ αὐτὴν μὴ βάσιμον (Carré ζήτ. 3066)· ἀλλὰ βεβαίως ἡ ἀπόφασις αὐτοῦ ἔχει μόνον προσωρινὸν ἀποτέλεσμα. Πολ. 1060.

5) Πράγματα ἀπολύτως ἀναγκαῖα πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν τῷ οἴκῳ ἢ ὦν ἡ σφράγισις εἶναι ἀδύνατος (π. χ. κτήνη) ἢ ἐπιβλαβής (π. χ. ἐδωδιμα), δὲν σφραγίζονται· ἀλλ' ἀπογράφονται μόνον (Πολ. 1055. Γαλ. 924)· αἱ δὲ διαθῆκαι ἢ ἄλλα σπουδαῖα ἔγγραφα δίδονται εἰς ἰδιαιτέραν φύλαξιν (πολ. 1057, 1058. Γαλ. 916—919).

6) Δικαίωμα τοῦ νὰ παρευρεθῶσι κατὰ τὴν σφράγισιν ἔχουσι βεβαίως πάντες ὅσοι δικαιοῦνται νὰ αἰτήσωσιν αὐτήν· προσκαλοῦνται δὲ μόνον οἱ σύνοικοι, καθὼς χρησιμεύοντες ὡς τὰ σπουδαιότερα πρόσωπα πρὸς ἐξαχρίθωσιν τῆς καταστάσεως τῶν σφραγιστέων πραγμάτων. Πολ. 1054 § 9.

7) Πρβ. σημ. 3, ε' τοῦ § τούτου.

8) Πολ. 1054. Γαλ. 914. Τῶν σφραγισθέντων πραγμάτων διορίζει δ

κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τῶν σφραγίδων παρεμπύπτοντα προσκόμματα αἶρει ἐκ μέσου προσωρινῶς μὲν ὁ εἰρηνοδίκης, ὀριστικῶς δὲ ὁ πρόεδρος ἢ τὸ πρωτοδικεῖον.⁹ Αἱ σφραγίδες αἱρῶνται ὑπὸ τοῦ εἰρηνοδίκου ἅμα ἐκλείψῃ ἡ αἰτία τῆς ἐπιθέσεως αὐτῶν. Περὶ τῆς ἄρσεως ἀποφασίζει ὁ πρόεδρος, ἐνίοτε ὁ εἰρηνοδίκης· συντάσσεται δὲ καὶ περὶ αὐτῆς ἔκθεσις. 10

Ἡ ἀπογραφὴ,¹¹ ἥτοι ἡ κινητῆς περιουσίας ἀναγραφή, συντελεῖ ὡς ἀποδεικτικὸν μέσον εἰς τὴν ἀσφά-

εἰρηνοδίκης φύλακα πρόσωπον, ὅπερ κρίνει κατάλληλον πρὸς τοῦτο· ἀλλὰ βεβαίως δυνάμενον νὰ ὑποβληθῇ εἰς προσωπικὴν κράτησιν. Ἐὰν δὲν εὐρεθῶσι παντάπασι πράγματα ἢ τὰ εὐρεθέντα δὲν ἦναι ἐκ τῶν σφραγιστέων, σημειοῦται τοῦτο ἐν τῇ ἐκθέσει. Carré ζ. 3080.

9) Αἱ κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τῶν σφραγίδων ἀναφύμεναι διαφωνίαι τριῶν εἰδῶν δύνανται νὰ ἦναι : ἡ ὅτι δὲν ὑπάρχει περίπτωσις σφραγίσεως, ἡ ὅτι ὁ αἰτῶν αὐτὴν δὲν ἔχει δικαίωμα, ἡ ὅτι πρότασίς τινος τῶν παρόντων μερῶν κακῶς ἀπερρίφθη ἢ κακῶς ἐγένετο δεκτὴ (τοιαῦτά εἰσι καὶ τὰ ἀπαντῶμενα προσκόμματα περὶ τὰ σφραγιστέα. Γαλ. 921). Περὶ πασῶν τούτων τῶν διαφωνιῶν ἀποφαίνεται προσωρινῶς μὲν ὁ εἰρηνοδίκης, ὀριστικῶς δὲ τὸ πρωτοδικεῖον. Πολ. 1057—1061. Γαλ. 916—922, 926, 927. Dalloz Scellés ἀρ. 74 ἐπ.

10) Πολ. 1062—1068. Γαλ. 928—940. Εἰς τὴν ἀποσφράγισιν πρέπει νὰ προσκαλῶνται πάντες οἱ κατὰ τὴν σφράγισιν παρευρεθέντες. Ἐὰν δυνάμει διατάξεως τοῦ νόμου ἢ κατ' αἰτήσιν τῶν μερῶν ἦναι ἀναγκαῖα ἡ σύνταξις ἀπογραφῆς, διορίζεται πρὸς τοῦτο συμβολαιογράφος καὶ εἰς ἡ δύο ἐκτιμηταί· τὸν συμβολαιογράφον καὶ τοὺς ἐκτιμητάς, μὴ συμφωνούντων τῶν μερῶν, διορίζει ὁ πρόεδρος τῶν πρωτοδικῶν.

11) Ἡ ἀπογραφὴ εἶναι ἐξώδικος ἢ δικαστικὴ· ἡ ἐξώδικος λαμβάνει χώραν ὅπου καὶ ὅπως συνομολογήσωσιν αὐτὴν οἱ ἐνδιαφερόμενοι, τηρουμένων βεβαίως τῶν περὶ ἰδιωτικῶν ἐγγράφων διατάξεων τῆς πολιτ. δικονομίας. Τὰ δὲ τῆς δικαστικῆς ἀπογραφῆς κανονίζουνσι τὰ ἄρθρ. 1070—1073. Ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ κινητὴ περιουσία, συντάσσεται ἔκθεσις περὶ τούτου. Carré ζ. 759.—Τῶν ἀπαιτήσεων τῆς κληρονομίας ; καὶ τούτων, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ἄρθρ. 1071 § 10 πολ. ὅρα καὶ ἀποφ. ΔΠ 160 τοῦ 77. Demol. IE', 148 ἐν τ.

λειαν τῶν ἀπογραφομένων πραγμάτων· ὁ δυνάμενος νὰ αἰτήσῃ σφράγισιν ἢ ἀποσφράγισιν δικαιούται νὰ αἰτήσῃ καὶ ἀπογραφὴν. ¹² Ἡ ἀπογραφὴ εἶναι ἀναγκαία ὅπου ὁ νόμος διατάσσει αὐτήν· ¹³ ἂν δὲ προηγήθῃ αὐτῆς σφράγισις, γίνεται ἅμα τῇ ἀποσφραγίσει καὶ μετ' αὐτῆς ἐνεργεῖ δὲ τὴν ἀπογραφὴν ὁ ἀρμόδιος συμβολαιογράφος ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἐνδιαφερομένων· ἀλλὰ πάντοτε κατ' αἰτησιν καὶ κλητευομένων τῶν κατὰ τὴν σφράγισιν ἢ ἀποσφράγισιν παρευρεθέντων μερῶν. ¹⁴ Συντάσσεται δὲ περὶ αὐτῆς ἐκθεσις τὰ τοῦ ἀρθρ. 1071 τῆς πολιτ. δικονομίας περιέχουσα, καὶ ἂν κατὰ τὴν σύνταξιν ταύτην ἀναφυῶσιν ἔριδες, ἰδίως περὶ διαχειρίσεως τῆς περιουσίας, περὶ ἧς ἡ ἀπογραφὴ, καταχωρίζονται αὗται ἐν τῇ ἐκθέσει καὶ ὑποβάλλονται εἰς τὸν πρόεδρον τῶν πρωτοδικῶν πρὸς ἐκδίκασιν. ¹⁵

12) Ὅρα σημ. 3 τοῦ § τούτου. Ἐὰν αἰτήσωσι πλείονες τὴν ἀπογραφὴν, τὸ ὀρθότερον εἶναι νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐνεργεῖται· αὕτη ἐν ὀνόματι πάντων τούτων· οὐδὲν σπουδαῖον συμφέρον προτιμήσεως ὑπάρχει· ἄλλως Carré ζ. 3141.

13) Π. χ. οἱ ἐπίτροποι (νόμ. 7 πρ. πανδ. 26, 7· νόμ. 24 κώδ. 5, 37· νόμ. 7 § 5 κώδ. 5, 70· νόμ. 13 § 1 κώδ. 5, 51· ἀρθρ. 59 Ν. Ἑπ.), οἱ ἐξ ἀπογραφῆς κληρονόμοι (νόμ. 22 § 2 κώδ. 6, 30. Νεαρ. Α' κεφ. β' § 1· πολ. 1074) καὶ ἐν γένει πάντες ὅσοι ἀναδέχονται ἄλλοτρίας περιουσίας τὴν διοίκησιν (ἀρθρ. 486 ἐμπ. ν.). Mühlenbr. § 128.

14) Ἐὰν οἱ κλητευθέντες ἀπολειφθῶσιν, ὁ συντάσσων τὴν ἀπογραφὴν διορίζει πρὸς ἀντιπροσώπευσιν αὐτῶν ἓνα συμβολαιογράφον ἢ δύο μάρτυρας (πολ. 1065, 1072). Ἐὰν ὁ ἀπολιπόμενος ᾗναι ἐπίτροπος ἢ κηδεμών· νομίζω ὅτι καὶ τότε διορίζεται συμβολαιογράφος ἢ δύο μάρτυρες· ἄλλως ἤθελεν εἶσθαι ἀδύνατος τῆς ἀπογραφῆς ἡ σύνταξις (Dalloz ἀρ. 211). Ἡ διὰ τὸν συμβολαιογράφον ἢ τοὺς μάρτυρας δαπάνη εἶναι εἰς βάρος τοῦ ἀπολιπομένου (πολ. 1065)· ἄλλως ἀποφαίνονται οἱ γάλλοι συγγραφεῖς. Carré ζ. 3146.

15) Πολ. 1073. Γαλ. 944. Εἰσάγονται δὲ εἰς τὸν πρόεδρον αἱ ἔριδες αὗται εἴτε ἐπιμελεῖα τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν, εἴτε παρὰ τοῦ συν-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ

Α') γενικά.

§ 77. Τὰ περὶ τὴν ἄσκησιν τῶν ἰδιωτικῶν δικαίων παρεμβαλλόμενα παρ' ἄλλων ἐμπόδια,¹ εἴτε προσβάλλονται δι' αὐτῶν τὰ δίκαια ταῦτα, εἴτε ὅπωςδῆποτε ἐπηρεάζονται, διαταράττουσι τὴν κοινωνικὴν ἁρμονίαν καὶ διατοῦτο πρέπει νὰ αἰρῶνται ἐκ μέσου· ἡ ἄρσις δὲ αὐτῶν ἐνεργεῖται πάντοτε² ὑπὸ τοῦ δικαιοῦχος, μεταχειριζομέ-

τάσσοντος τὴν ἀπογραφὴν συμβολαιογράφου. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἀκολουθεῖται ἡ ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασία· ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ ὁ συμβολαιογράφος παρουσιάζει τῷ προέδρῳ ἐν πρωτοτύπῳ τὰ πεπραγμένα· οὗτος βεβαίως δύναται νὰ διατάξῃ ἐν ἀνάγκῃ καὶ τὴν τῶν μερῶν πρόσκλησιν. Carré ζ. 3153. Ἐπιτρέπεται τοῖς ἐνδιαφερομένοις ἀνταποδείξεις κατὰ τῆς ἐκθέσεως. Νόμ. 22 § 10 κώδ. (6, 30).

1) Ἐν τῇ ἄσκῃ τοῦ δικαίου, ᾗτοι ἐν τῇ ἐπιχειρήσει τῶν πράξεων τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ (ἀνωτ. § 61 σημ. 1), ἐνδεχόμενον ὁ δικαιοῦχος ν' ἀπαντήσῃ ἐμπόδια παρ' ἄλλων προσώπων παρεμβαλλόμενα αὐτῷ. Τότε ἔρχονται εἰς σύγκρουσιν δύο ἐναντία θελήσεις καὶ δύο ἀντίθετοι δυνάμεις: ἡ τοῦ ἔχοντος τὸ δίκαιον καὶ ἡ τοῦ ἀνθισταμένου εἰς τὴν ἄσκησιν καὶ πραγμάτωσιν αὐτοῦ· ἡ μὲν εἶναι δικαία θέλησις, ἡ δὲ ἄδικος θέλησις· ἀλλὰ βεβαίως αὕτη ὀφείλει νὰ υποχωρήσῃ εἰς ἐκείνην (ἀνωτ. § 53 σημ. 1, 4)· ἐπομένως ἡ δικαία θέλησις πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν καὶ τὰ μέσα τοῦ κατορθοῦν τὴν υποχώρησιν ταύτην, τοῦτέστι τοῦ προστατεύειν καὶ σεβαστὰ καθιστᾶν τὰ ἐαυτῆς δίκαια· ὅπερ δικονομικῶς ἐνεργεῖται ἢ διὰ τοῦ μέσου τῆς διώξεως (persecutio νόμ. 46 πανδ. 2, 14), ἢ διὰ τοῦ μέσου τῆς ὑπερασπίσεως· δηλαδὴ ἐν τῇ ἰδιότητι τοῦ ἐνάγοντος ἢ ἐναγομένου.

2) Ἐν τοῖς ἀγῶσι τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου ἡ ἔρις συνήθως στοίφεται

νου πρὸς τοῦτο εἴτε τὴν οἰκείαν δύναμιν, εἴτε τὴν τῶν δικαστηρίων· ἡ μὲν καλεῖται **ἐξώδικος** προστασία τῶν δικαίων, ἡ δέ, **δικαστική**.

β') ἐξώδικος προστασία.

§ 78. Ὁ ἄνθρωπος προστατεύει διὰ τῆς ἰδίας δυνάμεως **διττῶς** τὰ ἑαυτοῦ δίκαια, εἴτε προσπίζων αὐτὰ κατὰ προσβολῆς ἐπικειμένης, εἴτε ἱκανοποιῶν αὐτὰ μετὰ τὴν προσβολήν· τουτέστι δι' **ἀμύνης** ἢ δι' **αὐτοδικίας**· ἀλλ' ἀμφοτέρω τὰ μέσα ταῦτα ἐν ἀνάγκῃ μόνον συγχωρεῖ ἡ νομοθεσία,¹ διότι εὐκολος ἡ κακὴ αὐτῶν χρῆσις διὸ

α') ἡ μὲν **ἄμυνα**, ἥτοι ἡ ἀπόκρουσις ἐπικειμένης ἀδίκου προσβολῆς, ἐπιτρέπεται ὅπου καὶ ὅταν ἡ βοήθεια τῆς πολιτείας δὲν ἐπαρκῇ· πρέπει δὲ νὰ περιορίζηται εἰς μόνην τὴν ἀπόκρουσιν, χωρὶς νὰ περιέχῃ καὶ αὐτὴ προσβολήν.²

περὶ ἀπαλλοτριωτὰ δίκαια. Ἐγχειρ. § 2 σημ. 1· ἄνωτ. § 61 σημ. 2.

1) Ὅπου δηλαδὴ τῆς δημοσίας ἀρχῆς ἡ βοήθεια δὲν δύναται ἕνεκα τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου νὰ παρεμβῇ καὶ προλάβῃ τὸ κακόν. Εἰς πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν ἡ δι' οἰκείας δυνάμεως προστασία τῶν ἡμετέρων δικαίων εἶναι ἀπηγορευμένη. Νόμ. 176 πρ. πανδ. (50, 17)· νόμ. 13 πανδ. (4, 2)· νόμ. 9 κώδ. (5, 18). Ἐγχειρ. § 2 σελ. 5.

2) Πρβ. Ἐγχειρ. § 2 σημ. 2. Νόμ. 3 πανδ. (1, 1)· νόμ. 4 πρ. νόμ. 29 § 1, 3· νόμ. 45 § 4· νόμ. 49 § 1 πανδ. (9, 2). Ἡ ἄμυνα, ὡς αἰκίς δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς διὰ τῆς χρήσεως προφυλακτικῶν ἀπλῶς μέσων (π. χ. ἀποτρέπω τὴν χεῖρα τοῦ πειρωμένου νὰ μὲν προσβολῇ καὶ οὕτω ἡ σφαῖρα βάλλει ἄλλου), εἶναι ἀπολύτως θεμιτὴ μόνον δὲ ὅπου ἡ ἄμυνα μέλλει νὰ ἐκτελεσθῇ δι' ἀνταδίκηματος, ἀπαιτεῖται, ἵνα ᾖ ἀνέγκλητος, τὸ νὰ μὴ δύναται ὁ ἀμυνόμενος νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν βοήθειαν τῆς ἀρχῆς (ποιν. νόμ. 100). Ἄμυνα δ' ἐπιτρέπεται οὐ μόνον ἐναντίον κινδύνου ἐξ ἀνθρώπων προερχομένου, ἀλλὰ καὶ ἄλλοθεν, οἷον ἐκ πραγμάτων ἢ φυσικῶν αἰτιῶν (π. χ. πυρκαϊᾶς, τρικυ-

β') ἡ δὲ **αὐτοδικία**, ἥτοι ἡ αὐτογνώμων διάπραξις τῶν ἰδίων ἡμῶν ἀξιώσεων, ὡς ἐπικινδυνωτέρα πράξεις, ἀπαγορεύεται ἐπὶ ποινῇ δημοσίᾳ· μόνον δὲ κατ' ἐξαίρεσιν θεμιτὴ ἐστὶν ἐπὶ τοῦ καλουμένου δικαιοσταςίου καὶ ἐν ἄλλοις τισὶ θέμασιν.³

γ') διὰ τῆς δικαστικῆς ὁδοῦ.

§ 79. Ἡ διὰ τῶν δικαστηρίων προστασία τῶν δικαίων ἐκτελεῖται ἐπιχειρουμένων παρὰ τε τοῦ δικαστηρίου καὶ παρὰ τῶν διαφορομένων τῶν πράξεων ἐκείνων, αἵτινές εἰσιν ἀναγκαῖαι πρὸς ἀκριβῆ καὶ ὀρθὴν τῆς διαφορᾶς διάγνωσιν. Τὸ εἶδος καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν πράξεων τούτων ὀρίζει ὁ δικονομικὸς νόμος.¹ αἱ κεφαλαιωδέστεραι δ' αὐτῶν εἰσιν αὗται : ἡ **ἀγωγή**, δι' ἧς ὁ δικαστικὸς ἐνάρχεται ἀγών· ἡ **ἀπολογία** τοῦ ἐναγομένου (ἀπάντησις, ἐνστάσεις), δι' ἧς ἡ ἀγωγή ἀποκρούεται· αἱ ἀμφοτέρωθεν περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων γεγονότων προσαγόμεναι ἀναγκαῖαι **ἀποδείξεις**· τέλος ἡ **δικαστικὴ ψήφος**, ἡ τὴν δίκην τέμνουσα καὶ διὰ τῆς περὶ τὴν ἐκτέλεσιν διαδικασίας πραγματοποιουμένη. Ἀπασαὶ δὲ αὗται αἱ διάφοροι πράξεις διττῶς ἐξεταστέαι εἰσὶ, κατὰ **τύπον** καὶ κατ' **οὐσίαν**· καὶ κατὰ μὲν τὸν τύπον ἀνήκουσιν εἰς τὴν πολιτικὴν δικονομίαν, κατὰ δὲ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν σημασίαν, εἰς τὸ ἀστυκὸν δίκαιον.

μίας)· τὴν τελευταίαν περίπτωσιν ὁ Unger (§ 111 σημ. 24) δὲν θέλει νὰ κατατάξῃ εἰς τὴν ἄμυναν.

3) Πρβ. Ἐγχειρ. § 2 σημ. 8—10. Τινὲς κατατάσσουσι καὶ τὴν παρακράτησιν εἰς τὰ θέματα τῆς συγχωρητῆς αὐτοδικίας· ἀλλ' οὐχὶ καταλλήλως· διότι ἡ παρακράτησις φέρει πάντα τὰ προσόντα ἐνστάσεως καὶ γίνεται χρῆσις αὐτῆς ἐπὶ δικαστηρίου πάντοτε· ἄνωτ. § 75 σημ. 9.

1) Unger § 112. Ἐγχειρ. § 79, 82, 98, 101, 115, 85.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ο ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ

ΤΙΤΛΟΣ Α'

Ἐπίθεσις, ἀγωγή.

α') ἐν γένει.

§ 80. Ἡ **ἀγωγή** καλεῖται τὸ ἐνδίκον μέσον¹ ὅπερ ἔχει ὁ δικαιούχος, ἵνα ἐπικαλεσθῇ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν πρὸς ἀνόρθωσιν προσβληθέντος ἰδιωτικοῦ αὐτοῦ δικαίου.² Ὁ

1) Ἐνδίκον μέσον (remedium juris) καλεῖται γενικῶς μὲν πᾶν βοήθημα δικαίου προστατευτικόν, ὅπερ παρέχει ἡ νομοθεσία· εἰδικῶς δὲ καλοῦνται τῷ ὀνόματι τούτῳ τὰ ἐναντίον τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων ἔννομα ὅπλα τοῦ ἡττηθέντος διαδίκου. Ἐγγειρ. § 226 σημ. 3 Wächter § 62 σημ. 1. Unger § 113 σημ. 2.

2) Ὅθεν ἡ ἔκτασις τοῦ δικαίου προσδιορίζει καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ δεδομένης ἀγωγῆς, οὐχὶ τὰν ἀπαλιν (Wächter σημ. 3). Ὅποια δὲ πρέπει νὰ ᾖ ἡ τοῦ δικαίου προσβολή, ἵνα παραγάγῃ τὸ ἐνδίκον μέσον τῆς ἀγωγῆς ἐξετασθήσεται κατωτέρω (§ 85).

Τὴν βοήθειαν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας δύναται ὁ ἀδίκηθεις κατὰ δύο τρόπους νὰ ἐπικαλεσθῇ, ἢ προσφεύγων εἰς αὐτὴν αὐτὸς πρῶτος, ἢ ἀποκρούων τὸν κατ' αὐτοῦ τὴν δικαστικὴν μεσολάβησιν ἐπικαλεσάμενον· ἀγωγή κυρίως λέγεται ὁ πρῶτος τρόπος τῆς ἐνεργείας· ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ὁ δεύτερος· νόμ. 8 § 1 πανδ. (50, 16)· actionis verbo non continetur exceptio· νόμ. 1 πανδ. (44, 1)· νόμ. 19 πρ. πανδ. (22, 3)· agere etiam is videtur qui exceptione utitur, nam reus in exceptione actor est. Ἡ λατινικὴ λέξις actio περιλαμβάνει συνήθως πάντα τὰ εἶδη τῶν ἀγωγῶν (νόμ. 37 πρ. πανδ. 44, 7)· ἀλλ' ἐνίοτε ἔχει καὶ στενοτέραν ἐκδοχὴν, περιλαμβάνουσαν μόνον τὰς προσωπικὰς ἀγωγὰς· νόμ. 28 πανδ. (44, 7)· νόμ. 178 § 2 πανδ. (50, 16).

μόνας επί το δικαστήριον. Αυτή της αγωγής η εποψις φαίνεται προε-
χουσα παρά Ῥωμαίοις, ἔνεκα δηλαδή τῆς κατὰ τινά τρόπον ὑπερόχου
ἐξουσίας τοῦ δικαιοδοτοῦντος ἄρχοντος περὶ τὴν διαχείρισιν τοῦ δι-
καίου· μεταξύ τῶν διαφορομένων τὸ ζήτημα δὲν ἐτίθετο, ὡς τὴν σήμε-
ρον, ἂν ὁ θεωρῶν ἑαυτὸν ἡδικημένον ἔχῃ δίκαιον, ἀλλὰ ἂν ἔχῃ ἀγωγήν.
Windscheid die Actio σ. 3, τοῦ ἰδίου Pand. § 44 σημ. 6.

4) Ἐγγειρ. § 80. Σαβιν. Ε' 5. Ἡ λέξις ἀγωγή δηλοῖ οὐ μόνον τὴν
δικονομικὴν ποσῆν εἴτε τὸ δικόμιστρον δι' οὗ ὁ ἐνάγων ἐπινάλεται

ἔνεστι κατὰ γενικὸν κανόνα ἀγωγή, ἥτις συνήθως ἐξ αὐτοῦ καὶ ὀνομάζεται. ⁵

Τὸ πρὸς ἀγωγήν δικαίωμα οὐχὶ ὀρθῶς θεωρήθη παρὰ τινων ὡς δικαίωμα ἴδιον καὶ παρεπόμενον τοῦ δικαίου, περὶ δὲ ὁ ἀγὼν στρέφεται· διότι πράγματι οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ τὸ δίκαιον αὐτὸ ἐν καταστάσει ἀγῶνος, ἡγουν τὸ δίκαιον αὐτὸ ἀγωνιζόμενον. ⁶ Ἐνεκα τούτου πᾶν δίκαιον ἐν τῇ

5) Ἐκ τούτου καὶ μόνου ὅτι δίκαιόν τι ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῆς νομοθεσίας, ἔπεται ὅτι τὸ δίκαιον αὐτὸ εἶναι ἐνακτόν, ἥτοι δι' ἀγωγῆς ἐπιδιώξιμον. Τὸ μὴ ἔχειν τὸ δίκαιον ἀγωγήν εἶναι ἐξαίρεσις καὶ ὡς τοιαύτη ὑπάρχει μόνον ὅπου ὁ νόμος κυροῖ αὐτήν. Τοῦτο δηλοῖ τὸ ῥητόν *ubi jus non deest nec actio deesse debet*. Τοιαύτη ἐξαίρεσις ὑπάρχει ἐπὶ τῶν δικαίων, τῶν ἐκ φυσικῶν ἐνοχῶν πηγαζόντων, ἅτινα μόνον δι' ἐνστάσεως, οὐχὶ καὶ δι' ἀγωγῆς προστατεύονται. Ἐγγχειρ. § 80 σημ. 2, 3. Wächter § 62 σ. 414. Windscheid § 44 σημ. 4. Unger § 113 σημ. 8, 9α.

6) Ἐπειδὴ, ὡς ἐν τῇ προηγουμένῃ σημειώσαι εἴρηται, ὑπάρχουσι δίκαια φιλά, ἥτοι ἐστερημένα ἀγωγῆς, καὶ ἄλλα δι' ἀγωγῆς πεπρωμένα, τουτέστιν ὑπάρχουσι δίκαια ἄοπλα καὶ δίκαια ἐνοπλα, ἐγνωμάτευσάν τινες ὅτι, ὡς ἐν τῷ μαχητῇ τὸ ὄπλον ἴδιόν ἐστι πρᾶγμα, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἐνόπλοις δικαίοις τὸ πρὸς ἀγωγήν δικαίωμα εἶναι ἴδιον δίκαιον, διάφορον τοῦ δι' αὐτοῦ ὀπλιζομένου δικαίου· εἶναι δηλαδὴ παραρτηματικὸν τούτου δίκαιον· ὡς εἰ ἔλεγέ τις, ἐπειδὴ ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι σπάδωνες καὶ ἄνθρωποι μὴ σπάδωνες, ἀλλ' ἄρτίας τὰς δυνάμεις αὐτῶν ἔχοντες, ἔπεται ὅτι παραπέφυκε τῷ μὴ σπάδωνι ἀνδρὶ ἴδιόν τι χρῆμα, καθιστῶν αὐτὸν ἀρτιδύναμον! Οἱ ταῦτα γνωματεύοντες (ἔχοντές πως ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ τοῦ νόμου *actio nihil aliud est, quam jus persequendi iudicio, quod sibi debetur*, καὶ τὸ τοῦ Θεοφίλου μητέρες τῶν ἀγωγῶν αἱ ἐνοχαί· πρ. εἰσηγ. 4, 6. Θεοφ. Γ', ιγ', πρ.), ἐπόμενον ἦτο νὰ προβῶσι περαιτέρω καὶ ἐρωτήσωσιν εἰς τίνα κατηγορίαν δικαίων, ἥτοι ἀσωμάτων πραγμάτων, ἀνήκουσιν αἱ ἀγωγαί; Τὸ πρᾶγμα βεβαίως καθαρά ἐστι ματαιολογία, ἀζήμιον ἔχουσα τὸ ἀποτέλεσμα, διότι ἐπὶ τέλους εἰς τὰ κινήτὰ κατατάσσονται πᾶσαι αἱ ἀγωγαί, ἐκτὸς τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς περὶ ἀκινήτου (ἀνωτ. § 27 σημ. 5)· οὐχ ἥττον

καταστήσει ταύτη διατελοῦν λαμβάνει μορφήν ἀξιώσεως καθ' ὥρισμένου προσώπου ἐπὶ ὥρισμένη παροχῇ, εἰ καὶ τυχὸν πρότερον ἦτο ἀπόλυτον· 7 ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι πᾶσα ἀγωγὴ ἐπιδιώκει τὴν ἐκτέλεσιν ἐνοχικῆς ἢ οἰονεὶ ἐνοχικῆς ὑποχρεώσεως· ἐνάγειν ἐστὶ τὸ ἐπὶ δικαστηρίου ἀπαιτεῖν τὸ ἐποφειλόμενον. 8

β') διαφοραὶ τῶν ἀγωγῶν.

1) κατὰ τὸ δίκαιον.

§ 81. Αἱ ἀγωγαὶ διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων ὡς ἐκ τοῦ δικαίου ἐξ οὗ πηγάζουσι καὶ δι' ὃ ἐγείρονται (causa

ὅμως ἡ ἀνωτέρω γνώμη εἶναι θεωρητικῶς ἀποδοκιμαστέα. Σαβιν. Ε', 3. Πούχτα, Vorles. σ. 184. Unger σ. 353, 354 σημ. 13.

7) Πᾶν δίκαιον ἐναχτόν, δι' ἀγωγῆς δηλαδὴ πεπορισμένον, φέρει ἐν αὐτῷ ἅμα γεννώμενον τὴν ἀγωγὴν, ἥτοι τὴν ἐξουσίαν τῆς δικαστικῆς ἐπιδιώξεως· ἡ ἐξουσία ὅμως αὕτη ἡρεμεῖ ἐνόςῳ τὸ δίκαιον διατελεῖ ἐν καταστάσει εἰρήνης, γίνεται δὲ ἐνεργὸς ἀφ' ἧς τὸ δίκαιον μετασχηματισθῇ εἰς δίκαιον ἐναγώνιον. Τὸ ἐναγώνιον δίκαιον, ὡς ἐκ τῆς ἀφορμῆς τῆς τὸν ἀγῶνα παραγαγούσης, ἔχει ὥρισμένα πάντοτε τὰ τε ἀγωνιζόμενα πρόσωπα καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐριδος· ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι καὶ τὰ ἀπόλυτα δίκαια, τὰ μὴ ἔχοντα ἀρχῇθεν γνωστὸν τὸν ἀντίπαλον, λαμβάνουσιν, ἅμα μεταμορφωθέντα εἰς ἐναγώνια δίκαια, σχῆμα προσωπικῆς ἀξιώσεως ἐναντίον ἐκείνου, καθ' οὗ ὁ ἀγὼν ἐγείρεται. Δια- τοῦτο λέγεται ἐν ταῖς πηγαῖς (§ 5 εἰσηγ. 4. 13) si iudicio tecum actum fuerit, sive in rem sive in personam nihilominus obligatio

actionis causa petendi). Ὑπὸ τὴν ἐποψιν δηλαδὴ ταύτην¹ ὑπάρχουσιν ἀγωγαὶ **οἰκογενειακαὶ** καὶ **περιουσιακαὶ**· διὰ τῶν πρώτων προστατεύονται οἰκογενειακαὶ σχέσεις, διὰ τῶν δευτέρων τὰ χρηματώδη δίκαια· προσέτι ὑπάρχουσιν ἀγωγαὶ **προσωπικαὶ** καὶ **ἀπρόσωποι** (actiones in personam, actiones in rem)· καὶ προσωπικαὶ μὲν εἰσιν αἱ περὶ σχετικόν τι δίκαιον στρεφόμεναι, αἵτινες συνήθως ἔχουσιν ἄμεσον καὶ κύριον ἀντικείμενον καταδιώξεως ὠρισμένον ἐξ ὑπαρχῆς πρόσωπον.² Πᾶται

1) Ἡ ἐκ τῆς ἐπόψεως ταύτης διαίρεσις τῶν ἀγωγῶν ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ δικαίου ἔχει οὕτω· «τῶν ἀγωγῶν, αἳ κινουμέναι κατὰ τινος παρὰ δικασταῖς, ἤγουν παρὰ αἰρετοῖς δικασταῖς περὶ τινος πράγματος, ἡ ἄκρα διαίρεσις εἰς δύο γένη ταῦτα κατὰγεται· τῶν γὰρ ἀγωγῶν αἱ μὲν εἰσιν in rem, αἱ δὲ περσονάλιαι· κινεῖ γὰρ εἰς ἕκαστος κατ' ἐκείνου, ὃν ἔχει ἔνοχον ἢ ἀπὸ συναλλάγματος ἢ ἀπὸ ἁμαρτήματος καὶ λέγονται περσονάλιαι, ἐπειδὴ κατὰ τοῦ συναλλάξαντος προσώπου ἢ ἁμαρτήσαντος κινουμέναι· καὶ ὁ κινῶν λέγει ταῦτα τὰ ῥήματα· εἰ φαίνεται τὸν ἀντίδικον χρῆναι δοῦναι ποιῆσαι, καταδίξασον, ὧ δικαστά· καὶ ἐτέροις δὲ τρόποις δυνατόν γενέσθαι τὴν ἀγωγὴν· ἢ κινουμένη κατ' ἐκείνου, ὅστις οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἔνοχος, περὶ τινος δὲ πράγματος σωματικοῦ, ὑπὸ τὴν αὐτοῦ τελούντος κατοχὴν, ἐπάγομεν αὐτῷ ζήτησιν· ἐπινενόηται δ' ἐνταῦθα ἢ in rem ἀγωγὴ· εἰ γὰρ κατέχεις ἀγρὸν ἢ οἰκίαν, ὥστε ἐγὼ λέγω τῆς ἐμαυτοῦ δεσποτείας εἶναι, σὺ δὲ τὰ αὐτὰ λέγεις, δεσπότην σεαυτὸν ἀποκαλῶν, κινήσω κατὰ σοῦ τὴν in rem λέγων, εἰ φαίνεται τὸ πρᾶγμα τῆς ἐμῆς δεσποτείας εἶναι, καταδίξασον, ὧ δικαστά, τὸν ἀντίδικον». Γαλ. Δ' § 4· quot genera actionum sint, verius videtur duo esse, in rem et in personam § 2· in personam actio est, qua agimus, quoties cum aliquo qui nobis vel ex contractu, vel ex delicto obligatus est (contendimus), id est cum intendimus hanc, facere, praestare oportere· § 3· in rem actio est cum aut corporalem rem intendimus nostram esse, aut jus aliquod nobis competere, vetut utendi etc. Νόμ. 25 πρ. πανθ. (44, 7).

2) Ἀνωτ. § 54, β'. Κατὰ τὰ χωρία, τὰ ἐν τῇ ἀμέσῃ προηγουμένῃ σημειώσῃ, προσωπικαὶ ἀγωγαὶ εἰσι πᾶσαι καὶ μόσαι αἱ ἀπὸ ἐνοχικῶν σχέσεων πηγάζουσαι, πᾶσαι δὲ αἱ λοιπαὶ αἱ ἐξ ἄλλων σχέσεων παρα-

γόμεναι εἰσιν in rem, ἥτοι ἀπρόσωποι· ὥστε αἱ προσωπικαὶ ἀγωγαὶ δὲν περιλαμβάνουσι τὰς οἰκογενειακὰς σχέσεις, οἱ δὲ ὅροι προσωπικαὶ ἀγωγαὶ καὶ ἐνοχικαὶ ἀγωγαὶ εἰσι ταυτόσημοι· νόμοι 24 βασ. (52, 1)· «προσωπικὴ δὲ ἐστὶν ἡ κινουμένη κατὰ τοῦ ἐνόχου εἰς τὸ ποιῆσαι τι ἢ δοῦναι».

Παρατηρητέον δὲ καὶ ταῦτα :

α') ἐπειδὴ, ὡς εἴρηται, προσωπικὴ ἀγωγή καὶ ἐνοχικὴ ἀγωγή εἴτε ἐνοχῇ ταὔτιζονται, συμβαίνει πολλάκις νὰ γίνηται ἀδιαφόρως χρῆσις αὐτῶν· νόμ. 8 § 11 πανδ. (16, 1) *restituatur obligatio* ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν *actio*· νόμ. 10 πανδ. (19, 1)· νόμ. 6 βασ. (46, 2)· «ἡ περὶ ὕδρων ἀγωγή καὶ αἱ ἐξ ἁμαρτήματος ἐνοχαὶ τῇ κεφαλῇ ἐπονται».

β') προσωπικὰς ἀγωγὰς ἐμφαίνουσιν ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ δικαίου καὶ οἱ ὅροι *condictio* καὶ *persecutio*, ἀλλ' ἡ μὲν δηλοῖ ἀγωγήν τοῦ αὐστηροῦ δικαίου, ἡ δὲ τῆς ἐκτάκτου διαδικασίας (νόμ. 28 πανδ. 44, 7· νόμ. 178 § 2 πανδ. 50, 16)· ἀλλὰ παρ' ἡμῖν οὐδεμίαν ἔχουσι πρακτικὴν ἀξίαν, ἐπομένως οὐδὲ γρεῖαν ἔχομεν κατασκευῆς ὁρου, πρὸς ἔκφρασιν αὐτῶν ἀκαταλλήλως ὁ Καλλιγῆς καὶ ὁ Παπαρρηγόπουλος ὀνομαζέουσιν ἀπαιτήσεις τὰς *conditiones*. Ἀπαιτητικὰς ἀγωγὰς δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν αὐτάς. Πρβ. Πρόχ. Ηὺξ. λη', 73 (σ. 325)· ὅρα καὶ νόμ. 25 πρ. Π. (44, 7).

γ') τὸ δίκαιον, περὶ ὃ ἡ προσωπικὴ ἀγωγή στρέφεται, πρέπει νὰ ἔχῃ ἀντικείμενον ποιῆσαι ἢ δοῦναι (*dare, facere, praestare*) καὶ ὀφειλέτην ὀρισμένον πρόσωπον, ἥτοι τὸ οὐσιῶδες περιεχόμενον τῶν ἐνοχῶν. Διατοῦτο ἐνταῦθα ὁ πραιτωρικὸς τύπος ἔχει οὕτως· *si paret Numerium Negidium Aulo Agerio dare facere oportere* etc. Πᾶσα λοιπὸν ἀγωγή μὴ ἔχουσα τοιοῦτον τὸ περιεχόμενον δὲν εἶναι προσωπικὴ.

δ') Τὸ διακρίνον τὰς προσωπικὰς ἀγωγὰς ἀπὸ τῶν ἀπροσώπων γνώρισμα εἶναι πάντοτε ἡ ὑπαρξὶς ἐνοχῆς πρὸ τῆς προσβολῆς τοῦ δικαίου· ὁ Σαβινῆς (Ε', 16) ἀμφισβητεῖ τοῦτο, ἐπικαλούμενος ὡς ἐπιχείρημα τὰς ἐξ ἀδίκημάτων ἀγωγὰς, ἐνθα, λέγει, ἐνοχὴ καὶ προσβολὴ συμπίπτουσιν· ἀλλὰ συγχέει βεβαίως τὴν προσβολήν, τὴν τὸ ἀδίκημα ἀποτελοῦσαν καὶ παραγαγοῦσαν τὴν ἐξ αὐτοῦ ἐνοχήν, μὲ τὴν προσβολὴν τῆς ἐκ τοῦ ἀδικήματος παραχθείσης ἐνοχῆς (Arndts § 97 σημ. 2. Unger § 62 σημ. 23). Ἐκ τῆς συγχύσεως ταύτης ἐξηγεῖται ἴσως καὶ ἡ ἐρώτησις τοῦ Παπαρρηγόπουλου (Γεν. ἀρχ. Β', 33 ἐκδ. β', σ. 40) ὅπως ἡ τῆς κλοπῆς ἀγωγή εἶναι σχετικὴ;» Πρὸ τῆς κλοπῆς δὲν ὑπάρχει ἐνοχὴ διὰ τῆς κλοπῆς κατὰ πρῶτον γεννᾶται ἐνοχὴ καὶ ἀγωγή ἐπομένως ὅπως ἂν παραβῇ τὸ εἶναι ἀπρόσωπον τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον

δὲ αἱ λοιπαὶ ἀγωγαί, αἱ ἔχουσιν βάσιν δίκαιον ἀφ' ἐαυτοῦ καὶ ἀσχέτως πρὸς τὸ πρόσωπον ὑπάρχον, ἦτοι ἀπόλυτον, εἰσὶν ἀπρόσωποι, περιλαμβάνονται οὐ μόνον τὰς ἐμπραγμάτους ἀγωγάς, ἀλλὰ καὶ τὰς τῆς προσωπικῆς κατὰστάσεως.³ Πλὴν παρατηρητέον ὅτι καὶ αἱ προσωπικαὶ ἀγωγαὶ ἔχουσιν ἐνίοτε ἀόριστον ἐν ἀρχῇ τὸν ἐναγόμε-

νὰ προσβάλλῃ τὸ ἐκ τῆς ἐνοχῆς ταύτης δικαίωμα· ἄρα πρόδηλον ὅτι εἶναι σχετική.

3) Ἀπρόσωποι, εἴτε κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν πηγῶν in rem, εἰσὶ πᾶσαι αἱ μὴ ἐνοχικαὶ ἀγωγαί· διατοῦτο ἐπ' αὐτῶν ὁ πραιτωρικός τύπος ἀνεφέρετο εἰς τὸ δίκαιον αὐτό· si paret rem actoris esse· si paret hereditatem actoris esse· si paret actori jus esse utendi fructuendi. Bethmann Civilprocess B', 254 Unger § 114 σημ. 10. Ἐνταῦθα ἀνήκουσιν :

α') αἱ ἐμπράγματα ἀγωγαί, δι' ὧν ἐμπράγματα προστατεύονται δίκαια, αἱ in rem actiones κατὰ στενοτέραν ἐκδοχὴν· οἷα ἡ περὶ κυριότητος, αἱ τῶν δουλειῶν, ἡ τοῦ ἐνεχύρου, τῆς ἐμφυτεύσεως καὶ τῆς ἐπιφανείας, αἵτινες ἐνίοτε καὶ vindicationes καλοῦνται (πανδ. 8, 5· si servitus vindicetur). Ὅρα καὶ νόμ. 25 πρ. Π. (44, 7).

β') ἡ περὶ κληρονομίας ἀγωγή (hereditatis petitio)· νόμ. 27 § 3 πανδ. (6, 1)· quum enim in hereditatis petitione, quae et ipsa in rem est, dolus praeteritus fertur, non est absurdum per consequentias et in speciali in rem actione dolum praeteritum deduci· νόμ. 25 § 18· νόμ. 49 πανδ. (5, 3). Ἐγχειρ. § 81 σημ. 1. Ἡ περὶ κληρονομίας ἀγωγή, ἐπειδὴ ἀντικείμενον ἔχει ὁμάδα πραγμάτων, καλεῖται generalis in rem actio, ἡ δὲ διεκδικητική, specialis in rem actio.

γ') αἱ προκριματικαὶ ἀγωγαὶ (praediales actiones), δι' ὧν δηλαδὴ προστατεύεται προπάντων ἡ προσωπικὴ τοῦ ἀνθρώπου κατάστασις, ἐλευθερία, πατρικὴ ιδιότης, συζυγικὴ ιδιότης κλ. (an liber sit· an ingenuus sit· an uxor fuerit). Καὶ ἐνταῦθα ὁ πραιτωρικός τύπος συντάσσεται in rem· si paret L. Titium liberum esse· § 13 εἰσηγ. (4, 6)· praediales actiones in rem esse videntur; quales sunt per quas quaeritur, an aliquis liber vel libertinus sit vel de partu agnoscendo· πρβ. καὶ Θεόφ. αὐτ. Πλείονα περὶ τῶν ἀγωγῶν τούτων κατωτ. § 82 σημ. 2, β'.

ἐκφράσις ἀπαντάται ἐν ταῖς πηγαῖς μόνον ἐπὶ τῆς τοῦ φόβου ἀγωγῆς νόμ. 9 § 8 πανδ. 4, 2). Τοιαῦται εἰσι π. χ. ἡ τοῦ φόβου ἀγωγή, ἡ περὶ ἐπιδείξεως εἴτε παραστάσεως (νόμ. 3 § 3. 15 πανδ. 10, 4), ἡ περὶ πλησμονῆς οὐδρίου ὕδατος (aquæ pluviae arcendæ actio νόμ. 6 § 5, 7 νόμ. 12 πανδ. 39, 3), τὸ κατὰ βίαν ἢ λάθρα παράγγελμα (νόμ. 5 § 13 νόμ. 7 πρ. § 1 πανδ. 43, 24). Ἡ *condictio furtiva*; νόμ. 7 § 2 Π. (13, 1) νόμ. 7 § 2 βασ. (60, 10) καὶ τὰ σχόλ. Ἀνωτ. § 54 σημ. 7. Ἐγχειρ. § 34 σημ. 5, § 81 σημ. 4.

5) Τοιαῦται ἀγωγαί, κατὰ τὸν Σαβινῆν (Ε', 26), εἰσὶν ἡ περὶ κληρονομίας ἀγωγή, καθὼς ἀρμόζουσα μόνον κατ' ἐκείνου, ὅστις κατέχει κληρονομικὰ πράγματα *pro herede* ἢ *pro possessore* (νόμ. 9 πανδ. 5, 3) ἡ παυλιανὴ ἀγωγή ἐνίοτε· ὅταν δηλαδὴ πρὸς βλάβην τῶν δανειστῶν του παραδώσῃ ὁ ὀφειλέτης εἰς ἄλλον πρᾶγμα αὐτοῦ· ἐνταῦθα οἱ δανεισταὶ ἔχουσιν ἐμπράγματον ἀγωγὴν μόνον κατὰ τοῦ λαβόντος τὸ πρᾶγμα § 6 εἰσηγ. 4, 6 *permittitur creditoribus, rescissa traditione, eam rem petere, id est dicere eam rem traditam non esse*. Θεοφ. Δ', ε' § 6 ἐν ἣ (ἀγωγῇ) λέγουσι ταῦτα· εἰ φαίνεται αὐτὸ ἐν τῇ τοῦ δεδότητος μεμενηκέναι δεσποτείᾳ· τέλος ἡ περὶ ἀποδόσεως τῆς προικὸς διεκδικητικὴ ἀγωγή, ἣν ἡ γυνὴ ἔχει κατὰ τοῦ ἀνδρὸς μόνον (νόμ. 30 κώδ. 5, 12). Ἀλλὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἀποδοκιμάζουσιν τινες (π. χ. Arndts § 97 σημ. 6). Τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν ἔχει πολλὴν τὴν σπουδαιότητα, ἐκτὸς τοῦ θέματος τῆς παυλιανῆς ἀγωγῆς, περὶ οὗ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ (Winds. § 116 σημ. 2).

6) Οἷον ἀγωγή περὶ κυριότητος, περὶ κληρονομίας, περὶ ὑποθήκης, περὶ πατρότητος κλ. Ἡ κυριότης, ἡ κληρονομία (ὡς δίκαιον), ἡ ὑποθήκη εἶναι ἡ αὐτὴ ἐπικρατέστερη καὶ ἡ ἕκτα ἐλλείψει τῆς σπουδαιότητος τῆς

τοῦ ἐμπραγμάτου στοιχείου μετέχουσιν ἀγωγαί τινες καλούμεναι διατοῦτο **μικταί**. Τοιαῦται δὲ εἰσι κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον: ἡ περὶ διαιρέσεως ἐπικολίου πράγματος, ἡ περὶ ὀροθεσιῶν, ἡ περὶ διανομῆς κληρονομίας,⁷ καὶ τὸ παράγελμα *uti possidetis*.

διότι ἐπὶ αὐτῶν τὸ προσωπικὸν δίκαιον εἶναι διάφορον κατὰ τὴν διάφορον αἰτίαν τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ· τὸ ὀφείλειν 1000 ἐκ θανείου ἢ ἐκ παρακαταθήκης ἢ ἐκ πωλήσεως ἀποτελεῖ διάφορον ὀφειλῆς εἶδος (*singulas obligationes singulae causae sequuntur* νόμ. 14 § 2 πανδ. 44, 2)· διατοῦτο αἱ προσωπικαὶ ἀγωγαὶ ἔχουσιν ἐκάστη ἰδίαν ὀνομασίαν, ὡς ἔχει καὶ τὸ δίκαιον ἐξ οὗ πηγάζουσιν. Unger § 114 σ. 362.

7) Ἐγχειρ. § 81 σημ. 5, 6. Περὶ τῶν ἀγωγῶν τούτων λέγουσιν αἱ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰσηγήσεις (§ 20 Δ'. 5') ὅτι *mixtam causam obtinere videntur, tam in rem quam in personam*. Μικταὶ εἰσιν αἱ τρεῖς αὗται ἀγωγαί, δηλαδὴ φέρουσιν ἐν ἑαυταῖς στοιχεῖον καὶ ἀπροσώπου καὶ προσωπικῆς ἀγωγῆς κατὰ τοῦτο, ὅτι λαμβάνει πάντοτε σχεδὸν χώραν ἐπιδίκασις ὑπὲρ τινος τῶν δικαζομένων καὶ ἔνεκα τούτου καταψήφισις τοῦ ἑτέρου εἰς παροχὴν τινα (*praestatio*)· ἄρα συμβαίνουσιν ἐνταῦθα ἀμφοτέρω, τὰ τε τῶν *in rem* καὶ τὰ τῶν *in personam* ἀγωγῶν (§ 4—7 εἰσηγ. 4, 17). Διατοῦτο λέγει ὁ Θεόφιλος περὶ τῆς ἀγωγῆς, τῆς ἐπὶ διανομῇ κληρονομίας ἐγειρομένης, ὅτι ἔχει καὶ τῆς *in rem* τὸ ἰδίωμα, καθὼ περὶ πραγμάτων κινεῖται (ἐκαστος γὰρ συγκληρονόμος ἐν μέρει δεσπότης ἐστίν), ἔχει δὲ καὶ περσοναλίας ἀποτελέσματα· ἐξετάζεται γὰρ ἐπ' αὐτοῦ καὶ κατὰγεται εἰς καταδίκην κεφάλαια, ἅτινα *personalis*, οὐ μὴν τῆς *in rem* εἰσὶν οἰκεία. Π. χ. πρόκειται διανομὴ ἀγροῦ, μὴ δυναμένου νὰ χωρισθῇ εἰς ἰσότιμα μέρη· ὁ ἀγρὸς οὗτος, κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον, ἐπιδικάζεται ὁλόκληρος ἐνὶ τῶν διαδίκων, συνάμα δὲ καταδικάζεται οὗτος νὰ καταβάλῃ εἰς χρήματα τὸ εἰς τὸ ἕτερον ἀναλογοῦν μερίδιον. Ὡστε εὐλόγως ὀνομαζονται **μικταὶ αἱ ἀγωγαὶ αὗται** (νόμ. 1 § 1· νόμ. 1· νόμ. 22 § 4 πανδ. 10, 2· *familiae erciscundae iudicium ex duobus constat, id est rebus atque praestationibus* νόμ. 3 πρ. νόμ. 4 § 3 πανδ. 10, 3). Ὑπάρχει ὁμως μεταξὺ τῶν συγγραφῶν διαφωνία περὶ τὴν σημασίαν καὶ βαρύτητα τοῦ μικτοῦ χαρακτηῖρος τῶν ἀγωγῶν τούτων (πρβ. Unger § 114 σημ. 10)· ἀλλ' ἡ διαφωνία αὕτη οὐδεμίαν πλέον παρ' ἡμῖν ἔχει ἀξίαν, διότι κατὰ τὴν ἰσχύουσαν δικονομικὴν νομοθεσίαν ἡμῶν δὲν γίνεται ἐπιδίκα-

Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τῶν μικτῶν ἀγωγῶν ὅτι μετεχούσι τοῦ τε προσω-
πικοῦ καὶ τοῦ ἐμπραγμάτου στοιχείου, συνάγεται ὅτι πολλὰ θέματα,
ᾧπερ οἱ γάλλοι συγγραφεῖς, συγχέοντες τὸ δίκαιον ἐξ οὗ ἡ ἀγωγή με-
τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς, κατατάσσουσιν εἰς τὰς μικτὰς ἀγωγὰς, δὲν ἀνή-
κουσιν εἰς αὐτάς. Π. χ. ἡ περὶ ἐκτελέσεως συμβάσεως ἀπαλλοτριώσεως
ἀκινήτου ἀγωγή· ἡ περὶ ἀκυρώσεως ἢ διαρρήξεως πωλήσεως ἀκινήτου
κλ. Ἐν γένει δὲ συγκεχυμένη φαίνεται μοι ἡ περὶ τῶν ἀγωγῶν τούτων
διδασκαλία αὐτῶν. Dalloz λ. Action ἀρ. 130 ἐπ.

1) Puchta § 84. Wächter § 64. Unger § 115. Τριχῶς δηλαδὴ
ἐννοεῖται τὸ ἀντικείμενον τῆς δίκης. Ἀντικείμενον τῆς δίκης σημαίνει
τὸ δίκαιον, ἐξ οὗ ἡ ἀγωγή πηγάζει καὶ ὅπερ δι' αὐτῆς προστατεύεται·
λοιπὸν τὴν κυριότητα, τὴν κληρονομίαν, τὴν ἐνοχλήν· προσέτι σημαίνει
τὸ ὑλικὸν πρᾶγμα, εἰς ὃ τὸ δίκαιον ἀναφέρεται, τὸν οἶκον, τὸν ἵππον·
τρίτον σημαίνει τῆς δικαστικῆς ἐριδος τὸ περιεχόμενον, ἥτοι τὴν ἐκ τῆς
προσβολῆς τοῦ δικαίου γεννηθεῖσαν ἀξίωσιν τοῦ ἐνάγοντος· ἡ τελευταία
αὕτη σημασία εἶναι ἡ κυρία καὶ ἐπιστημονικὴ τοῦ ὅρου τούτου ἔννοια,
καθ' ἣν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγωγῆς καλεῖται πᾶν ὅ,τι καὶ μόνον ὅ,τι τὴν
δικαστικὴν ἐριδα ἀποτελεῖ. Διατουτο τὸ αὐτὸ πρᾶγμα δύνανται ν' ἀφο-
ρῶσι πλείονες ἀγωγαί, ἐκάστη ὁμῶς ἴδιον ἐριδος ἀντικείμενον ἔχουσα·
οἷον περὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας δύναται καὶ ἐκροθῆ ἀγωγή περὶ κυριότητος

μαχομένων ύφισταμένης ἔριδος· ἡ κατάπαυσις δὲ αὕτη γίνεται, νικῶντος μὲν τοῦ ἐναγομένου διὰ τῆς ἀπορρίψεως τῆς ἀγωγῆς, νικῶντος δὲ τοῦ ἐνάγοντος, διὰ τῆς παρὰ τοῦ ἐναγομένου ἱκανοποιήσεως αὐτοῦ· ὅπερ κατορθοῦται ὅτε μὲν διὰ μόνης τῆς ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ἀναγνώρισεως τοῦ δικαίου τοῦ ἐνάγοντος, ἄλλοτε δὲ πρὸς τῇ ἀναγνώρισει ἀπαιτεῖται καὶ καταψήφισις τοῦ ἐναγομένου, καὶ ἄλλοτε ἀρκεῖ μόνῃ ἡ καταψήφισις τοῦ ἐναγομένου. Τὸ πρῶτον ὑπάρχει ἐπὶ τῶν προκριματικῶν ἀγωγῶν, τὸ δεύτερον ἐπὶ τῶν ἐμπραγμάτων καὶ τὸ τρίτον ἐπὶ τῶν προσωπικῶν.² Προ-

2) Σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς καὶ ἐπομένως τῆς δίκης γενικῶς μὲν εἶναι ἡ ἀναγνώρισις τοῦ δικαίου τοῦ ἐνάγοντος οὐ μόνον παρὰ τοῦ δικαστοῦ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ ἐναγομένου· ὅθεν καὶ ἐν τῇ ἀγωγῇ καὶ ἐν τῇ δια-

δικαίου ὡς καὶ ἡ συνεπτυγμένη περὶ τούτου διάταξις ἐν τῇ ἀποφάσει (ἂν καὶ τὸ τοιοῦτον ἀποκαλεῖ ὁ Bayer, σ. 405, ἔλλειψιν ἀκριθείας· πρῶ. καὶ Σαβιν. Ε', 90. Unger σημ. 13). Διὸ λίαν αὐστηρῶς ἐπραξαν οἱ ἐνταῦθα πρωτοδίκαι· ἀκυρώσαντες ἀγωγὴν δι' ἔλλειψιν ἐν αὐτῇ τοιαύτης ῥητῆς αἰτήσεως· ἀλλὰ βεβαίως ἄμουςος καὶ σκαιὰ πρέπει νὰ ὀνομασθῇ ἡ περὶ πειθαρχικῆς τιμωρίας τῶν δικαστῶν αὐτῶν πρότασις τῆς εἰσαγγελίας τοῦ Ἐφετείου ('Εφ. Ἀθ. 795 τοῦ 76).

β') αἱ περὶ προσωπικῆς καταστάσεως ἀγωγαὶ καὶ τινες ἄλλαι εἰσὶ τῆς δευτέρας κατηγορίας. Ἐπ' αὐτῶν ἐν τῷ πραιτωρικῷ τύπῳ ὑπῆρχε μόνον *intentio*, οὐχὶ καὶ *condemnatio* (Γαί. Δ', § 44). Εἰς τοὺς λοιπὸν αἱ ἀγωγαὶ αὗται ἀπλῶς ἀγωγαὶ ἐπὶ ἀναγνωρίσει, διότι ἐν αὐταῖς ἱκανοποιεῖται ἄρκούντως ὁ ἐνάγων διὰ τῆς ἀπλῆς τοῦ δικαστηρίου ἀποφάνσεως περὶ ὑπάρξεως ἐννόμου τινὸς σχέσεως· ἐπειδὴ δὲ ἡ τοιαύτη ἀπόφανσις χρησιμεύει συνήθως ὡς προπαρασκευαστικὴ ἄλλης δίκης, καλοῦνται αἱ ἀγωγαὶ αὗται προκριματικαὶ (ἀλλ' οὐκ εἰσὶ πᾶσαι τοιαῦται. Unger σημ. 15), διακρινόμεναι εἰς καταφατικὰς καὶ ἀρνητικὰς, ἐὰν κινῶνται παρὰ τοῦ ἰσχυριζομένου τὴν ἔπαρξιν τῆς ἐννόμου σχέσεως, ἢ παρὰ τοῦ ἀρνούμενου αὐτὴν (π. χ. ἡ περὶ πατρότητος ἀγωγή ὑπὸ τοῦ τέκνου μὲν κινουμένη εἶναι καταφατικὴ, ὑπὸ τοῦ πατρὸς δὲ, ἀρνητικὴ (Holzschuber *Civilrecht A'*, 695).

Ἀναγνωριστικαὶ ἀγωγαὶ εἰσιν, ὡς εἴρηται, προπάντων αἱ περὶ προσωπικῆς καταστάσεως· οἷον ἡ περὶ πατρότητος, ἡ περὶ πατρικῆς ἐξουσίας, ἡ περὶ συζυγικῆς σχέσεως (νόμ. 1 § 16· νόμ. 3 § 2—5 πανδ. 25, 3· νόμ. 1, 9 κώδ. 8, 47)· ἐπειδὴ δὲ τῶν οἰκογενειακῶν τούτων σχέσεων τὸν κανονισμόν ἐνδεχόμενον εἶναι νὰ ἔχῃ συμφέρον ἐκάτερον τῶν μερῶν νὰ προκαλέσῃ, ἐνάγων γίνεται ὁ μὴ διατελὼν ἐν τῇ οἰκονομῇ τῆς ἀμφισβητουμένης καταστάσεως, ὧς ἕνεκα τούτου καὶ αἱ ἀναγκαῖαι ἀποδείξεις ἐπίκεινται (νόμ. 12 πανδ. 44, 1· *generaliter in praejudiciis is actoris partes sustinet, qui habet intentionem secundum id, quod intendit*· νόμ. 7 § 5· νόμ. 10—12 πανδ. 40, 12· νόμ. 6 πανδ. 40, 14· νόμ. 14 πανδ. 22, 3).

Προσέτι δὲ ἀνήκουσιν ἐνταῦθα αἱ περὶ ἀκυρότητος ἢ ἀκυρώσεως ἀγωγαὶ· διότι καὶ ἐπ' αὐτῶν ἀρκεῖ ἀπλῇ τοῦ δικαστηρίου ἀπόφανσις περὶ ὑπάρξεως ἢ μὴ τῆς ἐννόμου σχέσεως· π. χ. ὅτι ὁ γενόμενος πλειστηριασμός· δὲν εἶναι ἔγκυρος (νόμ. 30 πανδ. 42, 5· τοῖς λέγουσι μὴ δικαίως πρᾶθῃναι τὰ ἑαυτῶν πρόκριμα ἀρμόζει)· ὅτι ἡ δοθεῖσα ὑπόσχεσις ἀνίσχυρός ἐστιν (νόμ. 31 πανδ. 12, 6· *indebiti promissi habet conditionem*)· ὅτι ἡ σύμβασις εἶναι εἰκονικὴ κλ. Ἴδε καὶ νόμ. 19 § 3

σέτι ὡς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου ὑπάρχουσι καὶ αὐταὶ τῶν ἀγωγῶν αἱ διακρίσεις.

Π. (36, 2) νόμ. 3 § 3 Π. (34, 3) νόμ. 5 § 1 Π. (19, 1) νόμ. 2 § 3 Π. (39, 5) καὶ σχολ. ὑπὸ νόμ. 2 βας. (47, 1). Πρβ. καὶ Bruns, Besitz-Klagen σ. 5 ἐν τ. Wächter § 64 σημ. 3. Unger § 115 σημ. 17.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἐμπραγμάτων δικαίων, ἡ ἐνοχικῶν σχέσεων δύναται ν' ἀπαντηθῶσιν ἀναγνωριστικαὶ ἀγωγαί· π. χ. ἡ τοῦ ἄρθρ. 77 τοῦ νόμ. Ὑπ. ἀγωγή οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ κυρίως ἢ ἀναγνωριστικὴ ὅτι τὸ τῆς ὑποθήκης δικαίωμα δὲν ὑπάρχει πλέον· ἐπίσης διὰ τῆς συγχρόνου διεκδικήσεως τοῦ αὐτοῦ πράγματος παρὰ διαφόρων ἐναγόντων δύναται διὰ προσεπικλήσεως νὰ παραχθῇ προκριματικὴ δίκη (περὶ τοῦ Ῥωμ. δικ. ἄρ. νόμ. 57 πανδ. 6, 1· νόμ. 57 πανδ. 5, 3). Ἐπὶ τῶν ἐνοχικῶν σχέσεων τίθεται γενικῶς τοῦτο τὸ ἐρώτημα· δύναται ὁ δανειστής, ὁ μὴ δυνάμενος ν' ἀπαιτήσῃ τὴν καταβολὴν τοῦ χρέους, ν' ἀπαιτήσῃ τοῦλάχιστον ἀπλὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐνοχικῆς σχέσεως; ἢ ὁ ὀφειλὴς ἀναγνώρισιν τῆς ἐξοφλήσεως αὐτῆς; Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο διδεται συνήθως ἀρνητικὴ ἀπόκρισις (§ 2 εἰσηγ. 3, 15· § 25 εἰσηγ. 3, 19· νόμ. 35 πανδ. 5, 1· νόμ. 186 πανδ. 50, 17· νόμ. 9 πρ. πανδ. 12, 1)· ἐπομένως τὸ ἐναντίον, ὡς ἐξαιρέσις, ἐπιτρέπεται μόνον ὅπου ὁ νόμος ὀρίζει τοῦτο (π. χ. πολ. δικ. 993, ἐμπ. νόμ. 448), ἢ ἄλλως ὑπάρχει σπουδαῖον ἔννομον συμφέρον τοῦ ἐνάγοντος (νόμ. 40 βας. 7, 5· ἐπὶ τῶν καλῇ πίστει δικαστηρίων καὶ πρὸ τοῦ χρόνου τῆς καταβολῆς ἐκ δικαίας αἰτίας καταδικάζεται τις ἀσφάλεια· παρασχεῖν νόμ. 38 βας. 12, 1· ἐπὶ τοῦ ἐσομένου κέρδους καὶ ζημίας παρασκευάζει ὁ δικαστὴς ἀσφαλείας γενέσθαι· τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ πασῶν τῶν καλῇ πίστει ἀγωγῶν). Τὸ «ἀσφάλειαν» σημαίνει ἀπλὴν ὑπόσχεσιν ἄρα ἀναγνώρισιν. Ἀνωτ. § 71 σημ. 3· πρβ. Bähr Anerkennung § 69. Bülow ὑπὸ τὸν § 231 τῆς γερμαν. δικον. Windscheid die Actio σ. 18 σημ. 14. Unger § 116 σημ. 20. Seuffert Pandekten § 23 σημ. 5. Τοιοῦτον σπουδαῖον συμφέρον ὑπάρχει βεβαίως παρ' ἡμῶν ἐπὶ τῶν καλουμένων παλαιῶν χρεῶν τοῦ δημοσίου, ὧν ἡ καταβολὴ ἀνεβλήθη ἐπ' ἀόριστον (διάταγμ. τῆς 1 μαρτ. 1833) καὶ κύριος οἶδε πότε θέλουσι νομοθετηθῇ τὰ περὶ ἐξοφλήσεως αὐτῶν. Τὴν περὶ τούτου νομολογίαν ὅρα ἐν Πείρᾳ Ζ', 5182· τὸ τῆς ἀποφάσ. ΑΠ 228 τοῦ 75 «δὲν δύναται νὰ εἰσαχθῶσιν ἀγωγαὶ οὐδὲ περὶ ἀναγνωρίσεως τῶν παλαιῶν χρεῶν τοῦ Δημοσίου» εἶναι κατὰ τὰ ἐκτεθέντα ἐσφαλμένον. Πρβ. ΑΠ. 138 τοῦ 77. Ἴσως καὶ ἡ 191 τοῦ

α') **διατηρητικά καὶ αὐξητικά ἀγωγὰ.** ³ Συνήθως σκοπεῖται διὰ τῆς ἀγωγῆς ἢ διὰ τῆς ἀνορθώσεως τοῦ προσβληθέντος δικαίου ἐπαναφορὰ τῶν πραγμάτων εἰς τὴν πρὸ τῆς προσβολῆς κατάστασιν, ἐπομένως ἡ διατήρησις τῆς καταστάσεως ταύτης· αἱ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπιδιώκονται ἀγωγὰ καλοῦνται **διατηρητικά**· ἀλλ' ἐνίοτε ἡ ἀγωγή ἐπιδιώκει καὶ πλέον τι, ἥτοι τὴν αὐξήσιν τῆς περιουσίας τοῦ ἐνάγοντος διὰ τῆς τιμωρίας τοῦ ἐναγομένου· αἱ τοῦ εἶδους τούτου ἀγωγὰ ὀνομάζονται **αὐξητικά**· μέγας ἦτο παρὰ Ῥωμαίοις ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγωγῶν τούτων· ⁴ ἀλλὰ παρ' ἡμῖν τὴν σήμερον ἐξέλιπε σχεδὸν παν-

77 «σκοποῦσα τὴν πρὸς καταβολὴν τοῦ χρέους ὑποχρέωσιν τοῦ δημοσίου», ἀποβαίνει ἀπαράδεκτος. Δικαστ. Χρον. Α', 14.

γ') μόνον καταψήφισιν περιέχουσιν, ἐπομένως τῆς τρίτης εἰσὶ κατηγορίας, αἱ προσωπικαὶ ἀγωγὰι· ἐνταῦθα ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἐνοχικῆς σχέσεως ἔγκειται ἐν αὐτῇ τῇ καταψήφισι καὶ διὰ τοῦτο περιττὴ ὅλως καὶ παλλιλλογία εἰδικὴ περὶ τούτου αἰτήσις. Πούχτα Vorlesungen § 84. Unger σημ. 9α.

3) Ἐν ταῖς πηγαῖς ὀνομάζονται αἱ μὲν πρῶται *actiones rei persequendæ causa comparatæ* (παρὰ τῶν νεωτέρων *rei persecutoriæ*)· αἱ δὲ δευτέραι, *pænæ persequendæ causa comparatæ*· ὑπάρχουσιν ὁμοῦ καὶ ἀγωγὰι *tam rei quam pænæ causa comparatæ*, ἥτοι σκοποῦσαι τὴν τε διατήρησιν τοῦ ὑπάρχοντος καὶ τὴν αὐξήσιν αὐτοῦ· αἱ ἀγωγὰι αὗται καλοῦνται *mixtæ* (*actiones mixtæ*). Διατηρητικά εἰσι πᾶσαι αἱ ἐμπράγματα· ἀγωγὰ καὶ πᾶσαι αἱ ἐκ συμβάσεων πηγάζουσαι· τῶν ἐξ ἀδικημάτων τινὲς μὲν εἰσιν αὐξητικά, οἷα ἡ *actio furti*, τινὲς δὲ διατηρητικά, οἷα ἡ *condictio furtiva*· *mixtæ* ἐστὶν ἡ *actio vi bonorum raptorum*· διότι ἐν τῷ τετραπλασίῳ ὅπερ δι' αὐτῆς ἀπαιτεῖται περιέχεται καὶ ἡ τοῦ πράγματος ἀξία. Ἐγγχειρ. § 81 σημ. 8 § 16—19, εἰσηγ. (4, 6).

4) Πλεῖσται ἀθέμιτοι πράξεις, ἐν αἷς τὴν σήμερον χωρεῖ δημοσία ἀγωγή, ἐκολάζοντο παρὰ Ῥωμαίοις διὰ ποινῆς ἰδιωτικῆς, δηλαδὴ εἰς τὸν ἀδικηθέντα ἀνηκούσης καὶ συνισταμένης εἰς τὸ διπλάσιον, τριπλάσιον, τετραπλάσιον (§ 21—25 εἰσηγ. 4, 6), ἢ εἰς τὴν μείζονα τοῦ πράγματος ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα ἀξίαν (§ 9 εἰσηγ. 4, 3)· π. χ. ἡ

γών τῆς γαλλικῆς ἐστὶ νομοθεσίας, ἀναφέρει δὲ πού καὶ

κλοπή, ἡ ἀρπαγή, πᾶσα βλάβη τῆς περιουσίας. Πᾶσαι αἱ πράξεις αὗται χορηγοῦσι τὴν σήμερον τῷ ἀδικηθέντι ἀγωγὴν μόνον περὶ ἀποζημιώσεως.

5) Τὰ εἰδικώτερα ἐν ταῖς οἰκείαις τύποις. Παρατηρητέον ἐνταῦθα ὅτι ἡ πολιτικὴ δικονομία ἔχει τινὰς ἐξαιρέσεις (π. χ. ἀρθρ. 883, 884 καὶ νόμ. σημ. τοῦ 68 περὶ ἐθν. βιβλιοθήκης) καὶ ὅτι ὑπάρχουσιν ἀγωγαὶ τινες διατηρητικαὶ μὲν ὡς πρὸς τὸν ἐνάγοντα, ποινικαὶ δ' ἐνίοτε ὡς πρὸς τὸν ἐναγόμενον (τοιαύτη ἡ τοῦ δόλου ἀγωγὴ νόμ. 39, 40 πανδ. 4, 3). Τὰς ἀγωγὰς ταύτας καλεῖ ὁ Σαβινῆς (σ. 41) *monumens poenitales*. Πρὸ καὶ Unger § 114 σημ. 16

6) Αἱ ἀγωγαὶ αὗται καλοῦνται ἐν ταῖς πηγαῖς *actiones directae, act. contrariae*. Τοιαῦται ἐκ τῆς αὐτῆς ἐννόμου σχέσεως παραγόμεναι ἀμοιβαίαι ἀγωγαὶ ἀπαντῶνται π. χ. ἐπὶ χρησιδανείου (νόμ. 17 § 1 νόμ. 18 § 4 πανδ. 13, 6), ἐπὶ ἐνεχύρου, ἐπὶ παρακαταθήκης, ἐπὶ ἐντολῆς (πανδ. 13, 7—16, 3—17, 1) καὶ ἐπὶ διαχειρίσεως ἀλλοτρίων ὑποθέσεων (νόμ. 10 πρ. πανδ. 3, 5). Οὕτως ἡ ἐκ τῆς παρακαταθήκης ἀγωγὴ, ὑπὸ μὲν τοῦ καταθέτου ἐγειρομένη, καλεῖται *εἰσθεῖα*, ὑπὸ δὲ τοῦ θεματοφύλακος, *ἀντίθετος*. Διαφέρουσι λοιπὸν τῶν ἀνταγωγῶν, αἷν καὶ δύνανται δικονομικῶς νὰ λάβωσι τὸ σχῆμα αὐτῶν. Ἐνεκα τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὰς ἀνταγωγάς, ὡς λέγονται ἐν Βασιλικαῖς (νόμ. 17, ιγ', α'). Ἐγχειρ. § 81 σημ. 10.

ἡ ἐγγώριος νομοθεσία· 7 ἐλήφθη δὲ ἡ ὀνομασία ἐκ τοῦ πράγματος εἰς ὃ ἡ ἀγωγή ἀναφέρεται· δηλαδὴ αἱ περὶ κινήτων πραγμάτων ἀγωγαὶ καλοῦνται κινήται, αἱ περὶ ἀκινήτων δὲ ἀκίνητοι. 8

δ') *actiones possessoriae, actiones petitoriae*. Αἱ μὲν πρῶται ἀντικείμενον ἔχουσι τὴν νομὴν, αἱ δὲ τὸ δίκαιον αὐτό. 9

ε') *ἀγωγαὶ δημοτικαί*. Παρανόμων τινῶν πράξεων τὴν καταστολὴν ἡδύνατο νὰ ἐπιδιώξῃ κατὰ τὸ ρωμ. δίκαιον πᾶς πολίτης· διότι δι' αὐτῶν τὸ δημόσιον συμφέρον προσεβάλλετο· 10 αἱ ἀγωγαὶ δὲ αἱ τὴν ἀνόρθωσιν τοιαύτης ἀδικίας σκοποῦσαι ἐκαλοῦντο δημοτικαὶ (*actiones*

7) Δηλαδὴ ἡ πολιτικὴ δικονομία ἀναφέρει ἐν τοῖς ἄρθρ. 490 § 1, 530 § 1 ἀγωγὰς περὶ κινήτων ἢ ἀγωγὰς εἰς πράγματα ἀναγομένας. Δὲν ἔχει ὅμως παρ' ἡμῖν σπουδαιότητα ἡ διαίρεσις αὕτη. Περὶ τοῦ γαλ. δικαίου ἀνάγν. Dalloz ἄρ. 154 ἐπ.

8) Dalloz λ. *Action* ἀριθ. 152. *Actio quae tendit ad mobiles mobilis est, ad immobiles immobilis*. Λοιπὸν τὰς ἀγωγὰς ταύτας χαρακτηρίζει οὐχὶ τὸ δίκαιον, ἐξ οὗ ἀπορρέουσιν, ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενον εἰς ὃ τὸ δίκαιον ἀναφέρεται· ἐπομένως δύναται ἀγωγή κινήτῃ νὰ ᾔναι ἐμπράγματος, καὶ ἀγωγή ἀκίνητος νὰ ᾔναι προσωπική. Ἐναντίαν ἔχει γνώμην ὁ Dalloz (ἄρ. 153), ἀλλ' ἐσφαλμένως.

9) Ἐνεκα τούτου ἡ περὶ νομῆς δίκη εἶναι προπαρασκευαστικὴ καὶ προσωρινή, ματαιουμένη διὰ τῆς περὶ τοῦ δικαίου αὐτοῦ δίκης· ὅθεν ὁ ἡττηθεὶς ἐν τῇ περὶ νομῆς δίκῃ δύναται νὰ ἐγείρῃ κατόπιν τὴν περὶ κυριότητος ἀγωγὴν (νόμ. 14 § 3 πανδ. 44, 2). Ἡ πονδολικιανὴ ἀγωγή εἶναι ἀγωγή περὶ τοῦ δικαίου καὶ οὐχὶ περὶ τῆς νομῆς. Νόμ. 7 § 6 πανδ. (6, 2) ἡ πονδολικιανὴ μίμησιν ἔχει δεσποτείας καὶ οὐ νομῆς. Πρβ. καὶ Ἐγχειρ. § 121—124. Dalloz λ. *Action possessoire*.

10) Π. χ. δημοτικὴ ἀγωγή ἐδίδετο κατὰ τοῦ διαφθείροντος ἔκθεμα διαρκές δικαστ. ἄρχης (νόμ. 7 πρ. πανδ. 2, 1), κατὰ τοῦ προξενήσαντος ζημιάν διὰ χύσεως ἢ ρίψεως πράγματος εἰς δημοσίαν ὁδόν (νόμ. 1 πρ. νόμ. 5 § 13 πανδ. 9, 3)· πρβ. καὶ νόμ. 25 § 2 πανδ. (29, 5).

populares), ὧν τὴν σήμερον σπανία γίνεται χρήσις, διότι κατὰ τὰς νεωτέρας νομοθεσίας ἐπὶ ὁμοίων περιπτώσεων παρεμβαίνει αὐτεπαγγέλτως ἡ ἀστυνομικὴ ἀρχή. ¹¹

3) κατὰ τὴν νομοθετικὴν πηγὴν.

§ 83. Ὡς ἐκ τῆς νομοθετικῆς πηγῆς ἀπαντῶνται ἐν τῷ ῥωμ. δικαίῳ αὗται αἱ διακρίσεις τῶν ἀγωγῶν· actiones civiles· actiones honorariæ· ¹ actiones utiles καὶ condictiones ex lege. **Ἄστυκαὶ** (civiles) μὲν ἀγωγαὶ ἐκαλοῦντο αἱ ἀπὸ τοῦ κυρίως ἀστυκοῦ δικαίου τῶν Ῥωμαίων πηγάζουσαι· **ἀρχοντικά** δὲ αἱ ὑπὸ τῶν διαταγμάτων τῶν ἀρχόντων εἰσηγμέναι καὶ προσόμοιοι ἢ **ἀφόμοιοι** (utiles) αἱ κατὰ παρέκτασιν δι' ἐρμηνείας εἰς ὅμοια θέματα ἐφαρμοσθεῖσαι. ² *Condictio ex lege* κα-

11) Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ παρ' ἡμῶν περιπτώσεις τινὲς ἀνάλογοι τῶν δημοτικῶν ἀγωγῶν τοῦ ῥωμ. δικαίου (Ἐγχειρ. § 154 σημ. 6, 19, β' καὶ κατωτ. § 97 σημ. 17). Ἀλλὰ τῶν δημοτικῶν ἀγωγῶν διάφοροί εἰσιν αἱ ἀπαιτήσεις ἃς ἔχουσι κατὰ νόμον ὅσοι ἀνακαλύπτουσιν ἢ καταδεικνύουσιν τὸν ἔνοχον ἀξιοποίνου πράξεως, συλλαβάνουσιν ἢ φονεύουσιν αὐτὸν (π. χ. ποιν. δικον. ἄρθρ. 151· νόμ. σλ' τοῦ 1867 περὶ ζωοκλοπῆς· ἄρθρ. 8· νόμ. τοδ' τοῦ 1871 περὶ ληστείας· ἄρθρ. 12). Wächter σ. 429.

1) Νόμ. 25 § 2 πανδ. (44, 7)· omnes autem actiones aut civiles dicuntur aut honorariæ· νόμ. 178 § 3 πανδ. (50, 16)· νόμ. 28 πρ. πανδ. 30. Αἱ ἄστυκαὶ ἀγωγαὶ καλοῦνται ἐνίοτε legitimæ (νόμ. 32 πρ. πανδ. 35, 2), αἱ δὲ ἀρχοντικαὶ ὑποδιαίρουνται εἰς πραιτωρικὰς καὶ ἀγορονομικὰς (prætoriae, ædilitiæ), δηλαδή ἐπὶ τοῦ πραιτωρικοῦ ἢ τοῦ ἀγορονομικοῦ διατάγματος στηριζομένας. Διάφοροι ἀρχοντικαὶ ἀγωγαὶ ἀπαριθμοῦνται ἐν §§ 3—12 εἰσηγ. (4, 6)· πρβ. καὶ πανδ. (21, 1). Σαβίν. § 213 σ. 61.

2) Ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν διαίρουνται αἱ ἀγωγαὶ εἰς ἀμέσους καὶ ἑμέσους (act. directa, act. utilis. Πλαγιαστικά· κατὰ Θεόφ. Β', χγ'

λεῖται ἡ ἀγωγή ἡ ὑπὸ εἰδικοῦ τινος νόμου κυρουμένη. 3

4) κατὰ τὴν δικονομικὴν διαχείρισιν.

§ 84. Δικονομικαὶ διαφοραὶ τῶν ἀγωγῶν κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον, μὴ ἰσχύουσαι πλέον τὴν σήμερον, εἰσὶν αὗται :

1) actiones ordinariæ, extraordinariæ καὶ inderdicta. 1 Ἡ ὀνομασία αὕτη τῶν ἀγωγῶν ἐλήφθη ἐκ τῆς

§ 4 καὶ Βασ. Α', 687 σχόλ. ε'). Ἄμεσοι μὲν καλοῦνται αἱ ἀγωγαὶ αἱ περιοριζόμεναι εἰς τὰ θέματα αὐτὰ τὰ ἀμέσως ὑπὸ τοῦ νόμου ρυθμιζόμενα, ἔμμεσοι δὲ ἡ προσόμοιοι αἱ πέραν τῶν ὁρίων τοῦ νόμου ἐκταθεῖσαι ἐπὶ ὁμοίων θεμάτων. Ἡ αὕτη λοιπὸν ἀγωγή ἐφ' ὅσον κινεῖται ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ νόμου εἶναι directa, ἐφ' ὅσον δὲ ἐξέρχεται αὐτῶν γίνε-
ται utilis. Νόμ. 47 § 1 πανδ. (3, 5) νόμ. 3 πανδ. (48, 23). Αἱ ἄμεσοι ἀγωγαὶ λέγονται ἐνίοτε vulgares, αἱ δὲ ἔμμεσοι quasi (οἷον quassi serviana νόμ. 46 πανδ. 28, 5 § 7 εἰσηγ. 4, 6). Σαβιν. § 215.

3) Π. χ. condictio ex lege 35 cod. de donat (8, 54) ex lege ult. cod. de edicto D. Hadriani tollendo (6, 33). Τοιοῦτον εἶναι καὶ τὸ ἀπὸ 31 ἰουλίου 1836 διάταγμα, δι' οὗ τροποποιοῦνται αἱ πρὸς τὸ δημόσιον σχέσεις τῶν πρὸ τοῦ 1833 ἐνοικιαστῶν δημοσίων προσόδων. Ὅρα καὶ ἄρθρ. 101 τοῦ διατ. 15 δεκεμ. 1836 περὶ ἀστυν. τῆς ἐμπορ. ναυτιλίας.

1) Κατὰ τὴν ἰσχύουσαν ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τοῦ ῥωμ. δικαίου διαδικασίαν ἡ τῶν δικῶν ἐκδίκασις ἐκ δύο κατὰ κανόνα συνέκειτο τμημάτων· τὸ μὲν πρῶτον τῆς δίκης τμήμα διεξήγετο ἐνώπιον τοῦ δικαιοδοτοῦντος ἄρχοντος (in jure), τὸ δὲ δεύτερον ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ (in judicio)· ἐκεῖνο σκοπὸν εἶχε τὸν ἐν γένει προσδιορισμὸν καὶ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς διαφορᾶς, τοῦτο τὴν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἀνάγκαις καὶ τὴν ὀριστικὴν λύσιν αὐτῆς. Δηλαδὴ ὁ θεωρῶν ἑαυτὸν ἡδίκημένον ἢ ἐκάλει τὸν ἀδικήσαντα (ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ διὰ τῆς βίας ἔφερε) παρὰ τὸν ἄρχοντα, παρ' οὗ, γνωστοῦ γινομένου, τίνα ἀγωγὴν ἤξίου λαβεῖν (actionis editio) ὁ καλῶν, ἐτάπτετο πρὸς συζήτησιν ἡμέρα, ἣ ὁ πρῶτος ἀνεκοίνου τῷ δευτέρῳ ἐνώπιον μαρτύρων (denunciatio) τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ, μεθ' ὃ ὄφειλον ἀμφοτέροις νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐντὸς τῆς νομίμου προθεσμίας ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος. Οὗτος ἡχράζετο τῶν ἀξιώσεων καὶ ἀμοιβαίων πα-

ρατηρήσεων αὐτῶν, καὶ εἰ μὲν ὁ ἐναγόμενος ὡμολόγει εἴτε καθ' ὀλοκληρίαν τὰς ἀξιώσεις τοῦ ἐνάγοντος, εἴτε καὶ κατὰ τὸ πραγματικὸν αὐτῶν μέρος ἐπερατοῦτο ἡ διαφορὰ· διότι ἡ μὲν ὁμολογία εἶχε δύναμιν δικαστικῆς καταψηφίσεως (ὁ ὁμολογῶν ἀντὶ κεκριμένου ἐστὶ νόμ. 1, 3, 6 § 2 πανδ. 42, 2· νόμ. 56 πανδ. 42, 1· ὁ δὲ τυχὸν διοριζόμενος ἐνίστε δικαστῆς εἰς τὸ ἀποτιμῆσθαι μόνον διαωρίζετο. Ἐγχειρ. § 173 σημ. 4), ἡ δὲ περὶ τὸ δίκαιον μόνον διαφωνία τῶν μερῶν ἐλύετο ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος (π. γ. νόμ. 9 πρ. πανδ. 12, 2. Σαθιν. Besitz σ. 447. Πούχτα εἰσηγ. Β' § 173. Wächter Erörter. Β', 4 σημ. 5α). Ἐὰν ὅμως ὁ ἐναγόμενος ἠμφισβήτῃ τὴν πραγματικὴν βάσιν τῆς ἀγωγῆς ἢ ἀντέτασσε κατ' αὐτῆς ἐντάσεις, συνετάσσετο ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τύπος (formula) τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐριδος περιέχων, καὶ διαωρίζετο ὁ κατὰ τὸν τύπον τοῦτον μέλλων νὰ δικάσῃ τὴν ὑπόθεσιν δικαστῆς. Περαιτουμένης τοιοῦτοτρόπως τῆς ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος διαδικασίας, ἡνοίγετο ἡ ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ πιστουμένη διὰ πράξεως, ἣτις ἐκαλεῖτο προκατάρξις τῆς δίκης (litis contestatio· his inchoata, pendens· iudicium acceptum, ordinatum, constitutum· res in iudicium deducta· νόμ. 25 § 8 πανδ. 21, 1· νόμ. 31 πρ. πανδ. 12, 6). Wächter ἔ. ἀ. σ. 5.

Ἡ ἐν συντόμῳ ἐκτεθεῖσα αὕτη διαδικασία, καθὼ ἀποτελοῦσα τὸν κανόνα καθ' ὃν πᾶσα ἐν γένει δίκη διεξήγετο, ἐκαλεῖτο ordo iudiciorum privatorum (πρὸς διαστολὴν τῶν ποινικῶν) ἢ iudicium ordinarium· αἱ δὲ κατ' αὐτὴν δικαζόμεναι ἀγωγαὶ actiones ordinariae. Ἀλλὰ κατ' ἐξαίρεσιν ἐνίστε ὁ ἄρχων, ἀντὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ δικαστὴν πρὸς ἐκδίκασιν τῆς διαφορᾶς κατὰ τὸν συντασσόμενον τύπον, ἐκράτει αὐτὸς ταύτην καὶ ὀριστικῶς ἐξεδίκαζεν· ἡ διαδικασία δὲ αὕτη ἢ ἐξαιρετικὴ καὶ ἔκτακτος ἐλέγετο extraordinaria cognitio (praetor extra ordinem jus dicit) καὶ αἱ κατ' αὐτὴν δικαζόμεναι ἀγωγαί, persecutiones ἢ extraordinariae actiones· θέματα τοιαύτης διαδικασίας ἰδ. ἐν πανδ. (50, 13) καὶ παρὰ Πούχτα Εἰσηγ. § 176 σημ. c—h. Ἐγχειρ. § 26 σημ. 1.

Μῖγμά τι ἐκ τακτικῆς καὶ ἐκτάκτου διαδικασίας ἐτήρειτο ἐπὶ παραγεγυμμάτων (interdicia). Δηλαδή ἐνίστε, ἰδίως δ' ἐπὶ προσβολῆς ἀλλοτρίων κατοικικῶν σχέσεων ἢ ἐπὶ ἀδικαιολογήτων παρενοχλήσεων περὶ τὴν ἀσκησιν δικαίων, ὁ ἄρχων, μετὰ τὴν ἐνώπιον αὐτοῦ ἀνάπτυξιν τῆς υποθέσεως παρὰ τῶν διαφερομένων, δὲν ἐκάθιζεν εὐθὺς δικαστὴν, ὡς συνήθως ἐγένετο, ἀλλ' ἔλυε προσωρινῶς αὐτὸς τὴν διαφορὰν διὰ διαταγῆς ἐπιτακτικῆς (decretum) ἢ ἀπαγορευτικῆς (interdictum), πρὸς τὸν ἐναγόμενον ἀποτεινομένης· καὶ εἰ μὲν οὗτος ὑπήκουεν εἰς τὴν διαταγὴν

διαφορᾶς περὶ τὴν διαδικασίαν καθ' ἣν ἐκάστη αὐτῶν ἐδικάζετο· καὶ εἶχε μὲν καταργηθῇ ἡ διαφορὰ αὕτη ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἤδη, διέμειναν ὁμῶς τὰ ὀνόματα ἐν τοῖς τοῦ αὐτοκράτορος τούτου βιβλίοις.² Ὁμοιάζει πως ἡ διάκρισις αὕτη τῶν ἀγωγῶν τὴν σημερινὴν διάρκειαν τῶν δικῶν εἰς **συνήθεις, συνοπτικὰς καὶ ἐπ' ἀναφορᾶς**.³

2) αἱ συνήθεις ἀγωγαί, κατὰ τὴν διαφορὰν τοῦ περὶ αὐτῶν ἐκδιδομένου πραιτωρικοῦ τύπου, ἦσαν ἢ *actiones vulgares*, ἦτοι ἀγωγαὶ **παραδεδεγμένου** τύπου, ἢ

ἐπερατοῦτο ἡ δίκη, εἰ δὲ μή, διωρίζετο δικαστὴς καὶ ἡ δίκη ἐξεδικάζετο κατὰ τὴν συνήθη τάξιν· ἀλλ' ὁ πραιτωρικός τύπος συνίστατο εἰς τοῦτο· ἂν, τῆς ἱστορικῆς βάσεως τοῦ παραγγέλματος ἀληθοῦς ἀποδείχθῃ, παρεβιάσθη τοῦτο παρὰ τοῦ ἐναγομένου ἢ ὄχι. Πρβ. Γαῖος Δ', 138 ἐπ. Θεοφ. Δ', 1ε' πρ. ἀπέρχονται πρὸς τὸν πραιτωρα (διαφερόμενοι) καὶ διηγοῦνται αὐτῷ τὸ γεγονός· ὁ δὲ λέγει μεταξὺ αὐτῶν ῥήματά τινα (*in summa aut jubet aliquid fieri, aut fieri prohibet*) οὐ τέμνων τὴν ζήτησιν, ἀλλὰ παραπέμπων αὐτοὺς χαμαιδικαστῇ, ἀκροατῇ γεννησομένῳ τῆς μεταξὺ αὐτῶν φιλονεικίας». Ἀλλὰ ταῦτά πάντα δὲν ἴσχυον ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, διότι καὶ τὰ παραγγέλματα εἶχον τὴν αὐτὴν δύναμιν, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐγίνοντο διαδικασίαν ὡς ἄλλαι ἀγωγαί. Σαβιν. Besitz c. 447. Πούχτα Εἰσηγ. § 169· προπάτων Bethmann-Hollweg der Civilprozess des gemeinen Rechts B' § 98.

2) Διὰ τοῦ νόμ. 2 κώδ. (3, 3) κατηργήθη ἡ εἰς δύο τμήματα διόρισις τῶν δικῶν καὶ ἐπετράπη εἰς τὸν δικαιοδοτοῦντα ἄρχοντα νὰ ἐκδικάζῃ αὐτὸς ὁλόκληρον τὴν διαφορὰν· μόνον δὲ ὅταν ἡ πλειθὺς τῶν ὑποθέσεων ᾖ τοσαύτη, ὥστε ἡδυνάτῃ ὁ ἄρχων νὰ ἐπαρκέσῃ, ἐπετρέπετο ὁ διορισμὸς ἄλλου δικαστοῦ πρὸς ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως· ἀλλὰ βεβαίως τύπος κανονιστικὸς τῆς δίκης δὲν ἐλάμβανε χώραν. Bethmann-Hollweg Civilpr. § 2 σ. 31. Wächter Erörter. B', 8.

3) Ἐγγειρ. § 96—114, § 177—190, § 198—200. Ἡ παρὰ τῶν ῥηνοδίκῃ ἐνεργουμένη διαδικασία περὶ ἀποπείρας συμβιβασμοῦ, ἡ ἀποπείρα ἐπὶ συνήθων δικῶν, δύναται πως νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν ἐνώπιον τοῦ πραιτωρος διαδικασίαν.

ἀγωγὰι ἔχουσαι formulam in factum ἢ in jus conceptam, οἷαι καὶ αἱ præscriptis verbis. 4

3) actiones stricti juris· actiones bonæ fidei· actiones arbitrariæ. Ἐπὶ τῶν ἀγωγῶν τούτων διάφορος ἦτο ἡ ἔκτασις τῆς ἐνεργείας τοῦ δικαστοῦ· διότι ἐπὶ μὲν τῶν τοῦ αὐστηροῦ δικαίου ἀγωγῶν δὲν ἠδύνατο ὁ δικαστὴς νὰ παρεκβῇ ποσῶς τοῦ διδομένου αὐτῷ πραιτωρικοῦ τύπου, ἀλλ' ὥφειλε νὰ δικάσῃ κατ' αὐτὸν ἀκριβῶς· ἐνῶ ἐπὶ τῶν τῆς καλῆς πίστεως ἀγωγῶν εἶχε τινα κατὰ τοῦτο ἑλευθερίαν. 5 αἱ δὲ arbitrariæ actiones ἐχορήγουν τῷ δικα-

4) Αἱ τῆς συνήθους διαδικασίας, ἐπομένως διὰ πραιτωρικοῦ τύπου διχαζόμεναι ἀγωγαί, εἰ μὲν ὁ τύπος αὐτῶν ὑπῆρχεν ἀνεγνωρισμένος ἐν τῷ πραιτωρικῷ διατάγματι καὶ παραδεδεγμένος, ἐκαλοῦντο actiones vulgares· εἰ δὲ τοιοῦτος τύπος δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῷ διατάγματι, ἀλλὰ τύπον εἶχον αὐτὸν ἐκεῖνον, τὸν ὑπὸ τοῦ πραιτωρος δι' αὐτὰς ἐκδιδόμενον, ἐκαλοῦντο actiones in factum conceptæ· ἀλλὰ καθ' ὅσον ἐστηρίζοντο ἐπὶ τοῦ ἀστυχοῦ ἢ τοῦ πραιτωρικοῦ δικαίου ἦσαν εἴτε in jus εἴτε in factum conceptæ. Σαβιν. § 216, 217.

5) Διὰ τοῦ πραιτωρικοῦ τύπου ἐλάμβανεν ὁ διοριζόμενος δικαστὴς ἐνίοτε μὲν τὴν ἐξουσίαν νὰ δικάσῃ τὴν διαφορὰν ex fide bona, ἄλλοτε δὲ παρηγγέλλετο νὰ δικάσῃ ἀκριβῶς κατὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ τύπου· αἱ ἀγωγὰι τοῦ πρώτου εἶδους ἐλέγοντο actiones bonæ fidei, αἱ τοῦ δευτέρου actiones stricti juris. Ἡ ἐξουσία ἐπομένως τοῦ δικαστοῦ ἦτο ἄλλη ἐπὶ τῶν τῆς καλῆς πίστεως καὶ ἄλλη ἐπὶ τῶν τοῦ αὐστηροῦ δικαίου ἀγωγῶν. (Vangerow § 139 σελ. 198). Αἱ κυριώτεραι δὲ διαφοραὶ εἰσιν αὗται· ἡγουν ἐπὶ τῶν τῆς καλῆς πίστεως δικῶν :

α') εὐρυτέρα καὶ ἐλευθεριώτερα ἐγίνετο ἡ ἐρμηνεία καὶ διαχείρισις τῆς δικαζομένης ἐννόμου σχέσεως· νόμ. 99 πανδ. (45, 1)· νόμ. 7 πανδ. (3, 5)· νόμ. 31 § 20 πανδ. (21, 1).

β') ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὅψιν πάντοτε περιστατικὰ ἐπηρεάζοντα τὴν δικαιοπραξίαν (δόλος, βία) ἢ σύμφωνα τροποποιῶντα αὐτήν· ἐνῶ τοῦτο σπανίως συνεχωρεῖτο ἐπὶ τῶν τοῦ αὐστηροῦ δικαίου· νόμ. 4 § 3 πανδ. (2, 14)· νόμ. 40 πανδ. (12, 1).

γ') ἠδύνατο ἡ ἀγωγή νὰ περιλάβῃ καὶ τὰ παρεπόμενα τοῦ κυρίου

στῇ ἐξουσίαν περὶ τὸ τῆς καταψήφισεως ἀντικείμενον. 6 Ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγωγῶν τούτων αἱ διαφοραί, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἤδη οὐσιωδῶς ἡλλοιωμέναι⁷ οὔσαι, δὲν ἰσχύουσι τὴν σήμερον πλεόν· διότι παρ' ἡμῖν πᾶσαι αἱ ἀγωγαὶ εἰσι καλῆς πίστεως καὶ arbitrariæ κατὰ τοὺς περιορισμοὺς τῶν ἄρθρ. 158 καὶ 160 τῆς πολ. δικονομίας. 8

δικαίου, τὰ τε μετὰ τὴν προκάταρξιν καὶ τὰ πρὸ αὐτῆς· ὅπερ ὡς πρὸς τὰ δεύτερα ἐπὶ τῶν τοῦ αὐστηροῦ δικαίου ἀγωγῶν ἦτο ἀπηγορευμένον· νόμ. 38 § 8, 15 πανδ. (22, 1)· νόμ. 38 § 7 πανδ. αὐτ.

δ') δεκτὴ ἦτο πᾶσα ἔνστασις τοῦ ἐναγομένου· ἐνῶ ἐπὶ τῶν τοῦ αὐστηροῦ δικαίου ἐξετάζοντο μόνον αἱ ὑπάρχουσαι ἐν τῷ πραιτωρικῷ τύπῳ ἢ αὐτοδικαίως τὸ δίκαιον ἀναιροῦσαι· νόμ. 3 πανδ. (18, 5)· νόμ. 84 § 5 πανδ. 30.

6) Κατὰ γενικὴν ἀρχὴν τοῦ παλαιότερου ῥωμ. δικαίου, οἷονδ' ἂν καὶ ἂν ἦτο τὸ ἀντικείμενον τῆς δίκης, ἢ καταψήφισις τοῦ ἐναγομένου ἔπρεπε νὰ ἦναι πάντοτε χρηματικὴ, ἥτοι καταψήφισις εἰς τὴν ἐν χρήμασιν ἄξιαν τοῦ πράγματος. (Ἐγχειρ. § 87 σημ. 8, § 264 σημ. 2). Γαίῳ Δ' § 48· omnium autem formularum, quæ condemnationem habent, ad pecuniariam æstimationem condemnatio concepta est· νόμ. 13 § 1 πανδ. (42, 1)· νόμ. 72 πρ. πανδ. (45, 1). Τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐξαίρεσιν ἀπετέλουν αἱ ἀγωγαί, ὅσαι ἀντικείμενον εἶχον ἀπόδοσιν ἢ παράστασιν (restitutionem ἢ exhibitionem) πράγματος. Ἐπ' αὐτῶν δηλαδὴ ἡδύνατο ὁ δικαστὴς, πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ὁριστικῆς καὶ εἰς χρήματα καταδικαζούσης τὸν ἐναγόμενον ἀποφάσεως, νὰ διατάξῃ αὐτὸν προκαταρκτικῶς ν' ἀποδώσῃ τῷ ἐνάγοντι αὐτοῦσιον τὸ πρᾶγμα· ἂν δὲ οὗτος παρήκουε (περὶ τῶν ἐπιβλαβῶν ἀποτελεσμάτων τῆς παρακοῆς πρὸς. Ἐγχειρ. § 202), ἐξέδιδε τότε τὴν εἰς χρήματα καταδικαστὴν ἀπόφασιν· αἱ τοιαῦται λοιπὸν ἀγωγαὶ ὠνομάζοντο actiones arbitrariæ § 31 εἰσηγ. (4, 6). Σαβιν. § 224—223. Wächter Erörter. B', 14.

7) Νόμ. 68 πανδ. (6, 1)· «ὁ τῷ δικαστῇ μὴ πειθαρχήσας ἐν τῷ ἀποκαταστῆσαι, εἰ μὲν ἔχει τὸ πρᾶγμα, διὰ στρατιωτῶν ἀφαιρεῖται... εἰ δὲ μὴ δύναται ἀποκαταστῆσαι... εἰς ὅσον ὁμότης ὁ ἐνάγων καταδικάζεται»· νόμ. 17 κώδ. (7, 4)· νόμ. 14 κώδ. (7, 45). Σαβιν. σ. 145. Wächter σ. 19.

8) Περὶ τῶν ἄρθρ. 158 καὶ 160 τῆς πολιτ. δικον. πρὸς. Ἐγχειρ. §

γ') γενέθλια τῆς ἀγωγῆς.

§ 85. Εἴρηται ἀνωτέρω (§ 80) ὅτι παντὶ δικαίῳ ἐνε-
στι κατὰ γενικὸν κανόνα ἀγωγή· ὅθεν τὰ γενέθλια¹ τοῦ
δικαίου εἰσὶ **δυνάμει** καὶ τῆς ἀγωγῆς γενέθλια· κυρίως
ὁμως γενέθλια τῆς ἀγωγῆς καλεῖται ἐκείνη τοῦ δικαίου
ἢ κατὰστασις, καθ' ἣν τοῦτο γίνεται δικαστικῶς ἐπιδιώ-
ξιμον, ἥτοι μεταμορφοῦται εἰς **ἀπαίτησιν**. Γεγεννημένη
λοιπὸν ἐστὶν ἡ ἀγωγή ἅμα τὸ δίκαιον λάβῃ τὴν μορφήν
ἀπαιτήσεως καὶ ὁ δικαιούχος ἔξῃ κατέναντι αὐτοῦ ὠρι-
σμένον ὀφειλέτην ἐνεστῶτως ὑπόχρεον.²

410 σημ. 7, § 76 σημ. 2. Περιορισμοὶ τινες περὶ τὴν διαδικασίαν,
ὁμοιάζοντές πως πρὸς τὰς παρὰ Ῥωμαίοις περὶ τῶν τοῦ αὐστηροῦ δι-
καίου δικῶν, ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῶν συνοπτικῶν δικῶν (πολ. 625. Ἐγχειρ.
§ 118), ἰδίως τῶν περὶ νομῆς (ὅτι δὲν συγχωρεῖται ἀνταγωγή· πολ.
633)· προσέτι ἐπὶ τῶν ἐκ συναλλαγματικῶν καὶ τῶν περὶ τὴν ἐκτέλε-
σιν δικῶν, ἐν αἷς εἰσὶ δεκταὶ μόνον ἐκκαθαρισμένα· ἐνστάσεις (Πολ.
729, 872).

1) Τὸ ζήτημα περὶ τῶν γενεθλίων τῆς ἀγωγῆς, ἥτοι περὶ τοῦ πότε
αὕτη θεωρεῖται ὡς γεγεννημένη, εἶναι σπουδαῖον καὶ δι' ἄλλους μὲν
λόγους, κυρίως ὁμως διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ χρόνου τῆς ἐνάρξεως
τῆς παραγραφῆς (ἀνωτ. § 66 σημ. 7). Ἐνεκα τούτου συνάπτεται συ-
νήθως ἡ περὶ αὐτοῦ ἐξέτασις ὡς παράρτημα τῆς περὶ παραγραφῆς
διδασκαλίας· ἀλλ' ὀρθότερον εἶναι ἡ ἐξέτασις αὕτη ἰδιαιτέρα καὶ ἀνε-
ξάρτητος νὰ γίνηται, προτασσομένη τῆς διδασκαλίας περὶ συρροῆς καὶ
ἀποσθέσεως τῶν ἀγωγῶν. Unger § 116 σημ. 1.

2) Ὅπως πᾶσαι αἱ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων σχέσεις διττὴν φέρουσιν
ιδιότητα, τὴν μὲν καταστάσεως εἰρηνικῆς καὶ φιλίας, τὴν δὲ τεταρα-
γμένης καὶ ἐχθρικῆς, οὕτω καὶ αἱ μεταξὺ αὐτῶν ἔννομοι σχέσεις εἰσὶν
ἢ εἰρηνικαὶ καὶ φιλικαί, ἢ τεταραγμέναι καὶ ἐχθρिकाί. Ἐφ' ὅσον ἔννομός
τις σχέσις μένει ἐν ἡ καταστάσει ὥρισεν αὐτὴν τὸ κατ' ἀντικείμενον
δίκαιον, λέγομεν περὶ αὐτῆς ὅτι διατελεῖ ἐν εἰρήνῃ· ἅμα ὁμως ἐξέλθῃ τῆς
καταστάσεως ταύτης λαμβάνει χαρακτῆρα ἀνώμαλον καὶ ἐχθρικόν, ὅστις,

Ὑπάρχουσι δίκαια ἅπερ ἅμα γεννώμενα φέρουσι μορ-
φὴν ἀπαιτήσεως, καὶ ἕτερα ἅτινα ἐν μεταγενεστέρῳ χρόνῳ
τὴν μορφήν ταύτην λαμβάνουσιν. ³ Ὅθεν ἐπ' ἐκείνων μὲν
ἡ ἀγωγή γεννᾶται σὺν τῷ δικαίῳ, ἐπὶ τούτων δέ, βρα-
δύτερον ⁴ διατοῦτο ἐπὶ ἐνοχῶν ἐνεστῶσαν παραγουσῶν

ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἡ παρὰ τοῦ νόμου ὁρισθεῖσα αὐτῇ κατάστασις, δὲν
πρέπει νὰ μένῃ, ἀλλ' ἀνάγκη ν' ἀποκατασταθῇ ἡ προτέρα εἰρηνικὴ
κατάστασις· τὸ δὲ πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν ταύτην χρήσιμον μέσον
εἶναι ἡ ἀγωγή. Ἄρα ἡ ἀγωγή γεννᾶται ἀφ' ἧς ἡ ἐννομος σχέσις λάβῃ
χαρακτῆρα ἀνώμαλον καὶ ἐχθρικόν, ἤγουν χαρακτῆρα ὅστις δὲν πρέπει
νὰ μένῃ, ἀλλ' ἀναγκαῖον εἶναι νὰ μεταβληθῇ.

3) Δηλαδὴ ἐννομοὶ τινες σχέσεις γεννῶνται ἵνα μένωσιν οἱ αἱ ἐγεννή-
θησαν, εἴτε ἐσαεὶ εἴτε ἐπὶ τινὰ ὠρισμένον χρόνον· δανείζομαι 1000 δρχ.
καὶ παραχωρῶ τῷ δανειστῇ ἄγρόν μου μὲ τὴν συμφωνίαν νὰ λαμβάνῃ
τοὺς καρποὺς αὐτοῦ ἂντι τῶν τόκων, νὰ μοὶ ἐπιστρέψῃ δὲ αὐτόν, ὅψε-
ποτε πληρώσω τὸ χρέος μου· ἀπὸ πότε ἄρχεται ἡ παραγραφὴ; ὑπάρ-
χουτιν ὅμως καὶ σχέσεις, αἵτινες γεννῶνται ἵνα μὴ μένωσιν οἱ αἱ ἐγεν-
νήθησαν, ἀλλ' ἵνα μεταβληθῶσιν ἀμέσως. Πάντα τὰ ἐμπράγματα
δίκαια ἀποτελοῦσι σχέσεις τῆς πρώτης κατηγορίας, ἐκ δὲ τῶν ἐνοχικῶν
μόνον τὰ ὑπὸ προθεσμίαν. Ἐπομένως τὰ ἐνοχικὰ ταῦτα δίκαια λαμ-
βάνουσι μορφήν ἀπαιτήσεως οὐχὶ ἀφ' ἧς γεννηθῶσιν, ἀλλὰ βραδύτερον.

4) Ὡς εἶρηται ἤδη (ἄνωτ. § 66 σημ. 17), ὁμοφωνία μεταξὺ τῶν
συγγραφέων ὑπάρχει ὅτι τὸ γενέθλιον τῆς ἀγωγῆς εἶναι καὶ τῆς παρα-
γραφῆς γενέθλιον· ὅτι δὲ ἡ διαφωνία στρέφεται περὶ τὸ ἐρώτημα, πότε
γεννᾶται ἡ ἀγωγή; τουτέστι ποῖον περιστατικόν ἢ γεγονός παράγει
αὐτήν. Πολλοὶ καὶ σπουδαῖοι συγγραφεῖς γνωματεύουσιν ὅτι, ἵνα γεννηθῇ
ἀγωγή, ἀπαιτεῖται προσβολὴ τοῦ δικαίου· ὅτι δὲ ἄνευ προσβολῆς ἀγωγή
οὐδέποτε γεννᾶται· κατ' αὐτοὺς λοιπὸν ἡ προσβολὴ γεννᾷ τὴν ἀγωγήν.
Τὴν διδασκαλίαν δὲ ταύτην στηρίζουσιν ἐπὶ τε λογικῶν ἐπιχειρημάτων
καὶ ἐπὶ τινῶν χωρίων τῶν πηγῶν (νόμ. 1 § 22 πανδ. 16, 3· νόμ. 94 §
1 πανδ. 46, 3). Ἀλλ' ἀμφότερα τῆς γνώμης ταύτης τὰ στηρίγματα
οὐκ εἰσὶν ἀκλόνητα· διότι ἀληθὲς μὲν εἶναι καὶ λογικόν τὸ ἐπιχείρημα,
ὅτι ἐφ' ὅσον ὁ δικαιοῦχος ὑπ' οὐδενὸς παρενοχλεῖται δὲν δύναται νὰ θεω-
ρηθῇ ἀδικούμενος· ἀλλ' ἐντεῦθεν δὲν ἔπεται καὶ τὸ συμπέρασμα· ἄρα
δὲν ἔχει καὶ ἀγωγήν. Δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται δύο πράγματα, ἡ γέν-

νησις τῆς ἀγωγῆς καὶ ἡ ἀφορμὴ πρὸς ἔγερσιν αὐτῆς. Ἀναμφιβόλως πρὸ τῆς ἀδικίας, ἥτοι πρὶν ἢ ὁ ὀφειλέτης δείξῃ δυστροπίαν καὶ ἄρνησιν περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποχρεώσεως αὐτοῦ, δὲν θὰ εὑρεθῇ ὁ πιστωτής εἰς τὴν ἀνάγκην, οὐδὲ θὰ ἔχῃ ἀφορμὴν νὰ ἐγείρῃ κατ' αὐτοῦ ἀγωγὴν· ἀλλὰ τοῦτο σημαίνει μόνον ὅτι χρῆσις τῆς ἀγωγῆς δὲν γίνεται πρότερον, οὐχὶ καὶ ὅτι ἡ ἀγωγή δὲν ὑπάρχει πρότερον· ἔπειτα ἀνακριθὼς χαρακτηρίζεται ὑπ' αὐτῶν ἡ ἀγωγή ὡς ἀγὼν τοῦ δικαίου πρὸς τὸ ἄδικον· ἀγὼν τοῦ δικαίου πρὸς τὸ ἄδικον εἶναι ἡ δίκη οὐχὶ ἡ ἀγωγή· τὴν δὲ δίκην παράγει ἡ ἀσυμφωνία τῶν διαδίκων, τουτέστι γεγονὸς μεταγενέστερον τῆς ἀγωγῆς. Ἄν ἡ ἀγωγή ἐγεννᾶτο διὰ τῆς προσβολῆς καὶ σὺν αὐτῇ, ἔπρεπε ν' ἀπορρίπτη αὐτὴν τὸ δικαστήριον, πρὸ τῆς προσβολῆς ἐγειρομένην, εἰ καὶ τυχὸν ὁ ἐναγόμενος ἀμφοσθητῶν τὴν βάσιν αὐτῆς προσβάλλει τὸ δίκαιον τοῦ ἐνάγοντος· ἀλλὰ τοιοῦτόν τι οὐδεὶς ποτε ἰσχυρίσθη. Τὸ ἐν ταιαύτῃ περιπτώσει γινόμενον εἶναι μόνον ὅτι, ἂν ὁ ἐναγόμενος ὁμολογήσῃ τὴν ἀγωγὴν, ἡ δικαστικὴ δαπάνη πίπτει εἰς βάρος τοῦ ἐνάγοντος· νόμ. 79 πρ. πανδ. (5,1). Πρβ. Ἐγχειρ. § 98 σημ. 2, ε'.

Ἐτι ὀλιγώτερον ὑποστηρίζουσι τὴν διδασκαλίαν ταύτην τ' ἀνωτέρω σημειωθέντα χωρία· α) νόμ. 1 § 22 πανδ. (16,3)· *est . . . scriptum eum, qui rem deposuit, statim posse depositi actionem agere; hoc enim ipso dolo facere eum, qui suscepit, quod reposcenti rem non reddat*. Τὸ χωρίον τοῦτο ἐρμηνεύουσιν οἱ τῆς γνώμης ταύτης ὀπαδοὶ ὅτι ὁ πρὸς θεμελίωσιν τῆς περὶ παρακαταθήκης ἀγωγῆς ἀναγκαῖος δόλος τοῦ θεματοφύλακος δὲν εἶναι μόνον ἡ κατανάλωσις ἢ ἀπαλλοτριώσις τοῦ πράγματος, διότι καὶ ἡ ἀπλὴ ἄρνησις τῆς ἀποδόσεως αὐτοῦ εἶναι δόλος *reintend* τὴν ἀγωγὴν ταύτην· ἄρα, λέγουσι, πρὸς γέννησιν τῆς ἀγωγῆς ἀπαιτεῖται πρόσκλησις τοῦ καταθέτου καὶ ἄρνησις τοῦ θεματοφύλακος, τουτέστι προσβολὴ τοῦ δικαίου (Σαβιν. σ. 299)· κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ταύτην τὸ μὲν *statim* σημαίνει καὶ πρὸ τῆς ἀναλώσεως ἢ ἀπαλλοτριώσεως, τὸ δὲ *reposcere*, ἐξώδικον πρόσκλησιν. Ἄληθές εἶναι ὅτι ἐπὶ παρακαθήκης ὁ δόλος εἶναι ἀναγκαῖος, ἀλλὰ πρὸς θεμελίωσιν (ἥτοι ἐπιτυχῇ ἔκβασιν) οὐχὶ πρὸς γέννησιν τῆς ἀγωγῆς· τὸ χωρίον λοιπὸν θέλει νὰ εἰπῇ ὅτι ὁ πρὸς καταψήφισιν τοῦ ἐναγομένου ἀπειτούμενος δόλος δύναται νὰ λάβῃ χώραν εἴτε πρὸ τῆς κατάρξεως τῆς δίκης εἴτε καὶ μετ' αὐτὴν (§ 20, 22 τοῦ αὐτοῦ τεμαχ.)· ἐπομένως τὸ *statim* ἀναφέρεται εἰς τὴν κατάρτισιν τῆς συμβάσεως καὶ σημαίνει ὅτι ἡ τῆς παρακαταθήκης ἀγωγή γεννᾶται ἅμα τῆς συμβάσεως καταρτισθείσης, τὸ δὲ *reposcere* ἐννοεῖ δικαστικὴν πρόσκλησιν (Windscheid *die Actio*

ἀπαίτησιν, τουτέστι μὴ ἐξαρτωμένην ἀπὸ αἵρέσεως
 ἡμέρας ἢ ἄλλου τινὸς ἰσοδυνάμου περιστατικοῦ, ἡ ἀγωγή
 συγγενᾶται τῷ δικαίῳ· 5 ἐπὶ ἐνοχῶν δὲ ὑπὸ αἵρεσιν

σ. 42 σημ. 11. Vanger, § 147 σ. 226). Διατοῦτο ἐν τοῖς βασιλικοῖς
 λέγεται γενικῶς, ὁ παραθέμενος δύναται παραχρῆμα κινήσαι τὴν περὶ
 παραθήκης ἀγωγὴν· β') νόμ. 94 § 1 πανδ. (46, 3): *sin commune*
numos credam aut solvam, confestim pro parte mea nascetur e
actio et liberatio. Τὸ χωρίον τοῦτο, λέγουσι, συνδυαζόμενον πρὸς τὴν
 προηγούμενα σημαίνει, ὅτι τὸ δι' ἁλλοτρίων χρημάτων γενόμενον δάνειον
 ἢ ἡ γενομένη καταβολή εἰσι προσωρινῶς ἀνίσχυρα· ἰσχυροποιούν-
 ται δὲ ἀπὸ τῆς ἀναλώσεως τῶν χρημάτων· ἂν ὁμως τὰ χρήματα ἀνῆλ-
 θον ἐν μέρει τῷ δόντι, αἱ εἰρημέται πράξεις εἰσὶ κατὰ τὸ μέρος τοῦτο
 παραυτίκα (*confestim*) ἰσχυραί· λοιπὸν ὁ λόγος μόνον περὶ ἰσχύος τοῦ
 δανείου ἢ τῆς καταβολῆς. Καὶ ἂν ταύτην ἀληθῶς τὴν ἔννοιαν εἶχε τὸ
 προκείμενον χωρίον εἰς οὐδὲν συντελεῖ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐν λόγῳ
 διδασκαλίας, τὸ πολὺ δὲν θὰ ἦτο κατ' αὐτῆς· ἀλλὰ δὲν ἔχει οὕτω τὴν
 πρᾶγμα· κατὰ τὸ χωρίον αὐτὸ ὁ δανείζων ἢ καταβάλλων χρήματα ἐν
 μέρει ἴδια καὶ ἐν μέρει ἁλλότρια οὐ μόνον ἐκτελεῖ πράξιν παραυτίκα
 κατὰ τὸ μέρος αὐτοῦ ἰσχυράν, ἀλλὰ καὶ πράξιν παραυτίκα γεννώσα
 ἀγωγὴν (*confestim pro parte mea nascetur actio*).

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων συνάγεται ὅτι κατὰ τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν τῶν
 παρατεθέντων χωρίων, ὑποστηριζομένην καὶ ὑπὸ τῶν νόμ. 19 § 3 πανδ.
 36, 2.—*agique ex testamento statim*—ἤτοι ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ δια-
 θέτου—*posse*) καὶ νόμ. 8 § 7 πανδ. (43, 26), ἡ ἀγωγή ὑπάρχει γεγε-
 νημένη καὶ πρὸ τῆς προσβολῆς τοῦ δικαίου, ὅτι δὲ μόνον πρὸς ἔγερσιν
 τῆς ἀγωγῆς ἀπαιτεῖται προσβολή, ἥτις γεννᾷ τὴν ἔριν, ἡ δὲ ἔρις τὸ
 δικαστικὸν ἀγῶνα.

5) Ἐπομένως πρὸς γέννησιν τῆς ἀγωγῆς δὲν ἀπαιτεῖται (ἰδ. τὴν
 προηγ. 4 σημ.) νὰ προηγηθῇ πρόσκλησις πρὸς ἐκτέλεσιν ἐκ μέρους τοῦ
 πιστωτοῦ καὶ ἄρνησις ἐκ μέρους τοῦ ὀφειλέτου, οὔτε νὰ λάβῃ χώρα
 παράλειψις τῆς ἐκτελέσεως ταύτης *παρὰ τὴν θέλησιν* τοῦ πιστωτοῦ
 (ὅπερ κατὰ Σαβιν. ἀποτελεῖ τὴν προσβολήν. Unger § 116 σημ. 10).
 Ἐπὶ ἐνοχῶν, ἀντικείμενον ἔχουσῶν παράλειψιν τινα ἢ ἀπραξίαν (π. χ.
 νὰ μὴ διαταράξῃ τὴν νομὴν τοῦ Πέτρου), ἀπαιτεῖται μὲν προσβολή
 τῆς ἐνοχῆς πρὸς γέννησιν τῆς ἀγωγῆς, ἀλλὰ πρὸς γέννησιν τῆς ἀγω-
 γῆς, τῆς ἐκ τῆς προσβολῆς ταύτης παραγομένης νέας σχέσεως· ἄρα

καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀγωγή γεννᾶται μετὰ τῆς νέας σχέσεως. Unger σημ. 10 ἐν τ.

Ὅθεν αἱ ἀγωγαὶ ἐξ ἐνοχῶν ἀπροθέσμων γεννῶνται ἅμα τῇ καταρτίσει τῆς ἐνοχῆς. Οὕτως ἡ ἐκ τοῦ δανείου ἀγωγή παράγεται ἅμα τῇ παραδόσει τοῦ δανείου (νόμ. 94 § 1 πανδ. 46, 3· περὶ τοῦ χωρίου τούτου πρὸς προηγ. σημ.)· ἡ ἐκ τῆς παρακαταθήκης, ἅμα τῇ παραδόσει τοῦ πράγματος (νόμ. 1 § 22 πανδ. 16, 3 καὶ περὶ τοῦ χωρίου τούτου ὅρ. τὴν αὐτὴν σημ.)· ἡ ἐκ τῆς παρακλήσεως (precarium) ὁμοίως ἅμα τῇ παραδόσει τοῦ πράγματος (Vanger. § 147 σ. 228)· διότι ὁ δίδων αὐτὸ δικαιούται ἔκτοτε νὰ τὸ ἀναλάβῃ· ἡ ἀγωγή περὶ ἀκυρώσεως τῆς πωλήσεως δι' ὑπέρογκον βλάβην ἢ ἐνεκεν ἐλαττωμάτων τοῦ πράγματος, ἅμα τῇ συνωμολογήσει τῆς πωλήσεως (νόμ. 19 § 6· νόμ. 20 πανδ. 21, 1), ἡ δὲ περὶ ἀνακλήσεως τῆς δωρεᾶς δι' ἀχαριστίαν, ἅμα τῇ ἐκτελέσει τῆς ἀποτελούσης τὴν ἀχαριστίαν πράξεως. Unger § 116 σημ. 11 ἐν τ.

Δυσκολίας παρουσιάζουσιν ἔννομοι τινες σχέσεις καὶ ἰδίως αὗται :

α') τὸ χρησιδάνειον· εἰ μὲν ἐδόθη ἐπὶ ὠρισμένην χρῆσει δὲν δύναται ν' ἀπαίτηθῇ πρὸ τοῦ πέρατος τῆς χρήσεως ταύτης (νόμ. 17 § 3 πανδ. 13, 6)· ἐπομένως ἡ ἀγωγή γεννᾶται ἀφ' ἧς λήξει ἡ χρῆσις· εἰ δὲ ὠρισμένη χρῆσις τοῦ πράγματος δὲν συνωμολογήθῃ (Vanger. § 691 σ. 613), ἐφαρμόζεται τότε ὁ γενικὸς κανὼν, ὅτι ἡ ἀγωγή εἶναι γεγεννημένη ἅμα τῇ καταρτίσει τῆς συμβάσεως. Vanger. σ. 228.

β') τὰ ἐπὶ εἰδοποιήσει συνωμολογούμενα χρέη, ἧτοι ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ καταβληθῶσιν ὅταν αἰτήσῃ ὁ δανειστὴς τὴν καταβολὴν (si decem, quum petiero dari, stipulatus fuero). Ἡ συμφωνία αὕτη δύναται διττῶς νὰ συνωμολογηθῇ : ἧτοι τὸ δάνειον θέλει καταβληθῇ ὅταν αἰτήσῃ τὴν καταβολὴν ὁ δανειστὴς, ἢ τὸ δάνειον θέλει καταβληθῇ ἔνα μῆνα μετὰ τὴν περὶ καταβολῆς αἴτησιν τοῦ δανειστοῦ. Ἐν τῷ δευτέρῳ θέματι τὸ δάνειον, κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν, εἶναι ὑπὸ προθεσμίαν, ἀρχομένην ἀπὸ τῆς περὶ καταβολῆς αἰτήσεως· ἄρα ἡ ἀγωγή γεννᾶται μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς προθεσμίας ταύτης (Vanger. § 147 σ. 226, τοῦ αὐτοῦ Ἀρχεῖον τῆς ἀστ. πράξ. ΛΓ', 312. Unger σ. 382 σημ. 11). Ἡ γνώμη αὕτη φέρει εἰς τὸ ἄτοπον, ὅτι καθίστησιν ἀπαράγραφτον τὴν τοιαύτην ἀπαίτησιν, καθότι κρέμαται τότε ἀπὸ τῆς θελήσεως τοῦ πιστωτοῦ νὰ δώσῃ ἑναρξιν εἰς τὴν παραγραφὴν ὅποτεδήποτε ἐγκρίνῃ· λοιπὸν καὶ μετὰ 40, 60 καὶ πλέον ἔτη! Κατὰ τὸν Wachter (σ. 808 σημ. 15) ἡ ἀγωγή γεννᾶται ἀμέσως, ἀλλὰ γενομένης τῆς περὶ ἀποδόσεως τοῦ χρέους αἰτήσεως, ἵσταται ἡ παραγραφὴ μεχρι-

ἡμέραν ἢ ἐξαρτωμένων ἀπὸ τινος ἄλλου περιστατικοῦ ἰσοδυναμου, ἡ ἀγωγή γεννᾶται ἅμα τῇ ἐκπληρώσει τῆς αἰρέσεως ἢ τῇ ἀφίξει τῆς ἡμέρας⁶ ἢ τοῦ ἄλλου ἐκείνου

σοῦ παρέλθῃ ἡ προθεσμία· κατὰ δὲ τὸν Windscheid (§ 107 σημ. 9) ἡ τεθειμένη προθεσμία ἄρχεται εὐθὺς ἀπὸ τῆς συναμολογήσεως τοῦ δανείου. Ἐπειδὴ ὁ εἰρημένος ὁρος δὲν ἐμποδίζει τοῦ νὰ γείνη ἡ περὶ καταβολῆς αἰτήσεις εὐθὺς μετὰ τὴν κατάρτισιν τῆς συμβάσεως, ἔπεται ὅτε δὲν ἐμποδίζει καὶ τὴν ἀγωγήν· ἄρα ἡ παραγραφὴ τρέχει ἔκτοτε, ἡ δὲ προθεσμία εἶναι προθεσμία ἐκτελέσεως, ἥτις πρὸ αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ἐκβιασθῇ. Ἐν τῷ πρώτῳ θέματι ἡ ἀγωγή γεννᾶται, κατὰ τὴν ὁμόφωνον πάντων (ἐκτὸς δηλαδὴ τῶν διδασκόντων ὅτι ἀπαιτεῖται πρὸς γέννησιν τῆς ἀγωγῆς προσβολὴ τοῦ δικαίου) γνώμην, ἅμα τῇ καταρτίσει τῆς ἐνοχῆς· διότι ἡ ῥήτρα «ὅταν αἰτήσῃ» σκοπεῖ μόνον τὴν ἐνίσχυσιν τῆς πρὸς καταβολὴν ὑποχρεώσεως (*admonitionem magis quamdam, quo celerius reddantur, et quasi sine mera, quam conditionem habet stipulatio, ἡ ἔχουσα δηλ. τὴν ῥήτραν quam petiero*) καὶ τίποτε πλέον (νόμ. 48 πανδ. 45, 1).

γ') τὰ σύμφωνα τῆς ἐξωνήσεως καὶ μεταπωλήσεως (περὶ ὧν πρῶ. τὴν ἐμὴν διατριβὴν ἐν Ν. Θεμίδ. Α', 87). Ἀμφότερα τὰ σύμφωνα ταυτὰ εἰσι συμβάσεις περὶ συναμολογητέας ἀγοραπωλησίας· ἐπομένως γεννᾶται τὸ ἐξ αὐτῶν δικαίωμα ἅμα τῇ καταρτίσει τῆς ἐπὶ τοιοῦτῳ συμφώνῳ συναφθείσης συμβάσεως· ἄρα ἔκτοτε γεννᾶται καὶ ἡ ἀγωγή (Winds. § 107 σημ. 9. Θεμίδ. Α', 91 σημ. 1)· κατ' ἄλλους ἡ ἀγωγή γεννᾶται ἀπὸ τῆς παραδόσεως τοῦ πράγματος (Vanger. § 147, II, 8. Unger § 116 σημ. 11), κατὰ δὲ τοὺς ἀπαιτοῦντας προσβολὴν, ἀπὸ τῆς πρὸς ἐκτέλεσιν προσκλήσεως. Παπαρρηγ. σ. 110.

δ') αἱ ἀμφοτεροβαρεῖς δικαιοπραξίαι (πώλησις, μίσθωσις). Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν καὶ κοινῶς παραδεδεγμένην γνώμην τὸ κατὰ τῆς ἀγωγῆς προτεινόμενον ἐπὶ τοιοῦτων δικαιοπραξιῶν ἐπιχείρημα τοῦ ἐναγομένου *nondum adimpleti contractus* εἶναι ἀπλῆ ἔνστασις παρακρατήσεως (ἀνωτ. § 75 σημ. 6, γ')· ἐπομένως ἡ ἀγωγή γεγεννημένη ἐστὶν ἅμα τῇ συναμολογήσει τῆς δικαιοπραξίας. Βλαβιν. Ε', 289. Vanger σ. 225.

6) Νόμ. 9 πρ. πανδ. (12, 1)· *si in diem sit vel sub conditione obligatio, ante diem vel conditionem non potero agere*· τὰ γὰρ ὑπὸ ἡμέραν ἢ ὑπὸ αἵρεσιν οὐ δυνατόν προαπαιτῆσαι τῆς ἡμέρας ἢ τῆς αἵρέσεως (νόμ. 186 πανδ. 50, 17· νόμ. 7 § 14 πανδ. 42, 4). Τὸ ὑπὸ προ-

περιστατικοῦ· 7 ὡσαύτως ἐπὶ ἐμπραγμάτων δικαίων ἡ ἀγωγὴ γεννᾶται ἀφ' ἧς παραχθῇ καθ' ὠρισμένου προσώπου ὑποχρέωσις πρὸς ἐκτέλεσιν ῥητῶν πράξεων ὑπὸ τοῦ ἐμπραγμάτου δικαίου ἐπιβαλλομένων· 8 τέλος ἐπὶ τῶν τῆς

θεσμίαν ὀφειλόμενον ὀφείλεται μὲν καὶ πρὸ τῆς ἀφίξεως τῆς προθεσμίας, ἀλλὰ δὲν ἔλαθεν ἀκόμη τὸ σχῆμα ἀπαιτήσεως (ἀνωτ. § 39, σημ. 2, 9)· ἐπομένως οὔτε ἡ πρὸς ἐπιδιώξιν αὐτοῦ ἀγωγὴ γεννᾶται πρὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας, οὔτε ἡ παραγραφὴ κατ' αὐτοῦ τρέχει πρότερον (νόμ. 7 § 4 κώδ. 7, 39)· ἐνεκα τοῦτου αἱ τοιαῦται ὀφειλαὶ κατατάσσονται εἰς τὰ μέλλοντα δίκαια· ἀνωτ. § 57 σημ. 7.

Αἱ προθεσμίαι ἐννοοῦνται κατὰ γενικὸν κανόνα τεθειμέναι ὑπὲρ τοῦ ὀφειλέτου (νόμ. 41 § 1· νόμ. 38 § 16· νόμ. 137 § 2 πανδ. 45, 1· νόμ. 70 πανδ. 46, 8 συνδ. νόμ. 17 πανδ. 50, 17)· ἀλλὰ δύνανται νὰ τεθῶσι καὶ ὑπὲρ τοῦ πιστωτοῦ (νόμ. 1 § 45, 46 πανδ. 16, 3· νόμ. 22 πρ. νόμ. 24 πανδ. 38, 1)· τότε δὲ ἡ ἀγωγὴ γεννᾶται ἅμα τῇ καταρτίσει τῆς συμβάσεως. Unger § 116 σημ. 12 ἐν τ.

7) Ἐνοχικαὶ τινες σχέσεις οὐσιῶδες ἔχουσι στοιχεῖον τὴν ἐπὶ τινὰ χρόνον διάρκειαν ἐπ' αὐτῶν λοιπὸν ἡ ἀγωγὴ γεννᾶται μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἡ τοιαύτης φύσεως σχέσις διαρκεῖ. Ὅθεν ἡ κατὰ τοῦ ἐπιτρόπου ἀγωγὴ (actio tutelae directa) γεννᾶται μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐπιτροπείας (νόμ. 4 πρ. πανδ. 27, 3)· ἡ περὶ ἐπιστροφῆς τῆς προικὸς (actio de dote), μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου (νόμ. 7 § 4 κώδ. 7, 39)· ὁμοίως κελεῖται καὶ ἐπὶ τῆς προικὸς μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου ψηφίζεσθαι τὸν χρόνον τῶν παραγραφῶν)· ἡ περὶ ἐπιστροφῆς τοῦ ἐνεχύρου (actio pignoratitia directa), μετὰ τὴν ἐξόφλησιν ἢ ἄφεσιν τοῦ χρέους (νόμ. 9 § 3· νόμ. 11 § 2 πανδ. 13, 7· νόμ. 40 πανδ. 46, 3. Σαβιν. Ε', 300. Vanger. § 147 σ. 228). Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τῆς ἐταιρίας, τῆς ἐντολῆς καὶ τῆς αὐθαρήτου διαχειρίσεως ἄλλοτριῶν· καὶ ἐπὶ τῶν ἐνόμων τούτων σχέσεων ἡ ἀγωγὴ γεννᾶται μετὰ τὸ πέρας αὐτῶν. Ἴδε μίαν περίπτωσιν ἐν Ν. Πείρξ Δ', 2870.

8) Τὰ ἐμπράγματα δικάιά εἰσιν ἔννομοι σχέσεις τοῦ δικαιοῦχου πρὸς τὸ πρᾶγμα. Οὐσία λοιπὸν τῶν σχέσεων τούτων εἶναι νὰ μένῃσι τοιαῦται. Ὅθεν ἐπὶ τῶν ἐμπραγμάτων δικαίων ἀπαιτήσεις κατὰ τινος προσώπου οἰοῦνται γεννᾶται, εἰς παρενοχληθῇ καὶ ἀφ' ἧς παρενοχληθῇ ὁ δικαιοῦχος παρὰ τοῦ προσώπου τούτου περὶ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ δικαίου του. Διὰ τοῦτο :

α') ἡ rei vindicatio γεννᾶται διὰ τῆς παρά τινος τρίτου προσβολῆς τοῦ τῆς κυριότητος δικαιώματος, ἰδίως διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ πράγματος· ἐὰν ὁμως ὁ τρίτος κατέλαβε καὶ ἔχῃ τὸ πρᾶγμα δικαιωματικῶς, ὡς μισθωτῆς π. χ. ἡ ἐπικαρπωτῆς, ἡ ἀγωγή γεννᾶται μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ δικαιώματος τούτου (Σαβιν. Ε', 284, 285). Κατὰ τὸν Unger (σημ. 15) ἡ ἀγωγή γεγεννημένη εἶναι καὶ πρότερον, ἡ παραγραφὴ ὁμως ἄρχεται μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ δικαιώματος. Ἡ διαφωνία του λοιπὸν δὲν ἔχει πρακτικὴν σημασίαν. Ἀνωτ. § 66 σημ. 9.

β') ἡ περὶ τῶν δουλειῶν ἀγωγή γεννᾶται ἀφ' ἧς ὁ δικαιοῦχος παρενοχλήθῃ ὅπωςδήποτε περὶ τὴν ἀσκήσιν τοῦ ἐμπραγμάτου δικαιώματος αὐτοῦ· νόμ. 4-§ 5 πανδ. (8, 5· νόμ. 60 § 1 πανδ. (7, 1). Unger σημ. 16.

γ') ἡ περὶ κληρονομίας ἀγωγή γεννᾶται ἀφ' ἧς καταλάβῃ τις κληρονομικὰ πράγματα pro herede ἢ pro possessore (Unger σημ. 18). Οἱ καταλαβόντες ὁμως πράγματα τοῦ κληρονομουμένου, ζῶντος αὐτοῦ, ὡς καὶ οἱ ὀφειλέται αὐτοῦ, ἔχουσιν ἤδη ἐνεργὸν τὴν κατὰ τῆς εἰδικῆς ἀγωγῆς παραγραφὴν, ἥτις ἐξακολουθεῖ τρέχουσα καὶ κατὰ τοῦ κληρονόμου· ὥστε δι' αὐτοὺς περιττὴ ἀποβαίνει ἡ κατὰ τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου παραγραφὴ, ἥτις βεβαίως ἄρχεται ἀπὸ τοῦ θανάτου. Unterholzner Verjahrungslehre Β', 56.

δ') ἡ τοῦ ἐνεχύρου ἀγωγή γεννᾶται ἀφ' ἧς τὸ ἐνέχυρον περιέλθῃ εἰς χεῖρας ἄλλου· ἔκτοτε λοιπὸν τρέχει καὶ ἡ τῶν ἐξ ἐδόμαδων παραγραφὴ (άνωτ. § 66-σημ. 3, β') ἡ ὑποθηκικὴ ὁμως ἀγωγή, καθὼ συμπαράγραφομένη μετὰ τῆς κυρίας ἀπαιτήσεως, γεννᾶται ὅτε καὶ αὕτη· άνωτ. σημ. 5, 6 τοῦ § τούτου, Unger § 116 σημ. 16α, 17, § 104 σημ. 73, 74.

ε') αἱ τρεῖς μικταὶ ἀγωγαί. Αἱ ἀγωγαὶ αὗται ἀφορῶσιν ἐννόμους σχέσεις διφυεῖς, ἐν αἷς δηλαδὴ τὰ ἐνεχόμενα πρόσωπα φέρουσιν ἀμοιβαίως χαρακτῆρα καὶ δικαιοῦχου καὶ ὀφειλέτου. Ἐνεκα τούτου ἡ μικτὴ ἀγωγή, ἡ τὴν ἄρσιν τῆς τοιαύτης σχέσεως σκοποῦσα, εἶναι μία, ἐξίσου εἰς πάντα τὰ ἐνεχόμενα πρόσωπα ἀνήκουσα· ἄρα ἀνεπίδεκτος παραγραφῆς· διότι ἄλλως ὁ παραγράφων θὰ ἦτο συγχρόνως καὶ παραγραφόμενος (Göschel Vorlesungen Α', 427). Ἀλλὰ βεβαίως ἀπαράγραπτος εἶναι ἡ μικτὴ ἀγωγή, ἐφ' ὅσον ἡ σχέσις ἐξ ἧς πηγάζει ὑφίσταται, οὐχὶ καὶ μετὰ τὴν παῦσιν τῆς σχέσεως ταύτης (π. χ. τὸ κοινὸν πρᾶγμα κατέχει ἐπὶ 30 ἔτη ὁ ἕτερος τῶν κοινωνῶν ὡς ἴδιον· ἡ τὸ ὄριον τῶν γειτονικῶν ἀγρῶν ἐπὶ 30 ἔτη ἦτο τοιοῦτον· νόμ. 6 κώδ. 3, 39)· ὡσαύτως ὑπόκειται εἰς παραγραφὴν αἱ ἐκ τοῦ κοινοῦ δικαίου πηγάζ-

προσωπικῆς καταστάσεως ἐννόμων σχέσεων ἡ ἀγωγή ἐστὶ γεγεννημένη ἀφ' ἧς παραχθῇ καὶ ἀπαιτητὸν γενῇ δικαίωμά τι συγκεκριμένον ἐκ τῆς προσωπικῆς καταστάσεως πηγάζον. ⁹

δ') βάσις τῆς ἀγωγῆς.

§ 86. Ὁ ἐνάγων ἀξιοῖ ὅτι ἀνήκει αὐτῷ τὸ ἀποτελοῦν τὸν δικαστικὸν ἀγῶνα δίκαιον· ἀλλ' ἵνα δικαιολογήσῃ καὶ ἀποδεκτὴν καταστήσῃ τὴν ἀξίωσιν ταύτην, ὀφείλει νὰ ὑποβάλλῃ τῷ δικαστῇ τοὺς κατὰ νόμον ἀναγκαίους πρὸς τοῦτο ἰσχυρισμούς. Τὸ σύνολον λοιπὸν τῶν ἰσχυρισμῶν τούτων καλεῖται βάσις τῆς ἀγωγῆς. ¹ Δίκαιόν τι ὑπάρχει

ζουσαι ἰδιαίτεραι ἀπαιτήσεις· π. χ. τοῦ κοινοῦ πράγματος τοὺς καρποὺς συνέλεξεν εἰς τῶν συνδικτητῶν χωρὶς νὰ δώσῃ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς τὸ ἀνήκον αὐτοῖς.

9) Ἡ προσωπικὴ κατάστασις καθ' ἑαυτήν, ὡς προσωπικὴ δηλαδὴ κατάστασις, δὲν ὑπόκειται εἰς παραγραφὴν, καθότι ἀποτελεῖ κυρίως ἀμοιβαίαν σχέσιν τῶν ἐν αὐτῇ διατελούντων ἀνθρώπων· οὐ ἔνεκα καὶ ἡ περὶ αὐτῆς προκριματικὴ ἀγωγή φέρει τροποντινὰ μικτὸν χαρακτῆρα (ὅρ. προηγ. σημ. 8, ε')· διατοῦτο ἀνεπίδεκτός ἐστι παραγραφῆς. Προκειμένου ὅμως περὶ ἰδιαίτερων δικαιωμάτων, ἐκ τῆς προσωπικῆς καταστάσεως πηγάζοντων (π. χ. περὶ διατροφῆς, προικίσεως), ἡ τὴν νομιμότητα τῆς συστάσεως αὐτῆς ἀφορώντων, ἥς τὴν ἀμφισβήτησιν ἐν χρονικοῖς ὅροις οἱ νόμοι περιέκλεισαν (νυσχ. ἀστ. νόμ. ἄρθρ. 184 ἐπ. 325 ἐπομ.), ἡ ἀγωγή γεννᾶται ἀφ' ἧς τὰ δικαιώματα ταῦτα παραχθῶσιν. Unger § 116 σημ. 19, 20.

1) Βάσις εἴτε θεμελίον τῆς ἀγωγῆς (fundamentum agendi) δύνатаί πως νὰ ὀνομασθῇ αὐτὸ τὸ δίκαιον ἐξ οὗ ἡ ἀγωγή πηγάζει (π. χ. ἐπὶ διεκδικήσεως, ἡ ἰδιοκτησίαν· ἐπὶ προσωπικῶν δικαίων, τὸ δάνειον, ἡ παρκαταθήκη), μάλιστα δὲ τινες τῶν παλαιότερων συγγραφέων καὶ μετεχειρίσθησαν τὴν ὀνομασίαν ταύτην· κυρίως ὅμως βάσις τῆς ἀγωγῆς καλοῦνται τὰ τὸ δίκαιον, δι' ὃ αὕτη ἐγείρεται, θεμελιούντα καὶ ὑποστηρίζοντα περιστατικά· διὸ πρὸς διαστολὴν ἡ μὲν πρώτη τῶν βάσεων

ἐὰν ἐγεννήθη καὶ δὲν ἀπέθανεν, ἤγουν ἐὰν ἔλαβον μὲν χώραν τὰ παράγοντα τὸ δίκαιον αὐτὸ περιστατικὰ (δικαιο-

τούτων ὀνομάζεται, οὐσιαστικὴ (fundamentum agendi generale εἴτε proximum, ἥ, ὡς ἐκ τοῦ νόμ. 27 πανδ. 44, 2^ο causa proxima actionis), ἡ δὲ δευτέρα, δικονομικὴ (fundamentum remotum, εἴτε causa remota actionis. Wächter § 66 σημ. 1. Unger § 114 σημ. 1). Αὕτη δὲ μόνη ἐπιρροὴν ἔχει ἐπὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ δικαστικοῦ ἀγῶνος· διατοῦτο χρῆζει ἰδίας ἐξετάσεως καὶ μελέτης.

Ἡ δικονομικὴ εἴτε ἡ καθ' ἑαυτὸ βάσις τῆς ἀγωγῆς σύγκειται ἐκ δύο στοιχείων, ἧ ἀκριθέστερον εἰπεῖν ἐξετάζεται κατὰ δύο ἐπόψεις, τὴν μὲν νομικὴν, τὴν δὲ πραγματικὴν. Τὰ οὐσιώδη δὲ προσόντα ἐκάστου τῶν στοιχείων τούτων, τούτέστιν ἡ ἀγωγή εἶναι βάσιμος:

α') κατὰ τὴν νομικὴν μὲν ἔποψιν, ὅταν τὸ δι' αὐτῆς ἐπιδιωκόμενον δίκαιον ἀναγνωρίζῃ ὁ νόμος οὐ μόνον ἀφηρημένως (in abstracto), ἀλλὰ καὶ καθ' ὃν τρόπον ἐν τῇ ἀγωγῇ ἀναφέρεται ὡς ἀποκτηθέν· π. χ. ἡ νομοθεσία ἀναγνωρίζει ἰδιοκτησίαν ἐπὶ ἀκινήτων· ἀλλὰ δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ἄνευ δημοσίου ἐγγράφου ἀποκτωμένην· ὁμοίως ἀναγνωρίζει τὴν διὰ συμβάσεων σύστασιν ἐνοχῆς, ἀλλὰ δὲν ἀναγνωρίζει τὰς ἐχούσας αἰσχρὰν αἰτίαν.

β') κατὰ τὴν πραγματικὴν δ' ἔποψιν, ὅταν τὰ περιστατικὰ καὶ γεγονότα, τὰ πρὸς γέννησιν τοῦ ἐπιδίκου δικαίου ἀπαραίτητα κατὰ νόμον, ἔλαβον ἀληθῶς χώραν οὐ μόνον ἅπαντα καὶ οἷα ὀρίζει ὁ νόμος, ἀλλὰ καὶ σχετικῶς πρὸς τὰ δικαζόμενα πρόσωπα. Π. χ. ὁ Α ἐνάγει τὸν Β ἄξιῶν ὅτι ἔχει δουλείαν τινὰ ἐπὶ κτήματος τοῦ Β ἀποκτηθεῖσαν διὰ χρησικτησίας. Τὸ νομικὸν στοιχεῖον τῆς ἀγωγῆς εἶναι ὅτι ὁ νόμος ἀναγνωρίζει τὴν διὰ χρησικτησίας σύστασιν τῆς ἐπιδίκου δουλείας· τὸ πραγματικὸν δὲ, ὅτι ἔλαβον χώραν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὰ περιστατικὰ καὶ γεγονότα ὅσα διὰ τὴν χρησικτησίαν δουλειῶν διαγράφει τὸ δίκαιον. Wächter σ. 435.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἔπεται ὅτι τὸ νομικὸν καὶ πραγματικὸν εἴτε ἱστορικὸν στοιχεῖον τῆς ἀγωγῆς οὐδόλως ἀποτελοῦσι διπλῆν αὐτῆς βάσιν, ἥ δύο βάσεις, ἥτοι τὸ fundamentum agendi remotum καὶ τὸ fundamentum agendi proximum (πρβ. Ἐγγχειρ. § 80 σημ. 5): ἀπεναντίας ἡ βάσις τῆς ἀγωγῆς εἶναι μία καὶ μόνη, δηλαδὴ τὸ σύνολον τῶν νομικῶν γεγονότων, τῶν τὸ δικαζόμενον δίκαιον παραγαγόντων. Unger § 123 σημ. 40.

γόνᾳ αἵτια), δὲν ἐπῆλθον δὲ ὕστερον περιστατικὰ ἀναι-
ροῦντα αὐτὸ (δικαιοφθόρα αἵτια). Ὅθεν ὁ δικαστικὸς ἀγὼν
στρέφεται περὶ τὴν ἔρευναν καὶ ἐξακριβώσιν τούτων, ἡ δὲ
νίκη τοῦ ἐνάγοντος ἐξήρτηται ἐκ τῆς ὑπάρξεως μὲν τῶν
πρώτων, τῆς ἀνυπαρξίας δὲ τῶν δευτέρων· ἡ ὁρθὴ
διανομὴ τῶν τοῦ δικαστικοῦ ἀγῶνος βαρῶν ἐπιβάλλει ὥς

Περὶ τῆς ἐν τῷ δικογράφῳ τῆς ἀγωγῆς κατατάξεως τῶν ἀποτελούν-
των τὴν βᾶσιν αὐτῆς στοιχείων πρβ. Ἐγχειρίδ. § 79, 98.

2) Ἡ βᾶσις τῆς ἀγωγῆς, ὡς εἴρηται ἐν τῇ ἀμέσῳ προηγουμένῃ
σημειώσει, σύγκειται ἐκ νομικοῦ καὶ ἐκ πραγματικοῦ στοιχείου. Ἐπο-
μένως, ἵνα ἡ βᾶσις αὕτη ᾔται ἐδραία καὶ ἀληθὲς θεμέλιον, πρέπει νὰ
ἔχῃ ἐρρωμένως περὶ τε τὸ νομικὸν καὶ περὶ τὸ πραγματικὸν μέρος αὐ-
τῆς· ὥστε ἐν παντὶ δικαστικῷ ἀγῶνι ἡ διαμάχη στρέφεται κυρίως
περὶ τὴν βᾶσιν τῆς ἀγωγῆς, μάλιστα δὲ περὶ τὸ πραγματικὸν αὐτῆς
μέρος. Δηλ. ὁ ἐνάγων ἰσχυρίζεται ὅτι ἔχει τὸ δίκαιον, περὶ οὗ ἐπικα-
λεῖται τὴν τοῦ δικαστοῦ κρίσιν, ὁ δὲ ἐναγόμενος ἀμυνομένηται τοῦτο· ἀλλ'
ἐπειδὴ τὸ δίκαιον εἶναι ἐξουσία ἰδανικὴ, μὴ ὑποπίπτουσα εἰς τὰς αἰ-
σθησεις, οὗ ἕνεκα ὁ δικαστὴς ἀδυνατεῖ νὰ μάθῃ ἐξ αὐτοψίας ἂν ὁ ἐνά-
γων ἔχῃ τῶντι τὸ δίκαιον, ὅπερ ἀξιοῖ, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ υποβληθῶ-
σιν αὐτῷ παρὰ τῶν διαμαχομένων τὰ γεγονότα ἐκεῖνα, ἐξ ὧν δύναται
νὰ συναγάγῃ τὴν ὑπαρξιν ἢ ἀνυπαρξίαν τοῦ ἐν λόγῳ δικαίου. Ὁ δικα-
στής λοιπὸν προσκαλεῖται ν' ἀποφανθῇ :

Si paret rem actoris esse. — Si paret A^o A^o jus esse utendi fru-
endi. — Si paret N^m N^m A^o A^o centum dare oportere. — Si paret
A^m A^m apud N^m N^m mensam argenteam deposuisse, eamque dolo
malo redditam non esse.

Πρὸς τοῦτο δὲ ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἐξετάσῃ καὶ ἀκριβώσῃ, πρῶτον
μὲν ὅτι ἔλαβον χώραν πάντα τὰ γεγονότα καὶ περιστατικὰ, τὰ πρὸς
γέννησιν τοῦ ἐν λόγῳ δικαίου ἀπαιτούμενα, ἔπειτα δὲ ὅτι οὐδὲν μετὰ
τὴν γένεσιν αὐτοῦ ἐπισυνέβη περιστατικὸν ἐκ τῶν ἀναιρούντων αὐτό·
διότι ἐπειδὴ καὶ τὰ δίκαια, ὡς πάντα τὰ ἀνθρώπινα, εἰσὶ θνητὰ, ἐκ τῆς
γενέσεως δικαίου τινὸς δὲν ἔπεται ἀναγκαιῶς καὶ ἡ σημερινὴ αὐτοῦ
ὑπαρξίς καὶ ζωὴ. Ἄρα ὁ δικαστὴς ὀφείλει τότε μόνον νὰ ἐπιδικάσῃ τὸ
δίκαιον εἰς τὸν ἐνάγοντα, ὅταν πεισθῇ ὅτι τὸ δίκαιον αὐτὸ ὑπάρχει,
ἤγουν ἐγεννήθη καὶ ζῇ.

ἀγώνισμα τοῦ ἐνάγοντος τὰ τῆς πρώτης ἀπλῶς κατηγορίας περιστατικά, ἅτινα διατοῦτο ἀποτελοῦσι μόνον τῆς ἀγωγῆς τὴν βάσιν.³ Τὰ περιστατικά δὲ ταῦτα διττῶς εἰσιν ἐξεταστέα: κατὰ ποσότητα καὶ κατὰ ποιότητα.

α') κατὰ ποσότητα, ἥτοι τὴν πραγματικὴν εἴτε ἱστορικὴν βάσιν τῆς ἀγωγῆς ἀποτελοῦσιν ἐκεῖνα μόνον τὰ γεγονότα, ἅτινά εἰσιν εἰδικῶς καὶ ἀμέσως τοῦ ἐπιδίκου δικαίου παραγωγικά. Τίνα δὲ καὶ πόσα⁴ εἰσὶ τὰ γεγονότα

3) Τὰ χρῆζοντα ἐξετάσεως καὶ ἐξακριβώσεως περιστατικά εἰσι, κατὰ τὰ ἐν τῇ προηγουμένῃ 2 σημειώσει ἐκτεθειμένα, δύο εἰδῶν: ἢ γεγονότα πρὸς παραγωγὴν τοῦ δικαίου ἀναγκαῖα, δηλαδὴ γεγονότα παραγωγικά τοῦ δικαίου, ἢ γεγονότα τὴν κατάργησιν καὶ καταστροφὴν τοῦ δικαίου ἐπιφέροντα, δηλαδὴ γεγονότα καταλυτικά τοῦ δικαίου· τὰ πρῶτα διακρίνονται πάλιν εἰς γεγονότα γενικά, ἥτοι τῶν δικαίων ἐν γένει παραγωγικά, καὶ εἰς γεγονότα εἰδικά, ἥτοι τοῦ δικαζομένου δικαίου παραγωγικά· διατοῦτο διαιροῦσιν οἱ συγγραφεῖς εἰς τρεῖς κατηγορίας τὰ γεγονότα, τὰ ἐν ταῖς δίκαις ἐξακριβώσεως χρῆζοντα, ἥτοι εἰς γεγονότα παραγωγικά τοῦ δικαίου (εἰδικὰ γεγονότα· π. χ. ἐπὶ πωλήσεως ὅτι ἐπωλήθη τὸ δεῖν πρᾶγμα ἐπὶ τῷ δεῖν τιμήματι), εἰς γεγονότα διαλυτικά τοῦ δικαίου (γενικά γεγονότα· π. χ. ὅτι ὁ πωλητὴς ἦτο ἀνήλικος, παράφρων κλ.) καὶ γεγονότα καταλυτικά τοῦ δικαίου (π. χ. ὅτι ἐξωφλήθη, παρεγράφη ἢ συνεψηφίσθη τὸ χρέος). Τὸ ἀγώνισμα τοῦ ἐνάγοντος ἀποτελοῦσι μόνον τὰ τῆς πρώτης κατηγορίας γεγονότα· ἐπομένως ταῦτα μόνον εἰσὶ τῆς βάσεως τῆς ἀγωγῆς καὶ πρέπει παρ' αὐτοῦ νὰ προτείνωνται καὶ ἐν ἀνάγκῃ ν' ἀποδεικνύωνται τοῦ ἐναγομένου δὲ τὸ ἀγώνισμά εἰσι τὰ γεγονότα τῆς δευτέρας καὶ τρίτης κατηγορίας (πρβ. Ἐγχειρ. § 169 σημ. 2, κατωτ. § 94 σημ. 10)· διατοῦτο πρέπει ταῦτα αὐτὸς νὰ προτείνῃ καὶ ἀποδείξῃ.

4) Τίνα καὶ πόσα γεγονότα ἀνήκουσιν εἰς τὴν βάσιν τῆς ἀγωγῆς εἶναι ζήτημα σπουδαῖον καὶ ἔχει ἐπιρροὴν οὐ μόνον ὡς πρὸς τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως (διότι ἡ ἀπόδειξις αὐτῶν ἐπικείται τῷ ἐνάγοντι), ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν νομικὴν τῆς ἀγωγῆς ὑπόστασιν καὶ ἐπιτυχίαν· π. χ. ὁ δικαστὴς θέλει ἀπορρίψῃ αὐτεπαγγέλτως, καὶ ὅταν κατ' ἐρήμην τοῦ ἐναγομένου δικάζῃ, τὴν ἀγωγὴν τὴν μὴ περιέχουσαν πάντα τὰ πρὸς

ταῦτα, εὐρίσκεται ἐκ τῆς οὐσίας ἐκάστου δικαίου·⁵ ἀλλὰ σημειωτέον ὅτι, ἐπειδὴ διὰ τῆς ἀγωγῆς ἐπιδιώκεται ἐνοχική πάντοτε σχέσις μεταξὺ ἐνάγοντος καὶ ἐναγομένου, εἰς τὴν βάσιν τῆς ἀγωγῆς ἀνήκουσι προσέτι τὰ τε ἐμφαίνοντα τὸν δεσμὸν τοῦτον περιστατικὰ (*legitimitas ad causam*)⁶ καὶ τὰ καθιστῶντα αὐτὴν ἐνεστῶσαν καὶ γεγεννημέ-

γένεσιν τοῦ δικαίου ἀπαιτούμενα γεγονότα. Ἐγχειρ. § 113 σημ. 7. *Unger* § 123 σημ. 18.

5) Δηλαδή ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἐξηγήσει ἐκάστου δικαίου ἐξετάζονται καὶ προσδιορίζονται τὰ ἀπαρτίζοντα τὴν γένεσιν τοῦ δικαίου τοῦτου στοιχεῖα καὶ ἀποτελοῦντα διατοῦτο τὰ προσόντα καὶ τὸν ὅρισμόν εἴτε τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ. Οἷον ἐπὶ τῶν πράγματι συσταινομένων συμβάσεων ἢ δόσις τοῦ πράγματος εἶναι στοιχεῖον οὐσιῶδες τῆς συμβάσεως (ἐπὶ δανείου ἢ δόσις τῶν δανειζομένων χρημάτων· πρ. εἰσηγ. 3, 14· *e contrahitur obligatio, veluti mutui datione*)· ἐπὶ δωρεᾶς μεταξὺ ζώντων, ἢ σύνταξις αὐτῆς ἐνώπιον συμβολαιογράφου (ἄρθρ. 42 χαρτ. Ν.)· ἐπὶ παραγώγου κτήσεως τῆς κυριότητος, τὸ γεγονός ὅτι ὑπῆρχε παρὰ τῷ προκτήτῳ κυριότης (νόμ. 20 πρ. πανδ. 41, 1).

6) Πολ. δικον. ἄρθρ. 533· νόμ. 5 πρ. πανδ. (7, 6)· *de suo enim non de alieno jure quemque agere oportet*· νόμ. 31 πανδ. (5, 1). Ἐγχειρ. § 59. Ὑπάρχουσι δίκαι ἐν αἷς, πλὴν τῶν παραγωγικῶν τοῦ δικαίου εἰδικῶν γεγονότων, ἀπαιτοῦνται κατὰ νόμον πρὸς δικαιολόγησιν τῆς ἀγωγῆς καὶ ἄλλα τινὰ περιστατικά. Τοῦτο δὲ εἶναι ἀναγκαῖον ἐπὶ δύο περιπτώσεων· πρῶτον ὅταν οἱ διάδικοι παρίστανται ἐν τῇ δίκῃ ὡς διάδοχοι ἄλλοτρίας ἐννόμου σχέσεως· οἷον ἐνάγει τις ἢ ἐνάγεται ὡς ἐκδοχεὺς ἢ κληρονόμος ἄλλοτρίων δικαιωμάτων ἢ ὑποχρεώσεων· δεύτερον ὅταν τὸ ἀντικείμενον τῆς δίκης ἀπαιτῇ παρὰ τινὲ τῶν δικαζομένων ὠρισμένην ιδιότητα εἴτε σχέσιν πρὸς αὐτό· οἷον ἐπὶ πραγματικῶν δουλειῶν ἐνάγει τις ὡς κύριος τοῦ δεσπόζοντος κτήματος ἢ ἐνάγει τινὰ ὡς κύριον τοῦ δουλεύοντος κτήματος ἢ ἐπὶ κτηνοβλαβίας ἐνάγεται ὁ τοῦ βλάψαντος ζῶου κύριος (νόμ. 1 § 12 πανδ. 9, 1). Τὰ περιστατικὰ λοιπὸν ταῦτα, τὰ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος τὴν ἀγωγὴν δικαιολογοῦνται, ἀποτελοῦσι τὴν καλουμένην *νομιμοποίησιν*. Τοῦτέστιν ἐν τῷ πρώτῳ μὲν θέματι τὴν νομιμοποίησιν ἀποτελεῖ τὸ περιστατικὸν τῆς διαδοχῆς (ἐκχώρησις, κληρονομία ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου), ἐν τῷ δευτέρῳ δὲ

νην. Το περιστατικόν, ὅτι ὁ ἐναγόμενος καίτοι προσκλή-
θεις δυστροπεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ ἐκουσίως τὴν ἑαυτοῦ ὑπο-
χρέωσιν, οὐκ ἔστι στοιχεῖον τῆς βάσεως τῆς ἀγωγῆς. 8

β') κατὰ ποιότητα, ἤτοι τὴν νομικὴν τῆς ἀγωγῆς βά-
σιν ἀποτελοῦσι τὰ γεγονότα μόνον ἐκεῖνα, ἅπερ ἀναγνω-
ρίζει ὡς τοιαῦτα τὸ κατ' ἀντικείμενον δίκαιον. 9 ἢ ὑπὸ

θέματι τὸ περιστατικόν ὅτι ὁ ἐνάγων εἶναι κύριος τοῦ δεσπόμενου κτή-
ματος καὶ ὁ ἐναγόμενος κύριος τοῦ δουλεύοντος.

Ἐπὶ τῶν ἀγωγῶν, τῶν κατὰ τοῦ κατόχου ἀρμοζουσῶν (οἷα ἡ rei
vindicatio, ἡ hereditatis petitio), θεωρεῖται συνήθως ὡς στοιχεῖον τῆς
νομιμοποιήσεως τὸ περιστατικόν τῆς κατοχῆς τοῦ πράγματος ὑπὸ τοῦ
ἐναγομένου (ἄνωτ. § 85 σημ. 8 ἐν ἅ.). Τὸ περιστατικόν τοῦτο ἀρκεῖ νὰ
ὑπάρχῃ καὶ μετὰ τὴν κατάρτισιν τῆς δίκης· νόμ. 7 § 4, 6 Π. (10, 4).

7) Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀγωγή στηρίζεται ἐπὶ δικαιοπραξίας, ἐξαρτωμένης
ἀπὸ αἱρέσεως ἢ προθεσμίας, ἀπαιτεῖται νὰ ἀναφέρηται ἐν αὐτῇ ὅτι
ἐπληρώθη ἡ αἵρεσις ἢ ὅτι παρῆλθεν ἡ προθεσμία· προσέτι ἐγειρομένης
τῆς περὶ παραδόσεως τοῦ ἐνεχύρου ἀγωγῆς, στοιχεῖον οὐσιώδους τῆς
ἀγωγῆς εἶναι ὅτι ἐξωφλήθη τὸ χρέος (ἄνωτ. § 85 σημ. 7 ἐν ἅ.). ἄλλως
ἡ ἀγωγή, μὴ δυναμένης κατὰ τὴν ἡμετέραν δικονομίαν τῆς τοιαύτης
ἐλλείψεως νὰ θεραπευθῇ κατόπιν (Ἐγχειρ. § 110 σημ. 7), εἶναι ἀπορ-
ριπτέα. Κατ' ἄλλας νομοθεσίας, ἔχει ἄλλως τὸ πρᾶγμα. Πρβ. Ἀρχεῖον
τῆς Ἀστ. πράξ. Ε', 378. ΛΣ', 211. Unger § 123 σημ. 18, 35.

8) Ὅθεν καὶ ἂν δὲν γενῇ περὶ αὐτοῦ λόγος ἐν τῇ ἀγωγῇ, σὺδεμία
ἐντεῦθεν προσγίνεται τῷ ἐνάγοντι ζημία (Ἐγχειρ. § 98 σημ. 2, ε').
Ἐσφαλμένως δὲ τινες ὑποστηρίζουσιν ἐναντίαν γνώμην ἐπικαλούμενοι
τὴν διάτ. 10 κωδ. (8, 14)· ἡ διάταξις αὕτη ἀπαιτεῖ τὴν προειδοποίη-
σιν τοῦ ὀφειλέτου ἐπὶ ἐκποιήσεως τοῦ ἐνεχύρου (πρότερον δεῖ τοὺς
χρεώστας παραγγέλλεσθαι· εἴθ' οὕτως ἀγνωμονοῦντας τὰ ἐνέχυρα ἀπαι-
τεῖσθαι καὶ τὰς ὑποθήκας αὐθεντία τοῦ ἄρχοντος). Ἐννοεῖται δὲ ὅτι, ὁσά-
κις αἰτησίς τις τῶν ἐν τῇ ἀγωγῇ νόμιμον λόγον ἔχει τοιαύτην ἐξώδικον
πρόσκλησιν τοῦ ἐναγομένου, ἀναγκαῖον εἶναι τότε νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ
ἀγωγῇ τὸ περιστατικόν τοῦτο, καθὼς ἀποτελοῦν τὴν ἱστορικὴν βάσιν
τῆς αἰτήσεως ταύτης. Brackenhöft Erörter. σ. 413 σημ. 46. Bayer
σ. 533. Unger § 123 σημ. 36—38.

9) Ἐπεὶ δὲ τὸ κατ' ἀντικείμενον δίκαιόν εἶναι πάντοτε προσέτι νομ.

τὴν ἔποψιν ταύτην δικαιολόγησις τῆς ἀγωγῆς κατ' ἐξαί-
 ρεσιν μόνον ἀναγκαία ἐστίν. ¹⁰

ε') συρροὴ τῶν ἀγωγῶν.

§ 87. Συρροὴ ἀγωγῶν¹ καλεῖται ἐκείνη πολλῶν ἀ-
 γωγῶν ἢ συνύπαρξις, ἣτις ἐπηρεάζει τῶν ἀγωγῶν τού-
 των τὴν δύναμιν· ² ὅπερ συμβαίνει ὁσάκις αἱ πολλαὶ ἀγω-

κῶν διατάξεις, τοιούτοις μόνον ἐκεῖνα τὰ γεγονότα εἰσὶ δικαιωμάτων
 παραγωγικά, ἅτινα τὸ κατ' ἀντικείμενον δίκαιον ὀρίζει ὡς ἔχοντα τὴν
 δύναμιν ταύτην, ἔπεται ὅτι πᾶσα αἴτησις τῆς ἀγωγῆς, ἵνα ᾖ νομι-
 κῶς βάσιμος, πρέπει νὰ στηρίζηται εἰς νόμου τινὸς διάταξιν. Ἐγχειρ.
 § 98 σημ. 1.

10) Ἐγχειρ. § 75 σημ. 5, § 167 σημ. 6—8. Ἀναγκαία βεβαίως
 καθίσταται ἡ τῆς νομικῆς διατάξεως μνεία ἐν τῇ ἀγωγῇ ἢ καὶ ἐν με-
 ταγενεστέρω δικογράφῳ, ὅταν ἡ ἐφαρμοστέα διάταξις ᾖ ἀσαφὴς ἢ
 σκοτεινὴ, ἢ σκοπῇται ἢ κατ' ἀναλογίαν ἐπέκτασις αὐτῆς εἰς τὸ πρό-
 κείμενον θέμα. Unger σ. 466 σημ. 42.

1) Τὰ περὶ συρροῆς τῶν ἀγωγῶν διεκαθάρισε τὸ πρῶτον ὁ πολὺς Σα-
 βινῆς (Ε', 205 ἐπ.), προήγαγε δὲ ἱκανῶς διὰ σαφοῦς καὶ προσηκούσης
 ὑποτυπώσεως ὁ Wächter (§ 67)· ἀλλὰ δὲν ἔχουσι κατὰ τὴν ἰσχύουσαν
 νομοθεσίαν ὅσον κατὰ τὴν ἐκείνην σπουδαίοντα διότι πολλὰ θέματα

3) Δηλαδή το κοινόν σημείον της συνάντησώς και επαφής των πολλῶν ἀγωγῶν, τὸ τὴν συρροήν παράγον, δὲν εἶναι α') οὔτε ἡ ταυτότης τοῦ γενεσιουργοῦ αὐτῶν λόγου· διότι ἐνίοτε ἐκ τοῦ αὐτοῦ γεγονότος (π. χ. κλοπῆς) δύνανται νὰ γεννηθῶσι καὶ συντρέχουσαι (ἡ rei vindictio καὶ ἡ condictio furtiva) καὶ μὴ συντρέχουσαι ἀγωγαὶ (ἡ actio furti καὶ ἡ condictio furtiva), καὶ ἄλλοτε ἐκ διαφόρων γεγονότων νὰ γεννηθῶσιν ἀγωγαὶ συντρέχουσαι· π. χ. ὁ κλέπτης καταστρέφει τὸ κλαπέν πρᾶγμα· ἐνταῦθα ὑπάρχουσι δύο ἀγωγαὶ περὶ ἀποζημιώσεως συντρέχουσαι, ἡ condictio furtiva καὶ ἡ legis aquillae actio· νόμ. 2 § 3 πανδ. (47, 4)· β') οὔτε τὸ ὁμοειδές τῶν ἀγωγῶν· διότι ὑπάρχει ἐνίοτε συρροή καὶ μεταξὺ ἀγωγῶν μὴ ὁμοειδῶν (π. χ. κατὰ τοῦ θεματοφύλακος δύναται νὰ ἐγερθῇ ἡ περὶ παρακαταθήκης ἀγωγή, ἀλλὰ καὶ ἡ rei vindictio) καὶ ἄλλοτε μεταξὺ ὁμοειδῶν ἀγωγῶν δὲν ὑπάρχει συρροή, ὡς ἐν νόμ. 4 πρ. § 2 πανδ. (18, 3)· γ') οὔτε ἡ ταυτότης τῶν προσώπων, καθ' ὧν αἱ πολλαὶ ἀγωγαὶ ἀρμύζουσιν.

δ') οὔτε τὸ περιστατικόν ὅτι ἡ μία ἀγωγή εἶναι ἐπιβοηθητικὴ τῆς ἑτέρας (Vanger. § 153)· διότι περὶ τῶν ἐπιβοηθητικῶν ἀγωγῶν, ἰδίως τῶν γενικῶν, ἕτεραι κρατοῦσιν ἀρχαὶ (Unger § 117 σημ. 33)· ἤγουν ἐπιβοηθητικὴ ἀγωγή, γενικὸν φέρουσα χαρακτῆρα, κινεῖται μόνον ὅπου ἐλλεῖπει ἄλλη ἀγωγή εἰς τὸν αὐτὸν φέρουσα σκοπὸν ὥστε ἂν ἀμφοτέραι ἦναι ἴσης δυνάμεως ἀργεῖ ἡ γενικὴ ἀγωγή· ἀλλὰ δὲν ἀπαιτεῖται καὶ ν' ἀρμύζωσιν ἀμφοτέραι κατὰ τοῦ αὐτοῦ προσώπου (νόμ. 1 § 8· νόμ. 2—4 πανδ. 4, 3)· ἀλλὰ ε') τὸ παράγον τὴν τῆς συρροῆς σχέσιν μεταξὺ τῶν πολλῶν ἀγωγῶν εἶναι ἡ ταυτότης τοῦ δι' αὐτῶν ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ, ἥτοι ἡ ταυτότης τοῦ νομικοῦ ἀντικειμένου. Σαβιν. Ε', 208. Arndts § 105. Wächter § 67 σημ. 5. Unger § 117 σημ. 7 καὶ 11· ὁμοιότης ὅμως τοῦ ἀντικειμένου δὲν ἀρκεῖ· αἱ ὅμοιον ἀντικείμενον ἔχουσαι ἀγωγαὶ οὐδόλως ἐπηρεάζουσιν ἀλλήλας· π. χ. ἡγόρασα ἵππον τινὰ παρὰ τοῦ Πέτρου· οὗτος πωλεῖ ἡ κληροδοτεῖ τὸν ἵππον τῷ Παύλῳ, ἐν τῇ κληρονομίᾳ κατὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν τοῦ Πέτρου ὡς καὶ ὁμοίως

πολλῶν ἀγωγῶν περὶ τοῦ αὐτοῦ συντρεχουσῶν, μίαν τις κινεῖν ὀφείλει· δις γὰρ τὸ αὐτὸ λαμβάνειν οὐ θέμις. ⁴ Πρὸς ὀρθὴν ἐφαρμογὴν τοῦ κανόνος τούτου ῥητέον ταῦτα :

α') ἐάν ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς μιᾶς ἀγωγῆς καὶ καθ' ὅσον ἐπιτευχθῇ ὁ κοινὸς σκοπός, καταργεῖται ἡ ἐτέρα. ⁵

διὰ τῆς διεκδικητικῆς ἢ διὰ τῆς προσωπικῆς ἀγωγῆς (νόμ. 9 § 1 πανδ. 47, 2· νόμ. 45, 47 πανδ. 17, 2· νόμ. 2 § 1 πανδ. 27, 3 συνδ. 9 πανδ. 6, 1)· β') ὁ ζημιωθείς νὰ αἰτήσῃ ἀποζημίωσιν διὰ τῆς ἐκ τῆς συμβάσεως ἢ διὰ τῆς ἐκ τοῦ ἀκυλίου νόμου ἀγωγῆς (νόμ. 18, 27 § 11 πανδ. 9, 2· νόμ. 7 § 1 πανδ. 13, 6· νόμ. 47 § 1· νόμ. 50 πανδ. 17, 2· νόμ. 43 πανδ. 19, 2)· γ') νὰ λάβῃ χώραν συρροὴ μεταξὺ τῶν ἀγωγῶν τῆς ἐταιρίας καὶ τῆς διανομῆς κοινοῦ πράγματος ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῶν καρπῶν καὶ ἐξόδων (νόμ. 38 § 1 πανδ. 17, 2)· προσέτι μεταξὺ τῆς ἀγωγῆς ἐκ κληροδοσίας καὶ τῆς περὶ ἀποδόσεως τῆς προικῆς (π. χ. τῇ συζύγῳ κληροδοτεῖται ἡ προίξ αὐτῆς· νόμ. 1 § 12 πανδ. 33, 4), μεταξὺ τῆς ἀγωγῆς τῆς μισθώσεως καὶ τῆς περὶ διανομῆς, προκειμένου περὶ ἀποζημιώσεως (νόμ. 35 § 1 πανδ. 19, 2).

4) Πρόχειρ. *Hüb. l. h.*, 120. Νόμ. 43 § 1· νόμ. 57 πανδ. (50, 17)· *quoties concurrunt plures actiones ejusdem rei nomine, una quis experiri debet.*—*bona fides non patitur ut his idem exigatur.* Νόμ. 53 πανδ. (44, 7).

5) Νόμ. 35 § 1· νόμ. 43 πανδ. (19, 2)—*cum alterutra actione rem servaverim, altera perimitur*· νόμ. 18, 27 § 11 πανδ. (9, 2)· νόμ. 14 § 13 πανδ. (4, 3). Διὰ τῆς πλήρους ἱκανοποιήσεως τοῦ ἐνάγοντος συνεπεία τῆς μιᾶς ἀγωγῆς ἡ ἐκλείπει παντελῶς πλέον ἢ τὴν ταυτότητα τοῦ ἀντικειμένου ἀποτελοῦσα ἀξιώσις (ὅπερ συμβαίνει ὅταν ἡ ταυτότης τοῦ ἀντικειμένου ᾖ συνάμα καὶ ταυτότης τῆς ἀξιώσεως· οἷον ἐπὶ τῆς διεκδικητικῆς καὶ τῆς ἐκ συμβάσεως ἀγωγῆς· π. χ. κατὰ τοῦ θεματοφύλακος, ἡ ἐπὶ τῆς γνησίας ἀλληλεγγύης πλειόνων· ὀφειλετῶν· νόμ. 3 § 1 πανδ. 45, 2· § 1 εἰσηγ. 3, 16), ἡ αὕτη μὲν μένει· ἀλλὰ τυπικῶς μόνον καὶ ἄνευ σκοποῦ· ὡς ὅταν πλείονες ἐνέγωνται εἰς ὁλόκληρον πρὸς ἀποζημίωσιν ἕνεκεν ἀξιοποίνου πράξεως, ἡ ὅταν τις ὀφείλῃ ἀποζημίωσιν ἐκ συμβάσεως καὶ ἐκ τινος ἀδικήματος (νόμ. 18 § 1 πανδ. 13, 6· νόμ. 27 § 11 πανδ. 9, 2· νόμ. 18 αὐτ. νόμ. 43 πανδ.

β) τὴν κατάργησιν λοιπὸν ἐπιφέρει κατὰ γενικὸν κα-
νόνα οὐχὶ ἀπλῶς ἡ ἔγερσις τῆς ἀγωγῆς ἢ ἡ ἐκδόσις κα-
ταδικαστικῆς ἀποφάσεως, ἀλλ' ἡ πλήρης τοῦ ἐνάγοντος
ἱκανοποίησις. 6

19, 2· νόμ. 50 πανδ. 17, 2· νόμ. 34 § 1, 2 πανδ. 44, 7), ἡ διότι δις
ὑπεσχέθη αὐτὸ (νόμ. 18 πανδ. 45, 1· qui bis idem promittit, ipso
jure amplius quam semel non tenetur). Unger § 117 σημ. 17.

Ἡ ἐγερθεῖσα ἀγωγή καταργεῖ, λέγεται ἐν τῷ κειμένῳ, πᾶσαν ἐτέραν
ἀγωγήν συντρέχουσαν αὐτῇ, εἴη ἐπιτευχθῇ δι' αὐτῆς καὶ καθ' ὅσον
ἐπιτευχθῇ ὁ κοινὸς σκοπός. Ὅθεν εἰάν ἡ συντρέχουσα, ἀλλὰ μὴ ἐγερ-
θεῖσα ἀγωγή, περιέχῃ πλέον τι, κατὰ τοῦτο αὕτη ὑφίσταται καὶ δύνα-
ται νὰ αἰτηθῇ δι' αὐτῆς τὸ περιπλέον τοῦτο (νόμ. 34 πρ. πανδ. 9, 2·
νόμ. 41 § 1 πανδ. 44, 7· si ex eodem facto duae competunt actiones,
postea iudicis potius partes esse, ut quod plus sit in reliqua actione
id actor farat). Οὕτως, εἰάν ἐγερθῇ μεταξὺ συνεταίρων ἡ communi
dividendo actio, δύναται κατόπιν νὰ ἐγερθῇ καὶ ἡ pro socio περὶ τῶν
μὴ δικασθέντων ἐκεῖ ἐταιρικῶν ἀντικειμένων (νόμ. 43 πανδ. 17, 2), ἡ
εἰάν ἐγερθῇ ἡ περὶ τῶν κλαπέντων, νὰ ἐγερθῇ μετ' αὐτὴν ἐν ἀνάγκῃ ἡ
pro socio (νόμ. 47 πρ. πανδ. αὐτ.)· πρβ. καὶ τὸ θέμα τοῦ νόμ. 28
πανδ. (19, 1). Ἐάν ὑποτεθῇ ἰσχύουσα ἡ διάταξις τοῦ Ἀκυλίου νόμου
περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐκτιμῆσεως τῆς ζημίας, ὑπάρχουσι τότε καὶ θέ-
ματα συρροῆς μεταξὺ τῆς ἐκ τοῦ νόμου τούτου ἀγωγῆς καὶ τῶν ἐκ
συμβάσεως, περὶ ὧν πρβ. Σαβιν. σελ. 226 καὶ Παπαρρηγ. σ. 77.

6) Περὶ τούτου ῥητέον εἰδικώτερον τὰ ἐξῆς : α') ὁ κανὼν ἐπὶ συρ-
ροῆς λέγει· δις τὸ αὐτὸ λαμβάνειν οὐ θέμις. Ὅθεν ἡ ἀπλὴ ἔγερσις τῆς
μιας ἀγωγῆς, ἔστω καὶ ἂν προβῇ αὕτη μέχρι προκατάρξεως τῆς δίκης
ἢ ἐκδόσεως καταδικαστικῆς ἀποφάσεως, οὐδόλως καταργεῖ τὴν ἐτέραν
ἐντεῦθεν ὁ κανὼν· perceptione, non electione aut litis contestatione
altera actio tollitur· νόμ. 4 πανδ. (9, 3)· τῇ τοῦ ἐνός καταβολῇ, οὐ
μὴν τῇ προκατάρξει· οἱ λοιποὶ ἐλευθεροῦνται· νόμ. 18 § 3 πανδ. (13,
5)· ut magis eos perceptio, quam intentio liberet· νόμ. 7 § 4 πανδ.
(27, 6).

β') ἐνίοτε κατ' ἐξαίρεσιν ἡ ἔγερσις τῆς μιᾶς ἀγωγῆς ἀναιρεῖ τὰς
λοιπὰς. Οἷον ὁ ὑποστὰς κλοπὴν ἐν πλοίῳ ἢ ξενοδοχείῳ ἔχει ἀγωγήν
κατὰ τοῦ ξενοδόχου ἢ τοῦ πλοιάρχου περὶ ἀποζημιώσεως· ἀλλὰ καὶ
κατὰ τοῦ κλέπτου περὶ ἀποδόσεως τῶν κλαπέντων ἢ ἀποζημιώσεως

γ') ἐπίσης ἀπλῇ παραίτησις τῆς μιᾶς ἀγωγῆς ἢ ἀπόρριψις αὐτῆς δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἐτέραν. 7

(νόμ. 1 § 3 πανδ. 4, 9· νόμ. 1 § 3 πανδ. 47, 5)· ὁμοίως ἐξ ἐμπορικῆς πράξεως τοῦ ὑπεξουσίου παιδός, τοῦ ἔχοντος πατρικὸν χρημάτιον, παρὰγονται κατὰ τοῦ πατρὸς δύο ἀγωγαί, ἡ de peculio καὶ ἡ tributoria (νόμ. 9 § 1 πανδ. 14, 4)· τέλος ὁ ἐγγεγραμμένος κληρονόμος σὺν τῇ κωδικοιλείᾳ ῥήτρα ἔχει δύο ἀγωγάς, τὴν ἐκ διαθήκης καὶ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου (νόμ. 8 πρ. κώδ. 6, 36). Ἐπὶ τῶν θεμάτων λοιπὸν τούτων (πρὸς καὶ νόμ. 11 πανδ. 29, 4) ἐφαρμόζεται ὁ κανὼν *electa una via non datur regressus ad alteram*, ἥτοι διὰ τῆς ἀπλῆς ἐκλογῆς θατέρας τῶν ἀγωγῶν ἀναιρεῖται ἡ ἄλλη. Ὁ κανὼν οὕτως ἐφαρμόζεται μὲν καὶ ἐπὶ ἄλλων θεμάτων, ἀλλὰ ταῦτα δὲν εἶναι συρροῆς θέματα. Π. χ. νόμ. 7 πανδ. (18, 3)—νόμ. 18 πρ. νόμ. 19 § 6 πανδ. (24, 1)· νόμ. 25 § 1 πανδ. (44, 2)—νόμ. 17 πανδ. 24, 2—νόμ. 33 πανδ. (30)· *electione rei vel pretii servanda ei, qui prior de legato litem contestatus est, ita tamen ut non habent licentiam altero electo ad alterum transire*. Ὁ Σαβινῆς (Ε', 258) ὑποβάλλει εἰς τὸν κανόνα τούτον καὶ τὰς τοῦ κληροδόχου περὶ ἀπαιτήσεως τοῦ κληροδοτήματος δύο ἀγωγάς, τὴν διεκδικητικὴν καὶ τὴν προσωπικὴν δυνάμει τῶν νόμ. 76 § 8 πανδ. (31)· νόμ. 84 § 13 πανδ. (30)· ἀλλὰ τὰ χωρία ταῦτα ἡπράκτησαν, ἐξομοιωθέντων ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ πάντων τῶν εἰδῶν τῶν κληροδοτημάτων (νόμ. 1, 2, 3 § 2, 3 κώδ. 6, 43. Νεαρ. 108 κεφ. β'). *Wächter* § 67 σημ. 14.

γ') ὁ ἔχων καταδικαστικὴν ἀπόφασιν συνεπέα τῆς μιᾶς ἀγωγῆς, πάρος μόνον δύναιται πλὴν ἑτέραν καὶ πλὴν ἐτέραν ἂν ἀποδείξῃ συμφέρον

ρας συντρεχούσης αγωγής. Εννοείται δε ότι, αν κατά της αγωγής ταύτης ἀρμόζη ἡ τοῦ δεδικασμένου ἔνστασις, διότι ὑπάρχουσι τὰ στοιχεῖα τῆς ἐνστάσεως ταύτης, ἡ νέα ἀγωγή θέλει ἀπορριφθῇ διὰ τὸν λόγον τοῦτον· π. χ. κινῶ τὴν τοῦ χρησιδανείου ἀγωγήν καὶ ἡττῶμαι· κατόπιν κινῶ τὴν διεκδικητικὴν· ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχουσιν οἱ ὅροι τοῦ δεδικασμένου· ἄρα ἡ ἀπόρριψις τῆς πρώτης ἀγωγῆς οὐδόλως ἐπηρεάζει τὴν δευτέραν· διότι ἄλλοι εἰσὶν οἱ ὅροι τῆς συρροῆς τῶν ἀγωγῶν καὶ ἄλλοι οἱ τῆς τελεσιδικίας. Wächter § 67 σημ. 18. Unger σημ. 26. Σαβιν. Γ', 415, 416.

8) Ἐὰν λοιπὸν ἐκ πολλῶν εἰς ὁλόκληρον συνυποχρέων ἐναχθῇ καὶ καταδικασθῇ εἰς, οἱ λοιποὶ δὲν ἀπαλλάσσονται εἰμὴ διὰ τῆς ἐξοφλήσεως τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως (νόμ. 28 κώδ. 8, 41)· ὡσαύτως ἐὰν ὁ ἐναχθεὶς κατεδικάσθῃ εἰς τὴν ἀπόδοσιν πράγματος, ἡ καταβολὴ αὐτοῦ ἢ καὶ τοῦ ἀντιτίμου του ἀναιρεῖ τὴν ἄλλην ἀγωγήν. Κατὰ τὸν Unger (σημ. 32) δὲν ἀρκεῖ ἡ τοῦ ἀντιτίμου καταβολή· ὅπερ οὐκ ὀρθόν.

9) Π. χ. ἐὰν συντρέχουσαι ἀγωγαὶ ὑπάγωνται εἰς διαφόρους περὶ παρακραφῆς διατάξεις, ἐκάστη αὐτῶν κρίνεται κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῆς

λείας τοῦ δικαίου, ἐξ ἧς ἐπέρχεται καὶ τῆς ἀγωγῆς ἡ ἀπώλεια· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἰσχυρότερον τῆς ὑπάρξεως τοῦ δικαίου μέσον εἶναι ἡ ἀγωγή, εἰθίσται καταχρηστικῶς νὰ λέγεται καὶ τοῦτο ἀπώλεια τῶν ἀγωγῶν καὶ νὰ ἐξετάζηται ἐν τῇ περὶ ἀγωγῶν πραγματείᾳ (Unger § 118 σημ. 1)· ἄλλ' ἐκ τοῦ ἐκτοπισμοῦ τούτου οὐδεμία βλάβη ἐπέρχεται. Ἀνωτέρω (§ 58) ἐξηγήθησαν ἤδη γενικώτερον τὰ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἐξηγηθῆσονται δὲ εἰδικώτερον ἐν τῷ οἰκείῳ ἐκάστου δικαίου τόπῳ. Ἐνταῦθα ἐξετάζεται μόνον κατὰ πόσον ὁ θάνατος ἐπάγεται ἀπώλειαν τοῦ δικαίου, ἐπομένως καὶ τῆς ἀγωγῆς. Ἐπὶ τῶν χρηματωδῶν δικαίων κρατεῖ ὁ κανὼν οὗτος· αἱ ἀγωγαὶ διδόνται κληρονόμοις καὶ κατὰ κληρονόμων (actiones heredi et in heredem competunt) § 1 εἰσηγ. 4, 12). Ἀλλὰ τοῦ κανόνος τούτου ὑπάρχουσιν ἐξαιρέσεις τινές· ἤγουν

α') δὲν μεταβαίνουνσιν εἰς τοὺς κληρονόμους αἱ δημοτικαὶ (τὰ βασιλικὰ καλοῦσι τὰς ἀγωγὰς ταύτας καθολικάς· ἀλλὰ καὶ δημοτικὰς· νόμ. 5 βασ. 60, 32) ἀγωγαί, καθὼς ἀνήκουσαι τῷ ἐνάγοντι ὡς πολίτῃ, ἐπομένως μὴ οὔσαι τῆς περιουσίας αὐτοῦ (νόμ. 5 § 5 πανδ. 9, 3· οὔτε κληρονόμοις οὔτε κατὰ κληρονόμων δίδονται· ποιναιλία γάρ ἐστι καὶ καθολικὴ [δημοτικὴ]· νόμ. 7 πρ. πανδ. 47, 23)· ἔτι αἱ φιλοτιμίας ἱκανοποιητικαὶ ἀγωγαὶ (actiones meram vindictam spirantes· ἡ ἐνομομασία ἐλήφθη ἐκ τοῦ νόμ. 2 § 4 πανδ. 37, 6· emancipatus filius, si in iuriactum habet actionem, nihil confusio dabit, magis enim vindi

δικαίου αἰτία ἐπηρεάζει τὴν ἀγωγὴν **μόνον** καὶ ἐπάγε-

9, 3) δηλαδὴ **μόνον** ὡς πρὸς τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ τραυματισθέντος ἀνθρώπου, οὐχὶ καὶ τὰς ἄλλου εἶδους ἀξιώσεις ἀνήκει ἐνταῦθα ἡ ἀγωγὴ αὕτη· ἡ ἀγωγὴ κατὰ τοῦ λαθόντος τι ἵνα κακοβούλως (*calumniæ causa*) ἐγείρῃ ἢ μὴ ἐγείρῃ ἐναντίον τινὸς δίκην (νόμ. 4 πανδ. 3, 6). Ἡ ἀγωγὴ αὕτη δίδεται ἐντὸς ἔτους ἐπὶ τὸ τετραπλάσιον, μετὰ ταῦτα ἐπὶ τὸ ἀπλοῦν (νόμ. 1 πρ. πανδ. αὐτ.)· παρ' ἡμῖν ἰσχύει **μόνον** τὸ δεῦτερον· ἀλλ' ὁ κληρονόμος τοῦ δόντος τι, ἵνα μὴ ἐναχθῇ, ἔχει ἀγωγὴν πρὸς ἀνάληψιν τοῦ δοθέντος (νόμ. 4 αὐτ.)· πρβ. περὶ πάντων *Arndts* § 104 σημ. 1. *Vangerow* § 145 σ. 214. Σαβιν. Ε', 199. Παπαρρηγ. Β', 94.

β') κατὰ τῶν κληρονόμων δὲν κινεῦνται αἱ **ποινικαὶ ἀγωγαί**, οὐδὲ αὐταὶ αἱ χρηματικὴν ποινὴν διώκουσαι (§ 1 εἰσηγ. 4, 12· νόμ. 1 πρ. πανδ. 47, 1· νόμ. 5 § 5, 13 πανδ. 9, 3· νόμ. 111 § 3 πανδ. 50, 18 ποιν. νόμ. ἄρθρ. 118· «ὁ θάνατος τοῦ ἐνόχου ἐξαλείφει τὴν ποινὴν αὐτοῦ)· ὑποχρεοῦνται ὅμως οἱ κληρονόμοι εἰς τὴν καταβολὴν τῶν ἐναντίον τοῦ κληρονομηθέντος κατεψηφισμένων χρηματικῶν ποινῶν, προστίμων καὶ δικαστικῶν ἐξόδων (ποιν. δικον. 548 § 1). Ἀλλὰ κινεῦνται κατὰ τῶν κληρονόμων αἱ σκοποῦσαι τὴν ἀνόρθωσιν τῶν ἐκ τοῦ ἀδικήματος ζημιῶν, κατὰ μὲν τὸ ἰσχύον δίκαιον (ποιν. δικον. 9) ἐπὶ ἀνορθώσει τῆς ὅλης ζημίας, κατὰ δὲ τὸ ῥωμαϊκόν, ἐφ' ὅσον ὠφελήθησαν ἐκ τοῦ ἀδικήματος (νόμ. 16 § 2 πανδ. 4, 2· νόμ. 17 § 1· νόμ. 26 πανδ. 4, 3· νόμ. 52 πανδ. 6, 1· ἡ τῶν κλοπιμαίων ὅμως ἀπαίτησις κινεῖται πάντοτε περὶ τοῦ ὅλου· νόμ. 9 πανδ. 13, 1)· ὡσαύτως αἱ χρηματικαὶ ποιναὶ τοῦ ἄρθρ. 883 τῆς πολιτ. δικον. βαρύνουσι καὶ τοὺς κληρονόμους, διότι αὐταὶ ἢ κατεψηφίσθησαν κατὰ τοῦ κληρονομηθέντος ἢ ὑπέπεσαν εἰς αὐτάς οἱ κληρονόμοι προσωπικῶς.

Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, καὶ αἱ ἐκ συμβάσεων ἢ οἰονεὶ συμβάσεων ἀγωγαί, αἱ στηριζόμεναι ἐπὶ δόλῳ τοῦ κληρονομηθέντος, δύνανται νὰ ἐγερθῶσι κατὰ τῶν κληρονόμων περὶ τοῦ ὅλου καὶ οὐχὶ **μόνον** εἰς τὸ περιελθόν (νόμ. 10 πρ. πανδ. 10, 3· νόμ. 7 § 1 πανδ. 16, 3· νόμ. 12, 49 πανδ. 44, 7· νόμ. 121 § 3 πανδ. 45, 1· νόμ. 152 § 3· νόμ. 157 § 2 πανδ. 50, 17)· περὶ τῆς φαινομένης ἀντινομίας τοῦ § 1 εἰσηγ. (4, 12) καὶ τοῦ νόμ. 8 § 1 πανδ. (27, 7) ἐπιθ. Σαβιν. Ε', 55. *Vanger.* § 145 σ. 216.—Περὶ τῶν ἐμπραγμάτων ἀγωγῶν ὅρα τὴν σημ. 4 τοῦ § τούτου καὶ Ἐγχειρ. § 109 σημ. 13, β'.

ται ἀποτέλεσμα ἢ α') ὅτι ἀφαιρεῖ τοῦ δικαίου τὴν ἐναγωγὴν ἀπλῶς· ὅτε τοῦτο ὑφίσταται, ἀλλ' ἐστερημένον τοῦ μέσου τῆς δικαστικῆς ἐπιδιώξεως·² ἢ β') ὅτι καθίστησιν ἀδρανῆ τὴν ἀγωγὴν, ἐμμέσως δὲ καὶ τὸ δίκαιον αὐτό·³ ἢ γ') ὅτι καταργεῖ τὴν συγκεκριμένην καὶ γεννηθεῖσαν ἤδη καθ' ὠρισμένου προσώπου ἀξίωσιν.⁴ Ἐκ τῶν τριῶν τοῦ-

2) Ὑπάρχουσι δηλαδὴ περιστατικά τινα, ἅπερ ἀφαιροῦσιν ἀπὸ τοῦ δικαίου τὸ μέσον τῆς δικαστικῆς ἐπιδιώξεως· ὅτε τὸ δίκαιον μένει οἰονεὶ ἄοπλον καὶ ἄπτερον. Τοιοῦτόν τι συμβαίνει ἐπὶ προσωπικῶν δικαίων. Κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον ὑπάρχουσι πολλὰι τοιαῦται περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ ἐνοχικὴ σχέσις ἀποβάλλει τὴν ἀγωγὴν καὶ μένει φυσικὴ μόνον ἐνοχὴ (naturalis obligatio). Οἷον α') ἡ τοῦ κληρονόμου, τοῦ γενικῶ καταπιστεύματι βεβαρημένου καὶ ἀκουσίως τὴν κληρονομίαν ὑπείσεσθόντος, ἀπαίτησις ἀποβάλλει μὲν τὸν ἀστυκὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, σώζεται ὅμως ὡς φυσικὴ ἐνοχὴ (νόμ. 59 πρ. πανδ. 36, 1. Σαβιν. ἐνοχ. δίκ. § 11 σ. 79)· β') ἥς ἐνεκα παραγραφῆς τῆς δίκης καταργηθεῖσα ἐνοχὴ ὑφίσταται καὶ μετὰ τὴν παραγραφὴν, ἀλλ' ὡς φυσικὴ ἀπλῶς (νόμ. 8 § 1 πανδ. 46, 8· νόμ. 30 § 1 πανδ. 9, 2)· γ') ὁ ἐσφαλμένως διὰ τελεσιδικίου ἀποφάσεως ἀπαλλαγείς ἀληθὴς ὀφειλέτης μένει φυσικῶς ὑπόχρεος· ἀμφιβάλλεται ὅρ. κατωτ. § 96 β'· δ') ἡ παραγραφὴ τῆς ἀγωγῆς ἀφίνει κατὰ τινὰς φυσικὴν ἐνοχὴν ἄνωτ. § 67 σημ. 3. Σαβιν. Ἐνοχ. δίκ. § 11 σ. 96· ε') τὰ χρέη τοῦ παθόντος ἐλαχίστην μείωσιν κεφαλῆς (ἄνωτ. § 15 σημ. 7) κατηργοῦντο κατὰ τὸ ἀστυκὸν δίκαιον, ἔμενεν ὅμως τὸ πρόσωπον αὐτὸ φυσικῶς ὑπόχρεον (νόμ. 2 § 2, 3· νόμ. 8—10 πανδ. 4, 5)· τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μειώσεως τῆς κεφαλῆς κατήργησε τὸ μεταγενέστερον δίκαιον (Σαβιν. Ἐνοχ. δίκ. § 11 σ. 80)· ς') ἡ περιελθούσα εἰς πρόσωπα, διὰ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας συνδεόμενα, ἐνοχικὴ σχέσις ἀποβάλλει τὸν ἀστυκὸν αὐτῆς χαρακτῆρα· διότι μεταξὺ πατρὸς καὶ τῶν ὑπέξουσίων μελῶν τῆς οἰκογενείας μόνον φυσικαὶ ἐνοχαὶ δύνανται νὰ συστηθῶσι (Σαβιν. Σύστημ. Β', 54)· ὁ περιορισμὸς οὗτος κατηργήθη ὑπὸ τῆς ἰσχυούσης νομοθεσίας (Νόμ. Ἐπιτ. ἀρθρ. 114).

3) Τοιαύτην δύναμιν ἔχει ἡ παραγραφὴ τῆς ἀγωγῆς (ἄνωτ. § 67) καὶ πᾶσαι αἱ κυρίως ἀνατρεπτικαὶ ἐνστάσεις.

4) Τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἐμπραγμάτων ἀγωγῶν, τῶν κατὰ τοῦ κατόχου ἀρμοζουσῶν, οἷα ἡ διεκδικητικὴ καὶ ἡ περὶ κληρονομίας· ἅμα δὲ κατὰ τὸν νόμον τὸ πρῶτον πρῶτον τοῦ κατέχειν αὐτό. μεταβῇ δὲ τοῦτο εἰς

των τρόπων τῆς ἀποσβέσεως τῶν ἀγωγῶν σπανίαν ἔχει σήμερον τὴν ἐφαρμογὴν ὁ πρῶτος καὶ διατοῦτο μικρὰς ἐστὶ πρακτικῆς σημασίας.⁵

ΤΙΤΛΟΣ Β'

ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΙΣ

α') ΓΕΝΙΚΑ. α)

§ 89. Ὁ ἐναγόμενος δύναται **τριχῶς** ν' ἀντικρούσῃ τὴν ἀγωγὴν: α') δι' **ἀμέσου** ἀρνήσεως τοῦ δικαίου τοῦ

τὴν κατοχὴν ἄλλου, ἀποσβέννυται ἢ κατὰ τοῦ πρώτου ὑφισταμένη ἀξίωσις περὶ ἀποδόσεως τοῦ πράγματος καὶ παράγεται νέα τοιαύτη ἀξίωσις κατὰ τοῦ νέου κατόχου· ἐὰν δὲ τὸ πρᾶγμα ἐπανέλθῃ εἰς τὸν κύριον ἐκλείπει πᾶσα περὶ ἀποδόσεως ἀξίωσις (νόμ. 54 § 3 πανδ. 47, 2· *apparet, recepta re . . vindicationem tolli*)· διατοῦτο αἱ ἀγωγαὶ αὗται κινοῦνται κατὰ τῶν κληρονόμων τοῦ κατόχου μόνον ἐὰν οὗτοι κατέχωσι τὸ πρᾶγμα· ὅπερ σημαίνει ὅτι κινοῦνται κατ' αὐτῶν οὐχὶ ὡς κληρονόμων ἀλλ' ὡς κατόχων (νόμ. 55, 9 πανδ. 6, 1).

Ἡ *negatoria actio* ὡς καὶ ἡ *confessoria* δὲν ἀπαιτοῦσι μὲν κατοχὴν παρὰ τῷ ἐναγομένῳ, προϋποθέτουσιν ὅμως πάντοτε προσβολὴν τοῦ δικαίου· ἐπομένως ἀποσβέννυνται καὶ αὗται ἅμα ὁ δυνάμενος ἐνεχθῆναι δὲν εἶναι καὶ ὁ προσβαλὼν τὸ δίκαιον, ἀλλὰ διάδοχος αὐτοῦ ἢ τρίτος. Σαβιν. Ε', 203. Unger § 118 σημ. 2.

Ἡ περὶ ἐπιδείξεως εἴτε παραστάσεως (*actio ad exhibendum*) προσωπικὴ ἀγωγή δὲν ἀνήκει κυρίως ἐνταῦθα, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Unger (σημ. 2), διότι κινεῖται μὲν καὶ αὕτη κατὰ τοῦ κατόχου καὶ πᾶσα μεταβολὴ κατοχῆς μεταβάλλει καὶ τὸν ἐναγόμενον· ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ μεταβολὴ καταργεῖ τὴν ἐνοχὴν ὀλόκληρον. Νόμ. 8 πανδ. (10, 4).

5) Πρβ. σημ. 2 τοῦ § τούτου.

ἐνάγοντος, συνισταμένης εἴτε εἰς ἄρνησιν τῆς **ἱστορικῆς** βάσεως ¹ τῆς ἀγωγῆς, εἴτε εἰς ἄρνησιν τῆς **νομικῆς** θεμελιώσεως αὐτῆς· ² β') δι' **ἐμμέσου** ἀρνήσεως τοῦ δικαίου τοῦ ἐνάγοντος, συνισταμένης εἰς πρότασιν γεγονότων, ὧν ἕνεκα τὸ δίκαιον, καίτοι ὑποτιθεμένης ἀληθοῦς τῆς ἱστορικῆς καὶ νομικῆς βάσεως τῆς ἀγωγῆς, δὲν ὑπάρχει ὁμως πλεόν· ³ γ') δι' ἀντιπροτάσεως ἀντιθέτου δι-

124. Περὶ τοῦ δικονομικοῦ στοιχείου τῆς ὑπερασπίσεως τοῦ ἐναγομένου πραγματεύεται ἡ πολιτικὴ δικονομία (πρβ. Ἐγχειρ. § 101 ἐπ.). Ἐνταῦθα γενήσεται ἡ ἐξέτασις περὶ τῆς ὑπερασπίσεως τοῦ ἐναγομένου κατὰ τοῦ οὐσιαστικοῦ στοιχείου τῆς ἀγωγῆς (*merita causæ*).

1) Δηλαδὴ ὁ ἐναγόμενος ἀρνεῖται ὅτι ἔλαβον χώραν τὰ γεγονότα, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ ἀγωγή· τοῦτο δύναται νὰ γείνη διττῶς : ἡ ἀτροποποιήτως (π. χ. ἐπὶ διεκδικήσεως στηριζομένης εἰς παράδοσιν, ὁ ἐναγόμενος ἀρνεῖται τὴν παράδοσιν· ἡ ἐπὶ προσωπικῆς ἀγωγῆς στηριζομένης εἰς σύμβασιν—δάνειον,—ὁ ἐναγόμενος ἀρνεῖται τὴν σύμβασιν), ἡ τροποποιημένως (*negatio per positionem alterius*· π. χ. ὁ ἐναγόμενος λέγει ὅτι ἔλαβε τὰς 100 δραχ. εὐχὶ ὡς δάνειον, ἀλλὰ πρὸς ἐξόφλησιν χρέους τοῦ ἐνάγοντος πρὸς αὐτόν)· ὁ δεύτερος οὗτος τρόπος τῆς ἀρνήσεως καλεῖται ἀνοικεῖως ὑπὸ τῶν δικονομολόγων *exceptio rei non sic sed aliter gestæ*. Ἡ ἀδικαιολόγητος ἄρνησις φέρει τινὰς ζημίας τῷ ἀρνούμενῳ. Νόμ. 16 πρ. κώδ. (4, 21). Νεαρ. ιη' κεφ. 8. Ἐγχειρ. § 60 σημ. 9.

2) Τοῦτέστιν ὁ ἐναγόμενος παραδέχεται τὰ γεγονότα ὡς λαμβόντα χώραν ὅπως ἐκτίθενται ἐν τῇ ἀγωγῇ· ἀμφισβητεῖ ὁμως ὅτι τὰ γεγονότα ταῦτα εἰσι παραγωγικά τοῦ δικαίου ὅπερ ἄξιοι ὁ ἐνάγων, ἡ ὅτι ἀρκοῦσιν εἰς παραγωγὴν αὐτοῦ· π. χ. οὗτος στηρίζει προσωπικὴν τινα ἀπαίτησιν ἐπὶ χρησικτησίας, ἡ ἄξιοι ὅτι ἐγένετο κύριος ἀκινήτου διὰ χρησικτησίας μετὰ πενταετῇ νομῇ. Ἡ τοιαύτη τοῦ ἐναγομένου ὑπεράσπισις καλεῖται συνήθως ὑπὸ τῶν δικονομολόγων *exceptio non fundatæ actionis*.

3) Τὴν ἄμεσον ἄρνησιν, ἥτοι τὴν ἀμφισβητοῦσαν τὰ γενεσιουργικά τοῦ δικαίου στοιχεῖα, καλεῖ ὁ Σαβινῆς ἀπόλυτον, τὴν δὲ ἔμμεσον, ἥτοι ἀμφισβητοῦσαν τὴν σημερινήν ὑπαρξιν τοῦ δικαίου, σχετικὴν (Συστ. Π' 152). Ἐπὶ προσωπικῆς εἰς δάνειον ἀγωγῆς ὁ ἐναγόμενος παραδέ-

καίου, οὐ ἔνεκα τὸ δίκαιον τῆς ἀγωγῆς, καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὑπάρχον, ἀποβαίνει ἀδρανές.⁴

Τὸ δεύτερον εἶδος τῆς ὑπερασπίσεως μετέχει ἐκατέρου τῶν δύο ἄλλων, ἀλλὰ καὶ διαφέρει αὐτῶν. Δηλαδή συμφωνεῖ πρὸς μὲν τὸ πρῶτον, διότι κατ' οὐσίαν ἀποτελεῖ καὶ αὐτὸ ἄρνησιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ δικαίου, πρὸς δὲ τὸ τρίτον, διότι προσβάλλει τὸ δίκαιον καίτοι παραδεχόμενον τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ· ἀφ' ἑτέρου δὲ διαφέρει τοῦ πρώτου μὲν καθότι παραδέχεται τὴν γένεσιν αὐτοῦ, τοῦ τρίτου δὲ καθότι ἀμφισβητεῖ τὴν ὑπαρξίν τοῦ δικαίου.⁵ Ἐπειδὴ ὁμως τὰ δύο τελευταῖα εἶδη τῆς ὑπερασπίσεως περιέχουσιν ἀμφοτέρωθεν **νέα πραγματικὰ** περιστατικά, ἀπαρτίζοντα κυρίως ἐπιθετικὴν πρᾶξιν κατὰ τῆς ἀγωγῆς, ὑπήχθησαν δικονομικῶς εἰς τοὺς αὐτοὺς περίπου κανόνας ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἐπὶ δικαστηρίου προτάσεως αὐτῶν, ὡς πρὸς τὸ βᾶρος τῆς ἀποδείξεως καὶ ὡς πρὸς τὸν

χεται ὅτι τὸ δίκαιον ἐγεννήθη ποτέ, ἀλλ' ἰσχυρίζεται ὅτι κατόπιν καθήρηθη· π. χ. δι' ἐξαφλήσεως, συμφητισμοῦ κλ.

4) Ἐνταῦθα ὁ ἐναγόμενος παραδέχεται ὅτι τὸ δίκαιον καὶ ἐγεννήθη καὶ ὑφίσταται ἔτι καὶ νῦν, ἀντιτάσσει ὁμως κατὰ τῆς ἀγωγῆς ἄλλο ἴδιον αὐτοῦ δίκαιον πολέμιον πρὸς τὸ τῆς ἀγωγῆς καὶ ἰσχυρότερον αὐτοῦ· δηλαδή δίκαιον ματαιοῦν πᾶσαν ἐνέργειαν τοῦ τῆς ἀγωγῆς δικαίου· ὁ ἐναγόμενος προτείνει π. χ. ὅτι ἔλαβε χώραν βία, ἀπάτη, δεδικασμένον, ἢ ἐπὶ διεκδικήσεως ὅτι ἔχει δουλείαν ἐπὶ τοῦ πράγματος ἢ ἐνέχυρον.

5) Τὸ πρῶτον εἶδος τῆς ὑπερασπίσεως ἔχει οὕτως· δὲν ἐδανείσθην· ἤγαυ οὐδέποτε ἔλαβε χώραν δάνειον· τὸ δεύτερον οὕτως· ἐδανείσθην, ἀλλ' ἐπλήρωσα· ἐπομένως δὲν ὑπάρχει πλέον χρέος ἐκ δανείου· τὸ τρίτον οὕτως· ἐδανείσθην, ἀλλὰ βιασθεὶς· τουτέστιν ὁμολογῶ ὅτι ἔλαβε χώραν σύμβασις δανείου καὶ ὅτι ὑφίσταται ἔτι καὶ νῦν ἡ ἐξ αὐτῆς ὑποχρέωσις, ἀλλ' ἀντιτάσσω ὅτι δὲν πρέπει αὕτη νὰ πραγματοποιηθῇ ἔνεκα τῆς βίας· Σαβίν. σ. 155. Πηγερ σ. 475.

τελικὸν αὐτῶν σκοπὸν·⁶ διατοῦτο ἐκ παλαιοῦ ἤδη ἐθεωρήθησαν ἀποτελοῦντα τὸ αὐτὸ εἶδος ὑπερασπίσεως, ἥτοι ὑπεράσπισιν διὰ τῆς προτάσεως νέων πραγματικῶν περιστατικῶν γινομένην, καὶ ὠνομάσθησαν κοινῶ ὀνόματι **ἐνστάσις**.⁷ Ἄλλ' εἰ καὶ δικονομικῶς ἡ συγχώνευσις αὕτη

6) Δηλαδή ἡ ὑπεράσπισις τοῦ ἐναγομένου, ἡ γινομένη διὰ τῆς προτάσεως νέων πραγματικῶν γεγονότων ξένων πρὸς τὰ ἀποτελοῦντα τὴν ἱστορικὴν βάσιν τῆς ἀγωγῆς γεγονότα, εἴτε δι' αὐτῆς καταργεῖται καὶ ἐξαφανίζεται, εἴτε ἀδρανὲς ἀπλῶς καθίσταται τὸ τῆς ἀγωγῆς δίκαιον, ὀνομάζεται κατὰ τὰς νεωτέρας νομοθεσίας **ἐνστάσις**. Πάσας δὲ τὰς ἐνστάσεις διέπουσιν οἱ αὐτοὶ δικονομικοὶ κανόνες· δηλαδή αἱ ἐνστάσεις, οἰοῦντο εἶδους καὶ ἂν ἦναι πρέπει νὰ προτείνωνται κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως τῶν ἀποτελούντων τὴν πραγματικὴν βάσιν αὐτῶν γεγονότων ἐπίκειται πάντοτε τῷ ἐναγομένῳ (Ἐγχειρ. § 101 σημ. 4 § 110 σημ. 6, 10· § 169 σημ. 6)· τέλος τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιτυχίας ὁποιασδήποτε ἐνστάσεως, ἐξηρημένων τῶν ἀναβλητικῶν, εἶναι τὸ αὐτὸ περίπου (νόμ. 112 πανδ. 50, 17· nihil interest, ipso jura quis non habeat, an per exceptionem infirmetur. Ἐγχειρ. § 106).

7) *Ἐνστάσις* λοιπὸν καλεῖται ἡ ὑπεράσπισις ἐκείνη τοῦ ἐναγομένου, ἡ περιέχουσα νέα πραγματικὰ περιστατικὰ καὶ δι' αὐτῶν μόνον ἀποκρούουσα τὴν ἀγωγὴν· ἄρα παραδεχομένη τὴν νομικὴν καὶ ἱστορικὴν βάσιν αὐτῆς. Παρατηρητέον δὲ εἰδικώτερον τὰ ἐξῆς :

α') ὅταν ὁ ἐναγόμενος ἐπικαλεῖται μὲν νέα πραγματικὰ περιστατικὰ, ἀλλὰ προτείνει αὐτὰ ὡς συμπληρωτικὰ τοῦ ἱστορικοῦ στοιχείου τῆς ἀγωγῆς, δὲν ὑποβάλλει ἐνστάσιν, ἀλλ' ἀπάντησιν π. χ. ὁ ἐναγθεὶς κληρονόμος ἐπὶ καταβολῇ τοῦ κληροδοτηθέντος πράγματος ἀντιτάσσει ὅτι τὸ πᾶγμα δὲν ἀνήκει τῷ διαθέτει καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ περιστατικοῦ τούτου ἐκληροδοτήθη. Ἐγχειρ. § 169 σημ. 7, α'. Unger σημ. 14.

β') ὁ γενικὸς οὗτος τρόπος τῆς ὑπερασπίσεως, ὁ περιλαμβάνων καὶ τὰς αὐτοδικαίως ἀναιρούσας τὸ δίκαιον ἐνστάσεις, καλεῖται ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ ῥωμ. δικαίου *defensio* (νόμ. 52 πρ. πανδ. 5, 1· νόμ. 76 § 1 πανδ. 18, 1· νόμ. 5 πανδ. 44, 1. Wetzell Civilprozess § 17 σημ. 2)· ἀλλὰ *defensio* λέγεται ἐνίοτε καὶ πᾶσα τοῦ ἐναγομένου ἀντιλογία πε-

σκόπιμος φαίνεται, κατὰ τὸ οὐσιαστικὸν ὅμως δίκαιον ἀναγκαῖον νὰ διακρίνωνται ἀπ' ἀλλήλων τὰ δύο ταῦτα εἶδη τῆς ὑπερασπίσεως καὶ νὰ ὀνομασθῇ τὸ μὲν πρῶτον εἶδος **καταχρηστικά** (ἀρνητικά τοῦ δικαίου) ἐνστάσεις, τὸ δὲ δεύτερον **γνήσιαι** (ἀποκρουστικά τοῦ δικαίου) ἐνστάσεις.⁸ Ὡστε κατὰ τὴν ἰσχύουσαν δικονομικὴν καὶ

γ') ἡ λέξις ἐνστάσις δηλοῖ ἐνίοτε, μάλιστα ἐν νόμοις τοῦ διοικητικοῦ δικαίου (π. χ. ἄρθρ. 5 τοῦ κβ' νόμ. περὶ φόρου οἰκοδομῶν, ἄρθρ. 16 τοῦ σις' νόμ. περὶ ἐπιτηδευμάτων, ἄρθρ. 11 τοῦ ἐκλογ. νόμου), γενικῶς ἀντίκρουσιν ἐναντίων ἰσχυρισμῶν ἢ ἀξιώσεων· ἐν ταύτῃ τῇ σημασίᾳ κεῖται καὶ ἐν τοῖς ἄρθρ. 87, 396, 405 τῆς πολιτ. δικονομίας καὶ ἄρθρ. 22, 23 τοῦ περὶ τραπέζης νόμ. τῆς 11 ἀπριλ. 1859.

δ') εἴρηται ἤδη (ἀνωτ. § 86 σημ. 3) ὅτι τὰ ἐν ταῖς δίκαις ἐξετάσεως καὶ ἐξακριβώσεως χρῆζοντα γεγονότα, ἅπερ ἕνεκα τούτου εἰσὶν οὐσιώδη, κατατάσσουσιν οἱ συγγραφεῖς εἰς τρεῖς κατηγορίας, ὧν μία ἀποτελεῖ τὰ διακωλυτικά τοῦ δικαίου γεγονότα, ἅτινα ὅταν ὑπάρχωσι διακωλύουσι τὴν γένεσιν καὶ παραγωγὴν τοῦ δικαίου· ἐρωτᾶται λοιπόν, περιλαμβάνονται καὶ τὰ γεγονότα ταῦτα εἰς τὸν ὀρισμὸν τῶν ἐνστάσεων; εἰσὶν ἐνστάσεις καὶ τὰ γεγονότα ταῦτα; Ἀκριβῶς εἰπεῖν τὰ γεγονότα ταῦτα δὲν ἀνήκουσι κυρίως εἰς τὰς ἐνστάσεις, ὅπως ὀρίζει αὐτὰς ἡ πολιτ. δικονομία (ἄρθρ. 551), διότι δὲν εἶναι περιστατικά καταργοῦντα τὴν ἀξίωσιν τοῦ ἐνάγοντος ἀλλ' ἐμποδίζοντα τὴν γένεσιν αὐτῆς· ἐπειδὴ ὅμως καὶ τὰ περιστατικά ταῦτα ὑπὸ τοῦ ἐναγομένου πρέπει νὰ προτείνωνται, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ ν' ἀποδεικνύονται, συγγραφεῖς τινες ὀνομάζουσι καὶ αὐτὰ ἐνστάσεις καὶ κατατάσσουσιν εἰς τὰς καταχρηστικάς. Τούτους καὶ ἡμεῖς ἠκολουθήσαμεν (κατωτ. § 90). Ὁ Σαβινῆς (Ε', 154) δὲν ἀποκαλεῖ μὲν ἐνστάσεις τὰ περιστατικά ταῦτα, θεωρεῖ ὅμως τὸν τοιοῦτόν τινα ἰσχυρισμὸν προτείναντα ἐναγόμενον οἶονεῖ ἀντιτάξαντα σχετικὴν ἀρνήσιν (καταχρηστικὴν ἐνστάσιν).

8) Ἡ συνταύτισις καὶ ὁμωνυμία τῶν δύο τούτων εἰδῶν τῆς ὑπερασπίσεως ἐκ παλαιοῦ ἤδη γενομένη (Ἑγγχειρ. § 103 σημ. α) καὶ ὑπὸ τῆς ἰσχυροῦσης πολιτ. δικονομίας κυρωθεῖσα, δὲν κατήργησεν ὅμως πᾶσαν μεταξὺ αὐτῶν διαφορὰν· διότι τὸ μὲν δικονομικὸν δίκαιον ἐκανόνισε τὴν θέσιν καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἐνστάσεων σχετικῶς πρὸς τὴν δίκην καὶ κατὰ τοῦτο ταυτίζονται ἐντελῶς ἀμφοτέρω τὰ εἶδη. (Unger § 124

ἀστυκὴν νομοθεσίαν ἢ ὀρθοτέρα τῶν ἐνστάσεων διαίρεσις

σημ. 21), τὸ δὲ οὐσιαστικὸν ὁρίζει τὴν δύναμιν αὐτῶν σχετικῶς πρὸς τὸ δικαζόμενον δίκαιον· ὡς πρὸς τὴν δύναμιν δὲ ταύτην διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων· διότι διὰ μὲν τῶν καταχρηστικῶν ἐνστάσεων (τῶν περιεχουσῶν ὁπλοδὴ ἔμμεσον ἄρνησιν τῆς ἀγωγῆς) ὁ ἐναγόμενος ἰσχυρίζεται ἢ ὅτι τὸ δίκαιον οὐδέποτε ἔλαβεν ὑπαρξιν ἢ ὅτι γεννηθὲν ἀνηρέθη κατόπιν· ὅπερ ἐστὶν ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ δίκαιον δὲν ὑπάρχει πλέον· διὰ δὲ τῶν γνησίων ἐνστάσεων (τῶν ἀποτελουσῶν τὸ τρίτον εἶδος τῆς ὑπερασπίσεως· σημ. 4 τοῦ § τούτου) οὕτε τὴν γέννησιν οὕτε τὴν κατὰ τὴν δίκην ὑπαρξιν τοῦ δικαίου ἀμφισβητεῖ, ἀντιτάσσει δὲ ἀπλῶς κατ' αὐτοῦ ἄλλο δίκαιον πρὸς ματαίωσιν ἐκείνου ὑπὸ τῆς νομοθεσίας δεδομένον· τοῦ πρώτου εἶδους αἱ ἐνστάσεις ἀναιροῦσι καὶ ἐξαφανίζουν τὸ δίκαιον, τοῦ δευτέρου ἐξουδετεροῦσι καὶ ἄδρανές καθιστῶσιν αὐτό. Οἱ συγγραφεῖς ἀπὸ τῶν χρόνων ἤδη τῶν γλωσσογράφων ὀνομάζουσι τὰς μὲν γνησίας ἐνστάσεις *exceptiones juris*, τὰς δὲ καταχρηστικὰς, *exs. facti*. Σαβιν. Ε', 179. Παρατηρητέον καὶ καὶ ταῦτα :

α') αἱ καταχρηστικαὶ ἐνστάσεις δὲν ἦτο ἀναγκαῖον κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον νὰ σημειωθῶσιν εἰδικῶς ἐν τῷ πραιτωρικῷ τύπῳ· διότι ἡ περὶ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἐνστάσεων αὐτῶν ἐξουσία τοῦ δικαστοῦ περιείχετο ἤδη ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ τύπου· τουτέστιν ὁ δικαστὴς παρηγγέλλετο νὰ καταδικάσῃ τὸν ἐναγόμενον, εἰ μὴ πεισθῇ ὅτι χρεωστέῃ τῷ ἐνάγοντι· ἀλλ' ὁ δανεισθεὶς μὲν, καταβαλὼν ὅμως τὸ χρέος αὐτοῦ, δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ χρεωστῶν. Σαβιν. Ε', 158. Unger σημ. 16.

β') αἱ γνήσαι ἐνστάσεις ἀπητεῖτο νὰ σημειῶνται εἰδικῶς ἐν τῷ πραιτωρικῷ τύπῳ· διότι τότε μόνον εἶχεν ἀρμοδιότητα ὁ δικαστὴς νὰ λάβῃ αὐτὰς ὑπ' ὄψιν καὶ ἐκτιμῆσῃ, ἐξηρημμένων τῶν τῆς καλῆς πίστεως δικῶν περὶ ὧν ἐνωρὶς ἤδη εἶχεν ἀναγνωρισθῇ ὅτι περιέχουσιν ἄφ' ἐαυτῶν τὴν τοῦ δόλου ἐνστασιν (*bonæ fidei iudiciis inesse doli mali exceptionem*· νόμ. 3 πανδ. 18, 5· νόμ. 21 πανδ. 24, 3· νόμ. 8 § 4 πανδ. 30· «ἐνεστι τοῖς καλῇ πίστει δικαστηρίοις ἡ τοῦ δόλου παραγραφή»)· ἐνεκα τούτου αἱ ἐνστάσεις αὗται διεκρίνοντο τῶν καταχρηστικῶν καὶ ἐξωτερικῶς εἴτε τυπικῶς. Σαβιν. Ε', 466. Unger § 124 σημ. 18 ἄνωτ. § 84 σημ. 5.

γ') τὴν ἀληθῆ σημασίαν καὶ δύναμιν τῶν γνησίων ἐνστάσεων σαφῶς ἐκφράζουσιν οἱ ῥωμαῖοι νομικοὶ ἐν οἷς λέγουσι: *si pactus fuero tecum, ne id quod mihi debeas a te petam, nihilominus id ipso jure a te petere possum dare mihi oportere, quia obligatio pacto con-*

αὕτη ἐστίν· αἱ ἐνστάσεις εἰσὶν ἡ **διηγεκεῖς** ἡ **πρόσκαι-
ροι** (exc. perpetuæ, temporales)· αἱ διηγεκεῖς ὑποδιαί-
ροϋνται εἰς **καταχρηστικὰς** καὶ **γνησίας** (exc. facti,
exc. juris).

β') Αἱ **καταχρηστικαὶ ἐνστάσεις**.

§ 90. Ἡ καταχρηστικὴ ἐνστασις (ἡ ἀρνητικὴ δηλαδή
τοῦ δικαίου) ἀποτελεῖται ἐκ γεγονότων, ἅτινα ἡ ἐμποδί-

vento non tollitur; sed placet debere me petentem per exceptionem pacti conventi repelli. § 2, 3, 4 εἰσηγ. (4, 13). Ἀλλὰ καὶ οἱ γλωσσογράφοι ποιοῦσι διάκρισιν μεταξὺ τῶν γνησίων καὶ καταχρηστικῶν ἐνστάσεων· nota tamen quod exceptio duobus modis sumitur: large et stricte seu proprie; large pro omni defensione—stricte seu proprie capitur pro defensione, quæ reo competit contra actionem competentem contra dictum reum (glossa ad leg. 2 D. 43, 1) defensiones, quæ ipso jure actiones tollunt, ut solutio acceptilatio, non proprie dicuntur exceptiones, cum non excludant actionem, quia nulla est ibi actio; large exceptiones dicuntur, quia excludunt agentem (glossa ad c. 1 de I. C. in VI 2, 3). Unger § 124 σημ. 19.

δ') ἐπεὶ δὴ ἡ νομοθεσία διακρίνει τὰς ἀκύρους δικαιοπραξίας τῶν ἀκυρωτέων ἢ ἀκυρωσίμων (ἄνωτ, § 43, 44), ἐπεταὶ ὅτι πρέπει νὰ διαστέλλωνται ἀπ' ἀλλήλων καὶ τὰ δικονομικὰ βοηθήματα, δι' ὧν προσβάλλονται αἱ τοιαῦται πράξεις· αἱ δὲ διαφοραὶ, αἱ περὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ἀπαντῶμενα ἐν ταῖς νομοθεσίαις, στρέφονται κυρίως οὐχὶ περὶ τὴν ποιότητα, ἀλλὰ περὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν βοηθημάτων αὐτῶν. Οὕτω π. χ. ἡ ἄφεσις τοῦ χρέους, ἡ γινομένη οὐχὶ δι' ἐπερωτήσεως (acceptilatio), ἀλλὰ δι' ἀπλοῦ συμφώνου, ἀμφιβάλλεται ἂν κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον ἀναίρη αὐτοδικαίως τὴν ἐνοχλήν (Arndts § 267)· προσέτι ἡ διὰ κληροδοτήματος ἄφεσις τοῦ χρέους (liberatio legata) δὲν καταργεῖ αὐτοδικαίως τὴν ἐνοχλήν (νόμ. 3 § 1, 3· νόμ. 5 πρ. νόμ. 7 § 1· νόμ. 22 πανδ. 34, 3), ἀλλὰ χορηγεῖ ἀπλῶς ἐνστασιν· ἐνῶ κατ' ἄλλας νομοθεσίας ἀμφοτέραι αἱ ἀπώσεις ἀναιροῦσι τὴν ἐνοχλήν· πρὸς Πρσερ

ζουσι τὴν γένεσιν τοῦ δικαίου ἢ ἀναιροῦσιν αὐτοδικαίως τὸ γεννηθὲν ἤδη δίκαιον· τὴν γνησίαν ἐνστασιν ἀπαρτίζουσι τὰ περιστατικά, ὅσα δὲν ἐξαφανίζουσι μὲν τὸ δίκαιον, ἀλλὰ καθιστῶσιν αὐτὸ ἀδρανὲς προσωρινῶς ἢ διὰ παντός. Ὁ ἐναγόμενος διὰ τοῦ πρώτου εἶδους τῶν ἐνστάσεων ἰσχυρίζεται ἀνυπαρξίαν τοῦ δικαίου εἴτε ἀρχικὴν εἴτε ἐπελθούσαν, ἡγουν διατείνεται ἢ ὅτι τὸ δίκαιον, ἕνεκα τῶν τὴν ἐνστασιν ἀπαρτιζόντων περιστατικῶν, οὐδέποτε ἔλαβεν ὑπαρξιν, ἢ ὅτι ὑπῆρξε μὲν ποτε ἀλλὰ ἀνῆρέθη κατόπιν. Ὅθεν τὸ πραγματικὸν τῶν τοιούτων ἐνστάσεων ἀποτελοῦσι τοῦτο μὲν τὰ **διακωλύοντα** τὴν γένεσιν τοῦ δικαίου περιστατικά,¹ ἥτοι τὰ παραλύοντα τὴν κανονι-

1) Διακωλύοντα τὴν γένεσιν τοῦ δικαίου περιστατικὰ καλοῦνται πρῶτον μὲν τὰ γεγονότα, ἅτινά εἰσιν ἀναγκαῖα προϋπόθεσις παντὸς δικαίου. Τοιαῦτά εἰσι π. χ. τὰ περὶ τὴν δικανικὴν ἱκανότητα τοῦ προσώπου (οἷον ἀνηλικιότης, παραφροσύνη, βλακία, ἀσωτία κλ. νόμ. 9 κώδ. 4, 19· νόμ. 5 κώδ. 6, 36), ἢ τοῦ πράγματος (οἷον ὅτι εἶναι ἐκτὸς συναλλαγῆς, ἢ ὅτι ὁ ἐνάγων ἀνίκανός ἐστι κατὰ νόμον πρὸς κτῆσιν τοιούτου δικαίου· νόμ. 5 πρ. πανδ. 22, 3), ἢ τὰ περὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς πράξεως στρεφόμενα· ἔπειτα δὲ τὰ ἐξαίρεσιν τῆς νομικῆς διατάξεως, ἐφ' ἧς ἡ ἀγωγή στηρίζεται, ἀποτελοῦντα. Οἷον ὁ ἐναγόμενος (ἐπὶ ἐγγυήσεως ἐπιδοθητικῆς) ἀντιτάσσει, ὅτι ἐξ ἰδίου ἀμαρτήματος ἐζημιώθη ὁ ἐνάγων (νόμ. 41 πρ. νόμ. 62 πανδ. 46, 1)· ὅτι ἄνευ ὑπαιτιότητος αὐτοῦ κατέστη ἀδύνατος τῆς ἐνοχῆς ἢ ἐκτέλεσις (νόμ. 19 § 1 πανδ. 22, 3· νόμ. 11 αὐτ. νόμ. 1 § 13 πανδ. 27, 8)· ὅτι εὕρισκετο ἐν καταστάσει νομίμου ἀμύνης (νόμ. 29 § 3· νόμ. 49 § 1 πανδ. 9, 2· νόμ. 3 § 7 πανδ. 47, 9· ἐν νόμ. 7 § 4 πανδ. 43, 24 λέγεται *exceptio* ἢ τοιαύτη ὑπεράσπισις)· ὅτι ἡ τελευταία θέλησις εἶναι ἀνίσχυρος ἕνεκα ψευδοῦς αἰτίας (διότι ὁ κανὼν λέγει *falsa causa non potest*· πρὸ καὶ τὸ θέμα ἐν νόμ. 12 πανδ. 22, 3)· ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ τὸ τοῦ Λυσίου (κατὰ σιτοπωλῶν) κατηγορεῖται τις ὅτι παρὰ τὸν νόμον συνεπράτο (νόμ. 241· 50 πρ. πανδ. ἀπαλοῦται· δι' ἰδίων ὅτι ἔπαρσε τοῦτο τῶν

κὴν ἐνέργειαν τῶν δικαιογόνων αἰτιῶν· τοῦτο δὲ τὰ **δικαιοκτόνα** ἢ **δικαιοφθόρα** γεγονότα, ἐκεῖνα δηλαδὴ ἅπερ κατὰ νόμον ἀναιροῦσιν ἅφ' ἑαυτῶν τὸ γεννηθὲν δικαίον.² Ἐνταῦθα ἀνήκουσι καὶ τινες ἐνστάσεις, ἐπιφέρουσιν μὲν **δι'** αὐτῶν ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἅφ' ἑαυτῶν τοῦ δι-

ἄνδρες δικασταί, ὡς ἔστι νόμος ὃς κελεύει τοὺς σιτοπώλας συνωνεῖσθαι τὸν σῖτον, ἂν οἱ ἄρχοντες κελεύσωσιν, ἀποψηφίσατε· τρίτον τὰ τὴν τελευταίαν βούλησιν, ὡς μεταβληθεῖσαν παριστῶντα (νόμ. 22 πανδ. 22, 3· νόμ. 3 αὐτ. eum qui voluntatem mutata[m] dicit probare hoc debere)· ὅθεν ὁ ἐπὶ καταβολῇ κληροδοτήματος ἐναγόμενος κληρονόμος ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ τὴν διὰ μεταγενεστέρως βουλήσεως κατάργησιν αὐτοῦ (νόμ. 22 πανδ. 31· νόμ. 11 § 12 πανδ. 32· νόμ. 34 § 1 πανδ. 34, 2).

Παρατηρητέον ὅτι καὶ αἱ τρεῖς κατηγορίαι τῶν διακωλυόντων τὴν γένεσιν τοῦ δικαίου περιστατικῶν ἀποτελοῦσι κυρίως ἐξαιρέσεις γενικοῦ τινος κανόνος. Οὕτω π. χ. ἡ παραφροσύνη, ἡ βλακία εἰσὶν ἐξαιρετικαὶ καταστάσεις· ὡσαύτως ἡ εἰκονικότης τῶν δικαιοπραξιῶν καὶ ἡ μεταβολὴ τῶν πεπραγμένων· ἀλλ' ἡ ἀνηλικιότης ἢ ἐνηλικιότης δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν παρατήρησιν ταύτην. Ὅθεν ὁ ἐπικαλούμενός ἀνηλικιότητα ἢ ἐνηλικιότητα ἀποδεικνύει αὐτὸς ταύτην· νόμ. 32, 43 πανδ. (4, 4)· νόμ. 4 κώδ. (2, 22).

2) Τοιαῦτα περιστατικά εἰσιν, ὅτι ἀπεσθῆσθαι ἢ ἐνοχὴ διὰ καταβολῆς (νόμ. 12, 25 § 2 πανδ. 22, 3· νόμ. 1 κώδ. 4, 19· νόμ. 7 κώδ. 8, 36· νόμ. 25 κώδ. 8, 42), δι' ἀναγεώσεως (νόμ. 1 πρ. § πανδ. 46, 2· ἐφ' ᾧ τὴν πρώτην ἀναιρεθῆναι) ἢ τυχαίας ἀπωλείας τοῦ ὀφλήματος (κατὰ τὸν κανόνα debitor specie[i] liberatur interitu rei· νόμ. 83 § 5· νόμ. 105 πανδ. 45, 1· νόμ. 98 § 8 πανδ. 46, 3· § 2 εἰσηγ. 3, 19)· ὅτι ἀπεσθῆσθαι τὸ ἐνέχυρον διὰ τῆς καταβολῆς τοῦ χρέους (νόμ. 23 πανδ. 22, 3· ἐνάγει ὁ ἐνεχυροῦχος δανειστής ἐπὶ ἀποδόσει τοῦ ἐνεχύρου· ὁ ἐναγόμενος ἀντιτάσσει ἐξόφλησιν τοῦ χρέους)· ὅτι ὁ ἐνάγων ἔπαυσεν ὢν κύριος τοῦ διεκδικουμένου πράγματος (νόμ. 16 κώδ. 4, 19· ἀδελφὸς ἐνάγει· ἀδελφὸν πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ ἡμίσεως πατρικοῦ πράγματος· ὁ ἐναγόμενος ἀντιτάσσει ὅτι ὁ πατήρ ἐδώρησεν αὐτῷ τὸ πρᾶγμα), ἰδίως δὲ ὅτι ἐγένετο κύριος αὐτοῦ ὁ ἐναγόμενος (exceptio recentioris dominii). Unger σημ. 26.

καίου τὴν κατάργησιν, ἥτοι ἐπιφέρουσιν αὐτήν, ἐὰν θελήσῃ καὶ καθ' ὅσον θελήσῃ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν ἀρωγὴν αὐτῶν ὁ δικαιοῦχος.³

γ') αἱ γνησίαι ἐνστάσεις.

§ 91. Ἐνστάσις ἐν τῇ γνησίᾳ καὶ ῥωμαϊκῇ τῆς λέξεως ἐκδοχῇ καλεῖται ἐκείνη τοῦ ἐναγομένου ἢ δικαιολογία, ἣτις ἀποτελεῖ μὲν ἴδιον καὶ αὐθύπαρκτον ὑπερασπίσεως λόγον, ὡς πᾶσα ἐνστάσις, ἔχει ὁμῶς δύναμιν ἀπλῶς ἀνταγωνιστικὴν καὶ οὐχὶ ἀναιρετικὴν τοῦ τῆς ἀγωγῆς δι-

3) Δηλαδὴ ὑπάρχουσι περιστατικά τινα διακωλύοντα τὴν γένεσιν τοῦ δικαίου ἢ ἀναιροῦντα αὐτὸ γεννηθέν, ἅτινα ὁμῶς φέρουσι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, ἐὰν θελήσῃ τὸ πρόσωπον, ὑπὲρ οὗ ἐνομοθετήθησαν ὥστε αἱ τοιαύτην βάσιν ἔχουσαι ἐνστάσεις μετέχουσι κατὰ τι τῶν γνησίων ἐνστάσεων, διότι τὸ δίκαιον, καθ' οὗ δίδονται, ὑπάρχει, μόνον δὲ διὰ τῆς τοῦ δικαιοῦχος θελήσεως καταργεῖται· ἀλλὰ διαφέρουσι τούτων καθόσον ἡ καταργοῦσι τὸ παραχθὲν δίκαιον (π.χ. ἐπὶ τοῦ καταπτωτικοῦ συμφώνου νόμ. 2, 3· νόμ. 4 § 2· νόμ. 7 πανδ. 18, 3· ita accipitur inemptus esse fundus, si venditor inemptum eum esse velit· νόμ. 4 κώδ. 4, 54· ἐπὶ τῆς in diem addictio νόμ. 9 πανδ. 18, 2· ἐπὶ τῶν στερητικῶν θεμάτων τῆς ἐμφυτεύσεως. Arndts § 199· ἐπὶ τοῦ συμφηφισμοῦ νόμ. 2 πανδ. 16, 2· νόμ. 18 § 4 πανδ. 13, 6· νόμ. 1 § 4 πανδ. 27, 4· ἕκαστος ἐναγόμενος παρὰ τοῦ ἰδίου χρεώστου καὶ θέλων ἀντελλογίσασθαι ἐκβάλλει αὐτόν), ἢ ἐμποδίζουσι τὴν παραγωγὴν αὐτοῦ (ὡς συμβαίνει ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς σχετικῆς ἀκυρότητος· ἀνωτ. § 43 σημ. 6)· προσέτι ἐπὶ μὲν τῶν γνησίων ἐνστάσεων τὸ δίκαιον καταργεῖται ἀποτοῦδε (ex nunc), ἐπὶ δὲ τῶν ἐν λόγῳ ἐνστάσεων ἢ κατάργησις τοῦ δικαίου ἀνατρέχει καὶ ἀφανίζει αὐτὸ ἀρχῇθεν (ex tunc)· π.χ. ἡ ἐμφύτευσις θεωρεῖται μὴ ὑπάρχουσα ἀφ' ἧς ἡ στερητικὴ αἰτία ἔλαβε χώραν (Νεαρ. Ζ' κεφ. γ' § 2. Νεαρ. ρκ' κεφ. η')· ἡ ἀνταπαίτησις ἐπὶ συμφηφισμοῦ θεωρεῖται ἀποσθεσθεῖσα ἀφ' ἧς συνυπῆρξαν αἱ ἀμοιβαῖαι ἀπαιτήσεις· νόμ. 4 κώδ. (4, 31)· νόμ. 11, 12 πανδ. (16, 2)·

καίου· διότι τοῦτο διασώζει ἐνταῦθα, καὶ τῆς ἐνστάσεως ὑπαρχούσης, πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς ὑπάρξεως καὶ δικαστικῆς ἀναγνωρίσεως, ματαιοῦται δὲ ἀπλῶς καὶ ἀδρανὲς καθίσταται δι' αὐτῆς. Τὸ δίκαιον δηλαδὴ τῆς ἐνστάσεως διάκειται ἐχθρικῶς πρὸς τὸ τῆς ἀγωγῆς δίκαιον καὶ ἐν περιπτώσει συγκρούσεως κατισχύει αὐτοῦ.¹ Ὅπως δὲ ἡ

1) Αἱ γνήσαι ἐνστάσεις εἰσὶν αἱ τοῦ ῥωμ. δικαίου ἐνστάσεις· ἤτοι αἱ δικαιολογίαι ἐκεῖναι, αἷς ὁ ἐναγόμενος ἀντιτάσσει ἐναντίον ἀγωγῆς ἐρρωμένης μὲν τῷ νόμῳ, ἄδικον δὲ τῇ φύσει προβαλλομένης ἰσχὺν ('Ἐγχειρ. § 103 α')· *sæpe enim accidit, ut licet ipsa persecutio, qua actor experitur, justa sit, tamen iniqua sit adversum eum, cum quo agitur* (πρ. εἰσηγ. 4, 13· ὡς συμβαίνει· ἐπὶ βίας, δόλου, πλάνης)· διὸ χαρακτηρίζεται ὡς *quædam exclusio*, quæ *opponi actioni cujusque rei solet ad excludendum id, quod in intentionem condemnationemve deductum est* (νόμ. 2 πανδ. 44, 1). Ἐνταῦθα τὸ δίκαιον ὑπάρχει μὲν καθ' ἑαυτὸ καὶ ἰσχυρὸν εἶναι, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ὑποχωρήσῃ ἀπέναντι τῆς ἐνστάσεως. Π. χ. ὁ ἐγείρων διεκδικητικὴν ἀγωγὴν α') κατὰ τοῦ ἐπιφανειούχου ἢ τοῦ ἐνεχυρούχου ἐπικαλεῖται δίκαιον ἰσχυρὸν καὶ ὑπάρχον, ὀφείλον ὅμως νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ ἐμπράγματον δίκαιον τῆς ἐπιφανείας καὶ τοῦ ἐνεχύρου (νόμ. 1 § 4 πανδ. 43, 18· πρὸς καὶ νόμ. 6 § 9 πανδ. 10, 3)· β') κατ' ἐκείνου ᾧ ἐπώλησε τὸ διεκδικούμενον πρᾶγμα, ἀποκρούεται ὑπὸ τῆς ἐνστάσεως *rei venditæ et traditæ* (νόμ. 72 πανδ. 6, 1· νόμ. 17 πανδ. 21, 2)· ἐπίσης ὁ τὴν πονηρικανὴν ἀγωγὴν κινῶν νικᾶται ὑπὸ τοῦ ἔχοντος ἴσον ἢ ἰσχυρότερον δίκαιον ἐναγομένου (νόμ. 16, 17 πανδ. 6, 2), ὡς καὶ ὁ ἐγείρων τὴν ὑποθηκικὴν ἀγωγὴν κατὰ τοῦ ἔχοντος προγενεστέραν ὑποθήκην (νόμ. 12 πρ. πανδ. 20, 4· νόμ. 19 πανδ. 44, 2). Ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων θεωρεῖται ὁ ἐνάγων ὡς δολίως φερόμενος· *dolo facit, quicunque id, quod quaqua exceptione elidi potest, petit*· νόμ. 177 § 1 πανδ. (50, 17)· νόμ. 2 § 5 πανδ. (44, 4)· νόμ. 36 πανδ. (45, 1). *Unger* § 125 σημ. 2.

Ἐνταῦθα λοιπὸν ὑπάρχουσιν ἀντιμέτωπα δύο δίκαια, τὸ τοῦ ἐνάγοντος καὶ τὸ τοῦ ἐναγομένου· ἀλλὰ τὸ δίκαιον τούτου ὡς ἰσχυρότερον παραλύει τὸ ἐκείνου· ἔχει μὲν ἀγωγὴν ὁ ἐνάγων, ἀλλ' ἀγωγὴν ἀνευ ἀποτελέσματος (*sine effectum*· νόμ. 54 πανδ. 12, 6) καὶ ἀδρανῆ· ἐν ἄλ-

ἀγωγή χρησιμεύει ὡς μέσον πρὸς πραγματοποίησιν ἀξιω-
σεώς τινος διὰ τῆς δικαστικῆς ὁδοῦ, οὕτω καὶ ἡ ἐνστάσις
χρησιμεύει ὡς μέσον πρὸς ἀπόκρουσιν τοιαύτης πραγμα-
τοποιήσεως. ² Πᾶν δὲ δίκαιον δυνάμενον δι' ἀγωγῆς νὰ
ἐπιδιωχθῇ, δύναται καὶ διὰ τοῦ τύπου τῆς ἐνστάσεως νὰ
ἐνασκηθῇ. ³

λαις λέξεσι, δὲν ἔχει ἀγωγήν (δηλαδὴ ἀποτελεσματικὴν) νόμ. 5 § 1·
νόμ. 13 § 8 πανδ. (19, 1)· *agi cum eo ex emto non posse, quoniam
doli mali exceptione actor summoverti potest*· νόμ. 3 πανδ. (18, 5)·
*ex emto quidem agi non posse, quia bonæ fidei iudicio exceptiones
pacti insunt*· πρβ. καὶ νόμ. 3 § 1 πανδ. (13, 5)· νόμ. 15 πανδ. (34,
4)· νόμ. 27 § 7 πανδ. (2, 14). Διὰ τῆς ἐνστάσεως παραλύεται ἡ ὁλό-
κληρος ἡ ἀγωγή ἢ μέρος μόνον αὐτῆς· νόμ. 22 πρ. πανδ. (44, 1)
*exceptio est conditio, quæ modo eximit reum damnatione, modo
minuit damnationem*.

2) Καθὼς ἡ ἀγωγή ἐκλαμβάνεται διττῶς, εἴτε ὡς δικαίωμα προσ-
φυγῆς εἰς τὴν δικαστικὴν ἀρχήν, εἴτε ὡς ἡ πραγματοῦσα τὸ δικαίωμα
τοῦτο δικονομικὴ πρᾶξις (ἀνωτ. § 80. Ἐγχειρ. § 80 σημ. 1), οὕτω
καὶ ἡ ἐνστάσις σημαίνει τὸ τε δικαίωμα τοῦ ἐναγομένου (ὅπερ δύναται
νὰ ᾔναι σύγχρονον τῇ ἀγωγῇ ἢ μεταγενέστερον· § 1, 2 εἰσηγ. 4, 13),
πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἀγωγῆς (νόμ. 1 § 4 πανδ. 4, 3.—*vel esceptio,
qua se tueri possit*· νόμ. 26 § 3 πανδ. 12, 6· νόμ. 28 πρ. πανδ. 30),
καὶ τὴν δικονομικὴν πρᾶξιν τὴν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐπιχειρουμένην.

Ἀμφισβητοῦσι τινες τὸ παρὰ τοῦ Σαβινῆ λεχθέν, ὅτι ἡ ἐνστάσις
εἶναι ἴδιον καὶ αὐθύπαρκτον δικαίωμα (Συστ. Ε' § 225). Ὅταν ἡ ἐν-
στάσις δύναται καὶ ὡς ἀγωγή νὰ χρησιμεύσῃ, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία
ὅτι τὸ δίκαιον τῆς ἐνστάσεως εἶναι ἴδιον καὶ αὐθύπαρκτον· ἀλλὰ καὶ
ὅταν τὸ δίκαιον τῆς ἐνστάσεως χρησιμεύῃ ἀπλῶς ὡς ἀνταγωνιστικὸν
κατὰ τῆς ἀγωγῆς ἔχει αὐθυπαρξίαν, συνισταμένην εἰς τοῦτο, ὅτι δι-
καιον ὑπάρχον πολεμεῖ καὶ ἀνατρέπει· ἄρα ὑπάρχει καὶ αὐτὸ (πρβ.
Arndts § 104 σημ. 2. Unger § 125 σημ. 6. Ἐναντίο Bekker Pro-
zes. Consumtion σ. 93. Windscheid § 47 σημ. 2)· ἀλλὰ καὶ πρακτι-
κὴν ἀξίαν δὲν ἔχει ἡ διαφωνία.

3) Νόμ. 156 § 1 πανδ. (50, 17)· νόμ. 1 § 4 πανδ. (43, 18)· «ὁ
ἔχων ἀγωγήν καὶ παραγραφὴν (ἐνστασιν) ἔχει». *Cui damus actionem,*

Σημειωτέον δὲ καὶ ταῦτα :

α') ἡ διακωλύουσα τὸ τῆς ἀγωγῆς δίκαιον δύναμις τῆς ἐνστάσεως ὅτε μὲν εἶναι **προσωρινή**, ὅτε δὲ **διαρκής**. 4 Αἱ προσωρινὴν μόνον δύναμιν ἔχουσαι ἐνστάσεις, ἤτοι αἱ πρὸς τὸ παρὸν μόνον ἢ κατὰ τινὰς προϋποθέσεις ἐμποδί-

eidem et exceptionem competere multo magis quis dixerit. Οὕτω δ' ἐμπράγματον ἔχων δίκαιον (ἐπιφανείας, ἐνεχύρου), ἐναγόμενος ἀντικρούει δι' ἐνστάσεως τὴν κατ' αὐτοῦ ἐγερεθεῖσαν διεκδικητικὴν ἀγωγὴν· ἀλλὰ δύναται ἐν ἀνάγκῃ καὶ δι' ἀγωγῆς νὰ ἐπιδιώξῃ τὸ αὐτοῦ δίκαιον (πρβ. νόμ. 1 § 4 πανδ. 43, 18· νόμ. 52· πανδ. 41, 1)· ὁμοίως ἡ ἀκυρώσιμος δικαιοπραξία προσβάλλεται εἴτε δι' ἀγωγῆς εἴτε δι' ἐνστάσεως (πώλησις ἐν ᾗ ὑπάρχει υπέρρογκος βλάβη, ἢ συνομολογηθεῖσα παρὰ τοῦ κληρονόμου ἐκ πλάνης νομίσαντος ὅτι ὑπεχρεώθη πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ διαθέτου· νόμ. 5 § 1 πανδ. 19, 1)· ἐπιθι καὶ ἄλλα θέματα ἐν νόμ. 8 § 13 πανδ. (5, 2)· νόμ. 9 § 4 πανδ. (12, 2)· νόμ. 28 § 5 πανδ. (4, 6)· νόμ. 7 § 3 πανδ. (4, 4).

Τὸ ἀντίθετον ὁμως δὲν συμβαίνει, ἤτοι ὁ ἔχων ἐνστασιν δὲν ἔχει, ἐκ τούτου καὶ μόνου, καὶ ἀγωγὴν (Σαβίν. Ε', 171). Τοῦτο δὲ λαμβάνει χώραν ὅταν εἴτε ἡ φύσις τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν ἐνστασιν δικαίου ᾖναι τοιαύτη, ὥστε νὰ χρησιμεύῃ μόνον ὡς ἀντίκρουσις κατὰ τῆς ἀγωγῆς (π. χ. pactum de non petendo intra certum tempus), εἴτε ὁ νόμος ἔδωκεν αὐτῷ τοιαύτην δύναμιν· π. χ. τὰ ψιλὰ σύμφωνα (nuda pacta) κατὰ τὸ ρώμ. δίκαιον τίχτουσιν ἐνστασιν μόνον οὐχὶ καὶ ἀγωγὴν (νόμ. 7 § 4 πανδ. 2, 14· νόμ. 45 αὐτ. νόμ. 28 κώδ. 2, 3)· διὰ τὰς ἐπὶ ἀλλοτρίου πράγματος γενομένας δαπάνας ἔχει ὁ δαπανήσας δικαίωμα παρακρατήσεως μόνον, οὐχὶ καὶ ἀγωγῆς (νόμ. 14 πανδ. 44, 4· νόμ. 48 πανδ. 6, 1· νόμ. 33 πανδ. 12, 6· νόμ. 14 § 1 πανδ. 10, 3). Vanger. § 334 σημ. 1. Unger § 125 σημ. 8α. Witte Bereicherungsklage σ. 2—6. Windscheid § 195 σημ. 1α. Ἀλλὰ νόμ. 1 § 5 κώδ. (5, 13) ; ἀνωτ. § 32 ἐν τ.

4) Appellantur autem exceptiones aliae perpetuae et peremptoriae aliae temporales et dilatoriae § 7 εἰσηγ. (4, 13). Γαῖου Δ' § 120. Θεόφ. Δ' ιγ' § 8· «τῶν παραγραφῶν αἱ μὲν εἰσι περπέτουαι, αἵτινες καὶ παρεμτόρῃαι προσαγορεύονται, αἱ δὲ τεμπαράλῃαι ἤτοι διλατόρῃαι. Καὶ ἡ πολιτικὴ δικονομία διαίρει τὰς ἐνστάσεις εἰς ἀναβλητικὰς καὶ

ζουσai τὴν ἀγωγὴν, καλοῦνται **ἀναβλητικάι**.⁵ Διὰ τῶν ἀναβλητικῶν ἐνστάσεων ἀναβάλλεται ἐν γένει ἡ δικαστικὴ διάπραξις τοῦ δικαίου, εἴτε διότι ἡ καταψήφισις τοῦ ἐναγομένου προώρως⁶ ἢ ἡ πραγματοποιήσις τῆς καταψήφισεως ἀπολύτως⁷ αἰτεῖται, εἴτε διότι ἡ ἀξίωσις ἡ ἐν τῇ ἀγωγῇ

ἀνατρεπτικὰς (ἄρθρ. 551, 553, 563)· ἀλλ' εἰς τὸν ὅρισμόν αὐτῶν περιλαμβάνει καὶ ἐνστάσεις δικονομικῶς μόνον ἀνατρεπτικὰς (οἷα ἡ τῆς ἀκυρότητος τῆς διαδικασίας. Ἐγχειρ. § 105 σημ. 3) ἡ ἀναβλητικὰς (Πολ. ἄρθρ. 553 § 1—6). Ἐνταῦθα ἡ ἐξέτασις γίνεται μόνον περὶ τῶν κατὰ τὸ ἀστυκὸν δίκαιον ἀναβλητικῶν καὶ ἀνατρεπτικῶν ἐνστάσεων.

5) Temporales atque dilatoriae sunt quæ ad tempus nocent et temporis dilationem tribuunt, αἵτινες διατοῦτο non semper locum habent, sed evitari possunt (§ 10 εἰσηγ. 4, 13· νόμ. 2 § 4· νόμ. 3 πανδ. 44, 1), ἡ κατὰ Θεόφιλον αἱ μέχρ' ἑξ ἑαυτοῦ χρόνου ἀντικείμεναι. Τὸ παράγον τὴν ἀναβλητικὴν ἐνστασιν περιστατικὸν εἶναι ἢ ὁ χρόνος ἀπλῶς (δηλαδὴ ἡ μὴ παρέλευσις ὁρισμένου χρόνου· π. χ. τὸ χρέος συνωμολογήθη ὑπὸ προθεσμίας καὶ ἡ ἀγωγὴ κινεῖται πρὸ τῆς παρελεύσεως αὐτῆς), ἢ συμβεβηκὸς τι μέλλον (π. χ. ὁ δανειζόμενος ὑπόσχεται ν' ἀποτίσῃ τὸ δάνειον, ὅταν ἀποθάνῃ ὁ πατήρ του). Διαφέρουσι δὲ τῶν ἀνατρεπτικῶν ἐνστάσεων αἱ ἀναβλητικαὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι evitari possunt, τουτέστιν ὁ λόγος εἴτε τὸ αἴτιον, ἐφ' οὗ στηρίζονται, εἶναι προσωρινὸν ἀπλῶς καὶ θέλει ἀπολέσει ἐν τῷ μέλλοντι τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν.

6) Ὅταν δηλαδὴ κινῆται πρὸ τῆς παρελεύσεως τῆς προθεσμίας, ὑφ' ἣν τὸ χρέος ὀφείλεται. Ἐνταῦθα ἀνήκουσι καὶ αἱ ἐνστάσεις τῆς διζήσεως καὶ διαίρέσεως. Ἐγχειρ. § 104 σημ. 30 ἐδ. 3. Unger σημ. 16.

7) Τοιαύτην δύναμιν ἔχει ἡ ἐνστασις non adimpleti contractus (ἐπὶ τῆς ἐνστάσεως ταύτης τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως δικαιολογεῖται οὕτως· ἐπειδὴ ὁ ἐνάγων δὲν δικαιούται ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συμβάσεως εἰ μὴ ἂν καὶ αὐτὸς ἐκτέλῃ αὐτὴν τὸ καθ' ἑαυτόν, τὴν βάσιν τῆς ἐνστάσεως [ἦτοι τὴν ὑπαρξιν τῆς ἀνταπαιτήσεως τοῦ ἐναγομένου] ἀποδεικνύει αὐτὴ ἡ ἀγωγὴ, καθὼ ἐπὶ ἀμφοτεροβαροῦς δικαιοπραξίας στηριζομένη· ὥστε ἴν' ἀποκρούσῃ αὐτὴν ὁ ἐνάγων ὀφείλει νὰ ἰσχυρισθῇ καὶ ἀποδείξῃ ὅτι ἐξετέλεσεν αὐτὴν. Vanger. § 607 σ. 283. Windscheid § 321 σ. 207. Unger § 129 σημ. 32), ἡ τῆς παρακρα-

στερεῖται τό γε νῦν ἔχον ὑποστάσεως. 8

Αἱ διαρκῆ δύναμιν ἔχουσαι ἐνστάσεις, ἥτοι αἱ ἀποκλείουσαι τὴν ἀγωγὴν διαπαντός καὶ κατὰ πάντα τρόπον, καλοῦνται **ἀνατρεπτικά**. 9 Αἱ ἐνστάσεις αὗται διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων ὡς ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν· τουτέστιν ἀντιτάσσονται εἴτε κατὰ τῆς ἐπιδίκου ἀξιώσεως, μα-

τήσεως ὡς καὶ ἡ τοῦ εὐεργετήματος, ὅπερ ὁ καταβάλλων ἐγγυητῆς ἔχει πρὸς ἐκχώρησιν τῶν ἀγωγῶν (*cedendarum actionum*). Ἐν τοῖς θέμασι τούτοις ὁ ἐναγόμενος δὲν καταδικάζεται νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἑαυτοῦ ὑποχρέωσιν ἀπολύτως, ἀλλ' ἀφοῦ ὁ ἐνάγων ἐκτελέσῃ καὶ αὐτὸς τὴν ἰδικὴν του, ἥτοι καταβάλλῃ τὸ τίμημα (ἐπὶ πωλήσεως) ἢ ἀποδώσῃ τὰς ἐν τῷ πράγματι δαπάνας τοῦ ἐναγομένου ἐπὶ παρακρατήσεως, ἢ ἐκχώρησῃ τὰς ἀγωγάς. Ἐνταῦθα λοιπὸν ἡ ἔνστασις ἀναστέλλει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς καταψηφίσεως. Unger § 125 σημ. 19, 20.

8) Ὡς συμβαίνει ὅταν ὁ ἰδιοκτήτης κινῇ τὴν διεκδικητικὴν ἀγωγὴν κατὰ τοῦ μισθωτοῦ πρὸ τῆς λήξεως τῆς μισθώσεως ἢ κατὰ τοῦ ἐνεχυροῦχος δανειστοῦ πρὸ τῆς ἐξοφλήσεως τοῦ χρέους (νόμ. 9 πανδ. 6, 1. *necesse habebit possessor restituere, qui non objecit aliquam exceptionem*· νόμ. 1 § 4 πανδ. 43, 18· νόμ. 6 § 9 πανδ. 10, 3). Unger σημ. 15.

9) Γαίῳ Δ' § 121· § 9 εἰσηγ. (4, 13)· νόμ. 2 § 4· νόμ. 3 πανδ. (44, 1)· *perpetuae et peremptoriae (exceptiones) sunt, quae semper agentibus obstant et semper rem, de qua agitur, perimunt*· «αἵτινες διηνεκῶς ἀντίκεινται τῷ ἐνάγοντι, αἰεὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κινουμένην ἀγωγὴν ἀναιροῦσαι, ἐπειδὴ διαλύουσι τῆς ἀγωγῆς τὴν ἰσχύν»· οἷα ἐστὶ ἡ τοῦ δόλου ἔνστασις, ἡ τοῦ φόβου, ἡ τοῦ δεδικασμένου καὶ ἡ τοῦ συμφώνου, ὅτι οὐδέποτε ἀπαιτηθήσεται τὸ χρέος (*quum ita convenerit, ne omnino pecunia peteretur*). Αἱ ἀνατρεπτικαὶ ἐνστάσεις ὀρίζονται καὶ ὡς ἐνστάσεις *quae semper locum habent, nec evitari possunt*. Αἱ ἐνστάσεις λοιπὸν αὗται ἔχουσι λόγον ὑπάρξεως διηνεκῇ· ἐπομένως *non possunt evitari* ὡς αἱ ἀναβλητικαί. Ἐπειδὴ ἡ ἐπιτυχία τῆς ἀνατρεπτικῆς ἐνστάσεως φέρει τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, ὅπερ καὶ ἡ ἐπιτυχία καταχρηστικῆς ἐνστάσεως, ἥτοι τὴν διηνεκῇ ἀπαλλαγὴν τοῦ ἐναγομένου, διατεῖτο λέγεται ἐν νόμ. 112 πανδ. (50, 17) *nihil interest, ipso jure*

ταιοῦσαι πᾶσαν αὐτῆς ἐνέργειαν, 10 εἴτε κατὰ τῆς δικα-

quis actionem non habeat (ἐνεκὰ τινος καταχρηστικῆς ἐνστάσεως) an per exceptionem infirmetur.

10) Τοιαύτην δύναμιν ἔχουσι κατὰ τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς αἱ ἐνστάσεις π. χ. τοῦ πωληθέντος καὶ παραδοθέντος πράγματος (ἀνωτ. σημ. 1, β' τοῦ § τούτου), τοῦ δεδικασμένου κατὰ τῆς παρανόμως ἀπορριφθείσης καὶ ἐκ δευτέρου ἐγειρομένης ἀγωγῆς (§ 4, 5 εἰσηγ. 4, 13. Wächter § 69 σημ. 15), τῆς παραγραφῆς, τοῦ δόλου καὶ τῆς βίας (ἐνίοτε νόμ. 4 § 27, 29, 30, 33 πανδ. 14, 4)· τοῦ ἴσου ἢ κρείττονος δικαίου κατὰ τῆς πονδλίκιανῆς ἀγωγῆς (νόμ. 9 § 4· νόμ. 16, 17 πανδ. 6, 2). Ἐπὶ πάντων τούτων τῶν θεμάτων ἡ ἐνστάσις ἐπηρεάζει καὶ καταργεῖ τὸ δίκαιον αὐτὸ τὸ διὰ τῆς ἀγωγῆς ἐπιδιωκόμενον, ἐξασφαλίζουσα ἑσσεῖ τὸν ἐναγόμενον ἐν τῇ καρπώσει τοῦ ἑαυτοῦ δικαίου· rem in bonis nostris habere intelligimur, quoties possidentes... exceptionem habemus (νόμ. 52 πανδ. 41, 1)· «ἐφ' οἷς ἔχω παραγραφὴν ἐν οὐσίᾳ μου εἰσιν».

Ἐπὶ ἐνοχικῶν σχέσεων αἱ ἀνατρεπτικαὶ ἐνστάσεις τοῦ εἵδους τούτου καταργοῦσι τὸ δίκαιον κατὰ πάσας αὐτοῦ τὰς ἐπόψεις. Παρατηρητέον δέ :

α') ὅτι τὸ ὕλικόν τῶν ἐνστάσεων τούτων ἀποτελεῖ ἡ πάθος τι ἐν τῷ δικαίῳ αὐτῷ ἐγκείμενον, ἡ περιστατικὸν ἄλλο ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπάρχον. Οὕτω διὰ τὸν πρῶτον λόγον προσβάλλονται αἱ ἐνοχαὶ (ἰδίως αἱ ἐντυποι, ἐπερώτησις, συναλλαγματικὴ) δι' ἑλλειψίν τινα περὶ τὴν αἰτίαν αὐτῶν (νόμ. 1 πρ. πανδ. 12, 7· νόμ. 76 πανδ. 23, 3· νόμ. 2 § 3 πανδ. 44, 4)· ἐνεκα πλάνης (νόμ. 5 § 1 πανδ. 19, 1· νόμ. 3 κώδ. 4, 5)· ἐνεκεν ἐλαττωμάτων τοῦ πωληθέντος πράγματος (νόμ. 59 πανδ. 21, 1) ἢ ὑπερόγκου βλάβης (νόμ. 2 κώδ. 4, 44· νόμ. 156 § 1 πανδ. 50, 17)· ἐνεκα βίας ἢ δόλου. Διὰ τὸν δεύτερον δὲ λόγον, ἦτοι διὰ περιστατικὸν ἐκτὸς τῆς ἐνοχῆς ὑπάρχον, ἀποκρούεται ἡ ἀγωγή τοῦ ὀρφανοῦ, τοῦ ἀπαιτοῦντος χρέος καταβληθὲν αὐτῷ· διότι ἐφ' ὅσον ὁ ὀρφανὸς κατεστὴ πλουσιώτερος ἢ ἡμετέραν εἶναι ἀποροῦντα (ἀπορ. 3 Νόμ. Ἐπ.

στικῆς αὐτῆς ἐπιδιώξεως, τὴν ἐναγωγικὴν αὐτῆς ἰσχὺν ἀφαιροῦσαι. 11

β') ἡ ἔνστασις πρέπει νὰ ἀνήκῃ τῷ ἐναγομένῳ εἴτε ἀρχικῶς εἴτε ἐκ διαδοχῆς· ἀπαράδεκτος δ' ἐστὶν ἔνστασις ἐκ δικαιώματος ἄλλοτρίου προτεινομένη. 12 Πᾶσαι αἱ ἐνστά-

πράχθῃ ἐγκαίρως τὸ χρέος παρὰ τοῦ πρωτοφειλέτου (ἀμφίβολον τοῦτο. Arndts § 357 σημ. 2. Vanger. Γ' § 578 σημ. 4)· ἡ ἀγωγή κατὰ τοῦ πωλητοῦ ἔνεκεν ἐκνικήσεως, καθ' ἧς ἀντιτάσσει οὗτος ὅτι παρελείφθῃ ἡ ἀνακοίνωσις τῆς δίκης (νόμ. 53 § 1 πανδ. 21, 2· νόμ. 29 § 3 πανδ. 32). Τὴν ἔνστασιν ταύτην θεωροῦσι τινες ἀναιρετικὴν (Πούχτα Vorles. Β', 222, 223)· ἡ ἐτέρα τῶν συντρεχουσῶν ἀγωγῶν καθ' ἧς προτείνεται ὅτι ἐπετεύχθῃ ἤδη ὁ δι' αὐτῆς ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς (ἄνωτ. § 87 σημ. 5).

β') ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ μὲν περιπτώσει τὸ δίκαιον τοῦ ἐνάγοντος φέρει ἐν ἑαυτῷ τὸ καταθιβρώσκον καὶ παραλύον αὐτὸ πάθος, ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ ἡ προσβολὴ καὶ ἀνατροπὴ αὐτοῦ ἔρχεται ἔξωθεν· τὸ δίκαιον ἐνταῦθα *jure valet, sed non habet effectum*· ἔνεκα τούτου τὸ τοιοῦτον δίκαιον λογίζεται οἷον εἰ μὴ ὑπάρχον (νόμ. 14 πανδ. 16, 2· νόμ. 3 § 1 πανδ. 13, 5· νόμ. 14 πρ. πανδ. 4, 2· νόμ. 7 § 14 πανδ. 42, 4) καὶ ἄκυρον (νόμ. 25 πανδ. 45, 1· νόμ. 7 § 8 πανδ. 4, 3)· ὅθεν λαμβάνει πλήρη τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ ἐνέργειαν ἅμα ἐκλείψῃ ἡ ἔνστασις (νόμ. 95 § 2 πανδ. 46, 3· νόμ. 27 § 2 πανδ. 2, 14· νόμ. 17 πανδ. 46, 2). Unger § 125 σημ. 26.

γ') ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν θεμάτων τούτων ἡ ἐκ πλάνης λαβοῦσα χῶραν καταβολὴ τοῦ χρέους ἀνατρέπεται διὰ τῆς τοῦ ἀχρεωστήτου ἀγωγῆς (νόμ. 40 πρ. νόμ. 26 § 3· νόμ. 54 πανδ. 12, 6· νόμ. 34 § 11 πανδ. 46, 3· νόμ. 8 § 3 πανδ. 16, 1). Unger § 125 σημ. 24, 25.

11) Ἡ ἔνστασις ἐνταῦθα κωλύει καὶ ἀπωθεῖ τὴν δικαστικὴν τοῦ δικαίου ἐπιδίωξιν· ἀπευθύνεται λοιπὸν ἡ ἐνέργεια αὐτῆς κατὰ τῆς ἀγωγῆς ὡς δικονομικῆς ἐργασίας. Τοιαύτῃ ἔνστασις εἶναι ἡ τοῦ Μακεδονεῖου δόγματος (νόμ. 7 πρ. § 7—10· νόμ. 9 § 4· νόμ. 10, 11 πανδ. 14, 6· νόμ. 40 πρ. πανδ. 12, 6), ἡ τοῦ ἀπαλλακτικοῦ συμφώνου, ὅταν ἡ ἀπαλλαγὴ ᾖ ναί· προσωπικὴ, ἥτοι σχετικὴ (νόμ. 7 § 8· νόμ. 57 § 1 πανδ. 2, 14).

12) Ἐγγεῖο. § 103 σημ. 6. Ἐφαρμόζονται δηλαδὴ καὶ ἐνταῦθα οἱ

σεις εἰς δεκτικαὶ διαδοχῆς, γενικῆς καὶ ἐιδικῆς, ἐκτὸς τῶν προσωποπαγῶν, αἵτινες ὁμῶς ἀποτελοῦσι τὴν ἐξαίρεσιν. 13

κανόνες περὶ νομιμοποιήσεως, ἐνεργητικῆς τε καὶ παθητικῆς· τουτέστι τὸ τῆς ἐνστάσεως δίκαιον πρέπει ν' ἀνήκῃ τῷ ἐναγομένῳ καὶ ν' ἀνήκῃ αὐτῷ κατὰ τοῦ ἐνάγοντος. Ἐνεκα τῆς ταυτότητος τοῦ χρέους καὶ τῆς ἀμοιβαίας σχέσεως δύναται καὶ ὁ ἐγγυητὴς νὰ ἐπικαλεσθῇ καὶ προτείνῃ τὰς ἐνστάσεις τοῦ πρωτοφειλέτου (πολ. 552 § 3· νόμ. 7 § 1 πανδ. 44, 1· νόμ. 19 αὐτ. τὰ ἐιδικώτερα ἐν τοῖς περὶ ἐνορχῶν). Ἐνίοτε ὁμῶς παρίσταται ἀμφίβολον, ἂν ἡ προτεινομένη ἐνστάσις ᾖ ἰδία τοῦ προτεινόντος ἢ ἄλλοτρία. Οὕτως ἐπὶ τῶν εἰς δλόκληρον ὀφειλετῶν ἐάν τις ἐξ αὐτῶν συνομολογήσῃ μετὰ τοῦ δανειστοῦ ἀπαλλακτικὸν σύμφωνον, γεννᾶται ἐνίοτε ἀμφιβολία περὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ συμφώνου τούτου, ἂν δηλαδὴ περιλαμβάνῃ καὶ τοὺς λοιποὺς συναφειλέτας (§ 4 εἰσηγ. 4, 14· νόμ. 21 § 5 πανδ. 2, 14· νόμ. 5 πρ. πανδ. 34, 3).

Ὁ κανὼν ὅτι εἶναι ἀπαράδεκτος ἐνστάσις ἐκ δικαιώματος τρίτου ὁρᾷ τὰς γνησίας μόνον ἐνστάσεις, οὐχὶ καὶ τὰς ἀναιρετικὰς, διότι αὗται δὲν ἀποτελοῦσι δίκαιον ἀνθύπαρκτον, ἀλλὰ στηρίζονται εἰς τὸ ἐπιχείρημα ὅτι τὸ χρέος δὲν ὑπάρχει, ὅπερ πᾶς ἐναγόμενος δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ.

13) Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τίνας ἐνστάσεις εἰς δεκτικαὶ διαδοχῆς, εἴτε ἐνεργητικῆς εἴτε παθητικῆς, διαιροῦνται αὗται εἰς προσωποπαγεῖς (exc. personae cohaerentes) καὶ πραγματοπαγεῖς (exc. rei cohaerentes). Ὁ Παπαρρηγ. Γεν. ἀρχαὶ Β', 152 ἀρ. 511, εὕρισκε δύσῃχον τὴν λέξιν! καὶ τὸ ἀρטיפαγῆς; συμπαγῆς; ὅρα καὶ σχόλ. γ' ὑπὸ τὸν νόμ. 11 βασ. (15, 2) ἐκδ. Ζαχαρ.) καὶ διδάσκεται ὅτι αἱ πρῶται εἰσιν ἀνεπίδεκτοι διαδοχῆς. Οὕτω προσωποπαγεῖς εἶναι π. χ. καὶ εἰς τοὺς δικαιოდόχους τοῦ ἐνστασιούχου δὲν μεταβαίνει, ἀλλ' εἶναι τροποντινὰ προσωπικὸν προνόμιον (νόμ. 63 § 1 πανδ. 17, 2· νόμ. 196 πανδ. 50, 17) τὸ τῆς εὐπορίας εὐεργέτημα (νόμ. 24 § 1· νόμ. 25 πανδ. 42, 1· νόμ. 63 § 2 πανδ. 17, 2), ὅπερ οὐδὲ ὁ ἐγγυητὴς δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ (§ 4 εἰσηγ. 4, 14)· ὡσαύτως τὸ ἀπαλλακτικὸν σύμφωνον, ὅταν ᾖ ἰδίαν προσωπικὸν (νόμ. 40 πρ. νόμ. 57 § 1 πανδ. 2, 14· ἡ λατινικὴ φράσις *te non te* perī ἐμφαίνει ἀπόλλυτον ἀπαλλαγὴν· ἡ δὲ φράσις *ne a te petatur*, ἐμφαίνει προσωπικὴν μόνον). Ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν διαδόχων τοῦ δανει-

γ') ἡ ἐνστάσις καθ' ἑαυτὴν δὲν ἀποτελεῖ δίκαιον δι' ἑαυτὸ ὑπάρχον, ἀλλὰ μόνον ἀνταγωνιστικὸν τῆς ἀγωγῆς καὶ σκοπὸν ἔχον τὴν ἀπόρριψιν (προσωρινῶς ἢ διαπαντὸς) ἀπλῶς αὐτῆς, ¹⁴ οὐχὶ πλέον τι. Κατὰ τοῦτο λοιπὸν δια-

νον, τὸ φέρον *ne ego petam* (νόμ. 57 § 1 πανδ. 2, 14) καὶ ὁ τοῦ πωλητοῦ δόλος οὐκ ἀντίκειται τῷ ἀγοραστῇ, τῷ μὴ βουλομένῳ χρήσασθαι τῇ προσθήκῃ τοῦ χρόνου (*accessio possessionis*)· νόμ. 4 § 27, 29, 31 πανδ. (44, 4).

Κατὰ γενικὸν κανόνα, αἱ ἐνστάσεις εἰσὶ πραγματοποιαεῖς, παρακολουθοῦσαι τὸ δίκαιον, εἰς ὃ ἀναφέρονται, εἰς ὁποιοδήποτε πρόσωπον καὶ ἂν μεταβῇ τοῦτο, ἐνεργητικῶς ἢ παθητικῶς· εἰσὶ τροποντινὰ *privilegia causae* (νόμ. 196 πανδ. 50, 17) καὶ ἐν τῷ πραιτωρικῷ τύπῳ συνετάσσοντο ἀπροσώπως, ἤτοι *in rem* (Keller *Civilproz.* § 37 σημ. 1095)· ἐπομένως μεταβαίνουνσιν ἐνεργητικῶς καὶ παθητικῶς εἰς τε τοὺς κληρονόμους καὶ λοιποὺς διαδόχους. Ἡ ἐνστάσις π. γ. τοῦ πωληθέντος καὶ παραδοθέντος πράγματος δύναται νὰ προταβῇ οὐ μόνον ὑπὸ τῶν κληρονόμων τοῦ ἀγοραστοῦ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν κληρονόμων τοῦ πωλητοῦ (νόμ. 3 πρ. § 1 πανδ. 21, 3· νόμ. 9 § 2· νόμ. 11 § 9 πανδ. 44, 2· νόμ. 14 § 1 πανδ. 10, 3) ὡσαύτως ἢ τῆς βίαις (νόμ. 4 § 33 πανδ. 44, 4) καὶ ἢ τοῦ δεδωκασμένου (νόμ. 11 § 9, 10 πανδ. 44, 2).

14) Αἱ μὲν ἀναβλητικαὶ ἐνστάσεις φέρουσι τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπόρριψιν τῆς ἀγωγῆς, οἱ δὲ διηνεκεῖς τὴν ἀπόρριψιν αὐτῆς ὀριστικῶς καὶ διαπαντὸς (ἢ προσωρινῇ ἀπόρριψις καλεῖται ὑπὸ τῶν δικονομολόγων *absolutio ab instantia*, ἢ ὀριστική, *absol. ab actione*). Κατὰ τὸ παλαιότερον ῥώμ. δίκαιον, ἕνεκα τῆς καταναλωτικῆς ἰσχύος τῆς κατάρξεως τῆς δίκης καὶ τῶν ἀναβλητικῶν ἐνστάσεων, ἡ ἐπιτυχία ἔφερεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὀριστικὴν τῆς ἀγωγῆς ἀπόρριψιν (Γαίου Δ' § 123)· ἀλλ' ὕστερον ἐμετριάσθη ἡ αὐστηρότης αὕτη, ἢ δὲ πρόωρος εἰσαγομένη ἀγωγή ἀπερίριπτετο προσωρινῶς, κολαζομένου τοῦ ἐνάγοντος διὰ τῆς διπλασιάσεως τοῦ χρόνου (§ 10 εἰσηγ. 4, 13). Σαβιν. Ε', 176. Unger § 125 σημ. 13. Ὅθεν ἡ ἐνεκεν ἀναβλητικῆς τινος ἐνστάσεως ἀπορριφθεῖσα ἀγωγή δύναται νὰ κινηθῇ ἐκ νέου. Ἐνίοτε ὁμως διὰ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀναβλητικῆς ἐνστάσεως ἐπέρχεται ὀριστικὴ τοῦ ἐναγομένου ἀπαλλαγὴ, ὡς δύναται νὰ συμβῇ ἐπὶ τῆς ἐνστάσεως τῆς διζήσεως καὶ διαίρεσεως· ἕνεκα τούτου ὀνομάζουσιν τινες μικτὰς τὰς τοιαύτας ἐνστάσεις· ἀλλ' ἐσφαλμένως, διότι μετὰ τὴν ἐπιτυχείαν τῶν ἐνστάσεων

φέρει ἡ ἔνστασις τῆς ἀγωγῆς· 15 κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ καὶ ὁ ἐνιστάμενος ἐνάγων ἐστίν, ὀφειλὼν ἕνεκα τούτου νὰ ἐκθέσῃ τὸ ἱστορικὸν τῆς ἐνστάσεως καὶ ἐν ἀνάγκῃ ν' ἀποδείξῃ αὐτό. 16

δ') αἱ ἐνστάσεις, αἱ μόνον ὡς ἐνστάσεις χρησιμεύουσαι

αὐτῶν, ἀπαλλάττεται μὲν ἐνίοτε ὀριστικῶς ὁ ἐναγόμενος, ἀλλ' ἡ ἀπαλλαγὴ αὕτη εἶναι ἀποτέλεσμα ἄλλων περιστατικῶν (π. χ. τῆς καταβολῆς τοῦ χρέους παρὰ τοῦ πρωτοφειλέτου) καὶ οὐχὶ τῆς ἀναβλητικῆς ἐνστάσεως. Ἐγγχειρ. § 104 σημ. 30. Unger § 125 σημ. 18.

15) Ὁ ἐνάγων ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην οὐδέποτε καταδικάζεται, μηδὲ ὅταν ὁ ἐναγόμενος ἀντιτάξῃ κατὰ τῆς ἀγωγῆς ἐνστάσεις καὶ ἐπιτύχῃ· ἡ δύναμις τῆς ἐνστάσεως εἶναι ἀπαλλακτικὴ μόνον. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι, ὅταν ἡ ἔνστασις φέρῃ καὶ τὰ στοιχεῖα ἀγωγῆς καὶ ἔχῃ ἀντικείμενον μεῖζον τοῦ τῆς ἀγωγῆς, καταδικάζεται τότε ὁ ἐνάγων ὡς πρὸς τὸ περὶ πλεόν· ἀλλὰ καὶ τότε καταδικάζεται ὡς ἐναννόμενος (ἀντεννόμενος) ὁ ἐνάγων ὡς πρὸς τὸ ἐλάττω.

κατὰ νόμον, εἰσὶν ἀπαράγραπτοι· 17 ἀπεναντίας ἐὰν τὸ ἐν αὐταῖς ἐγκείμενον δίκαιον δύναται καὶ δι' ἀγωγῆς νὰ ἐπιδιωχθῇ, 18 τὸ παραγραφτὸν ἢ ἀπαράγραπτον αὐτῶν ἐξήρ-

17) Περὶ τῆς παραγραφῆς τῶν ἐνστάσεων πρὸ Winds. § 112 σημ. 7, 8. Unger § 125 σ. 510. Wächter σ. 820 σημ. 20. Randa σ. 220 σημ. 32. Τῆς παραγραφῆς τῶν ἐνστάσεων διάφορός ἐστιν ὁ ἀποκλεισμός καὶ ἡ ἀπώλεια ἕνεκα τῆς μὴ ἐγκαίρου χρήσεως αὐτῶν ἐν τῇ δίκῃ. Τὰ περὶ τούτου ἀνήκουσιν εἰς τὸ δικονομικὸν δίκαιον (πολ. 158—160). Περὶ τῆς παραγραφῆς τῶν ἐνστάσεων πολλὰ εἰσι τὰ ἀμφίβολα· ἀλλὰ πάντες συμφωνοῦσιν ὅτι ἀπαράγραπτοὶ εἰσι πρῶτον μὲν αἱ ἐνστάσεις, αἱ αὐτοδικαίως τὸ δίκαιον καὶ τὴν δι' αὐτὸ ὑπάρχουσαν ἀγωγὴν καταργοῦσαι, διότι αἱ ἐνστάσεις αὐταὶ οὐδὲν ἑτερόν εἰσιν εἰμὴ ἰσχυρισμοὶ ὅτι τὸ δίκαιον, τὸ διὰ τῆς ἀγωγῆς ἐπιδιωκόμενον, δὲν ὑπάρχει· δὲν ἀποτελοῦσι δίκαιόν τι τοῦ ἐναγομένου αὐτοτελές, δυνάμενον νὰ ὑποκύψῃ εἰς τῆς παραγραφῆς τὴν ἐπήρειαν (Unger σημ. 40)· ἀλλὰ καὶ αἱ γνήσiai ἐνστάσεις, ὅταν μόνον ὡς ἐνστάσεις δύνανται νὰ προταθῶσιν, ἀπαράγραπτοὶ εἰσι· διότι ἡ ὑποχρέωσις πρὸς χρῆσιν τῶν ἐνστάσεων τούτων γεννᾶται ἀπὸ τῆς ἐγέρσεως τῆς ἀγωγῆς· ἄρα ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου ὑπάρχει *exceptio nata*· ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν τῶν ἐνστάσεων τούτων ἐφαρμόζεται τὸ τοῦ νόμου 5 § 6 πανδ. (44, 4) *cum actor quidem in sua potestate habeat quando utatur suo jure, is autem cum quo agitur (ὁ ἐναγόμενος) non habeat potestatem quando conveniatur*. Θέματα ἐνταῦθα ἀνήκοντά εἰσιν ἡ ἐνστάσις τοῦ δεδικασμένου, ἐὰν ἡ ἀπορριφθεῖσα διεκδικητικὴ ἀγωγὴ ἐγερθῇ πάλιν μετὰ τριακονταετίαν (νόμ. 15 πανδ. 44, 2)· προσέτι ἡ ἐνστάσις τοῦ πωληθέντος καὶ μὴ παραδοθέντος πράγματος, ἐὰν ὁ πωλητὴς γενόμενος κύριος ἐγείρῃ μετὰ 30 ἔτη τὴν διεκδικητικὴν ἀγωγὴν. Ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν θεμάτων τούτων ἔχει μὲν ὁ ἐναγόμενος τὴν ἐνστασιν τῆς τριακονταετοῦς παραγραφῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς διαληφθείσας ἐνστάσεις. Σαβιν. σ. 418. Unger σημ. 41. Αἱ ἀκυρότητες ἢ ἀκυρωσίαι διαθήκης ἢ συμβολαίου δύνανται καὶ δι' ἀγωγῆς ἀναγνωριστικῆς νὰ προταθῶσι (ἀνωτ. § 82 σημ. 2, β' σελ. 299).

18) Ἡ ἀμφιβολία λοιπὸν καὶ διαφωνία τῶν συγγραφέων ὁρᾷ κατὰ τὸν ἡμέτερον παρανομιένον σημείωσιν τὰς ἐνστάσεις ἔχειν αἰτίαν

τητα ἐκ τῆς ταυτότητος ἢ μὴ τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ἐκάτερον τῶν ἐνδίκων τούτων μέσων ἐδόθη· εἰ μὲν ὁ σκοπὸς ἐστὶν ὁ αὐτός, ἡ παραγραφὴ ἐνεργεῖ ἐνίοτε κατ' ἀμφοτέρων, κατὰ τε τῆς ἀγωγῆς καὶ κατὰ τῆς ἐνστάσεως· ἄλλως, ὅχι.

α') πωλεῖται ἄγρὸς ἐν ἔτει 1845 ἐπὶ συμφωνίᾳ αὐτὸς μὲν νὰ παραδοθῇ ἀμέσως, τὸ δὲ τίμημα νὰ καταβληθῇ τὸ 1848 ἔτος· ἐνταῦθα ἐκάτερος τῶν διαδίκων ἔχει ἀγωγὴν, ἀλλὰ καὶ ἔνστασιν, τὴν non adimpleti cōntractus· τοῦ ἀγοραστοῦ ἡ ἀγωγὴ παραγράφεται τὸ 1875, τοῦ δὲ πωλητοῦ τὸ 1878· ἂν λοιπὸν οὗτος ἐναγάζῃ τὸ 1877 τὸν ἀγοραστήν, ἀπαιτῶν τὸ τίμημα, δύναται οὗτος ν' ἀποκρούσῃ τὴν ἀγωγὴν προτείνων τὴν διαληφθεῖσαν ἔνστασιν;

β') κτήνος πωληθὲν ἀποθνήσκει πρὸ τῆς καταβολῆς τοῦ τιμήματος ἔνεκα κεκρυμμένου ἐλαττώματος. Ὁ ἀγοραστὴς ἔχει τὴν ἀντιστρέφουσαν ἀγωγὴν, παραγραφομένην εἰς ἑξ μῆνας, ἣν δύναται ν' ἀντιτάξῃ καὶ ὡς ἔνστασιν κατὰ τῆς ἀγωγῆς περὶ τοῦ τιμήματος (νόμ. 59 πρ. § 1 πανδ. 21, 1).

γ') ἡ διὰ βίας συνομολογηθεῖσα ἐπερώτησις προσβάλλεται διὰ τῆς τοῦ φόβου ἀγωγῆς· ἄλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐνστάσεως τοῦ φόβου (νόμ. 9 § 3 πανδ. 4, 2)· ἂν ἡ ἐπερώτησις ᾔτο ὑπὸ προθεσμίαν, ὁ χρόνος τῆς παραγραφῆς αὐτῶν εἶναι διάφορος.

δ') ὁ ὀφειλέτης, ὃν ὁ δανειστής ἀπήλλαξε διὰ διαθήκης τοῦ χρέους, δύναται ἢ νὰ ἐναγάζῃ τὸν κληρονόμον ἐπὶ ἀπαλλαγῇ (acceptilatio) ἢ ἐναγόμενος παρ' αὐτοῦ ν' ἀποκρούσῃ τὴν ἀγωγὴν δι' ἐνστάσεως (νόμ. 3 § 3 πανδ. 34, 3)· ἀμφότερα τὰ μέσα ταῦτα ἔχουσι διάφορον παραγραφῆς χρόνον.

ε') ὁ ἐκ πλάνης περὶ τὴν ὑπαρξίν χρέους του ὑποσχεθεὶς δι' ἐπερωτήσεως τὸ χρέος τοῦτο, δύναται νὰ προσβάλῃ τὴν ἐπερώτησιν δι' ἀγωγῆς (condic. sine causa· νόμ. 1 πρ. νόμ. 3 πανδ. 12, 7· νόμ. 31 πανδ. 12, 6), ἀλλὰ καὶ δι' ἐνστάσεως (τῆς τοῦ δόλου· νόμ. 5 § 1 πανδ. 19, 1· νόμ. 3 κώδ. 4, 5).

ς') ὁ ἄνευ νομίμου λόγου ἀποκληρωθεὶς συγγενής, ὁ ἐν κατοχῇ τυχὸν τῆς κληρονομίας διατελὼν, δύναται ἢ νὰ προσβάλῃ τὴν διαθήκην ὡς ἄστοργον (querela inofficiosa), ἢ ν' ἀποκρούσῃ δι' ἐνστάσεως τὴν περὶ κληρονομίας ἀγωγὴν τοῦ ἐγγεγραμμένου κληρονόμου (νόμ. 8 § 13 πανδ. 5, 2).

Τὸ ἐρώτημα λοιπὸν ἐν τοῖς θέμασι τούτοις εἶναι· ἡ παραγραφὴ τῆς

ἀγωγῆς, ἐπάγεται μόνη καὶ τῆς ἐνστάσεως παραγραφὴν; Μία γνώμη ἀποκρίνεται· quæ ad agendum sunt temporalia, ad excipiendum sunt perpetua· ἄλλη λέγει· tant dure l'action, tant dure l'exception. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην πρέπει πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου νὰ γείνη αὕτη ἡ διαστολή· εἰ μὲν ἕκαστον τῶν ἐνδίκων τούτων μέσων (ἡ ἀγωγή δηλαδὴ καὶ ἡ ἔνστασις) διάφορον ἔχει σκοπόν, ἐπομένως δὲν ὑπάρχει συρροή μεταξὺ αὐτῶν καὶ ταυτότης, ἡ παραγραφὴ τῆς ἀγωγῆς οὐδόλως ἐπηρεάζει τὴν ἔνστασιν· εἰ δὲ ἀμφοτέρω τὰ ἐνδίκω ταῦτα μέσα τὸν αὐτὸν ἐπιδιώκουσι σκοπόν, ἡ παραγραφὴ τῆς ἀγωγῆς ἐπάγεται καὶ τῆς ἐνστάσεως τὴν παραγραφὴν, ἐὰν ἡ ἔνστασις ἔλκη τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς ἐκ τῆς ἀγωγῆς, κατὰ τὸν κανόνα· ὁ ἔχων ἀγωγήν ἔχει καὶ ἔνστασιν· διότι μὴ ὑπαρχούσης ἐν τῇ περιπτώσει αὐτῇ ἀγωγῆς ἔνεκα τῆς παραγραφῆς αὐτῆς, δὲν ὑπάρχει καὶ ἔνστασις. Ἐὰν ὁμως ἡ ἔνστασις ἔχῃ ἴδιον λόγον ὑπάρξεως, ἡ παραγραφὴ τῆς ἀγωγῆς δὲν ἐπηρεάζει αὐτήν· καὶ βεβαίως, ὅταν ὁ νόμος ἐπὶ προστασίᾳ δικαίου τινὸς παρέχῃ καὶ ἀγωγήν καὶ ἔνστασιν, παρέχει ἀναμφιδόλως καὶ πάντα τὰ μέσα τὰ κοινῶς παραδεδεγμένα πρὸς χρῆσιν ἕκαστου αὐτῶν· ἄρα τὴν ἔνστασιν χορηγεῖ, ἵνα γείνη χρῆσις αὐτῆς κατ' ἐγερθισομένης ἀγωγῆς καὶ ἐφ' ὅσον αὕτη δύναται νὰ ἐγερθῇ. Τινὲς σχετίζουσι τὸ προκείμενον ζήτημα πρὸς τὸ ζήτημα, ἂν ἡ παραγραφὴ ἐξαλείφῃ ἐντελῶς τὸ δικαίωμα τῇ ἀφίνῃ φυσικὴν ἐνοχλὴν καὶ ἀποφαίνονται ὅτι ἡ παραγραφὴ τῆς ἀγωγῆς συμπαραγράφει καὶ τὴν ἔνστασιν, ἐὰν θεωρηθῇ ὀρθὴ ἡ γνώμη καθ' ἣν ἡ παραγραφὴ ἐξαλείφει πᾶσαν ἐνοχλὴν καὶ αὐτὴν τὴν φυσικὴν (Unger § 125 σημ. 44)· ἀλλ' ὁ σχετισμὸς οὗτος εἶναι ἄνευ σημασίας, διότι τοῦλάχιστον ἐπὶ τῶν ἐν λόγῳ θεμάτων ἀναγκαίως πρέπει νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι τῆς ἀγωγῆς ἡ παραγραφὴ δὲν ἐξαλείφει ἐντελῶς τὴν ἀγωγήν, ὥστε ν' ἀποκλείῃ πᾶσαν κατ' ἐνδεχομένης ἀγωγῆς τοῦ ἐναντίου ὑπεράσπισιν. Σαβιν. Ε', 424.

Κατὰ τὰ ἐκτεθέντα ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων ἐξ θεμάτων διὰ τῆς παραγραφῆς τῆς ἀγωγῆς δὲν συμπαραγράφεται καὶ ἡ ἔνστασις. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀποφαίνεται καὶ ὁ Unger (σημ. 45) ἐπὶ τινων τῶν θεμάτων αὐτῶν, ἀλλὰ δι' ἄλλον λόγον ὅτι δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει ταυτότης σκοποῦ· ἐναντίαν δ' ἐκφέρει γνώμην (σημ. 46) ἐπὶ τῶν θεμάτων α', β', γ'.

ΤΙΤΛΟΣ Γ'

ΕΝΙΣΧΥΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΕΩΣ

§ 92. Κατὰ τὸ εἶδος τῆς ὑπερασπίσεως τοῦ ἐναγομέ-
νου ρυθμίζει καὶ ὁ ἐνάγων τὰ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀγωγῆς
ἐπιχειρήματά του· ταῦτα δὲ συνίστανται εἰς κρείττονα
ἐμπέδωσιν τῆς βάσεως αὐτῆς, εἰς ἄρνησιν τοῦ ἱστορικοῦ ἢ
νομικοῦ στοιχείου τῆς προταθείσης ἐνστάσεως, καὶ εἰς ἐν-
στασιν, ἥτοι νέον πραγματικὸν ἰσχυρισμὸν τὸν αὐτὸν πρὸς
τὴν ἐνστασιν ἔχοντα λόγον, ὃν ἔχει αὕτη πρὸς τὴν ἀγω-
γὴν.¹ Οἱ νέοι οὗτοι πραγματικοὶ ἰσχυρισμοὶ καλοῦνται
ἀντενστάσεις,² καὶ ἡ καταργοῦσιν αὐτοδικαίως τὴν ἐν-

1) Ἐχειρ. § 108.

2) Αἱ ἀντενστάσεις λοιπὸν εἰσιν αἱ τοῦ ἐνάγοντος ἐνστάσεις κατὰ
τῶν ἐνστάσεων τοῦ ἐναγομένου· *replicatio est contraria exceptio*,
quasi exceptionis exceptio ἢ μὲν *exceptio actorem excludit*, ἢ δὲ *re-*
plicatio, reum (νόμ. 22 § 1· νόμ. 2 § 1, 2 πανδ. 44, 1). "Ὡστε χρῆ-
σις τοῦ μέσου τούτου τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ἀγωγῆς γίνεται ὅταν ὁ
ἐναγόμενος προσβάλλῃ τὴν ἀγωγὴν δι' ἐνστάσεων. Σκοπεῖται δὲ διὰ
τῆς ἀντενστάσεως ἡ ἄρσις τοῦ κωλύματος ὅπερ κατὰ τῆς ἀγωγῆς παρε-
νέβαλεν ἡ ἐνστασις.

Ἡ ἀντένστασις συνήπτετο ἐν τῷ πραιτωρικῷ τύπῳ διαzeugτικῶς
πρὸς τὴν ἐνστασιν, ἐκτιθεμένης ταύτης μὲν ἀρνητικῶς, τῆς δὲ ἀντεν-
στάσεως καταφατικῶς· οἷον *si paret fundum de quo agitur Ai esse*,
judex N^m condemna, *si ab A^o is fundus locatus N^o non sit*, *aut*
si dolo Ni factum sit, *quo magis locaretur*· ἥτοι ὁ δικαστὴς παραγ-
γέλλεται νὰ καταδικάσῃ τὸν ἐναγόμενον, ἂν κρίνῃ ὅτι ὁ ἀγρὸς δὲν ἔξε-
μισθώθῃ αὐτῷ (ἐνστασις), ἢ ἂν τὴν μίσθωσιν παρήγαγε δόλος τοῦ ἐνα-

στασιν (διακωλυτικὰ τοῦ δικαίου ἢ ἀναιρετικὰ ἀποτελοῦσαι γεγονότα) ἢ καθιστῶσιν ἀπλῶς ἀδρανῆ τὴν δύναμιν αὐτῆς. Ὅθεν ὑπάρχουσιν ἀντενστάσεις καταχρηστικαί,³ ὡς καὶ ἀντενστάσεις γνήσiai.⁴ Ἐναντίον γνήσιων ἐνστάσεων δύνανται ν' ἀντιταχῶσι γνήσiai⁵ ἢ καὶ καταχρηστικαὶ ἀντενστάσεις.⁶ ἀλλ' ἐναντίον καταχρηστικῶν

γομένου (ἀντένστασις). Πρβ. καὶ νόμ. 48 πανδ. (3, 3)· νόμ. 32 § 2 πανδ. (16, 1)· νόμ. 154 πανδ. (50, 17). Σαβιν. Ε', 191.

3) Αἱ καταχρηστικαὶ ἀντενστάσεις καταργοῦσιν αὐτοδικαίως τὴν ἔνστασιν, εἴτε διότι διακωλύουσι τὴν γένεσιν τοῦ ἀποτελοῦντος αὐτὴν δικαίου, εἴτε διότι ἀναιροῦσιν αὐτὸ γεννηθὲν ἤδη. Τοῦ πρώτου εἶδους ἀντένστασις εἶναι π. χ. ἡ κατὰ τῆς ἐνστάσεως τοῦ συμφυγισμοῦ προτεινομένη ἀνηλικιότης ἢ παραφροσύνη τοῦ ἐνάγωντος· τοῦ δευτέρου εἶδους εἶναι ἡ κατὰ τῆς αὐτῆς ἐνστάσεως ἀντιτασσομένη ἐξόφλησις.

4) Οἷον τὸ τοῦ Θεοφίλου (Δ', 18')· πάκτον (σύμφωνον) ἐποίησα τῷ ἐμῷ ὀφειλέτῃ ὅτι οὐκ ἀπαιτήσω αὐτὸν τὸ χρέος μετὰ χρόνον τινὰ ὁ ὀφειλέτης ἐν εὐπορίᾳ γενόμενος χρυσίου... πάκτον ἐποίησεν, ἐν ᾧ ἐπέτρεψέ μοι ποιήσασθαι τὴν τοῦ χρέους ἀπαίτησιν· νόμ. 27 § 2 πανδ. (2, 14)· νόμ. 35 πανδ. αὐτ. καὶ τὰ ἐν σημ. 2 τοῦ § τούτου.

5) Πρβ. τὰ ἐν τῇ προηγουμένη 4 σημειώσῃ παραδείγματα. Τὰ γνήσιαν ἔνστασιν ἀποτελοῦντα γεγονότα δύνανται κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ προταθῶσι καὶ ὡς ἀντένστασις· π. χ. τὸ δεδικασμένον (νόμ. 24 πανδ. 44, 2. Ἐγχειρ. § 89 σημ. 4), ἡ ὑπέρογκος βλάβη ἢ ἡ ἀκυρότης τῆς πωλήσεως, ἢ τὸ βελλιάνειον δόγμα κατὰ τῆς ἐνστάσεως rei venditæ et traditæ (νόμ. 1 § 5 πανδ. 21, 3· νόμ. 32 § 2 πανδ. 16, 1. Vanger. § 299)· ὁ δόλος κατὰ τοῦ συμφώνου τοῦ μὴ ἀπαιτῆσαι (νόμ. 6 κώδ. 8, 36· περὶ τοῦ χωρίου τούτου Σαβιν. Ε', 434)· ἡ ἔνστασις rei venditæ et traditæ κατὰ τῆς ἀντιταχθείσης εἰς τὴν πουβλικιανὴν ἀγωγὴν κυριότητος (νόμ. 16, 17 πανδ. 6, 2· ὁ ἐναγόμενος ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι κύριος· ὁ ἐνάγων ἀντιτάσσει· ἀλλὰ σὺ μοι ἐπώλησας τὸ πρᾶγμα).

6) Οὕτω π. χ. κατὰ τοῦ συμφώνου τοῦ μὴ ἀπαιτῆσαι δύνανται νὰ ἀντιτάξῃ ὁ ἐνάγων τὴν ἀνηλικιότητα αὐτοῦ κατὰ τὸν χρόνον τῆς συνομολογήσεως τοῦ συμφώνου τούτου· προταθείσης κατὰ τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς ἐνοχικῆς ἢ ἐμπραγμάτου τινὸς σχέσεως (οἷον μισθώσεως, ἐκμίσθου) ἀντιτάσσει ὁ ἐνάγων τὴν ἀπάθειαν αὐτῶν (λῆξιν τῆς μισθώ-

ἐνστάσεων οὐδενὸς εἶδους ἀντενστάσεις ἀντιπροτείνονται. 7

σεως ἢ ἐξόφλησιν τοῦ χρέους· ὡσαύτως ἐὰν κατὰ τῆς πονηρικανῆς ἀγωγῆς ἀντιταχθῇ ἡ κυριότης, δύναται νὰ προσβάλλῃ αὐτὴν ὁ ἐνάγων προτείνων διακωλυτικὰ ἢ ἀναιρετικὰ τῆς κυριότητος γεγονότα.

7) Αἱ καταχρηστικαὶ ἐνστάσεις ἢ ἐμποδίζουσι τὴν γένεσιν τοῦ δικαίου ἢ ἀναιρουσιν αὐτὸ γεννηθὲν (ἀνωτ. § 90). Κατὰ τῶν τοιούτων ἐνστάσεων τίνες ἀντενστάσεις δύνανται νὰ προταθῶσι; γνήσιαι ἀντενστάσεις βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προταθῶσιν· ἀλλ' οὐδὲ καταχρηστικά· διότι αἱ μὲν γνήσιαι ἀντενστάσεις ὑποθέτουσι τὴν ἰσχὺν καὶ ὑπαρξιν τοῦ δικαίου, καθ' οὗ ἀντιτάσσονται, ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν ὑπαρξιν καὶ ἰσχὺν τῆς καταχρηστικῆς ἐνστάσεως (π. χ. τῆς παραφροσύνης τοῦ ἐναγομένου ἢ τῆς ἐξοφλήσεως τοῦ χρέους)· ἀλλὰ τούτου ὑπάρχοντος, οὐδὲν μέσον νόμιμον εἶναι δυνατόν νὰ εὗρεθῇ δυνάμενον νὰ σώσῃ τὴν ἀγωγὴν. Ἐὰν ὁ ἐνάγων προτείνῃ ὅτι ναὶ μὲν ἦσο παράφρων, ἀλλ' ὤχις κατόπιν γενόμενος, ἐνέκρινες τὴν πρᾶξιν, δὲν προτείνει ἀντένστασιν, ἀλλὰ γεγονὸς μεταβάλλον τὴν βάσιν τῆς ἀγωγῆς (ἀνωτ. § 45 σημ. 3)· ἢ ἐὰν προτείνῃ ὅτι ναὶ μὲν κατέβαλές μοι τὸ χρέος σου, ἀλλὰ δόλω ἢ βία χρησάμενος· ἐπικαλεῖται γεγονότα οὐδεμίαν νομικὴν

Καὶ αἱ περαιτέραι τῶν δικαζομένων ἀντιπροτάσεις δύνανται νὰ ἦναι νέοι πραγματικοὶ ἰσχυρισμοὶ ἐπιθετικῇν πρᾶξιν ἀποτελοῦντες· καλοῦνται δὲ αἱ μὲν κατὰ τῶν ἀντενστάσεων ἐπιθετικαὶ πράξεις, **τριτενστάσεις**, αἱ δὲ κατὰ τούτων, **τεταρτενστάσεις**.⁸

θῶσι καταχρηστικαὶ ἀντενστάσεις, ἔτι ὀλιγώτερον δύνανται νὰ προταθῶσι κατ' αὐτῶν γεγονότα νέου δικαίου, εἰ καὶ τυχὼν τὸ αὐτὸ ἔχοντος περιεχόμενον ὅπερ καὶ ἡ ἀγωγή, παραγωγικά. Οἷον κατὰ τῆς πώλησεως ἀντιτάσσει ὁ ἐναγόμενος ὅτι ἡ πώλησις πρὸ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς διελύθη δι' ἁμοιβαίας συναινέσεως· ὁ ἐνάγων ἀντιτάσσει, ὅτι συμφωνήθη κατόπιν νὰ ἰσχύῃ ἡ πώλησις αὕτη (νόμ. 27 § 2· νόμ. 58 πανδ. 2, 14)· ποῖόν ἐστιν ἐπὶ τῆς κράσεως καὶ ἀγορασίας, ἥτοι ἐπὶ τῆς γενομένης ῥε νόνδουμ σεκοῦτα εἰς τὸ πᾶν ὑπαναχωρήσεως· εἰ αὖθις συνελθόντες ὅτε πρᾶτης καὶ ὁ ἀγοραστὴς εἴπωσι κρατεῖν τὸ συνάλλαγμα, οὐδὲν κρατεῖ. . . . δεῖ γὰρ αὐτοὺς, εἰ βούλονται τὰ πάλαι δόξαντα κρατεῖν, *καινήν πρῶσιν καὶ ἀγορασίαν ποιήσασθαι*. Ἐγχειρ. § 108 σημ. 2. Unger § 73 σημ. 8, § 124 σημ. 17, § 126 σημ. 10.

8) Τριτενστάσεις προτείνει ὁ ἐναγόμενος κατὰ τῶν ἀντεστάσεων τοῦ ἐνάγοντος, τεταρτενστάσεις δὲ ὁ ἐνάγων κατὰ τῶν τριτενστάσεων. Οὕτω κατὰ Θεόφιλον (Δ', 18') «ἐποίησά σοι σύμφωνον ὅτι οὐκ ἀπαιτῶ σε τὸ χρέος· σὺ δὲ δεύτερον σύμφωνον ἐποίησας, ἐπιτρέπων μοι τὴν ἀπαίτησιν· ἐγὼ τρίτον, συγχωρῶν τὸ χρέος». Τὸ πρῶτον σύμφωνον παρέχει ἔνστασιν, τὸ δεύτερον ἀντένστασιν καὶ τὸ τρίτον τριτένστασιν· ἐὰν δὲ ἡ παλιμβουλία τῶν μερῶν προβῇ καὶ εἰς τέταρτον σύμφωνον, γεννᾶται οὕτω καὶ τεταρτένστασις. Νόμ. 7 § 1, 2 πανδ. (27, 10)· § 1, 2 εἰσηγ. (4, 14). Γαίου Δ', 127, 129· νόμ. 2 § 3 πανδ. (44, 1).

Κατὰ τὴν δικονομίαν ἡμῶν, ἐπὶ μὲν τῶν συνήθων δικῶν ἡ προδικασία περατοῦται διὰ τῆς διαμοιβῆς τριῶν τὸ πολὺ δικογράφων, τῆς ἀγωγῆς, τῆς ἀπολογίας καὶ τῆς ἀνταπολογίας (πολ. δικον. 568, 569), ἐπὶ δὲ τῶν συναπτικῶν μόνον ἓν δικόγραφον κοινοποιεῖται ἐν τῇ προδικασίᾳ, ἡ ἀγωγή· ἐπὶ ἀκροατηρίου ὅμως οἱ διαμειβόμενοι μεταξὺ τῶν δίκων λόγοι δύνανται νὰ ὑπερβῶσι τὴν διλογίαν (πολ. δικον. 581 ἐδ. 2)· ὅθεν συνάγεται ὅτι ὁ δικονομικὸς ἡμῶν νόμος ἐπιτρέπει οὐ μόνον τριτενστάσεις, ἀλλὰ καὶ τὰς περαιτέρω, τὸ δὲ τοῦ Καλλιγᾶ (Α', 365), ὅτι μετὰ τὴν ἀνταπολογίαν κλείει ὁ ἀγὼν τῶν ἀμοιβαίων ἐνστασιβο-

ΤΙΤΛΟΣ Δ'

ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΕΠΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟΝ

§ 93. Ὁ δικαστικὸς ἀγών, ὡς πᾶς ἄλλος ἀγών, γεν-
νᾶται ἐξ ἀντιθέτων ἀξιώσεων· αἱ δὲ τὴν γένεσιν αὐτοῦ ἐκ-
δηλοῦσαι δικονομικαὶ πράξεις, αἵτινες διατοῦτο ἀποτελοῦσι
τὴν ἑναρξιν τῆς δίκης, εἰσὶ κατὰ τὴν ἰσχύουσαν νομοθε-
σίαν **τρεῖς**,¹ αὗται:

α') ἡ κοινοποίησις τῆς ἀγωγῆς, ἥγουν ἡ εἰς τὸν ἑνα-
γόμενον προσήκουσα ἐπίδοσις αὐτῆς.²

λιῶν, δὲν εἶναι ἀκριβές, ἐκτὸς ἂν ἔννοῃ τοὺς ἐν τῇ προδικασίᾳ ἀκρο-
βολισμούς· τότε ὅμως ἀποβαίνει περιττὴ ἡ ὅλη παρατήρησις περὶ ἀπο-
τελεσματισμοῦ τοῦ ἀγῶνος.

1) Τῆς προκατάρξεως τῆς δίκης μὴ γινομένης πλέον διὰ μιᾶς καὶ
κοινῆς πράξεως τῶν δικαζομένων, ἀλλ' ἐκτελουμένης διὰ πράξεων μο-
νομερῶν καὶ διαδοχικῶν, ἐπόμενον ἦτο νὰ διανεμηθῶσι τὰ ἀποτελέσματα
τῆς προκατάρξεως εἰς πάσας τὰς πράξεις ταύτας. Οὕτω παρ' ἡμῖν ἡ
ἐπίδοσις τῆς ἀγωγῆς, ἡ ἀπάντησις τοῦ ἐναγομένου καὶ ἡ ἐγγραφὴ τῆς
ὑποθέσεως εἰς τὸ πινάκιον εἰσιν αἱ τρεῖς πράξεις ἀφ' ὧν ἄρχονται τὰ
τῆς προκατάρξεως ἀποτελέσματα· πλὴν ἐν τοῖς σχετικοῖς ἄρθροις τῆς
πολιτ. δικονομίας παραλείπονται τινὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων·
ἐγείρεται λοιπὸν τὸ ἐρώτημα, ποῦ πρέπει νὰ καταταχθῶσιν αὐτά;
Ἐπειδὴ τὰ πλεῖονα καὶ σπουδαιότερα τῶν ἀποτελεσμάτων ἀποδίδονται
εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀγωγῆς, ταύτην τὴν πράξιν ἐθεώρησε πιθανῶς ὁ
νομοθέτης ὡς ἀποτελοῦσαν κυρίως τὴν προκατάρξιν, ἐπομένως εἰς αὐτὴν,
νομίζω, πρέπει ν' ἀποδίδωνται τὰ εἰρημμένα ἀποτελέσματα.

2) Κατὰ τὸ βωμ. δίκαιον, τὸ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἰσχύον, τὸ τῆς ἀγω-
γῆς ἐγγραφον (libellus conventionis, τὸ τῆς αἰτιάσεως βιβλίον) παρέ-
διδεν ὁ ἐνάγων εἰς τὸ μέλλον νὰ δικάσῃ τὴν ὑπόθεσιν δικαστήριον

β') ἡ ἀρνητικὴ ἀπολογία τοῦ ἐναγομένου, ἡγουν ἡ ἐναντίωσις αὐτοῦ καὶ ἀπόκρουσις τῆς ἐν τῇ ἀγωγῇ ἀξιώσεως.³ Διὰ τῆς ἀπολογίας ταύτης γίνεται δῆλον ὅτι ἀνόγεται δικαστικὸς ἀγὼν μεταξὺ τῶν διαφερομένων· διότι δι' αὐτῆς πλέον ἀναμφίβολον καθίσταται ὅτι ἐμμένει ὁ ἐνα-

τοῦτο δέ, ἐὰν ἔκρινεν αὐτὴν παραδεκτὴν, διέτασσε τὴν εἰς τὸν ἐναγόμενον κοινοποίησιν (Hollweg Civilpr. § 22). Ἡ αὐτὴ διαδικασία τηρεῖται τὴν σήμερον καὶ παρὰ τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις, ἅτινα δὲν εἰσῆγαγον ἔτι τὴν δημοσιότητα καὶ προφορικότητα ἐν ταῖς ἀστυκαῖς δίκαις. Παρ' ἡμῖν ἡ ἀγωγή κοινοποιεῖται τῷ ἐναγομένῳ διὰ δικαστικοῦ κλητῆρος ἄνευ συμπράξεως τοῦ δικαστηρίου. Ἐγχειρ. § 100, 90.

3) Ἡ κοινοποίησις τῆς ἀγωγῆς εἰς τὸν ἐναγόμενον ἔχει μὲν νομικὰ ἀποτελέσματα (κατωτ. σημ. 14—18), ἀλλὰ δὲν ἀποτελεῖ κυρίως ἕναρξιν τοῦ δικαστικοῦ ἀγῶνος, καθότι εἶναι ἀπλοῦς καὶ μονομερὴς ἰσχυρισμὸς τοῦ ἐνάγοντος, ὃν ἐνδεχόμενον νὰ ἀποδεχθῇ ὁ ἐναγόμενος καὶ οὕτω νὰ μὴ γεννηθῇ μεταξὺ αὐτῶν ἔρις καὶ ἀγὼν (νόμ. 1 κώδ. 3, 9° *res in iudicium deducta non videtur, si tantum postulatio simplex celebrata sit, vel actionis species ante iudicium reo cognita. Inter litem enim contestatam et editam actionem permultum interest*· διατοῦτο ἡ ἀπλὴ editio actionis—ἡ κοινοποίησις τῆς ἀγωγῆς τῷ ἐναγομένῳ—*tantum spem futuræ litis demonstrat*—νόμ. 3 κώδ. 2, 1—καὶ γίνεται, ut sciat reus, utrum cedere an contendere ultra debeat· νόμ. 1 πρ. πανδ. 2, 13· ὥστε εἴτε παραιτήσασθαι βουλευθεῖν, εἴτε καὶ συνδικαστὴν αἰτῆσαι, ἅδειαν ἔχειν τοῦτο ποιεῖν, ἢ καὶ ἴσως ἐπιγινῶναι τὸ ὄφλημα καὶ ἀπαλλαγῆναι πρὸς τὸν ἀντίδικον τὸν αὐτοῦ φιλικῶς).

Ἐὰν ὁ ἐναγόμενος ὁμολογήσῃ καὶ ἀποδεχθῇ τὴν ἀγωγήν, καταδικάζει τροποντινὰ αὐτὸς ἑαυτὸν (νόμ. 1 πανδ. 42, 2) καὶ οὕτω περιττὴ καθίσταται πᾶσα τοῦ δικαστηρίου ἀνάμιξις (νόμ. 25 § 2 πανδ. 9, 2. *nullæ partes sunt iudicantis in confitentes*). Ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ δικαστήριον δὲν ἔχει ἄλλην ἀρμοδιότητα εἰμὴ νὰ πιστοποιήσῃ ἀπλῶς τὰ ὁμολογηθέντα, οὐδεμία ὑπάρχει παρ' ἡμῖν ἀμφιβολία (πολ. δίκον. 549)· εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ ἄρθρ. 856 μεταξὺ τῶν ἐκτελεστῶν δικαιογράφων δὲν ἀπαριθμεῖ καὶ τὴν τοῦ ἄρθρου 549 περίπτωσιν· ἀλλ' ἐκ τοῦ ἄρθρου 550 προκύπτει ὅτι τοῦτο προῆλθεν ἐκ παραδρομῆς. Περὶ τῆς κοινῆς τῶν Γερμανῶν δικονομίας σπουδαῖοι συγγραφεῖς

γόμενος εἰς τὴν διὰ τοῦ δικαστηρίου κατάπαυσιν τῆς ἔριδος. 4

(Σαβιν. Ζ', 44. Bethmann Versuche σ. 311) διδάσκουσιν, ὅτι καὶ ὅταν ὁ ἐναγόμενος ὁμολογῇ τὴν ἀγωγὴν ἀπαιτεῖται δικαστικὴ ἀπόφασις· τοῦτο δὲ φαίνεται ὅτι ἀκολουθεῖται καὶ ἐν Γαλλίᾳ, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἐκεῖ εἰθισμένων ἀποφάσεων, τῶν καλουμένων jugements d'expédient, ἧτοι τῶν κατ' ἀμοιβαίαν τῶν διαδίκων συναίνεσιν ἐκδιδομένων (Carré ζ. 1631. Dalloz jugement ἀριθ. 22), ἐπίσης ἐν Αὐστρίᾳ (Unger § 127 σημ. 8).

4) Δηλαδή ὁ μὲν ἐναγόμενος δὲν ἀναγνωρίζει τὰς ἀξιώσεις τοῦ ἐνάγοντος, ἀλλ' ἀπαιτεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ἀπόρριψιν αὐτῶν, ὁ δὲ ἐνάγων δὲν ἀφίσταται τῆς ἀγωγῆς, δὲν λέγει: nihil sibi debere reum (νόμ. 29 § 1 πανδ. 39, 5), ἀλλ' ἐπιμένει εἰς αὐτήν. Ἐκ τῆς ἀμοιβαίας λοιπὸν ταύτης διαφωνίας καὶ ἐναντιότητος πράγματι γεννᾶται ὁ δικαστικὸς ἀγὼν καὶ ἄρχεται ἡ δίκη (νόμ. 14 § 1 κώδ. 3, 1· quum lis fuerit contestata post narrationem propositam et contradictionem objectam· νόμ. 1 κώδ. 3, 9· νόμ. 2 κώδ. 2, 59). Ἡ κἀταρξις τῆς δίκης καλεῖται litis contestatio, διότι τὸ πάλαι προσεκαλοῦντο ὡς μάρτυρες οἱ κατὰ τὴν διαμάχην ταύτην παρόντες (contestari litem dicuntur duo aut plures adversarii, quod ordinato iudicio utraque pars dicere solet: testes estote. Festus λ. *contestrati*. Σαβιν. ζ' 11)· ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἡ κἀταρξις τῆς δίκης ἐγένετο διὰ τῆς ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου προφορικῆς ἀφηγήσεως τῆς διαφορᾶς παρὰ τοῦ ἐνάγοντος καὶ τῆς εἰς αὐτὴν ἀποκρίσεως τοῦ ἐναγομένου (per narrationem propositam et contradictionem objectam)· κατὰ δὲ τὴν διαδικασίαν τοῦ μεσαίωνος ἠρωτᾶτο ὁ ἐνάγων· petis tu sicut lectum est, et credis juste petere? τούτου δέ, Ναὶ ἀποκρινάμενου, ἀντέλεγεν ὁ μὴ ὁμολογῶν τὴν ἀγωγὴν ἐναγόμενος ταῦτα· nego narrata prout narrantur et dico petita fieri non debere (Unger σημ. 10). Ὡστε ἡ litis contestatio ἦτο διμερὲς πρᾶξις παρ' ἀμφοτέρων τῶν διαδίκων ἐκτελουμένη (Unger σ. 525)· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν δικονομίαν, μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀγωγῆς, μόνος ὁ ἐναγόμενος ὀφείλει διὰ τῆς ἀπολογίας του νὰ δηλώσῃ ἂν ἀποδέχεται τὴν ἀγωγὴν, ἢ προτιμᾷ τὸν δικαστικὸν ἀγῶνα· ἐπομένως μόνου τοῦτου ἡ πρᾶξις δίδει ἑναρξιν εἰς τὴν δίκην· ἀλλὰ καὶ δὲν ἔχει παρ' ἡμῶν σπουδαιότητα τὸ ζήτημα τοῦτο, καθότι ἡ δικονομία ἡμῶν ἀπέδωκεν εἰς τρεῖς διαδικαστικὰς πράξεις τὰ ἀποτελέ-

γ') ἡ ἐγγραφή τῆς ὑποθέσεως εἰς τὸ πινάκιον τοῦ δικαστηρίου.

Ἡ κάταρξις παράγει ἐνοχικὴν τινα σχέσιν μεταξύ τῶν διαδίκων, ὑποχρεοῦσαν αὐτοὺς νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν ἔκβασιν τῆς δίκης οἷαν ὀρίσῃ αὐτὴν ἡ δικαστικὴ ἀπόφασις· ὁ δὲ ὁ μὲν ἐνάγων χρεωστεῖ νὰ παραμείνῃ μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος καὶ νὰ μὴ ἐγείρῃ περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος καὶ ἄλλην δίκην,⁶ ὁ δ' ἐναγόμενος ὀφείλει νὰ ὑποκύψῃ

σματα τῆς προκατάρξεως τῆς δίκης κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον, ἥτοι εἰς τὴν κοινοποίησιν τῆς ἀγωγῆς, εἰς τὴν ἀπάντησιν τοῦ ἐναγομένου καὶ εἰς τὴν ἐγγραφήν τῆς ὑποθέσεως εἰς τὸ πινάκιον τοῦ δικαστηρίου (ἀνωτ. σημ. α τοῦ § τούτου).

5) Ἡ ἐνοχικὴ αὕτη σχέσις θεωρεῖται ὡς πηγάζουσα ἐκ συμβάσεως (νόμ. 3 § 11 πανδ. 15, 1° sicut in stipulatione contrahitur cum filio ita iudicio contrahi), δι' ἧς ὑποβάλλονται οἱ διάδικοι τῇ τοῦ δικαστοῦ ψήφῳ (iudicis sententiæ se subdiderunt· νόμ. 3 πρ. πανδ. 46, 7)· ἡ σύμβασις αὕτη δὲν εἶναι μὲν καθ' ἑαυτὸ σύμβασις ἐξ ἐλευθέρας θελήσεως τῶν δικαζομένων πηγάζουσα, ὡς ἡ διαιτησία, ἀλλ' εἶναι σύμβασις κατασκευαστή, ἥτοι οἷον εἰς σύμβασις, ἥτις φέρει τινὰς μεταβολὰς περὶ τὴν πρὸ τῆς δίκης ὑφισταμένην ἔννομον σχέσιν, περιλαμβανομένης εἰς τὴν ῥῆσιν condemnari oportere· πρὸ τῆς κατάρξεως ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἐναγομένου ἦτο dare oportere, δι' αὐτῆς μετεβλήθη εἰς ὑποχρέωσιν codemnari oportere. Ἡ ἐπὶ καταψηφίσει τοῦ ἐναγομένου ἀξίωσις τοῦ ἐνάγοντος, ἡ διὰ τῆς κατάρξεως τῆς δίκης παραχθεῖσα ὑπὲρ αὐτοῦ, δὲν εἶναι βεβαίως νέα ἀξίωσις ἐκ τῆς καταργήσεως τῆς παλαιᾶς γεννηθεῖσα, ἀλλ' εἶναι ἡ παλαιὰ ἀξίωσις τὴν μορφήν δίκης λαβοῦσα, εἶναι δηλαδὴ σχέσις δικαστικοῦ ἀγῶνος.

6) Κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον ὤφειλεν ὁ ἐνάγων οὐ μόνον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς δίκης νὰ παράσχῃ ἐγγυητὴν ἀξιόπιστον ὅτι καὶ μέχρι πέρατος αὐτῆς προσεδρεύσει καὶ τὰς ἰδίας ἐναγωγὰς ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ διὰ νομίμου ἐντολέως ἐγγυμνάσει, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρξαμένην ἤδη δίκην εἰς πέραν νὰ φέρῃ (Νεαρ. 112 κεφ. β', γ'). Τοιαύτη ὑποχρέωσις δὲν ἐπιβάλλεται μὲν τῷ ἐνάγοντι ὑπὸ τῆς ἰσχυοῦσης νομοθεσίας, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν δὲν δύναται ἀζημίως ὁ ἐνάγων νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀρξαμένην δίκην (Ἐγχειρ. § 174, 175). Ἐὰν δὲ περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος εἰσαχθῶσι

εἰς τὴν καταψήφισιν καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ψηφισθέν. 7 Ἐνεκα δὲ τῆς διαρκείας τῆς δίκης, μακρᾶς συνήθως οὔσης, καὶ τῶν ἐντεῦθεν προερχομένων περὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς σπουδαίων ἐνίοτε μεταβολῶν, ἰσχύει ὁ κανὼν· ἡ καταψήφισις, ὅσον βραδέως καὶ ἂν ἐκδοθῇ ἢ ἀποφασίς, λογίζεται οἷον ἐγεγεννημένη ἐν αὐτῇ τῇ κατάρξει. 8 Ὅθεν δι' αὐτῆς οὐ μόνον προσδιορίζεται ἡ ἔκτασις τῆς καταψηφίσεως, ἡγουν εἰς τί δέον νὰ καταδικασθῇ ὁ ἐναγόμενος, 9 ἀλλὰ καὶ ἡ καταψήφισις αὐτὴ ἐξα-

πολλαὶ ἀγωγαί, εἴτε εἰς διάφορα δικαστήρια εἴτε καὶ εἰς τὸ αὐτό, δικαιούται ὁ ἐναγόμενος νὰ ἀποκρούσῃ τὴν ἀταξίαν ταύτην διὰ τῆς ἐνστάσεως τῆς ἐκκρεμοδικίας ἢ δυνάμει τοῦ ἄρθρ. 475 τῆς πολιτικῆς δικονομίας (Ἐγχειρ. § 140 σημ. 5).

7) Τὸ ὄφλημα τοῦ ἐναγομένου πρὸ τῆς ἀγωγῆς μὲν εἶναι *dare oportere*, ἀρξαμένης δὲ τῆς δίκης μεταβάλλεται εἰς *condemnari oportere*, καὶ περατωθείσης αὐτῆς γίνεται *judicatum facere oportere*. Γαίῳ Γ', § 180.

8) Ὁ κανὼν οὗτος συνάγεται ἀδιστάκτως ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν νόμ. 40 πρ. πανδ. (5, 3)· νόμ. 35 πανδ. (50, 16)· νόμ. 9 § 7 πανδ. 30· νόμ. 20 πανδ. (6, 1)· νόμ. 31 πρ. πανδ. (12, 1), § 3 εἰσηγ. (4, 17).

Δυνάμει τοῦ κανόνος τούτου ἡ ἐκ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου ἐπερχομένη μεταβολὴ τῶν πραγμάτων, εἴτε ὑπὲρ τοῦ ἐνάγοντος εἴτε κατ' αὐτοῦ, οὐδεμίαν ἔχει ἐπιρροήν.

9) Τὸ μέγεθος καὶ ἡ ἔκτασις τῆς καταψηφίσεως τοῦ ἐναγομένου προσδιορίζεται ἐκ τοῦ χρόνου τῆς κατάρξεως τῆς δίκης· ὁ ἐνάγων λοιπὸν μετὰ τὴν κάταρξιν δικαιούται νὰ λάβῃ πᾶν ὅ,τι ἐμέλλεν ἔχειν, εἰ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κατάρξεως κατεβάλλετο τὸ ὄφλημα (ὅρ. τὰ ἐν τῇ προηγουμένῃ σημειώσῃ χωρία καὶ νόμ. 17 § 1 πανδ. 6, 1· νόμ. 35, 75 πανδ. 50, 16· νόμ. 86, 87 πανδ. 50, 17· νόμ. 29 πανδ. 46, 2). Λοιπὸν ὁ ἐναγόμενος ὀφείλει ν' ἀποδώσῃ οὐ μόνον τὸ ἀντικείμενον αὐτὸ τῆς δίκης ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ προσαυξήματα αὐτοῦ, οἷον καρπούς, τόκους. Ἀλλὰ τοῦ κανόνος τούτου ὑπάρχει ἡ ἐξῆς τροποποίησις· α')

ἐπὶ τῶν κατὰ τοῦ κατόχου ἀρμοζουσῶν ἀγωγῶν ἢ ὁσάκις ἡ καταψήφισις δέον νὰ ρυθμίζεται ἐκ τῆς παρούσης καταστάσεως τῶν πραγμάτων,

σφαλίζεται. ¹⁰ κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν δὲ δίκαιον ἐκεῖθεν κρίνεται καὶ ἂν ὑπάρχωσι τὰ πρὸς καταψήφισιν ἀναγκαῖα ἔννομα στοιχεῖα. ¹¹ Δύναμιν ὅμως καταναλωτικὴν τῆς

λαμβάνεται ὑπ' ὅσιν ὁ χρόνος οὐχὶ τῆς προκατάρξεως ἀλλὰ τῆς καταψήφισως. Οὕτως ἐπὶ τῆς διεκδικήσεως τῆς περὶ κληρονομίας ἀγωγῆς καὶ τῆς περὶ ἐπιδείξεως καταδικάζεται ὁ ἐναγόμενος, ἂν κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως διατελῇ ἐν νομῇ τοῦ πράγματος, ἀδιάφορον ὅτι κατὰ τὴν προκατάρξιν δὲν ἦτο τοιοῦτος (νόμ. 27, 42 πανδ. 6, 1· νόμ. 4, 18 § 1· νόμ. 41 πανδ. 5, 3· νόμ. 7 § 4—6· νόμ. 8 § 2 πανδ. 10, 4), ἂν ἑτέρου δὲ ἀπολύεται, ἂν κατὰ τὸν χρόνον τῆς καταψήφισως ἔπαυσεν ἀναιτίως διατελῶν ἐν νομῇ· ὡσαύτως ἐπὶ τῆς ἐκ τοῦ χρηματίου ἀγωγῆς (*actio de peculio*) καὶ τοῦ εὐεργήματος τῆς εὐπορίας ὁ χρόνος τῆς καταψήφισως ἐξετάζεται (νόμ. 30 πρ. πανδ. 15, 1· νόμ. 7 § 15 πανδ. 42, 4· νόμ. 35 πανδ. 46, 1· νόμ. 5 § 2 πανδ. 34, 3· νόμ. 15 πρ. νόμ. 53 πανδ. 24, 3· νόμ. 63 § 6 πανδ. 17, 2). Σαβιν. σ. 73. Unger σ. 252.

β') ἐπὶ καταψήφισως ἀντικείμενον ἐχούσης πράγμα τι ἢ τὴν ἀξίαν του, αὕτη, ἐν ἑλλείψει ἄλλου λόγου, δρίζεται ἐκ τοῦ χρόνου τῆς καταψήφισως (ἐξηρημένον κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον τῶν τοῦ αὐστηροῦ δικαίου ἀγωγῶν· περὶ τῆς ἀντινομίας τοῦ νόμ. 3 πανδ. 13, 3 πρῶ. Σαβιν. σελ. 216. Vanger. § 160 σ. 255)· νόμ. 3 § 2 πανδ. (13, 6)· νόμ. 22 πανδ. (12, 1)· νόμ. 4 πανδ. (12, 3)· νόμ. 11 πανδ. (42, 1)· νόμ. 59 πανδ. (45, 1)· νόμ. 28 πανδ. (46, 2).

10) Ἡ ἀπώλεια π. χ. ἢ ἡ χειροτέρευσις τοῦ πράγματος, ἢ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δίκης λαβοῦσα χώραν καὶ μὴ οὖσα τυχηρὰ ὅλως (νόμ. 40 πρ. πανδ. 5, 3), ἐπιβαρύνει τὸν ἐναγόμενον· ὡσαύτως δὲν βλέπεται ὁ ἐνάγων ἐκ τῆς τυχόν διαρκούσης τῆς δίκης συμπληρωθείσης παραγραφῆς ἢ χρησικτησίας. Σαβιν. 5' 55.

11) Νόμ. 23 πανδ. (5, 1)· «οὐ δοκεῖ κατενηνέχθαι εἰς δίκην τὸ μετὰ προκατάρξιν συμβάν, καὶ χρεῖα ἄλλης προκατάρξεως»· νόμ. 35 πανδ. αὐτ. *neminem puto dubitaturum, quin . . . iudicium antequam aliquid debeat accipi non posse*· «δικαστήριον περὶ μελλούσης ἐνοχῆς οὐ συνίσταται»· νόμ. 7 § 7 πανδ. (10, 4)· νόμ. 11 § 4, 5 πανδ. (44, 2). Κατὰ τὰ χωρία λοιπὸν ταῦτα, ἡ ἀγωγή πρέπει ν' ἀπορρίπτεται καὶ ἂν τυχόν, διαρκούσης τῆς δίκης, ἀποκτήσῃ ὁ ἐνάγων τὸ διὰ τῆς ἀγωγῆς ἐπιδιωκόμενον δικαίωμα (Σαβιν. 5', 64. Vanger. § 160 σ.

250. Arndts § 113 σημ. 4). Ἐπιωτέραν διάταξιν περιέχει ὁ νόμ. 17 πανδ. (17, 1)· si mandavero tibi ut a Titio 10 exigeres, et ante exacta ea mandati tecum egero, si ante rem judicatam exegeris, condemnandum te esse constat· «ἐὰν ἐντείλωμαι σου χρέος ἀπαιτῆσαι καὶ πρὶν ἢ ἀπαιτήσεως κινήσω κατὰ σοῦ τὴν περὶ ἐντολῆς ἀγωγὴν καὶ πρὸ ψήφου ἀπαιτήσεως, καταδικάζω». Δίδω ἐντολὴν τῷ Πέτρῳ νὰ εἰσπράξῃ παρὰ τοῦ Παύλου ὅπερ οὕτως ὀφείλει μοι χρέος· πρὸ τῆς εἰσπράξεως δὲ ἐνάγω αὐτόν. Ὁ νομικὸς λέγει, ὅτι ἡ ἀγωγὴ μου δὲν ἀπορρίπτεται, ἀλλὰ καταδικάζεται· ὁ Πέτρος, ἂν πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ὑποθέσεως εἶχον εἰσπραχθῇ παρὰ τούτου τὰ χρήματα· ἄρα ἡ ἀγωγὴ δὲν ἀπορρίπτεται, καίτοι τοῦ δικαίου μετὰ τὴν κἀταρξιν τῆς δίκης ἀποκτηθέντος (δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ ὑπατεθῇ ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο ἐννοεῖ, ὡς θέλει ὁ Σαβινῆς—σ. 68—, ἀγωγὴν ἐπὶ ἐκτελέσει τῆς ἐντολῆς κινουμένην) — Ἐπὶ ἀρχῆς ὡσαύτως ἐπιωτέρας ἐρεῖδεται καὶ ὁ νόμ. 16 πρ. πανδ. (5, 3)· quodsi in diem sit debitor, vel sub conditione, a quo petita est hereditas, non debere eum damnari; rei plane judicatae tempus spectandum esse secundum Octaveni sententiam . . . an dies venerit . . . si autem non venerit, cavere officio judicis debeat de restituendo hoc debito, quum dies venerit vel conditio extiterit. Τουτέστιν ὀφειλέτης τοῦ κληρονομηθέντος, οὗ τὸ χρέος ἐξήρτηται ἀπὸ αἰρέσεως ἢ προθεσμίας καὶ ὅστις ἀξιοῖ ὅτι εἶναι αὐτὸς κληρονόμος, ἐνάγεται διὰ τῆς περὶ κληρονομίας ἀγωγῆς πρὸ τῆς ἀφίξεως τῆς προθεσμίας ἢ πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς αἰρέσεως· ὁ νομικὸς λέγει, ὅτι, εἰ μὲν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως ἢ προθεσμίας παρῆλθεν ἢ ἡ αἴρεσις ἐπληρώθη, καταδικάζεται ὁ ἐναγόμενος εἰς τὴν κἀταβολὴν τοῦ χρέους, ἄλλως ὑποχρεοῦται εἰς δόσιν ἀσφαλείας· ἄρα ἀγωγὴ πρὸ τῆς γενέσεως τοῦ δικαίου ἐγερθεῖσα βάσιμός ἐστι καὶ δὲν ἀπορρίπτεται, ἂν κατὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς ἀποφάσεως ᾖ κατεκτεμένον τὸ δικαίωμα. Πρὸ καὶ νόμ. 30 πρ. πανδ. (15, 1)· νόμ. 41 πανδ. (5, 3)· νόμ. 27 § 1 πανδ. (6, 1)· νόμ. 7 § 4 Π. (10, 4)· καὶ νόμ. 9 § 5 Π. (13, 7). Ἐνεκα τούτου συγγραφεῖς τινες (Wächter Erörter. Γ', 124) παραδέχονται, ὅτι ἐπὶ τῶν ἐμπραγμάτων ἀγωγῶν, ὡς καὶ τῶν τῆς κἀλλῆς πίστεως προσωπικῶν, τὸ βάσιμον ἢ μὴ τῆς ἀγωγῆς κρίνεται κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως. Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι βεβαίως εὐλογωτέρα καὶ μᾶλλον σύμφωνος πρὸς τὰς τὴν σήμερον ἰσχυρούσας δι-
 κονομικὰς ἀρχάς· ὥστε ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ αὐτῶν πρὸς τὰς τῆς ἡμετέρας πολιτικῆς δικονομίας, καθ' ἣν αἱ μὲν τῆς κατάρξεως τῆς δίκης συν-
 πειαι ἀποδίδονται εἰς τρεῖς διαδικαστικὰς πράξεις (ἴδ. σημ. 3 τοῦ §

ἀγωγῆς δὲν ἔχει πλεόν ἢ κάταρξις, διότι ἡ ἀγωγή δύναται κατ' ἐπανάληψιν νὰ εἰσάγηται μέχρι τῆς κατ' οὐσίαν ἐκδικάσεως τῆς διαφορᾶς. ¹² Ἐνεκα δὲ τούτου οὐδὲ ἀνανέωσις τῆς ἀρχικῆς ἐνοχῆς λαμβάνει χώραν, ἀλλ' εἰς ταύτην προστίθεται ἀπλῶς καὶ ἡ ἐκ τῆς δίκης γεννωμένη. ¹³

τούτου), ἡ κυρία δὲ διαδικασία εἶναι ἡ ἐπὶ ἀκροατηρίου, ἐν ᾗ ἐπιτρέπονται βελτιώσεις τῆς ἀγωγῆς (πολ. δικον. 158), προτιμητέα εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ γνώμη, ὅτι τοιαύτη τοῦ ἱστορικοῦ τῆς ἀγωγῆς συμπλήρωσις καὶ διόρθωσις ἐπιτρέπεται μέχρι τῆς ἐπὶ ἀκροατηρίου πρώτης συζητήσεως τῆς δίκης· ἐπομένως ἐκ τοῦ χρόνου τούτου κρίνεται τὸ βᾶσιμον ἢ μὴ τῆς ἀγωγῆς καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀγωγῆς, ὡς παρεδέχθη ἐν τῷ ἐμῷ Ἐγχειρ. § 100 σημ. 2. ΑΠ 356 τοῦ 78· ὅρα καὶ δικαστ. Χρονικ. Β', 385 ἀρ. 49.

12) Κατὰ τὸ ἀρχαιότερον ῥωμ. δίκαιον, ἡ ἀπαξ κατενεχθεῖσα εἰς δικαστήριον ἀγωγή δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπαναληφθῇ, οἷονδ' ἔπειτα καὶ ἂν ἦτο τῆς δίκης τὸ ἐξαγόμενον· ἴσχυεν ὁ κανὼν· *de eadem re ne bis sit actio*. Διὰ μόνης λοιπὸν τῆς κατάρξεως τῆς δίκης κατηναλίσκετο ἡ ἀγωγή εἴτε αὐτοδικαίως εἴτε δι' ἐνστάσεως, τῆς *rei in iudicium deductae* (Γαίῳ Δ' § 106, 107)· ἐὰν δὲ ἡ δίκη προέβαινε μέχρις ἀποπερατώσεως αὐτῆς διὰ τῆς ἐκδόσεως ὁριστικῆς ἀποφάσεως, παρήγετο προσέτι καὶ ἡ τοῦ δεδικασμένου ἐνστάσις (*exc. rei iudicatae*). Ἄλλ' ἡ δύναμις αὕτη ἡ καταναλωτική, ἣν ἐπήγετο ἡ τῆς δίκης κάταρξις καὶ ἣτις σπουδαῖα εἶχεν ἀποτελέσματα, κατηργήθη ὑπὸ τοῦ νεωτέρου δικαίου, τὸ δ' ἐξαγόμενον τῆς δίκης ὀρίζει πλέον μόνον τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως τὸ περιεχόμενον (πρβ. Wächter Erörter. Γ', 2 ἐπ. Σαδιν. 5', 23). Ὅθεν τὸ ἰσχύον δίκαιον ἀντὶ τοῦ κανόνος «μὴ δις περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐνάγειν» ἔθηκε τοῦτον «μὴ δις περὶ τοῦ αὐτοῦ δικάζεσθαι»· «ἀπαξ περὶ τῶν αὐτῶν πρὸς τὸν αὐτὸν εἶναι τὰς δίκας». Δημοσθ. πρὸς Νausίμαχον.

13) Ἡ καταναλωτική τῆς προκατάρξεως δύναμις, μάλιστα ἐπὶ τῆς αὐτοδικαίως ἐπερχομένης καταναλώσεως, παρήγε βεβαίως ἀνανέωσιν ἀντικαθιστώσα εἰς τὴν πρὸ τῆς προκατάρξεως σχέσιν ἄλλην, τὴν *condemnari oportere*, ἂν καὶ ἡ παλαιὰ ἐντελῶς δὲν ἐξηλείφετο (π. χ. τὸ ἐνέχυρον ἔμενεν, ὡς καὶ ἡ φυσικὴ ἐνοχή· ἐπίσης ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐνστάσις συμψηφισμοῦ ἐν ἄλλῃ δίκῃ· νόμ. 29 πανδ. 46, 2· νόμ. 60 πανδ. 12, 6· νόμ. 8 πανδ. 16, 2)· ἀλλὰ τῆς δυνάμεως ταύτης

Ἡ κατάρξις τῆς δίκης, συναποτελουμένη ἐκ τριῶν δι-
κονομικῶν πράξεων, ἐπάγεται σπουδαῖα οὐ μόνον δικονο-
μικά, ἀλλὰ καὶ οὐσιαστικά ἀποτελέσματα. Περὶ τῶν δευ-
τέρων μόνον γίνεται ἐνταῦθα λόγος· 14 ἡγουν

α') ἡ κοινοποίησις τῆς ἀγωγῆς διακόπτει τὴν παρα-
γραφὴν, τὴν τε τῶν ἀγωγῶν καὶ τὴν κτητικὴν· 15 ἐξ

ἐκλιπούσης πλέον, ἢ προκάταρξις οὐδὲν καταργεῖ τὴν πρὸ αὐτῆς
ὑπάρχουσαν ἔννομον σχέσιν· μόνον δὲ μεταποιεῖ αὐτὴν εἰς ἐπίδικον, ὡς
ἡ δικαστικὴ ἀπόφασις τὴν μεταποιεῖ εἰς δεδικασμένην· ὅπερ ἐστὶν ἡ
προκάταρξις προστίθῃσι μόνον νέας συνεπειάς, εἰς τὰς ἤδη ἐν τῇ δι-
καζομένη ἔννομῳ σχέσει ὑπαρχούσας. Vanger. § 160. Unger § 127
σημ. 36, 36α.

14) Τὰς δικονομικὰς συνεπειὰς ἴδ. ἐν Ἐγχειρ. § 102 σημ. 9 § 109
σημ. 8—10. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀγωγῆς εἰσιν ἅπαντα
τοῦ οὐσιαστικοῦ δικαίου.

15) Ὅτι τὴν ἀποσβεστικὴν παραγραφὴν διακόπτει ἡ προκάταρξις
καὶ ἡ ἡμετέρα δικονομία (ἀρθρ. 156 § 1) ῥητῶς ὀρίζει (διακόπτεται ἡ
παραγραφὴ τῆς ἀγωγῆς), ἀλλὰ καὶ τὸ ῥωμ. δίκαιον (νόμ. 3 κώδ. 7,
40· «εἰάν τις πολλὰς ἔχων ἀγωγὰς περὶ τινων ἐπιδώσῃ λίβελλον [δι-
κόγραφον ἀγωγῆς], πάσας διηρεκεῖτο ἀποτελεῖν» qui obnoxium suum
—τὸν ἑαυτοῦ ὀφειλέτην—in iudicium clamaverit et libellum conven-
tionis et transmiserit . . . videri jus suum omne in iudicium dedu-
xisse et esse interrupta temporum curricula). Περὶ τῆς κτητικῆς
ὅμως παραγραφῆς (τῆς τε κυριότητος ὡς καὶ τῶν ἄλλων ἐμπραγμάτων
δικαίων νόμ. 8 § 5 πανδ. 8, 5), ἥτοι τῆς χρησικτησίας, ὑπάρχει ἀμ-
φιβολία κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον. ἦν οὐδὲν διασκεδάζει, ὡς λέγει ὁ Καλ-
λιγᾶς (Β' § 152), ἡ πολιτικὴ δικονομία (κατ' αὐτὴν διὰ τῆς ἐπιδό-
σεως τῆς ἀγωγῆς διακόπτεται ἡ παραγραφὴ τῆς ἀγωγῆς· μᾶλλον λοι-
πὸν ἐννοεῖται ἡ ἀποσβεστικὴ παραγραφὴ). Κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον, ἡ
μὲν usucapio δὲν διεκόπτετο διὰ τῆς προκατάρξεως, ἀλλ' ἐξηκολούθει
τρέχουσα καὶ μετ' αὐτὴν· ὅθεν ἡδύνατο ὁ ἐναγόμενος νὰ γενῇ κύριος
τοῦ πράγματος διαρκούσης τῆς δίκης (νόμ. 18, 20, 21 πανδ. 6, 1·
νόμ. 2 § 21 πανδ. 41, 4· νόμ. 2 πανδ. 41, 5)· πλὴν ἐνεκα τῆς δικο-
νομικῆς ἀρχῆς ὅτι τὰ πράγματα κρίνονται ὅσα ἦσαν κατὰ τὴν προ-
κάταρξιν, οὐδὲν ὡφελεῖτο ἐκ τῆς μεταβολῆς ταύτης (νόμ. 14 πρ.

αὐτῆς ῥυθμίζεται ἡ σχέσις τοῦ ἐναγομένου πρὸς τὸ ἀντι-
κείμενον τῆς δίκης καὶ ὁρίζεται ἡ ἔκτασις τῆς καταψηφί-
σεως· τουτέστιν ἐπὶ τῶν ἐμπραγμάτων ἀγωγῶν ὁ καλῆς
πίστεως νομεὺς μεταβάλλεται εἰς κακῆς πίστεως, ¹⁶ καὶ

πανδ. 10, 2· νόμ. 9 § 6 πανδ. 10, 4). Ἀλλὰ τὴν τοῦ μακροῦ χρόνου
παραγραφὴν (*præscr. longi temporis*), ἣτις κατὰ τὸ νεώτερον δίκαιον
προσέδιδε καὶ αὐτὴ κυριότητα, διέκοπτεν ἡ προκάταρξις (νόμ. 2 κώδ.
3, 19· νόμ. 2, 10 κώδ. 7, 33). ὥστε ἡ πρέπει νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι
ἐπὶ μὲν τῆς *usucapio* ἡ ἐπίδοσις τῆς ἀγωγῆς δὲν φέρει διακοπὴν, ἐπὶ
δὲ τῆς τοῦ μακροῦ χρόνου παραγραφῆς, φέρει, ἡ, ὅπερ τὸ εὐλογώτερον
καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου 2 κώδ. (7, 40) ὑποστηριζόμενον, ὅτι ἡ προκάταρ-
ξις διακόπτει καὶ τὴν κτητικὴν παραγραφὴν. Windscheid § 180 σημ.
7. Ἐναντίαν γνώμην ἐξέφρασα ἐν Ἑγγειρ. § 100 σημ. 3. Stephan ἐν
Ἀρχ. τῆς ἀστ. πράξ. ΛΔ', 181 καὶ Βασ. Β', 540, σχολ. ὑπὸ τὸν νόμ.
13 § 1.

16) Νόμ. 25 § 7 πανδ. (5, 3). «μετὰ προκάταρξιν πάντες ἄρχονται
κακῇ πίστει νομεῖς εἶναι»· νόμ. 31 § 3 αὐτ. Ἀλλὰ τὸ περιστατικὸν
ὅτι ἐγείρεται κατὰ τινος ἐμπράγματος ἀγωγὴ δὲν δύναται βεβαίως νὰ
καταστήσῃ αὐτὸν πράγματι κακῆς πίστεως, ἤγουν νὰ διεγείρῃ αὐτῷ
μόνον καὶ πάντοτε τὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀλλότριον.
Δυνατὸν εἶναι καὶ μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀγωγῆς νὰ ἐμμένῃ ὁ ἐναγό-
μενος εἰς τὴν προτέραν πεποίθησιν ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἴδιον (ὑπόθεσις
ἐναγόμενον κατέχοντα τὸ πρᾶγμα πρὸ δεκαετίας δυνάμει νομίμου τί-
τλου· νόμ. 40 πρ. πανδ. 5, 3). ἀλλὰ δυνατὸν νὰ γεννηθῇ αὐτῷ καὶ
ἐναντία πεποίθησις (νόμ. 25 § 5 πανδ. αὐτ.). ἀναμφίβολον ὅμως εἶναι
ὅτι πάντοτε γεννᾶται αὐτῷ δισταγμὸς ὅτι ἐνδεχόμενον νὰ ἡττηθῇ καὶ
νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ παραδώσῃ τὸ πρᾶγμα τῷ ἐνάγοντι (νόμ. 10 κώδ. 7,
32· *non eum intelligi possessorem, qui, licet corpore teneat, tamen
ex interposita contestatione et causa in iudicio deducta super jure
possessionis vacillet ac dubitet*· ἀφ' οὗ γέννηται προκάταρξις οὐκ
ἀσφαλῆς ἡ νομὴ). Τὰ δύο πρῶτά εἰσιν ἐπομένως ἀμφίβολα καὶ *quaes-
tiones facit* (Σαβιν. ζ', 84). διατοῦτο κατὰ τὴν πολ. δικονομίαν (ἄρθ.
156 § 4) μετὰ τὴν προκάταρξιν ὁ καλῆς πίστεως νομεὺς *λογίζεται* ὡς
κακῇ πίστει διακατέχων. Πλείονα ἐν τῷ περὶ ἰδιοκτησίας κεφαλαίῳ.
Ἑγγειρ. § 100 σημ. 6.

ἐπὶ τῶν προσωπικῶν ἐπέρχεται ὑπερημερία· 17 διατοῦτο αἱ μὲν προσαυξήσεις τοῦ πράγματος ἀνήκουσι τῷ ἐνάγοντι, αἱ δὲ ὑπαίτιοι μειώσεις αὐτοῦ βαρύνουσι τὸν ἐναγόμενον· 18 τέλος ἐκ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἀγωγῆς ὀρί-

17) Ἡ ἔγερσις προσωπικῆς ἀγωγῆς παράγει ὑπερημερίαν· Ἡ προκαταρξὶς τῆς δίκης ὅπως κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον ἐγίνετο, δὲν καθίστατο ὑπερήμερον τὸν ὀφειλέτην εἰ μὴ ἂν περιεῖχε τὰ στοιχεῖα ὀχλήσεως· διατοῦτο ποῦ μὲν λέγεται *moram videtur fecisse qui litigare maluit, quam restituere* (νόμ. 82 § 1 πανδ. 45, 1)· ποῦ δέ, *qui sine dolo ad iudicium provocat, non videtur moram facere* (νόμ. 63 πανδ. 50, 17) καὶ *non omne quod differendi causa, optima ratione, fiat, morae adnumerandum* (νόμ. 21, 24 πρ. πανδ. 22, 1)· ἀλλ' ὅμως καὶ τοιαύτη οὕσα ἢ προκαταρξὶς σπουδαῖα ἔχει ἀποτελέσματα, αὐτὰ σχεδὸν τὰ τῆς ὑπερημερίας (νόμ. 2 πανδ. 22, 1)· ἡγοῦν γεννᾷ τὴν ὑποχρέωσιν πρὸς ἀπόδοσιν νῶν καρπῶν τοῦ πράγματος, ἢ ἂν τὸ ἀντικείμενον τῆς δίκης συνίσταται εἰς χρήματα, πρὸς καταβολὴν τῶν τόκων αὐτοῦ (νόμ. 38 § 7· νόμ. 34, 35 πανδ. 22, 1· νόμ. 20 § 11· νόμ. 51 § 1 πανδ. 5, 3· νόμ. 1 § 1 κώδ. 3, 31)· προσέτι ὁ ἐναγόμενος ἐνέχεται διὰ δόλον καὶ πᾶσαν ῥαθυμίαν καὶ ἂν τυχὸν ἢ προτέρα εὐθύνη αὐτοῦ ἢ το ἐλαφροτέρα· ἐνίοτε καὶ διὰ τὰ τυχηρὰ (νόμ. 12 § 3 πανδ. 16, 3. Σαβιν. 5', 81. Vanger. § 160 σ. 253). Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν, ἀρχομένης τῆς δίκης διὰ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἀγωγῆς, ἥτις φέρει πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς ὀχλήσεως, δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι ὁ ἐναγόμενος γίνεται ὑπερήμερος διὰ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἀγωγῆς. Τοῦτο ῥητῶς ὀρίζεται (ἄρθρ. 156 § 2) περὶ τῶν χρηματικῶν ἀπαιτήσεων, ὑποχρεουμένου τοῦ ἐναγομένου εἰς καταβολὴν τόκων ὑπερημερίας· ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι ἀπαιτήσεις τοκοφόροι οὔσαι καὶ πρὸ τῆς ἀγωγῆς ἀνατοκίζονται, δηλαδὴ γίνονται καὶ οἱ τόκοι ἐντοκοί.

18) Πρβ. σημ. 8—10 τοῦ § τούτου. Πᾶσα δίκη, ὡς εἴρηται ἄνωτέρω (σημ. 16 τοῦ § τούτου), γεννᾷ ἀναγκαιῶς εἰς τὸν ἐναγόμενον τὸν διισταγμὸν ὅτι ἐνδεχόμενον εἶναι νὰ ἡττηθῇ καὶ νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ παραδώσῃ τὸ ἀντικείμενον τῆς δίκης τῷ ἐνάγοντι· ὀφείλει λοιπὸν νὰ θεωρῇ αὐτὸ ὡς ἐπίδικον (*res litigiosa*) καὶ ἐνδεχομένως ἀλλότριον· διατοῦτο πρέπει νὰ ἐπιμελῇται αὐτὸ καὶ φυλάττῃ, ἀπέχων ἀπὸ πάσης ἐπ' αὐτοῦ καινοτομίας καὶ μεταβολῆς καὶ εὐθυνόμενος διὰ τὰς ἐκ δόλου αὐ-

ζεται ἡ προτίμησις μεταξὺ πολλῶν πιστωτῶν ἢ πολλῶν δικαίων καὶ τοῦ περιορισμοῦ αὐτῶν. 19

β') ἡ ἐγγραφή τῆς ὑποθέσεως εἰς τὸ πινάκιον ἐπάγεται τὴν εἰς τοὺς κληρονόμους μετάδασιν πασῶν τῶν ἀγωγῶν, πλὴν τῶν προσωποπαγῶν. 20

τοῦ ἡ ἀμελείας (μεγάλης ἢ μικρᾶς) προξενηθείσας ζημίας· ἀλλὰ διὰ τὰ τυχερὰ δὲν εὐθύνεται κατὰ γενικὸν κανόνα (νόμ. 40 πρ. πανδ. 5, 3· νόμ. 16 πρ. πανδ. 6, 1· νόμ. 21, 27 § 1 αὐτ.). Σαβιν. σ. 179.

"Ὅτι δὲν ἰσχύουσι πλέον παρ' ἡμῖν αἱ ἀπαγορεύουσαι τὴν ἀπαλλοτριῶσιν τῶν ἐπιδίκων διατάξεις τοῦ Ῥωμ. δικαίου ἀνάγν. Ἐγχειρ. § 100 σημ. 4. Καλλιγ. Γ' 664, περὶ δὲ τῶν διατάξεων αὐτῶν Vanger. § 160 σ. 255. Windscheid § 125 σημ. 2.

19) "Ὅθεν ἐπὶ ἀλληλεγγύης ἡ κοινοποίησις τῆς ἀγωγῆς παρ' ἐνὸς τῶν πιστωτῶν ἢ πρὸς ἓνα τῶν ὀφειλετῶν παρέχει αὐτῷ προτίμησιν ἀπέναντι τῶν ἄλλων πιστωτῶν καὶ ἀποκλεισμὸν ἀπέναντι τῶν ἄλλων συνοφειλετῶν (ἐκτὸς ἂν παραιτήσῃ τὴν ἐγερθεῖσαν ἤδη ἀγωγὴν)· ὑπάρχουσι καὶ οἱ ἐναντία διδάσκοντες (περὶ τούτου ἐν τῷ περὶ ἐνοχῶν βιβλίῳ. Vanger. § 573 σ. 91. Unger § 128 σημ. 14, 15). Τὸ αὐτὸ κρατεῖ καὶ ὅταν μεταξὺ τῶν πολλῶν πιστωτῶν τοῦ αὐτοῦ χρέους δὲν ὑπάρχῃ ἀλληλεγγύη (νόμ. 9 πρ. πανδ. 45, 1· νόμ. 57 § 1 πανδ. 46, 3· νόμ. 16, 17 § 1· νόμ. 24 πανδ. 31)· προσέτι ἐπὶ διαζευκτικῶν ἐνοχῶν, ἐὰν τὴν ἐκλογὴν ἔγῃ ὁ πιστωτής, ἢ διὰ τῆς κοινοποιηθείσης ἀγωγῆς γενομένη ἐκλογὴ (ἣν ἡδύνατο ν' ἀναβάλῃ μέχρι τῆς ἐκτελέσεως. Unger σημ. 21) εἶναι ὀριστικὴ καὶ ἀμετάκλητος· τοῦτο δὲν ἐφαρμόζεται ἐν οἷς θέμασι τὴν ἐκλογὴν ἔχει ὁ ὀφειλέτης (Wächter Erörter. Γ', 117)· τέλος ἐπὶ τῶν ἀγωγῶν, ὅσαι ἀρμόζουσι κατὰ τινος ἐφ' ὅσον κατέστη πλουσιώτερος, κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀγωγῆς ἐξετάζεται τὸ περιστατικὸν τοῦτο (ἄρθρ. 3· νόμ. Ἐπιτρ. νόμ. 47 πανδ. 46, 3· νόμ. 4 πανδ. 44, 1· νόμ. 37 πρ. πανδ. 3, 5· νόμ. 34 πρ. πανδ. 4, 4· νόμ. 7 πρ. § 3 πανδ. 24, 1). Vanger. § 625 σημ. 2. Unger § 127 σημ. 45.

20) Περὶ τῶν δικονομικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς εἰς τὸ πινάκιον ἐγγραφῆς τῆς ὑποθέσεως πρὸς. Ἐγχειρ. § 109 σημ. 8—10. Ὑπάρχουσιν ἀγωγαὶ τινες μὴ μεταβαίνουσαι εἰς τοὺς κληρονόμους, ἂν δὲν ἐκίνησεν αὐτάς ὁ δικαιοῦχος καὶ προέβῃ ἡ δίκη μέχρι τῆς ἐγγραφῆς αὐτῆς εἰς

γ') ἡ ἀπάντησις, ἐπὶ τῶν κατὰ τοῦ νομέως ἀρμοζουσῶν ἀγωγῶν, ὁρίζει ἂν πρέπη νὰ λογισθῇ ὁ ἐναγόμενος *fictus possessor*. ²¹

ΤΙΤΛΟΣ Ε'

ΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

Α') ἀπόδειξις.

α') γενικά.

§ 94. Πᾶσα δίκη, ὅσον ἀπλῇ καὶ ἂν ὑποτεθῇ, περιέχει μίαν τοῦλάχιστον ἐπιθετικὴν πράξιν, τὴν ἀγωγὴν· ἐπειδὴ δὲ ἡ ὁρθότης τῶν ἐν ταῖς ἐπιθετικαῖς πράξεσιν αἰτήσεων ἐξήρτηται ἐκ τῆς ἀληθείας τοῦ τε νομικοῦ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ εἴτε πραγματικοῦ αὐτῶν στοιχείου, ἔπεται ὅτι ἐν ταῖς δίκαις ὁ ἀγὼν μεταξὺ τῶν δικαζομένων στρέφεται κυρίως εἴτε περὶ τὸ νομικὸν εἴτε περὶ τὸ πραγματικὸν τῆς

τὸ πινάκιον (Πολ. 75) περὶ τῶν ἀγωγῶν τούτων ἐγένετο ἤδη λόγος (ἀνωτ. § 88 σημ. 41· ὅρ. καὶ Ἐγγειρ. § 109 σημ. 11), ὡς καὶ περὶ τῶν προσωποπαγῶν δικαίων (ἀνωτ. § 54 σημ. 9—12).

21) Ἡ διεκδικητικὴ ἀγωγή κινεῖται κατὰ τοῦ κατόχου· ἐὰν λοιπὸν ἐναγθεῖς τις ὡς κατέχων τὸ διεκδικούμενον πρᾶγμα ἀπαντήσῃ, ἄλλα ἀντιτάσσειν κατὰ τῆς ἀγωγῆς δικαιολογήματα, οὐχὶ δὲ τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι δὲν κατέχει τὸ πρᾶγμα, λογίζεται ὡς ἐναγόμενος *qui liti sese obtulit* καὶ ὡς τοιοῦτος δικάζεται καὶ καταδικάζεται. Τὰ εἰδικώτερα ἐν τῷ περὶ ἰδιοκτησίας κεφαλαίῳ. Vanger. § 332 σημ. 3.

διαφορᾶς στοιχείον.¹ Ἀπόδειξις καλεῖται τὸ σύνολον τῶν πράξεων ἃς ἐπιχειροῦσιν οἱ διάδικοι πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ πραγματικοῦ στοιχείου.² Ἡ περὶ ἀποδείξεως διδασκαλία, οὕσα τοῦ δικονομικοῦ τὸ πλεῖστον δικαίου,³ ἔχει νὰ ἐξετάσῃ τὰ τέσσαρα ταῦτα : τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀποδείξεως, τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως, τὰ μέσα τῆς ἀποδείξεως καὶ τὴν διαδικασίαν περὶ τὴν ἀπόδειξιν· ἀλλὰ τὰ τρία πρῶτα περιέχουσι καὶ μόρια τοῦ οὐσιαστικοῦ δικαίου, ἐπομένως εἰσὶ κατὰ τοῦτο ἐξεταστέα ἐνταῦθα.

Α') Ἀντικείμενον ἀποδείξεως ἀποτελοῦσι μόνον **πραγματικὰ περιστατικά**, οὐχὶ νομικοὶ κανόνες· διότι

1) Τῶν ἐπιθετικῶν πράξεων μέρη οὐσιώδη εἰσὶ τρία : ὁ νόμιμος λόγος, ἡ ἱστορικὴ βάσις καὶ ἡ αἴτησις· λοιπὸν νόμος, γεγονὸς καὶ ὁ μεταξὺ αὐτῶν σύνδεσμος, ὁ τὴν αἴτησιν δικαιολογῶν, εἰσὶν οἱ τρεῖς ἀναγκαῖοι ὄροι πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ πάσης ἐπιθετικῆς πράξεως, ἥτοι πρὸς παραδοχὴν τῆς αἰτήσεως· ἔνεκα τούτου ὁ ἀγὼν, ὁ ἐκ τῶν ἐπιθετικῶν πράξεων ἐγειρόμενος ἀναμέσον τῶν διαδίκων, στρέφεται κυρίως περὶ τὰ τρία ταῦτα, τοῦ μὲν τὴν ἐπιθετικὴν πρᾶξιν προβάλλοντος ἰσχυριζομένου ὅτι ὁ τε νόμιμος λόγος καὶ ἡ ἱστορικὴ βάσις, ὡς καὶ ὁ μεταξὺ αὐτῶν σύνδεσμος ἔχουσιν ὅπως αὐτὸς ἀξιοῖ, τοῦ δὲ ἀντιπάλου τᾶναντία διατεινομένου. Ὁ δικαστὴς λοιπὸν, εἰς ὃν ἡ διαφορὰ φέρεται καὶ ὅστις καθῆκον ἔχει ν' ἀποφανθῇ ὁπότερος τῶν διαμαχομένων ἐν τῇ ἀλήθειᾳ ἐστί, τὸν μὲν νόμιμον λόγον καὶ τὸν πρὸς τὰ γεγονότα σύνδεσμον αὐτῶν ὀφείλει ἐκ καθήκοντος νὰ γινώσκῃ οἰκοθεν, τῶν γεγονότων ὅμως τὴν ἀλήθειαν παρὰ τῶν δικαζομένων ἔχει νὰ καθίσθῃ. Ἐγχειρ. § 164 § 75 σημ. 3.

2) Ἄλλοι ἄλλως ὀρίζουσι τὴν ἀπόδειξιν ἱκανοὺς ὁπαδοὺς ἔχει ἡ γνώμη ὅτι ἀπόδειξις ἐστὶ τὸ σύνολον τῶν παραγόντων δικανικὴν ἀλήθειαν πειστικῶν στοιχείων (Unger § 129 σημ. 3. Bayer § 234). Προτιμητέον θεωρῶ τὸν ὑπὸ δικονομικὴν ἔποψιν διδόμενον ὀρισμόν, ὃν καὶ ἐνταῦθα ὡς ἐν τῷ ἐμῷ Ἐγχειρ. (§ 164 σημ. 4) παρεδέχθην.

3) Διατοῦτο διὰ μακρῶν καὶ ἀκριδέστερον ἐξήγησα ἐν τῇ περὶ ἀποδείξεως ἐν τῷ ἐμῷ Ἐγχειρ. 164—218.

τὸν νόμον, ἤγουν τήν τε ὑπαρξεν καὶ τήν σημασίαν αὐτοῦ, ὀφείλει οἰκοθεν καὶ ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν δικαζομένων νὰ γινώσκη ὁ δικαστής, ὡς ἐπὶ τούτῳ προπάντων τεταγμένος.⁴ Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐνίοτε ἐφαρμοστέαι εἰσὶν ἐν ταῖς δίκαις καὶ νομικαὶ διατάξεις, ἅς δὲν ἀπαιτεῖται νὰ γινώσκη ὁ δικαστής, ἀναγκαῖον ἀποβαίνει τὰς τοιαύτας διατάξεις οὐ μόνον νὰ ἐπικαλεσθῇ ὁ διάδικος, ἀλλὰ καὶ ν' ἀποδείξῃ.⁵

4) Τὸ νομικὸν λόγιον φέρει: *jura novit curia: facta probantur, jura deducuntur*. Τὸ δίκαιον ὡς ἔργον ἀνθρώπινον, παράγεται καὶ αὐτό, ὡς τὰ λοιπὰ γεγονότα, ἐν χρόνῳ ἐπομένως ἡδύνατο νὰ καταστῇ καὶ αὐτὸ ἀντικείμενον ἀποδείξεως, ὡς ἐγένετο ἐν ταῖς τῶν ἀρχαίων δημοκρατίαις, ὅπου οἱ δικασταὶ ἐκ τοῦ πλῆθους λαμβανόμενοι ἦσαν ἀμαθεῖς τῶν νόμων (διατοῦτο παρ' αὐτοῖς μεταξὺ τῶν ἀποδεικτικῶν μέσων ἀπαριθμοῦνται καὶ οἱ νόμοι. Meier u. Schömann σ. 658): τὴν σήμερον ὁμως καθέκων ἔχει ὁ δικαστής οὐ μόνον νὰ γινώσκη τὸν νόμον, θεωρούμενος ὡς ὁ καταλληλότερος ἐρμηνευτὴς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ νὰ ᾔναι οἰκοθεν πεπεισμένος. ἄνωτ. § 3 σημ. 12, 13. Ἐγχειρ. § 167 σημ. 5.

5) Τοιοῦτο εἶδους διατάξεις εἰσὶν οἱ ἄλλοδαποὶ νόμοι, τὰ ἔθιμα, οἱ τοπικοὶ καὶ προσωπικοὶ εἴτε ἀτομικοὶ νόμοι (ἄνωτ. § 4 σημ. 10, § 6 σημ. 10. Ἐγχειρ. § 167 σημ. 7, 8). Περὶ τοῦ ζητήματος, ἂν δύναται τὸ ἔθιμον νὰ προταθῇ ἐφεσίμως κατὰ πρῶτον, κεῖνται ἐν σημ. 8 τοῦ Ἐγχειρ. τούτου ταῦτα: «τὸ ἔθιμον, ὡς καὶ ὁ νόμος, χρησιμεύει ἢ ὡς βάσις ἀγωγῆς ἢ ὡς βάσις ἐνστάσεως: ἐὰν ὁ διάδικος ὑπέβαλεν ἤδη πρωτοδικῶς τὸ πραγματικὸν στοιχεῖον τῆς βάσεως τῆς ἀγωγῆς ἢ τῆς ἐνστάσεως, ἀφείς μόνον τὸν νομίμον λόγον (τὸν διὰ τοῦ ἔθιμου δικαιολογούμενον), ἀναμφιβόλως δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ τὸ ἔθιμον κατὰ πρῶτον ἐφεσίμως». Ταῦτα γράψας ἐκεῖ παρεῖδον τῶντι, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Σπ. Σ. Εὐκλείδης ἐν Ν. Θέμιδ. (Α', 200 σημ. 2), ὅτι τὸ ἔθιμον δύναται νὰ προταθῇ καὶ ὡς νομικὸν ἀπλῶς ἐπιχειρήμα: «ὅταν ὁ διάδικος ἐπικαλῇται αὐτὸ ὡς καταργητικὸν τοῦ νομίμου λόγου τῆς ἀγωγῆς ἢ τῆς ἐνστάσεως τοῦ ἀντιδίκου αὐτοῦ· ὅπερ σπανίως μὲν οὐκ ἀνέχεται νὰ λάβῃ χώραν (ἄρθρ 2 τοῦ ἄστ. νόμ.), οὐχὶ ὁμως καὶ οὐδέ-

Πλὴν οὐχὶ πάντα τὰ πραγματικὰ περιστατικά, ἅπερ ἰσχυρίζονται οἱ διάδικοι καὶ ἐπικαλοῦνται ὑπὲρ ἑαυτῶν, χρήζουσιν ἀποδείξεως, ἀλλὰ μόνον τὰ οὐσιώδη καὶ ἀμφισβητούμενα· τὰ μὴ οὐσιώδη ὀλιγωρεῖ ὁ δικαστὴς ὡς ἄνευ βαρύτητός τινος ὄντα, τὰ δὲ ἀναμφισβήτητα ὀφείλει νὰ παραλάβῃ ὡς ἀληθῆ. ⁶ Ἐκ τῶν ῥηθέντων ἐπε-
ται ὅτι τὸ ἀποδεικτέον περιστατικὸν πρέπει νὰ ᾖ **πρα-
γματικόν, οὐσιώδες καὶ ἀμφισβητούμενον.**

Β') Τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως, ἵγουν ἡ πρὸς ἀπόδει-
ξιν ὑποχρέωσις, ⁷ ὀρίζεται οὐχὶ ἐκ τῆς ἐν τῇ δίκῃ θέσεως

ποτε· ὡς νομικὸν καθαρῶς ἐπιχείρημα δεκτὸν ἐστὶν ἀναντιρρήτως τὸ ἔθιμον καὶ ἐφεσίμως (Ἑγχειρ. § 232 σημ. 5, Γ'). ἀλλὰ διαφωνῶ βε-
βαίως πρὸς τὸν Σπ. Εὐκλείδην, ἀποκαλοῦντα κενὴν ἐννοίαν τὴν γνώ-
μην, ὅτι ὁ τε προτείνων τὸ ἔθιμον ὀφείλει ν' ἀπαριθμῇ παραδείγματα
τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ καὶ ἡ περὶ ἀποδείξεως αὐτοῦ ἀπόφασις ἀναγκαῖον
εἶναι νὰ περιέχῃ ταῦτα· διότι ἐκ τῶν θεμάτων τῆς ἐφαρμογῆς ἔχει νὰ
ἐξετάσῃ καὶ ἀποφανθῇ ὁ δικαστὴς ἂν πρέπει νὰ διατάξῃ ἀπόδειξιν καὶ
μετὰ τὴν διεξαγωγὴν αὐτῆς νὰ κρίνῃ, ἂν ὑπάρχῃ τὸ προτεινόμενον
ἔθιμον· ἄνωτ. § 6 σημ. 4.

6) Δὲν διατάσσεται δηλαδὴ ἀπόδειξις ἐπουσιωδῶν γεγονότων (*pro-
banda non sunt quæ probata non relevant*· νόμ. 21 κώδ. 4, 19· *erga
probationem laborare non convenit, si quidem huiusmodi, licet
probetur, factum intentioni nullum præbet adminiculum*. Ἑγχειρ.
§ 167 σημ. 9)· ἐπουσιώδη δὲ εἰσιν οὐ μόνον τὰ περιττὰ (ἵγουν τὰ ἄνευ
τινὸς σημασίας ἐν τῇ δίκῃ· π. χ. τίνα ἐνδυμασίαν ἦσαν οἱ συμβαλλόμε-
νοι ἐνδεδυμένοι), ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ τεκμαρτά, ἥτοι τὰ μὴ φέροντα εἰς τὸ
συμπέρασμα, ὅπερ ἐξ αὐτῶν θέλει νὰ πορισθῇ ὁ διάδικος (Unger § 129
σημ. 15· ἡ διαστολή, ἣν θέλει νὰ ποιήσῃ οὗτος μεταξὺ τῶν δύο εἰδῶν
τῶν γεγονότων τούτων, ὑπάρχει μὲν, ἀλλ' ἄνευ σημασίας)· ὡσαύτως
περιττὰ εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῶν ὁμολογημένων γεγονότων, ὡς καὶ τῶν
μὴ ἀμφισβητησίμων, οἷα τὰ πασίδηλα καὶ τὰ γνωστὰ τῷ δικαστηρίῳ
(πολ. δικον. 244—247). Ἑγχειρ. § 167 σημ. 9—13, § 119. Unger §
129 σημ. 10.

7) Ἡ πρὸς ἀπόδειξιν ὑποχρέωσις εἶναι σπουδαιότατη, διότι ἐκ τῆς

τῶν διαδίκων, οὐδ' ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ τύπου τῶν ἐκατέρωθεν ἰσχυρισμῶν,⁸ ἀλλὰ μόνον ἐκ τῆς πρὸς τὸ ἐπίδικον δικαίωμα σχέσεως τῶν ἰσχυρισμῶν τούτων· κατὰ τοῦτο

ἐκπληρώσεως ἢ μὴ αὐτῆς ἐξήρηται ἢ ἐν τῇ δίκῃ ἢ ἡ ἡττα τοῦ διαδίκου, ᾧ ἐπίκειται ἡ ὑποχρέωσις αὕτη, ἣτις πολλάκις βάρος (onus probandi) καὶ ἀνάγκη (necessitas probandi) δυσβάστακτος (difficultas probandi) ἀποβαίνει· Νεαρ. ιη' κεφ 10· διατοῦτο ἀποτυχάνει ἐνίοτε ὁ διάδικος οὐχὶ διότι δὲν ἔχει δίκαιον, ἀλλὰ διότι στερεῖται τῶν πρὸς ἀπόδειξιν αὐτοῦ μέσων· non jus deficit, sed probatio νόμ. 30 πανδ. (26, 2).

8) Εἴτε θέσιν ἐνάγοντος ἔχει τις ἐν τῇ δίκῃ, εἴτε θέσιν ἐναγομένου, εἶναι ἀδιάφορον περὶ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ βάρους τῆς ἀποδείξεως· διότι οὐ μόνον ὁ ἐνάγων ὑποχρεοῦται εἰς ἀπόδειξιν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐναγόμενος. Ὡσαύτως ἀδιάφορος εἶναι ὁ γραμματικὸς εἴτε γλωσσικὸς τύπος, ὅφ' ὃν παρίσταται ἰσχυρισμὸς τις· καθότι ἀπόδειξις ἐπιβάλλεται περὶ τῶν τε καταφατικῶν καὶ περὶ τῶν ἀρνητικῶν ἰσχυρισμῶν (νόμ. 15 πανδ. 22, 3· νόμ. 10 πανδ. 45, 1· Ἐγχειρ. § 124 σημ. 2. Unger § 129 σημ. 20, 21· π. χ. τὴν ἀχρησίαν ὡς λόγον ἀπωλείας δουλείας τινός). Ἐπιρροὴν δὲ μόνον ἔχει ἡ σχέση τοῦ ἀποδεικτέου ἰσχυρισμοῦ πρὸς τοὺς διαδίκους, τουσέστιν ἡ ὀρθὴ λύσις τοῦ ζητήματος ὁποτέρῳ τῶν διαδίκων ἀνήκει ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος· διότι οὕτινος τῶν διαδίκων εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτός, αὐτὸς ὀφείλει καὶ νὰ τὸν ἀποδείξῃ. Ὡστε ἡ πρὸς ἀπόδειξιν ὑποχρέωσις ταῦτίζεται τῇ πρὸς ἰσχυρισμὸν ὑποχρέωσει· ἡγουν ὅ,τι τις ὀφείλει νὰ ἰσχυρισθῇ αὐτὸ τοῦτο ὀφείλει καὶ ν' ἀποδείξῃ, ἡ δὲ ἀμφιβολία καὶ ἡ ἔρις στρέφεται κυρίως ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον εἰς τοῦτο, ποῦ πρέπει νὰ καταταχθῇ γεγονὸς τι, ἐν τῷ ἱστορικῷ τῆς ἀγωγῆς ἢ ἐν τῷ ἱστορικῷ τῶν ἐνστάσεων· Κατὰ τοῦτο δὲ μικρὰς βοηθείας παρέχουσιν ἡμῖν αἱ τοῦ Ῥώμ. δικαίου πηγαί· ἦτοι ἐπὶ τῶν ἐξῆς θεμάτων· ἐπὶ τῆς πρὸς τὸ πράττειν ἢ ἔχειν δίκαια ἱκανότητος (νόμ. 5 κώδ. 6, 36· νόμ. 9 κώδ. 4, 19)· ἐπὶ διαθηκῶν καὶ κληροδοτημάτων (νόμ. 12, 17, 22 πανδ. 22, 3· νόμ. 22 πανδ. 34· νόμ. 11 § 12 πανδ. 32· νόμ. 11 κώδ. 4, 19, § 4 εἰσηγ. 2, 20)· ἐπὶ τῆς τοῦ ἀχρεωστήτου ἀγωγῆς (νόμ. 25 πανδ. 22, 3)· ἐπὶ τῆς καταβολῆς (νόμ. 12, 25 § 2 πανδ. 22, 3· νόμ. 1 κώδ. 4, 19· νόμ. 7 κώδ. 8, 36· νόμ. 25 κώδ. 8, 43)· ἐπὶ τοῦ δόλου καὶ τοῦ πταισματος (νόμ. 18 § 1· νόμ. 19 § 1 πανδ. 22, 3· νόμ. 9 § 4 πανδ. 19, 2· νόμ. 11 πανδ. 18, 6)· ἐπὶ τῆς ὑπερμερίας

δὲ ἀναμφίβολον βεβαίως ὑπάρχει, ὅτι ἕκαστος διάδικος ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ τοὺς ἰδίους⁹ ἰσχυρισμούς, καὶ γενικῶς σχεδὸν παραδεδεγμένος ὁ κανὼν, καθ' ὃν πᾶς **διάδικος ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ πάντα τὰ γεγονότα, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν θεμελίωσιν τῆς ἑαυτοῦ προσβολῆς ἢ ἀντιπροσβολῆς**· ἄρα τῷ μὲν ἐνάγοντι ἐπίκειται ἡ ἀπόδειξις τοῦ πραγματικοῦ στοιχείου τῆς ἀγωγῆς, τῷ δ' ἐναγομένῳ ἡ ἀπόδειξις τοῦ πραγματικοῦ στοιχείου τῶν ἐνστάσεων. Ἀλλ' εἰς τὴν ἐρώτησιν, τίνα γεγονότα ἀπαρτίζουν τὸ πραγματικὸν στοιχεῖον τῆς ἀγωγῆς καὶ τίνα τὸ τῶν ἐνστάσεων, αὕτη περίπου δίδεται ἡ ἀπάντησις·¹⁰ **οὐχὶ πάντα** τὰ πρὸς γένεσιν τοῦ δικαίου

(νόμ. 32 § 1 πανδ. 22, 1)· ἐπὶ τῶν ἀγωγῶν *adjectitiæ qualitatis* (§ 5 εἰσηγ. 4, 7). Unger § 129 σημ. 26.

9) Τίνα καὶ πόσα τῶν ἐν τῇ δίκῃ οὐσιωδῶν γεγονότων ἀνήκουν τῷ ἐναγομένῳ εἴρηται· γενικῶς ἀνωτέρω (§ 86 σημ. 2, 3).

10) Τὰ ἐπιρροὴν ἐν τῇ δίκῃ ἔχοντα γεγονότα, καὶ ὄντα ἕνεκα τοῦτου οὐσιώδη, κατατάσσονται συνήθως εἰς τρεῖς κατηγορίας· εἰς ἡδη καὶ ἡ γεγονότα παραγωγικὰ τοῦ δικαίου, ἡ γεγονότα διακωλυτικὰ τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ, ἡ τρίτον γεγονότα καταλυτικὰ τοῦ παραχθέντος ἡδη δικαίου. Ὡς πρὸς τὸ βάρος λοιπὸν τῆς ἀποδείξεως ἡ ἐπικρατοῦσα διδασκαλία παραδέχεται, ὅτι ὁ ἐνάγων μόνον τῶν γεγονότων τῆς πρώτης κατηγορίας ὀφείλει νὰ φέρῃ τὴν ἀπόδειξιν, τῶν δὲ δύο ἄλλων ἡ ἀπόδειξις ἐπίκειται τῷ ἐναγομένῳ· ἡ δὲ μεταξὺ τῶν συγγραφῶν διαφωνία στρέφεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περὶ τὴν ἐν ταῖς εἰρημέναις κατηγορίαις κατάταξιν τῶν καθ' ἕκαστον ἰσχυρισμῶν (Unger § 123 σημ. 22). Ἐν ταῖς ἀποδείξεσι διακρίνεται συνήθως τὸ *ἀντικείμενον* τῆς ἀποδείξεως (τί πρέπει ν' ἀποδείχῃ) καὶ τὸ *βάρος* τῆς ἀποδείξεως· ἀλλὰ τὰ δύο ταῦτα συνέχονται στενῶς πρὸς ἄλληλα καὶ πολλάκις ὁ προσδιορισμὸς τοῦ πρώτου συνεπάγεται καὶ τοῦ δευτέρου τὸν προσδιορισμὸν· διατυπώσιν τινες φρονουσι (Reinhold ἐν τῇ Ἐφημ. τοῦ Linde II', 13 σημ. 1. Unger § 129 σημ. 23) ὅτι τὸ ἀποδεικτέον γεγονὸς εἶναι τὸ κύριον ἐπομένως τούτου πάντοτε πρέπει νὰ προηγήται ἡ ἐξέτασις· π. χ. ἐπὶ τοῦ

τῆς ἀγωγῆς ἢ τῶν ἐνστάσεων ἐπιρροὴν ὅπωςδῆποτε ἔχοντα γεγονότα ἀπαρτίζουσι τὸ πραγματικὸν αὐτῶν στοιχεῖον, ἀλλὰ μόνον τὰ κατὰ νόμον ἀναγκαῖα πρὸς παραγωγὴν εἰδικῶς τοῦ δικαίου τῆς ἀγωγῆς ¹¹ ἢ τοῦ

Ἀναστασιανοῦ νόμου, ὁπότερόν ἐστιν ἀποδεικτέον, ὅτι κατεβλήθη ὅ,τι αἰτεῖ ὁ ἐνάγων, ἢ ὅτι κατεβλήθη ὀλιγώτερον τούτου; εἰ μὲν τὸ πρῶτον, ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ ὁ ἐνάγων, εἰ δὲ τὸ δεύτερον, ὁ ἐναγόμενος. Προσέτι ἂν κληροδοτήσῃ ὁ διαθέτης ἀλλότριον πρᾶγμα, γινώσκων ὅτι εἶναι ἀλλότριον, τὸ κληροδότημα ἰσχύει. Τί εἶναι ἐνταῦθα τὸ ἀποδεικτέον; ἢ γνῶσις ἢ ἡ ἄγνοια; Νόμ. 21 Π. (22, 3). Ἡ παρατήρησις ὀρθή, ἀλλὰ ἄνευ πρακτικῆς σπουδαιότητος.

11) Πάντα τὰ πρὸς παραγωγὴν, ἀλλὰ καὶ μόνα τὰ πρὸς παραγωγὴν εἰδικῶς τοῦ δικαίου τῆς ἀγωγῆς (π. χ. τοῦ δανείου, τῆς μισθώσεως, τῆς ἰδιοκτησίας, τῆς δουλείας) ἀναγκαῖα γεγονότα ἀποδεικνύει ὁ ἐνάγων ἂν' ἑτέρου πάντα καὶ μόνα τὰ πρὸς παραγωγὴν εἰδικῶς τοῦ δικαίου τῆς ἐνστάσεως ἀποδεικνύει ὁ ἐναγόμενος· ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἕκαστος διάδικος ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ ἐκεῖνα μόνον τὰ γεγονότα, ἅτινα ἀρκοῦσι κατὰ νόμον νὰ στηριξῶσι τὴν αἴτησιν αὐτοῦ. Οὕτω εἰς τὴν βάσιν τῆς ἀγωγῆς ἀνήκουσι καὶ ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ ὁ ἐνάγων: α') ἐπὶ δανείου ἢ ἄλλης πράγματι συνισταμένης ἐνοχῆς, τὴν δόσιν πράγματος ἐπὶ ἀποδόσει (εἰσηγ. 3, 14). β') ἐπὶ δωρεᾶς, τὴν διὰ συμβολαιογραφικῆς πράξεως συνομολόγησιν αὐτῆς (Νόμ. χαρτοσ. 42). γ') ἐπὶ διεκδικήσεως εἰς παράγωγον αἰτίαν στηριζομένης, τὴν κτήσιν τῆς κυριότητος καὶ τοῦ προκτήτορος (νόμ. 20 πρ. πανδ. 41, 1. Ἐγχειρ. § 170 σημ. 12). δ') ἐπὶ ἀποζημιώσεως ἕνεκα παραβάσεως ἐνοχικῆς σχέσεως, τὴν ὑπαρξιν ἀπλῶς τῆς ἐνοχικῆς σχέσεως καὶ τὴν προξηνηθεῖσαν ζημίαν· ὅθεν ὁ ἐν χεῖρονι καταστάσει τὴν παρακαταθήκην, τὸ χρησιδάνειον, τὸ μισθωθὲν πρᾶγμα ἢ τὸ ἐνέχυρον ἀποδίδων λογίζεται ὡς μὴ ἀποδίδων τὸ ὄφλημα καὶ εὐθύνεται (νόμ. 1 § 16 πανδ. 16, 3. νόμ. 3 § 1 πανδ. 13, 6). τὸ αὐτὸ κρατεῖ καὶ ἂν ἰσχυρίζεται οὗτος ὅτι ἀπώλεσεν αὐτό· μόνον τυχερὰ ἀπώλειαν, ἣν ὀφείλει αὐτὸς ν' ἀποδείξῃ, τὸν ἀπαλλάττει (νόμ. 5 κώδ. 4, 24. Beinholt ἐν τῇ τοῦ Linde ἐφημερ. II', 160 N. σειρᾶς). Ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ τὸ γνωστὸν ζήτημα τοῦ ἐμπρησμοῦ τῆς ὑπὸ μίσθωσιν οἰκίας. Ἐκ τῆς μισθώσεως γεννᾶται ἡ ὑποχρέωσις τοῦ μισθωτοῦ ν' ἀποδώσῃ τὴν οἰκίαν ἐν ἡ καταστάσει παρέλαθεν αὐτήν·

δικαίου τῶν ἐνστάσεων¹² ἐπομένως ξένα τῆς βάσεως

εὐθύνεται δὲ διὰ δόλον καὶ ἀμέλειαν (μεγάλην ἢ μικράν)· μόνον διὰ τὰ τυχηρὰ δὲν εὐθύνεται. "Ἵνα ἀπαλλαγῇ λοιπὸν ὁ μισθωτῆς τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ νὰ παραδώσῃ τὴν οἰκίαν οἷαν παρέλαβεν αὐτήν, ὀφείλει νὰ ἰσχυρισθῇ καὶ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ ἐμπρησμὸς ἦτο δι' αὐτὸν τυχηρὸν γεγονὸς (πρβ. καὶ Παπαρρηγ. ἐν Ἐφημ. δικαστ. σ. 34 Ν. σειρᾶς).—Ἐὰν ὅμως ἡ περὶ ἀποζημιώσεως ἀγωγὴ στηρίζεται ἐπὶ παρανόμου πράξεως τοῦ ἐναγομένου (ἐπὶ δόλου ἢ ἀμελείας αὐτοῦ), ἡ παράνομος πράξις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς ἀγωγῆς καὶ ἀποδεικτέα ἐστὶν ὑπὸ τοῦ ἐνάγοντος (νόμ. 18 § 1 πανδ. 22, 3 qui dolo dicit factum aliquid, licet in exceptione, docere dolum admissum debet· νόμ. 30 κώδ. 8, 45. Wächter § 113)· ἐὰν ὁ ἐναγόμενος ἀντιτάξῃ, ὅτι ἐν ἀκαταμαχίτῳ ἀνάγκῃ εὐρισκόμενος εἰς τὸ νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτόν, ἡδίκησε; δικαστ. Χρον. Γ', 194· ε') ἐὰν αἰτῇ νόμιμον κληρονομικὴν μερίδα, τὴν διδούσαν πρὸς τοῦτο δικαίωμα συγγενικὴν σχέσιν (νόμ. 1 βασ. 22, 1)· ὁ δὲ ἐναγόμενος ἀντιτάσσων ἀποκλήρωσιν, ἀποδεικνύει αὐτὸς αὐτὴν (Νεαρ. 115 κεφ. γ' § 14)· ε') ἐπὶ τῆς τοῦ ἀχρεωστήτου ἀγωγῆς, τὴν ἀνυπαρξίαν τοῦ χρέους καὶ τὴν ἑαυτοῦ πλάνην· περὶ τοῦ πρώτου ὑπάρχει τις τροποποίησις ἐν νόμ. 25 πρ. πανδ. (22, 3). Ἐγχειρ. § 170 σημ. 4· ζ') ἐπὶ τῆς ὑποθηκικτῆς ἀγωγῆς, οὐ μόνον τὸ δάνειον καὶ τὴν ὑποθήκευσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ὑποθηκεύσαντος (νόμ. 23 πανδ. 22, 3)· η') ἐπὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς, τὴν στηρίζουσιν τὴν ἀγωγὴν συγγενικὴν σχέσιν· ἐὰν δὲ ὁ ἐναγόμενος ἰσχυρίζεται ὅτι ὑπάρχει διαθήκη ἢ συγγενεῖς ἐγγύτεροι, ἀποδεικνύει αὐτὸς τοῦτο (Ἐγχειρ. § 170 σημ. 17). Πάντα τὰ ἐν τοῖς α'—η' παραδείγμασι σημειούμενα θέματα περιέχουσιν εἰδικῶς τοῦ διὰ τῆς ἀγωγῆς ἐπιδιωκομένου δικαίου παραγωγικά.

Ἰσχυρῶς φιλονεικεῖται τὸ ζήτημα, τίς ἀποδεικνύει ὅταν ἐπὶ δικαιοπραξιῶν ὁ ἐναγόμενος ἀντιτάσῃ ὅτι ἡ δικαιοπραξία, περὶ ἧς ἡ δίκη, συνέστη ὑπὸ ἀναβλητικὴν αἵρεσιν. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, τὴν αἵρεσιν ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ ὁ ἐναγόμενος. Πρβ. Ἐγχειρ. § 170 σημ. 9 πρβ. περὶ τοῦ ζητήματος Unger (§ 129 ἐν τ. σελ. 572), ὅστις ἐναντίαν ἀποφαίνεται γνώμην.

12) Νόμ. 19 πανδ. (22, 3)· νόμ. 1 κώδ. (4, 19). Καὶ ὁ ἐναγόμενος μόνον τὰ εἰδικῶς τὴν ἱστορικὴν βάσιν τῆς ἑαυτοῦ ἐνστάσεως ἀποτελοῦντα γεγονότα χρεωστῇ ν' ἀποδείξῃ· π. χ. ἂν προτείνῃ συμφηφι-

τῆς ἀγωγῆς ἢ τῶν ἐνστάσεών εἰσιν αἱ γενικαὶ προϋποθέσεις τῆς παραγωγῆς παντὸς δικαίου, ἢ ἡ ἀπουσία τῶν ἐξαιρετικῶν τοῦ νόμου περιπτώσεων, ὡς καὶ τὰ ἀναιρετικά τοῦ δικαίου γεγονότα· 13

μόν, χρέος ἔχει ν' ἀποδείξῃ μόνον τὰ παραγωγικά τῆς ἀνταπειτήσεώς του περιστατικά.

13) Πάντα ταῦτα τὰ περιστατικά ἀνήκουσιν εἴτε εἰς τὰ διακωλυτικά γεγονότα, εἴτε εἰς τὰ ἀναρετικά· ἐπομένως ἀποτελοῦσιν ἰσχυρισμούς εἴτε τοῦ ἐναγομένου (ἐνστάσεις), εἴτε τοῦ ἐνάγοντος (ἀντενστάσεις), ἀποδεικτέους παρ' αὐτῶν. Ὅθεν

α') διακωλυτικά γεγονότα ὑπὸ τοῦ ἐναγομένου (ἢ τοῦ ἐνάγοντος ὡς ἀντενστάσεις) ἀποδεικτέα εἰσὶ, πρῶτον ἢ περὶ τὸ ἔχειν δίκαια ἢ ἐπιχειρεῖν δικαιοπραξίας ἀνικανότης τοῦ προσώπου (διατοῦτο ὁ λέγων, τὸν ἀντίδικον αὐτοῦ ὑπὸ νόμου κωλύεσθαι τινος δικαίου, δεικνύει νόμ. 5 πρ. πανδ. 22, 3· διότι ἡ ἰκανότης εἶναι ὁ κανὼν, ἡ ἀνικανότης, ἡ ἐξαιρέσεις· ἅρα ὁ τὴν ἐξαιρέσιν ἐπικαλούμενος βραβεῖται τῇ ἀποδείξει αὐτῆς· ἐὰν ὅμως κανὼν ᾖναι ἡ ἀνικανότης—ἡ τῶν ἀνηλίκων καὶ γυναικῶν πρὸς ἔκδοσιν συναλλαγματικῆς—, ὁ τὴν ἀνικανότητα ἐπικαλούμενος ἀποδεικνύει αὐτὴν καθὼς ἐξαιρέσιν, ἢ τοῦ πράγματος (ὅτι δηλαδὴ εἶναι ἐκτὸς συναλλαγῆς)· δεῦτερον τὸ μὴ σπουδαῖον τῆς δικαιοπραξίας (ὁ κανὼν εἶναι· πᾶσα δῆλσις θελήσεως παράγει τὴν δι' αὐτῆς σκοπούμενην ἐνέργειαν· ἐξαιρέσεις· ἡ μὴ σπουδαία θέλησις δὲν παράγει τὴν ἐνέργειαν ταύτην)· τρίτον, τὸ κατ' ἐξαιρέσιν μὴ ἐφαρμόσιμον τοῦ νομικοῦ κανόνος ἐφ' οὗ ἡ ἀγωγή στηρίζεται· ὅταν δηλαδὴ νομικός τις κανὼν ἐξαιρῇ θέματά τινα τῆς ἐφαρμογῆς του, ὁ ἐπικαλούμενος τὴν ἐξαιρέσιν ὀφείλει αὐτὸς ν' ἀποδείξῃ αὐτὴν (π. χ. ὅτι τὸ ἐλάττωμα τοῦ πωληθέντος πράγματος ἦτο ὁρατόν· νόμ. 14 § 10, νόμ. 48 § 4 πανδ. 21, 1· ὅτι τὸ ἐκνικώμενον πρᾶγμα ἐγίνωσκεν ὁ ἀγοραστὴς ὅτι εἶναι ἀλλότριον· νόμ. 27 κώδ. 8, 45· νόμ. 7 κώδ. 3, 38). Τοιαῦτα αἱ ἐξαιρέσεις τοῦ τῆς 28 αὐγ. 1854 διατ. περὶ κρητ. γραμματίων. Τέταρτον, ὁ ἔκ τινος συμβάσεως (παρακαταθήκης μισθώσεως, χρησιδανείου) ἐναγόμενος ἐπὶ ἀποδόσει πράγματός τινος, ἐὰν προσβάλλῃ τὸ ἔγκυρον αὐτῆς ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἀνήκει αὐτῷ τὸ πρᾶγμα, χρεωστεῖ αὐτὸς νὰ φέρῃ τὴν ἀπόδειξιν ταύτην (νόμ. 15 πανδ. 16, 3· νόμ. 45 πρ. πανδ. 50, 17· νόμ. 20 κώδ. 4, 65). Unger § 123 σημ. 25.

Ἡ βάσις ἡ θεμελιακὴ, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ γνώμη ὅτι τὰ διακωλυ-

τικὰ γεγονότα ἀποδεικνύει ὁ ἐναγόμενος, εἶναι ὅτι ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἐξαίρεσιν πάντοτε κανόνος ἄλλου γενικωτέρου (άνωτ. § 90 σημ. 1). ἄλλοι δικαιολογοῦσι τὴν γνώμην ταύτην ἐκ τῆς θεωρίας τῶν τεκμηρίων (Wächter § 66 σ. 437), ὅπερ ὅμως δὲν εἶναι ἀκριβές. Ἐγχειρ. § 170 σημ. 7. Unger § 123 σημ. 24.

6) ἀναιρετικά γεγονότα ὑπὸ τοῦ ἐναγομένου ἐπίσης ἀποδεικτέα εἰσιν ἐπὶ μὲν τῶν ἐνοχῶν, ἢ ἐκπλήρωσις αὐτῶν, ἐπὶ δὲ τῶν ἐμπραγμάτων διακαίων, ἢ ἀπόσθεσις τοῦ δικαίου (άνωτ. § 90 σημ. 2). Τοῦτο ἐφαρμόζεται οὐ μόνον ὅταν ἡ δίκη ἀντικείμενον ἔχῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐνοχῆς, ἀλλὰ καὶ ὅταν διὰ τῆς ἀγωγῆς ἐπιδιώκωνται ἕτεραι συνέπειαι, ἐκ τῆς μὴ ἐκτέλεσεως τῆς ἐνοχῆς παραγόμεναι· διότι καὶ αὗται περιεχόμενον τῆς ἐνοχῆς ἀποτελοῦσι καὶ τὴν αὐτὴν ὑποχρέωσιν, ἣν καὶ ἡ κυρία ἐνοχὴ, ἐπιβάλλουσι τῷ ὀφειλέτῃ. Διατοῦτο 1) ἐπὶ τοῦ καταπτωτικοῦ συμφώνου (lex commissoria), ἐναγόμενος ὁ ἀγοραστής ἐπὶ ἐπιστροφῇ τοῦ πράγματος διὰ τὴν μὴ καταβολὴν τοῦ τιμήματος καὶ τὴν ἕνεκα τούτου παράθασιν τοῦ συμφώνου (νόμ. 4 πρ. πανδ. 18, 3), βαρεῖται αὐτὸς τῇ ἀποδείξει τῆς καταβολῆς· διότι ὁ πωλητὴς δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ ἢ τὴν πληρωμὴν τοῦ τιμήματος, ἢ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ πράγματος· ἀμφοτέρων τούτων ἀναιρετικὸν γεγονὸς εἶναι ἡ καταβολὴ (άνωτ. § 90 σημ. 3). 2) ἐπὶ τῆς ἐμφυτεύσεως, ἐναγόμενος ὁ ἐμφυτευτὴς ἐπὶ ἀποδόσει τοῦ πράγματος διὰ τὴν μὴ πληρωμὴν τοῦ κανόνος, ἀποδεικνύει αὐτὸς τὴν πληρωμὴν· διότι καὶ ἐνταῦθα ἡ πληρωμὴ τοῦ κανόνος εἶναι ὁ ἀναιρετικὸς λόγος τοῦ δικαιώματος περὶ καταβολῆς τοῦ τιμήματος ἢ ἀποδόσεως τοῦ πράγματος (Bothmann σ. 343· ἐναντίος Plank Beweisurtheil σ. 282 σημ. 1). τὸ αὐτὸ κρατεῖ καὶ ἐπὶ τοῦ μὴ καταβαλόντος τὸ μίσθωμα μισθωτοῦ (νόμ. 54 § 1· νόμ. 56 πανδ. 19, 2). 3) ἐπὶ ἀπαιτήσεως τόκων ὑπερημερίας, ὁ ἐνάγων ἀποδεικνύει μόνον τὴν ὀχλήσιν, ἢ δὲ τῆς καταβολῆς ἀποδείξεις ἐπικείται τῷ ἐναγομένῳ (νόμ. 32 § 1, πανδ. 22, 1). Unger § 129 σημ. 31. 4) ἐναγομένου τοῦ ἐγγυητοῦ, ὀφείλει ὁ ἐνάγων ν' ἀποδείξῃ μόνον ὅτι κατεδίωξε τὸν πρωτοφειλέτην δικαστικῶς· ὅτι δὲ κατεβλήθη αὐτῷ τὸ χρέος ἀποδεικνύει ὁ ἐναγόμενος ἐγγυητῆς (Unger σημ. 33α). 5) τίς ἀποδεικνύει προταθείσης τῆς ἐνστάσεως non adimpleti contractus; άνωτ. § 91 σημ. 7. Ἐγχειρ. § 170 σημ. 11. 6) ἐγειρομένης τῆς ὑποθηκικῆς ἀγωγῆς, ὀφείλει ὁ ἐνάγων ν' ἀποδείξῃ τὸ δάνειον μόνον, ἢ δὲ καταβολὴ αὐτοῦ ἐπικείται τῷ ἐναγομένῳ (νόμ. 1 κώδ. 8, 33· νόμ. 10 κώδ. 2, 24). Unger σημ. 28. 7) ὅταν ὅμως ἡ μὴ ἐκτέλεσις τῆς ἐνοχῆς χρησιμεύῃ ὡς βάσις ἐνόχου κῆρος ἐκ τῆς μὴ ἐκτέλεσεως παρακινήσας τὴν μὴ ἐκτέλε-

Γ') Αἱ ἐπιβαλλόμεναι εἰς τοὺς διαδίκους ἀποδείξεις ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας διαδοχικὴν σχέσιν· προηγείται ἡ ἀποδείξις τῆς ἀγωγῆς, ἔπεται ἡ τῶν ἐνστάσεων, παρέπεται ἡ τῶν ἀντενστάσεων καὶ οὕτως ἐφεξῆς. 14

σιν ὀφείλει τότε ν' ἀποδείξῃ ὁ ἐνάγων δανειστής· οἷον ἐνάγει τρίτον πρόσωπον ὑποσχεθὲν νὰ πληρώσῃ τὸ χρέος, ἐὰν δὲν ἐξοφλήσῃ αὐτὸ ὁ ὀφειλέτης (νόμ. 116 πανδ. 45, 1), ἢ ἐπὶ συναλλαγματικῶν, τὸν ἐκδότην ἢ τοὺς ὀπισθογράφους (ὀφείλει ὁ ἐνάγων ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἐγένετο διαμαρτύρησις περὶ τε τῆς μὴ ἀποδοχῆς καὶ περὶ τῆς μὴ πληρωμῆς). Τὸ αὐτὸ κρατεῖ καὶ ὅταν ἡ ἐνοχὴ ἀντικείμενον ἔχῃ παράλειψιν (*obligatio in non faciendo*)· ἐνταῦθα ἡ παράβασις τῆς ἐνοχῆς εἶναι ἡ γενεσιουργὸς αἰτία τοῦ διὰ τῆς ἀγωγῆς ἐπιδιωκόμενου δικαιώματος· ἄρα ἀποδεικνύει τὴν παράβασιν ὁ ἐνάγων. Unger § 129 σημ. 29.

14) Ὁ ἐνάγων ἀπαιτεῖ τὴν μεταβολὴν τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐναγομένου καταστάσεως· ὁ ἐναγόμενος ἀπεναντίας ἀπαιτεῖ νὰ μένωσι τὰ πράγματα ὡς ἔχουσιν. Ὅθεν ὁσάκις ἀμφοτέροι οἱ διάδικοι ὑποχρεωθῶσιν εἰς ἀπόδειξιν, ἐξετάζονται κατὰ πρῶτον λόγον αἱ τοῦ ἐνάγοντος ἀποδείξεις. Διατοῦτο *semper necessitas probandi incumbit illi qui agit* (νόμ. 21 πανδ. 22, 3)· νόμ. 2, 8, 20, κώδ. (4, 19) «μὰτῃν εὐλαδῇ, ἵνα ἐκ τοῦ ἐναγομένου ἡ ἀπόδειξις αἰτηθεῖ»· νόμ. 1 κώδ. (4, 4). Ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι εἰ ὁ ἐνάγων δὲν προσαγάγῃ τὰς ἀναγκαίας ἀποδείξεις, ἀπορρίπτεται ἡ ἀγωγή αὐτοῦ, ὁ δ' ἐναγόμενος ἀπολύεται, εἰ καὶ τυχὸν στερεῖται ἀποδείξεων τῶν ἐαυτοῦ ἰσχυρισμῶν (νόμ. 4 κώδ. 2, 1) ἢ ἀπορεῖ δικαιολογημάτων (νόμ. 9 κώδ. 8, 36· *si intentionem actoris probatione deficere confidis, nulla tibi defensio necessaria est*· νόμ. 28 κώδ. 3, 32· νόμ. 23 κώδ. 4, 19)· ἄρα πολὺ προτιμητοτέρα εἶναι ἡ τοῦ ἐναγομένου θέσις. Θεοφ. Δ', ιε' § 4· «καλλίων ἐν τοῖς δικαστηρίοις ὁ ἐναγόμενος (ῥέος) τοῦ ἐνάγοντος (ἄκτωρος)· καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεγάλα ἀναφύονται φιλονεικίαι περὶ αὐτῆς τῆς νομῆς, παρὰ τίνι αὕτη τυγχάνει. Ἔστι γὰρ τὸ κέρδος τοῦ νέμεσθαι (*commodum possidendi*) ἐν τούτῳ, ὅτι εἰ καὶ μὴ αὐτοῦ ἐστι τὸ πρᾶγμα τοῦ νεμομένου ἔσθ' ὅτε τὴν δίκην νικᾷ οὗτος, τοῦ ἐνάγοντος μὴ δυνηθέντος ἀποδείξαι προσεῖναι αὐτῷ τὴν δεσποτείαν»· νόμ. 128 πρ. πανδ. (50, 17) *in pari causa possessor potior haberi debet*· νόμ. 5 πρ. πανδ. (7, 6). Ἐὰν αἱ ἀποδείξεις τοῦ ἐνάγοντος κριθῶσιν ἄρκουσαι, ἢ εἰ οἱ ἀποτελοῦντες τὴν βάσιν τῆς ἀγωγῆς αὐτοῦ ἰσχυρισμοί

β') τεκμήρια.

§ 95. Ὁ δικαστής πείθεται περὶ τοῦ ἀποδεικτέου γεγονότος εἴτε διὰ τῆς ἀποδείξεως αὐτοῦ τούτου τοῦ γεγονότος, εἴτε διὰ τῆς ἀποδείξεως ἑτέρου γεγονότος, ἐξ οὗ δύναται λογικῶς νὰ συμπερανθῇ καὶ ἐκείνου ἡ ὑπαρξίς·¹ ἡ τοιαύτη ἀπόδειξις καλεῖται **ἐντεχνος** καὶ τὸ ἐκ γνωστοῦ πράγματος περὶ ἀγνώστου συμπέρασμα, **τεκμήριον**.² Τὰ τεκμήριά εἰσι χρήσιμα καθὼς ἐλαφρύνοντα πολλάκις τὴν θέσιν τοῦ ἀποδεικνύοντος·³ εἰς δὲ τοσοῦτω βεβαιότερα, ὅσω στενότερος καὶ ἀναγκαιότερός ἐστιν ὁ

δὲν χρήζωσιν ἀποδείξεων, ἔρχεται τότε ἡ σειρά τῆς ἐξετάσεως καὶ ἐκτιμήσεως τῶν ἀποδείξεων τῶν ἐνστάσεων τοῦ ἐναγομένου καὶ μετ' αὐτάς τῶν ἀντενστάσεων τοῦ ἐνάγοντος καὶ οὕτω ἐφεξῆς· νόμ. 19 κώδ. (4, 19)· «τὰς παραγραφὰς χρὴ μὲν ἀντιτίθεσθαι ἐν προοιμίῳ τῆς δίκης, ἐξετάζεσθαι δὲ μετὰ τὰς τοῦ ἐνάγοντος ἀποδείξεις»· νόμ. 9 κώδ. (8, 36)· «εἰ δὲ ἔχεις παραγραφὴν, ἀντίθεε αὐτήν· καὶ εἰ ἀμφισβητηθῇ, τελευταῖον ἐξετασθήσεται μετὰ τὴν ἐναγωγὴν». Πρβ. Ἐγχειρ. § 218.

1) Ὅταν δηλαδή ἡ σχέσις μεταξὺ δύο πραγμάτων ἢ γεγονότων ᾖ τοιαύτη, ὥστε ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἐνὸς νὰ πιθανολογῇ ἢ καὶ βεβαίαν νὰ καθιστᾷ καὶ τὴν τοῦ ἄλλου, τότε δύναται τις ἐκ τῆς ἀποδείξεώς τινος τῶν πραγμάτων ἢ τῶν γεγονότων τούτων νὰ παραδεχθῇ ὡς ἀποδεδειγμένον καὶ τὸ ἄλλον· π. χ. ἡ ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως πατημάτων ἀνθρωπίνων ἐν ἐρμηίᾳ τινὶ ἀποδεικνύει τὴν ἐκεῖθεν διάβασιν ἀνθρώπων.

2) Πολιτ. δικον. 272, Γαλλ. κώδ. 1349 *Brissonius h. v. praesumptio est opinio vel conjectura ducta a lege sive iudice ab eo, quod ἐπὶ τὸ πλεῖστον accidere solet*. Ἐπειδὴ ὑπάρχει τὸ γεγονὸς α, τεκμαίρομαι ἐξ αὐτοῦ τὴν ὑπαρξιν καὶ τοῦ γεγονότος β, λέγει ὁ δικαστής ἢ καὶ πᾶς ἄνθρωπος, ὅστις τοιοῦτον εἶδος ἀποδείξεων ἔχει νὰ ἐκτιμήσῃ.

3) Ὁ ἀποδεικνύων ἔχει ἐπὶ τεκμηρίων τὴν ἐκλογὴν μεταξὺ τοῦ ἀποδεικτέου γεγονότος καὶ τοῦ ἑτέρου ἐξ οὗ τὸ συμπέρασμα· ἐνδεχόμενον λοιπὸν νὰ ᾖ τὸ εὐχαιρότερον τοῦ δευτέρου τούτου γεγονότος ἢ ἀπόδειξις

μεταξὺ γνωστοῦ καὶ ἀγνώστου δεσμός. 4

Τὰ τεκμήρια διαιροῦνται εἰς νόμιμα καὶ δικαστικά· καὶ νόμιμα μὲν εἰσιν ὅσα ὁ νόμος κυροῖ ὀρίζων τὸ συμπέρασμα καὶ ὑποχρεῶν τὸν δικαστὴν νὰ σκεφθῇ κατ' αὐτό· ὅπερ γίνεται διττῶς, ἢ ὑποχρεοῦται ὁ δικαστὴς νὰ συμπεράνῃ ὅπως ὁ νόμος ὀρίζει μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου, συγχωρουμένης οὕτω τῆς ἐπικρίσεως τῆς ὀρθότητος τοῦ τεκμηρίου, ἢ ἀπαγορεύεται πᾶσα ἐπικρίσις καὶ ἀποκλείεται ἡ ἀνταπόδειξις. 5 Οὐκ ἔστιν ἐντελῶς ἀκριβὲς τὸ λεγόμενον

4) Ὅποια ἐστὶν ἡ σχέσις μεταξὺ τοῦ γνωστοῦ πράγματος καὶ τοῦ ἀγνώστου, ἂν δηλαδὴ ὁ συνάπτων αὐτὰ δεσμός ᾗτο σφιγκτότερος ἢ χαλαρώτερος, ἀνήκει εἰς τὸν δικαστὴν νὰ κρίνῃ, ἀκολουθῶν ἐν τῇ ἐαυτοῦ κρίσει τοὺς κανόνας τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐμπειρίας· μόνον δὲ ἐπὶ νομίμων τεκμηρίων ὀφείλει ν' ἀκολουθήσῃ ὅπερ ὁ νόμος ὀρίζει συμπέρασμα. Ὅθεν ἐπὶ μὲν τῶν δικαστικῶν τεκμηρίων ὁ δικαστὴς ἔχει πλήρη ἐλευθερίαν περὶ τὴν μόρφωσιν τῆς πεποιθήσεώς του καὶ τὴν παραδοχὴν ἢ μὴ τοῦ ἀγνώστου ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ γνωστοῦ, ἐπὶ δὲ τῶν νομίμων τεκμηρίων δὲν δύναται νὰ ἐπικρίνῃ τὴν ὀρθότητα τοῦ συμπεράσματος, ἀλλ' ὀφείλει νὰ σκεφθῇ κατ' αὐτό, τουτέστιν ὡς πρὸς τὸ συμπέρασμα τοῦτο ὑπάρχει δικανικὴ ἀλήθεια· ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἐπὶ τῶν δικαστικῶν τεκμηρίων ὁ δικαστὴς κρίνει κατὰ τὴν ἰδίαν πεποίθησιν, ἐνῶ ἐπὶ τῶν νομίμων κρίνει κατὰ τὴν πεποίθησιν τοῦ νομοθέτου. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ δικαστικῶν τεκμηρίων δὲν εἶναι ὅλως ἀπειριόριστος τοῦ δικαστοῦ ἡ ἐξουσία, διότι τὰ τεκμήρια ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ κρίσις αὐτοῦ, πρέπει νὰ ᾔναι σπουδαῖα, ὠρισμένα καὶ σύμφωνα πρὸς ἄλληλα (ἡ ἔκφρασις δὲν εἶναι κατάλληλος· διότι οὐχὶ τὰ τεκμήρια, ἀλλὰ τὰ γνωστὰ γεγονότα πρέπει νὰ ᾔναι σπουδαῖα, ὠρισμένα καὶ σύμφωνα, ὥστε νὰ δικαιολογῶσι τὸ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀποδεικτέου ἰσχυρισμοῦ συμπέρασμα). Ὑπόκειται κατὰ τοῦτο ἡ κρίσις αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπικρίσιν τοῦ ἀρείου πάγου; Ὁχι, ἀποκρίνεται ἡ νομολογία (Dalloz Obligation ἀρ. 5020)· ἀλλ' ἂν ὁ δικαστὴς (ὡς συμβαίνει ἐνίοτε) σκεφθῇ ῥάβδος ἐν γωνίᾳ· ἄρα βρέχει;

5) Ἐγχείρ. § 177 σημ. 4. Unger § 130. Τὰ μὲν δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι τεκμήρια *μαχητά*, τὰ δὲ τεκμήρια *ἀμάχητα*.

ὅτι τὰ νόμιμα τεκμήρια ἀπαλλάττουσι τοῦ βάρους τῆς ἀποδείξεως εἴτε καθόλου εἴτε ἐν μέρει·⁶ διότι μόνον εὐκολύνουσι τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως μεταβάλλοντα τὸ ἀποδεικτέον θέμα.⁷

Νόμιμα τεκμήρια ὑπάρχουσι μόνον ὅσα ῥητῶς ὁ νόμος κυροῖ.⁸ Παλαιότερον, ἐπειδὴ κατὰ τινα θεωρίαν τὸ βάρος

6) Τὸ ἄρθρ. 275 τῆς πολιτ. δικονομίας, καθ' ὃ τὰ νόμιμα τεκμήρια ἀπαλλάττουσι τῆς πρὸς ἀπόδειξιν ὑποχρεώσεως, συνδυαζόμενον πρὸς τὸ ἄρθρ. 245 § 2, ἐννοεῖ μόνον τοῦτο, ὅτι δὲν διατάσσεται ἀπόδειξις τοῦ περιστατικοῦ περὶ οὗ ὑπάρχει τὸ νόμιμον τεκμήριον· ὅθεν ὁ διάδικος ὑπὲρ οὗ τὸ τεκμήριον κεῖται ἀπαλλάσσεται μὲν τῆς ἀποδείξεως τοῦ τεκμηριοῦ γεγονότος, οὐχὶ ὅμως καὶ πάσης ἀποδείξεως. "Ἀλλην σημασίαν δίδει εἰς τὰ νόμιμα τεκμήρια ὁ Bolgiano ('Ἐφημερ. τοῦ Linde 16', 372 N. σειρᾶς)· κατ' αὐτόν, τὰ τεκμήρια ταῦτά εἰσιν ἀπλῶς μέσα ἀποδείξεως, ὡς τὰ ἔγγραφα καὶ οἱ μάρτυρες· ἐπομένως ὁ χρῆσιν αὐτῶν ποιούμενος ἐπέχει θέσιν προαποδεικνύοντος· ὥστε ἡ τυχὸν ἐκδοθησομένη περὶ ἀποδείξεως ἀπόφασις ὡς κυρίαν ἀπόδειξιν πρέπει νὰ τάσῃ τὸ διὰ τοῦ τεκμηρίου βεβαιούμενον γεγονός. Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι μὲν θεωρητικῶς ὀρθοτέρα, ἀλλ' ὡς ἀντικειμένη εἰς τὸ ἄρθρ. 245 τῆς πολιτ. δικον. σπανίως δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ παρ' ἡμῖν.

7) Ἦγουν ὁ ἔχων ὑπὲρ ἑαυτοῦ νόμιμον τεκμήριον, ὅτι ἐξώφλησε τὸ χρέος (τὸν χιασμόν τοῦ χρεωστικοῦ ἐγγράφου), δύναται ἢ ἀπ' εὐθείας νὰ φέρῃ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐξωφλήσεως (διὰ μαρτύρων, ἐγγράφων ἢ ὀρκου), ἢ ἐμμέσως προσάγων τὸ διαγεγραμμένον χρεωστικόν ἔγγραφον (πολ. δικον. 388). Ἐὰν δὲ ἡ βάση τοῦ νομίμου τεκμηρίου ᾖ ἀμφίβολος, ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ αὐτὴν ὁ τὸ τεκμήριον ἐπικαλούμενος, ἰδίως δὲ πάσας τὰς προϋποθέσεις τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ. Unger § 130 σημ. 16.

8) Τὰ ἀποκλείοντα τὴν ἀνταπόδειξιν νόμιμα τεκμήρια ταυτίζουσι τινες μετὰ τῶν νομικῶν πλασμάτων (fictio juris)· ἀλλ' οὐχὶ ὀρθῶς· διότι ἀμφότερα μὲν περιέχουσιν ἐξαίρεσιν, ἤτοι τοῦ μὴ ἀληθοῦς νομιμοποιήσιν· ἀλλὰ τὸ μὲν νομικὸν πλάσμα πράττει τοῦτο ἀναφανδὸν καὶ ἀποτόμως, τὸ δὲ τεκμήριον ἐκ συμβεβηκότος καὶ ἐνδεχομένως· ἐκεῖ τὸ ψεῦδος pro veritate accipitur (ὁ μὴ νομεὺς παραλαμβάνεται ὡς νομεὺς· fictus possessor)· ἐνταῦθα ἡ πιθανότης pro veritate accipitur (οἶον

τῆς ἀποδείξεως ὠρίζον τὰ νόμιμα τεκμήρια, μεγάλη ἐπεκράτει σύγχυσις ἐν τῇ περὶ αὐτῶν διδασκαλίᾳ, ἥτις ὅμως τὴν σήμερον ἐγκατελείφθη σχεδόν.⁹ Πρέπει ὅμως νὰ διαστέλλωνται ἀκριβῶς ἀπ' ἀλλήλων τὰ ἀληθῆ καὶ γνήσια τεκμήρια, ἥτοι τὰ ἐκ γνωστοῦ περὶ ἀγνώστου **συμπεράσματα** τοῦ νόμου, ἀπὸ τῶν φαινομένων τοιούτων. Φαινόμενον καὶ οὐχὶ ἀληθῆ τεκμηρίου χαρακτηῖρα φέρουσιν αἱ διατάξεις τοῦ νόμου, αἵτινες

Παρατηρητέον δὲ ὅτι τὸ ἐκ τοῦ νομίμου τεκμηρίου συμπέρασμα φέρει εἰς τὴν παραδοχὴν εἴτε γεγονότος τινός (π. χ. ἐκ τοῦ χιασμοῦ τοῦ χρωστικοῦ ἐγγράφου ἢ παραδοχῇ καταβολῆς τοῦ χρέους) εἴτε δικαιώματος οἷον ἡ κατοχὴ ἀνωνόμου γραμματίου εἶναι τεκμήριον νομίμου κτήσεως αὐτοῦ παρὰ τοῦ κατόχου (Unger σημ. 22). προσέτι τὸ μεσότηρον λογίζεται κοινὸν ὥς καὶ ἡ χωρίζουσα δύο ἀγρῶς τᾶρος (νμσχδ. ἀστ. νόμ. ἀριθ. 663, 682).

9) Περὶ τοῦ βάρους τῆς ἀποδείξεως ὑπῆρχον ἄλλοτε, ὥς γνωστόν, τρεῖς θεωρίαι (Ἐγχειρ. § 169 σημ. 2, Unger § 130 σημ. 25). Μία τούτων εἶναι καὶ ἡ θεωρία, καθ' ἣν ὅταν ὑπάρχῃ ὑπὲρ τινος τεκμήριον, ὁ τούτου ἀντιδικὸς βαρεῖται ταῖς ἀποδείξεσι κατὰ τὴν θεωρίαν λοιπὸν ταύτην, ἐπὶ παντός θέματος ἀποδείξεως προετάσσετο τὸ ἐρώτημα: ὑπὲρ τίνος τῶν ἐκατέρωθεν ἰσχυρισμῶν ὑπάρχει τεκμήριον; Τοιουτοτρόπως δὲ περὶ πλείστων πραγμάτων κατεσκευάσθησαν τεκμήρια (π. χ. *mutatio voluntatis non praesumitur, ergo praesumitur immutabilitas*, *factum non praesumitur, ergo praesumitur non factum*, *facultates non praesumitur, ergo praesumitur paupertas*, *dolus non praesu-*

α') κανονίζουσιν ἀντικείμενόν τι, ἐὰν τυχόν δὲν ῥυθμίσει αὐτὸ ἡ ἰδιωτικὴ θέλησις· 10 ἢ β') διαγράφουσι κανόνας ἐρμηνευτικούς ἀμφιβόλων πραγμάτων (λόγων ἢ πράξεων)· 11 ἢ γ') ὀρίζουσιν ὅτι γεγονός τι πρέπει νὰ θεω-

10) Τοιοῦτον χαρακτῆρα φέρουσιν αἱ διατάξεις τῶν ἐπικουρικῶν νόμων (ἀνωτ., § 4 σημ. 15). Οἱ νόμοι αὗτοι ἔχουσι μὲν ὡς νομοθετικὸν νόμον τὴν τεκμηρτὴν θέλησιν τῶν ἰδιωτῶν, ἀλλ' αἱ διατάξεις αὐτῶν εἰσι κανονιστικαὶ τῆς σχέσεως ἣν ἀφορῶσιν, οὐχὶ νομίμου τεκμηρίου εἰσαγωγικαί· ῥυθμίζουσι· δηλαδή ὅ,τι ἡ ἰδιωτικὴ θέλησις παρέλειψε νὰ ῥυθμίσει· ἐπομένως εἶναι ἀδιάφορον ὅτι φέρουσιν ἐνίοτε τὸ ἔνδυμα τεκμηρίου, ὡς π. χ. ἐν νόμ. 1 § 13 κώδ. (5, 13· *tunc praesumatur mulier ipsa stipulationem fecisse*), ἐν ἄρθροις 92, 253 ἐδ. 2 πολ. δικον. 'Ο νομοθέτης σκέπτεται οὕτως· ὁ διάδικος, ὅστις ὑποβάλλει εἰς τὸ δικαστήριον διάφορα ἀποδεικτικὰ μέσα, ἐν οἷς καὶ ὄρκον, θέλει κατὰ πιθανὸν λόγον νὰ γενῇ χρῆσις τοῦ ὄρκου, ἂν δὲν ἀρκέσωσιν αἱ λοιπαὶ ἀποδείξεις· τὴν πιθανὴν λοιπὸν ταύτην θέλησιν τοῦ διαδίκου μεταβάλλει εἰς νομοθετικὴν διάταξιν· ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἐπικουρικοὶ νόμοι ὑποχωροῦσιν εἰς τὴν ἰδιωτικὴν αὐτοβουλίαν, δὲν ἐφαρμόζεται βεβαίως τὸ ἄρθρον 253 ὅπου ὑπάρχει καὶ ἀποδείχθῃ ἐναντία διάταξις τοῦ ἰδιώτου (π. χ. διὰ τῶν ἐγγράφων προτάσεων ἢ καὶ ἄλλως δηλοῖ ὁ διάδικος ὅτι τὸν ὄρκον ἐπάγει κατὰ πρῶτον λόγον). Unger σημ. 44α, 45.

11) "Όταν ὁ νομοθέτης νομοθετεῖ κανόνας ἐρμηνευτικῶν ἀμφιβόλων φράσεων ἢ τῆς σχέσεως πράξεων τινῶν πρὸς τὴν διάνοιαν τοῦ πράττοντος, στηρίζεται βεβαίως ἐπὶ πιθανότητων, ἧται ἀποδίδει εἰς τὴν φράσιν ἢ τὴν πράξιν τὴν ἐννοίαν ἢ διάνοιαν, ἣν θεωρεῖ ὡς πιθανήν. 'Ενίοτε μάλιστα παρεμβάλλει τὸν ἐρμηνευτικὸν κανόνα καὶ μὲ τὸ ἔνδυμα τοῦ τεκμηρίου (π. χ. ὁ ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεζουσίας θυγατρὸς ἀγοράσας τι, κατὰ πρόληψιν δοκεῖ αὐτῇ τοῦτο δωρεῖσθαι. νόμ. 74 βασ. 42, 3. Κατὰ Νεαρ. ρλς' κεφ. 5 § α' καὶ νόμ. 3 βασ. (20, 1) «δοκεῖ τὸν ἐξοπλισμὸν ἡγορακέναι. Νόμ. 18 πρ. Π. (34, 2). Νόμ. 54 βασ. (23, 3) «ὁ μείζονα τόκον ἐπερωτηθεὶς, ἐλάττονα δὲ καταβαλὼν ἐπὶ πολλὸν χρόνον, . . . δοκεῖ σιωπηρῶς σύμφωνον ἔχειν τοιοῦτον ὥστε ἐλάττονα τόκον καταβαλεῖν». Νόμ. 57 βασ. αὐτ.)· ἀλλ' οὐχ ἥττον τὸ νομοθετούμενον δὲν εἶναι τεκμήριον. Ἀναμφιβόλως δὲ ἐπιτρέπεται τῷ ἀντιδίκῳ τοῦ ἔχοντος ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν ἐρμηνευτικὸν κανόνα νὰ ἰσχυρισθῇ καὶ ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν πρέπει ἐν τῷ συγκεκριμένῳ θέματι νὰ δοθῇ ἡ ἐρμηνεία τοῦ νό-

ρῆται ὡς ἀληθές προσωρινῶς μόνον, ἥτοι μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου· 12 ἢ δ') ἔχουσιν αἰτιολογίαν τῆς νομοθετήσεως τὸ συνήθως ὑπάρχον ἢ ἐν τῷ βίῳ συμβαῖνον· 13 ἢ ε') τέλος ὀρίζουσι τὸ ἀποτέλεσμα πράξεώς τινος ἢ παραλείψεως. 14 Πάντα ταῦτα τὰ θέματα οὐδόλως περιέχουσι νόμιμον τεκμήριον, διότι δὲν ἀποτελοῦσι κρίσιν ἐκ γνωστοῦ πράγματος περὶ ἀγνώστου. 15

μου, ἀλλ' ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτοῦ καὶ ἡ ἀπόδειξις σκοπὸν ἔχει ἀπλῶς τὸ μὴ ἐφαρμόσιμον τοῦ νόμου ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ· π. χ. νόμ. 3 § 2 πανδ. (17, 2).

12) Αἱ τοιαῦται νομοθετικαὶ διατάξεις καθιεροῦσιν, ὡς λέγει ὁ Unger, προσωρινὰς ἀληθείας· ἡγοῦν ὀρίζει ὁ νόμος ὅτι προσωρινῶς, τουτέστι μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου πρέπει νὰ θεωρῇται γεγονός τι ὡς ἀληθές· ἄρα καὶ ἐνταῦθα ἡ νομοθετικὴ διάταξις δὲν περιέχει συμπέρασμα ἐκ γνωστοῦ περὶ ἀγνώστου· π. χ. ἡ λεγομένη *praesumptio Mutuaria* ὅτι αἱ τῆς γυναικὸς κτήσεις ἐκ τοῦ ἀνδρὸς προέρχονται (Unger σημ. 50)· πρβ. καὶ ἄρθρ. 2230, 2231 γαλ. κώδ. Νόμ. 2 πρ. νόμ. 27 πρ. Π. (28, 7). Νόμ. 63 § 4 Π. (36, 1). Νόμ. 27 πρ. Π. (28, 7).

13) Ἐγχειρ. § 177 σημ. 7. Ἐνίοτε ὁ νομοθέτης, ἵνα δικαιολογήσῃ τὸ νομοθέτημα, ἀναφέρει περιστατικόν τι ὡς τὸ συνήθως ὑπάρχον ἢ συμβαῖνον (π. χ. ὅτι πᾶς ἄνθρωπος κάτοχος τοῦ λογικοῦ εἶναι συνετὸς καὶ ἐπιμελὴς οἰκογενειάρχης· ὅτι αἱ πυρκαϊαὶ ἐξ ἀπροσεξίας τῶν ἐνοίκων συνήθως προέρχονται) καὶ ἐπὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ παραγομένης πιθανότητος στηρίζει τὸ νομοθέτημα αὐτοῦ. Οὕτω ἐν νόμ. 23 πρ. πανδ. (4, 2) ἡ πιθανότης ὅτι ἄνθρωπος, ἀξίωμα περιβεβλημένος, δὲν δύναται ἐν πόλει νὰ βιασθῇ, καλεῖται *praesumptio*· πρβ. καὶ νόμ. 25 πανδ. (22, 3).

14) Πρβ. Ἐγχειρίδ. § 177 σημ. 8.

15) Δηλαδὴ τὸ διακρίνον τὰ γνήσια τεκμήρια τοῦ νόμου ἀπὸ τῶν ψευδῶν καὶ νόθων εἶναι ὅτι τὸ γνήσιον τεκμήριον περιέχει συμπέρασμα ἐκ γνωστοῦ πράγματος περὶ ἀγνώστου· ὅπου λοιπὸν ὁ νόμος δὲν καθιεροῖ τοιοῦτον συμπέρασμα, ἀλλ' ἄλλο τι ὀρίζει, ἔστω καὶ κατὰ τὸν τύπον τῶν τεκμηρίων, δὲν ὑπάρχει τεκμήριον. Πολλάκις ὅμως, ἰδίως δὲ ἐπὶ τῶν τοῦ κειμένου θεμάτων α' — δ', ἡ διάκρισις αὕτη εἶναι δύσκολος, οὗ ἕνεκα διαφωνοῖαι μεταξὺ τῶν νομικῶν ὑπάρχουσι κατὰ τοῦτα. Οἷον τὸ ἐν νόμ. 9 πανδ. (22, 3) «ἐὰν γένηται μοι σύμφωνον μὴ μνημονεῦον κλη-

B') Ἡ δικαστικὴ ψήφος.

α') ὁ ρι σ μ ὸ ς καὶ εἴ δ η.

§ 96. Ὁ δικαστής, εἰς ὃν ὑποβάλλεται ἡ λύσις διαφορᾶς τινος, ἀφελει ν' ἀποφανθῇ ὁπότερος τῶν διαδίκων ἔχει δίκαιον, ὁ ἐνάγων ἢ ὁ ἐναγόμενος· ἡ ἀπόφασις δὲ γίνεται διὰ τῆς ὀριστικῆς ψήφου,¹ ἣτις, ἀφοῦ ὑποστῇ τὰς τακτικὰς καὶ συνήθεις δοκιμασίας, καλεῖται **τελεσιδίκος** ²

ρονόμου, προλήψει γενικὸν ἔστι», τινὲς (Unger σημ. 47) ὀνομάζουσιν ἐρμηνευτικὸν κανόνα, ἄλλοι (Arndts § 114 σημ. m), τεκμήριον ὀρθοτέρα βεβαίως ἢ γνώμη τοῦ Unger· ἔτι τὸ τοῦ ἄρθρ. 11 τοῦ ἀστ. νόμου «ἐν ἀμφιβολίᾳ δὲ ἂν ἐγεννήθη ζῶν ἢ νεκρὸν ὑποτίθεται τὸ πρῶτον» οἱ μὲν χαρακτηρίζουσιν ὡς γνήσιον τεκμήριον (Ἐγχειρ. § 177 σημ. 10), ἄλλοι (Unger σημ. 50) ὡς προσωρινὴν ἀλήθειαν, ὅπερ ἀκριβέστερον. Τοιοῦτον εἶναι καὶ τὸ τεκμήριον ἐπὶ συναποθησκόντων (ἀνωτ. § 14 σημ. 9), τὸ μουκιάνειον τεκμήριον (νόμ. 51 πανδ. 24, 1· νόμ. 6 κώδ. 5, 16) καὶ τὸ τοῦ νόμ. 25 § 1 πανδ. (22, 3). Τὸ δὲ ἐν νόμ. 14 κώδ. (8, 33) «ὅπερ εἶθε γράφεσθαι ἐν πολλοῖς συναλλάγμασιν ὅτι παρόντα τὰ μέρη συνήλλαξαν, χρή πιστεῦεσθαι πάντως, εἰμὴ τὸ ἐναντίον μέρος δείξῃ ὅτι οὐ παρῆσαν ἀμφοτέροι», οὔτε τεκμήριον οὔτε νομικὸν πλάσμα εἶναι, ἀλλὰ διάταξις ἀπλῶς περὶ τῆς ἀποδεικτικῆς δυνάμεως τῶν ἐγγράφων. Ἐγχειρ. § 208 σημ. 4. Unger § 130 σημ. 50.

1) Ποία ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου λέγεται ὀριστικὴ πρὸς. Ἐγχειρ. § 85, α'.

2) Τελεσιδίκος λέγεται ἡ ἀπόφασις ἢ μὴ ὑποκειμένη εἰς τακτικὸν τι ἔνδικον μέσον (ἀνακοπῆς ἢ ἐφέσεως), εἴτε διότι ἐγένετο ἤδη χρήσις τοιοῦτου ἔνδικου μέσου καὶ ἀπωλέσθη ἢ ἀπερρίφθη, εἴτε διότι παρῆλθεν ἢ πρὸς χρῆσιν αὐτοῦ προθεσμία, εἴτε τέλος διότι ἡ ἀπόφασις δὲν ὑπέκειτο εἰς τακτικὸν ἔνδικον μέσον, καθὼς οὐσα ἀνέκκλητος καὶ κατ' ἀντιμωλίαν. Ἐγχειρ. § 89 σημ. 6, § 231 σημ. 5). Ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ ὀρωμ. δικαίου res iudicata λέγεται ἀπλῶς ἡ δεδικασμένη ὑπόθεσις. ἀδιά-

καὶ εἶναι ἢ ὑπὲρ τοῦ ἐνάγοντος ἢ κατ' αὐτοῦ, τουτέστιν ἢ καταδικάζει τὸν ἐναγόμενον ἢ ἀπολύει αὐτόν·³ ἀλλὰ καὶ τρίτον τι δύναται νὰ πράξῃ τὸ δικαστήριον, δηλαδὴ ἐν μέρει νὰ καταδικάσῃ καὶ ἐν μέρει ν' ἀπολύσῃ. Ὅθεν ὑπάρχουσι τριῶν εἰδῶν ἀποφάσεις: καταδικαστικάι, ἀπολυτικάι, σύνθετοι.

(νόμ. 7 πρ. νόμ. 11 πανδ. 2, 15· post rem judicatam transactio valet, si vel appellatio intercesserit, vel appellare potueris). Ἀλλὰ κατὰ τὸ κανονικὸν δίκαιον τῆς Ἑκκλησίας καὶ τὴν δι' αὐτοῦ ἐπικρατήσανσαν σημασίαν res judicata, καλεῖται τὴν σήμερον τοῦτο μὲν ἢ τελεσιδικίως δεδικασμένη ὑπόθεσις, τοῦτο δὲ καὶ αὐτὴ ἢ τελεσιδικίως ἀπόφασις (can. 15 X de sentent. 2, 27· cum post decem dierum spatium sententia in auctoritatem rei transeat judicatæ). Τὴν δευτέραν ταύτην σημασίαν ἰσχυρίζεται ὁ Bekker (processual. Consumption σ. 135, 136) ὅτι εὔρε καὶ ἐν ταῖς ῥωμ. πηγαῖς (νόμ. 65 § 2 πανδ. 36, 1· νόμ. 25 πανδ. 1, 5· νόμ. 12 § 3 πανδ. 38, 2) Unger § 131 σημ. 8.

Ἡ τελεσιδικία τῆς ἀποφάσεως λέγεται τυπικὴ μὲν, καθὼς δικονομικῶς ἀπρότβλητος πλέον (sententia indubitata, quæ nullo remedio attentari potest· νόμ. 23 § 1 πανδ. 12, 6), οὐσιαστικὴ δὲ, καθὼς ἐπιρροὴν ἄσκούσα ἐπὶ τὴν δικασθεῖσαν ἔννομον σχέσιν. Ἡ μὲν τυπικὴ τελεσιδικία ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἐρώτημα, ἂν ἐδικάσθῃ, ἢ δὲ οὐσιαστικὴ εἰς τὸ ἐρώτημα, τί ἐδικάσθῃ.

3) Νόμ. 1 πανδ. (42, 1)· «κεκριμένον λέγεται τὸ ψήφῳ τιμηθέν, δι' ἧς καταδικάζεται τις ἢ ἀπολύεται»· νόμ. 3 κώδ. (7, 45). Οὐτε εἰς τὸν πολιτικὸν δικαστὴν, οὔτε εἰς τὸν ποινικὸν ἐπιτρέπεται ν' ἀφήσῃ ἀναποφάσιστον τὴν διαφορὰν ἐπὶ λόγῳ ὅτι μένουσιν αὐτῷ ἀμφιβολαὶ καὶ δισταγμοί· εἶναι ἀπηγορευμένον αὐτῷ νὰ ἐκδώσῃ ἀπόφασιν, διατακτικὸν ἔχουσαν non liquet (πολ. δικ. 56, 57, ποιν. δικ. 84, ποιν. νόμ. 480). Καὶ παρὰ Ῥωμαίοις, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, δὲν ἐπετρέπετο τοιοῦτόν τι, τὸ δὲ τοῦ Γελλίου (Id., 2) διήγημα, τί ἐπραξεν ὅτε γενομένης ποτε δικαστῆς ἀμφέβαλλε, ποῖαν ἀπόφασιν νὰ ἐκδώσῃ, καταδικαστικὴν ἢ ἀπολυτικὴν (propterea juravi, λέγει, mihi non liquere, atque ita judicatu illo solutus sum)· σημαίνει μᾶλλον ὅτι ἀπηλλάγῃ τοῦ νὰ δικάσῃ καὶ ἀνετέθη εἰς ἄλλον δικαστὴν τῆς διαφορᾶς ἢ διάγνωσις (Σαβιν. § 286 σ. 310).

α') ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις ⁴ λύει καταφατικῶς τὴν διαφορὰν, ἥτοι ἀποφαίνεται ὅτι ὁ ἐνάγων ἔχει δίκαιον. Τὸ περιεχόμενον δὲ αὐτῆς διάφορόν ἐστιν ὅσον καὶ τῶν ἀγωγῶν αἱ αἰτήσεις διαφοροὶ εἰσιν· ⁵ ἀμφοτέραι ὁμως, ἢ τε ἀγωγή καὶ ἡ ἀπόφασις, ἔχουσι τὸ αὐτὸ ἐντελῶς ἀντικείμενον. Δυνάμει τῆς ἀρχῆς ταύτης τῆς κατὰ τὸ σημερινὸν δικονομικὸν δίκαιον καθ' ὅλην τὴν ἐκτασιν ἰσχυούσης, ὁ δικαστὴς καταδικάζει τὸν ἐναγόμενον εἰς ὅ,τι διὰ τῆς ἀγωγῆς αἰτεῖται κατ' αὐτοῦ· ⁶ ἤγουν ἐπὶ μὲν τῶν

4) Ὁ ὁρος καταδικαστικὴ ἀπόφασις λαμβάνεται ἐνταῦθα ἐν τῇ πλατυτέρᾳ τῆς λέξεως σημασίᾳ, δηλαδὴ σημαίνει τὴν κατὰ τοῦ ἐναγομένου οὖσαν καὶ τὴν ἦταν αὐτοῦ ἀποφαινομένην ἐπομένως περιλαμβάνει τὴν τε ὑποχρεοῦσαν εἰς παροχὴν τινα τὸν ἐναγόμενον, καὶ τὴν ἀναγνωρίζουσαν ἀπλῶς τὸ δίκαιον, ὡς γίνεται καὶ ἐν νόμ. 58 πανδ. (6, 1). Wetzell Civilprozess § 44 σ. 390.

5) Ἀνωτ. § 82 σημ. 2. Ἐνίοτε ἡ καταψήφισις τοῦ ἐναγομένου γίνεται ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ νὰ προεκτελέσῃ ὁ ἐνάγων ὑποχρεώσιν τινα ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀποφάσεως ἐπιβαλλομένην αὐτῷ. Ἀνωτ. § 91 σημ. 7.

6) Ὁ δικαστὴς δὲν δύναται *ultra id quod in iudicium deductum est excedere* (νόμ. 18 πανδ. 10, 3), ἀλλ' ἡ ἀπόφασις αὐτοῦ *juxta petitionis formam sequi debet* (can. 2 in Clem. de V. S. 5, 11). Ἐγχειρ. § 75 σημ. 3, § 240 σημ. 2.

Κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον, ἐνὸσω ἴσχυεν ἡ διὰ τῶν πραιτωρικῶν τύπων διαδικασία, ἡ καταψήφισις ἐγένετο πάντοτε εἰς χρήματα, ὅποιονδήποτε καὶ ἂν ἦτο τῆς δίκης τὸ ἀντικείμενον. Τοῦ κανόνος τούτου ἀπετέλουν ἐξαιρέσεις αἱ καλούμεναι *actiones arbitrarie* (ἀνωτ. § 84 σημ. 6) καὶ αἱ τῆς ἐκτάκτου διαδικασίας (ἀνωτ. § 84 σημ. 1· νόμ. 5 § 10 πανδ. 25, 3· νόμ. 5 § 27 πανδ. 36, 4· νόμ. 3 πρ. § 1 πανδ. 43, 4), ἐν αἷς ἡ καταψήφισις ἐγένετο εἰς αὐτὸ τῆς δίκης τὸ ἀντικείμενον (§ 2 εἰσηγ. 4, 17· *si contra possessorem [judicaverit] jubere cum debet, ut rem ipsam restituat cum fructibus* § 32 εἰσηγ. 4, 6· νόμ. 68 πανδ. 6, 1· περὶ τοῦ νόμ. 17 κώδ. 7, 4· πρβ. Buchka Einfluss etc. B', 49). Περὶ τοῦ κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον ἀμφιβαλλομένου, ἀλλὰ παρ' ἡμῖν ἄνευ πραγματικῆς θύρας ἐκτάκτου ἂν ἐπὶ ἐναγῶν τοῦ ποιῶσαι καταδικάζετο εἰς

ἀπλῶς ἀναγνωριστικῶν ἀγωγῶν ἀποφαίνεται μόνον τὴν ὑπαρξίν τοῦ δικαίου· 7 ἐπὶ δὲ τῶν προσωπικῶν ἀγωγῶν καταδικάζει τὸν ἐναγόμενον εἰς πράξιν (*dare, facere*) ἢ ἀπραξίαν τινά, κατὰ τὸ ἀρχικὸν ἢ μεταβεβλημένον 8 ἀντικείμενον τῆς ἐνοχῆς, καὶ ἐπὶ τῶν ἐμπραγμάτων ἀγω-

τοῦτο ὁ ἐναγόμενος, ἢ ἐγένετο εἰς χρήματα ἢ καταψήφισις (νόμ. 13 § 1 πανδ. 42, 1—νόμ. 14 κώδ. 7, 45) ἐπιθ. Unger § 131 σημ. 17.

Κατὰ τὴν ἰσχύουσαν δικονομικὴν νομοθεσίαν, ἡ καταψήφισις γίνεται εἰς αὐτὸ τῆς δίκης τὸ ἀντικείμενον· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεσις, ὅπου εἶναι δυνατόν τοῦτο (πολ. 880—884. Ἑγχειρ. § 261). Ἐὰν ἀπαιτήσεων μὴ χρηματικῶν, ἐὰν ἢ ἐν αὐτῷ τῆς καταψήφισεως τὸ ἀντικείμενον ἐκτέλεσις ἀποβῇ ἀδύνατος, ἐν δὲ τῇ καταδικαστικῇ ἀποφάσει δὲν προσδιωρίσθῃ ἡ εἰς χρήματα ἄξια αὐτοῦ, ἀνοίγεται μεταξὺ τῶν διαδίκων νέα διαδικασία, τὴν ἐκκαθάρισιν ταύτην καὶ τὸν εἰς χρήματα προσδιορισμὸν τῆς καταψήφισεως σκοπὸν ἔχουσα· τὸ αὐτὸ γίνεται ἐπὶ γενικῶν ἀγωγῶν (οἷα ἡ περὶ κληρονομίας), ἐπὶ τῶν ἐπιδικαζουσῶν ἀποζημιώσιν καὶ μὴ ὀρίζουσῶν τὸ ποσὸν (νόμ. 2 κώδ. 7, 46^π. χ. ὁ δικαστὴς λέγει, ὃ δεῖνα τὸ ἱκανὸν ποιήσῃ τῇ πόλει, παραλείψας ἐπὶ πόσοις νομίμασι), ὡς καὶ ὅταν θέλῃ τις νὰ ἐκτελέσῃ διὰ προσωπικῆς κρατήσεως ἀπόφασιν, διατάττουσαν ἀπόδοσιν ἀκινήτου (Ἑγχειρ. § 259, 261). Ἡ κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν ταύτην καὶ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ διατακτικοῦ τηρουμένη διαδικασία εἶναι μὲν συνοπτικὴ (πολ. 851), ἀλλὰ δὲν ἐφαρμόζονται βεβαίως τὰ ἄρθρα 871 καὶ 872 τῆς αὐτῆς δικονομίας, καθὼ ἀναφερόμενα εἰς τὰς πληρεῖς τὸ διατακτικὸν ἐχούσας ἀποφάσεις.

7) Ἀνωτ. § 82 σημ. β'. Ἑγχειρ. § 255 σημ. 3.

8) Δηλαδή τὸ ἔνεκα μεταγενεστέρων συμβεβηκότων τροποποιηθὲν ἀντικείμενον τῆς ἐνοχῆς. Τὸ ἀντικείμενον τοῦτο εἶναι τὸ διαφέρον (*id quod interest*). Ἄλλ' ἐνίοτε τὸ διαφέρον εἶναι ἀπ' ἀρχῆς ἀντικείμενόν τῆς ἐνοχῆς (τὸ θέμα τοῦ νόμ. 68 πανδ. 45, 1 οὐχί ὀρθῶς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Unger—σημ. 19—ὡς παράδειγμα· διότι ἐν αὐτῷ τὸ ἀρχικὸν ἀντικείμενον εἶναι ὑπόσχεσις *dare* τοῦ, ἧς ἢ μὴ ἐκτέλεσις παρᾶγει τὴν εἰς τὸ διαφέρον ὑποχρέωσιν), ὅτε βεβαίως ἡ ἀγωγὴ περὶ τοῦ διαφέροντος ἐγείρεται. Περὶ τοῦ ζητήματος, ἂν δικαιούται νὰ αἰτήσῃ ὁ δανειστής τὸ διαφέρον καὶ ὅταν ἐνεκεν ὑπερημερίας τοῦ ὀφειλέτου καταστῇ ἀδύνατος ἢ ἀπολέσῃ πᾶσαν ἄξian ἢ ἐκτέλεσις τῆς ἐνοχῆς (π. χ. νόμ. 24 § 4 πανδ. 19, 2), γενήσεται λόγος ἐν τῷ περὶ ἐνοχῶν βιβλίῳ.

γῶν ἀποφαίνεται περὶ τῆς ὑπάρξεως⁹ τοῦ ἐμπραγμάτου δικαίου, ἀλλὰ καὶ καταδικάζει συνάμα τὸν ἐναγόμενον εἰς ἐπιχείρησιν τῶν πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ δικαίου ἀπαιτουμένων.¹⁰

β') ἡ ἀπολύουσα ἀπόφασις περιέχει ἀρνητικὴν λύσιν τῆς διαφορᾶς, ἡγουν ἀποφαίνεται μὴ βάσιμον τὴν ἀξίωσιν τοῦ ἐνάγοντος καὶ διατοῦτο ἀπολυτέον τὸν ἐναγόμενον.¹¹ πλέον τι ὑπὲρ αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ ὀρίσῃ, μηδὲ

9) Ἡ περὶ τῆς μὴ ὑπάρξεως περιορισμῶν αὐτοῦ· ὅπερ λαμβάνει χώραν συνήθως ἐπὶ τῆς ἀρνητικῆς ἀγωγῆς· ὁ δικαστὴς ἐνταῦθα ἀποφαίνεται ὅτι ὁ ἐναγόμενος δὲν ἔχει δικαίωμα τοῦ ἀνυψῶσαι τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν. Kaller Civilprozess § 28 σημ. 328.

10) Ἐν ἀνάγκῃ δὲ διατάττει τὸ δικαστήριον τὸν ἐναγόμενον νὰ μὴ ἐπαναλάβῃ τοῦ λοιποῦ τὴν δοῦσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν δίκην πράξιν (νόμ. 7, 12 πανδ. 8, 5· *judicis officio contineri puto, ut de futuro quoque opere caveri debeat*· νόμ. 5 § 6 πανδ. 7, 6· νόμ. 15 πανδ. 39, 1)· ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν τῆς διακατοχῆς δικῶν ὀφείλει νὰ πράξῃ (νόμ. 1 κώδ. 8, 6· πολ. 630), ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἐνοχῶν τοῦ μὴ ποιῆσαι (§ 7 εἰσηγ. 3, 15· πολ. 883). Τὸ διατακτικὸν τῶν τοιούτων ἀποφάσεων ἐνισχύεται διὰ τῆς ἐπιβολῆς χρηματικῆς ποινῆς. Ἐγχειρ. § 261, γ'. Unger § 131 σημ. 21.

11) Τοῦτο κρατεῖ ἐπὶ τῶν κατ' οὐσίαν δικαζουσῶν τὴν ἀγωγὴν ἀποφάσεων, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν ἀπορριπτουσῶν αὐτὴν ἔνεκεν ἀναβλητικῆς τιμῆς ἢ ἀκυρωτικῆς ἐνστάσεως· διότι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ἀγωγή δύναται νὰ ἐπαναληφθῇ. Wächter § 73 σημ. 43. Unger σημ. 22.

Ἐὰν ἡ ἀπολύουσα ἀπόφασις ᾖ ἀδίκος, μένει ὁ ὀφειλέτης φρικῶς (naturaliter) ἐπὶ ὀφείλει· Τὰ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου χωρὶα τοῦ ῥωμ. δικαίου εἰσὶν ἀσαφεῖ πῶς καὶ οἷον ἀντιφατικά (νόμ. 13 πανδ. 20, 6· νόμ. 28, 60 πανδ. 12, 6· νόμ. 27 πανδ. 20, 1), οὐ ἔνεκα καὶ τῶν συγγραφέων αἱ γνώμαι διεστῶσαι ὑπάρχουσιν. Ὁ Σαβινης (ἐν τῷ περὶ ἐνοχῶν Α', 81) καὶ τινες ἄλλοι λύουσι καταφατικῶς τὸ ζήτημα· ὁ Wächter (Erörter. I', 136), ὁ Wangerow (§ 173) καὶ πολλοὶ ἄλλοι λύουσιν αὐτὸ ἀποφατικῶς. Ἄλλ' ὅποιαδῆποτε ἔννοια καὶ ἂν δοθῇ εἰς τὰ ἄνωτέρω σημειωθέντα χωρὶα τοῦ ῥωμ. δικαίου πρὸς ἄρσιν τῆς μετὰ αὐτῶν ὑπαρχούσης ἀντιφάσεως (κατὰ τὸ α' χωρίον «εἴτε ἐξ ἐπα

ν' ἀπαγγελίῃ κατὰ τοῦ ἐνάγοντος καταψήφισιν τινα, εἰ καὶ τυχόν αἱ ἀντιταχθεῖσαι κατὰ τῆς ἀγωγῆς ἐνστάσεις φέρουσιν ἀνταπαιτήσεως στοιχεῖα· 12 αἱ δὲ παρὰ τινων ἀναφερόμεναι ἐξαιρέσεις οὐκ εἰσὶν ἀληθεῖς ἐξαιρέσεις. 13

γωγῆς τοῦ δανειστοῦ ὁμοσεὶ μὴ χρεωστεῖν ὁ χρεώστης, εἴτε κατὰ ψῆφον ἄδικον γοῦν ἐλευθερωθῇ, λύεται τὸ ἐνέχυρον· ἄρα οὐδὲ φυσικὴ ἐνοχὴ μένει, λέγουσιν οἱ τὴν ἀποφατικὴν λύσιν δεχόμενοι—κατὰ τὸ γ' χωρίον «ἐὰν ὁ τῇ ἀληθείᾳ χρεωστῶν καταβάλλῃ συνεστῶτος ἔτι τοῦ δικαστηρίου—δηλ. ἐκκρεμοῦς οὔσης τῆς δίκης—οὐκ ἀναλαμβάνει· ἢ γὰρ καταδικάζεται, ἢ καὶ ἐλευθερωθῇ, μένει φυσικῶς ἐνεχόμενος»· ἄρα, ἀπαντῶσιν οἱ τὴν καταφατικὴν λύσιν δίδοντες, ἡ ἀπολύουσα ἀπόφασις δὲν ἀναιρεῖ τὴν φυσικὴν ἐνοχλήν, προτιμητέα βεβαίως εἶναι, κατὰ τὴν ἰσχύουσαν δικονομίαν ἡμῶν, ἡ δευτέρα γνώμη (ιδ. καὶ Windscheid § 129 σημ. 7). Δηλαδή ἡ ἐξέτασις καὶ λύσις τοῦ προκειμένου ζητήματος παρουσιάζεται βεβαίως ὅταν ὁ ἄδικως καταδικασθεὶς καταβάλλῃ τὸ χρέος καὶ ἐγείρῃ κατόπιν τὴν τοῦ ἀχρεωστήτου ἀγωγὴν πρὸς ἀνάληψιν τοῦ καταβληθέντος. Εἰ μὲν ὁ καταβλὼν κατέβαλε γινώσκων ὅτι ὑπάρχει τελεσιδικὸς ἀπόφασις ἀπολύουσα αὐτόν, ἡ ἀγωγή του ἀναμφισβόλως θὰ ἀπορριφθῇ (νόμ. 28 πανδ. 12, β' «ἐὰν ὁ κακῶς ἀπολυθεὶς ἀπὸ ψήφου ἐκὼν καταβάλλῃ, οὐκ ἀναλαμβάνει»)· εἰ δὲ κατέβαλεν ἀγνοῶν τὴν ὑπαρξίν τοιαύτης ἀποφάσεως, καθίσταται τότε ἀναγκαῖα, πρὸ τῆς ἐξετάσεως τοῦ ἐν λόγῳ ζητήματος, ἡ ἐξέτασις τούτου τοῦ περιστατικοῦ ὑπάρχει χρέος· διότι μόνον ἂν ὑπάρχῃ χρέος δύναται νὰ γείνη λόγος περὶ φυσικῆς ἐνοχῆς· ἄλλὰ τελεσιδικίας ὑπαρχούσης, τὸ τεκμήριον τὸ μὴ ἐπιτρέπον ἀνταπόδειξιν (πολιτ. 273 § 3), λέγει ὅτι δὲν ὑπάρχει χρέος· ἄρα οὐδὲ φυσικὴ ἐνοχὴ. Παπαρ. Ἐνοχ. δίκ. Β', 606· πρβ. καὶ Unger § 232 σημ. 122.

12) Ὁ ἐναγόμενος ἀντιτάσσει π. χ. κατὰ τῆς ἀγωγῆς ἐνστάσιν συμφηφισμοῦ, στηριζομένην εἰς ἀπαίτησιν ἀνωτέραν τοῦ ποσοῦ τῆς ἀγωγῆς. Δὲν δύναται ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ δικαστὴς νὰ ἐπιδικάτῃ τὸ περιπλεόν τῷ ἐναγομένῳ, εἰμὴ ἂν ὑπάρχῃ ἀνταγωγικὴ περὶ τούτου αἰτησις (νόμ. 18 § 4 πανδ. 13, 6, περὶ οὗ Σαβιν. § 289 σ. 333). Wächter § 72 σημ. 2.

13) Οἱ δικονομολόγοι λέγουσιν· actor non condemnatur, ἤτοι ὁ ἐνάγων οὐ καταδικάζεται· τοῦ κανόνος δὲ τούτου γίνεται κατὰ τινας ἐξαι-

ρσεις ἐπὶ τῶν καλουμένων διπλῶν ἀγωγῶν (*judicia duplicia*), ἐπὶ τῶν ἀνταγωνικῶν ἀπαιτήσεων καὶ ἐπὶ τῆς δικαστικῆς δαπάνης, ἣν ὅμως ἄλλοι ἀπορρίπτουσιν ὡς φαινομένην ἀπλῶς ἐξαίρεσιν καὶ οὐχὶ ἀληθῆ καὶ παραδέχονται τὸν κανόνα ἀνεξαίρετον. Ἀλλὰ καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἀφίνουσιν ἀνεξήγητον, πῶς ἐννοῶσι τὸν κανόνα τοῦτον ἂν ἐννοῶσιν, ὅτι ἐν τῇ περὶ τῆς ἀγωγῆς δίκῃ δὲν δύναται νὰ εἰσαχθῇ καὶ συνδικασθῇ ἀπαιτήσεις τοῦ ἐναγομένου κατὰ τοῦ ἐνάγοντος (ὅπερ ἐκράτει τὸ παλαιὸν παρὰ Ῥωμαίοις νόμ. 48 § 4 πανδ. 13, 6), διδάσκουσί τι ἐσφαλμένον κατὰ τὰς σήμερον ἰσχυρούσας δικονομικὰς θεσμοθεσίας (Ἐγχειρ. § 107) ἂν ἐννοῶσιν, ὅτι ἄνευ αἰτήσεως τοῦ ἐναγομένου δὲν καταδικάζεται ὁ ἐνάγων, ὁ εἰρημένος κανὼν εἶναι ἐπανάληψις τῆς δικονομικῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν ὁ ἀστυκὸς δικαστὴς δικάζει συνήθως οὐχὶ αὐτεπαγγέλτως, ἀλλὰ κατ' αἵτησιν τῶν διαδίκων· ὅπως δὲ ὁ ἐνάγων ὑποβάλλει εἰς τὸ δικαστήριον αἰτήσεις, αἵτινες ἂν κριθῶσι νόμιμοι γίνονται δεκταὶ καὶ καταδικάζεται ὁ ἐναγόμενος· οὕτω δύναται καὶ ὁ ἐναγόμενος νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὸ δικαστήριον αἰτήσεις κατὰ τοῦ ἐνάγοντος, αἵτινες, νόμιμοι κριθέσαι, γίνονται δεκταὶ καὶ καταδικάζεται ὁ ἐνάγων· καθότι πᾶς διάδικος, ὑποβάλλων αἴτησιν περὶ καταψηφίσεως τοῦ ἀντιδίκου του, ἔχει θέσιν καὶ ἰδιότητα ἐνάγοντος ὡς πρὸς τὴν αἴτησιν ταύτην. "Οθεν ὁ ἐναγόμενος, εἰσάγων ἀνταγωνικὴν ἀπαιτήσιν, ἢ αἴτησιν περὶ καταψηφίσεως τοῦ ἐνάγοντος εἰς τὴν δικαστικὴν δαπάνην, εἶναι ἐνάγων καὶ δικονομικῶς καὶ κατ' οὐσίαν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐπὶ τῶν λεγομένων διπλῶν εἴτε μικτῶν ἀγωγῶν (ἄνωτ. § 81 σημ. 7) καταδικάζεται καὶ ὁ ἐνάγων, καὶ τοῦτο ἄνευ αἰτήσεως τοῦ ἐναγομένου· πλὴν τοῦτο γίνεται, διότι οὐ μόνον ἡ φύσις αὐτῇ τοῦ διὰ τῶν εἰρημένων ἀγωγῶν ἐπιδιωχομένου διακαίου εἶναι τοιαύτη, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐνάγοντος αἱ αἰτήσεις σύμφωνοι (νόμ. 10 πανδ. 10, 1· *judicium communi dividundo, familiæ herciscunbæ, finium regundorum* tale est, ut in eo cingulæ personæ duplex jus habeant agentis et ejus, quocum agitur· νόμ. 44 § 2 πανδ. 10, 2). Ἀλλὰ καὶ τὸ παρὰ τοῦ Σαβινῆ (5^α, 322) διδασκόμενον ὅτι ἐπὶ δικαίων ἀποκλειστικῆς ἰδιότητος (οἷα ἡ κυριότης καὶ ἡ κληρονομία), ἂν ἀποδείξῃ ὁ ἐναγόμενος ἀνήκουσαν αὐτῷ τὴν κυριότητα ἢ τὴν κληρονομίαν, δὲν δύναται τὸ δικαστήριον νὰ ἐπιδικάσῃ αὐτὴν τῷ ἐναγομένῳ, ἀλλ' ὀφείλει νὰ περιορισθῇ ἀπλῶς εἰς τῆς ἀγωγῆς τὴν ἀπορρίψιν, πιθανὸν νὰ ᾔηται ὁρθὸν κατὰ τὸ Ῥωμ. δίκαιον κατὰ τὴν δικονομίαν ἡμῶν ὅμως βεβαίως δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο ὁ δικαστὴς, ἂν, ἐννοεῖται, αἰτήσῃ τοῦτο ἀνταγωνικῶς ὁ ἐναγόμενος (ἀνταγωγή κατὰ τὸν Wetzell § 46 σ. 102 εἶναι ἀπαράδεκτος).

γ') ἡ σύνθετος ἀπόφασις περιέχει μερικὴν καταψήφισιν καὶ μερικὴν ἀπολυσιν. 14 Διὰ τῆς ἐν τῇ ἀγωγῇ αἰτήσεως, λογικῶς ἐρμηνευομένης, ἀξιοῖ ὁ ἐνάγων παρὰ τοῦ δικαστοῦ τὴν ἐπιδίκασιν οὐ μόνον τοῦ ὅλου ἀντικειμένου τῆς δίκης ἀλλὰ καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ· ἐπομένως δύναται ὁ δικαστὴς ἐντὸς τοῦ ὅρου τῆς ἐν τῇ ἀγωγῇ αἰτήσεως νὰ ἐπιδικάσῃ ὅσον μέρος κρίνῃ βέσιμον. 15 Ἐντεῦθεν δ' ἔπε-

Ὁ προκείμενος λοιπὸν κανὼν ταύτην μόνον τὴν ἔννοιαν δύναται νὰ ἔχῃ, ὅτι ἡ ἴστα τοῦ ἐνάγοντος καθ' ἑαυτὴν καὶ μόνην οὐδὲν δικαίωμα παράγει ἐπὶ καταδίκη αὐτοῦ. Κανὼν τοιοῦτος ὑπάρχει καὶ παρ' ἡμῖν· ἀλλ' ἔχει καὶ ἐξαιρέσεις· π. γ. πολ. δικον. 45, 64, 466· πρβ. καὶ Ἐγχειρ. § 63 σημ. 16. Περὶ δὲ τοῦ κανόνος τούτου Ἐγχειρ. § 50 σημ. 9. Unger § 131 σημ. 23--28.

14) Τοιαύτην ἀπόφασιν ἐκδίδει τὸ δικαστήριον, ὅταν δὲν κρίνῃ νόμιμον τὴν ὅλην ἀπαιτήσιν τοῦ ἐνάγοντος, ἀλλὰ μέρος μόνον αὐτῆς· αἰτοῦνται· π. γ. 100 καὶ ὁ δικαστὴς ἐπιδικάζει 60 μόνον, εἴτε διότι τοσοῦτον μόνον ποσὸν ἀπεδείχθη ὀφειλόμενον ἀρχῇθεν, εἴτε διότι τὸ περιπλέον ἀπεδείχθη ἐξοφληθέν. Αἱ σύνθετοι ἀποφάσεις ἀποτελοῦσι τυπικῶς μόνον τρίτον εἶδος ἀποφάσεων, κατ' οὐσίαν εἰσὶ διπλαῖ ἀποφάσεις· τούτέστιν ἡ σύνθετος ἀπόφασις σύγκειται ἐκ δύο ἀποφάσεων, τῆς μὲν καταδικαστικῆς, τῆς δὲ ἀπολυτικῆς.

15) Διότι ὁ αἰτῶν νὰ τῷ ἐπιδικασθῶσι π. γ. 100 (οἷον 100 δραχμαί, ἢ ἄγρὸς 100 στρεμμάτων), αἰτεῖ συνάμα καὶ 60 καὶ 50 καὶ 1· ἐν τῇ αἰτήσῃ τοῦ πλείονος ἐνυπάρχει καὶ αἰτήσις τοῦ ἐλάσσονος. Τοιαύτην ἐρμηνείαν τῶν αἰτήσεων τῶν διαδίκων δὲν ἠδύνατο νὰ ποιήσῃ ὁ διὰ τοῦ πραιτωρικοῦ τύπου περιορισμένην ἐξουσίαν λαμβάνων δικαστὴς (si paret centum dari oportere)· διὰ τοῦτο ὁ μὴ ἀποδεικνύων ὀλοκληρον τὴν ἀπαιτήσιν τοῦ ἐνάγων ἡττᾶτο καθ' ὀλοκληρίαν· ἡ αὐστηρότης ὅμως αὕτη, μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς διατύπου διαδικασίας, ἐξίλιπεν. Σαβιν. 5', 302. Ἐγχειρ. § 98 σημ. 8. Unger § 131 σημ. 30. Bekker prozessual. Consumtion σ. 61.

Ἀλλὰ πλεονασμὸς ἐν τῇ αἰτήσῃ ὑπάρχει καὶ ὅταν α') τὸ ὀφειλόμενον καταβληθῇ· ἐν ῥητῷ τόπῳ ἀπαιτῆται ἐν ἑτέρῳ τόπῳ· β') τὸ κατὰ γένος (in genere, π. γ. ἵππος, σῖτος) ἢ διαζευκτικῶς ὀφειλόμενον ἀπαιτεῖται κατ' εἶδος (π. γ. ὁ δεῖνα ἵππος) ἢ κατὰ τὸ ἕτερον μὲ-

την πρώτην ἐπὶ ακροατηρίου συζητήσιν (ὅπερ ἐπιτρέπεται νὰ γείνη
δυνάμει τοῦ άρθρου 158 τῆς πολ. δικονομίας), πρέπει ν' ἀπορρίπτονται
καὶ δὲν δύναται τὸ δικαστήριον νὰ παραδεχθῇ αὐτὰς μεταβάλλον τὰ
μεταβλητέα (*mutatis mutandis*). Ἐπιωτέραν ἐκφράζουσι γνώμην ὁ
Bayer (§ 165 σ. 541), ὁ Wetzell (§ 46 σ. 403) καὶ ὁ Unger (§ 131
σημ. 31).

16) Ὅταν ὁ διάδικος ὑποβάλῃ αἵτησίν τινα εἰς τὸ δικαστήριον καὶ
τοῦτο σιγῇ παρέλθῃ αὐτήν, λογίζεται ἡ αἵτησις αὕτη ὡς ἀπορριφθεῖσα.
Οὕτω π. χ. ἐπὶ τῶν τῆς καλῆς πίστεως ἀγωγῶν, ἐν αἷς κατὰ τὸ ῥωμ.
δίκαιον ἐθετοῦτο μετακινεῖται εἰς δικαστήριον αἰεὶ τὸ παρατεταμένον

τερον ἀμφιβαλλόμενον μεταξὺ τῶν διαδίκων καὶ ἐριστὸν μετεβλήθη διὰ τῆς ἀποφάσεως εἰς σαφές καὶ βέβαιον· ἐπειδὴ ἄλλως τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς ἡ ἐγκατάστασις δὲν ἐπετύγχανε τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, ἂν μὴ ἐκυροῦτο ἡ ἀρχή· τὰ κεκριμένα ἀντὶ ἀληθείας παραλαμβάνεται·³ ἀλλὰ τὴν σπουδαίαν ταύτην ἀρχὴν, πλὴν τῆς νομοθετικῆς κυ-

gulis controversiis singulas actiones unumque iudicati finem sufficere probabili ratione placuit, ne aliter modus litium multiplicatus summan atque inexplicabilem faciat difficultatem, maxime si diversa pronunciarentur: «τί γὰρ ἂν ἦν πέρας ἡμῖν τοῦ διαλυθῆναι, εἰ τὰ κατὰ νόμους διαιτηθέντα λύσας ἐτέρῳ διαιτητῇ ἐπέτρεψα περὶ τῶν αὐτῶν ἐγκλημάτων;» Δημοσ. πρὸς Βοιωτόν. Λοιπὸν bis de eadem re ne sit actio.

3) Νόμ. 207 πανδ. (50, 17)· νόμ. 25 πανδ. (1, 5). Ὁ κανὼν ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται δίκη περὶ τοῦ ἅπαξ δικασθέντος ἐκφράζει ἀρνητικῶς μόνον τὴν δύναμιν τῆς τελεσιδίκου ἀποφάσεως καὶ συμπληροῦται ὑπὸ τοῦ ἐτέρου κανόνος, ὅτι τὸ περιεχόμενον τῆς ἀποφάσεως ἀποτελεῖ ἀλήθειαν ἀπρόσβλητον καὶ ἀδιάσειστον· *res iudicata pro veritate accipitur*. Ὑπαρχούσης λοιπὸν τελεσιδίκου ἀποφάσεως, δὲν ἐξετάζεται πλέον ἄλλο εἰμὴ μόνον ποῖον εἶναι τὸ περιεχόμενον αὐτῆς· ἕρις ἐπομένως μεταξὺ τῶν διαδίκων δύναται ν' ἀναφυῇ μόνον περὶ τοῦ περιεχομένου τῆς ἀποφάσεως, οὐδέποτε δὲ περὶ τῆς ὀρθότητος αὐτοῦ· δὲν ἐξετάζεται πλέον *an sit verum, sed an sit iudicatum* (νόμ. 1 § 4 πανδ. 43, 30· *si iudicatum fuerit non esse eum in potestate et si per injuriam iudicatum sit, agenti in iudicio* [δὴλ. de liberis exhibendis] *objicienda erit exc. rei iudicatæ, ne de hoc quærat an sit in potestate, sed an sit iudicatum*. Πρὸς καὶ νόμ. 65 § 2 πανδ. 36, 1· νόμ. 12 § 3 πανδ. 38, 2· νόμ. 56 πανδ. 42, 1). Διατοῦτο λέγεται ὅτι ἡ τελεσίδικος ἀπόφασις *jus facit inter partes*, εἰ καὶ εἶναι τυχὸν προφανῶς ἄδικος (π. χ. ἐπέδικασε τόκους τόκων νόμ. 27 πανδ. 42, 1). Τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἐκ τῆς τελεσιδίκου ἀποφάσεως πηγάζουσαν, καλοῦσιν οἱ συγγραφεῖς, ἐπειδὴ ἐνδεχόμενον νὰ μὴ ἦναι αὕτη ἡ ἀλήθεια, τυπικὴν ἀλήθειαν, ἡ δὲ ἡμετέρα δικονομία *τεκμαρτὴν ἀλήθειαν* (Πολ. 273 § 3· γαλλικ. κώδ. 1350, 1351, ὅπερ ὁ Unger κατακρίνει· σημ. 8). Τροποποιήσις τῆς ἀρχῆς ταύτης ὑπάρχει ἐν νόμ. 16 § 6 Π. (20, 1).

ρωσεως, ἐσπουδασεν ἡ νομοθεσία νὰ καταστήσῃ καὶ γνησίαν τῆς ἀληθείας ἐκδήλωσιν· διὸ περιέβαλεν αὐτὴν διὰ πασῶν τῶν ἐγγυήσεων ὅσαι ἀνθρωπίνως πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ἀποχρῶσαι πρὸς ἀναγνώρισιν αὐτῆς.⁴ τούτου ἕνεκα δεδικασμένου δύναμιν ἔχει μόνον τὸ διὰ τελεσιδίκου ὀριστικῆς ἀποφάσεως μεταξὺ τῶν διαδίκων δικασθέν.⁵

4) Ἐπιτρέπει δηλ. ὁ νόμος τὴν κατ' ἐπανάληψιν καὶ ὑπὸ δικαστηρίων διαφοροῦ βαθμοῦ ἐξέτασιν τῆς ὑποθέσεως διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἐνδίκων μέσων κατὰ τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων. Ἐγγχειρ. § 226.

5) Πᾶσα δίκη ἔχει μίαν τοῦλάχιστον ἐπιθετικὴν πράξιν, τὴν ἀγωγὴν ἐπομένως, καὶ ἀπλουστάτη ἂν ὑποτεθῇ, παρουσιάζει τοῦλάχιστον τρία ἔρωτήματα, περὶ ὧν ἀναγκαῖον εἶναι ν' ἀποφανθῇ ὁ δικαστής· διότι πᾶσαι αἱ ἐπιθετικαὶ πράξεις σύγκεινται ἐκ τριῶν στοιχείων· τοῦ ἱστορικοῦ, τοῦ νομικοῦ καὶ τοῦ μεταξὺ αὐτῶν συνδέσμου, ἥτοι τῆς αἰτήσεως. Ὅθεν ὁ δικαστής ἔχει νὰ ἐξετάσῃ καὶ ἀποφανθῇ ἂν ᾖ ἡ ἀληθὴς ἢ ἱστορικὴ βάση τῆς ἀγωγῆς ἂν ἔχῃ καλῶς ὁ νόμιμος αὐτῆς λόγος (δηλ. ἂν ἐφαρμόζεται ἡ νομικὴ διάταξις, ἥ ἂν ἔχῃ τὴν ἀποδομένην αὐτῇ ἔννοιαν) καὶ τρίτον, ἂν ἐξ αὐτῶν δικαιολογηταὶ ἢ αἰτήσεις. Ἐρωτᾷται λοιπόν, ἡ τελεσιδικία τῆς ἀποφάσεως περιλαμβάνει καὶ τὰ τρία ταῦτα στοιχεῖα; ἀποτελεῖ δεδικασμένον καὶ περὶ τῶν τριῶν τούτων στοιχείων ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστοῦ; Περὶ τούτου ρητέον ταῦτα. Τὰ τρία στοιχεῖα ἐξ ὧν ἡ ἀγωγή ἀποτελεῖται, εἰσὶν αἱ τρεῖς προτάσεις τῆς λογικῆς ἐκείνης ἐργασίας, ἥτις καλεῖται συλλογισμός· τὸ νομικὸν καὶ ἱστορικὸν στοιχεῖον τῆς ἀγωγῆς εἰσὶν ἡ μείζων καὶ ἐλάχιστων τοῦ συλλογισμοῦ πρότασις, ἡ δὲ αἴτησις, τὸ συμπέρασμα· ἀλλὰ πᾶσα συλλογιστικὴ ἐργασία σκοπὸν καὶ τέλος ἔχει τὸ συμπέρασμα· γίνεταί δηλαδὴ χάριν τοῦ συμπεράσματος καὶ ἵνα δικαιολογήσῃ τὸ συμπέρασμα. Ἐντεῦθεν ἐπεται ὅτι ἡ οὐσία τοῦ συλλογισμοῦ εἶναι τὸ συμπέρασμα. Ἐὰν λοιπόν τὴν σκέψιν ταύτην, ἥς ἡ ὁρότης οὐδεμίαν ἐπιδέχεται ἀμφισβήτησιν, ἐφαρμόσωμεν ἐπὶ τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων, βλέπομεν ὅτι αὐτὰς παραδεικνύει ὅτι δεδικασμένον ἀποτελεῖ αὐτὰς καὶ περὶ

περιέχουσα τὸ δίκαιον περὶ οὗ προσκαλεῖται ν' ἀποφανθῇ ὁ δικαστής. Τὸν συλλογισμόν λοιπὸν τοῦτον ὁ μὲν ἐνάγων πειρᾶται νὰ ὑποστηρίξῃ ὡς ὀρθὸν καὶ ἔρρωμένως ἔχοντα, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν παραδοχὴν τῆς αἰτήσεως αὐτοῦ, ὁ δ' ἐναγόμενος ἀγωνίζεται ν' ἀποκρούσῃ ὡς πλημμελῆ, ἵνα ἐπιτύχῃ τῆς αἰτήσεως τοῦ ἐνάγοντος τὴν ἀπόρριψιν ἀμφοτέρων λοιπὸν ἡ διαμάχη στρέφεται περὶ τὴν παραδοχὴν ἢ ἀπόρριψιν τῆς αἰτήσεως, τουτέστι τοῦ συμπεράσματος· τὴν διαμάχην δὲ ταύτην προσκαλεῖται νὰ καταπαύσῃ ὁ δικαστής, ἀποφαινόμενος, ὁπότερος τῶν διαδίκων ἔχει ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ἀλήθειαν, ὁ ἐνάγων ὅστις ἄξιόν νὰ γείνη δεκτὴ ἡ αἴτησίς του, ἢ ὁ ἐναγόμενος ὅστις ὑποστηρίζει τὴν ἀπόρριψιν αὐτῆς. Τελεσιδικίαν λοιπὸν ἀποτελεῖ ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστοῦ περὶ τοῦ τρίτου μόνον στοιχείου τῆς ἀγωγῆς. Τοῦτο ἐκφράζεται συνήθως καὶ οὕτως· τελεσιδικίαν ἀποτελεῖ τὸ διατακτικὸν μόνον οὐχὶ καὶ τὸ αἰτιολογικὸν τῆς ἀποφάσεως· ἀλλ' ἡ ἐκφρασις αὕτη δὲν εἶναι ἀκριβής, διότι συχνάκις ἐν τῷ αἰτιολογικῷ καταχωρίζονται καὶ πράγματα, ἀπερ' ἔπρεπε νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῷ διατακτικῷ· αἱ πλείστα π. γ. ἀποφάσεις περὶ κυριότητος δικάζουσαι ἔχουσιν οὕτως· «ἐπειδὴ ὁ ἐνάγων ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι κύριος τοῦ διεκδικουμένου ἀγροῦ, διὰ ταῦτα τὸ δικαστήριον καταδικάζει τὸν ἐναγόμενον ν' ἀποδώσῃ αὐτὸν τῷ ἐνάγοντι».

Ἐκ τῶν ῥηθέντων ἔπεται ὅτι οὔτε ἡ περὶ τοῦ ἱστορικοῦ εἴτε πραγματικοῦ στοιχείου τῆς ἀγωγῆς, οὔτε ἡ περὶ τοῦ νομικοῦ στοιχείου αὐτῆς κρίσις καὶ ἀπόφασις τοῦ δικαστοῦ γίνεται τελεσιδικός. Τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ ἐρμηνεία συμβολαίου (π. γ. διαθήκης), ἐφ' οὗ ἡ ἀγωγή στηρίζεται (οἷον ὁ διαθέτης ὀρίζει· «ἐνόςμω ὁ μισθωτῆς Πέτρος πληρώνη τακτικῶς τὸ μίσθωμα τῆς οἰκίας μου, ἣν τῷ ἔχω ἐκμεμισθωμένην, ὑποχρεῶ τὸν κληρονόμον μου, νὰ μὴ αὐξήσῃ τὸ μίσθωμα»· τὸ δικαστήριον ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ ὑποχρέωσις αὕτη δὲν μεταβαίνει εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ μισθωτοῦ)· ἡ ἐρμηνεία ἡ δοθεῖσα εἰς φράσιν τινὰ αὐτοῦ δὲν ἀποτελεῖ δεδικασμένον. Ἐσφαλμένως φαίνεται δεχομένη τὸ ἐναντίον ἡ ἀπόφ. 1020 τοῦ 77 Ἐφ. Ἀθ. Τὰ μέρη ταῦτα τῆς ἀποφάσεως αὐτοῦ ἀποτελοῦσι τὰς αἰτιολογίας αὐτῆς μόνον, ἥτοι τοὺς πείθοντας τὸν δικαστὴν λόγους ν' ἀποφασίσῃ ὅπως ἀπεφάσισε (τούτους ὁ Σαβινῆς, σ. 361, λόγους ἐξ ὑποκειμένου, subjektive Gründe ὀνομάζει) περὶ τοῦ ὑποβληθέντος εἰς τὴν διάγνωσιν αὐτοῦ δικαίου. Διατοῦτο ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ ῥωμ. δικαίου ἡ ἐρώτησις τίθεται τῷ δικαστῇ οὐχὶ περὶ τῶν πραγματικῶν περιστατικῶν ἢ περὶ τῆς ἐννοίας τῶν νόμων, ἀλλὰ περὶ τοῦ μεταξὺ τῶν διαδίκων φιλονεικουμένου δικαίου. Ὁ δικαστής

διατάξαι καὶ ὁ δικαστὴς περὶ τοῦ δικαίου ἀποφαινέται (νόμ. 35 πανδ. 19, 1· de jure servitutis pronunciatum· νόμ. 5 § 9 πανδ. 25, 3· et si pronunciaverit ali oportere). Ἄν δὲ πού ἀπαντῶνται ἀποφάσεις περὶ γεγονότων, περιέχουσιν αὐταὶ συνάμα καὶ τὴν νομικὴν ἰδιότητα αὐτῶν, περὶ ἧς κυρίως καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἀποτελεσμάτων ἡ ἀπόφανσις γίνεται (νόμ. 12 § 3 πανδ. 38, 2· νόμ. 8 πανδ. 34, 9· an hexeredatus an indignus sit· πρῶ. καὶ νόμ. 47 § 1 πανδ. 40, 4· νόμ. 11 πρ. πανδ. 44, 2· νόμ. 8 § 16 πανδ. 5, 2· νόμ. 22 § 1· νόμ. 26, 29 αὐτ.). Unger § 132 σημ. 15.

Ὅτι ἡ δικαστικὴ ἀπόφασις δὲν ἀποτελεῖ δεδικασμένον οὔτε περὶ τοῦ ἱστορικοῦ οὔτε περὶ τοῦ νομικοῦ (τῆς νομικῆς δηλονότι διατάξεως) στοιχείου τῆς ἀγωγῆς προκύπτει ἐναργῶς ἐκ τοῦ ἀρθρ. 183 τῆς ἡμετέρας πολιτικῆς δικονομίας, καθ' ὃ αἱ αἰτιολογίαι τῆς ἀποφάσεως δὲν πρέπει νὰ περιέχουν μόνον τὰ περιστατικὰ (ἱστορικὸν στοιχείον), ἅπερ ὁ δικαστὴς εἶχεν ὡς βάσιν τῆς ἀποφάσεώς του, ἀλλὰ καὶ τοὺς νομικοὺς κανόνας (νομικὸν στοιχείον) οὓς ἐφήρμοσεν· ἀλλὰ καὶ οἱ συγγραφεῖς ὁμογνώμονες σχεδὸν κατὰ τοῦτο τυγχάνουσιν (Wächter § 73 σημ. 41. Wetzell § 47 σ. 439. Unger § 132 σημ. 13—17α, 48. Plank Mehrheit d. Rechtsstreitigkeiten σελ. 522. Σαβίν. σ. 361. Schäffer ἐν τῇ τοῦ Linde Ἐφῆμ. IB', 251 N. σειρᾶς. Kleinfrod procursual. consumption. Leipzig 1875 σ. 158. Ὁ Winds. (§ 130, σημ. 21 σ. 390) κλίνει νὰ παραδεχθῇ τὸ ἐναντίον. Bayer Vorträge § 138 σ. 438 ἐν τ. Pfeiffer ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς ἀστ. πρ. AZ', 261). Ὅθεν γεγονότα ὡς ἀποδεδειγμένα ἢ ἀναπόδεικτα κριθέντα ἐν μιᾷ δίκῃ, ἢ νομικαὶ διατάξεις ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἐρμηνείαν καὶ ἐφαρμογὴν λαβοῦσαι ἐν αὐτῇ, δύνανται ἐν ἄλλῃ δίκῃ μεταξὺ τῶν αὐτῶν διαδίδων ἄλλην νὰ λάβωσιν ἔκδοσιν. Unger σημ. 16.

Ἄλλ· ἐνίοτε συμβαίνει τὸ ἱστορικὸν στοιχείον τῆς ἀγωγῆς, τὸ τὴν ἐλάσσονα τοῦ συλλογισμοῦ πρότασιν ἀποτελοῦν. νὰ μὴ ᾖ ἀπλοῦν καὶ

Ἡ τελεσιδικία, ἐκ τε τῶν καταδικαστικῶν καὶ ἐκ τῶν ἀπολυτικῶν ἀποφάσεων πηγάζουσα, ὁ δὲν εἶναι παραγωγική νέου δικαίου, ἀλλὰ τὸ ὑπάρχον δίκαιον ἀνευρίσκει καὶ ἀνακηρύττει. 7 ὁθεν σημασίαν ἔχει κυρίως καὶ προπάν-

νὰ ἔχῃ ἡ ἀγωγή ὡς ἱστορικὴν βάσιν δικαίωμα ἄλλο· ἄρα ἄλλην ἐπιθετικὴν πρᾶξιν μὲ τὰ τρία στοιχεῖα αὐτῆς, τὸ ἱστορικόν, τὸ νομικόν καὶ τὸν μεταξὺ αὐτῶν σύνδεσμον· π. χ. ὁ Α ἐνάγει τὸν Β ἵνα καταδικασθῇ εἰς ἀνθρώπων τῆς ζημίας, ἣν εἰς τὸν ἄγρόν του ἐπροξένησεν· ὁ Β ἀμφισβητεῖ ὅτι ὁ Α εἶναι ἰδιοκτῆτης τοῦ ἀγροῦ. Τίνα δύναμιν ἔχει ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου περὶ τῆς τοιαύτης τῆς ἀγωγῆς βάσεως; ἀποτελεῖ δεδικασμένον; Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι ἀμφίβολον· κατωτέρω δὲ (σημ. 31 τοῦ § τούτου) γίνεται ἐξέτασις αὐτοῦ.

6) Ἐπὶ καταδικαστικῆς ἀποφάσεως ἡ τελεσιδικία συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι τὸ δι' αὐτῆς ἀναγνωρισθὲν δίκαιον δὲν δύναται πλέον νὰ ἀμφισβητηθῇ· ἐπὶ ἀπολυτικῆς δὲ ἀποφάσεως ἡ τελεσιδικία φέρει ἀποτέλεσμα, μὴ ἐπιδεχόμενον ἀμφισβήτησιν, ὅτι ὁ ἐνάγων δὲν ἔχει τὸ δίκαιον δι' ὃ ἡ δίκη ἐγένετο· ἐκεῖ λογίζεται ὡς ἀλήθεια ἡ ὑπαρξίς τοῦ δικαίου, ἐνταῦθα ἡ ἀνυπαρξία αὐτοῦ.

7) Νόμ. 8 § 4 πανδ. (8, 5) per sententiam non debet servitus constitui, sed quæ est declarari (νόμ. 35 § 1 πανδ. (6, 1) iudex sententia declaravit (fundum) meum esse. Ἐπειδὴ δὲ τὸ δικασθὲν πρέπει νὰ μὲνῃ ἀμετάβλητον, καὶ ἐσφαλμένη τυχὸν αὖ ἦναι ἡ τοῦ δικαστοῦ ἀπόφασις, ἔπεται ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ θεωρῇται πάντοτε ἰσχυρὸν τὸ δεδικασμένον (νόμ. 25 πανδ. 1, 5 ingenuum accipere debemus eum de quo sententia lata est, quamvis fuerit libertinus· νόμ. 1 § 16· νόμ. 3 πρ. πανδ. 25, 3· νόμ. 1 § 4 πανδ. 43, 30). Ὅθεν δύναται ὡς ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος, νὰ ἀποβῇ ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις ἀπονεμητικὴ δικαίου· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ὁ κύριος προορισμὸς αὐτῆς (Unger § 132 σημ. 10). Ἐπὶ τῶν περὶ διανομῆς τριῶν δικῶν ἡ δικαστικὴ ἀπόφασις εἶναι κατ' ἐξαίρεσιν ἀπονεμητικὴ δικαίου (§ 20 εἰσηγ. 4, 6 § 1—7 εἰσηγ. 4, 17· νόμ. 6 § 10· νόμ. 18 πανδ. 10, 3· νόμ. 22 § 3 πανδ. 10, 2 quod istis judiciis adjudicatum sit, id statim ejus fit, cui adjudicatum est), δηλ. ὁ δικαστὴς ἐπιδικάζει καὶ ἀπονέμει δίκαιον (κυριότητα, δουλείαν). Καὶ κατὰ τὴν ἰσχύουσαν δικονομίαν τὸ αὐτὸ ἐπέρχεται ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ διὰ κλήρου, οὐχὶ ἐπὶ δικάσεως (ἀνωτ. § 81 σημ. 7. Ἐγγειρ. § 133). Ἀπονεμητικαὶ δικαίου

των χάριν τοῦ περιεχομένου αὐτῆς, ἐξ οὗ δύο ἐν γένει ἀπορρέουσιν ἐνέργειαι, ἡ ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεισις τῶν ἐν τῇ ἀποφάσει διατασσομένων καὶ ἡ ἔνστασις τοῦ δεδिकाσμένου.⁸ Ἀναγκαῖα δὲ προσόντα τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς εἰσι τὰ τρία ταῦτα: ἀποφάσεις, ταὐτότης τῶν προσώπων καὶ ταὐτότης τῆς διαφορᾶς.

Α') Ἀποφάσεις. Δεδικασμένον ἀποτελοῦσι μόνον τῶν ἡμεδαπῶν δικαστηρίων αἱ τελεσιδικοὶ ὁριστικαὶ ἀποφάσεις, καὶ αὗται κυρίως ὁσάκις ἀμφισβητούμενα δίκαια τέμνουσι κατ' οὐσίαν δικάζουσαι· πλὴν καὶ ἀποφάσεις τὰ τῆς ἐκου-

κατὰ τινα τρόπον εἰσι καὶ αἱ ἀποφάσεις, δι' ὧν ὑποχρεοῦται ὁ ἐναγόμενος πρὸς ἐπιχείρησιν τῆς συσταινούσης τὸ δίκαιον νομικῆς πράξεως (π. χ. ἐκχωρήσεως, συστάσεως δουλείας). Wachter § 72 σημ. 5. Wetzell § 50 σ. 490. Unger § 131 σημ. 15.

8) Δηλαδή ἡ *actio iudicati* καὶ ἡ *exceptio rei iudicatae*. Τὴν μὲν ἀγωγὴν τοῦ δεδικασμένου παράγει ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις, ἐπομένως ποιεῖται χρῆσιν αὐτῆς ὁ ἐνάγων· τὴν δὲ ἔνστασιν τοῦ δεδικασμένου, ἣτις συμβαίνει καὶ ὡς ἀντένστασις νὰ προταθῇ (νόμ. 22 βας. 51, 2), παράγει ἡ ἀπολύουσα ἀπόφασις· ὅθεν χρῆσιν αὐτῆς ποιεῖται ὁ ἐναγόμενος· ἀλλὰ δύναται ἐνίοτε καὶ ἐκ καταδικαστικῆς ἀποφάσεως νὰ παραχθῇ ἔνστασις δεδικασμένου (νόμ. 13 βας. αὐτ.). Πρὸς κατὰ τῆς ἐνστάσεως τοῦ δεδικασμένου ἀντίκρουσιν περιέργον ἐν νόμ. 25 Π. (4, 3).

Ἡ τοῦ δεδικασμένου διττὴν ἔχει κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον ἐνέργειαν, τὴν μὲν ἀρνητικὴν, τὴν δὲ θετικὴν· διὰ μὲν τῆς πρώτης ἀνεπαρκῶς (π. χ. ὁ ἐν δίκῃ περὶ κυριότητος νικήσας ἐνάγων ἐνάγεται ὑπὸ τοῦ ἐναγομένου περὶ κυριότητος τοῦ πράγματος), ἐνίοτε δὲ καὶ πλημμελῶς (Σαβιν. § 281 σ. 269) τὸν σκοπὸν τῆς τελεσιδικίας ἐκπληρούσης, ἀπαγορεύεται ἀπλῶς νέα ἀγωγή περὶ ὑποθέσεως ἐκδεδικασμένης· διὰ δὲ τῆς δευτέρας, συμπληρούσης ἐκείνην, ἀπαγορεύεται ἀπόφασις ἐναντία τοῦ δεδικασμένου. Ἐκεῖ λοιπὸν ἐξετάζεται μόνον ἡ ὑπαρξίς τῆς ἀποφάσεως, ἐνταῦθα ὅμως καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, δὲν ἰσχύει πλέον ἡ ἀρνητικὴ ἐνέργεια, ἀλλὰ μόνον ἡ θετικὴ. Σαβιν. § 281—283. Vanger. § 173 σ. 276. Windscheid § 130 σημ. 23. Unger § 132 σημ. 53. Wachter *Erörterungen* Γ', 41.

σίας διαδικασίας πράττουσαι ἔχουσι κατά τινα τρόπον ἰσχὺν δεδικασμένου. ⁹ Αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων συντασόμεναι ἐγγράφως, ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν οὐσιωδῶν μερῶν: τοῦ **ἱστορικοῦ**, ἐν ᾧ ἐκτίθεται τὸ ἀντικείμενον τῆς διαφορᾶς, τοῦ **αἰτιολογικοῦ**, ἐν ᾧ ὑπάρχουσιν οἱ λόγοι, ἐφ' ὧν στηριχθὲν τὸ δικαστήριον ἔλυσεν αὐτήν, καὶ τοῦ **διατακτικοῦ**, ὅπερ περιέχει τὴν λύσιν αὐτήν· ἡ τελεσιδικία δὲ τῆς ἀποφάσεως ἔγκειται κυρίως ἐν τῷ διατακτικῷ αὐτῆς. ¹⁰

Β') **Ταυτότης τῶν προσώπων.** Πρὸς ἐφαρμογὴν

9) Πρβ. Ἐγχειρ. § 89 σημ. 6—8. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἡ ἀπόφασις πρέπει νὰ φέρῃ τὸν ἐξωτερικὸν τύπον τῶν ἀποφάσεων. (Ἐγχειρ. § 231 σημ. 2)· ὅθεν ἀπόφασις παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος δικαιοδοσίαν ἐκδοθεῖσα δὲν ἀποτελεῖ δεδικασμένον· *sententia ab eo dicta vim rei judicatae obtinere nequaquam potest* νόμ. 6 κώδ. (7, 53). νόμ. 12 πανδ. (49, 1).

10) Ἐγχειρ. § 87. Λέγοντες ὅτι ἡ τελεσιδικία ἔγκειται κυρίως ἐν τῷ διατακτικῷ ἐννοοῦμεν ἐκεῖνο τῆς ἀποφάσεως τὸ μέρος, ἐν ᾧ ὁ δικαστὴς ἀποφαίνεται περὶ τοῦ τρίτου στοιχείου τῆς ἀγωγῆς (σημ. 5 τοῦ § τούτου). Τὸ διατακτικὸν δὲ τοῦτο σύγκειται ἐκ δύο μερῶν· ἐν τῷ πρώτῳ ὑπάρχει ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστοῦ (καταφατικὴ ἢ ἀποφατικὴ) περὶ τοῦ δικαίου αὐτοῦ· ἐν τῷ δευτέρῳ ὁρίζεται τὸ κατὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην πρακτέον. Ἀκριβέστερον εἶναι ἀμφότερα νὰ καταχωρίζωνται ἐν τῇ ἀπόφασι (ἐν τῷ ἐγγράφῳ τῆς ἀποφάσεως) εἰς τὸ μέρος τοῦ διατακτικοῦ (τὸ κατόπιν δηλαδὴ τῶν λέξεων «διὰ ταῦτα κλ.» ὑπάρχον)· ἀλλὰ σπανίως τηρεῖται τοῦτο ἐν τῇ πρακτικῇ τῶν δικαστηρίων (ἀνωτ. § 82 σημ. 2, α'). Ἐπὶ πλημμελημάτων καὶ κακουργημάτων ἐκδίδονται δύο ἀποφάσεις, μία περὶ τῆς ἐνοχῆς (περὶ τοῦ δικαίου) καὶ ἄλλη περὶ τῆς καταδίκης (περὶ τῶν συνεπειῶν τῆς παραβάσεως)· τὸ αὐτὸ ἐγένετο κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον ἐπὶ τῶν ἀγωγῶν, αἵτινες καλοῦνται *actiones arbitrariae*· ἡ πρώτη ἀπόφασις ἐλέγετο *pronunciatio* (Keller Civilprozess § 28)· ἀνωτ. § 84 σημ. 6.

Μεταξὺ τῶν δύο τούτων μερῶν τοῦ διατακτικοῦ, ὧν τὸ πρῶτον δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν *διαγνωστικὸν* καὶ τὸ δεύτερον *προστακτικόν*, ὑπάρχει σχέσις αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ, αἰτιολογίας καὶ ἀποφάνσεως· δη-

τῆς τελεσιποιίας απαιτεῖται προσέτι καὶ τῶν προσώπων ταυτότης· ¹¹ ὅπερ ἰσχύει οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐνοχικῶν σχέσεων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐμπραγμάτων δικαίων, καθ' ὅσον

λαδῇ ὁ δικαστὴς ἐπειδὴ παραδέχεται ὑπάρχον τὸ δίκαιον τοῦ ἐνάγοντος (quia paret rem actoris esse), καταδικάζει τὸν ἐναγόμενον (εἰς ἀπόδοσιν τοῦ πράγματος)· ἢ τάνάπαλιν, ἐπειδὴ παραδέχεται μὴ ὑπάρχον τὸ δίκαιον τοῦ ἐνάγοντος (quia paret rem actoris non esse), ἀπολύει τὸν ἐναγόμενον. Τὸ ζήτημα λοιπόν, ἂν γίνονται τελεσίδικοι ἢ μὴ αἱ αἰτιολογίαι τῆς ἀποφάσεως (τὸ ζήτημα τοῦτο ἐξετάζει διὰ μακρῶν ὁ Σαβινῆς ἐν § 291—294), πρέπει κατὰ ταύτην τὴν διαστολὴν νὰ λύηται· ἥτοι γίνονται τελεσίδικοι μόνον αἱ φέρουσαι προσόντα διατακτικοῦ αἰτιολογίαι, τοιούστιν αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὸ διαγνωστικὸν αὐτοῦ μέρος καὶ διατοῦτο στοιχεῖον τοῦ κρινομένου δικαίου ἀποτελοῦσαι (Unger § 132 σ. 641· πρβ. καὶ ΑΠ. 365 τοῦ 79. Δικαστ. Χρον. Γ', 322)· ἐπομένως εἶναι ἀδιάφορον ποῦ τῆς ἀποφάσεως (τοῦ ἐγγράφου δηλαδὴ) εὔρηται τὸ διατακτικὸν τοῦτο. "Ὅθεν ἂν ἀποφασίς τις φέρῃ ἐν τῷ διατακτικῷ ταύτας ἀπλῶς τὰς λέξεις ἀαπορρίπτει τὴν ἀγωγὴν»· ἢ ἀκαταδικάζει τὸν ἐναγόμενον νὰ παραχωρήσῃ τῷ ἐνάγοντι τὸ ἐπίδικον πρᾶγμα», τὸ διαγνωστικὸν μέρος τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς ζητητέον τότε ἐν τῷ αἰτιολογικῷ· ἐκεῖθεν θέλει γνωσθῇ, ἂν π. γ. ἐπὶ διεκδικήσεως ἢ ἀγωγῇ ἀπερίφθῃ, διότι τὸ δικαστήριον παρεδέχθη rem actoris non esse (νόμ. 15 πανδ. 44, 2), ἢ rem a reo non possideri (νόμ. 1 § 6 πανδ. 43, 17· νόμ. 9 πανδ. 6, 1· § 2 εἰσηγ. 4, 7)· ἐν τῇ πρώτῃ μόνον περιπτώσει ὑπάρχει δεδικασμένον ὅτι ὁ ἐνάγων δὲν εἶναι κύριος, οὐχὶ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ (νόμ. 24, 18, 17 πανδ. 44, 2)· ὡσαύτως ἐκ τοῦ αἰτιολογικοῦ θέλει γνωσθῇ, ἂν ἐπὶ ἐνοχικῶν σχέσεων ἡ ἀγωγὴ ἀπερρίφθῃ, διότι τὸ δικαστήριον παρεδέχθη· μὴ ὑπάρχουσιν τὴν ἀπαίτησιν, καθὼ οὐδέποτε λαβοῦσαν χώραν, ἢ δυνάμει ἐνστάσεως διηνεκοῦς ἀνατραπεῖσαν, ἢ διότι παρεδέχθη ἀναβλητικὴν τινα ἔνστασιν ἢ τὴν τῆς ἀκυρότητος τῆς διαδικασίας· μόνον ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὑπάρχει δεδικασμένον ὁ ἐνα-

καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔνεκα τῆς δίκης παράγεται μεταξύ τῶν διαζομένων ἐνοχικὸς σύνδεσμος. 12 Ταύτοτης δὲ προσώπων ὑπάρχει καὶ ὅταν ἐν τῇ δευτέρᾳ δίκῃ δικάζωνται οὐχὶ μὲν αὐτὰ ταῦτα τὰ ἐν τῇ πρώτῃ δίκῃ δικάσθέντα πρόσωπα, ἀλλ' οἱ διάδοχοι αὐτῶν, γενικοὶ ἢ εἰδικοί. 13 προστούτοις

προσώπων κινεῖται, χώρα τῇ περὶ τῶν κεκριμένων παραγραφῇ» νόμ. 3 βασ. 51, 2.

Ἐννοεῖται δὲ ὅτι τὰ πρόσωπα, μεταξύ τῶν ὁποίων γίνεται ἡ δίκη, πρέπει νὰ ἦναι ἀντίδικα. Ἐὰν ἐπομένως ὡς ἑμὸς δίκαιοι ἐναγάγωσι δύο ἢ πλείότεροι διεκδικοῦντες ἀπὸ κοινοῦ πρᾶγμα τι καὶ ἀναγνωρισθῶσι κύριοι αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, δὲν δύνανται τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν ν' ἀντιτάξωσι κατ' ἀλλήλων· διότι τὸ δικαστήριον δὲν ἔλυσε διαφορὰν κατ' ἀλλήλων ὑφισταμένην· ἀλλὰ βεβαίως, ἐγερθείσης κατόπιν ἐριδος μεταξύ αὐτῶν περὶ τούτου, ἔχουσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν διάταξιν τοῦ νόμ. 54 πανδ. (6, 1) καθ' ἣν «ἐὰν ἐν γνώσει συνηγορήσω τῷ ἐκδικοῦντι τὸ ἑμὸν ὡς ἴδιον, ἀπολλύω τὴν δεσποτείαν αὐτοῦ»· δηλαδὴ τὴν τοιαύτην διαγωγὴν μου χαρακτηρίζει ὁ νόμος ὡς δωρεάν.

12) Νόμ. 22 πανδ (44, 2)· «ἐὰν καθ' ἐνὸς τῶν κληρονόμων ἡ περὶ παραθήκης ἀγωγὴ κινηθῇ, ὕστερον οἱ ἄλλοι ἐναγόμενοι οὐ κέχρηται τῇ τῶν κριθέντων παραγραφῇ» ὑποτίθεται δηλαδὴ ὅτι ἡ ἀγωγὴ κατὰ τοῦ πρότερον ἐναχθέντος ἀπερρίφθη· νόμ. 31 πανδ. (5, 1)· «ἐάν τις ἀγωγὴν ἔχων ἐπὶ πολλοῖς ἀποθάνῃ κληρονόμοις, κινῶν ὁ εἰς οὐ καταφέρει πᾶσαν τὴν ἀγωγὴν ἀκόντων τῶν συγκληρονόμων αὐτοῦ» νόμ. 11 § 3 πανδ. (12, 2).

13) Νόμ. 2 κώδ. (8, 36). *exceptio rei judicatae et demum obstat vel successoribus ejus, inter quos cognitum super ea re et pronunciatum est.* "Ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἡ τοῦ δεδικασμένου ἔνστασις εἶναι πραγματοπαγῆς (ἀνωτ. § 91 σημ. 13). "Ὅθεν ὁ διαδεξάμενος τὸν δικάσθέντα διάδικον, εἴτε νικητὴν εἴτε νενικημένον, διαδέχεται αὐτὸν καὶ ὡς πρὸς τὴν δικάσθεισαν ὑπόθεσιν· νόμ. 9 § 2· νόμ. 11 § 3, 9· νόμ. 28 πανδ. (44, 2)· «ὁ διαδεχόμενος τὸν ἡττηθέντα ἐκβάλλεται τῇ περὶ τῶν κεκριμένων παραγραφῇ.» Julianus scribit *exceptionem rei judicatae a persona auctoris ad emptorem transire solere, retro autem ab emptore ad auctorem reverti non debere.*

Ἄλλ' ἵνα τὸ δεδικασμένον δεσμεύῃ τὸν διάδοχον, ἀπαιτεῖται νὰ λάβῃ

ἀδιάφορόν ἐστιν ἂν τις ἐδικάσθῃ δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἀντιπροσώπου ἢ πληρεξουσίου, ἐκουσίου ἢ ἀναγκαίου. ¹⁴

Τρίτα πρόσωπα δὲν ὑποχρεοῖ τὸ δεδικασμένον ¹⁵ εἰμὴ κατ' ἐξαίρεσιν μόνον. Τοιαῦται ἐξαίρεσεις ὑπάρχουσιν αὐταὶ μόνον: α') ἀποφάσεις περὶ προσωπικῆς καταστάσεως δικάζουσαι ἰσχύουσι κατὰ πάντων, ἐὰν μετὰ τοῦ ἀρμοδίου

χώραν ἢ διαδοχὴ μετὰ τὴν δίκην, καθότι μόνον ὡς πρὸς τὰς πρὸ τῆς διαδοχῆς πράξεις τοῦ δικαιοπαρόχου διαδέχεται τοῦτον ὁ διάδοχος (Unger § 132 σημ. 103). "Ἄν ἡ διαδοχὴ συμβῇ μετὰ τὴν ἔναρξιν, ἀλλὰ πρὸ τοῦ πέρατος τῆς δίκης; Έγχειρ. § 89 σημ. 10. Dalloz chose jugée ἀρ. 246, 247. Παππαρ. Β', 152 Καλλιγ. Γ', 819. Τὸ δεδικασμένον ὅμως κατὰ τοῦ διαδόχου δὲν δεσμεύει τὸν δικαιοπάροχον νόμ. 9 § 2 νόμ. 10 πανδ. (44, 2). «ἐὰν σὺ κληρονομιάῃς πρᾶγμα πωλήσης, ἐγὼ κινήσω περὶ αὐτοῦ τῷ ἀγοραστῇ, οὔτε νικῶν ἐκβάλλω σε παραγραφῇ, οὔτε ἡττώμενος ἐκβάλλομαι παρὰ σοῦ.»

14) "Ὅθεν ὁ διὰ τοῦ ἐπιτρόπου ἢ τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ διορισθέντος δικαστικοῦ πληρεξουσίου δικασθεὶς ὑποχρεοῦται ἐκ τῆς ἐκδοθείσης ἀποφάσεως. Ἐπὶ προσωπικῆς ἀπέναντι αὐτοῦ ἐκείνου προσώπου

ἀντιδίκου καὶ ἄνευ συμπαιγνίας ἐκδοθῶσιν· 16 β') αἱ δημο-
 τικὰς ἀγωγὰς δικάζουσαι ἀποφάσεις ἔχουσι κατὰ τὸ ῥώμ.
 δίκαιον γενικὴν ἰσχύν· 17 ὅπερ καὶ παρ' ἡμῖν ἐπὶ ὁμοίων

16) Νόμ. 1 § 16 νόμ. 2, 3 πανδ. (25, 3). Μεταξὺ συζύγου καὶ
 τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἐγείρεται δίκη ἀντικείμενον ἔχουσα πρὸς αὐτοῦ
 ἐγκυμονεῖν· λέγει δὲ τὸ χωρίον· εἰ διαγινώσκων ὁ δικαστὴς περὶ τοῦ,
 εἰ ἐξ αὐτοῦ ἐγκυμονεῖ, ἀποφύνηται ἐξ αὐτοῦ ἐγκυμονεῖν, γίνεται γνή-
 σιος ἦτοι ὑπεξούσιος ἐν πάσαις ταῖς αἰτίαις (in omnibus causis) quare
 et fratribus suis consanguineus erit; placet enim ejus rei judicem
 jus facere· ὡσαύτως ἡ περὶ ἐλευθερίας ἢ εὐγενείας (ἂν τις δηλαδὴ
 ἦναι ἐκ γενετῆς ἐλεύθερος ἢ ἦναι ἀπελεύθερος) ἐκδοθεῖσα ἀπόφασις
 εἶχε παρὰ Ῥωμαίοις εὐρυτέραν ἐνέργειαν, ἐκτεινομένην καὶ πέραν τῶν
 διαδίκων (νόμ. 25 πανδ. 1, 5). Ἀπητεῖτο ὅμως ἡ δίκη νὰ διεξχθῇ
 μετὰ τοῦ ἀρμοδίου ἀντιδίκου καὶ νὰ μὴ λάβῃ χώραν συμπαιγνία (νόμ.
 1, 2 πρ. § 4 νόμ. 3, 4 πανδ. 40, 16). Σαβίν. σ. 471. Vangerow §
 173 σελ. 286. Ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς γενικότητος τῆς τελεσιδικίας ἐπὶ ζη-
 τημάτων τῆς προσωπικῆς καταστάσεως πολλὰς παρουσιάζει ἀμφιβο-
 λίας καὶ δυσχερείας ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον θέμασι. Dalloz chose jugée
 ἀρ. 271.

17) Νόμ. 3 πρ. πανδ. (47, 23)· si ex eadem causa saepius agatur,
 quum idem factum sit, exceptio vulgaris rei judicatae opponitur
 νόμ. 3 § 13 πανδ. (43, 29). Ἐπὶ τῶν δημοτικῶν ἀγωγῶν δύναται ἕκα-
 στος δημότης νὰ εἰσαγάγῃ εἰς δικαστήριον τὴν φέρουσαν χαρακτηῖρα
 τοιαύτης δίκης ὑπόθεσιν· ἐπομένως γενομένης ἀπαξ χρήσεως τῆς ἀγω-
 γῆς ταύτης παρὰ τινος ἐξ αὐτῶν ἀποκλείονται οἱ ἄλλοι· ἄρα ἡ τελεσι-
 δικία ἐκτείνεται καὶ εἰς αὐτοὺς· ἀλλὰ διὰ συμπαιγνίαν δικαιοῦνται οὗτοι
 νὰ προσβάλωσι τὴν ἀπόφασιν (νόμ. 30 § 3 πανδ. 12, 2· si non per
 collusionem actum sit). Ἐπειδὴ δὲ τὰς δημοτικὰς ἀγωγὰς χαρακτη-
 ρίζει οὐχὶ τὸ περιστατικὸν ὅτι πολλοὶ (ἢ καὶ πάντες οἱ δημόται) εἰσὶν
 οἱ δυνάμενοι, ἀλλὰ τὸ περιστατικὸν ὅτι πολλοὶ δύνανται νὰ ἐγείρωσιν
 αὐτάς, ἐπεται ὅτι ὑπάρχουσι θέματα δημοτικῶν ἀγωγῶν καὶ κατὰ τὴν
 νεωτέραν ἡμῶν νομοθεσίαν (π. χ. πολ. δικ. 646, 656, 658, 672 ἴδ.
 καὶ τὴν ἐπομένην 18 σημ. Νόμ. Ὑπ. 61 § 3, 4). Ὁ τὴν οὐσίαν τῶν
 δημοτικῶν ἀγωγῶν ἀντικεινὸν εὐλόγως θεωρεῖ (Καλλιγ. Γ', 829) ἀνυπά-
 κτους παρ' ἡμῖν τὰς ἀγωγὰς ταύτας.

νόν μεταξὺ τῶν προσώπων τῆς οἰκῆς ταύτης· 19 ο) ἡ ἀπο-
λύουσα τὸν πρωτοφειλέτην ἢ τινὰ τῶν ἀλληλεγγύων
ὀφειλετῶν ἀπόφασις ὠφελεῖ καὶ τὸν ἐγγυητὴν ἢ τοὺς λοι-
ποὺς συνοφειλέτας· 20 ε') ἡ μεταρρυθμιστικὴ τοῦ ἐφετείου

18) Ἀνωτέρ. § 82 σημ 11.

19) Τὴν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου γνώμην μου ἀνέπτυξα ἐν τοῖς
περιοδικοῖς συγγράμμασι Σόλωνι (φυλ. θ', ι', ια') καὶ νομικῇ Μελίσση
(σ. 958)· αὐτόθι· ὑπάρχει καὶ ἡ ἐξήγησις τοῦ ὅρου ἐπιοδικαστικὸν ζή-
τημα. Ἐν τῷ ἐμῷ Ἐγχειριδίῳ περὶ πολιτ. δικονομίας (§ 72 σημ. 7)
εὕρισκεται ὁ ἀναγνώστης σύντομον τῆς γνώμης μου ἀνακεφαλαιώσιν.

20) Κατὰ τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον, ἐνεκα τῆς καταναλωτικῆς δυνάμεως
τῆς προκατάρξεως, ἡ κατὰ τοῦ πρωτοφειλέτου ἢ τινος τῶν ἀλληλεγ-
γύων ὀφειλετῶν γενομένη κáταρξις τῆς οἰκῆς ἀπῆλλαττε τὸν ἐγγυητὴν
ἢ τοὺς λοιποὺς συνοφειλέτας. Τὸ αὐτὸ ἔφερεν ἀποτέλεσμα καὶ ἡ παρὰ
τινος τῶν ἀλληλεγγύων πιστωτῶν καταρχθεῖσα οἰκὴ· ὥστε τοὺς μὴ ἐνα-
χθέντας, οἰονόηποτε καὶ ἂν ἦτο τῆς οἰκῆς τὸ ἐξαγόμενον, ἐπροστάτευεν
ἡ exceptio rei in iudicium deductae ἢ ἡ exc. rei iudicatae (νόμ. 2
πανδ. 45, 2· petitione unius tota solvitur obligatio· νόμ. 5 πανδ. 46,
1)· ἐὰν δὲ ἡ ἀπόφασις ἀπέλυε τὸν ἐναγόμενον, ἐβόηθει αὐτοὺς ἡ ἔνστα-
σις τοῦ δεδικασμένου καὶ διὰ τῆς θετικῆς αὐτῆς ἐνεργείας (νόμ. 42 §
3 πανδ. 12, 2· si reus iuravit fidejussor tutus sit, quia et res ju-
dicata secundum alterum eorum utrique proficeret). Ἄλλ' ὁ Ἰου-
στινιανὸς κατήργησε τὴν δύναμιν ταύτην τῆς προκατάρξεως, διατάξας
(νόμ. 28 κώδ. 8, 41) ἵνα οὐχὶ ἡ ἐναγωγὴ μόνη ἐπιφέρει τὴν ἀπαλλα-
γὴν τοῦ ἐγγυητοῦ ἢ τοῦ συνοφειλέτου, ἀλλ' ἡ πλήρης τοῦ χρέους ἀπό-
τισις· ἐξ οὗ ἔπεται ὅτι ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις μόνη δὲν ἀπαλλάτ-
τει τὸν ἐγγυητὴν ἢ τοὺς συνοφειλέτας, ἡ ἀπολυτικὴ ὁμως ἀπαλλάττει
αὐτοὺς (νόμ. 7 § 1 πανδ. 44, 1· νόμ. 42 § 3 πανδ. 12, 2). Ἡ κατα-
δικάζουσα τὸν πρωτοφειλέτην ἢ τινὰ τῶν ἀλληλεγγύων ὀφειλετῶν ἀπό-
φασις ἀποτελεῖ δεδικασμένον κατὰ τῶν λοιπῶν ἀναγκαστικῶν· Οἱ νόμοι

ἀπόφασις ὠφελεῖ καὶ τοὺς μὴ ἐκκαλέσαντας ὁμοδίκους, ἐὰν κατεδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ πρωτοδικείου διὰ τὸν αὐτὸν λόγον· 21 ς') ἔνεκα τοῦ ἀδαιρέτου τῶν πραγματικῶν δουλειῶν ἕκαστος τῶν συνιδιοκτητῶν τοῦ δεσπύζοντος κτήματος δικαιούται νὰ ἐγείρῃ τὴν περὶ αὐτῶν ἀγωγὴν· ἐπίσης ἂν τὸ δουλεῦον κτῆμα ἔχῃ πολλοὺς ιδιοκτήτας, δύναται καὶ εἷς μόνος νὰ ἐναχθῇ· ἐπομένως ἡ νίκη ἢ ἡττα τοῦ δικασθέντος ὠφελεῖ ἢ βλάπτει καὶ τοὺς μὴ δικασθέντας· 22 ζ') τὸ ῥωμ. δίκαιον ἔχει καὶ τινὰς ἄλλας ἐξαιρέ-

τησις πρέπει νὰ ᾔναι ἀρνητικὴ. (Ἐγχειρ. § 89 σημ. 11). Ταῦτα ἐπὶ ἀλληλεγγύης ὀφειλετῶν· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀλληλεγγύης πιστωτῶν ἡ ἀπολύουσα τὸν κοινὸν ὀφειλέτην ἀπόφασις ἀπαλλάττει αὐτὸν καὶ ἀπέναντι τῶν λοιπῶν πιστωτῶν· ἡ δὲ καταδικάζουσα; Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, οἱ λοιποὶ πιστωταὶ οὔτε νὰ ἐναγάγῃσι πλέον τὸν κοινὸν ὀφειλέτην δύνανται, οὔτε νὰ ἐκτελέσωσι τὴν κατ' αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἄλλου ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν (Σαβιν. Ἐνοχ. δίκ. § 19 σελ. 191· πολ. δίκ. 867· ἄλλως φρονεῖ ὁ Windscheid § 132 σημ. 4). Ἀλλὰ τὰ ἀνωτέρω δὲν ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῆς ἀπλῆς συνυποχρέωσης (solidarité), διότι ἐνταῦθα ὑπάρχουσι πολλαὶ ἐνοχαὶ (νόμ. 52 § 3 πανδ. 46, 1). Vangerow § 173. V. 8.

21) Νόμ. 10 § 4 βασ. (9, 1)· «ἐπὶ κοινῆς δίκης τότε ὁ μὴ ἐκκαλεσάμενος ὠφελεῖται διὰ τοῦ ἐκκαλεσαμένου καὶ νικήσαντος, ὅταν αἱ αὐταὶ δικαιολογίαι ἑκατέρω ἡρμῶζον· οὐ μὴν ὅταν διάφοροι· ὡς ἐπὶ δύο ἐπιτρόπων ἐναχθέντων, τοῦ μὲν ἀπὸ τοῦ μὴ χειρίσαι, τοῦ δὲ ἀπὸ τοῦ χειρίσαι· οὐδέτερος γὰρ αὐτῶν διὰ τοῦ ἐτέρου βοηθεῖται». Πολ. 782. Ἐφαρμόζεται τοῦτο ἐπὶ ἀνακοπῆς; Ἐγχειρ. § 113 σημ. 8. Buyer σ. 653 ς'. ἔκδ. Gönner. Handb. d. gem. pror. Γ', 250. Seuff. Comment. Δ', 143, 7.

22) Νόμ. 4 § 3, 4· νόμ. 19 πανδ. (8, 5). si fundus, cui iter debetur, plurium sit, unicuique in solidum competit actio... et victoria et aliis proderit· «ἕκαστος τῶν δεσποτῶν εἰς ὁλόκληρον ἐνάγει»· § 4· sed et si duorum fundus sit, qui servit, adversus unumquemque poterit ita agi (τὸ δεῦτερον τοῦτο δὲν παραδέχεται ὁ Winds. σημ. 5). Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἡ servitus oneris ferendi (νόμ. 6 § 4 πανδ. αὐτ.). Σαβιν. ς', 479.

σεις μὴ ἰσχυούσας παρ' ἡμῖν. 23

Γ') Ταυτότης τῆς διαφορᾶς. Ὡς τρίτον προσὸν τῆς τελεσιδικίας ἀπαιτεῖ ὁ νόμος τὴν ταυτότητα τῆς διαφορᾶς, ὅπερ ἐστὶ τὴν ταυτότητα τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὴν τριῶν στοιχείων, τοῦ **δικαιώματος**, τῶν **νομικῶν γεγονότων**, ἐξ ὧν τοῦτο πηγάζει, καὶ τοῦ **ἀντικειμένου** εἰς ὃ ἀναφέρεται. 24 Ἡ ἀπουσία δέ τινος τῶν στοιχείων

Ἡ ἐκ τῆς τελεσιδικίας ἐνδεχομένη ἀδικία κατὰ τῶν μὴ λαβόντων μέρος εἰς τὴν δίκην συνδιοκτῆτῶν δύναται νὰ προληφθῇ παρ' ἡμῖν διὰ τῆς παρεμβάσεως τῶν συνδιοκτῆτῶν, εἴτε διὰ τῆς προσεπικλήσεως αὐτῶν παρὰ τοῦ ἐνάγοντος ἢ τοῦ ἐναγομένου. Πολ. δικον. 71, 72.

23) Τοιαῦται ἀναφέρονται αἱ ἀκόλουθοι: α') ἡ ἐν γνώσει τοῦ διαδόχου διεξαχθεῖσα παρὰ μόνου τοῦ προκτήτορος δίκη ὑποχρεοῖ καὶ τὸν διάδοχον· οἷον ἐνάγει ἢ ἐνάγεται διὰ τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς ὁ πωλητὴς ἢ ὁ ὀφειλέτης ἢ ὁ προικιδότης, ὁ δὲ ἀγοραστής ἢ ὁ δανειστής ἢ ὁ σύζυγος γινώσκοντες τοῦτο ἀπρακτοῦσιν ἢ ἐκδοθεῖσα ἀπόφασις ὑποχρεοῖ καὶ αὐτοὺς (νόμ. 63 πανδ. 42, 1). Σαβιν. σ. 476. Vangerow § 173 σ. 286. β') ἡ μεταξὺ τοῦ ἐκ διαθήκης καὶ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμου ἐκδοθεῖσα κατὰ τοῦ πρώτου ἀπόφασις ὑποχρεοῖ καὶ τοὺς κληροδόχους, ἂν μὴ ἔλαβε χώραν συμπαίγνιαν (νόμ. 3 πρ. πανδ. 20, 1· νόμ. 8 § 16· νόμ. 17 § 1 πανδ. 5, 2· νόμ. 50 § 1 πανδ. 30· νόμ. 1 πανδ. 44, 2)· αὐτοῦ γεγραμμένου κληρονόμου ἡττωμένου ἀκυροῦνται τὰ ληγᾶτα καὶ αἱ ἐλευθερίαι· ἡ τοιαύτη ἀπόφασις, λέγουσιν οἱ ῥωμαῖοι νομικοί, *jus facit*. Ἀμφότεραι ὁμῶς αἱ ἐξαιρέσεις αὗται δὲν ἰσχύουσι παρ' ἡμῖν πλέον, διότι τὰ τρίτα πρόσωπα, περὶ ὧν ἐνταῦθα ὁ λόγος, ἔχουσι δικαίωμα, κατὰ τὰ ἀρθρ. 89, 235, 238 τῆς πολ. δικονομίας, ἢ νὰ παρεμβῶσιν εἰς τὴν δίκην ἢ ν' ἀνακόψωσιν ὡς τρίτοι· τὴν ἐκδοθησομένην ἀπόφασιν, ἢ τέλος νὰ προτείνωσιν τὴν ἔνστασιν ὅτι τὰ μεταξὺ ἐτέρων κρινόμενα ἄλλοις οὐ προκρίνει· ἄρα ἡ τελεσιδικία δὲν ἐκτείνεται καὶ εἰς αὐτά. Καλλιγ. Γ', 818 § 555. Παπαρ. Γεν. ἀρχ. Β', 156.

24) Ἐπειὶ οἱ συνδιοκτοὶ αὐτῶν παρὰ τὸν ἐνάγοντα καὶ τὸν ἐναγο-

τούτων αποκλείει τὴν τελεσιδικίαν. Διὸ ἡ ἀπόρριψις ἀγωγῆς περὶ ἐμπραγμάτου δικαίου οὐδόλως αποκλείει ἀγωγὴν περὶ προσωπικοῦ δικαίου ἢ περὶ ἐτέρου ἐμπραγμάτου δικαίου· 25 ὡσαύτως ἡ ἀπόρριψις ἀγωγῆς περὶ προσωπικοῦ ἢ ἐμπραγμάτου δικαίου, στηριζομένης ἐπὶ ῥητῆς ἱστορικῆς αἰτίας, οὐδόλως κωλύει ἀγωγὴν ἔχουσιν ὡς βάσιν ἐτέραν

νόμ. 12, 13, 14 πρ. πανδ. (44, 2)· ἀπὸτε ἀντιτίθεται ἡ παραγραφή (δηλ. τοῦ δεδικασμένου) ὅτε τὸ αὐτὸ σῶμά ἐστιν, ἡ αὐτὴ ποσότης, τὸ αὐτὸ δίκαιον, ἡ αὐτὴ αἰτία τῆς κινήσεως».

25) Ἐὰν δηλαδὴ ἐν τῇ δευτέρᾳ δίκῃ πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ μὲν πράγματος, καὶ τῆς αὐτῆς ἱστορικῆς βάσεως, ἀλλὰ περὶ ἄλλου δικαίου, δὲν χωρεῖ τελεσιδικία. Ὅθεν ἂν ὁ διεκδικήσας πρᾶγμά τι ἐπὶ λόγῳ ὅτι ἠγόρασε καὶ παρέλαθεν αὐτὸ παρὰ τοῦ ἐναγομένου ἡττηθῇ, παραδεχθέντος τοῦ δικαστηρίου ὅτι δὲν ἐγένετο αὐτῷ παράδοσις, δύναται κατόπιν νὰ κινήσῃ κατ' αὐτοῦ προσωπικὴν ἀγωγὴν περὶ παραδόσεως· ὁμοίως ὁ διεκδικήσας αὐτὸ καὶ ἡττηθείς, παραδεχθέντος τοῦ δικαστηρίου ὅτι διὰ τῆς δικαιοπραξίας ἐφ' ἧς ἐστήριξε τὴν ἀγωγὴν αὐτοῦ δὲν τῷ παρεχωρήθη κυριότητος δικαίωμα, δύναται νὰ ἐγείρῃ κατόπιν ἀγωγὴν περὶ ἐμφυτεύσεως ἢ ἐπικαρπίας (νόμ. 25 πρ. πανδ. 50, 16· νόμ. 31 πανδ. 44, 2· ὁ νόμ. 21 § 3 τοῦ αὐτοῦ τίτλου δὲν ἀντίκειται, διότι ὑποθέτει ἀγωγὴν περὶ ἐπικαρπίας στηριζομένην ἐπὶ τῆς κυριότητος τῆς ἀποδικασθείσης· ἥδη· διότι ὁ κύριος τοῦ πράγματος δὲν ἔχει ἴδιον δικαίωμα ἐπικαρπίας· ἐπομένως ἐν τῇ περὶ κυριότητος δίκῃ συνεδικάσθη καὶ ἡ ἐπικαρπία ὡς μέρος αὐτῆς. Νόμ. 19 § 3 βασ. (51, 2) «εἰμὴ ἄρα πρῶτον τὴν χρῆσιν τῶν καρπῶν ἔχων καὶ περὶ αὐτῶν κινήσας, ὕστερον καὶ τὴν τοῦ ἀγροῦ δεσποτείαν κτήσωμαι»· πρῶ. καὶ νόμ. 33 § 1 Π. (7, 1). Buchba Einfluss A', 141. Unger § 132 σημ. 58)· ἐπίσης ὁ πρότερον αἰτήσας iter δὲν αποκλείεται αἰτῶν actum (νόμ. 11 § 6 αὐτ.)· ὡσαύτως ὁ ἡττηθείς ἐν τῇ περὶ νομῆς δίκῃ δικαιούται νὰ ἐγείρῃ τὴν περὶ κυριότητος (νόμ. 14 § 3 πανδ. αὐτ. νόμ. 12 § 1 πανδ. 41, 2· nihil commune habet proprietas cum possessione)· τέλος ἄλλο δίκαιον ὁρᾷ δίκη περὶ δανείου καὶ ἄλλο δίκη περὶ παρακαταθήκης.

Πολλὸ ὀλιγώτερον ἔχει χώραν ἡ τελεσιδικία σταν πρὸς τῇ διαφορᾷ τοῦ δικαίου ὑπάρχῃ καὶ τῆς ἱστορικῆς αἰτίας διαφορᾷ· οἷον ἐγείρεται πρότερον ἡ πονεβλικιανὴ ἀγωγή, ἔπειτα ἡ περὶ κυριότητος· ἐνταῦθα ἡ ἱστορικὴ βᾶσις ἐκατέρας τῶν ἀγωγῶν τούτων εἶναι πάντοτε διάφορος. Arnold Erörterungen σ. 243. Unger σ. 653 σημ. 60α.

ιστορικὴν αἰτίαν· 26 τέλος καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ ἀντικειμένου

26) Πᾶν γεγονός, παραγωγικὸν κατὰ νόμον δικαίου, φέρει εἰς ὑπαρξιν ἴδιον δίκαιον. Ἡ πώλησις, ἡ ἀνταλλαγή, ἡ κληροδοσία εἰσὶν αἰτίαι παραγωγικαὶ π. χ. ἰδιοκτησίας· ἐξ ἐκάστης ὁμοῦς αὐτῶν παράγεται ἰδιοκτησία ἴδιον λόγον ὑπάρξεως ἔχουσα. Τὸ αὐτὸ δὲ κατὰ μείζονα λόγον κρατεῖ ἐπὶ τῶν ἐνοχῶν· δάνειον 100 δραχμῶν συναφθὲν τὴν 5 τοῦ μηνὸς εἶναι διάφορον τοῦ συναφθέντος τὴν 8 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς δανείου τοῦ αὐτοῦ ποσοῦ· ἐπίσης πώλησις ἵππου καὶ κληροδοσία τοῦ αὐτοῦ ἵππου παράγουσιν ἴδιαν ἐκάστη ἐνοχικὴν σχέσιν. "Οθεν ἡ τελεσιδικία περὶ τῆς μιᾶς αἰτίας δὲν ἐπηρεάζει τὴν ἄλλην. Ἐπὶ τῶν ἐνοχικῶν σχέσεων εἶναι ἀναμφίβολος ὁ κανὼν οὗτος κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον (νόμ. 14 § 2 πανδ. 44, 2· «εἰάν ἐκ πολλῶν αἰτιῶν χρεωστῆς μοι προῖγμα, κινῶν ἐκ μιᾶς οὐκ ἀναιρῶ τὰς ἄλλας»). "Οθεν δὲν ὑπάρχει τελεσιδικία· α') εἰάν ὁ διαθέτης ἀφήσῃ κληροδότημα τῷ Πέτρῳ ὡς ἐδανείσθῃ παρ' αὐτοῦ 100 δραχ., οὗτος δὲ αἰτήσας παρὰ τοῦ κληρονόμου τὸ δάνειον καὶ ἡττηθεὶς αἰτεῖ κατόπιν τὰς 100 δραχ. ὡς κληροδότημα (νόμ. 93 § 1 πανδ. 32· νόμ. 28 § 14 πανδ. 34, 3)· β') εἰάν ὁ κινήσας ἀγωγὴν ἐκ τοῦ δόλου τοῦ διαθέτου, ἐναγάγῃ ἀκολούθως ἐκ τοῦ δόλου τοῦ κληρονόμου (νόμ. 22 πανδ. 44, 2)· γ') εἰάν ὁ προσβαλὼν δικαιοπραξίαν τινὰ ὡς ἄκυρον διὰ παρατυπίαν π. χ. τῆς διαθήκης (ΑΠ. 342 τοῦ 74), προσβάλῃ αὐτὴν ἔπειτα ὡς ἄκυρον δι' ἄλλο ἐλάττωμα (νόμ. 48 § 7 πανδ. 24, 1· νόμ. 47 πανδ. 5, 3· νόμ. 11 πρ. § 1, 2 Π. 49, 2. Ἐγχειρ. § 89 σημ. 12, γ')· δ') si sic stipulatus sim: neque per te neque per heredem tuum vim fieri, καὶ μετὰ τὴν δίκην περὶ τῆς βιαιοπραγίας αὐτοῦ ἐναγάγῃ περὶ τῆς βιαιοπραγίας τοῦ κληρονόμου (νόμ. 133 πανδ. 45, 1)· ε') εἰάν τις προστήσῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ἔλαιον πραγματεύεσθαι καὶ δανείζεσθαι χρήματα, ἐγὼ δὲ δανείσω αὐτῷ ὡς διὰ τὴν πραγματείαν καὶ κινήσας τὴν ἀγωγὴν μὴ δυνηθῶ δεῖξαι λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὴν πραγματείαν τὰ χρήματα, εἴτα δὲ κινήσω ὡς δανείσας (νόμ. 13 πρ. πανδ. 14, 3). Σαδιν. σ. 457, 458.

Ἐπὶ τῶν ἐμπραγμάτων ὁμοῦς δικαίων, ἐν οἷς ἡ διαφορὰ τοῦ τρόπου τῆς κτήσεως αὐτῶν δὲν παράγει κυρίως ἄλλο δίκαιον (π. χ. ἡ διὰ χρησικτησίας ἢ διὰ καταλήψεως ἀποκτωμένη κυριότης εἶναι κυριότης καθ' ὅλην τὴν ἀκρίθειαν· neque enim amplius, quam semel res nea esse potest· νόμ. 14 § 2 πανδ. 44, 2) ὁ ἀνωτέρω κανὼν ἐφηρμόζετο κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον μόνον ὅταν ἡ ἀγωγὴ ἐστηρίζετο ῥητῶς ἐπὶ ὠρισμένης αἰτίας· ἄλλως τὸ δεδικασμένον ἐθεωρεῖτο περιλαμβανόν πάντα τὰ εἶδη

ἀποκρούει τὴν τελεσιδικίαν· 27 ἀλλὰ τὰ μέρη τοῦ δλου δὲν

διαφόρου ἐρμηνείας ἦν διδουσιν εἰς τὰ τελευταῖα δύο χωρία· πρβ. Vanger. § 173 V. 4. Unger § 132 σημ. 79). Ὁ κανὼν ὁμοῦς αὐτὸς εἶναι κατὰ τὸ ἰσχύον δίκαιον ἀναμφίβολος ἐπὶ τε τῶν ἐνοχικῶν σχέσεων καὶ ἐπὶ τῶν ἐμπραγμάτων δικαίων· διότι καὶ ἐπὶ τούτων οὐσιώδεις προσὸν τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἡ μνεία πάντοτε τῶν ἀποτελούντων τὴν ἱστορικὴν βάσιν αὐτῆς γεγονότων (Ἐγχειρ. § 98 σημ. 2, α'. Καλλιγ. Γ' § 572). Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου· ἐάν τις μὴ ὦν κληρονόμος ἐναγαγὼν ἡττηθῇ δύναται ἔπειτα νὰ αἰτήσῃ τὴν αὐτὴν κληρονομίαν δι' ἄλλον λόγον (νόμ. 25 πρ. πανδ. 44, 2).

27) Νόμ. 12, 13, 27 πανδ. (44, 2). Ὅθεν ἀπόφασις ἐκδοθεῖσα μετὰ τῶν δύο προσώπων περὶ κυριότητος οἰκίας ἢ περὶ κληρονομίας τοῦ Πέτρου δὲν ἀποτελεῖ δεδικασμένον ἐπὶ δίκης μετὰ τῶν αὐτῶν προσώπων καὶ περὶ τοῦ αὐτοῦ δικαίου (ἥτοι περὶ κυριότητος ἢ κληρονομικοῦ δικαίου), ἀλλὰ περὶ ἄλλου ἀντικειμένου· π. χ. ἀμπέλου ἢ περὶ κληρονομίας τοῦ Παύλου. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ δύο δικῶν ἐπὶ ἐνοχικῶν σχέσεων (δανειακῶν π. χ. δικαιωμάτων) στηριζομένων ἀμοστέρων, διάφορον ὁμοῦς ἐκάστης ἀντικείμενον (χρήματα, σῖτον) ἐχουσῶν. Διατοῦτο ἐὰν ὁ ἀγοραστής πράγματός τινος, ἐναχθεὶς παρὰ τοῦ πωλητοῦ διὰ τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς, ἀντιτάξῃ τὴν ἔνστασιν τοῦ πωληθέντος καὶ παραδοθέντος πράγματος (*rei vend. et traditae*) καὶ ἡττηθῇ, ἀπορριφθεῖς αὐτῆς, δὲν φοβεῖται τὴν ἔνστασιν τοῦ δεδικασμένου, ἐὰν κατόπιν ἐνάγῃ τὸν πωλητὴν ἐπὶ ἀποζημιώσει ἐνεκεν ἐκνίκησης (νόμ. 17, 18 πανδ. 21, 2). Κατὰ τὰ χωρία ταῦτα, ὁ ἀγοραστής δικαιούται νὰ ἐκλέξῃ μετὰ τῶν δύο τούτων, ἢ νὰ κρατήσῃ τὸ πρᾶγμα ἀντιτάσων τὴν ἔνστασιν *rei vend. et traditae*, ἢ νὰ αἰτήσῃ ἀποζημιώσιν διὰ τὴν ἐκνίκησιν αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ προτείνας τὴν ἔνστασιν ἡττήθη, ἤγουν δὲν κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ τὸ πρᾶγμα, δύναται ν' ἀπαιτήσῃ τὸ ἕτερον ἐκ τῶν δύο ἀντικειμένων τῆς ἐκλογῆς· ἄρα αἱ δύο δίκαι· διάφορον ἔχουσιν ἀντικείμενον· ἀλλ' ἐὰν ἐν τῇ πρώτῃ δίκῃ ἐζητάσθῃ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου κατ' οὐσίαν ἢ προταθεῖσα ἔνστασις τῆς πωλήσεως καὶ ἐκρίθῃ ὑπ' αὐτοῦ εἴτε ὡς ἄκυρος εἴτε ὡς μὴ λαβοῦσα χώραν, ἢ ἀπόφασις αὐτοῦ ἀποτελεῖ δεδικασμένον ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, τὸ ἐν τῇ πρώτῃ δίκῃ παρεμπιπτόντως λυθέν· ἄλλοι ὁμοῦς ἄλλως ἐρμηνεύουσι τὰ χωρία ταῦτα. Σαβιν. σ. 428, 429. Buchka Β', 203, 204. Unger § 132 σημ. 62.

* Ἄλλως ὁμοῦς ἔχει τὸ πρᾶγμα ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς πωλήσεως πηγαζουσῶν ἀγωγῶν περὶ μειώσεως τοῦ τιμήματος ἢ ἐπιστροφῆς τοῦ πράγματος. Τὸ ἀντικείμενον τῶν δύο τούτων ἀγωγῶν εἶναι συνήθως διάφορον·

ἀποτελοῦσι διάφορον αὐτοῦ ἀντικείμενον· 28 διατοῦτο ἡ περὶ τοῦ ὅλου δικάζουσα ἀπόφασις δικάζει συνάμα καὶ περὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ, 29 ἀλλ' οὐχὶ καὶ τάνάπα—

ἀλλ' ὁ ἀγοραστής δικαίωμα ἔχει τὴν ἑτέραν μόνον τῶν ἀγωγῶν τούτων νὰ ἐγείρῃ καὶ νὰ εὐχαριστηθῇ εἰς τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς· διὸ ἡ ἐκδοθησομένη ἀπόφασις ἀντίκειται καὶ κατὰ τῆς ἑτέρας ἀγωγῆς· νόμ. 25 § 1 πανδ. (44, 2).

28) Νόμ. 113 πανδ. (50, 17)· «τῷ ὅλῳ καὶ τὸ μέρος περιέχεται». "Οστις δηλαδὴ αἰτεῖ δι' ἀγωγῆς ὅλον τι αἰτεῖ συνάμα καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ· ἐπομένως ἂν τὸ δικαστήριον ἀπορρίψῃ τὴν τοιαύτην ἀγωγὴν ὁλοσχερῶς, πράττει τοῦτο βεβαίως διότι δὲν εὗρεν αὐτὴν βάσιμον οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον μέρος.

29) "Ολον δὲ ἐννοεῖται οὐ μόνον ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστον πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ομάδων. Οὕτως ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστον πραγμάτων, εἴαν τις ἐγείρῃ ἀγωγὴν περὶ τοῦ ὅλου ἀγροῦ καὶ ἡττηθῇ, ἀποκρούεται τῇ τοῦ δεδικασμένου ἐνστάσει αἰτῶν ὕστερον μέρος τοῦ ἀγροῦ τούτου (εἴτε διηρημένως εἴτε ἰδανικῶς) ἢ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἐκκοπέντα δένδρα· ὥσαύτως ἂν διὰ μὲν τῆς πρώτης ἀγωγῆς αἰτηθῶσι δύο ἢ πλείονα πράγματα (π. χ. ποίμνιον), διὰ δὲ τῆς δευτέρας αἰτοῦνται τινα τῶν πραγμάτων τούτων (νόμ. 7 πρ. νόμ. 21 § 1, 2 πανδ. 44, 2)· ὁ κινήσας περὶ ὁλοκλήρου πράγματος οὐ δύναται κινεῖν ὕστερον περὶ μέρους αὐτοῦ· οὐδὲ ὁ κινήσας περὶ δύο πραγμάτων ὕστερον δύναται περὶ τοῦ ἐνὸς κινεῖν. Τὰ αὐτὰ κρατοῦσι καὶ ἐπὶ τῶν ομάδων. "Οθεν, ἂν ἡ πρώτη δίκη ἀντικείμενον εἶχε κληρονομίαν ἢ ποίμνιον, ἡ δευτέρα δὲ μέρος τῆς κληρονομίας ἢ τοῦ ποιμνίου, ὑπάρχει δεδικασμένον (νόμ. 30 πρ. νόμ. 21 § 1 πανδ. 44, 2).

Δυσκολίαν παρουσιάζουσι τὰ σύνθετα πράγματα καὶ τὰ προσυζήματα (καρποί, τοκετός) τοῦ πράγματος· περὶ τῶν πρώτων ἐν μὲν τῷ πρ. τοῦ νόμ. 7 ἀναγινώσκεται· item (sc. nocebit exceptio) si quis insulam (οἰκοδόμημα) petierit, deinde aream vel tigna, vel lapides petat; item si navem petiero, postea singulas tabulas vindicem· ἐν δὲ τῷ § 2 αὐτοῦ λέγεται· sed in cæmentis et tignis diversum est; nam is qui insulam petit, si cæmenta vel tigna vel quid aliud suum petat, in ea conditione est ut videatur aliud petere; etenim cujus insula est, non utique et cæmenta sunt; denique ea quæ juncta sunt ædibus alienis, separata dominus vindicare potest. Ἐνῶς δηλαδὴ κατὰ τὸ πρῶτον χωρίον ἡ περὶ τῆς ὅλης οἰκοδομῆς ἀπόφασις ἐκτείνεται καὶ εἰς τὴν οἰκοδομικὴν ὅλην (tigna, lapides), ἐν τῷ δευτέρῳ χωρίῳ λέγεται τὸ ἀναγνίσκον περὶ τῆς οἰκοδομικῆς ὅλης· ὁ Σαβινιὺς

λιν. 30 Ἡ ἐπιδικάζουσά τι τῷ ἐνάγοντι ἀπόφασις ἀποδ-
κάζει αὐτὸ τῷ ἐναγομένῳ. 31

πρὸς ἄρσιν τῆς ἀντιφάσεως προτείνει (ς', 501) νὰ μεταφερθῶσιν ἐκ τοῦ προσιμίου τοῦ ἐν λόγῳ νόμου αἱ λέξεις *item si fundum petierit* κλπ. εἰς τὸν 1 § αὐτοῦ καὶ νὰ θεωρηθῶσι τὰ ἐν τῷ § τούτῳ ἀναφερόμενα παραδείγματα ὡς θέματα ἀμφιβόλου λύσεως, ἐξ ὧν ὁ ῥωμαῖος νομικὸς τὸ τῆς οἰκοδομικῆς ὕλης ἐξαιρεῖ τῆς τελεσιδικίας· ἡ ἐπίνοια τοῦ μεγάλου διδασκάλου εὐφρεστάτη εἶναι καὶ λίαν πειστική, ἀλλ' ἔχει καθ' ἑαυτῆς σπουδαίας ἀντιρρήσεις (Vanger. § 173 σ. 282) διὸ ἀσφαλέστερον εἶναι νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐξυπακούεται ἐπὶ τῆς οἰκοδομικῆς ὕλης εἰδικὸς λόγος κτήσεως αὐτῆς ἄλλος ἢ ὁ ἐφ' οὗ ἡ δίκη περὶ τοῦ ὅλου ἐστηρίζετο. Windscheid § 130 σημ. 10. Unger § 142 σημ. 64, 96.

Ἀλλὰ τὸ περὶ καρπῶν καὶ τοῦ τοκετοῦ τῆς δούλης; Κατὰ τὸν αὐτὸν 7 νόμον ὁ κινήσας περὶ ἄγρου ἢ περὶ δούλης ἐγκύου, δύναται ὕστερον κινεῖν περὶ τῶν καρπῶν τοῦ ἀγροῦ ἢ τοῦ τοκετοῦ τῆς δούλης· ἄρα ἡ τοῦ δεδικασμένου ἐνστάσις ἀργεῖ. Πῶς δικαιολογεῖται τοῦτο; Ὁ νομικὸς θέλει νὰ εἰπῇ, νομίζω, μόνον τοῦτο, ὅτι ἄλλο ἀντικείμενον ἔχει ἡ μία δίκη καὶ ἄλλο ἢ ἄλλο καὶ διατοῦτο δεδικασμένον οὐ χωρεῖ· πλὴν ἐν τῇ δευτέρᾳ δίκῃ, τῇ περὶ τῶν καρπῶν ἢ τοῦ τοκετοῦ, δύναται βεβαίως ν' ἀποκρουσθῇ ἡ ἀγωγή διὰ τοῦ ἐπιχειρήματος ὅτι ἐπειδὴ ὁ ἐνάγων δὲν εἶναι ἰδιοκτῆτης τοῦ κυρίου πράγματος (περὶ οὗ ὑπάρχει ἤδη τελεσιδικία), δὲν δύναται νὰ ᾔῃ καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δίκης ἐκείνης παραχθέντων· ἄλλοι ἄλλως ἐρμηνεύουσι τὸ χωρίον. Σαβιν. σ. 508. Windscheid die Actio σ. 97. Vangerow σ. 283.

30) Ὁ αἰτήσας μέρος ἀγροῦ τινος καὶ ἡττηθεὶς δύναται ὕστερον νὰ αἰτήσῃ τὸ ἐπίλοιπον μέρος τοῦ ἀγροῦ τούτου· ἐξαίρεσις γίνεται ὅταν τὸ διὰ τῆς δευτέρας ἀγωγῆς αἰτούμενον ἄλλο μέρος δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τοῦ ἐν τῇ πρώτῃ δίκῃ ἀποδικασθέντος μέρους· π. χ. ἐὰν κινήσω κατὰ σοῦ, ὡς ἔχων δίκαιον ἐπὶ 10 πόδας ὑψοῦν τὸν οἶκόν μου, καὶ μεταταῦτα κινῶ, ὡς ἔχων δίκαιον ἐπὶ 20 πόδας ὑψοῦν, ἐκβάλλομαι τῇ τοῦ δεδικασμένου ἐνστάσει· διότι *aliter superior pars* (ἤτοι τὸ ὑπεράνω τῶν 10 ποδῶν μέρος) *jure haberi non possit, quam si inferior quoque jure habeatur*. (Νόμ. 26 πρ. πανδ. (44, 2). Σαβιν. σ. 450. Unger σ. 656 σημ. 69, 70). Ἐν τῷ 1 § τοῦ χωρίου τούτου οὐχὶ ἀκριβῶς λέγεται ὅτι ἐκβάλλεται τῇ τοῦ δεδικασμένου ἐνστάσει ὁ κινήσας περὶ ἀγροῦ καὶ μετὰ ταῦτα περὶ νήσου πλησίον αὐτοῦ τεχθείσης ἐν ποταμῷ· δι' ἄλλον λόγον ἀπορριπτέα ἐστὶν ἡ τοιαύτη ἀγωγή.

31) Νόμ. 30 § 1· νόμ. 15 πανδ. (44, 2)· νόμ. 40 § 2 πανδ. (3, 3)· αἷμα γὰρ κρίνεται τοῦ νενικηκότος εἶναι τὸ πρᾶγμα κρίνεσθαι δοκεῖ μὴ

Πολλάκις πρὸς λύσιν τῆς διαφορᾶς ἐξετάζει ὁ δικαστὴς καὶ ἀποφαίνεται καὶ περὶ ἄλλων δικαίων παρεμπιπτόντως, ἅτινα ἐπικαλεῖται εἴτε ὁ ἐνάγων πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀγωγῆς, εἴτε ὁ ἐναγόμενος πρὸς ἀπόκρουσιν αὐτῆς· ἡ ἀπόφασις δὲ κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην ἀποτελεῖ δεδικασμένον καὶ περὶ τῶν παρεμπιπτόντων τούτων ζητημάτων· ἐπίσης ἡ περὶ τινος δικαίου ἀποφαινομένη ἀπόφασις ἀποτελεῖ δεδικασμένον καὶ περὶ τῶν δικαιωμάτων ἅτινα ἔχουσιν ἐκεῖνο ὡς ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν. 32

εἶναι αὐτὸ τοῦ ἡττηθέντος· τὸ ἀντίστροφον ὅμως δὲν ὑπάρχει·» εἰ δὲ ψηφισθῇ μὴ εἶναι ἐμὴν (τὴν κληρονομίαν), οὐδὲν περὶ τῶν σῶν κέκριται· δύναται γὰρ μήτε ἐμὴ εἶναι, μήτε σή.» Winds. § 130 σημ. 15. Un-ger § 132 σημ. 24, 25, σ. 631—637.

32) Ἐν τοῖς δικαστικοῖς ἀγῶσι· σπανίως περιορίζεται τῶν δικαζομένων ἡ ἔρις εἰς μόνα τῆς ἀγωγῆς τὰ στοιχεῖα, τὴν ἱστορικὴν δηλαδὴ αἰτίαν, τὸν νόμιμον λόγον καὶ τὸν μεταξὺ αὐτῶν σύνδεσμον· διότι συχνάκις ἀνακύπτουσιν ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἄλλα περιστατικά, συνθετωτέραν τὴν δίκην καθιστώντα καὶ ἐπιρροὴν περὶ τὴν διάγνωσιν αὐτῆς ἔχοντα· ὅπερ λαμβάνει χώραν ὅταν εἴτε ὁ ἐναγόμενος ἀντιτάσῃ ἐνστάσεις, εἴτε ἡ ἱστορικὴ βᾶσις τῆς ἀγωγῆς σύγκειται οὐχὶ ἐκ πραγματικῶν ἀπλῶς γεγονότων (ἀνωτ. ἐδ. τελευτ. τῆς 5 σημ. τοῦ § τούτου). Τὰ περιστατικά δὲ ταῦτα, τὰ γενικῶς παρεμπίπτοντα ζητήματα καλούμενα, ἢ πρόκειται ὡς τοιαῦτα (παρεμπιπτόντως δηλαδὴ) νὰ ἐξετασθῶσι καὶ λυθῶσιν ἐν τινι δίκῃ, ἢ ἐξητάσθησαν ἤδη καὶ ἐλύθησαν ἐν ἄλλῃ δίκῃ ὡς κύρια ζητήματα. Ἐρωτᾶται λοιπόν, ἂν ἡ ἀποφνηναμένη περὶ αὐτῶν ἀπόφασις ἔχῃ καὶ ὡς πρὸς αὐτὰ δύναμιν τελεσιδίκου ἀποφάσεως. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ρητέον ταῦτα :

α') ἀναμφίβολον εἶναι καὶ πάντες οἱ συγγραφεῖς παραδέχονται ὅτι ἀπόφασις, ἥτις ἐν κυρίᾳ δίκῃ ἐξήτασε καὶ ἔλυσε διαφορὰν τινὰ, ἀποτελεῖ δεδικασμένον, εἰ καὶ τυχόν ἡ διαφορὰ αὕτη ἀναφύεται ὡς παρεμπίπτον ἄλλης μεταγενεστέρας δίκης ζήτημα, ἀρκεῖ ν' ἀποτελῇ ἀναγκαίαν αὐτῆς προϋπόθεσιν. Ὅθεν ἀπόφασις ἀποδικάζουσα τὴν κυριότητα πράγματός τινος ἀποτελεῖ δεδικασμένον ἐν δίκῃ περὶ διανομῆς αὐτοῦ, περὶ ἀποδόσεως τῶν καρπῶν ἢ τοῦ προσανέηκτος αὐτοῦ (νόμ. 8· νόμ. 11 § 3 πανδ. 44, 2· νόμ. 18 πανδ. 44, 1· νόμ. 26 § 1 πανδ. 44, 2· «ὁ κινήσας περὶ ἀγροῦ καὶ μετὰ ταῦτα περὶ νήσου πλησίον ἐκείνου ἀποφασίσας ἐν παντὶ ἐκβάλλεσθαι, εἰ ἐκπέσει, τῆς ἐκείνου

Ὑπαρχούσης κατὰ τὰ ἐκτεθέντα ταυτότητος τῆς διαφο-

ρίας νόμ. 33 § 1 πανδ. 7, 1)· ἐπίσης ἀπόφασις ἀποφαινομένη ὅτι δὲν εἶναι κληρονομικὸν πρᾶγμα τι, ἀποκλείει τὴν περὶ διανομῆς κλήρου ἀγωγὴν περὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ (νόμ. 1 § 1· νόμ. 25 § 8 πανδ. 10, 2)· *quum enim per judicem priorem apparuit totam [rem] non esse hereditatis, quemadmodum in familiae erciscundæ iudicium veniat?*· ὡσαύτως ὁ ἡττηθεὶς ἐν δίκῃ περὶ κυριότητος κτήματος, ἐκβάλλεται τῇ τοῦ δεδικασμένου ἐνστάσει αἰτῶν κατόπιν δουλείαν ὁδοῦ πρὸς τὸ κτῆμα αὐτὸ (νόμ. 16 πανδ. 44, 1). Τὴν αὐτὴν σχέσιν ἐξαρτήσεως ἔχει ἡ περὶ ἐνεχύρου ἢ ὑποθήκης δίκη πρὸς τὴν περὶ κυριότητος (νόμ. 11 § 10 πανδ. 44, 2· νόμ. 3 § 1 πανδ. 20, 1), ἡ περὶ τοῦ χρέους πρὸς τὸ ἐνέχυρον ἢ τὴν ὑποθήκην (νόμ. 13 πανδ. 20, 6), ἡ περὶ διατροφῆς πρὸς τὴν τῆς πατρότητος ἢ τῆς συζυγικῆς καταστάσεως (νόμ. 7 πανδ. 25, 3). Windscheid § 130 σημ. 16. Unger § 132 σημ. 88—96, 112—122.

β') ἀλλὰ σπουδαίως μεταξὺ τῶν συγγραφέων φιλονεικεῖται, ἂν φέρωσι τὴν ἰσχὺν τελεσιδικίας καὶ τὰ παρεμπίπτόντως ἢ προκριματικῶς δικαζόμενα ζητήματα. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν καὶ ὀρθοτέραν, κατ' ἐμέ, γνώμην ἡ τελεσιδικία ἐκτείνεται καὶ εἰς τὰ παρεμπίπτόντως λυόμενα ζητήματα· ἐπομένως ἀπόφασις, ἥτις ἐν δίκῃ περὶ διατροφῆς ἢ κληρονομικοῦ δικαίου, ἐξετάζει καὶ ἀποφαίνεται καὶ περὶ τοῦ τῆς συγγενείας ζητήματος, ἀποτελεῖ καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ δεδικασμένον· ὡσαύτως ἡ περὶ τόκων δικάζουσα ἀπόφασις, ἡ περὶ δουλείας ἢ περὶ διανομῆς, γίνεται τελεσιδικος καὶ ὡς πρὸς τὸ παρεμπίπτόντως λυθὲν ζήτημα τοῦ κεφαλαίου ἢ τῆς κυριότητος τοῦ κτήματος δι' ὃ ἡ δουλεία ἢ ἡ διανομή. Τὸ αὐτὸ κρατεῖ καὶ ὅταν ἐν δίκῃ περὶ κυριότητος ἀντιτάξῃ ὁ ἐναγόμενος ὅτι εἶναι αὐτὸς κύριος, τὸ δὲ δικαστήριον, παραδεξάμενον τοῦτο, ἀπορρίψῃ τὴν ἀγωγὴν. Ὅτι δὲ προταθέντος ὑπὸ τοῦ ἐναγομένου συμψηφισμοῦ καὶ ἀπορριφθέντος, διότι τὸ δικαστήριον ἀπεφύνατο μὴ ὑπάρχουσιν τὴν ἀνταπαίτησιν, ὑπάρχει τελεσιδικία, λέγει ῥητῶς ὁ νόμος (νόμ. 7 § 1 πανδ. 16, 2). Πρβ. Σαβιν. 5' § 291, 298. Vangerow § 173 σ. 281. Bayer Vorträge § 138, σ. 439. Windscheid § 130 σημ. 21. Buchka Einfluss des Prozesses B', 168 καὶ τὴν ἐμὴν διατριβὴν ἐν τῇ Νομικῇ Ἐπιθεωρήσει Α', 3· ἔτι σύμφωνον νομολογίαν τῶν γερμαν. δικαστηρίων ἐν τῷ τοῦ Seuffert Ἀρχεῖῳ Ε', 303. Η' 140, 251. Θ', 127. Ι', 424, 245. Ἐναντίαν γνώμην ἀποφαίνονται ὁ Brinz Α', 153, ὁ Wetzell Civilpr. § 47 σημ. 95, ὁ Unger § 132 σημ. 18, Kleinsrod processual. consumt. σ. 163 καὶ τινες ἄλλοι. Τὸ κυριώτερον ἐπιχείρημα τῶν ἀντιδοξούντων (ιδίως τοῦ Unger) εἶναι ὅτι τὰ παρεμπίπτοντα ζητή-

ρᾶς ἡ τελεσιδικία χωρεῖ καὶ ἂν τυχὸν ἡ κινουμένη τὸ δευ-
τερον ἀγωγὴ φέρῃ ἄλλην ὀνομασίαν. 33

γ') δύνάμεις τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως.

§ 98. Ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις ἐπάγεται ἀντίθετον
ἀποτέλεσμα τοῦ τῆς ἀπολυούσης· καθὼς δηλαδὴ αὕτη
παρέχει τὴν ἐνστασιν τοῦ δεδिकाσμένου πρὸς ἀπόκρουσιν
νέας ἀγωγῆς, ἐπαναφερούσης τὸ ἤδη ἀποδικασθὲν δίκαιον,

ματα ἀναφύονται ἐν τῷ δικαστικῷ ἀγῶνι οὐχὶ δι' ἑαυτά, ἀλλὰ χάριν
τῆς κυρίας διαφορᾶς, ἐπομένως προτείνονται ὡς μέσα ἀπλῶς δι' ὧν νὰ
φθάσῃ ὁ δικαστὴς εἰς τὴν διάγνωσιν αὐτῆς· ἔνεκα τούτου δὲν προκα-
λεῖται ὁ δικαστὴς νὰ *δικάσῃ* περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον νὰ *δικαιολογήσῃ*
δι' αὐτῶν τὴν ἀπόφασίν του· ἀλλὰ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ἀποβάλλει πᾶ-
σαν ἄξιαν ἀπέναντι τῆς παρατηρήσεως αὐτῶν τῶν ἰδίων (Unger σημ.
22), ὅτι ἡ ἀπόφασις ἀποτελεῖ δεδिकाσμένον καὶ περὶ τῶν παρεμπιπτόν-
των ζητημάτων, ὅταν οἱ διάδικοι ὑποβάλωσι καὶ περὶ αὐτῶν αἰτήσεις
καὶ προκαλέσωσιν οὕτως ἀπόφασιν τοῦ δικαστοῦ καὶ περὶ αὐτῶν· διότι
πάντα τὰ ζητήματα ἐν ταῖς δίκαις, καὶ δὴ καὶ τὰ παρεμπιπτόντα, ἀνα-
φύονται συνεπείᾳ ἰσχυρισμῶν καὶ προτάσεων τῶν διαδίκων, εἴτε ῥητῶν
εἴτε συνεπτυγμένων, καὶ προκαλοῦσιν ἐξ ἀνάγκης τὴν ἀπόφασιν τοῦ
δικαστοῦ καὶ περὶ αὐτῶν.

33) Νόμ. 5, 7 § 4 πανδ. (44, 2)· «ὁσάκις γὰρ τὸ αὐτὸ ζητεῖται μεταξὺ
τῶν αὐτῶν προσώπων, καὶν διαφόροις ἀγωγαῖς, χώρα τῇ παραγραφῇ». *Οἷον ὁ ἰδιοκτήτης ἐνάγει τινὰ διὰ τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς καὶ ἡττά-
ται, παραδεξαμένου τοῦ δικαστηρίου ὅτι δὲν εἶναι ἰδιοκτήτης ὁ ἐνάγων
ἢ ὅτι ἔχει δουλείαν ἐπικαρπίας ὁ ἐναγόμενος· εἰς κινήσῃ κατόπιν τὴν
ἀρνητικὴν ἀγωγὴν (διότι ἔχει καὶ τὴν ἀγωγὴν ταύτην· νόμ. 7 πρ. πανδ.
7, 9. Arndts § 169 σημ. 3), ἀντίκειται αὐτῷ ἡ τοῦ δεδिकाσμένου ἐν-
στασις· προσέτι ὁ ἐκμισθωτὴς πράγματος, ἢ ὁ δοὺς αὐτὸ ἐνέχυρον, πα-
ρακαταθήκην ἢ χρησιδάνειον ἔχει δύο ἀγωγάς, ἵνα ἀπαιτήσῃ τὴν ἀνόρ-
θωσιν ζητίας προξενηθείσης εἰς τὸ πρᾶγμα παρὰ τοῦ λήπτου, τὴν ἐκ
τῆς συμβάσεως καὶ τὴν ἐξ ἀδικήματος (legis Aquiliae)· εἰς λοιπὸν κι-
νήσας τὴν ἐτέραν τούτων ἀποτύχῃ, διότι τὸ δικαστήριον ἀπεφάνητο μὴ
λαβοῦσαν χώραν ζημίαν, ἀποκρούεται τῇ τοῦ δεδिकाσμένου ἐνστάσει,
ἂν μετὰ ταῦτα ἐγείρῃ τὴν ἄλλην ἀγωγὴν (νόμ. 28 § 6 πανδ. 12, 2).
Ἡ αὕτη σχέσις ὑπάρχει καὶ μεταξὺ τῶν δύο ἀγωγῶν, ὥς ἔχει ὁ τὸν ἐκ-
χωρητὴν κληρονομήσας ἐκδοχεύς. Σαβιν. § 297. Unger § 132 σημ.
82—87. Ἐγχειρ. § 89 σημ. 13. Wächter § 73 σημ. 54.*

οὕτως ἡ καταδικαστική ἀπόφασις βοηθεῖ εἰς ἀπόκρουσιν πάσης μεταγενεστεράς ἀμφισβητήσεως τοῦ ἤδη ἐπιδικασθέντος δικαίου¹ καὶ ὑποχρεοῖ συνεπῶς τὸν ἐναγόμενον νὰ ὑποκύψῃ ἀμαχητὶ εἰς τὸ δεδικασμένον.² Ἐκ τῆς κα-

1) Ἡ τελεσιδίκος ἀπόφασις κανονίζει ὀριστικῶς μεταξύ τῶν διαδίκων ἢ τὴν ὑπαρξίν τοῦ διὰ τῆς ἀγωγῆς ἐπιδιωκομένου δικαίου ἢ τὴν ἀνυπαρξίαν αὐτοῦ. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἡ ἀπόφασις εἶναι καταδικαστική, ἐν τῇ δευτέρᾳ, ἀπολυτική· ἀλλὰ καὶ τὸ Ναὶ τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως καὶ τὸ Ὅχι τῆς ἀπολυτικῆς τὴν αὐτὴν ἔχουσι δύναμιν, δηλαδὴ ἀποκλείουσιν ἀπολύτως πᾶσαν νέαν ἐξέτασιν τοῦ δεδικασμένου· *res judicata pro veritate habetur*. Ὅθεν ὁ νικήσας ἐνάγων δύναται νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπόφασιν οὐ μόνον πρὸς διαπραξίν τοῦ ἐπιδικασθέντος αὐτῷ δικαίου, ἀλλὰ καὶ πρὸς στήριξιν ἄλλων ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτωμένων ἀξιώσεων. Οὕτως ἡ περὶ γνησιότητος τοῦ τέκνου ἀπόφασις στηρίζει τὴν περὶ διατροφῆς αὐτοῦ ἀγωγὴν (νόμ. 1 § 16· νόμ. 2, 7 πανδ. 25, 3)· ἡ περὶ πατρικῆς ἐξουσίας, τὴν περὶ παραδόσεως τῶν τέκνων (arg. νόμ. 1 § 4 πανδ. 43, 30 συνδ. νόμ. 8 § 1 πανδ. 2, 4)· ἡ περὶ κυριότητος, τὴν περὶ καρπῶν ἢ ἄλλων προσαυξημάτων, τὴν βεβαιωτικὴν δουλείας (*actio confessoria*)· ἡ περὶ συγκυριότητος ἢ συγκληρονομίας, τὴν περὶ διανομῆς (νόμ. 16, 18 πανδ. 44, 1· νόμ. 1 § 1 πανδ. 10, 2).

Ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις δύναται προσέτι νὰ χρησιμεύσῃ τῷ ἐνάγοντι καὶ ὡς βάσις νέας ἀγωγῆς κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνάγοντος περὶ τοῦ αὐτοῦ δικαίου ἐγειρομένης. Οἷον εἰάν μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς περιέλθῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν αὐτὸν ἀντίδικον, ἢ οὗτος ἀπελύθῃ ἐν τῇ πρώτῃ δίκῃ, διότι δὲν κατεῖχε τὸ διεκδικούμενον πρᾶγμα (νόμ. 9 πρ. πανδ. 44, 2, ὑποτίθεται δηλ. ὅτι ἡ ἀπόφασις ἀναγνωρίζει τὸν ἐνάγοντα κύριον, ἀλλ' ἀπέλυσε τὸν ἐναγόμενον διὰ τὴ μὴ κατέχειν νόμ. 8 πρ. πανδ. 46, 8), ἢ διότι ἐδικαιοῦτο νὰ κατέχῃ ἐπὶ τινα χρόνον αὐτὸ (π. χ. ὡς μισθωτής), ἢ ἂν ἡ ἀπόφασις εἶχεν ἀπαγορευτικὰς διατάξεις καὶ παρεβιάσθησαν (πολ. δικ. 883, 884· νόμ. 7, 12 παν. 8, 5· *ut eum jubeat [judex] de reficiendo pariete cavere, neque se neque successores suos prohibitueros altius tollere, sublatumque habere*). Καὶ τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ· ὁ διὰ τελεσιδίκου ἀποφάσεως ὀφειλέτης καταβάλλει ἐκ πλάνης τὸ χρέος, δι' ὃ ἀπελύθῃ καὶ ἐγείρει ἕνεκα τούτου ἀγωγὴν περὶ ἐπιστροφῆς τοῦ καταβληθέντος. Ἐπὶ πάντων τῶν θεμάτων τούτων ἡ τελεσιδίκος ἀπόφασις χρησιμεύει ὡς βάσις τῆς ἀγωγῆς. Unger § 132 σημ. 121.

2) Νόμ. 35 πανδ. (9, 4). *si condemnatus fuerit filius, jubicatum facere debet; tenet enim condemnatio*· νόμ. 16 § 6 πανδ. (20, 1)· νόμ.

Ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις παράγει μὲν νέαν ἀγωγὴν, τὴν τοῦ δεδικοσμένου· ἀλλὰ κατὰ τὸ ἰσχύον δικονομικὸν δίκαιον οὐδόλως καταναλίσκει τὴν παλαιάν· ἢ ἡ νέα

θεσμίας, ἣν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ δεδικοσμένου εἶχεν ὁ ὀφειλέτης (νόμ. 7 πανδ. 42, 1. Wächter § 73 σημ. 37. Unger § 133 σημ. 14), εἰς ἰδίαν ἀνανέωσιν (νόμ. 4 § 4 πανδ. 42, 1· νόμ. 40 πρ. πανδ. 4, 4· νόμ. 2, κώδ. 7, 53· ἥτις, ἂν συνομολογηθῇ δι' ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου, στερεῖται τοῦ πλεονεκτήματος τῆς ἀναγκαστικῆς ἐκτελέσεως) εἶναι κληρονομητή, καίτοι τῆς παλαιᾶς ἐνοχῆς ἀκληρονομήτου οὐσης· εἶναι ἐκχωρήσιμος (νόμ. 6 § 3 πανδ. 42, 1). Διατοῦτο λέγεται ὅτι *non originem iudicii spectandum, sed ipsam iudicati velut obligationem*· νόμ. 3 § 11 πανδ. (15, 1).

Ἄλλως δὲ ἡ τοῦ δεδικοσμένου ἐνοχὴ ὑπάγεται εἰς τοὺς κοινούς τῶν ἐνοχῶν κανόνας· π. χ. πολλοὶ ὁμοῦ καταδικασθέντες ἐνέχονται συμμέτρως (νόμ. 43 πανδ. 42, 1· νόμ. 59 § 3 πανδ. 17, 1· νόμ. 10 § 3 πανδ. 49, 1· νόμ. 1, 2 κώδ. 7, 55). Ἐγχειρ. § 87 σημ. 7.

β') κατ' οὐσίαν ἡ τοῦ δεδικοσμένου ἐνοχὴ εἶναι αὐτὴ ἐκείνη ἡ παλαιὰ ἐνοχὴ, ἐν τῇ δικαστικῇ ἀποφάσει μεταγχισθεῖσα· ὅθεν ἐξ ἐκείνης καὶ αὕτη κρίνεται, διατηροῦσα τὰ πλεονεκτήματα ἢ μειονεκτήματα αὐτῆς. Οἷον τὸ εὐεργέτημα τῆς εὐπορίας, ὅπερ ἔχει τις κατὰ τῆς ἀρχικῆς ἐνοχῆς ἔχει καὶ κατὰ τῆς ἐκ τοῦ δεδικοσμένου (νόμ. 33 πρ. πανδ. 39, 5· νόμ. 17 § 2 πανδ. 24, 3· νόμ. 41 § 2 πανδ. 42· 1)· ὡσαύτως ἡ ἐνστάσις τοῦ μακεδονείου καὶ ἡ τοῦ βαλλιανείου δόγματός εἰσι δεκταὶ κατὰ τὸ ῥ. δίκ. καὶ κατὰ τῆς ἐκ τοῦ δεδικοσμένου ἀπαιτήσεως (νόμ. 11 πανδ. 14, 6· νόμ. 8 § 2 πανδ. 16, 1. Ἐγχειρ. § 110 σημ. 6)· διατοῦτο ὁ ἀνατοκισμός, ὃν τὸ ῥωμ. δίκαιον ἀπαγορεύει, δὲν συγχωρεῖται οὐδὲ ἐπὶ τῶν ἐπιδικαζομένων τόκων· νόμ. 3 κώδ. (7, 54). Unger § 133 σημ. 16. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἰσχύουσι πλέον ἔνεκα τοῦ ἄρθρ. 872 τῆς Πολ. Δικονομίας.

5) Εἰσὶν ὁμῶς οἱ διδάσκοντες, ὅτι ἡ προκάταρξις μὲν τῆς δίκης δὲν καταναλίσκει τὴν ἀγωγὴν, ἡ ὀριστικὴ ὁμῶς ἀπόφασις, εἴτε καταδικαστικὴ εἴτε ἀπολυτικὴ εἶναι, καταναλίσκει αὐτὴν (πρβ. τὰ περὶ τούτου ἐν Windscheid § 130 σημ. 24. Unger § 133 σημ. 4α· § 133 σημ. 20)· ἐξ οὗ συνάγουσιν ὅτι ὁ δυνάμενος ἐκ τινος ἐννόμου σχέσεως νὰ αἰτήσῃ πλέον τι καὶ δὲν ᾔτησε τὸ ὅλον, ἀποκρούεται διὰ τῆς τελεσιδικίας αἰτῶν κατόπιν τὸ παραλειφθὲν δηλαδὴ πολεμεῖται κατ' αὐτοὺς ἡ νέα ἀγωγὴ διὰ τοῦ ἀρνητικοῦ στοιχείου τῆς τελεσιδικίας (ἀνωτ. § 97 σημ. 8)· π. χ. ὁ δανείσας 100 καὶ αἰτήσας 60, δὲν δύναται πλέον, κατὰ τὴν δόξαν ταύτην (Unger § 133 σημ. 18, 18α), νὰ αἰτήσῃ τὰ 40. Ὅτι

δὲ αὕτη ἀγωγή διαφέρει τῶν ἄλλων ἀγωγῶν, καθότι δι' αὐτῆς ἐπικαλεῖται ὁ ἐνάγων οὐχὶ τὴν δικαιοδοτικὴν ἐξουσίαν⁶ τοῦ δικαστηρίου, ἀλλὰ τὴν προστακτικὴν· ἤτοι τὸ δικαστήριον προσκαλεῖται μόνον ἵνα ἐπιτρέψῃ τὴν χρῆσιν ἐξαναγκαστικῶν μέσων πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ δεδικασμένου.⁷

ΤΙΤΛΟΣ ΣΤ'

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΑΚΕΡΑΙΟΝ

§ 99. Τὰ νομίμως γενόμενα οὐκ ἀπογίνονται· ἀλλ' ἐστὶν ὅτε κατ' ἐξαίρεσιν καὶ τὰ νομίμως γενόμενα ἀπογίνονται· τοιαύτην ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ καὶ ἡ καλουμένη ἀποκατάστασις εἰς ἀκέραιον, ἥτοι τὸ ἐνδίκον ἐκεῖνο μέσον, δι' οὗ ἡ νομίμως παραχθεῖσα μεταβολὴ ἀναιρεῖται καὶ ἀποκαθίστανται τὰ πράγματα οἷα πρὸ αὐτῆς ὑπῆρχον.¹ Διαφέρει ὅμως τὸ ἐνδίκον τῆς ἀποκαταστάσεως

ἡ διδασκαλία αὕτη δὲν εἶναι παρ' ἡμῖν ὑποστηρικτὴ εἴρηται ἤδη (§ 54 σημ. 18)· ἀλλὰ καὶ οἱ πρεσβυόντες αὐτὴν δέχονται ἐξαίρεσεις (π. γ. ὅταν ὁ ἐνάγων διαιρέσῃ τὴν ἀπαίτησιν· διὰ τί νὰ μὴ ὑποτιθῇται πάντοτε σιωπηρὰ διαιρέσις;)· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον δὲν εἶναι γενικῶς ὁρθή· νόμ. 2 κώδ. (3, 1)· *licet iudice accepto cum tutore tuo egisti, ipso jure actio tutelae sublata non est; et ideo si rursus eundem judicem petieris, contra utilem exceptionem rei judicatæ, si de specie de qua agis in iudicio priore tractatum non esse allegas, non inutiliter replicatione doli mali uteris.*

6) Διὰ τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως ἡ πρότερον μεταξὺ τῶν δικαζομένων ἀμφιβολία καὶ φιλονεικουμένη σχέσις λαμβάνει τὸν τύπον καὶ τὴν δύναμιν ἀναμφιβόλου πλέον καὶ ἀντιρρήσεως ἀνεπιδέκτου σχέσεως· προττατεύει· ὁλαδὴ αὐτὴν ἔκτοτε ἡ *auctoritas rei judicatæ*, καθ' ἧς ὁ καταδικασθεὶς ἄλλην ἀντιλογίαν δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀντιτάξῃ εἰμὴ τὴν τῆς ἱκανοποιήσεως τοῦ δεδικασμένου διὰ καταβολῆς ἢ ἄλλης ἀναιρετικῆς αἰτίας (συμβιβασμοῦ, ἀφέσεως, συμφύησιμῳ) καὶ ταύτην ἐκκαθαρισμένην καὶ ἀναγκιστῶσαν ὡς εἶναι καὶ ἡ τοῦ δεδικασμένου ἀπαίτη-

μέσον ἄλλων μέσων, ² τὸν αὐτὸν καὶ τούτων σκοπὸν ἐπιδιωκόντων (τουτέστιν ἀποκατάστασιν), κατὰ τε τὴν δύναμιν καὶ κατὰ τὸ ἀμφίβολον τῆς ἐπιτυχίας αὐτοῦ, ἐκ τῆς κρίσεως τοῦ δικαστοῦ ἐν μέρει ἐξαρτωμένης.

Παρατηρητέον δὲ εἰδικώτερον ταῦτα :

α') προαπαιτούμενα τῆς χρήσεως τοῦ ἐνδίκου τούτου μέσου εἰσὶ δύο, ἥτοι πρῶτον **βλάβη**, ἐκ τοῦ περιστατικοῦ καθ' οὗ ἡ ἀποκατάστασις, προελθοῦσα, καὶ δεύτερον **αἰτία**, δικαιολογητικὴ τῆς ἀποκαταστάσεως. Ἡ μὲν βλάβη πρέπει νὰ ἦναι ἀξία λόγου ³ καὶ νὰ μὴ δύναται

ρουντων ἐστίν». Διοδώρ. Σικελ. ιζ', § 30. «οὐ γὰρ ἦν δυνατόν τὸ γεγονὸς ἀγένητον κατασκευάσαι». Ἐκ τῶν δυσκόλων ζητημάτων εἶναι ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ ὅρισμοῦ καὶ τῆς σημασίας ἐν τῷ ῥωμ. δικαίῳ τοῦ ἐνδίκου τούτου μέσου. Ἡ γνώμη ὅτι ἡ ἀποκατάστασις εἰς ἀκέραιον ἐκπληροῖ ἐν ταῖς σχέσεσι τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου ὅ,τι ἡ Β. Χάρις ἐν ταῖς τοῦ ποινικοῦ, ἀποκρούεται παρὰ πολλῶν· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐτέρα, ὅτι διὰ τοῦ ἐνδίκου τῆς ἀποκαταστάσεως μέσου σκοπεῖται ὁ διὰ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπιείκειας μετρίασμός τῆς αὐστηρότητος τοῦ δικαίου, πολλὰ ἔχει τὰ ἀμφίβολα (Windscheid § 114 σημ. 4)· μέσον τι παραδέχεται ὁ Σαβινῆς (Ζ', 116), ὡς Χάριν μὲν θεωρῶν τὴν ἀποκατάστασιν, πλὴν οὐχὶ ἐξ ἀπλῆς εὐμενείας, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐπὶ συμβιβασμῷ τοῦ δικαίου (jus) πρὸς τὴν ἐπιείκειαν (aequitas) ἀπονεμομένην. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι, ὅπως ἔχουσι τὰ τῆς ἀποκαταστάσεως ἐν τῷ ἰουστινιανείῳ δικαίῳ, μόνον ἡ ἐξουσία τοῦ δικαστοῦ περὶ τὴν ἀπονομὴν τῆς ἀποκαταστάσεως ἡτόπως εὐρυτέρα ἢ ἐπὶ ἄλλων ἐνδίκων μέσων, ἀφινόμενης αὐτῷ ἐλευθερίας, ἵνα κρίνῃ ἐν ἐκάστῳ συγκριμένῳ θέματι, ἂν ὑπάρχῃ αἰτία εὐλόγος νὰ ὑποχωρήσῃ τὸ δίκαιον εἰς τὴν ἐπιείκειαν (Σαβιν. σ. 95. Windscheid σημ. 5). Ἀλλὰ τὴν σήμερον τὴν ἐξουσίαν ταύτην δὲν ἔχει πλήρη ὁ δικαστής· διότι μόνον τὸ προσὸν τῆς βλάβης δύναται νὰ ἐκτιμῇσθαι καὶ μὴ κρίνῃ ἀποχρῶν. Ὡστε ἡ ἀποκατάστασις εἰς ἀκέραιον διαφέρει τῶν ἄλλων ἀποκαταστατικῶν μέσων κατὰ τὸ ἀποτέλεσμα κυρίως· ὅτι δηλαδὴ ἐπαναφέρει τὰ πράγματα ἐν τῇ προτέρᾳ καταστάσει.

2) Οἷα π. χ. ἡ *bonorum possessio contra tabulas*, ἡ *querela inofficiosi testamenti*, ἡ *redhibitoria actio* ἐπὶ πωλήσεων. Windscheid σημ. 1. Schröter ἐν τῇ τοῦ Linde Ἑφημερ. ζ', 150.

3) Ἡ βλάβη (*lesio*) ἐξετάζεται διττῶς : κατὰ ποσότητα καὶ κατὰ

ἄλλως, ἤτοι δι' ἐτέρου ἐνδίκου μέσου, νὰ θεραπευθῇ· 4 ἡ δὲ αἰτία, νὰ ἔλκη τὴν δικαιολόγησιν αὐτῆς ἐκ τινος νομικῆς διατάξεως. Αἰτίαι ἀποκαταστάσεως ὑπὸ τοῦ ῥώμ. δικαίου ἀνεγνωρισμένοι εἰσὶν ἀνηλικότης, βία, ἀπάτη, πλάνη καὶ ἀδυναμία ἐγκαίρου ἐνεργείας.⁵

ποιότητα. Κατὰ μὲν τὴν ποσότητα (ὡς κοινῶς διδάσκεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμ. 9 § 1· νόμ. 49 πανδ. 4, 4· νόμ. 1 κώδ. 2, 30· μετὰ τῆς προσηκούσης συμμετρίας τῇ μνηστῇ ἐδωρήσατο· νόμ. 1 κώδ. 2, 37) ἡ βλάβη πρέπει νὰ ᾔναι οὐχὶ ὅλως ἀσήμαντος, διότι *minima non curat praetor*· κατὰ δὲ τὴν ποιότητα καὶ ἔνεκα κέρδους ματαιωθέντος (*lucrum cessans*) δίδεται ἀποκατάστασις (νόμ. 7 § 6· νόμ. 44 πανδ. 4, 4· *certo jure utimur ut et in lucro minoribus succurratur*· νόμ. 27 πανδ. 4, 6· «ἀποκαθίστανται· οὐ μόνον ἐφ' οἷς ζημιῶνται, ἀλλὰ καὶ ἐφ' οἷς οὐ κερδαινουσιν»· ἀλλὰ πρέπει τὸ κέρδος τοῦτο νὰ μὴ ᾔναι θετική ἄλλου ζημία (νόμ. 18, 20 πανδ. 4, 6· νόμ. 37 πρ. πανδ. 4, 4· νόμ. 17 § 3 πανδ. 22, 1). Σαβιν. σ. 121. Winds. § 115 σημ. 5. Οἱ ἀνήλικοι ἀποκαθίστανται καὶ ἔνεκα βλάβης μὴ χρηματικῆς (νόμ. 3 § 6· νόμ. 34 § 1· νόμ. 35 πανδ. 4, 4· νόμ. 8 κώδ. 7, 64).

4) Ἡ ἀποκατάστασις εἶναι ἐκτακτον καὶ διὰ τοῦτο ἐπιβοηθητικὸν μόνον ἐνδικον μέσον· ἐπομένως συγχωρεῖται ὅπου δὲν ὑπάρχει ἄλλο, ἢ τὸ ὑπάρχον δὲν φέρει εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα· «ἄλλης ὑπόουσης ἀγωγῆς ἢ πολιτικῆς βοήθειας, οὐ δίδεται ἀποκατάστασις» (νόμ. 16 πρ. πανδ. 4, 4· ὅσον συναλλάσσει ἀνῆθος χωρὶς τοῦ ἐπιτρόπου). Ὑπάρχουσιν ὅμως ἐνδικὰ τινὰ μέσα μεθ' ὧν συντρέχει ἡ ἀποκατάστασις· οἷον μετὰ τῆς ἀγωγῆς ἢ τῆς ἐνστάσεως τοῦ φόβου (νόμ. 9 § 3, 4· νόμ. 21 § 6 πανδ. 4, 2· νόμ. 3 κώδ. 2, 20)· ὡσαύτως μετὰ τῆς τοῦ δόλου (νόμ. 7 § 1 πανδ. 4, 1· νόμ. 1 § 6· νόμ. 39 πανδ. 4, 3) καὶ ἐπὶ ἐνηλικίων μετὰ τῆς ἐκ τῆς ἐπιτροπείας (νόμ. 45 § 1 πανδ. 4, 4). Ἀμφίβολον εἶναι ἂν ἐπὶ συμβάσεων καλῆς πίστεως δίδεται ἔνεκα δόλου καὶ ἀποκατάστασις, ὡς πολλοὶ παραδέχονται (νόμ. 3 κώδ. 2, 54· νόμ. 5, 10 κώδ. 4, 44). Σαβιν. σ. 106. Vanger. § 178 σ. 303. Windscheid § 115 σημ. 1.

5) Νόμ. 1, 2 πανδ. (4, 1)· «εἴτε διὰ τὴν ἡλικίαν, εἴτε διὰ φόβον, εἴτε διὰ πανουργίαν, εἴτε δι' ἀπουσίαν, ἢ δικαίαν πλάνην περιγραφῆ τις, βοηθεῖται». Ἡ σπουδαιότερα τῶν τῶν ἀποκατάστασιν δικαιολογουσῶν αἰτιῶν εἶναι ἡ ἀνηλικότης, ἥτις ὅμως ἐξέλιπε πλέον κατὰ τὸ ἰσχύον δίκαιον (Νόμ. ἔπ. ἀρθρ. 78· ὅρα τὰ περὶ αὐτῆς ἐν Παπαρρηγ. Γεν. ἀρχ. § 568 ἐπ. Καλλιγ. Α', 448). Ἀλλὰ καὶ τὰ ἀναμφίβολα θέματα τῆς δι' ἀπάτην ἀποκαταστάσεως (ἤτοι τὰ ἐν νόμ. 7 § 1 πανδ. 4, 1· νόμ. 18 πανδ. 11, 1· νόμ. 33 πανδ. 42, 1) ἀπρακτοῦσι παρ' ἡμῖν, καθότι ἅπαντὰ εἰσὶ τοῦ δικονομικοῦ δικαίου, ἀποκαταστάσεις ἐναντίον τοῦ δεδिकाσμένου περιέχοντα, ἐξ ὧν ἡ ἰσχύουσα δικονομία μόνον τὸ τελευταῖον παρεδέχθη (Ἐγχειρ. § 240 σημ. 10. Vanger. § 185 σ. 321. Winds. § 115 σημ. 6). Ὅθεν μένει νὰ ἐξετασθῶσιν αἱ λοιπαὶ αἰτίαι.

α') Βία· κατὰ τῶν βεβιασμένων δικαιοπραγιῶν ἔχει ὁ βιασθεὶς ἀγωγὴν ἢ ἐνστασιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνδικον τῆς ἀποκαταστάσεως μέσον (νόμ. 9 § 4· νόμ. 21 § 5, 6 πανδ. 4, 2· νόμ. 3 κώδ. 2, 20)· ἐπειδὴ ὅμως ἡ

β') ἀποκατάστασιν δύναται νὰ αἰτήσῃ οὐ μόνον ὁ βλα-
φθεὶς αὐτός, ἀλλὰ καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, γενικοὶ ἢ ειδι-
κοί· ὁ κινεῖται δὲ κατὰ τοῦ τὴν ἐπιβλαβὴ πρᾶξιν ἐπιχει-

τοῦ φόβου ἀγωγή ἀρμύζει καὶ κατὰ τρίτων, σπανίως παρίσταται ἀναγ-
καίᾳ τῆς ἀποκαταστάσεως ἢ χρήσις· οἷον ὅταν ἡ τοῦ φόβου ἀγωγή, ὡς
προσωπικὴ δὲν ἐπαρκῇ (π. χ. βιασθεὶς τις ἐπώλησε τὴν οἰκίαν του, ὁ
βιαστὴς ἔχει πολλοὺς δανειστάς καὶ ἡ περιουσία του δὲν ἀρκεῖ νὰ πλη-
ρωθῶσι πάντες· ὥστε συμφέρον ἔχει ὁ βιασθεὶς νὰ ἀκυρωθῇ διὰ τῆς
ἀποκαταστάσεως ἡ πώλησις, ἵνα μὴ ἔχωσιν ἐπὶ τοῦ πωληθέντος πρά-
γματος ἀξιώσεις οἱ λοιποὶ δανεισταὶ) ἢ εἶναι ἀμφίβολος ἡ κατὰ παντός
ἐνδεχομένη προστασία αὐτῆς, ὡς δύναται νὰ συμβῇ ἐπὶ τῆς βεβια-
σμένης ἀποδοχῆς ἢ ἀποποιήσεως κληρονομίας. Σαβιν. σ. 196.

β') Πλάνη· ἔνεκα πλάνης χορηγεῖται ἀποκατάστασις μόνον τοῖς
αἰτήσασιν τὸν χωρισμὸν τῆς κληρονομικῆς περιουσίας δανεισταῖς τοῦ
κληρονομουμένου (νόμ. 1 § 17 πανδ. 42, 6). Τὰ λοιπὰ θέματα τῶν
πηγῶν (οἷον νόμ. 1 § 6 πανδ. 27, 6· νόμ. 8 § 2 πανδ. 2, 8· νόμ. 11
§ 8, 10, 11 πανδ. 14, 1· νόμ. 7 πρ. πανδ. 4, 1) εἰσὶ δικονομικὰ καὶ
ἐπομένως ἄχρηστα τὴν σήμερον· τὸ τελευταῖον μόνον, τὸ περὶ ἐρημο-
δικίας, δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ πρὸς ἀνατροπὴν
ἀπλῶς τῆς συζητήσεως, οὐχὶ καὶ τῆς ἐκδοθείσης τυχὸν ἀποφάσεως, ὡς
παρὰ Ῥωμαίους· οὐδὲ κληθεὶς καὶ μὴ ὑπακούσας καὶ ἐκ τούτου καταδικα-
σθεὶς, εἰς ἀπαρχρῆμα παρακαθημένῳ τῷ ἄρχοντι προσέλθῃ, ἀποκαθί-
σταται». Ἐγγειρ. § 113 σημ. 1.

γ') Ἀδυναμία ἐγκαιροῦ ἐνεργεῖα. "Ὅστις ἔνεκεν δεδικαιολογημένου
κωλύματος παραλείψῃ νὰ ἐπιχειρήσῃ τι καὶ ἐντέθῃεν ζημιωθῇ ἀποκα-
θίσταται. "Ὡς δεδικαιολογημένα κωλύματα ἀναφέρονται ἐν τῷ Ῥωμ. δι-
καίῳ ἡ διὰ πρᾶγμα δημόσιον ἀποδημία (νόμ. 4—7 πανδ. 4, 6), ἡ αἰχ-
μαλωσία (νόμ. 9, 10, 14, 15 πανδ. αὐτ. ἢ ἐξομοιοῦται ἡ ὑποχρεωτικὴ
ἐν ὤρισμένῳ τόπῳ διαμονή· νόμ. 28 § 1 πανδ. αὐτ.) καὶ ἡ φυσικὴ ἀδυ-
ναμία (π. χ. νόμ. 34 § 1· νόμ. 35 πανδ. 8, 3· νόμ. 14 πρ. πανδ. 8, 6·
νόμ. 1 § 9 πανδ. 43, 19). Τὸ πρῶτον κώλυμα σπανίως τὴν σήμερον
δύναται νὰ κριθῇ δεδικαιολογημένον. Περὶ δὲ τῶν κωλυμάτων ἐκ προσ-
ώπου τοῦ δικαστοῦ (νόμ. 26 πρ. § 4—7 πανδ. 4, 6) ἢ ἐκείνου πρὸς ὃν
ἔπρεπε νὰ ἐνεργηθῇ ἡ παραλειφθεῖσα πρᾶξις (νόμ. 21 § 1· νόμ. 22 § 2 νόμ.
23 πρ. § 3, 4· νόμ. 24—26 § 2 πανδ. 4, 6) προενόησεν ἄλλως ἢ ἰσχύουσα
νομθεσία, ἐπομένως δὲν δύναται νὰ στηριζώσιν ἀποκατάστασιν.

6) Νόμ. 6 πανδ. (4, 1)· νόμ. 3 § 9, 10· νόμ. 18 § 5 πανδ. (4, 4)·
«πάντων τῶν ἐχόντων ἀποκατάστασιν καὶ οἱ διάδοχοι ἔχουσιν, εἴτε
κληρονόμοι εἰσὶν εἴτε καθ' ὁμάδα ληγατάριοι». Δύναται δὲ ὁ ἔχων ἀπο-
κατάστασιν νὰ μεταβιβάσῃ εἰς ἕτερον δι' ἐκχωρήσεως ἢ ἄλλως τὸ δι-
καίωμα τοῦ τοῦτο (νόμ. 24 πρ. πανδ. 4, 4 συνδ. νόμ. 25 πανδ. 26, 7·
νόμ. 20 § 1 πανδ. 27, 3) καὶ νὰ ἐγείρῃ ὁ εἰδικὸς οὗτος διάδοχος τὴν
περὶ ἀποκαταστάσεως διαδικασίαν. Τὸ ἀμφίβολον ζήτημα, ἂν τὸ εὐερ-
γέτημα τῆς ἀποκαταστάσεως δύναται ν' ἀσκήσῃ καὶ ὁ ἐγγυητής, δὲν
ἔχει παρ' ἡμῖν ἀξίαν, καθὼς ἀπαντῶμενον μόνον ἐπὶ τῆς ἀποκαταστά-
σεως τῶν ἀνηλίκων· λύεται δὲ συνήθως ἀποφατικῶς (Σαβιν. σ. 217. Van-
ger. § 179. Winds. § 120 σημ. 2, 18). Ὁ εἰδικὸς διάδοχος δικαίου,

ρήσαντος ἢ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ· ἐναντίον εἰδικῶν δια-
δόχων ἐξαιρετικῶς μόνον ἀρμόζει. ⁷

γ') ἡ περὶ ἀποκαταστάσεως αἰτήσις πρέπει νὰ εἰσάγη-
ται ἐντὸς τετραετίας. ⁸ Ἡ ἀρμοδιότης δὲ τοῦ δικάσοντος
αὐτὴν δικαστηρίου καὶ ἡ ἀκολουθητέα διαδικασία ὀρίζε-
ται ὑπὸ τοῦ δικονομικοῦ νόμου· κατὰ τὸ ῥωμ. δίκαιον διη-
ρεῖτο συνήθως ἡ περὶ ἀποκαταστάσεως διαδικασία εἰς δύο
τμήματα: τὸ *judicium rescindens* καὶ τὸ *judicium res-*
cissorium. ⁹

δ') ἡ ἀποκατάστασις εἰς ἀκέραιον ἀποτέλεσμα φέρει τῆς
προτέρας τῶν πραγμάτων καταστάσεως τὴν ἐπάνοδον,
ἥτοι τὸ γενόμενον ἐντελῶς ἀπογίνεται. ¹⁰

φέροντος βάρος καθ' οὗ ὑπάρχει ἀποκατάστασις (π. χ. πωλεῖται οἰκία
βεβαρημένη δουλείᾳ τινί, καθ' ἧς ὁ πωλητὴς δικαιούται νὰ αἰτήσῃ
ἀποκατάστασιν), ἔχει καὶ αὐτὸς τὴν ἀποκατάστασιν ταύτην; ὁ Wind-
scheid (σημ. 2) ἀποκρίνεται ἀρνητικῶς. Ἡ λύσις ὀρθή, ἐὰν ἐκ τῆς με-
ταβιβαστικῆς πράξεως δὲν ἐξάγῃται ὅτι μετεβιβάσθη εἰς τὸν διάδοχον
καὶ τὸ τῆς ἀποκαταστάσεως δικαίωμα.

7) Ἡ ἀποκατάστασις δίδεται, ὡς λέγουσιν αἱ πηγαι (Pauli S. R. I.
7 § 4), aut in rem aut in personam, ἥτοι ἀρμόζει ποτὲ μὲν κατὰ
παντὸς προσώπου μετὰ τῆς ἀποκαταστασίμου πράξεως συναπτομένου,
ἄλλοτε δὲ κατὰ μόνου τοῦ ἐν πρώτοις καὶ ἀμέσως συνεχομένου μετ'
αὐτῆς. Τὸ δεύτερον εἶναι κανὼν· τὸ πρῶτον ἐξαιρέσις, ἥτις ἐφαρμόζεται
ἐπὶ τῆς βίας (νόμ. 3 κώδ. 2, 20) καὶ ὅπου ἄλλοθι ἡ ἀποκατάστασις
οὐδὲν ὠφελεῖ ἄνευ τῆς ἐξαιρετικῆς ταύτης δυνάμεως. Πρβ. νόμ. 13 § 1·
νόμ. 14 πανδ. 4, 4. νόμ. 17 πρ νόμ. 30 § 1 πανδ. 4, 6. νόμ. 39 πρ. 21, 2.

8) Ἡ προθεσμία πρὸς χρῆσιν τοῦ ἐνδίκου τούτου μέσου, ἐνιαύσιος
πρότερον οὖσα, ἐπλατύνθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τετραετίαν (νόμ. 7
κώδ. 2, 53). ἄργεται δὲ τρέγουσα ἀφ' ἧς ἔλαβε χώραν τὸ γεγονός τὸ
ἀποτελοῦν τὸν τῆς ἀποκαταστάσεως λόγον. Πρβ. Vanger. § 180 σ. 309.

9) Τὴν ἀποκατάστασιν ἀπένεμε κατὰ τὸ ῥωμ. δίκ. ὁ Πράϊτωρ· ἐπο-
μένως ἀναγκαῖον ἦτο νὰ προηγῇται ἡ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ γινομένη
ἐνώπιον αὐτοῦ διαδικασία, δι' ἧς κατηγορεῖτο τὸ γενόμενον μετ' αὐτὴν
δέ, ὅπου ἡ χρεία ἀπῆτει, συνιστάτο τὸ δικαστήριον τὸ μέλλον νὰ δικάσῃ
τὴν διαφοράν, δι' ἣν ἐδίδετο ἡ ἀποκατάστασις. Τὴν σήμερον ἐν μιᾷ δίκῃ
εἴτε κυρίᾳ εἴτε παρεμπιπτούσῃ, δικάζονται ἀμφότερα. Σαβιν. § 337.

10) Νόμ. 23 § 2· νόμ. 26 § 7, 8· νόμ. 28 § 6 πανδ. (4, 6)· νόμ. 19
πανδ. (46, 2)· νόμ. 1 § 1 κώδ. (2, 48)· πρβ. καὶ νόμ. 7 § 5· νόμ. 27
§ 2, 3· νόμ. 33, 40 πρ. νόμ. 48 § 2· νόμ. 50 πανδ. (4, 4). Ἐπομένως
ὁ ἀποκατασταθεὶς οὐ μόνον ἔχει ὠφελείας ἀνακτᾶ, ἀλλὰ καὶ εἰς
τὰ προϋπάρχοντα βάρη ὑποβάλλεται. Νόμ. 24 § 4· νόμ. 27 § 1· νόμ.
40 § 1· νόμ. 47 § 1· νόμ. 50 πανδ. (4, 4)· νόμ. 1 πρ. § 1, 2 κώδ. (2,
48)· νόμ. 48 § 1 πανδ. (46, 1)· νόμ. 20 πρ. πανδ. (27, 3).

300

ΟΙ

Οίκομωφίδης, Βασίλειος.

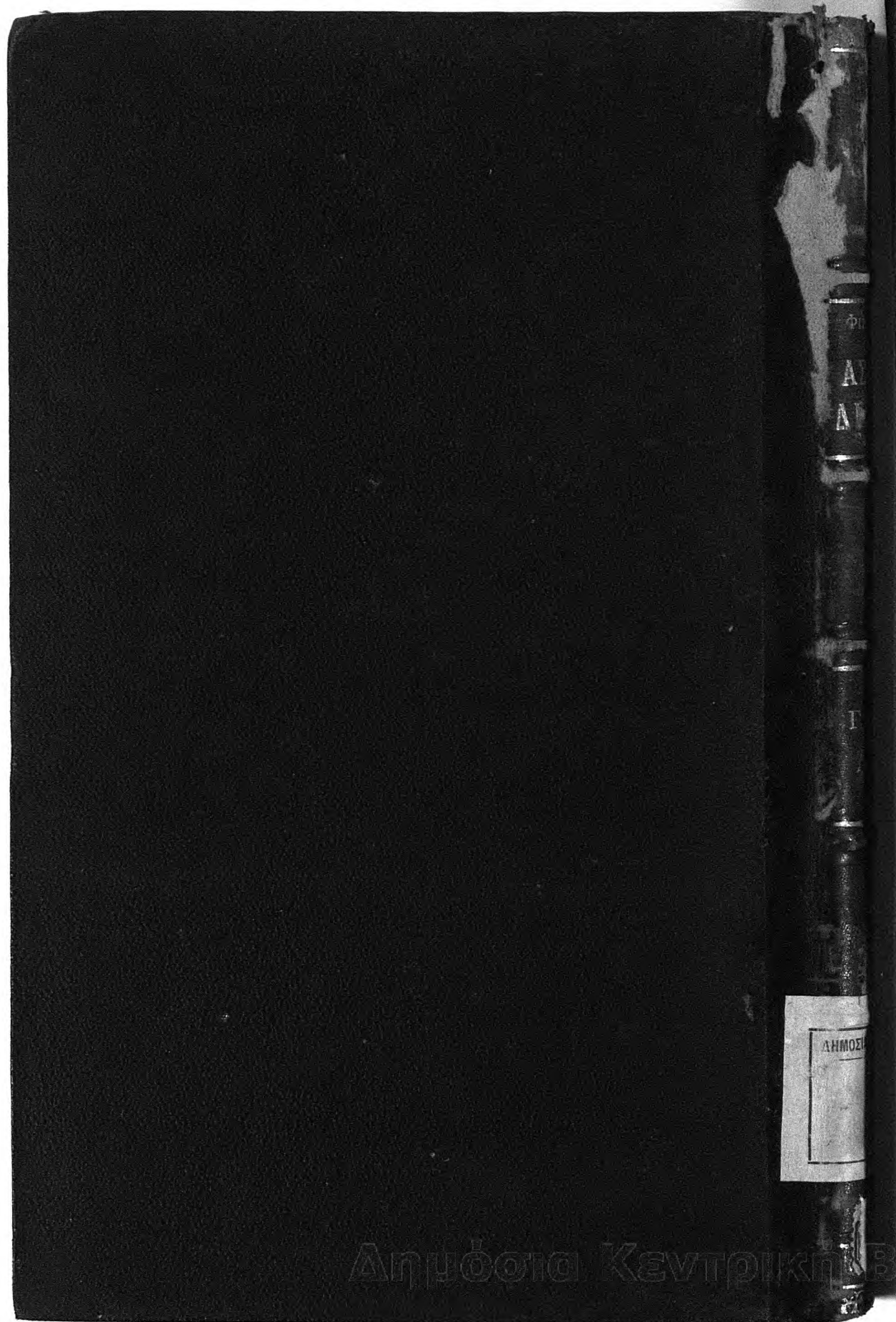
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ἀριθ. χρ⁹⁷

Ἡμερομηνία
ἐπιστροφῆς

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ

ΔΗΜΟΣΙΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας